ارمنی قومیته لرینك آمال و حركات اختلاليه سی

اعلان مشروطیتدن اول و صوكره

Ermeni komitelerinin̄ amāl ve ḥarekāt-ı iḫtilāliyyesi

استانبول — مطبعهٔ عامره

١٣٣٢

A.H. 1332

A.D. 1916

0

LIBRARY
FEB 19 1968
UNIVERSITY OF TORONTO

مقدمه

ارمنی قومیته‌لرینك حکومت عثمانیه‌یه قارشی اوته‌دن بری تعقیب ایتدکلری طرز حرکت وبو حرکتله استهداف ایلدکلری غایه بوکون غیر قابل رد وتأویل دلائل ووثائق قطعیه ایله وتماميله تعین وتوضح ایتمشدر. دولت علیه‌نك مشکلات خارجیه و داخلیه‌یه معروض قالدیغی زمانلردن باشلایه‌رق بالخاصه ۱۲۹۳ عثمانلی و روس حربندن صکره عقداولنان ایاستفانوس معاهده‌نامه‌سنك ۱۶ نجی وبراین معاهده‌نامه‌سنك ۶۱ نجی ماده‌لریله احداث ایدیلن ارمنی مسئله‌سی بوندن صکره هرفرصتدن بالاستفاده ایلری‌یه سورولمش وکاه شدتنی غیب ایتمك وکاه حکومت عثمانیه‌یه قارشی بر وسیلهٔ مداخله اوله‌رق قوللانلمق صورتیله صوك زمانلره قدر کلمش وبالقان حربندن صکره ایسه الك حاد ومزمن دوره‌سنه کیرمشدی .

(خنچاق) ، (طاشناقسوتیون) ، (رامغاوار) ، (وه‌راغازمیال خنچاق) اسملریله ماهیت سیاسیه‌یی و (پاره قورزاغان) ، (میاسیال) .. الی آخره نامل‌ریله کویا تشبثات خیریه‌ده بولنمق ، رفاه ملی‌یی تأمین وتهوین ایتمك مقاصد ظاهره‌سیله تأسس ایدن وحقیقت حالده دیکرلرندن هیچ برفرقی اولمیان وبرقسمی سلامت فکردن محروم مفرط ملیتپرور وقسم اعظمی ایسه بالخاصه روس ، انکلیز ، فرانسز پاره‌لریله صاتون آلنمش ، یوردسز ، وطنسز سرسریلردن ترکب ایدن بوقومیته‌لرك تاریخی ، قرق ، اللی سنه‌دن بری کچیردیکی صفحات کرك حکومت عثمانیه‌یه وکرك کندی هم جنسـلرینه قارشی بیله پك مستکره وعین زمانده فجیع وقایع وجنایات ایله مالامالدر . حکومتك حقلرنده‌کی رحم و شفقتندن ، مساعداتندن ، اسلاملرك کندیلرینی صاف ، مملکته مربوط بروطنداش شکلنده قبول ایتملرندن استفاده ایدن بو قومیته‌لر الجاآت حال و موقعدن انتهاز فرصت ایده‌رك دائما یاشادقلری ، سایه‌سنده تأمین حیات و سعادت ایتدکلری حکومتی

ییقمق ، مملکتی قانه بویامق ، ایکی عنصر آره‌سنده ابدی بر منافرت ملیه تأسیس وبونی تشدیدایتمك وسائلنه مراجعتدن، رؤسای روحانیه‌سی، معلملری، ارباب قلمی بیله بوخصوصده تلقیناتدن هیچ برزمان کیری قالمامشلر، برطرفدن ریاکارانه معصوم بر وطنداش چهره‌سی کوستریرکن دیکر جهتدن حکومتك، تورکلرك الك طبیعی حقوقنه تجاوزدن ، مملکتی ییقه‌جق وسائط تخریبیه‌یی الك اوفاق یرلره قدر صوقیله‌رق ال آلتندن وغایت منتظم بر پروغرام تحتنده احضار وتطبیقدن چکنمه‌مشلردر . بوتشبثلرنده ایسه هر زمان « ارمنیلره معاونت انسانیته خدمتدر » دیین (غلادستون) کبی ، (پی‌یه‌رکه‌یار) کبی ظاهراً ارمنی مدعیاتنك حصولنه، حقیقت حالده ایسه‌سفیل پولتیقه‌لرینی بونلرواسطه‌سیله تطبیقه چالیشان برچوقده مظاهر ومعاون بولمشلر، مادةً ومعنیً تشویق وتشجیع ایدلمشلردر .

بونی اولکیلردن صرف نظر بالخاصه‌حرب عمومیدن اول یاپیلان استحضارات ایله حکومت عثمانیه‌نك حربه دخولندن صکره‌کی وقایع وحرکات تماميله تأیید ایتمشدر .

غالیچین وقعه‌سندن صکره قفقاس ارمنیلرینك کوزینی تورکیایه چویرمك وبوصورتله قفقاسیه‌ده برعنصر اختلال اولان ارمنیلری بشقه امللر پیشنده قوشدیره‌رق اوراده‌کی عناصر سائره‌اوزرنده‌روسلاشدیرمق پروغرامنی‌دها اساسلی برصورتده تطبیق ایتمك ایسته‌ین روسلرله استقلاللرینی سایه‌لرنده الده ایده‌جکلرینی امید ایتدکلری انکلیز وفرانسزلرك النده اوته‌دن بری برر بی‌شعور واسطه اولان ارمنیلر ، حرب عمومینك ظهورینی متعاقب بلا تردد ائتلاف طرفنی التزام ایتمش ومفکورهٔ ملیه‌لرینك آن تحقق حلول ایتدیکنی تخمین ایده‌رك حکومت عثمانیه‌یه قارشی سنه‌لردنبری احضار ایتدکلری وسائطله روس اردولرینه کوکللی اوله‌رق کیرمك، انتقام آلایلری تشکیل ایتمك ، جاسوسلق یاپمق ، عسکر ولوازم قافله‌لرینی اورمق، برچوق یرلرده وازجمله وان ، بتلیس ، موش ، قره‌حصار شرقی ، زیتون، مرعش، اورفه‌ده علناً عصیانلر ، اختلاللر چیقارمق

صورتیله آچیقدن آچیغه ایشه باشلامشلردی . فرانسز ، انکلیز غزته‌لرنده وطنلرینی تخلیص وعین زمانده ائتلاف حسابنه فدای جانه آتیلان وروس ، انکلیز ، فرانسز قونسلوسلرینك معاونت مادیه ومعنویه‌لریله تسلیح وقفقاس حدودینه سوق اولنان ، قتوغیکوسلرینك مظهر تقدیساتی اولان ویوزده طقسانی تورکیا اهالیسندن بولنان بوقهرمانلرك مناقبی ، فوطوغرافلری درج اولندیغی کبی روس تبلیغ رسمیلرنده‌ده فعالیت و درجهٔ موفقیتلری بر لسان شکرانله ذکر اولنیوردی . بو، طبیعی ، بوقدرله قاله‌مازدی . ینه برمعتاد کویا حکومتك ظلم ایتدیکی بو بیچاره معصوم ساکن خلقه قارشی تجاوزلر، قتل عاملر وقوع بولدیغی حقنده مرحمتی جلب ایده‌جك حوادث و اکاذیب نشری ایله متعرضلرك مغدور ومظلوم موقعنده بولندقلرینك خارجه قارشی تأمینی ایجاب ایدییوردی . حکومت عثمانیه حربه دخولندن بر چوق زمان صکره‌لرینه قدر موضعی تدابیر مانعه اتخاذیله اوکنه کچمکه چالیشدیغی منتظم بر پروغرام تحتنده تطبیق اولنان بو اختلاللرله تجاوزات و تعرضاتك نهایت اك جان آلاجق نقطه‌لرینه حواله ایدلدیکنی کوره‌رك بو حرکاتی عقیم براقمق مقصد مشروعیله بالخاصه مناطق حربیه‌ده تدابیر لازمه‌یی اتخاذه قرار ویردکدن صکره ایسه بوفریادلر برقات دها یوکسلمش و کندیلرینه ربط امید ایدنلرده انسانیت پرده‌سی آلتنده خاطر وخیاله کلمیه‌جك اسناداتده بولنمشلردر .

ارمنیلكك نه‌دیمك اولدیغنی آکلامقدن عاجز، تورکیانك شرائط واحوال اجتماعیه‌سنه ، تاریخنه دائر اك سطحی تدقیقاتده بیله بولونمامش ائتلاف دولتلری محررلرندن بعضلری ارمنی مظالمنه دائر اثرلر یازمغه ، مصر ، هندستان ، ایرلاندا ، افریقای جنوبی مثاللری اورته‌ده طورر کن ، کوچك ملتلر ایچون حرب ایتدیکنی ایلری سورن انکلیزلرله ارمنیلرجه بیله « روحمزك سارقی » دیه توصیف اولنان واوته‌دنبری « ارمنیلری دار اغاجنده ، سیبریا استپلرنده » کورمکدن خوشلانیرکن بو دفعه ارمنیلرك حامیسی وضعیتنی طاقینان روسلر بیله پارلمنتولرنده ، دومالرنده بومسئله‌لری موضوع بحث ایتمکه باشلادیلر .

ارمنیلر خیانت ایتدیلر، بو پك بدیهیدر . هم‌ده بو خیانتی لسان ، دین وملیتلرینی سایه‌سنده محافظه ایده‌بیلدکلری، هرزمان شفقت وحرمت کوردکلری حکومتك حیات واستقلالی موضوع بحث اولدیغی مدهش برحرب صره‌سنده آرقه‌سندن اورمق ، جان آله‌جق نقطه‌لرینه قصد ایتمك صورتیله ومنتظم ترتیباتله یاپدیلر . حکومت هرزمان کندیلرینك حقوقنه حرمت ، خصوصات ملیه‌لرینه رعایت ایتدی . امور مذهبیه وملیه‌لرنده کندیلرینه بیوك مساعداتده بولندی. مقابلنده خیانت وسوء قصد کوردی. اعلان مشروطیتدن اول وصکره بالخاصه اتحاد و ترقی فرقه‌سی قومیته‌لری تألیف وتوحید حرکاته دعوت ایتمش ایدی . نشر منافرت ومفسدتی ، اجنبی آماله آلت اولمغی دها مناسب بولدیلر. بالقان حربنده معلقره ، کشان، تکفور طاغنده ، ادرنه‌ده الك مدهش جنایاتی ارتکاب ایتدیلر ، ولایات شرقیه اصلاحاتی مسئله‌سنده عزت نفس ملی‌یی جریحه‌دار ایده‌جك تشبثاتده بولندیلر .

حرب عمومیده ایسه کندیلرینك‌ده سایه‌سنده تأمین رفاه وثروت ایتدکلری مملکتك مدافعه‌سی یرینه اهانت وخیانتی ترجیح ایتدیلر . بونلر اساساً معلوم شیلردر . تأیید وتوثیقه احتیاج یوقدر . مع مافیه آشاغیده صره‌سی ایله کله‌جك وثائق‌ده بونلری غیر قابل تأویل برصورتده اثبات ایده‌جکدر .

ارمنی مسئله‌سنی وعلی‌الخصوص صوك حركاتی تدقیق ایچون اوته‌دن بری قومیته‌لرله بونلرك ناظم امور وحركاتی اوللری وعین زمانده ملت اوزرنده‌ده پك بیوك نفوذلری بولنمسی طبیعی اولان پطریقلرك ورؤسای سائرۀ روحانیه ایله مهم سیمالرك تشبثات وحركاتی وقومیته‌لرك اوته‌دن بری صفحات فعالیتلری آكلاشلملیدر . آنك ایچون بوتدقیقات ایكی قسمی احتوا ایدییور : برنجی قسم ؛ ارمنی مسئله‌سنك ایلك دوره‌لرنده‌كی اشخاص ایله قومیته‌لرك حرب عمومی‌یه قدر اولان فعالیتلرینی ، ایكنجی قسم ایسه بوندن صكره‌كی زمانی حاویدر .

برنجی قسم

توركیاده ساكن ارمنیلر اون دردنجی عصر میلادیدن بری دولت علیۀ عثمانیه‌نك تحت تابعیت واداره‌سنده بولنیورلر . حكومت بوعنصره قارشی دائما حسن صورتله معامله ایتمش وهرزمان حقوق وخصوصات دینیه وملیه‌لرینه حرمت وكندیلرینه الك مهم خدمتلری تودیع ایتمك صورتیله اعتماد وامنیت كوسترمكله برابر ترقیات فكریه واجتماعیه‌لرینه وترفیه حال وموقعلرینه عائد اسبابی احضار ومساعدات مخصوصه بخش ایلمشدر .

فاتح سلطان محمد خان حضرتلرینك استانبولك ضبطنی متعاقب اناطولیدن پایتخته نقل ایتدیردیكی ارمنیلره ١٤٦١ تاریخ میلادیسنده صرف بر اثر لطف واحسان اولمق اوزره بر پطریقلك تأسیس ایلمسی ، اصلاحات فرامین عالیه‌سیله ارمنیلرك‌ده حقوق اساسیه‌یه مظهریتلرینك تأمینی وینه بوعنصره قارشی برنشانۀ اعتماد وتوجه اولمق اوزره ١٨٦٠ ده دینی ، ملی ، اجتماعی مسائلی مذاكره واداره ایتمك ایچون « ارمنی مجلس عمومی ملیسی » نامی آلتنده برمجلس تأسیسنه مساعده اولنمسی حكومتك كندیلری حقنده‌كی نقطۀ نظرینی كوستریر . بواعتمادك نتیجۀ طبیعیه‌سی

اوله‌رق ممالك سائره‌ده وعلی الخصوص روسیه‌ده‌كی ارمنیلر روس ادارهٔ مستبده‌سنك اك مدهش مظالم و اعتسافاتی آلتنده قیورانیر، قتوغیكوسلغه عائد اوقاف، مكاتب، مؤسسات دینیه ضبط و مصادره، ارمنی لسانیله تدریسات، ابتدائی درجه‌سنده‌كی مكاتبك بیله تأسیس وكشادی منع، سربستیٔ سیر و سفر، حق اجتماع، نشریات بیك درلو قیود ایله تحدید وتقیید اولنور، حتی قتوغیكوسلر طرد و تبعید ایدیلیركن، بر آز اثر حیات كوسترن ارمنیلر عائله‌لریله برابر سیبریاده، قفقاسیه‌ده مجرمین سیاسیه نامی آلتنده محو و افنا اولنور ایكن توركیاده‌كیلر حكومتك كوزی اوكنده علناً مجلس ملیلرنده كمال سربستی ایله مسائل ملیه‌یی مناقشه و مذاكره، پطریقخانه‌لری مكتبلرینی وتدریساتی اداره و معلملرینی، رؤسای روحانیه‌یی ایسته‌دكلری كبی تعیین ایدییور و عین زمانده حكومت عثمانیه‌ده اك مهم وسیاسی مأموریتلرینی بوعنصره منسوب ذواتك النه كمال امن واعتمادله تودیع ایلیوردی. ارمنی اهالی‌یه كلنجه؟ كندیلرندن عسكر آلنمادیغی ایچون بتون غیرتلرینی تجارت، زراعت و صنایعه حصر ایده‌رك كمال حضور و رفاه ایله چالیشمق نتیجه‌سی اوله‌رق كلفتسز نعمته مظهر اولمشلر وممالكتك هرجهتنده حائز اولدقلری موقع اقتصادی‌یی آنجق بوسایه‌ده احراز ایتمشلردر. ممالك اجنبیه‌ده وبالخاصه روسیه‌ده دوچار مظالم وتعقیبات اولانلرده مجرد حكومت عثمانیه‌نك جناح رأفت و حمایتنه التجا ایله تخلیص نفسه موفق اولمشلر وممالكتمزده یرلشه‌رك تأمین معیشت ایده بیلمشلردر.

بو متقابل امنیت و اعتماد اون طقوزنجی عصرك ربع اخیرینه قدر دوام ایتمشدر. فقط بالآخره، بالخاصه بو تاریخدن صكره حكومت عثمانیه‌نك موقع ووضعیت سیاسیه‌سندن استفاده ایتمك ایسته‌ین دیكر دولتلرك النده آلت اولان ارمنی قومیته‌جیلریله استقلال مفكوره‌سیله دماغلری مشبوع بعض ارمنیلرك تلقیناتیله اورته‌یه بر ارمنی مسئله‌سی چیقارلدی.

استانبول پطریقلكنك بدایت تأسسندن ١٨٦١ تاریخنه قدر پطریقلر وپطریقخانه سلطنت عثمانیه‌یه قارشی ولو ظاهری اولسون صداقت كوستریورلردی.

روسیه‌ده ایسه قتوغیکوسلر روسیه سیاستنه آلت اولمغه باشلامشلر، بونلردن بالخاصه (نرسس آشدارا که‌سی) اسمنده‌کی قتوغیکوس وطن محافظلری نامیله تشکیل ایلدیکی آلتمش بیك کشیلك برقوتك باشنده اوله‌رق روس ـ ایران محاربانه اشتراك ایلمش ایدی. روسلرك آماله آلت اولان قتوغیکوسلر بالآخره تورکیا ارمنیلری اوزرنده‌ده بر نفوذ وتأثیر معنوی تأمینی ایچون استانبول ارمنی پطریقلکنه ظاهراً برمرجع روحانی اولمغه وحقیقت حالده ایسه بوصفتله تورکیا ارمنیلرینك‌ده مقدراتنی ایستدکلری کبی اداره ایده‌بیلمکه چالیشمشلر وروس مأمورین سیاسیه‌سنك‌ده دلالتیله پطریقلرك بعضلرینی الده ایده‌رك یواش یوکا موفق اولمغه باشلامشلردی.

ازجمله استانبول وسائر ممالك عثمانیه‌ده‌کی ارمنی کلیسالرنده اثنای آیینده قتوغیکوسلرك تذکیر نامی معتاد دکل ایکن ١٨٤٤ ده پطریق (ماته‌ئوس) روس سفیرینك تلقیناتنه اتباعاً قتوغیکوس نرسس آشدارا که‌سینك اسمنی غلطه ارمنی کلیساسنده ایلك دفعه ذکر ایده‌رك بواصولی وضع ایتمش ایدی. استانبول پطریقلکنك روسیه‌ده بولنان واسمندن بشقه ارمنیلکله علاقه‌سی محدود برروس سیاست مرکزی اولان قتوغیکوسلکله برلشمسندن تحدث ایده‌جك وضعیتی دهااوزمان تقدیرایدن دوراندیش ارمنیلردن بعضلری بوکامانع اولمق ایسته‌مشلردی. دیکر جهتدن روس ارمنیلری آره‌سنده‌ده جریانلر احداثنه وبوجریانلرك تورکیا علیهنه اماله‌سنه صرف غیرت اولنیوردی.

ممالك عثمانیه‌ده‌کی ارمنیلر ایسه بوقاریده ذکر اولندیغی کبی اسلاملر محافظهٔ وطن اوغورنده فدای جان ایتمکده‌وبوسببله مملکتك اقتصادیاتنده اساسلی برموقع احراز ایده‌مه‌مکده ایکن مملکتك اقتصادیاتنده یوکسك موقعلر طوتمقده، کندیلرینه بخش اولنان مساعدات طولاییسیله مکتبلر آچه‌رق، جمعیتلر، شرکتلر تشکیل ایده‌رك تأمین رفاه وثروت ایتمکده ایدیلر. بوکا عین زمانده حکومتك تشویقات ومعاوناتی‌ده انضمام ایدییوردی. ٢٤ مایس ١٨٦٠ ده (ارمنی ملتی مجلس عمومیسی) نك تأسیسی، یدی قله ارمنی خسته خانه‌سنه وخاص کوی

ايتامخانه‌سنه ، ديكر مؤسسات مليه‌يه ويريلن تخصيصات رسميه ، پطريقخانه‌نك سنوى بودجه آچيغنه مقابل اعطا اولنان مبالغ بونلره مثالردر .

روسيه‌ده‌كى ارمنى متفكرين ومحررلرى دها اسكيدن برى غزته‌لرله، نشر ايتدكلرى كتب ورسائل ايله روس و عثمانلى ارمنيلرينى توركلر عليهنه تحريك وشعرلريله ، اسلاملرى تحقير وتزييف و « يارب ! سن ارمنى ملتنه رحمت ايت، دشمن توركى قهر و تدمير ايت » كبى الٓهيلر ترتيب ايديورلردى . بو جريان طبيعتيله توركياده‌كى ارمنيلرده‌ده سرايت‌ايتدى وذاتاً استقلال مفكوره‌سيله‌مشبوع اولان دماغلرده ، ممالك اجنبيه‌ده اكمال تحصيل ايتمش ، يشامش كنجلرده بوجريان پك كوزل ومساعد برزمين بولدى .

بالاٰخره پطريق وقتوغيكوس اولان مغرديچ خريميان ـ كه برلين‌قونفرانسنه آشاغيده درج اولنه‌جق نوطه‌يى ويرمشدر ـ وانده واراق مناسترى داخلنده ١٨٥٧ تاريخنده برمطبعه‌تأسيس‌ايتدى، ارمنى‌استقلالى‌مقصدينى‌تعقيب‌ايتمك‌اوزره (آرزيو ـ واسپوراغان ـ وان قارتالى) اسمنده‌كى غزته‌يى نشره باشلادى . بوكا ديكر ولايتده‌ده مستقل ارمنستان شعرلرينى ترنم ايدنلر التحاق ايتدى . مغرديچ‌خريميان ١٨٦٩ ده ارمنى‌پطريقلكنه انتخابنى متعاقب‌ارمنى‌مجلس‌مليسنده كمال شدت و حرارتله فعاليته باشلادى . ارمنى چته‌لرينك مظالمنى قپاتمق ايچون ولايتده ظلم واعتسافات وقوعنه دائر متمادياً راپورلر نشرينه تشبث ايتديلر .

بوجريان وحركاتك‌وبالخاصه خريميانك تحريك‌آميز وعظلرينك توليدايده‌جكى نتايج مستقبله‌يى تقدير ايدن ارمنيلرك غيرتيله خريميان ١٨٧٣ ده استعفا ايتدى ايسه‌ده مرقومك همپالرى مكتبلرده ارمنى تاريخنى ، ارمنى جغرافياسنى ، ارمنى ادبياتنى سربستجه‌تدريس‌ايتديره‌رك ، ارمنستان استقلال‌منظومه‌لرى‌چاغرتديره‌رق فعاليتلرينه دوام ايلديلر .

١٨٧٤ سنه‌سنده نرسس وارژابتيان، خريميانى استخلاف ايتدى. بوصره‌ده عثمانلى ـ روس محاربه‌سى ختام بولمش وروس اردوسى اياستفانوس پيشكاهنده توقيف ايديله‌رك آياستفانوس معاهده‌نامه‌سى عقد ايدلمش ايدى . پطريق نرسس

روسلرك استانبول قپولرنده بولنمسندن فرصتياب اوله‌رق بالذات غراندوق نيقولايى زيارت ايتدى ومغرديچ خريميان ، خوره‌ن ناربه‌ى ، استپان پاپازيان وموسديجياندن مركب اولان برهيئت مرخصه واسطه‌سيله نيقولايه كوندرديكى مخطره‌ده دولت عثمانيه عليهنده سرد شكايتدن صكره « ارمنى مسكون ولايات شرقيه‌نك ارمنستان ناميله اعلان استقلالنه مساعده اولنمسنى وهيچ اولمازسه ولايات مذكوره‌نك روس قونترولى آلتنه آلنمسنى » رجا ايتدى وينه مقصدينك تسهيل حصولى و دول معظمه‌نك تأمين مظاهرتى ايچون خريميان وناربه‌ى ايله ديكر ايكى روحانى مأموردن مركب برهيئتى اوروپايه كوندردى.

خريميان، روما، ويانه، پارس ولوندره‌يى، ناربه‌ى ده روسيه‌يى زيارت ايتديلر. وبعده برلينده ميناس چه‌راز واستپان پاپازيان ايله برلشه‌رك برلين قونغره‌سنه بر مخطره تقديم ايتديلر . بونك نتيجه‌سى اوله‌رق برلين معاهده‌نامه‌سنه ٦١ نجى ماده ادخال ايدلدى. اوروپايه قارشى برارمنى مسئله‌سى احداث اولنورايكن داخلده كيلرده دولت عليه‌نك اعتمادندن استفاده ايده‌رك تشكيلاتى الك اوفاق يرلره قدر توسيعه كمال كرمى ايله چاليشيورلردى .

نرسس زماننده و اندن اول تشكل ايدن آرارات ، شرق ، محب معارف ، كلكيا جمعيتلرى ١٨٨٠ ده (مياسيال انيكه‌روتيون هايوتس) نامى آلتنده برلشديرلدى . بو جمعيتك مقصدى ده ولايات شرقيه‌ده مكتبلر آچه‌رق نسل جديدى تنوير ايدى . بوده حكومتك ارمنيلره قارشى آمال خيرخواهانه‌سنى پك بارز برصورتده كوسترير .

قانون اساسينك ايلك دفعه اعلانى مناسبتيله اجرا ايديلن مراسم ميانده ارمنيلرك وضعيتى دها اونودلمامشدر . مكتبلرده ارمنيلرك ترنم ايتدكلرى منظومه‌لر ملى اختلال وعصيان استقلال منظومه‌لرى ، كدك پاشاده‌كى تياتروده وضع صحنه اولنان پيه‌سلرده ارمنيلرك دارا اردوسنه قارشى حرب ايدن وارمنستانى (!) تخليص ايتديكى ايچون بوكون اعزه ميانده صاييلان و تبجيل خاطراتى ايچون اسمى كونى آيين مخصوص ياپيلان ملى قهرمانلردن (وارطان ماميقونيان) پيه‌سيله ارمنى قراللرندن (ايكنجى آرشاق) و امثالى استقلال

ومختاریت فکرلرینی احتوا ایدن ، خلقی تهییج ایلین پیەسلر ایدی . حال بوکه بو زمانده روسیەدەکی ارمنیلر بو پیەسلری اویناتمق دکل ، اسملرینی آغزلرینه آلمغه بیله جسارت ایدەمیورلردی .

نرسسك وفاتندن صکره ارضروم ئەپسقپوسی هاروتیون وهابدیان ۱۸۸۵ ده پطریق انتخاب ونصب اولندی. بوآدم ترك محبی طانندیغی ایچون نەارمنستانجیلرك ونەده رؤسای رهبانك مظهر توجهی اولەمادی. خریمیان ورفقاسی ایلەبالخاصه ماطیوس ازمیرلیان ـ كه صكره پطریق و قتوغیکوس اولمشدر ـ و دیکرلری پروغراملرینه ونشر مفسدتلرینه شدتله دوام ایدییورلردی .

عین زمانده مرخصەلرده کندیلرینه ویریلن پروغرامه توفیقاً ولایات شرقیەده فعالیتده بولنمقده واوروپا مداخلەسنی جلب ایچون نه یاپمق ممکنسه هپسنه توسلدن چکنمامکده ایدیلر . قفقاسیەده ایسه روسلر ارمنی متفکرلرینی، محررلرینی الده ایدەرك عثمانلیلره قارشی اثرلر، ارمنستان استقلالی ، مفکورۀ ملیەلرینك احیاسی ایچون داستانلر نشر وتألیف وقومیتەلر تشکیل ایتدیرییور وهردرلو وسائطله کندیلرینی تشویق وتشجیع ایدییورلردی .

ارمنیلر، کلیسالرینك خصوصیاتنی، بر مقصد دینیدن دها زیاده ملتی تمثیل ایتدیکی ایچون، محافظەیه اعتنا ایتمشلردر . ملی محررلردن قفقاسلی (خاچادور آبوویان) ، (نالباندیان) ، (قامار کاتیبا) اثر وشعرلریله افکار ملیەیی استقلالە، تورکلك علیهنه تشویق ایدرلرکن فرانسەده تربیه کورن و فرانسز انقلاب کبیری مناقبی ایله دماغلری مشبوع اولان کنجلرده مسائل ملیەیه قاریشمغه باشلامشلر وبالخاصه ارمنی جماعات و مجالس ملیەسی تشکیلاتنده بیوك تأثیرلر یاپمشلر ونهایت ۱۸٦۵ ده صرف ایدیلن غیرت و تحریکات ثمرەسیله بو مجلسلرك آرای عمومیەیه مراجعتله انتخاب ایتدیرلمسنه موفق اولمشلردر . اصل شایان دقت جهت دولت علیەنك بوتشکیلاته ممانعتدن زیاده بونلری تصویب ایتمسی ایدی. بونده ده معذوردی. چونکه حکومت ارمنیلری خرستیان تبعەسنك اك زیاده صادقی اولەرق طانییوردی . ینه بوصرەلرده انکلتره حکومتك ارمنی

ساكن اولان ولايانه تعيين ايتديكى قونسلوسلرك القا آتى ايله ولايتده استقلال، مختاريت فكرلرى دها زياده يول آلمغه باشلادى .

روس ـ تورك محاربه‌سندن صكره روسيه‌ده وبالخاصه قفقاسيه‌ده حكم سورن افكار اختلاليه يواش يواش ارمنيلر اوزرينه‌ده اجراى تأثيره باشلادى. ارمنيلرك غير ممنونلغى ، روس چارينك استبداد وشدتنى و شدتك آرتمسى‌ده ارمنيلرك برقات دها خوشنودسزلغنى انتاج ايتدى .

۱۸۸۲ ده تفليسده منتشر (مشاق) غزته‌سى قپاتديرلدى . ايكى سنه صكره قتوغيكوسلغه (مارقار) اسمنده برپاپاس اهالينك آرزوسنه مخالف اوله‌رق جبراً انتخاب ايتديريلدى . بر چوق ارمنى مكتبلرينك سدى بونى تعقيب ايلدى . تفليسده‌كى جمعيتلرى روسلرك پك چابوق كشف ايتدكلرنى و تأديباتك شدتنى كورن وطنپرورلرك (!) بر قسمى تخليص نفس ايچون اوروپايه، ديكر قسمى‌ده توركيايه التجا ايتدى .

بتون بوحركاتك توركيا ارمنيلرى اوزرنده تأثير ياپمامسى بالطبع غير قابل ايدى . خارجده‌كى ارمنيلر داخله ، اوراق اختلاليه كوندرمكه، نشر ايتدكلرى غزته‌لرى سوقه باشلاديلر. داخلده كيلرده ذاتاً موجود اولان جريانى اداره‌يه وتوسيعه چاليشيورلردى. ولايات شرقيه‌ده كشاد اولنان مكتبلر، بالخاصه ميسيونر مكتبلرى‌ده نسل جديدك افكارنى بو زمينه دها اساسلى بر صورتده احضار ايچون بيوك خدمتلر ايتدى .

اوچ سنه پطريقلكده قالان (وهابديان)دن صكره يرينه ۱۸۸۸ ده (خوره‌ن عاشقيان) پطريق انتخاب اولندى . بو ذاتى اصل فعال اولان حزب تورك محبلكيله اتهام ايديبور ويرينه اسمى كچن و حريص شهرت ، منفعتپرست ، رياكار برشخص اولان (ناربه) يى كچيرمك ايسته‌يوردى.

بو مدت ظرفنده ولايتده ظهور ايدن اك عادى وقوعات اوراده‌كى مرخصه‌لر، قونسلوسلر معرفتيله فوق‌العاده اعظام اولنه‌رق، ايسته‌نيلديكى شكل ويريله‌رك اوروپايه تورك ظلم واعتسافى شكلنده عكس ايتديريليور وهروسيله‌دن استفاده اولنه‌رق مداخله استرحام اولنيوردى. بوكبى اوفاق وقعه‌لرى خارجده

نشر وتعميم واوروپانك نظر دقتنى جلبه واسطه اولمق اوزره وان ارمنى مكتبى معلملرندن (مغرديچ پورتقاليان) اسمنده بريسى اوروپايه فرارايده‌رك مارسلياده ١٨٨٥ ده (آرمه‌نيا) اسميله ، (ميناس چه‌راز) ده پارسده ينه (آرمه‌نيا) ناميله بر غزته نشرينه باشلاديلر.

(ميناس چه‌راز) عين زمانده غزته‌سندن بشقه نطقلريله ، قونفرانسلريله ارمنى مدعيات مليه‌سنى و ٦١ نجى ماده‌نك تطبيقى ايچون ايجاب ايدن تشبثاتده بولنمه‌يى درعهده ايتدى . بتون اوروپا و آمريقانك نظر دقتنى جلب ايچون هردرلو وسائطه مراجعت ايدلدى .

خنچاق قوميته‌سنك تشكلى

اصل اختلال قوميته‌لرينك توركياده ظهورى ١٨٨٠ سنه‌سندن ابتدار ايدر . ١٨٨٢ ده ايلك دفعه ارضرومده (سلاحليلر) جمعيتى تشكل ايتدى . بوجمعيتى تشكيل ايدن كنجلر عندالحاجه قوللانمق اوزره سلاح طاشيه‌جقلردى. مذكور جمعيت ١٨٨٣ سنه‌سنه قدر دوام ايتمش واعضاسندن برقسمنك توقيف ايدلمسى اوزرينه انحلال ايلمشدر .

برقاچ سنه صكره وانده حركات عصيانيه ظهور ايتدى. ١٨٨٥ ده بر مرخصه انتخابى مسئله‌سندن طولايى ينه براختلال چيقدى . بوصورتله اختلال روحى اطرافه سرايت وانتشاره باشلادى. استانبولده ، ويركو ويرلمامسى مسئله‌سندن ، موشده ، الشكردده ديكر سببلردن طولايى عصيانلر وقوع بولدى .

اصل خنچاق جمعيتى ١٨٨٦ ده اقبال پرست ، حريص جاه وشهرت قفقاسيه‌لى (نازاربه‌ى) اسمنده برشخص ايله زوجه‌سى (مارو) طرفندن سوسيال‌دەموقرات اولمق اوزره اسويچره‌ده تأسيس ايدلدى واليوم انتشار ايتمكده اولان خنچاق غزته‌سى بوقوميته‌نك ناشر افكارى اوله‌رق طبع اولنمغه وممالك عثمانيه‌يه ادخال ايدلمكه باشلاندى .

خنچاق قوميته‌سنك تعقيب ايتديكى فكر ارمنيلره يكى ومختار بر اداره تأسيس ايتمك ايدى. بدايةً ازمير، استانبول ، حلب كبى محللرده شعبه‌لر تأسيس

اولندی . برچوق ارمنیلر بوجمعیته کیردی . خنچاق پروغرامنده ارمنی مدعیاتنك اوروپا قابینه‌لرینك توسط ومداخله‌سیله استحصالی فکری قبول اولنمیور ومنافع سیاسیه‌نك تصادمی بواملك حیز حصوله کلسنی تأمین ایده‌میه‌جکی ایچون بوواسطه‌یه مراجعت وربط امید ایتمك بیهوده تلقی ایدیلیوردی . بناءً علیه هرشیدن اول قومیته‌نك ارمنی بولنان ولایاتده تشکیلاتنك توسیع وترصینی وقوتلی بولنیله‌رق زمان مناسبده اختلالر ایله آمال ملیه‌نك ینه قوتله استحصاله چالیشلمسی، وسائط اختلالیه‌نك احضاری و (تەررور) سوء قصدلر ایچون پاره جمعی ، داخلده چته‌لر تشکیلی ایله حکومت عثمانیه‌نك متمادیاً مشغول بولندیریله‌رق ضعیف وقوتسز دوشورلمسی اساسلری تعقیب اولنیوردی .

١٨٨٩ تاریخلرنده خنچاقلر تشکیلاتی دها مکمل برحاله کتیرمشلردی . بونلرك تشویقاتی نتیجه‌سی اوله‌رق ١٨٩٠ ده سلاح تحریسی ، ارمنی ساناساریان مکتبنه سیاه بایراق آصلمسی مسئله‌سندن طولایی ارضرومده عصیان ظهور ایتدی . بونی متعاقب برچوق یرلرده‌ده اوفاق بیوك وقوعات باشلادی .

خنچاق قومیته‌سنك دلالتیله اجرا اولنان نمایش واختلالرك الك بیوکی استانبولده وقوع بولدی . ١٨٩٠ ده جانکولیان ، قلجیان ، آچیق باشیان ، بویاجیان ، دامادیان نامرنده‌کی اشخاص استانبولده ترتیبات اختلالیه‌یی احضاره باشلادیلر . قوم قپو کلیساسنده ایراد اولنان نطقلردن ، طغرای غرای عثمانی‌یی جانکولیانك آیاقلری آلتنه آله‌رق پارچه‌لامسندن صکره نمایشجیلر اوکده پطریق اولدیغی حالده مسلحاً باب عالی‌یه بیان شکایاته کلیورلردی .

اتخاذ اولنان تدابیر سایه‌سنده نمایشجیلر طاغیدلدی . بو تشبثدن منتظر نتیجه‌ده دها اورته‌سنده ایکن عقیم قالدی . اساساً بوحرکاتی معقول کورمدیکی روایت اولنان پطریق عاشقیان استعفا ایتدی . مع مافیه خنچاق قومیته‌سی بوندن صکره فعالیتنی برقات دها تشدید ایتدی . استانبولده ، ولایاتده یکی یکی نمایشلر حاضرلادیلر . روس وانکلیز سفارتلری ولایات شرقیه‌ده‌کی قونسلوسلری وساطتیله قومیته‌یی کیزلیدن کیزلی‌یه تشجیع ایدییورلر وکندیلرینه مادی ومعنوی

مظاهرت ومعاونتده بولنیورلردی . قومیته‌لر ولایات اهالیسندن برطاقم کسانی‌ده مواعید واهیه ایله قاندیره‌رق بونلردن (تەررورىست) لر تشکیل ایتدی .

١٨٩٤ ده قومیته‌لر ایله هم افکار اولان (ماطیوس ازمیرلیان) مجلس ملینک جبر وتضییقیله پطریق انتخاب اولندی . مرقوم پطریقلکه قعودینی متعاقب قومیته‌نک‌ده ریاستنی درعهده ایده‌رک ترتیباتی برقات دها توسیع وقومیته‌جیلری تشجیع ایتدی . او صره‌لرده موش متصرفنه حقارت ایتدیکندن طولایی عزل واستانبوله اعزام ایدیلن (کیرقور آلانجیان) اسمنده بر پاپاس‌ده پطریق ازمیرلیان طرفندن مجلس روحانی ریاستنه وبالآخره کلکیا قتوغیکوسلغنه تعیین ایدلدی .

طاشناقسوتیون قومیته‌سی

بو اثناده، یعنی ١٨٩٠ تاریخنده خنچاقلرك ممنون ایده‌مدیکی بعض کسان (تروشاق) نامی آلتنده بالآخره طاشناقسوتیون اسمیله برجمعیت تشکیل وتروشاق غزته‌سنی تاسیس ایتدیلر .

خنچاقلر مقصد مقدسك تأمین حصولیچون جبری صورتده پاره جمعنده تجاره تهدیدمکتوبلری کوندرمکده وبرطاقم ارمنیلری قومیته‌یه پاره ویرمدکلرندن ویا مملکت ایچون مضر اولدیغنی تقدیر ایده‌رك قومیته منافع وآمالنه مماشات ومطاوعت ایتمدکلرندن طولایی قتل ایتمکده ایدیلر .

پاپاس مامپره اسکدارده ، دعوی وکیللرندن خاچیك طوپقپوده ، دیقران قره‌کوزیان کوپری اوستنده، تجاردن آپیك‌اونجیان غلطه‌ده، دعوی وکیللرندن سبوح غلطه‌ده خاویار خانی قپوسنده خنچاقلرك بو اوغورده قتل ایتدکلری اشخاصدندر .

برطرفدن روسلرك ، دیکر طرفدن انکلیزوفرانسزلرك تشبثات سیاسیه‌لری ایچون اللرنده کوزل بر آلت اولان ، مواعید کاذبه‌لرینه آلدانان بو قومیته‌لر کندیلرینك دها بیوك ایشلر یاپه‌جقلرینه ، روس، انکلیز وفرانسز حمایه‌سنه

طیانەرق آمال ملیەلرینی استحصاله موفق اولەجقلرینه قطعی براعتماد بسلەیورلردی . اوروپادەکی (خنچاق) ، (تروشاق) وامریقادە انتشارایدن دیکرارمنیجه غزتەلر هرکون سراپا حکومت عثمانیه و ملت اسلامیه علیهندە غیر قابل تصویر تزییفات ایله ستونلر طولدیرییورلر ، استانبولدە پطریق ازمیرلیان هروسیلەدن بالاستفادەسرای همایونه اولتیماتوم کوندرییور ، ولایاتدە مرخصەلر روس ، انکلیز ، فرانسز قونسلوسلرینه توسط ومداخله استرحامنامەلری ویرییورلردی . عین زماندە قومیتەلرك افسادات متوالیەسی نتیجەسی اولەرق زیتون وصاسونلیلر قیام وجوارلرندەکی اسلام خلقی قتل عام ایدییورلردی . نهایت ١٨٩٦ تاریخندە خارجدەترتیب وازمیرلیانك تصدیقنه اقتران ایدەرك تطبیق اولنان بانقه وقعەسی چیقدی :

بانقه وقعەسی

قومیتەجیلر دول اجنبیەنك مداخلەسنی دها اساسلی برصورتدە تأمین ایچون عثمانلی بانقەسنی باصمغه وبورایی برهوا ایدەجکلرینی اوکه سورەرك مقصدلرینه نائل اولمغه قرار ویرمشلردی . روس پساپورطیله اوروپادن کلن برقاچ قومیتەجینك معیتندە یرلی برطاقم سرکردەلردن ، اجلاف وسکمغزاندن مرکب اشخاص برکون آنسزین سلاح و بومبالرله بانقەیه کیرەرك پلانلرینی تطبیقه یلتندیلر . حکومت بالطبع بونلری طاغیدەرق سکونی اعادەایتدی . اصل مرتبلر ایسه فرانسز وروسلرك حمایەسیله دردست اولنمقدن قورتاریلەرق فرانسه سفارتی باش ترجمانی (رونه) ، روسیه سفارتی باش ترجمانی عن اصل ارمنی اولان (ماقسیموف)ك رفاقتیله و فرانسز سفارتی معیتنه مأمور استمبوط ایله مساژری قومپانیەسنك (ژیروند) واپورینه کوتوریلەرك وهردرلو احتیاجلری تطمین وتأمین اولنەرق استانبولدن سالماً اوزاقلاشدیرلدیلر .

غلطه ، صماتیه ، پطریقخانه کلیسالرینه تحصن ایدن تروشاق فدائیلری حکومت عثمانیەنك لطف وعفوینی استرحام وقومیته رؤساسندن (آرمەن آقنونی) صماتیەدەصولی مناسترتپەسندە انکلیز دونماسنك وردیغی برچوق ساعتلو کوزتلدکدن

صوكره مغفللرينه قارشى لعنت ايده‌رك انتحار ايدركن (ازميرليان) پطريقلك قولتوغنده مستريح وبى قيد اوطورييور ، بانقه قهرمانلرى‌ده ژيروندك صالوننده برلشه‌رك استانبولدن آيريليورلردى. فكرنده ثبات ايدن وترتيبات مفسدتكارانه‌دن كيرى طورميان ازميرليان نهايت ١٨٩٦ ايلولنده عزل وقدسه سوق اولندى. عين تاريخدن اعتباراً ارمنيلرك اوروپا وآمريقايه فرارلرى باشلادى. قوميته‌لرك كرك داخل وكرك خارجده‌كى تشبثات وحركاتى اعلان مشروطيته قدر دوام ايتدى. اچيازين قتوغيكوسنك روس مظالم مدهشه‌سنه قارشى سكوت ايتديكى، قوميته‌جيلرك اورالرده الك اوفاق برحركته بيله جسارت ايده‌مدكلرى صره‌لرده قتوغيكوس توركياده‌كى ارمنى مسئله‌سى !! ايچون لاهى صلح قونفرانسنه مرخصلر اعزام ايتدى.

قوميته‌لرك ١٨٩٦ اختلالندن صكره ممالك عثمانيه خارجنده‌كى اون ايكى سنه‌لك افعال وحركاتى حقنده فصل مخصوصنده ايضاحات ويريله‌جكى ايچون بوراده الك زياده شايان دقت حركاتدن اولان زيتون، صاسون ، ارضروم اختلاللرينك تدقيقى موافق كورلمشدر :

زيتون وقايعى

زيتون عصيانلرى ١٥٤٥ تاريخ ميلاديسندن اعلان مشروطيته ، يعنى ١٩٠٨ سنه‌سنه قدر تقريباً درت عصر دوام ايتمشدر . اساساً طاغلق اولان بوقضا خلقى مناعت موقعيه‌دن استفاده ايده‌رك (فه‌اودال) بر اداره آلتنده طوپلانمشلر ، (ايشخان ـ پرنس) نامنى ويردكلرى رئيسلرى معرفتيله اداره اولنمشلردر. ايشخانلر درت محله‌دن عبارت اولان زيتونك بر ر محله‌سنى اداره ايدن درت شخص اولوب هر برى كندى محله‌سنه حاكم ايدى. تورك كويلرى بونلره ويركو ويرير وتكاليف ايشخانلرك تعيين ايتديكى اشخاص طرفندن جبايت اولنوردى.

بوطرز اداره ١٨٩٥ سنه‌سنه قدر دوام ايتدى. نهايت ينه بو تاريخده حكومت

عثمانیه هم ایشخان تسمیه اولنان بوشخصلرك نفوذینه، هم‌ده بو طرز اداره‌یه خاتمه چکدی .

ایشخانلرك کرك حکومت عثمانیه‌یه وکرك تورك اهالی‌یه قارشی آلمش اولدقلری وضعیت ایلك وقوعاتی تولید ایتدی .

اولا زیتون ارمنیلری تکالیفك فضله‌لغنی و طرز جبایتنی بهانه یاپه‌رق و ١٥,٠٠٠ غروشدن عبارت اولان ویرکولرینی ویرمکدن علناً امتناع ایده‌رك اعلان عصیان ایلدیلر . بر مدت مقاومتدن صکره تکالیفی منتظماً تأدیه‌یی قبول ایتدیلرسه‌ده ١٧٨٢ ده تکرار عصیان ایده‌رك متوالیاً ١٧٨٦، ١٨٠٨، ١٨١٨، ١٨٢٥، ١٨٣١، ١٨٤٢ سنه‌لری وقایع اختلالیه‌سنی احداث ایتدیلر . سالف الذکر وقایع واختلالات متوالیه‌یی متعاقب ١٨٥٣ ده (ملکیان ارزرونی) اسمنده بر پاپاس ترتیبات و استحضاراتده بولنمق اوزره عضو فعال صفتیله زیتونه کله‌رك یرلشدی . ایشخانلری مشاور حکومت، پاپاس دیراسویانی حاکم عمومی نصب ایتدی . خیالپرور بر اعضا اولمق اوزره طانیلان مرقوم پاپاس کندی مقاصد و تصوراتنه یارداقجی آرامق، حامیلر بولمق اوزره روسیه‌یه کیدرکن ارضرومده توقیف ایدلدی .

١٨٥٠ اختلالی هنوز ختام بولمه‌دن طاغلی ارمنیلرك مظالمندن، یغماکر-لکلرندن ناچار قالان تورك کویلیلری کندی یوردلرینی، مالملکلرینی براقه‌رق اوزاقلره هجرته مجبور اولدیلر . بو تاریخه قدر زیتونده جریان ایدن احوال زوربالق، دره‌بکلك، حکومته قارشی دائمی برعصیان ایدی. مفکوره واعظلری، فکر استقلال ناصحلری ایشه باشلادقدن صکره ایسه زوربالق جریاننه استقلال جریانلری‌ده انضمام ایتدی. غلطه ارمنی مکتب کبیری مأذونلرندن ومعهود فساد اوجاغی ارکانندن زیتونلی (هاروتیون چاقریان) اسمنده بر حریف مکتب معلمی و عین زمانده عضو فعال صفتیله زیتونه کیتدی . بو تاریخدن اعتباراً ده غصب وغارت، یغماکرلك اساسلرینه مستند اولان زیتون اختلاللری تماماً (استقلال) فکرینه استناد ایتدی .

بوحركات خارجه‌كى ارمنيلرك‌ده مظهر تشويقات ومظاهراتى اوليوردى . ازميرلى (طاقوور آغوبيان) نامنده بريسى زيتون‌مكتبلرينه ايكى‌يوز، قاهره‌ده ساكن عربكيرلى (بغوص) اسمنده ديكر برشخص‌ده ينه بومكتبلره دورت يوز ليرا اعانه ويردكلرى كبى (مياسيال انيكه‌روتيون) ده زيتونده مكتبلر تأسيس واورايه صورت مخصوصه‌ده معلملر تعيين واعزام ايتدى. بومعلملردن (آوه‌ديك كه‌سخانيان) اسمنده‌كى شخص ١٨٩٥ اختلالنده الك‌مهم وظيفه‌يى ايفا ايلدى. ١٨٦١ سنه‌سنده زيتونه خاچيندن ديكر برمفكوره‌جى‌دها كلدى . بوآدم بالآخره كنديسنه پرنس نامنى ويره‌رك فرانسه ايمپراطورى اوچنجى ناپوليونه تقديم اولنمق اوزره برمحضر ترتيب ايتديردى. بومحضرده « ٧٠,٠٠٠ زيتونلى قهرمان ارمنى » نامنه « زيتونك استقلالى » استرحام اولنيوردى. ناپوليون بعض مقاصدسياسيه سببيله مذكور مخطره‌يه كرچه بدايتده اهميت ويرمش ايسه‌ده بالآخره مخطره ، محتوياتنك معناسزلغى وارمنى نفوسى حقنده‌كى مبالغه مناسبتيله ، تأثيرينى غيب ايتدى . برطرفدن‌ده ارمنيلر زيتون وقايع اختلاليه‌سنك كويا تورك اهالينك تجاوزاتندن تحدث ايتديكنى ايلرى سوريورلردى. ١٨٦٥ ده مليتجيلر واستقلال قوميته‌لرى زيتونك تأمين استقلالى ايچون طوغريدن طوغرى‌يه حكومت عليهنه قيام ايتديلر. بو قيامده بالطبع ديكرلرى كبى برچوق مسلمان قاننك دوكلسنى انتاج ايتدى .

١٨٦٢ ايلولنده زيتون مرخصلرى خفياً استانبوله كلديلر. غلطه فساد اوجاغى اعضاسى وارمنى متفكرين ومحررينندن مركب برهيئت طرفندن كنديلرينه محتشم بر رسم قبول ياپلدى . الك مشهور ارمنى شاعرلرندن (بشكطاشليان) ـ آثار مليه‌سيله معروفدر ـ اثناى مراسمده زيتون حيدودلرينه خطاباً آتيده‌كى منظومه‌يى اوقودى :

زيتونليلره

اى نازلى آنا ، كيمى اوزليورسك
كل بورايه ، قورقمه، ياقين كل
ياره‌سندن قان آقان ياوروكه
كوز ياشلرى دوكيه‌رك متانتله باق

براق تورك آنالرنی آغلاسون
سن ، زیتونه پیام سرور کوتور
کونش طوغدی زیتونلیلر ، چابوق آتلره بینه‌لم
سلاحلر یوقاری ، آرش ایلری یورویه‌لم
محترزلر، یورد وقوجاق دوشکونلری بزدن دکل
بونجه چکدیکمز قوللق ، اسارت آرتق یتر
آجیلغی بر آزده تورکه طاتدیرمغه چالیشه‌لم

فسادك ۱۸٦٥ تاریخلرنده استانبوله‌ده سرایت‌ایتدیکی یوقاریده کچمشدی . بوزمانلرده مجلس ارمنی قانون‌اساسیسی احکامی اقتضاسنجه صرف جماعت‌اموریله اشتغال‌ایده‌جکی یرده حدینی تجاوز ایده‌رك مملکتك سیاست‌داخلیه وخارجیه‌سنه تعلق ایدن شیلره‌ده مداخله‌یه قدر جرأت ایدییوردی .

زیتون مرخصلری استانبوله مواصلت ایتمزدن اول (که‌اورق وارتابت آپارتیان) ناپولیون نزدنده پروتستوده بولنمق اوزره پارسه کیتدی . مفکوره‌جی واعظلردن پاپاس (قره‌بت شاهنظریان) ده مرقومه التحاق ایلدی .

زیتون مسئله‌سنی تدقیق وتحقیق ایچون حکومت بر هیئت تحقیقیه تشکیل ایتدی. بوهیئته بالآخره پطریق انتخاب اولنان (نرسس وارژابدیان) ده داخل ایدی . نرسس خرج راه اوله‌رق آلدیغی پاره‌یی سیس قتوغیکوسنه ویره‌رك ئه‌پسقپوسلق رتبه‌سنی قاپدی وطوغریجه استانبوله عودت ایتدی . بو اثنالرده حکومت‌ده اقسام ممالکندن بولنان زیتونه بر قائممقام تعین و اعزام ایتدی . بالطبع بو اجرا آت زیتون حشراتنك خوشنه کیتمدی، پطریقخانه‌یه قائممقامك قالدیرلمسی ایچون مراجعتلر باشلادی . حیدودلق وچاپولجیلق ۱۸۷٥-۷۸ سنه‌لرینه قدردوام ایتدی. بوتاریخلرده (بابیك پاشا) اسمنده برسرکرده توره‌دی ونهایت عمرینه قدر شناعتده دوام ایتدی .

۱۸۷۹ ده اختلال یکیدن‌باشلادی. بوعصیانك‌باشنده‌ده ینه (بابیك) اسمنده‌کی سفیل وارایدی . وقوعاتك اك اهمیتلیسی ۱۸۹٥ وقعه‌سیدرکه بواختلاله بر ، ایکی مفکوره‌جیدن بشقه همان عمومیتله طاغلی ارمنیلر اشتراك ایدییور ووسائط

عصیانیه‌یی ، سلاح تدارکی اسبابنی‌ده پطریقخانه تأمین ایلیوردی . پطریقخانه ومجلس ملی (اوسته سینه‌م)، (اوسته مقصود) نامل‌رنده ایکی ماهر تفنکجی اوسته‌سنی زیتون مکتب معلملریله برابر اورایه کوندردی و اختلالی ٦٥ سنه اداره ایتدی .

١٨٩٥ ده مشهور آغاس ، هراچیا، آباح ، نشان ، ملەح ، قره‌بت اسملرنده‌کی خنجاقلر ٤٠٠ لیرا ایله زیتونه کلدیلر وامرلرینه آماده اسکندرون لیماننده بر انکلیز زرهلیسی اولدیغنی واوروپانك کندیلرینی ، استقلاله معطوف اولان قومیته حرکاتنی تقدیر ایتدیکنی ایلری سوره‌رك جبللی ارمنیلری تکرار عصیان ایتدیردیلر .

اختلال باشلادی ، قرق بش کون دوام ایتدی ونهایت قونسلوسلرك توسطیله مسئله سکونت بولدی . قومیته‌جیلرده قونسلوسلرك دلالتیله یقایی صیره‌رق اوروپایه فرار ایتدیلر. زیتون اختلاللرینی بعض ارمنی محررلری (٤١) کوستریبورلر. حال بوکه بوندن بشقه اون آلتی دها واردرکه جمعاً (٥٧) ایدر ! .

زیتون اختلاللری اولجه یغما کرلك مقصدیله ایقاع ایدیلیرکن بالآخره قومیته‌جیلرك تلقیناتیله سیاسی بر رنك آلمش ایدی . قومیته‌لر بوندن‌ده استفاده‌یی قاچیرمامشلر وکویا زیتونلیلره معاونت ایچون داخلده وخارجده جمع ایتدکلری مهم مقدارده‌کی اعانه‌لری در جیب ایتمه‌یی اونوتمامشلردر .

زیتون وقوعاتنك خلاصه‌سی‌ده دیکر امثالی عصیانلر کبی شو مقصدده مندمجدر :

مداخلهٔ اجنبیه‌یی دعوت ، دولت عثمانیه‌نك انقراضنی تسهیل ، زیتونك استقلالنی تأمین .

زیتون عصیانلری حقنده آطنه ، مرعش حوالیسنده ارمنیلر طرفندن سازله اوقونان تورکجه شو داستان او حوالیده‌کی حالت روحیه‌یی پك مکمل برصورتده ایضاح ایتدیکی ایچون عیناً یازلدی :

زیتونه مرثیه‌سی

دیکله‌یك آغالر دستانم قیصه
البت آلیرسکز قصه‌دن حصه
پنا هکامزدر حضرت عیسی
زیتونك مدحنی سویلر دهانی

الك اول جنك بر تیزده اولدی
ایکنجی‌ده اصل قشله اورلدی
اوچنجی‌ده چقور حصار اورلدی
دردنجی اندرین چکدی فغانی

بشنجی‌ده یکی قلعه اورلدی
آلتنجی کبان‌ده تورکه ظلم اولدی
یدنجی‌ده بیوك بیوك جنك اولدی
عسکر مغلوب اولوب ترك ایتدی جانی

اولو پارتوغیمه قشله‌یه ایندی
چکوب قلنجنی النده طوتدی
ضابطلر یکیدن خاچنی اوپدی
میرآلای مدح ایتدی ارمنیانی

بلوکی باشنده قلنج النده
خاچی‌ده کوکسنده دعا دیلنده
عسکر ایواه دیوب تسلیملرنده
عبودیتلری فرد بفرد اولدی

ضابطلرك یکرمی بش خاتونلری‌ده
دنیلدی امانت سز روحانیانه
قورقماك تسلیم اولك بوامین جانه
خاچ کوکسنده تامدر آنك ایمانی

پدر پارتوغیمه‌یی دیرسه‌ك
آته بیندیکنده مرد لکن کورسه‌ك
جنك وقتنده چوجقه دشمن اولدیرسه‌ك
جسورلق ویریردی عزیز دهانی

زیتون یکیتلری قشله‌یه کلدی
بارون آغاسیلر شادمان اولدی
عسکردن ایواه سسی دویولدی
عسکر اولوب تسلیم فغانی باصدی

زيتونده اوكونده بركوك ايكلەدى
قشلەنك عسكرى فغان ايلدى
البته تكرى‌ده هاى (ارمنى) ايمش دنيلدى
يكيدن تازەلندى ارمنيان دينى

صكره‌دن صركينان قشلەيه كلدى
اوچ يوز نفر ايله قوماندانى ساردى
مجومله اردونك كوكنى قيردى
لاشەلرين آتوب قاچديلر يعنى

چاريق اوغلى آواق بوز بايرليدر
قشلەيى آلديران آنك فنيدر
نه مقصدله ايسه شهيد كنديدر
اولديكنده البت قوپدى فغانى

زيتون تپەسنده اوچ درت يوز كشى
نظرت چاوشدر قوماندان باشى
بيكلرجه كنج توركك صايسز نعشى
چركسلر ديديلر والله امانى

هم برتيز چاينده دوكوشان كردى
بيندى قير آتنه قارشويه دوردى
بارون خنچاقيستلر بوحالى كوردى
ديديلر كورمدك بويله آرسلانى

يكى دنيا ئەغيا برقولى باصدى
ياسوروب بركيچ ديوب چوق‌عسكر كسدى
عثمانلى اردوسنك كوكنى صارصدى
رديفلر فرارله قورتاردى جانى

بط اوغلى ساركيسله هاجى آرتين آزنميان
محلەجه جلەسى‌ده قهرمان
دشمن ايچون يمان ديرسەك پك يمان
جنكلرده صدقله دوكديلر قانى

مدح ايدەلم پانوس چولاقيانى
صالديردى اردويه قره دومانى
اون سكز ساعتلك توم آندرينى
اوروب خراب ايتدى تورك مسلمانى

یکی دنیا نشان پانوس چاقریان
اندرین‌ده اولدی جنکلری یمان
هجوم زماننده صارصلدی آسمان
تفنکلردن چیقان رنکلی دومانی

عاشق نشان ، بدروس ، که‌وور نامی
آلاجی مانوئل اولدی برنجی
حای فدائیلردن انتقام اوجی
اندرین تورکلری طاتدیلر آجی

بارون ترسمه‌کسیان کبانی صارصدی
طوتوب محمدی ایلك دفعه کسدی
اندرینده تورکی غیرتله باصدی
فغانلری طوتدی عرش رحمانی

فرسنلی راهب اولدی زورباجی
اندرین آغاسی حس ایتدی آجی
تورك قیزلری تسلیم اولدیلر باجی
دیدیلر طوغریدر عیسی ایمانی

شو اندرینده‌کی ارمنی محبوسی
امداده چاغیردی پارتوغیومیوسی
قتل ایتدیلر دخی یوسف چاوشی
اولومدن قورتلدی محبوسلر جانی

بوهجوملری هپ تومدن کوردیلر
یکیجه قلعه‌یه امداد کلدیلر
لاتین رهبانلری هپ قورتلدیلر
جمله‌سنه بردن اولدی خندانی

لاتینلر صکره‌دن زیتونه کلدی
های ایله برلکده اولورز دیدی
قورتاریلان شماس راهبلر ایدی
مدح اولندی زیتونلینك ایمانی

زیتونده مسافر چوق های واردی
جنکجی آز اما پك یکیت وار ایدی
چاللات اسمه‌لیان چوق عسکر یدی
انجام شهید دوشوب کوردی ایمانی

اوروپادن مخصوص بزه کلنلر
شهرتلری ایسه خنچاق بارونلر
ملت ایچون بونلر فدائیدرلر
حایقازیان نسلنك هپ قهرمانی

بارون اباح دیدی تورکی قیره‌لم
اسکی ملکمزه صاحب اوله‌لم
آرسلان کبی محاربه قوره‌لم
قالدیره‌لم آره‌دن، بردن دومانی

بارون خراچیا ایسه پك جسارتلی
جمالنه باقسه‌ك آرسلان صورتلی
ملت خلاصنه غایت عزملی
اوره‌لم دیر ایدی چیقسون دومانی

مله‌ح، نشان، قره‌بت فدائیلر
ایوجه شجاعت ابراز ایتدیلر
خیلیجه تورکلره قورشون اوردیلر
چوقجه آغلاتدیلر تورك مسلمانی

یوز اون‌بیك عسکره زیتونك بیکی
قرق بش کونده تماملادی بوجنکی
پاشا مغلوب اولوب دکیشدی رنکی
دیدی رذیل اولدم یازیق بوشانی

خنچاق، تروشاق یکیتلر وغیریلری
ملتك اوغورینه جان فدالری
اوروپا توجهنی هپ قازاندیلر
ارمنی بو ایشده کورمدی قانی

عاشق فردی بودستانی سویلدی
اینوب عشقك دریاسنی بویلادی
توم حوادث اوروپایه یاییلدی
زیتون فاتح اولوب قالدی عنوانی

ارضروم وقوعاتی

ارمنی قانون اساسیسی نامی ویریلن مجلس عمومیٔ ملی نظامنامه‌سی ارمنی متفکرلرینی، محررلرینی پك زیاده شیمارتمش ایدی. هر الی قلم طوتان ارمنی طرفندن (ارمنستان) فریادنامه‌لری، داستانلر یازلمقده، اسکی اویدورمه مفاخر ملیه احیا ایدلمکده، هله ارمنی مجلس ملیسنك تأسیسی سنهٔ دوریه‌سی مراسمنده بیوك طاشقینلقلرده بولنلمقده، ایراد ایدیلن نطقلرده (امل معظم) یگانه موضوع اتخاذ اولنمقده ایدی.

بالخاصه ارمنستان، مستقل ارمنستان خلیاسی، استانبولده طوپلانان طشره‌لی برکروه خلقی‌ده بوسبوتون چیلدیرتییور وخطیبلرك اطرافه صاووردقلری معناسنی تقدیر ایده‌مدکاری نطقلر، هذیانلر بونلر طرفندن آلقیشلانیوردی. بومراسمك اجرا ایدلدیکی یدی قله خسته‌خانه‌سی باغچه‌لری اوکون کوزلری دونمش، سلامت تفکردن محروم برطاقم سبکمغزان و مفسد قومیته‌جیلرله طولیوردی. ملی‌شرقیلر ایسه بونلرك فوقنده برتأثیری حائزدی.

ملی منظومه‌لردن بر نمونه:

حربه دعوت

بورولر ارارات تپه‌سندن اووه‌یه، مدهش رعدلر یاغدیرییور
قهرمانلرك قانلری آتش آلتنده برقات دها قباریور
وطن یولنه هرکس ایشتسون، اکلاسون
ارمنی روحلری آتش کبی پارلایور
سز، قهرمانلر، اللهك احسان ایده‌جکی اکلیل ظفره متحسرسکز
سز، اللهك تسعیدینه محتاجسکز
ایلری، جسور قهرمانلر اولادی
ای وطن انتقامنی آلمق ایسته‌ین ارمنیلر
هایدی، طاقم طاقم سلاح باشنه
هپکز، صیق برر صره‌یه

انتقام سلاحیله ایلری‌یه طوغری آتیلك
انتقام سلاحیله برصاغه برصوله صالدیریك
هایدی ایلری
برصاغه برصوله
هایدی ایلری
ایلری دائما ایلری
هایدی ایلری

۱۸۹۰ ده یدی قله خسته‌خانه‌سی قارشیسنده‌کی باغچه‌ده ارضروم نمایش پروغرامی تنظیم اولنیوردی. استانبول وولایات‌سائره‌ده نمایشلر اجراسنه قرار ویرن‌خنچاقلر ایلك دفعه ارضرومدن باشلادیلر. اختلال ایچون بر سبب بولمق ایجاب ایدییوردی. بو وسیله‌ده نعم‌التصادف بولندی :

بو صره‌لرده بر طاقم روس ارمنیلری تورکیایه حدوددن سلاح ادخال ایدییورلردی . حکومت بونی استخبار ایتمش وبعض تدابیر مؤثره اتخاذیله برابر ارضروم مرخصه‌خانه‌سنده‌ده سطحی برتحریات یاپمش ایدی . خنچاقلر بوسلاح تحریسنی اختلاله کوزل بروسیله تلقی ایتدیلر وباشده (که‌رکجیان) اولدیغی‌حالده نمایشه باشلادیلر . بتون دکانلر قپاندی. خنچاق قومیته‌سی وطرفدارانی کلیسا حولیسنه تجمع‌ایده‌رك مرخصه‌خانه‌نك تحری‌ایدلمش اولمسندن طولایی حکومتی پروتستو ایتدیلر. قومیته‌لرده‌کی وبونلره پیرو اولان ارمنیلرده‌کی حالت‌روحیه‌یی شو جرأت‌کوسترر . بوعصیان واختلاللرله‌ده تعقیب اولنان مقصد پك آشکاردرکه مداخلهٔ اجنبیه‌یی‌دعوت‌ایدی. کرك‌خنچاق وکرك طاشناقسوتیون‌قومیته‌سی بوندن صکره‌ده دائما بونقطهٔ نظرلرینی تعقیب ایتمشلر و برطرفدن ممالك اجنبیه‌ده‌کی غزته‌لریله ، رساله وکتابلریله ، قونفرانسلریله افکار عمومیه‌یی احضار ایدرکن دیکر طرفدن‌ده مداخله‌یی انتاج ایده‌بیله‌جکنی امید ایتدکلری هیچ برفرصتی فوت ایتمامشلردر .

صاسون وقوعاتی

اختلال قومیته‌لرینك کافه‌سی متحداً صاسون وقایعنی تقدیر و بورادە

چارپیشان قهرمانلری تقدیس ایدرلر . عین زمانده بو وقایعه اتحافاً متعدد اثرلر نشر اولنمشدرکه بونلرك کافه‌سی پك بالاپروازانه ومبالغه کارانه‌در . بواثرلرك تدقیق وتحلیلندن ارمنی قومیته‌لرینك هرزمان ائتلاف دولتلرینك دسائس سیاسیه‌سنه آلت اولدقلری ووقایعك اسباب حدوثی تحقیق ایدیلیرسه بونك‌ده صرف مملکته اجنبی مداخله‌سنك جلب و دعوت اولدیغی برکره دها تأیید ایدر .

صاسون اختلال پروغرامی ١٨٩٤ ده ترتیب ایدلمشدی . حکومت طرفداری اولان پطریق عاشقیان حکومتك ارمنیلر حقنده‌کی توجهنی ادامه ایچون اناطولیده‌کی وقایعك ایچ یوزینی حکومته اکلاتمق ایسته‌دی . پطریقك بوحرکتنی خفیه‌لك تلقی ایدن خنچاقلر دها واسع فعالیتده بولنه‌بیلمك وپطریقخانه‌یی‌ده تماميله اللرینه آلمق ایچون پطریقی قتل واعدام ایتمکه قرار ویره‌رك بوچناقی خصوصی براجتماعلرنده رأی خفی ایله دیاربکرلی آغوب اسمنده بریسنه توديع ایتدیلر . ١٨٩٤ مارتنك یکرمی بشنجی بازار کونی صباحلین پطریقخانه کلیساسی حولیسنده جانی حامل اولدیغی قره‌طاغ روولوری ایله سوء قصده تشبث ایتدی . فقط موفق اوله‌میه‌رق یقه‌یی اله ویردی . بووقعه‌دن صکره عاشقیان استعفا ایده‌رك یرینه قومیته پروغرامنی قبول وتماماً اجراسنی درعهده ایتمش اولان ازمیرلیان پطریق اولدی .

١٨٩٥ ده صاسون اختلالی باشلادی . مذکور اختلالك زیاده بالآخره قوزان مبعوثی اولان موراد (خامپارسوم بویاجیان) ایله دامادیان اسمنده‌کی سرکرده‌لر اداره ایتدی . کیتدکجه فجیع برشکل آلان بواختلالدن تدهش ایدن ازمیرلیان قومیته رئیسلرینی قورتارمق ایچون بر طور سرکشانه ایله حکومتدن تعقیباته نهایت ویرلمسنی ایسته‌دی .

ایکنجی صاسون اختلالی ١٩٠٥ ده باشلامشدر . بودفعه‌کی اختلالك اداره‌سنی طاشناقساغانلر درعهده ایده‌رك مشهور (آخپور سه‌روپ) ، نام دیکر (سه‌روپ پاشا) یی اختلالی اداره ایتمك اوزره رئیس تعیین ایتدیلر . صاسون چاپوجیلوندن

ومشهور چته رؤساسندن اولوب بالقان حربنده چته‌سیله روم ایلنده وبودفعه‌ده ارمنی کوکلیلریله قفقاس حدودنده بزه قارشی حرب ایدن (آنترانیك)ك صاسون خاطراتی نامیله کندی الیله یازمش اولدیغی سرکذشتك برقسمنك صورت مترجمه‌سی نمونه اوله‌رق بروجه آتی عیناً درج اولنور :

خاطرمده قالدیغنه کوره ۱۸۹۵ سنه‌سی مایسنك اون آلتنجی کونی ایدی‌که، حدودی قره اورغان (صاری قامش قربنده) جوارندن کچدك ؛ جمله‌مز مسلح ایدك ؛.. حدودی کچدیکمز کیجه ، محل مقصوده واصل اولمق ایچون سکز ساعت یورپمك لازم ایدی . فقط اون باشیلرك یورویه‌مامسندن طولایی محل مذکوره واصل اوله‌مدق؛ کونش طوغدیغی حالده بز الآن یولده ایدك . یقینمزده چادرلر کوردك . فقط هیچ بر شیئه اهمیت ویرمکسزین محل معینه چیقدق؛ اوراده اقشامه قدر صوسز قالدق؛ استطراداً سویلیه‌یم‌که، بزدن اول آبرو (مغردیچ سحاقیان)، چاللاتی ، کافتار وآرشاق ارضرومه کلمشلر ایدی .

اقشامه طوغری چاللاتی دوربین ایله یوللری و اطراف و جوانبی تدقیق ایتدکدن صکره قراکلقده تکرار یوله روان اولدق . بوکیجه سکز ساعت سرعتله یورپمك شرطیله موقعمزه واصل اوله‌بیله‌جك ایدك ؛ فقط ایکی ساعت یوریدکدن صکره بزم اون باشیلر آرتق آیاق سورومکه باشلادیلر . تکرار بونلرك تفنك و فشنکلرینی وطوربه‌لرینی آلمغه مجبور اولدق . ساعتدن اکلامیان (والات) متمادیاً استعجال ایتمکده و « کوندوز اولیور، بز الآن یاسین یایلاسنده‌یز » دیه سویلنمکده ایدی . یولك تقریباً نصفنی قطع ایتمش ایدك‌که ، بزم اون باشیلر یوریمکدن آرتق بوسبوتون قالدیلر . دوشوندك ، اون باشیلری براقه‌رق سرعتله ایلریله‌مکه ، یوریمکه باشلادق. زیرا چته‌مز تهلکه‌یه معروض قاله‌جغنه، بوایکی اون باشی‌یی فدا ایتمکی ترجیح ایتدك . سلاحلرینی آلدق ، یالکز یانلرینه آلتی لیرا ایله برر ساعت وبررده طبانجه براقدق. سرعتله یورومکه باشلادق. (آراس)ساحلنه واصل اولدیغمز زمان کونش طوغمش ایدی . وقت طار اولدیغندن البسه وچماشیرلریمزی چیقارمه‌دن نهری کچمکه مجبور اولدق . ساحلدن (قوماوار) ه قدر دها بر ساعتلك مسافه وار ایدی . بن وخنسلی ماردیروس ایکی یوز آدیم ایلریده ایدك . برآرابه‌نك بزه طوغری کلدیکنی کوردك . کیزلیجه آرابه‌یه یاقلاشدق. آرابه‌نك اکین دمتلری یوکلمك اوزره ترلایه کیتمکده اولدیغی، آرابه‌جیلرك ارمنیجه اولان مکالمه‌لرندن اکلادق. بردنبره میدانه چیقدق، آرابه‌جیلری یاقه‌لادق ؛ و « قورقماییکز . بزده ارمنی‌یز . بلوك آرقه‌دن کلیور ، بزه برچاره بولیکز، نه یاپالم ؟ » دیدك . آرابه‌جیلر قورقاق برطورله دیدیلرکه ؛ « سلاحلریکزی کتیریکز . آرابه‌یه آلالم و اکین دمتلری آره‌سنده کیزلیه‌رك کویه کوتوره‌لم ، کویده‌ده بوستانلر آره‌سنه صاقلارز » . بو اثناده ارقداشلرده کلدیلر . بوکلریمزی ، سلاحلریمزی آرابه‌یه تحمیل ایتدك، بزده یاتمزده برر رورلور اولدیغی حالده بستانلر آره‌سنده اختفا ایتدك . (قوماوار) ده (ر) و (ا)ناملرنده شایان اعتماد ایکی

آغا بولندیغنی اولجه استخبار ایتدیکمزدن بو آغالرك بولندیغمز محله کللرینی آرابه‌جیلره تنبیه ایتدك وخرج راه آلمق وخط حرکتمزی آ کلامق اوزره ارضرومده بولنان آبرو وجاللاتی نزدینه بر سواری کوندردك. بزده کیجه‌لین سلاحلریمزی آله‌رق (قوماوار) دن چیقدق ، عادتا یورویشله اوچ بچق ساعتده ایلخویه واصل اولدق . (ر) و (ا) آغالرده بزه رفاقت ایتدیلر . ایلخوده ایکی کون توقف ایتدك . اورادن (هارسنکار)ه کچدك . برکون‌ده اوراده قالدق . ایکنجی کونی جاللاتی و کافتار آرشاق ارضرومدن کلدیلر . بزه اوچ لیرا خرج راه واوچ ساعت ویره‌رك تکرار عودت ایتدیلر . بزده ایرتسی صباح طلوع ایله برابر (یحیا) یه واصل اولدق . (والانتین) بر ارمنی اوینه ورودیمزی اخبار ایتدی . انلرده بزی آلوب بر آخوره کوتوردیلر. او کونی آخورده مصر وسائر اوت دمتلری اوزرنده کچیردك . ارمنیلر مهماننوازلقده بولنه‌رق بزی اطعام واعزاز ایتدیلر . کیجه تکرار یوله چیقدق . بر مدت صکره (خنوزخوز) لو قصبارك کوینه ، اورادن‌ده (پالکیك) کوینه کیتدك . کله‌جك دیکر چته‌لری بوراده بکلمکه قرار ویردك . اون ایکی کون بکله‌دك ، چته‌لر کلدیلر . (جاوش کویلی صاسونلی) ب . س نامنده بری‌ده بوراده چته‌لره انتظار ایتمکده ایدی ... بوراده مبارك بر کرد شیخی وارمش ، کردلرك روایتنه کوره شیخه قورشون تأثیر ایتمز ایمش وهرکیجه مکه ومدینه‌یه کیدر ، تکرار عودت ایلرمش . بوروایت بزم ارمنیلر بیننده‌ده شایع اولدی. بو روایتی ایشیدن ب.س دیدی‌که « شیخه برقورشون کوندرسه‌م باقالم تأثیر ایدییورمی، ایتمیورمی ؟... » فی‌الحقیقه برکون آتلی‌اوله‌رق شیخه تصادف ایده‌رك برقورشون یوللار وشیخی تلف ایدر. بودلیقانلینك ماضیسنده بوقبیل ماجرالر وباخصوص صاسونده پك یمان وقعه‌لری وارمش . شیخك نعشنی برکولجکه آتدیلر . بواثناده آبرو ارضرومدن کلمش ایدی. شیخك قتلندن طولایی تحریات کسب‌شدت ایتدیکندن بزده خنسك ارمنی‌کویلرینه ایکیشر ایکیشر طاغلمش ایدك . خنسلیلر ، قصبه‌ده آنجق یدی کنج قالدیغندن بحث ایله چته‌نك قصبه‌دن چکلمسنی رجا ایتدیلر .

آبرو خنسده یکرمی ایکی کون قالدقدن صکره بزی یوله قویدی . یدی خنسلی دلیقانلیدن ماعدا الشکردلی م. وبایبوردلی ا. دخی چته‌لرینه یتشمه‌دکلرندن ناشی‌اوراده قالدیلر ؛ و آبرویه دیدیلرکه « اکر بوراده حرب ایتمك ایجاب ایدرسه بز بوراده یدی کنجله برابر مدافعه‌ده بولنورز . لزومی قدر سلاحمز واردر » . آبرو والانتینی یانده آلیقویه‌رق آنی قفقاسیه‌یه اعاده ایتدی . عین کونده بز دخی بیك کوله کیتدك . صاری طاغی ایکی کونده مرور ایدرك وقومقوم کچیدندن کچه‌رك طانزه ـ امیره واصل اولدق . مرورمزك اوچنجی کونی تکرار یوله چیقدق ، طلوع ایله برابر سورپ قره‌بت اورمانه واردق . اوراده‌کی مناسترده دائما اقامت ایتمکده اولان ایکی آتلی ژاندارمه بولدق . مناسترك شماسی ، باش پاپاسه سزدیرمکسزین بزه اکمك کتیردی . اقشام ینه

بوله چیقه‌رق موش وادیسنه قیزیل آغاجه (حرابرك کویی) واصل اولدق . اوراده ایکی کون قالدق .

به‌ر ترلی بدروس ایله آبرو تبدیل قیافت‌ایتمش اولدقلری حالده دیکر بریولدن کچه‌رك خنسدن موشه کلدیلر. آبرو همان یانمزه کلدی، فضله فشنکلریمزی امین برآدمه ویردی. فقط فشنکلکلریمزده کیلری بزه براقدی. قیزیل آغاجلیلر کویلرنده هیچ‌ایش اولمادیغندن بحث ایله آبرونك قالمسنی رجا ایتدیلر . آبرو تفنك و جبخانه‌سنی براقه‌رق اوراده قالمغه موافقت ایتدی؛ کذلك قیزیل آغاجلی ایکی اونباشی ایله بش عسکر دخی قالدیلر. مختلف مملکتلره منسوب اولان بقیه‌مزده جملةً صاسونه متوجهاً حرکت ایتدك .

عدد ٤ ـ ٢٠٩ نیسان ١٩١٤ صحیفه ٢٦٢ تروشاق .

طاشناق قهرمانلری میاننده (ترو) و (خه‌چو) ـ که بودفعه‌کی حربده روس اردوسنه قفقاسیه‌ده چته‌لریله اشتراك ایده‌رك اهالیٔ اسلامیه‌یه تصور اولنماز شناعتلرده بولنمشلردر ـ دن صکره (نیقول طومان) ده ذکره شایاندر. مرقوم ١٩١٠ ده‌کی صوك صاسون وقایعنده پك مهم روللر اوینامشـدر ؛ نهایةالامر روس زندانلرنده قتل اولندی .

(نیقول طومان) « خاناصور » اختلالنك‌ده نامدار برقهرمانیدر؛ بوکا دائر طاشناقلرك مهم بر وثیقه‌سی :

خاناصور هجومی أثناسنده (نیقول طومان) ك کور وکسکین صداسیله شو سوزلری ایشیدیلیور ایدی ـــ غیرت اولادلر ... قادینلره ، صبیلره دست حمایتکزی اوزاتیکز ، ارککلری بی رحمانه همان بوغازلاییکز .

١٩١٤ ایلول، کانون‌اول نومرو ١٢ ـ صحیفه ٢٤٢ تروشاق .

اختلاللر محدود بر ساحه داخلنده جریان ایتمیوردی . آماسیه ، سیواس ، توقاد ، موش ، وان‌ده بر برینی متعاقب عصیان ایدییور، قومیته‌جیلر اختلاللری توسیع وتشدید ایچون اولانجه غیرتلریله نشر مفسدت ایلیورلردی .

١٨٧٠ تاریخلرنده استانبولده برآلای‌فعال کنجلر، شاهنظریان، پورتقالیان، چه‌راز ، آرپیاریان ، دمیرجی باشیان و سائره کبی بعض اشخاص مکتبلرده تدریساتله ، نشر ایتدکلری آثارله افکار عامه‌یی یکی یکی یوللره تشویق ترغیب ایتدیلر . «نوره طوغری» ، « ایلری » ، « قیدسزلق أولومدر » ، « حرکت

ایده‌لم » ودها بوکا مماثل وطن منظومه‌لری، حریت مدحیه‌لری مبتدی چوجقلره وارنجه‌یه قدر هر فکری استیلا ایتمش ، شاعر (فلکیان) قیصه اولمقله برابر بادغانیسانك « آنا آراقسی » سنی تخطر ایتدیرن « فراتك فریادی » نی یازمش ایدی .

۱۸۷۳ ده پورتقالیان ایلك ارمنی اختلال قومیته‌سنی تشکیله موفق اوله‌رق (آسیا) غزته‌سنی نشره باشلادی . بوندن صکره (آراراتیان) قومیته‌سی حریتپرور کنجلره دها مساعد وجاذب بردورهٔ فعالیت کشاد واحضار ایتدی.

جمعیت تدریسیه ، جمعیت خیریه نامل‌ری آلتنده تأسس ایدن هیئتلر ممالك عثمانیه‌ده « معرفت نفس ملی » نقطهٔ نظرندن پك مهم رولر اوینادی . ٦٠ تاریخلرنده (فداکار) جمعیتیله کلکیا (آطنه ، مرعش و حوالیسی) نی اعمار ایتمك مقصدیله (امور خیریه جمعیتی) اسمیله دیکر بیوك برجمعیت تأسس ایتدی . مذکور جمعیتلرك‌ده مختاریت ، استقلال پروغراملری واردی . ارکان جمعیت میانده (میقائیل نالباندیان) اسمنده براختیار ارمنی قتولیکی ایجه برمقدارده پاره درج ایده‌رك چفتلك آلمق وبرزراعت مکتبی تأسیس ایتمك اوزره کلکیایه کیتدی . (آراراتیان)،(طبروتساسیرانس)، (آره‌ولیان)، (کلکیا) نامنده‌کی جمعیتلردن الك مهم ومعروفی آراراتیان اولوب بوجمعیتك مقصدی‌ده تورك ـ روس ارمنیلری آره‌سنده روابط قویه تأسیس ایدی. بوکاده موفق اولدیلر. جمعیتك مسلکنی وپروغرامنی (آرپیار) ایله (پورتقالیان) ترتیب وتعیین ایتدیلر. پورتقالیان ، ارمنستانده تشکیلات یاپمق وظیفه‌سنی درعهده ایده‌رك وهردرلو محرومیتلره قاتلانه‌رق ارمنستانه و ۱۸۷٦ ده وانه کیتدی . معارف تأسیساتی حقنده اوراده خیلی مدت تتبعاتده بولندی. استانبول جمعیتلری‌ده درحال بونك اثرینه اقتفاءً همان مجرای اشتغاللرینی « ارمنستانه طوغری » توجیه ایده‌رك چالیشمغه ویکدیکریله رقابته باشلادیلر .

آراراتیان جمعیتی یواش یواش بویودی . اعضاسی تکثر ایتدی . عثمانلی ـ روس محاربه‌سی اثناسنده پورتقالیان قفقاسیه‌یه کیتدی . اوراده بولنان جمعیت ارکان مهمه‌سندن کیرقور (آرزرونی) ایله تشریك فعالیت ایلیه‌رك روس ارمنیلرینك

نظر دقتلرینی استانبول وارمنستانده‌کی تشبثات جدیده‌یه توجیه واماله ایتدیلر. (آرزرونی) نك دعوتیله استانبولدن کلن کنج ارمنی هیئتی قفقاس حکومتنه تقدیم اولندی. واعانه جمعنه مساعده استحصال اولنه‌رق پاره طوپلانمغه باشلاندی. روس ارمنیلری ایلك دفعه آرزرونی وساطتیله بیك روبله اعانه ویردیلر. بوحادثه استانبول ارمنیلرنجه غیر منتظر بر نعمت اوله‌رق تلقی ایدلدی. پورتقالیان تکرار وانه عودت ایده‌رك مسلك واجتهاداتی نشر وتعمیم ایتمك اوزره ۱۸۷۸ ده مشهور روحانی دارالمعلمینی تأسیس ایتدی. دینك وصفت روحانیه‌نك قومیته‌جیلر الندە آلت اولدیغنی کورن بعض ارمنیلرك تشویقاتیله پورتقالیان وطرفدارلری علیهنه هجوم باشلادی. اوراده قاله‌میه‌جغنی اکلایان پورتقالیان‌ده فرانسه‌یه فرار ایده‌رك معهود (آرمه‌نیا) غزته‌سنی نشره ابتدار ایتدی.

استقلال فکرلری، کاه جیننانه، کاه سربستجه یازلمش مقالات شکلنده ارمنی مطبوعاتنده وآثارادبیه‌سنده متمادیاً کورلمکده ایدی. شیشمانیان اسمنده بر محرر، مشهور قفقاسیه‌لی (آپوویان) و (رافی) کبی مدهش اختلالجیلر وادیسنده برطاقم حکایه‌لر تألیف ایتدی. مرقومك (طوروس له‌ئون) و (ته‌اودوروس رشدونی) اسمنده‌کی اثرلری عصیان وجداله تشویق واختلالك لزومنی تأییدایدن شیلرله وبالخاصه ملی قهرمانلق خرافه‌لری ایله مملو اولدیغی ایچون انتباه ملی دوره‌سنك الك قیمتدار مخلداتندن عد اولندی.

۱۸۷۰ ده کنج ارمنیلرك واسطهٔ نشر افکاری اولان (پونچ) رساله‌سنده دمیرجی باشیان (وظیفه وحرب) سرلوحه‌سی آلتنده برمقاله نشر ایتدی.

بومقاله‌ده :

یکرمنجی عصر؛ بر چوق ملتلره حریت بخش ایده‌جك؛ ارمنی حریتنی‌ده اوعصر کتیره‌جك، ینه او عصر، اعصار سالفه‌نك سرفرازی اوله‌جق، استخفاف و استهزا اولنان ملی پرنسیپلر بو عصر معظمده حکمران اوله‌جق، حمایه ووصایت آلتنده یاشایان ملتلر اثبات رشد ایده‌رك کندی اداره و مقدراتنی اللرینه آلاجقلر. ینه بوعصر معظمده‌یوندروق آلتنده‌ایکله‌ین ملتلر زنجیرلرینی قیره‌جقلر. شبهه ایتمه‌یکز! شمس حریتینه بوعصرمبجلده طلوع ایده‌رك (ماسیس) تپه‌سندن ارمنستانه‌شعاع حریتی نشروایثارایده‌جك.

دیوردی.

(آیوازیان) نامنده‌کی بر رئیس روحانی‌ده ینه پونجده :

ارمنیلرك بدلاجه اولان جبانتی اودرجه‌یه‌واردی که‌دوشدیکی سفیل‌وضعیتی‌تأمل‌ایده‌بیله‌جك برأثرحیات‌بیله کوسترەمیور. اولجه املنك حصولنی‌قانون‌اساسیدن انتظار ایتمشدی. شمدی‌ده امیدینی مکتبلره باغلادی. کویا حریتی مکتبلر قزانه‌جق ایمش ! فقط عجبا خونخوار تورکی مضمحل ایتمك‌ده مکتبلرده اوکره‌نیلیورمی ؟ کرك حلم وملایمتله وکرك جبر وشدتله ویا عصیان و اختلال ایله والحاصل هر نه واسطه ایله اولورسه اولسون بهمه حال ملتی تخلیص ایتملی !

١٨٧٦ اواخرنده زیتونلیلرك اعلان عصیان ایتمسی بو دعوتلره ، تشویقاته کوزل برجواب تشکیل ایتدی .

اعلان‌مشروطیته قدر قومیته‌لرك چیقاردقلری وقوعاتدن وتوسل ایتدکلری تشبثاتدن‌اولمق‌اوزره یوقارودە تحریراولنانلردن‌ماعدا ١٨٩٩ ده (میناس‌چه‌راز) ایله مختلف محللردن انتخاب اولنان هیئتلرك لاهی صلح فونفرانسنه مراجعتلری وبرمخطره تقدیم ایتملری‌ده شایان دقتدر .

مصر ارمنیلرینك آطنه‌ده ، مرسینده قتل عام اوله‌جغی شایعه‌سیله (پیه‌رکه‌یار) وساطتیله دلقاسه‌یه وقوع بولان مراجعتلری اوزرینه فرانسه حکومتی طرفندن مرسین واسکندرونه زرهلیلر کوندرلدی .

١٩٠٥ ده روس ویرلی ارمنی قومیته‌جیلرینك ترتیباتیله (ماشین‌انفرنال) ایله ییلدیزده خاقان مخلوعه قارشی برسوء قصد اجرا اولندی .

١٩٠٧ ده انکلتره قرالی یدنجی ادوارد ایله روسیه‌چارینك ره‌وال‌ملاقاتنده تورکیانك تقسیمی وارمنی ، ما کدونیا مسئله‌لری موضوع بحث اولدی. بوندن‌ده ارمنیلر امیده‌قاپلدیلر. بوملاقات‌صره‌لرنده‌ده طاشناقسوتیون‌قومیته‌سیله کنج‌تورك عدم مرکزیت پارتیسی آره‌سنده پارسده مذاکرات باشلادی .

قومیته‌لرك اعلان مشروطیتدن صکره‌کی وضعیتلرینی تدقیقدن اول روسیه‌ده‌کی حال وچارلغه قارشی اولان موقعلرینی مطالعه موجب استفاده اولور .

روسیه‌ده ارمنی قومیته‌لری

و

چاریزم

۱۹۰۶ سنه‌سنده بتون روسیه‌ده ارمنیلره فوق‌العاده مظالم اجرا ایدلمکده، روسلاشدیرمه سیاستی بالخاصه قفقاسیه‌ده، ارمنی مسکون حوالیده شدتله وحرفیاً تطبیق اولنمقده ایدی.

اساساً بوسیاست طاشناقسا غانلرله خنچاقلر، وه‌راغازمیاللرك حامیسی بولنان خریمیانك قتوغیکوسلغی زماننده تطبیقه باشلانمشدی.

قفقاس والئ عمومیسی (غالیچین) ك ۱۸۹۸ ده چاره تقدیم ایتدیکی مشهور لایحه‌نك ارمنیلره عائد قسمی عیناً آتیده‌کی موادی احتوا ایدییور:

ارمنی آمالی. — ارمنیلرك قیامندن مقصد مملکتلرینك قدیم استقلالنی تکرار تأسیس ایتمکدر. بوفکر شهرلرده ساکن تحصیل کورمش اهالی ایله سلك رهبانه منسوب اشخاص آره‌سنده پك زیاده‌در. کویلیلر هنوز بوخسته‌لغه طوتلمامشلردر. بوحرکتك محرك ومشوقلری رهبان وارمنی مطبوعاتی ایله ممالك اجنبیه‌ده بولنان اختلالجی قومیته‌لردر. اشبو احوال غیرمرضیه‌نك دیکر قسم اهالی‌یه سرایت ایتامسی ایچون دها شدید و منتظم بر اداره‌نك تأسیسنه حکومتجه مجبوریت حاصل اولمقده‌در.

قتوغیکوس واچمیازین سینودی. — کچن ایلولده، کانون اولده تفلیسی زیارت ایدن قتوغیکوسه اعادهٔ زیارت ایچون اچمیازینه کیتمش ایدم. بوایکی ملاقاتده‌ده اختیار قتوغیکوسك محاکمهٔ عقلیه‌دن محروم و انقلابجی مشاورلرینك تحت نفوذنده اولدیغنه قناعت کتیردم. مسئله‌یی یاقیندن تدقیق ایتدم؛ قتوغیکوسه نفوذ حکومتدن ماعدا پایه ویرمك ایچون صرف اولنان مساعی، اهالی‌یه قتوغیکوسك اوصاف استثنائیه‌یی حائز اولدیغی ذهابنی ویرمك مقصدیله اولدیغنی استنتاج ایتدم. بناءً علیه روسیه حکومتی طرفندن قتوغیکوس ایله سینودك، قوانین مخصوصه‌یه توفیق معامله ایتمکه مجبور اولملری نقطه‌سنده بهمه‌حال اصرار ایدلمسی رأینده‌یم. سینودده بعدما وقوع بوله‌جق یولسزلقلره میدان ویرمه‌مك اوزره سینود اعضاسندن واهان کیرقوریانس ایله راهب ناهابد ناهابدیانسك تجزیه‌سنی امر ایلدم. بو ایکنجی راهب قتوغیکوسك کاتب خصوصیسیدر. بونلرك قفقاسیه‌دن تبعیدینی تنسیب ایتدم. ذات حشمتپناهیلری ده تصدیق بیوررلر.

ارمنی مکاتب ابتدائیه‌سی. — ارمنی مکتبلرینك معارف نظارتنه تودیعی مسئله‌سی

١٨٩٧ سنه‌سی فرمانی اقتضاسندن اولوب بومسئله حد ذاتنده پك مهمدر ونسل جدیدی رهبانك مضراتندن قورتارمق ایچون یگانه برتدبیردر. فقط ارمنی رهبانی بوشكل جدیده متابعتدن استنكاف ایلدكلرندن امر حكومتله ٣٢٠ مكتب سد ایدلدی . ایشته بوندن طولایی مكتبلره عائد املاكك معارف نظارتنه تودیعی خصوصنك تصدیق حشمتپناهیلرینه اقترانی استرحام ایتدم. بوبابده اوامر جدیده‌یه منتظرم .

قفقاس ارمنی مطبوعاتی . — تفلیسده نشر اولنان رسائل موقوته ، روسلرله ارمنیلرك مزجی مسئله‌سنه چالیشه‌جق یرده بالعكس انلری تفریق ایده‌جك اوچورومی حفر ایتمكه قالقشمشلردر .

جمعیات خیریه . — ارمنی جمعیات خیریه‌سی خیرات وحسناته خادم اولمقدن زیاده سیاستله اشتغال ایتمكده‌درلر . حكومت محلیه ، بونلری نظامنامه‌لرندن جزئی انحراف ایتدكلری زمان همان لغو ایتمكه صلاحیتدار اولملیدر . برقاچ سنه اقدم بوجمعیتلردن بری كنج متفكرینك طرفندن ترتیب‌اولنان حركت تفرقه‌جویانه‌یه اشتراك ایلدی. اریوان مكتب عالیسی مدیری بر ارمنی طرفندن تحقیر اولندی . بوحركت طرفدارلرندن چوغنك جمعیت مذكوره اعضاسندن اولدیغنه دائر وثائق موجوددر . ارمنی جمعیت خیریه‌سنك فسخنه بنده‌لرینی مأذون قیلملرینی ذات حشمتپاهیلرینه تكلیف ایدرم .

ادارهٔ محلیه . — باطومده ، قارصده وآرتووینده ادارهٔ محلیه یوقدر. عادات محلیه‌یه متعلق برچوق شكایتلر ، برچوق مسائل مزعجه حل اولنمق اوزره بكله‌یورلر. بومسائلك تفلیسده مجلس عاجزیده حل ایدلسنه مأذون بیورلمقلغمی استرحام ایدرم . زیرا اكر بونلر پترسبورغ مجلس اعیانی حضورینه چیقاریله‌جق اولورسه ، حلی ایچون اوزون مدت بكلمك ایجاب ایدر .

مجالس محلیه . — مجالس محلیه‌ده ارمنیلرك امتیازات مخصوصه‌سی واردر . نته‌كیم ١٨٩٢ قانونی اصحاب‌املاكه براستثنائیت‌بخش‌ایدر. بونی اصلاح ایتملی. شهرامینلرینك حكومت طرفندن تعیین و معاشلرینك تخصیص ایدلسنی ومجلس اعضالرینك‌ده حكومتك تحت نظارتنده دیكر برنظامنامه‌یه توفیقاً انتخاب اولنملرینی وعین زمانده متصرفلره ، وظیفه‌سنی حسن ایفا ایتمین اعضایی عزل ایتمك صلاحیتنك ویرلمسنی‌ده تكلیف ایدرم .

٢١ حزیران ١٩٠٣ ده چارك بر (اوقاز ـ فرمان) ی غره غوریه‌ن ارمنی كلیسالرینه مربوط بالجمله املاكك عائد اولدقلری نظارتلرك اداره‌سنه تسلیم اولنمسنی آمر ایدی . عین اوقاز بتون ابتدائی، تالی وعالی ارمنی مكتبلرنده روسجه تدریساتنی مجبوری قیلیوردی .

ینه بواوقاز روسیه‌ده‌كی قتوغیكوسك سینود اعضاسنك انتخابنده حائز اولدیغی حقوقی تحدید و مناكحات مسائلنده حكم ویرمك صلاحیتنی تنقیص

ایتدی . بوندن ایکی ، اوچ سنه صکره مظالم دها زیاده شدت ودهشتله تکرار باشلادی . طاشناقسوتیون قومیته‌سی ارکانندن مهم برشخصك بومسئله‌لر حقنده یازدیغی اثرده افاداتی بروجه آتیدر :

۱۹۰۳ سنه‌سی حزیراننك ۲۱ نده ارمنی کلیسالرینه عائد املاك و اشیانك مصادره وحکومته تسلیمی حقنده صادر اولان چارك فرمانی ورود ایتدی . بوبابده کرك ارمنی قتوغیکوسی وکرك ارمنی اهالی طرفندن رفع ایدیلن شکایات واسترحامات فائده‌بخش اولمدی . مستبد چاره هیچ برشی تأثیر ایتمدی . فرمان احکامنك تطبیقی ایچون عسکرقوتنه مراجعت اولندی . کلیساقپولری قیرلدی . حتی مرکزروحانی اولان اچمیازینده‌کی مناسترك وزنه‌سنی پارچه‌لادیلر ، قیردیلر ، رهبانی زندانلره آتدیلر ، قانلر آقیتدیلر ، جسدلر عبادتخانه‌لرك اطرافنده کومه‌لر تشکیل ایتدی .

ایکی سنه کچدی ، ۱۹۰۵ سنه‌سی شباطنك آلتیسنده باکو شهرنده برجم غفیر آتشلر پوسکوره‌رك پرغیظ وغضب وبلا سبب ارمنی محلاتنه و سوقاقلرده کزن ارمنیلر اوزرینه هجوم ایتدی .. خوف و تلاش ، دهشت عمومی ایدی . ارمنیلرك مراجعات و استرحاماتنه پولیس اداره‌سی پك لاقید قالمقله مقابله ایدییوردی . باکودن صکره اریوان ، نخجوان ، شوشا ، قانساق‌ده غیر قابل تصور وقایع مؤلمه‌یه صحنه اولدیلر . قان تکرار دوکولمکه باشلادی . بوقتالده ارمنیلره مسکون ۱٤۸ کوی ، ۱٤۷٦۰ عائله محووخراب اولدی . مقراستبداداولان پترسبورغده یالکزشوندای زهرناك‌ایشیدیلیوردی: « ارمنیلرك‌بتون یوالرینی تخریب وخاك ایله‌یکسان ایتملی! ». روسلر طرفندن زنده وپرحیات برملت محو ایدلك ایسته‌نیلیوردی .

ایشته بوصره‌لرده اتحاد وترقی جمعیتنك نتیجهٔ مساعیسی اوله‌رق تورکیاده مشروطیت اداره اعلان اولندی. آرتق ارمنیلرده تورکلرله برابر حر ایدی .

طاشناقساغان رئیسی دوام ایدییور :

دولت عثمانیه‌نك زندانلرنده محبوسین سیاسیه یوق . روسیه‌ده ایسه هیچ بر حبسخانه یوق‌که بوش یربولنسون. قفقاس ارمنیسی‌طاشناقساغانلر،حبسدن ، اشکنجه‌دن، نفی وتبعیددن ، سیبریادن قورتلق ایچون استانبوله ، عثمانلی مملکتنه التجاایدییورلردی . شمدی بیزانس ارمنینك ظلمدیده اولدیغی روس مستبدینه قارشی برملجأ حکمنی آلدی .

توقیفات ایچون برنجی اشارت ۱۹۰۸ سنه‌سی کانون اولنده تفلیسده ویرلدی و ۱۹۰۹ اوائلنده حددن افزون درجه‌یی بولدی . تحریاتك عددی بر قاچ بیکی تجاوز ایتدی . (۵۰۰۰) ی متجاوز آدم حبس و توقیف ایدلدی . محبوسین‌میاننده ۸ محرر،

٣٢ طبيب، آووقات ومتخصصين سائره، ٢٤ پروفسور، ٣٠ مأمور، ٤٥ تاجر، ٧٠ صنعتكار، برچوق عمله، رهبان، قادينلر حتى طلبه وار ايدى.

شبهه اوزرينه ٣٠٠٠ شخص نفى ايدلدى. تحت شبهه‌ده بولونوب‌ده اسمى ليسته‌لرده مندرج اولان برچوق كيمسه‌لر مظالمدن، اشكنجه‌دن قورتلق ايچون فرار ايديورلردى. ايشته قفقاس توقيفاتنك شدتى، ايشته احوالك دهشتى !.

پوليس ايشخان نام مستعارى آلتنده بر اختلالجى‌يى تحرى ايديوردى. حالبوكه اصل ايشخان وانه التجا ايتمش و اوراده يوكنى طوتدقدن صكره سياسيات ايله اشتغال ايتمكده بولنمش ايدى. بونك يرينه ايشخان آغوبيان اسمنده بريسى توقيف اولندى. مجلس مبعوثان اعضاسندن واهان پاپازيان يرينه طربزونلى واهانيان نامنده بريسى حبس ايدلدى.

قفقاس مظالمى بتون دهشتيله دوام ايدركن ١٩٠٧ تشرين اولنده وفات ايدن خريميانك يرينه بر ديكر قتوغيقوس انتخابى ايچون ارادهٔ چارى صادر اولدى. ١٩٠٨ ده، يعنى برسنه صكره ازميرليان قتوغيقوس انتخاب ايدلدى. انتخابك تصديق ايدلديكنى استانبول روس سفيرى ازميرليانه تبليغ ايتدى. ازميرليان ١٩٠٩ سنه‌سى مايسنك ٢٩ نده استانبولدن اوده‌سايه واورادن‌ده چارك حضورينه چيقمق اوزره پترسبورغه كيتدى. بوجهت حقنده‌ده مذكور محرر شويله يازييور :

١٩٠٩ سنه‌سى تموزنده ازميرليان استانبولدن پترسبورغه كيده‌رك چارك حضورينه چيقدى ورسمى نطقنده بروجه آتى بياناتده بولندى :

قفقاس ارمنى محكومينك عفويله تخليه فرمانك داعيلرينه احسان وتوديع بيورلمسنى ذات حشمتپناهيلرندن استرحام ايلرم. بو تقديرده مقام داعيانه‌م تعطفات شوكتمآبيلرينه مظهريتله تقويت پذير اوله‌رق قفقاسيه‌يه مواصلت داعيانه‌مده مقام اقدس ايمپراطوريلريله ارمنى تبعهٔ صادقه‌لرى بيننده من‌القديم مؤسس اولان مربوطيت ماديه و معنويه‌يى دها زياده ترصينه موفق اوله بيله‌جكمى وبو صورتله حكومت متبوعه‌مه دها نافع خدمات ايفا ايده‌جكمى خاكپاى ايمپراطوريلرينه عرض ايلرم.

ايمپراطور قتوغيكوسك نطقنى كسه‌رك بروجه زير بياناتده بولندى :

« ذات علويتسماتلرينك هنوز قفقاسيه‌يه مواصلتلرندن اول محكومين تخليه ايديله‌جكلردر.»

قتوغيكوس اميد وار و ايمپراطور طرفندن ويريلن وعدله مغرور اوله‌رق قفقاسيه‌يه عزيمت ايتدى. شهردن، شهره طولاشدى. فقط محبوسينك تخليهٔ سبيللرى شويله

طورسون بالعکس کوندن کونه عددلری آرتدی . طاشناق آبده‌سی قیریله‌رق پارچه پارچه ایدلدی واوغورینه فدای جانه آماده اولان فرقه افرادی تارومار اولدی .

استانبولده‌کی حریتپروران (چاریزم) ی زیر وزبر ایتمك ایچون پروغراملر ترتیب ایتمکده وحکومت عثمانیه ایله عثمانلی مطبوعاتی روس مظالمنه قارشی سرد شکایات ایلمکده ایدیلر . عثمانلی مبعوثی وشمدی روسیه‌ده بزه قارشی حرب ایدن ارمنی کوکللی طابورلری قومانداني قره‌کین باصدیرماجیانك ، توقیف ایدلمش ، روسیه‌نك مدهش زندانلرینه آتلمش ایکن تخلیصی ایله تکرار مجلس مبعوثانه کتیرلمسی بوکا پك آچیق بر مثالدر .

چارلغك مظالمی کیتدکجه توسع ایتمکده ، مدهش زندانلری قومیته‌لری تدهیش ایلمکده والحاصل بتون قفقاسیه آتش ایچنده یانمقده ایکن بوراده ، استانبولده‌کی فراری طاشناقلر مطیباً وحریت کامله ایله یشامقده ، دولت علیه‌نك هر درلو عاطفت ومعاونتنه مظهر اولمقده ایدیلر . باخصوص کنج تورکلرك اك محترم سیمالری روسیه ارمنیلرینی مدافعه مسئله‌سنده هیچ بر غیرتی دریغ ایتمدیلر .

اوزمان قومیته‌لرك یکانه غایه‌سی قفقاس ارمنیلرینی روس مظالمندن قورتارمق ایدی .

طاشناقسوتیون قومیته‌سنك بومناسبتله هر طرفه اوچوردیغی بیاننامه‌لردن بریسنك صورت مترجمه‌سی برجه‌آتیدر :

وطنداشلر !

سنه‌لردن بری متمادیاً ارمنی اختلاللرینه صحنه اولان قفقاس بوکون مع التأسف استبدادك مدهش قوتی آلتنده ایکلیور . ارمنیلرك اك کزیده نسلی بوکون ایکی سنه‌درکه چارك مخوف محبسلرنده عذاب چکیور . روس حرکات اختلالیه‌سندن صکره شمدی میدان ، قانلی موفقیاتندن جرأت آله‌رق بلا مرحمت وانصاف ارمنیلکك اك کزیده نسلنی اوران ارتجاعه قالدی . معلم ، شاعر ، تجار ، صنعتکار ، متفکر ، ایشجی قومیته‌جی والحاصل هپسی محبسلرك قراکلق مخوف دیوارلری آره‌سنده ایکلیورلر .

وطنداشلر ! بوکون قفقاسده عذاب چکن شمدیکی ارمنیلر ، حمیدك ظلمندن حدودلرك قانلی یوللرندن قاچوب اورایه کیدن بوکون حریتنه نائل اولدیغمز بو مملکتك نسلندندر .

بونلر ، بزم الم واضطراب کونلرمزده یانلرمزده یاشایان ، بزم اضطرابا تمزله متألم اولان حقیقی قرداشلرمز ، اختلال کونلرمزده بزمله برابر تلهف ایدن ، دعوای محقمز ایچون قان دوکن قهرمان محاربلرمزدر .

حقوق اهالی ایچون آچیلان جدال بوکون عثمانلی طوپراغنده مظفریتی انتاج ایتدی. فقط حدودك اوته طرفنده چارلغك معتوه حکومتی اجرای حکم ایدییور. اوراده اختلال فکری خلقك اك طبیعی حقوقنه تعرض ایدن استبداده قارشی اولانجه قوتیله چارپیشیور. ماضیده افکار اختلالیه‌نك مروری حدودلر توقیف وتأخیر ایده‌مدی وقفقاسیلرده بتون یکرمی سنه قان قاردشلرینك حرکات احرارانه‌سی اوغورنده نه‌لازمسه ونه‌ممکنسه جمله‌سنی ویردی . شمدی‌ده تورکیا ارمنیلرینك مقاصد مقدسه‌سنی بالخاصه الیوم محبسلرده ایکله‌ین قاردشلرمزك مجرمین سیاسیه صفتیله روس (محکمه) لری حضورینه چیقاریله‌جقلری صره‌ده حدودلر توقیف ایده‌مز .

مشروطیتك بخش ایتدیکی سربستیدن مستفید اولان تورکیا ارمنیلری، قاردشلرینك کیجه وکوندوز ژاندارمه‌لرك قبا تضییقاتنه، اشکنجه‌لرینه، معروض بولندقلرنی کوره‌رك لاقید قاله‌مازلر. بوعمیق اطمئنان وقناعتله ارمنی اختلالپرور طاشناقسوتیون قومیته‌سنك شرق شعبه‌سی رایون جمعیتی بلا تفریق صنف بتون تورکیا ارمنیلرینی قفقاس ارمنی محبوسلرینه ، بونلرك محتاج معاونت قالان عائله‌لرینه وسوکیلیلرینه سریعاً و مادةً معاونت ایتمه‌یه دعوت ایدر . معاونت سریعه ایجاب ایدییور . چونکه محبوسلرك تاریخی بر خاطره اوله‌جق محاکمه‌لری باشلامق اوزره‌در وبیوك فداکارلقلره لزوم واردر .

رایون جمعیتی بو مقصدله طاشناقسوتیون جمعیتی ارکاننك مراقبه‌سی تحتنده براعانه جمعیتی تشکیل ، عین زمانده بتون شعبه‌لرینه اعانه جمعی ایچون تشبثات لازمه‌ده بولنملرنی تبلیغ ایتدی. هدایایی ارضرومده (هاراچ) واستانبولده(ازادامارد)غزته‌لری هیئات تحریریه‌سی واسطه‌سیله سوق ایتمك قابلدر .

وطنداشلر ! طاشناقسوتیون جمعیتی سزه بو تبلیغاتی ایفا ایتمکله برابر عین زمانده تورکیا ارمنیلرینك بوکاجواب ویره‌جکنه وموجوددن بیوك بر قسمنی فلاکتزده قاردشنه آییره‌جغنه وبوصورتله بردفعه دها حدودلرله تفریق اولنسه‌لرده اخوت روابط متینه‌سنك عین ملتك حقیقی اولادلرنده دائما موجود اولدیغنی اثبات ایده‌جکلرینه قانعدر .

۱۹۰۹ ده وارنه‌ده اجتماع ایدن قونغره‌نك ضبطنده :

طاشناق قومیته‌سی‌ده بالجمله طرفدارلریله برابر دیکر قومیته‌لر کبی روس مظالمنه قارشی آمریقا ، مصر ، رومانیا وپارسده دهشتلی نمایشلر اجرا ایدییوردی . اسویچره مرکزی هرطرفه پروتستو تلغرافنامه‌لری یاغدیرییوردی .

جمله‌لری محرردر .

فقط بر سنه صکره روللر دکیشدی وبتون قومیته‌لر بر حمله‌ده موسقوف قوجاغنه آتلدی .

ایکنجی قسم

اعلان مشروطیتدن صکره استانبولده

وولایاتده قومیته‌لر

مشروطیتك اعلانندن صکره ماهیت سیاسیه و اختلالیه‌یی حائز اولان قومیته‌لرك فعالیتلرینه بالطبع آرتق نهایت ویرملری ونکهبان مشروطیت اوله‌رق مملکتك ترقیات مدنیه واقتصادیه‌سنه چالیشملری ایجاب ایدر ایدی. قومیته‌لرده صورت ظاهره‌ده بوکا قرار ویردیلر. ازجمله خنچاق قومیته‌سی رئیسی قفقاسیه ارمنیلرندن (صباح کولیان) ۳۲٤ سنه‌سی آغستوسنده بك‌اوغلی (سورپ یه‌رور توتیون) کلیساسنده خنچاق قومیته‌سی طرفندن عقد اولنان اجتماعده خنچاق پروغرامندن ومشروطیت اداره‌دن بحث ایدرکن :

« بز خنچاقلر ، آرتق فعالیت اختلالیه‌یه ختام ویره‌رك بتون موجودیتمزله وطنك ترقیسنه چالیشه‌جغز ».

دیدی .

طاشناقسوتیون رؤساسندن ینه روسیه‌لی آقنونی :

« طاشناقساغانلرك اقدم وظائفندن بری‌ده مشروطیت عثمانیه‌یی محافظه ، عناصر عثمانیه‌نك حسن امتزاجنی تأمین واتحاد وترقی جمعیتیله تشریك مساعی ایتمك اوله‌جقدر» .

دییوردی .

اعلان مشروطیتی متعاقب اوروپاده چالیشان ارمنی قومیته‌جیلری، جرائم سیاسیه محکوملری ، فراریلر ، سرسریلر پایتخته طولدیلر . هله شاپقه‌لریله ، کلبك سیاه بویون باغلریله، روس لهجه‌سیله کوروشدکلری ارمنیجه‌لریله طاشناقساغانلر بالخاصه جالب دقت ایدی . حکومت عثمانیه ارمنی متفکرینی آره‌سنده تمایز ایتمش سیمالره مهم مأموریتلر تودیع ایتدی . ارمنیله عائد ایام مخصوصه‌ده اجرا ایدیلن مراسمك ایلك صفلرنده اتحاد وترقی جمعیتك اك مهم ارکانی بولنیور، شیشلیده

ارمنی قبرستاننده استحصال مشروطیت اوغورنده ترك حیات ایدن ارمنی فدائیلری نامنه اجرا ایدیلن مراسمده، یوقارووده آمال وحرکات مفسدتکارانه‌سی ایضاح اولنان پطریق ازمیرلیانك قدسدن عودتی صره‌سنده یاپیلان مراسم استقبالیه‌ده ینه او محترم جمعیتك اك مهم سیمالری کوریلیوردی .

ارمنی مؤسسات خیریه‌سی ایچون ویریلن مسامره‌لر، قونسرلری مملکتك اك یوکسك ونجیب سیمالری تحت حمایه‌لرینه آلیورلردی .

ارمنیلر مشروطیتك بخش ایتدیکی حریت، عدالت، مساواتدن مستفید اولورلر وحقوق سیاسیه‌لرینه تماماً مالك بولنورلر ایکن ارمنی سیاسی قومیته‌لرینك عنوانلرنده اختلالپرور صفتنی محافظه ایده‌رك ادامهٔ موجودیتلرنده آرتق هیچ برمعنی یوقدی. اساساً دولت علیه‌نك سقوطنی تسریع ایده‌جك اسبابه توسل، مداخلهٔ اجنبیه‌یی دعوت، سوء قصدلر، اختلاللر ایقاعی ایله نائل امل اولمق ایسته‌ین قومیته‌لر مشروطیتدن اول صرف بومقصدلر اطرافنده اتحاد ایده‌بیلمشلردی . بوقسه آره‌لرنده ینه احتراصات مختلفه موجود ایدی . مشروطیتدن صکره ایسه بوموقت اتحادلری بتون بتون انفساخ ایتدی .

ارمنیلر اوزرنده مطلق بر نفوذ تأسیسنه ونفوذك ادامه‌سنه چالیشان طاشناقسوتیون، خنچاق، وه‌راغامیال خنچاق ودها صکره ساها ناتراغان، رامغاوار (حقوق عوام) قومیته‌لری یکیدن تشکیلات اجراسنه و ممکن اولدیغی قدر مملکتك هرطرفنده شعبه‌لر تأسیسنه چالشمغه باشلادیلر . محیط ملیده حاکمیت وتفوق قطعی‌یی تأمین ایچون هرشیدن اول پطریقخانه ومرخصه‌خانه‌لری الده ایتمکه چالشدیلر . بونك نتیجهٔ طبیعیه‌سی اوله‌رق ارمنی مجلس عمومیٔ ملیسی سیاسی آنتریقه‌لر مرکزی اولدی .

بوراده اك مهم موقعلری روسیه‌دن مطرود، اوروپانك مختلف یرلرندن استانبوله کلمش سرسری دیپلوماتلر، وطنسز، یوردسز سفیللر اشغاله باشلادی. بودیپلوماتلر، نطقلرنده آچیقدن آچیغه دولت علیه‌یی بر (حکومت) اولمق اوزره طانیه‌میه‌جقلرینی سویلیورلردی . عین زمانده ارمنی مطالبنك روسیه‌ده ارمنی قتوغیکوسنك خاکپای اقدسنه عرض ایدلمسنی‌ده بومجلس احداث ایتدی .

قومیته‌لرك تأمین نفوذ و موفقیت ایتملری و بالخاصه انتخاباتده قزانملری ایچون محله‌لره، مکتبلره‌ده قول آتمسی ایجاب ایدییوردی. قومیته‌لر خارجه قارشو ظاهراً وفاق واتحاده، حقیقت حالده ایسه هر واسطه‌یه مراجعتله تأمین استقلاله ومفکورهٔ ملیه‌نك تمیه‌سنه چالشدیلر. استانبولده وولایاتده کتبخانه‌لر، قلوبلر کشاد ایتدیلر، کوی قلوبلری ومطالعه‌خانه‌لری تأسیسندن مقصد نسل آتینك تربیهٔ فکریه‌سنی احضار ایدی. قلوبلره، قرائتخانه‌لره ویریلن اسملر مطلقا ماضیدن، قیمت تاریخیه‌یی حائز شیلردن، ارمنی قولاقلرینه خوش کلن اسملردن انتخاب ایدیلیوردی. مثلا آثار ملیه‌سی، اختلاله عائد اثرلریله مشهور قفقاسیه‌لی ارمنی رافی، ملی شاعرلردن وینه روس ارمنیلرندن آهارونیان، آپوویان، ماسیس، آرارات، واسپوراغان، دارون، ورەژ (انتقام)، غایزاق (ییلدیرم)، خاچین‌لر (خاچین طاغی)، قریستوفور میقائلیان، آسپاره‌ز کبی عنوانلر بونلره برر نمونه‌در.

کتبخانه‌لره قونیلان، خلقه اوقوتدیریلان کتابلرده شایان تدقیقدر. مثلا: (ارمنیلر ایچون) (سوسیالیزم نه‌در)، (اختلال)، (اصلاحات مسئله‌سی)، (زنداندن زندانه)، (قان یولی اوزرنده)، (اعتراض)، (اونودلمش قهرمانلر)، (یلدیز بومباسی) الخ. جنوره‌ده قومیته طرفندن طبع ایدلمش تورکلری تزییف وتحقیر ایدن اك فنا اثرلر، روسیه‌ده یازلمش، روس پاره‌سیله نشر ایتدیرلمش کتابلر، ارمنستانك ماضیسی، ارمنستان تاریخی، قدیم ارمنستان خریطه‌لری، ارمنی قهرمانلری کبی آثاردن عبارت ایدی. ارمنی قومیته‌جیلرینك قارت پوستاللری، ارمنستان قراللرینك بیوك قطعه‌ده رسملری، ارمنستان آرمه‌سی، ولایات شرقیه‌ده اك مدهش مظالمی ارتکاب ایتمش روس ـ ارمنی چته‌لرینك بیوك قطعه‌ده تابلولری، صاسون و زیتون قهرمانلری رسملری ایسه سوقاقلرده صاتیلیور، قومیته‌لر طرفندن بیکلرجه نسخه ولایاته سوق ایدیلیوردی.

عین زمانده قومیته‌جیلر مکتبلره‌ده کیردیلر. معلملر بالخاصه بونلردن، حرارتلی طاشناق، خنچاق، رامغاوار منتسبیندن انتخاب اولندی. اطفالك افکارینی تسمیم ایده‌جك اختلال، ملیت و استقلال اساساتی اوزرینه کتابلر یازلمغه و تورکلکه، تورکلره قارشی تزیید بغض و نفرت ایتدیره‌جك اثرلر ترتیبنه

باشلاندی. ارمنی افکار عمومیه‌سنی قازانمق ایچون یاپیلان بوتشبثاتدن قومیته‌لر آره‌سنده شدتلی مناقشات وحتی استانبولده، ازمیرده، ولایات سائره‌ده برچوق وقوعات ظهور ایتدی.

ارمنی مکتبلرنده، بالخاصه مکاتب ابتدائیه وتالیه‌ده اوقودیلان کتابلردن اك معروفلرینك مندرجاتندن برر نمونه بروجه آتی درج اولنور:

١٩١٤ ده ماطوسیان مطبعه‌سنده طبع اولنان ومادام زابل و ه. آصادور طرفندن مکاتب ابتدائیه ایچون یازیلان صرف کتابنك (١٦) نجی صحیفه‌سندن «حمیتلی یروانت» تمرینی:

یروانت ارقداشمدر. کندیسنی چوق تقدیر ایدرم. چونکه حمیتلی بر چوجقدر. پك کوزل ارمنیجه سویلر. لسانعزه، تاریخ ملیمزه عائد درسلری کمال دقتله تعقیب ایدر. آنا لسانی بیلمه‌ین، مکالمه اثناسنده اجنبی کلمه‌لر قوللانان، دائما اوروپا کتابلری اوقویان چوجقلره بکزه‌مز. او سزه ارمنی اساطیرینی، ارمنی قراللرینك قهرمانلقلرینی، معروض قالدقلری فلاکتلری نقل ایده بیلیر. نره‌ده محترم بر ارمنی محررینك رسمنی کورسه طانیر وسزه اسمنی سویلر.

ینه عین کتابك ١٧ نجی صحیفه‌سنده‌کی (ارمنی چوجغی) عنوانلی منظومه:

بن ارمنی نسلندن بر ارمنی چوجغی‌یم، هایقك، آرامك لسانی قونوشیرم. تاجم، آلتونم، الماسم یوق. فقط کوکلم مستغنی‌در. ناموسلی‌یم، ملتمك حسرت و محبتیله یانیورم. ایچریمده قهرمانلرك روحی یشایور. اجدادمك روحمده‌کی مقدس آتشنی خزینه‌لره مقابل دکشمه‌م. هرنه‌قدر بدبخت، ظلم و اعتسافه معروض ایسه‌ده ارمنی هیچ بر وقت کیمسه‌دن آتمك دیلنمز.

ینه مذکور محررلر طرفندن مکاتب ابتدائیه ایچون یازیلان (کتابخانه) اسمنده‌کی قرائت کتابنك (٤٠) نجی صحیفه‌سندن ارمنی چوجغی اسمنده‌کی منظومه:

ای ارمنی چوجغی، قهرمان چوجق! سن قهرمان وارطانك نسلندنسك. ناموسلی اول. ملتك سنکله افتخار ایتسون. بیوك برعالم اول، وطنکه رهبرلك ایت، بیوك بررسول اول، ملتکك روحنی تعالی ایتدیر. هرارمنی چوجغی قهرمان اجدادینك اثرینی تعقیب ایتمکه ووطننه نافع اولمق ایچون چالشمغه مجبوردر.

عین اثرك (١٣) نجی صحیفه‌سنده ارمنی قراللرندن برنجی ارداشسك مناقب

حماستی ، (۳۷) نجی صحیفه‌ده ارمنیلرك مقر حکومتی (!) اولان آنی شهرینك خرابه‌لری ، (۵۹) نجی صحیفه‌ده کلکیانك صوك قرالی لەئونك ترجمهٔ حالی ، (۷۸) نجی صحیفه‌ده وارطان مامیقونیانك ترجمهٔ حالی ، (۹۸) نجی صحیفه‌ده قرال درطادك مناقبی ایله رسملری مندرجدر .

ینه مذکور مؤلفلر طرفندن تحریر اولنان «ایکنجی سنه صرف» اسمنده‌کی کتابك (۳۲) نجی صحیفه‌سنده ازبر ایچون یازیلان ع. پانوسیانك (ارمنی کونشی) اسمنده‌کی منظومه‌سی :

ای ارمنستانك سوکیلی کونشی ! وطنك اووه‌لرینه نشر انوار ایت . ایشته مائی سمانك انعکاسات لطیفه‌سی آلتنده حیات بخش اوله‌جق بهار کلیور . ارمنی چفتجیلرینه صیجاق شعاعاتکی ویر، ارمنیلرك آنلرینه مقدس امید وایمان شعله‌لرینی صاچ الخ .

(۸۲) نجی صحیفه‌ده (اتحاد) عنوانلی شعر :

هانکی مذهبده اولورسه‌کز اولکز ارمنیلر ، دائما یان یانه چالیشکز . عین تاریخه، عین لسانه صاحبسکز. بربریکزه مربوط اولکز . هانکی قومیته‌یه منسوب اولورسه‌کز اولکز ارمنیلر! دائما ال‌اله یورویکز. برلسان، بروطنکزوار. اوحالده‌برمقصده، برروحه‌ده مالك اولکز. هانکی موقع وصنفده اولسه‌کزده ارمنیلر! دائما قلب‌قلبه مربوط اولکز. حیاتکزی دائما عین فورطنه تخریب ایتدی . آیرلماز وعهدده متحد ارقداشلر اولکز . هانکی یلدیز آلتنده یشارسه‌کز یاشایکز، چالیشیرسه‌کز چالیشکز، ارمنیلر! سزه اخوت محبتی لازمدر . مزارلرینك آلتندن اجدادیکز سزه اتحاد توصیه ایدییورلر .

بونلردن بشقه عین کتابلر قفقاس ارمنی ادبا ومحررلری ایله یرلی ویبانجی اختلالجیلرك رسملرینی وتراجم‌احوالنی حاویدر. س . قپاماجیان طرفندن تألیف اولنان (قامر ـ شرقده کوچك سیاح ـ ارمنینك یگانه قرائت کتابی) اسمنده‌کی اثر ایسه برارمنی چوجغنك ارمنستانده سیاحتی فرض اولنه‌رق ارمنی تاریخنه، ارمنی مدنیت قدیمه‌سنه ، قراللرینه ، اساطیرینه ، ارضروم ، سیواس ، خربوط وزیتون کبی یرلرك ارمنیلر نظرنده‌کی موقعنه، احتوا ایتدیکی خاطراته دائر فکرلر ویرلمش وارمنی ملی محررلرینك، اختلال رؤساسنك رسملری درج ایدلمش، ترجمهٔ حاللری مفصلاً یازلمشدر .

ینه استانبولده ۱۹۱۰ تاریخنده (بالنز) کتابخانه‌سی طرفندن نشر ومکاتب

رشدیه‌ایچون ق.ه.باصماجیان طرفندن ترتیب وتحریر اولنان (مصور ارمنی تاریخی) اسمنده‌کی درس کتابنك ایلك صحیفه‌سندن :

برنجی درس — « ارمنستان »

اجدادمزك ساکن اولدیغی قطعه‌یه ملتمزك اسمنه نسبتله ارمنستان دینلیرکه شمدیکی حالده اوچ دولت بیننده تقسیم ایدلمشدر. ارمنستان اولجه غایت مسعود وغلبه‌لك برقطعه ایدی.

ارمنستان شمالاً پوندوس (قره‌دکز) وراسدان (کورجستان) ، شرقاً بحر خزر وایران، جنوباً آثورستان، الجزیره (روپنیانلر عهدحکومتنده بحر سفید)، غرباً آلوس نهری (قیزیل ایرمق) ایله محاطدر .

۸۲ نجی صحیفه‌سنده :

تورکیاده ارمنیلر

ارمنستانك بیوك بر قسمی تورکلرك النه دوشدکدن صکره تاتار مظالم واعتسافاتی تکرار باشلادی . ارمنیلر وتورکیاده‌کی عناصر سائره اعلان مشروطیته قدر ایجه برمدت اضطراب چکدیلر . روس حکومتی خریستیانلری حمایه مقصدیله حکومت سابقهٔ مستبده‌یه اعلان حرب ایتمش ایدی .

۸۷ نجی صحیفه‌دن :

ارمنی مسئله‌سی

ارمنستانده وقوع بولان جبری اهتدالر، غصب وغارت، قتل عاملر وسائر خونخوارلقلر، ارمنیلرك احساسی ایچون حکومت حمیدیه‌نك اجرآاتی، ارمنیلرك اوروپایه ندای تظلم واشتکالرینی رفع ایتملرینه سبب اولدی وبوصورتله ارمنی مسئله‌سی میدانه چیقدی .

۱۸۷۸ ده عثمانلی - روس حربی ختام بوله‌رق آیاستفانوسده سفرای اجنبیه حضوریله معاهده عقد ایدیلیرکن ارمنیلرك محترم پطریقی نرسس وارژابدیان سفرایه ارمنیلرك چکدکلری آلام واضطراباتی عرض ایده‌رك بردرمان بولملرینی استرحام ایتدی. ارمنی مدعیاتی ۱۶ نجی ماده شکلنده قبول اولندی. فقط عین سنه برلینده‌کی سفرا قونفرانسی بونی تغییر ایده‌رك مطالبمزی ٦١ نجی ماده ایله تقیید ایتدیلر .

۸۸ نجی صحیفه‌دن :

ارمنی اختلال قومیته‌لری

« بلاتأخیر » یاپیله‌جق اصلاحات بوکونه‌قدر تطبیق اولنمدقدن بشقه اعتسافات آرتدی. بونك نتیجه‌سی اوله‌رق خنچاق وطاشناق قومیته‌لری ظهور ایتدی .

بوقومیته‌لر خلقه هرصورتله نفوذ ایده‌رك آنلری اویاندیردی واختلالك سائقی اولان مقصد مقدسی وبونك بخش ایده‌جکی الطافی هرطرفده نشر و ایضاح ایتدی .

ینه ۸۸ نجی صحیفه‌دن :

ارمنی قتل عاملری

حمید زماننده ارمنی مسئله‌سی ایچون برچارهٔ حل بولندی. بوده ارمنستانده‌کی ارمنیلری چیقاره‌رق یرلرینه مهاجر چرکسلری ویاخود کردلری اسکان ایتمك ایدی. فقط بو پروغرامك تطبیق قولای دکلدی . چونکه هیچ بر ارمنی کندی اوجاغنی آرزوسیله ترك ایتمك ایسته‌مزدی . بوسبله اوروپانك کوزی اوکنده تیمورلنکی تخطر ایتدیره‌جك قتل عاملر وقوع بولدی. اوروپا دولتلری اوتانمیه‌رق ۱۸۹۵ دن بری استانبولده وبالخاصه ارمنستانده وقوع بولان بوقتل عاملره قارشی لاقید قالدیلر وآقان قان سیللرینی طوردیرمدیلر . بالخاصه بر خریستیان حکومت وارکه تاتار نسلندن کلدیکنی کوسترمك ایچون او ملعونانه امحا پولتیقه‌سنی کندیسی‌ده تطبیق ایتدی. ارمنیلری امحا وبوصورتله ارمنیلرك اجدادندن قالان اراضیسنی الده ایتمك ایستدی وبوسببدن قفقاسیاده‌ده قتل عاملر باشلادی. زیتون قهرمانلری اجدادینك مأثر جسارت وفداکاریسنی اثبات ایتدی . قفقاسیاده‌ده ارمنیلر تاتارلره مکمل درس ویردی .

بو کتابلردن باشقه (مه‌غرا کد)، (اوشاقان)، (ارمنستان جغرافیاسی) و (پوراك) اسمنده‌کی کتابلرده بوقبیلدندر . مکاتب ابتدائیه‌ده جغرافیا و تاریخ ملی یالکز افکار اختلالکارانه‌یی تلقین ایچون تدریس اولنیوردی . الك اوفاق تاریخ کتابلرنده بیله اسکی پرنس وقراللرك اویدورمه رسملری واختلالجیلرك فطوغرافلری بولنیوردی. جغرافیا خریطه‌لرنده وان ، ارضروم، دیاربکر وسائره شهرلر یرینه واسپوراغان ، غارین ، دیقرانا کرد کبی اسملر یازلمش وجغرافیا کتابلرنده ایسه الك زیاده تفصیلات ولایات شرقیه‌یه آیرلمش ایدی .

قومیته‌جی معلملر دولت عثمانیه‌دن بحث ایتدکلری اثناده تورکلرك آناطولی ولایاتنی ارمنیلردن ضبط ایتمش اولدقلرینی وهر ارمنی ایچون اجدادینك مملکتنی تورك بیوندروغندن تخلیصه چالیشمق بر وظیفهٔ وطنیه وملیه اولدیغنی تلقین ایدییورلردی. قومیته‌لرك آمالنه کوره ترتیب وپطریقخانه طرفندن انتخاب اولنان بوکتابلرك مکاتبده تدریسی مجبوری وقرائت کتابلرینه درج اولنان اسکی ویکی الك مهیج اشعار اختلالیه‌نك طلبه طرفندن ازبرلنمسی مشروط ایدی . طلبه‌یه ویریلن دفترلرده ، قرائت ، تاریخ، جغرافیا وحساب والحاصل بتون درس کتابلرنده

ایسه مطلقا ارمنستان خریطه‌سی، ارمنستان تمثالی، آرمه‌سی بولنیوردی. مکتب مدیریتلرینه، معلملکلرینه پطریقخانه طرفندن ترجیحاً قومیته رؤساسی، روسیه‌دن کلمه قومیته‌جیلر کچیریلیوردی. بالخاصه غلطه‌ده‌کی ارمنی مرکز مکتب کیری (کترو ناغان) بوحریفلرك النده رذالت وفساد اوجاغنه دونمشدی. قومیته‌یه عائد اك مهم مذاکرات، مناقشات بومکتبله (صاناساریان) مکتبنده جریان ایدییوردی.

مکتبلر وکتابلردن صکره ارمنی محررلری طرفندن هرسنه نشر اولنان سالنامه‌لرده شایان دقتدر. بونلردن (ته‌ئوتیك) اسمنده بریسنك هرسنه استانبولده چیقاردیغی (آمه‌نون‌داره‌سویسی) اسملی سالنامه‌سی منحصراً ارمنی قومیته‌جیلرینك رسملرینی، بونلرك اشعار ومقالاتنی، ارمنی مسئله‌سیله اوغراشان اجانبك رسملرینی احتوا ایدییوردی. هله مذکور سالنامه‌نك ١٩١٤ نسخه‌سنده، یعنی حرب عمومی اثناسنده انتشار ایدننده روس اردوسنده چالیشان ارمنی ضابط وجنراللرینك رسملری قونمش وترجمهٔ حاللری یازلمش، خاطرات ومناقب حماستلری ذکر وتقدیر ایدلمش وبالخاصه ارمنی مسئله‌سنك مفصل برتاریخچه‌سی درج اولنمشدی. دوشونملی که اوزمان حکومت عثمانیه روسلوله حربه طوتوشمش، ارمنی چته‌لری‌ده حدودلرده وداخلده فعالیته باشلامشلردی. بوندن بشقه (ساحاق ـ مسروب)، ارمنینك سالنامه‌سی، طشره سالنامه‌سی کبی برچوقلری‌ده نشر مفسدتده کیری قالمیورلردی.

کنجلرك اوقودقلری منظومه‌لرك مکتبلرده نسل جدیده تدریس اولنان پارچه‌لرك عصیان واختلال موضوعلرندن بشقه برشی احتوا ایتمامسنه چالیشلدی. قومیته مارشلری ایله مکتبلرده، خارجده سویله‌نیلن منظومه‌لرك آشاغیده‌کی برر نمونه‌سی قومیته‌لرك حالت روحیه‌سنی وارمنیلری نه‌کبی یوللره سوق ایتدکلرینی کوستریر:

طاشناقساغانه مارشنك ترجمه سی

طاشناقساغان چته‌سی ، صاسونه کیده‌لم
یکیت ارقداشلرمز بزی بکله‌یورلر
قهرمان آنترانیك جسور ارقداشلریله
حرب ایسته‌یور ، بهاری بکله‌یور
چته باشلری جان وکوکلدن یمین ایده‌رك
فدائیلریله ایلرولیورلر
الك اوکلرنده قهرمان آنترانیك
نعره اوره‌رق حرب ایسته‌یور
یتشیر ارتق قاردشلر چوق اویودق
بوقدر صبر وتحمل کافی دکلمی
آنامز ارمنستانی آلدن چیقاردق
شمدی قوتلی‌یز تکرار آله‌لم

استقلاله دعوت (ملی شرقیلردن)

ارمنیلر ، سلاح باشنه قلنج بله تفنك اوموزه
تورك ارمنستانندن بزی برسس چاغرییور
طاغدن طاغه دهشتلی برفریاد طنین انداز اولیور
وطنه قوشکز ارمنیلر ، ارمنستانه قوشکز
ارمنستانده ارمنیلر ینه قیام ایتدی
آرسلانلر کبی انتقام انتقام دیه باغرییورلر
بتون اووالر قانه بویاندی
بتون دره‌لردن قان آقیور
دشمن قورقوسندن ، دهشتندن فرار ایتدی
ارمنیلره برچوق غنائم براقدی
برآغزدن ظفر دیه باغیره‌لم
دشمن مغلوب اولدی یشاسون ارمنستان !

مكتبلرده اوقانه چوجقلره سویلەتیلن ارمنی چته رئیسلرندن (خانه) ك شرقیسی

قمر یوقدی ، قرا كلق بر كیجه ایدی
برچته حیزلی حیزلی كیدییوردی
بوچته قهرمان خانك چتەسی ایدی
هپسیده مسلح ایدی
قهرمان خان پاسینه چیقدیغی زمان
طوپ سسلری ایشیدلدی
ارمنی قهرمانلرینك سلاحلرندن
چیقان قورشونلر كورلەیوردی
ارمنستان طوپراغنده
او قهرمان قانی دوكدی
آغلامه ، اونی یاد ایت، قهرمان خانك اسمنی هیچ اونوتمه

خنچاقیانه مارشی

سن اوزاق ایللرده غریب غریب اوطوردیغك حالده
وطنك فلاكتنه یقیندن واقفسك
یكی امللرك علوی و جسور واعظی
اختلالك طنان خنچاقی (چنغراغی)
سنك صاچدیغك ، اكدیكك یكی معظم مفكورەنك
كوزل میوەلری چابوق یتشسون
ارضرومده ، استانبولده رعد آسا
ایلك حركتك چاكنی چابوق چال
ارمنیلر هرطرفده قیام ایتسون
زنجیر اسارت قیرلسون ، مهر نو طلوع ایتسون
حرز ، مذهب خنچاق طنین انداز اول .

ارمنستانك فغانی

املمه نائل اولەیمده
وارسون بنی دار اغاجنه چیقارسونلر
دار آغاجندن بوغوق سسله

آه ، ارمنستان دیه باغیره‌جغم
آه ارمنستان قلبمی ، روحمی
سکا اتحاف ایدییورم ، قبول ایت
ممکن ایسه ، بن اوله‌یم یالکز
بیچاره ارمنستان حیات بولسون
بم‌ده مرصع تاجلی برقرالم اولسون، ارمنستان بایراغی تموج ایتسون

مادر وطن « ارمنستانه »

مزاریمك یانه ، طاشمك اوزرینه
شو آبدۀ ظفری دیککز
ارمنستان کورسون ، ارمنی قهرمانلری اوقوسون
شهید اولان ارقداشلر آنا ارمنستانی خاطرلاسینلر
قهرمانلرك أوکنده ، طوردیغم زمان
هایدی ایلری دیه باغیریردم
قهرمان ارمنیلر ! دشمنمزه قارشی حرب ایده‌لم
شجاعتمزی ، ارمنیلکی ، انلره کوستره‌لم
کمیکلرمز قبر ایچنده راحت ایتسون
حر سنجاقلریله ، مزارمزی ارمنی قهرمانلری اورتسون

قومیته‌جیلرك، اختلالجیلرك بوشرقیلری مکتبلردن ماعدا تیاترو صحنه‌لرنده، ارمنی قهوه‌لرنده ، قلوبلرنده، سوقاقلرده بیله‌سربستجه تغنی ایدیلیوردی. مثلا هیچ برمملکتده اویناتمسنه مساعده‌ایدلیه‌جك درجه‌ده طاشغینجه یازلمش اولان (وارطان ماميقونيان) پیه‌سی بك اوغلنده ، اسکدارده اویناندیغی صره‌لرده ارمنیلرك اك مهیج اختلال هوالرندن اولان (پامپ اورودان) بر آغزدن سویله‌نیور، ارمنیلکی تمثیل ایدن پری « ارمنستان حر ، ارمنیلر حر » دیدیکی زمان خلق هیجانك صوك‌درجه‌سنه کلیور، (یشاسون ارمنستان!) دیه باغیرانلر بیله اولیوردی . بوقدرله‌ده قالمادی . بو شرقیلر غراموفون پلاقلرینه‌ده قونیلدی وهر طرفه سوق ایدلدی . عجبا نره‌ده بوقدر شمارقلغه ، عارسزلغه تحمل اولنه‌بیلیردی ؟ پروپاغاندانك قومیته‌لرجه اهمیت مخصوصه‌سی اولدیغندن اجرتله

طوتیلمش خطیبلر محله محله کزه‌رك اهالی‌یی افساد ایدییورلردی . ارمنی محرر ومؤلفلرینه کلنجه بونلرك ذاتاً همان جمله‌سی، اعلان حریتدن صکره، برتك ادبی، جدی اثر یازمامش وقلملرینی تماميله قومیته جیلکه، ارمنیلرك احیای آماله، اختلاله، افساده حصر ایتمشلردی .

بالخاصه تاریخ کتابلری شایان دقتدر . مشروطیتدن صکره هر اوکنه کلن برتاریخ یازدی . بالخاصه مورخلردن بریسی بیزانس ایمپراطورلرندن اون درت ویا اون سکز شخصك ارمنی عنصرینه (!!) منسوب اولدیغنی سویلیه جك درجه‌ده جنت کوسترمش ایدی .

پطریقخانه بتون موجودیتیله قومیته جی یاتاغی اولدی. معلملر، ولایاتده‌کی مرخصه‌لر اوزون اوزون تدقیقاتدن صکره کنج ومفرط پاپاسلردن انتخاب اولنیور وبونلرده (پاپاس کسوه‌سی آلتنده) کیتدکلری یرلرده موقع ووضعیتلرندن استفاده ایده‌رك قومیته‌لر حسابنه چالیشیورلردی .

مکتبلرده ارمنستان لوحه‌لری اك محترم موقعی اشغال ایتدی. مرخصه‌خانه‌لرده عثمانلی طغراسی قالدیریله‌رق یرینه ارمنستان تمثالی، ارمنستان خریطه‌سی، مارتین وماوزرلر آصلدی . بومبالر تدارك اولندی . بومبا اعمالنی تحصیل ایچون ارضروم، قیصری، دیاربکر وواندن روسیه‌یه، آمریقایه، اوروپایه آدملر کوندرلدی . قومیته غزته‌لری اك اوفاق کویلره قدر سوق ایدیله‌رك تعمیم مفسدت اولندی . غزته‌لرك نشریاتی اهالی‌یی حکومت علیهنه تحریکه وملکتی حکومتسز کوستره‌رك اجراآت دولتی تنقیده انحصار ایتدی . خارجده‌کی غزته‌لر ووسائل ایسه حکومت وارکان حکومت حقنده، تورکلك علیهنده آغزه آلنماز شتومی احتوا ایدییوردی . ادبی وعلمی غزته‌لر تماميله موضوعلرینی ترك ایده‌رك ارمنی حیات قدیمه‌سنی (!)، ارمنی ماضیسنی (!) احیا ایده‌جك موضوعلرله اشتغاله باشلادی. والحاصل غزته‌لر، کتابلر، نطق، قونفرانس، شرقی وخاطره کلیر نه کبی وسائط وارسه هپسی ایله حکومتك، تورکلرك عزت نفسنی، حسیات دینیه‌سنی تزییف، تحقیر، تزذیل ایده‌جك هرنه ممکنسه هپسنه توسل ایدلدی .

قومیته‌لر وعدلرینه رغماً دها اعلان مشروطیتك سنه‌سی اولمدن ینه اسکی فعالیته باشلادیلر، صاچمه، بی‌سروبن مطالبله اراضی مسئله‌سی، جبری اهتدالر، قتل عاملر... الخ کبی آرتق هرکسك ایکرندیکی عادی، بیاغی یالانلرله ارمنیلری ینه تحریکه، عصیان واختلال احضارینه چالیشدیلر.

قومیته‌لرك مشروطیتدن صکره باشلایان واولکیلره نسبتله دها شدتلی وعین زمانده دها سربست اولان بوافسادات وتلقیناتنك بك طبیعی برنتیجه‌سی اوله‌رق ایلك دفعه آطنه وقعه‌سی ظهور ایتدی.

اساساً قومیته‌لر دها ۱۹۰۵ سنه‌سنده پارسده عقد ایتدکلری برقونغره‌ده هرنه صورتله اولورسه اولسون کلکیا (آطنه، مرعش وحوالیسی) نك استقلالنی استحصاله قرار ویرمشلردی. بونده قومیته‌لرله برابر عین زمانده آطنه، مرعش، اسکندرون جوارنده ارمنیلر آره‌سنده اورتودوقسلنی نشره واورتودوقس اوله‌جق قریه‌لرده کلیسا انشا ایتمك صورتیله کندیسی ایچون برمنطقهٔ نفوذ وبحرسفیده بریول تأسیسنه چالیشان روس پارماغی‌ده واردی.

اختلال پروغرامی برمدتجك برطرفه آتلمش ایسه‌ده ۳۱ مارت سنه ۳۲۵ وقعهٔ ارتجاعیه‌سی کوزل برفرصت تهیئه ایتدی.

اسلام اهالینك تعصبنه، حسیات دینیه وملیه‌سنه تجاوز اولنمق، اسلام اولرینه صلیب اشارتلری چیزلمك، سوقاقلره تهدید آمیز یافته‌لر یاپشدیرلمق، ارمنی قریه‌لرنده، یوللرده وحتی قصبه‌لر داخلنده ارکك وقادینلره بالفعل تعرض ایدلمك، ژاندارمه واهالینك قتلی صورتلریله وقعه باشلادی. اساساً اورایه مرخصه اوله‌رق کوندریلن مشهور اخلاقسز، سفیه (موشه‌غ ئه‌پسقپوس) علناً کلیسالرده اختلال وعصیان توصیه ایتمك، (طانیلیان) اسمنده‌کی پاپاس‌ده کلیسادە کونلك یرینه باروت توتسوله‌مك، مکتبلرده، تیاترولرده ارمنی استقلالنه، ارمنی مفاخر ماضیه وملیه‌سنه (!)، اختلاله، تورك مظالمنه دائر پیه‌سلر اویناتدیرمق صورتیله ارمنیلری بوکا احضار ایتمشلردی. بو عصیان‌ده برمعتاد فریادلره، مداخله استرحامنه، حکومتی تخطئه‌یه سبب ویردی. وقعه‌دن صکره ارمنی محررلری طرفندن آطنه

قتل عامی ، آطنه فاجعه‌سی نامی آلتنده برچوق اثرلر یازلدی . اجنبی محررلردن برقسمی‌ده بوکا اشتراك ایتدی . بالخاصه بومحررلرك ، ارمنی افکار عمومیه‌سنی اسلاملر علیهنه نه قدر اغضاب ایتدکلرینه ، آچیقدن آچیغه پایتختده نشر اولنان غزته‌لرله ، کتابلرله نه‌لر یازدقلرینه برر نمونه اولمق اوزره سالنامه صاحبی ته‌ئوتیکك زوجه‌سی مادام (آرشاقوهی ته‌ئوتیك) طرفندن یازیلان واستانبولده طبع وتوزیع اولنان (کلکیاده برآی) اثرندن برفقره وآغوب‌ترزیان طرفندن یازیلان (آطنه قتل عامی) اسمنده‌کی بیك صحیفه‌لك دیکر بر کتابدن‌ده (صوك نی) اسمنده‌کی پارچه‌لرك ترجمه ودرجی مناسب کورلمشدر :

« — بوآدمك کیم اولدیغنی بیلیورمیسك ؟ بو آدم قتال اثناسنده ، جهاد اجرینه نائل اولمق ایچون بوغازلامق اوزره همشهریلرندن برکاوور ایسته‌ین اویابانی کور خواجه‌در ، آرزوسنه‌ده نائل اولمشدر . » [کلکیاده برآی نام اثردن]

صوك نی

نی یاوروم اویو
اویوده ، یاره‌لی باباكك ایکلتیسنی طویمه
مه‌مدن امدیکك زهردر ، سود دکل
بومبارك یرلرده قان طوفانی اولدی
سن صاقین قاچه ، مملکتکی سو واونی دائما تقدیس ایت
وطنکده ، طوپراغکده هیچ برزمان اسیر اوله‌رق یشامه ، حکم ایت ، حکمران اول
باباكك اوزرینه بن‌ده بی‌روح اوله‌رق دوشمه‌دم ایسه
بوندن‌مقصدم‌وطنه رومانك دیشی‌قوردی کبی یکی‌برروموليوس یتشدیرمکی‌عهدایتمکلکمدر
قوللرم باغلاندی ، آیاقلرم بالطه‌لاندی ،
آه ، نهایت مه‌لریمی‌ده کسدیلر .
یاره‌مدن قانمی ئه‌م بر دانه‌جك یاوروم
ایشته اولیورم ؟ .. آرتق سکا ارمنستان آنا اولسون ،
اوزرنده باباكك هنوز صیجاق قانی قوقان
شو قیریق قلنج‌ده بندن سکا یادکار اولسون

[آطنه قتل عامی نامنده‌کی اثردن] .

بو وقعه قومیته‌جیلرك فعالیتنی دها زیاده تشدید ایتدی . استانبولده درلو

درلو اسملرله نشر اولنان وقومیته‌لر حسابنه یشایان غزته‌لرله ولایتده، مثلا وانده بیکلرجه نسخه‌سی امریقاده، ممالك سائرهٔ اجنبیه‌ده‌کی ارمنیلره کوندریلن (واندوسب)، (اشخادانق)، ارضرومده (هاراچ) وامثالی غزته‌لر ممالك عثمانیه‌یی قارمه قاریشیق، آنارشی حالنده کوسترمکدن لذت آلمقده وخارجده بر تأثیر یاپمق ایچون دائما بونقطه‌یی هدف اتخاذ ایده‌رك چالشمقده دوام ایدییورلردی.

قومیته‌لری، اك زیاده، ارمنی اهالی‌یی تسلیح ایتمك، بومبا و اسلحه‌یی اك اوفاق ارمنی کویلرینه قدر صوقمق مسئله‌سی اشغال ایدییوردی. بونك ایچون دها هنوز هرکس نشئهٔ حریتله شادان ایکن، بوتون وطنداشلر مشروطیتی تسعید ایدر، بتون عثمانلیلر بربرینی قوجاقلارکن ارمنیلر فرصتدن ووضعیتدن بالاستفاده اولانجه غیرتلریله سلاح وبومبا ییغمقده دوام ایدییورلردی.

خنچاق رؤساسندن صباح کولیان «آنغاخ هایاسدان — مستقل ارمنستان» غزته‌سنده:

« برآره‌لق تورکلرك لاقیدیسندن استفاده ایده‌رك بتون اهالی‌یی تسلیح ایتمکه قرار ویردك. بو مقصدله باشلیجه مرکزلرده سلاح مغازه‌لری آچمنی و نصف فیأتله وحتی مجاناً اهالینك هرطبقه‌سنه سلاح تدارك ایتمکی قرارلاشدیردق. فقط اتحاد جمعیتی بونك فرقنه وارە‌رق بالآخره سلاح ادخالنی منع ایتدی. او زمان بزده بشقه تدابیره توسل ایتمکه مجبور اولدق. »

دییور.

قومیته‌لر سلاح ادخالاتنه، اك اوفق قریه‌لره قدر تشکیلاتی توسیع ایله اعضاسنك تسلیحنه کمال کرمی ایله چالشدقلری صره‌ده افرادینك کوزل سلاح قوللانمسی، تعرض و عندالایجاب مدافعه‌یه مقتضی معلوماتی اکتساب ایتمسی ایچون‌ده ایجاب ایدن وسائطی اهمال ایتمیورلردی. قفقاس ارمنی قومیته‌جیلرندن (طومان) اسمنده‌کی شخصك ۱۹۱۰ ده قومیته واسطه‌سیله کیزلیجه طبع ایتدیریلن (مدافعهٔ شخصیه ایچون تعلیمات) عنوانلی اثرندن بیکلرجه نسخه‌سی بتون شعبه‌لره، ارمنی ساکن اولان اك اوفق کویلره قدر سوق اولندی.

٦٤ صحیفه‌دن عبارت اولوب روس، ایران وتورکیا ارمنیلری ایچون ترتیب ایدیلن مذکور اثرك مهم قسملرندن بعضلری بروجه آتیدر:

سلاح انتخابی

سلاحه احتیاجی اولان کیمسه اول امرده امنیت ایتدیکی دیکر برندن اك ایی جنس سلاحك هانکیسی اولدیغنی صورملیدر . بالطبع اوروپانك اعمال ایتدیکی ، بونلرك اك ایسی واك مکمل اولانیدر . فقط بوندن ارمنی‌یه برفائده یوقدر . زیرا نه بز اوروپایه کیده‌بیلیرز، نه‌ده اوروپانك سلاحی ارمنستانه کلیر. اساساً بوسلاحلرك الده ایدلمسی ممکن اولسه‌بیله قورشونلرینك دائما تدارکی قابل دکلدر. بناءً علیه سلاحمزی اطرافمزده آرامالی‌یز. بز اوچ حکومتك حدودنده بولنیورز. بونلرده الیوم ایکی نوع سلاح واردر. روسیه‌ده بوکون قوللانیلان (موسین) در، اسکیدن (برطان) ایدی. تورکیاده ایسه اسکیدن مارتین، الیوم ماوزر استعمال ایدلمکده‌در . بونلردن اك ایسی حکومتك قوللاندیغیدر . بوندن ماعدا بو سلاحلر بزه یقین اولدیغندن قورشونلرینی قولایجه و اوجوز فیأتله تدارك ایتمك‌ده ممکندر . مع مافیه هیچ بر مملکتده حکومت میری اسلحه‌سنك اهالی طرفندن استعمالنه مساعده ایدلمدیکندن وبونده کرك بایع وکرك مشتری ایچون تهلکه موجود اولدیغندن بز تدارکی دها سهیل اولان اسکی سلاحی ترجیح ایتملی‌یز . شو حالده شایان دقت برسؤال وارد خاطر اولور: اسکی وفنا برسلاحله یکی وایی جنسدن برسلاح‌طاشیان کیمسه‌یه نصل مقاومت اولنه‌بیلیر ؟ بوملاحظه‌نابجادر. اولا دشمنلرمزك بزم طاشیه‌جغمز سلاحه فائق سلاح قوللانمسی امکانسزدر. ثانیاً ایی جنسدن برسلاحك هرزمان عوام‌ناس النده فائده‌لی اوله‌میه‌جغی‌ده هرکسك معلومیدر .

روسیه‌ده حکومتك برقاچ سلاح فابریقه‌سی واردر . تورکیاده ایسه بر تك فابریقه بیله یوقدر. بناءً علیه سلاح تدارکی خصوصنده روس ارمنیلری تورکیاده‌کی قاردشلرینه معاونت وتوسط ایتمکه مجبوردرلر .

*
* *

قریه‌لر

بزده اوچ نوع قریه واردر : ۱ — ارمنی قریه‌لری آره‌سنده ومنحصراً ارمنیلر طرفندن‌مسکون قریه‌لر، ۲ — عناصر سائره‌یه منسوب مناطقده صرف ارمنیلرله‌مسکون قریه‌لر، ۳ — ارمنی و عناصر سائره‌نك برلکده اسکان ایتدیکی قریه‌لر. هر اوچ نوع قریه‌ده تشکیلاتجه برفرق یوقدر . هرقریه بر هیئت تشکیل ایده‌جك وبتون موجود قوت سلاحلریله بو هیئته داخل بولنه‌جقدر . هیئتلردن هربری ۱ ـ ثابت، ۲ ـ سیار ناملریله ایکی‌یه منقسمدر . هرقسمه برر رئیس ایله برر معاون ویریلیر . سیار و ثابت هیئتلر هرقریه‌ده مشترکاً بینلرنده مجرب بر رئیس انتخاب ایده‌جکلردر . رئیس قریه‌نك اك بیوك آمری اوله‌جق واورده‌کی بتون قوتلر بو رئیسه مربوط بولنه‌جقلردر . رئیس عین زمانده منطقه قوماندانك وارکان حربیه‌نك وکیلیدر .

عين منطقه‌ده بولنان بالجمله قریه‌لر رئیسلری بالاجتماع بینلرنده اوچ کشیدن مرکب موقت برارکان حربیه هیئتی انتخاب ایده‌جکلردر. ارکان‌حربیه هیئتی ویا منطقه قوماندانی مصادمه کونلرنده کندی مسئولیتلری تحتنده سلاح استعماله اقتدارلری اولدیغی تحقق ایدن اشخاصدن سلاحلری طوپلایوب مجرب اولان کیمسه‌لره توزیع ایده بیله‌جکلردر . آنی بر هجومه معروض قالان قریه‌لر طلب‌معاونت ایچون درحال جوار کویلره پوسته‌جیلر چیقاره‌جقلردر. ارمنیلرك اقلیتده بولندقلری ووقت وزمانیله جوار کویلردن قوهٔ امدادیه‌یه نائل اوله‌میه‌جقلری مختلط قریه‌لرده‌کی ارمنیلر مصادمه‌دن اول سهل‌النقل اولانماللرینی آله‌رق درحال ارمنی منطقه‌لرینه نقل مکان ایده‌جکلردر .

دشمنك ارمنیلره نسبةً قلیل اولدقلری مختلط قریه‌لرده اگر بونلر اولجه فرار ایتمامشلرسه یا انلری رهن اوله‌رق الیقویملی ویاخود احوال مماثله‌ده کندیلرینك ویا حکومتك اتخاذ ایتمش اولدقلری خط حرکته‌کوره قریه‌دن طیشاری چیقمغه دعوت ایتملیدر.

مصادمه اثناسنده خانه قپولری آچیق بولندیریله‌جق وعساکر نظامیه‌نك و ضابطه‌نك تعقیباتندن قاچان افراد قبول ایدیله‌جکدر . بوصره‌لرده غیرمسلح بوش آدملرك طیشاریده بولنملری قطعیاً منع اولنملیدر . دشمنك النه دوشن سلاحك بدلنی بتون کوی خلقی تأدیه ایدر . دشمندن آلنان سلاحلر آلانلرکدر .

*
* *

قریه‌لره هجوم ایچونده

١ ــ دشمن کویلرینك مواقع مستحکمه‌سنی بیلمك ایجاب ایدر .

٢ ــ خط رجعت اولدن انتخاب اولنه‌رق نقطه‌لر معرفتیله تحت تأمینه آلنملیدر .

٣ ــ هانکی کویلردن دشمنه قوای معاونه کله‌بیله‌جکنی کشف ایدوب بونك اوکنه سد چکملیدر .

٤ ــ هجوم ایدیله‌جك قریه‌نك یالکز اوچ جهتنه هجوم ایدیلوب محصورینه فرار ایچون برجهت سربست براغلملیدر (کوی اگر درت جهتندن تحت محاصره‌یه آلنیرسه دشمن صوك غیرت ایله مقاومت و مقابله ایدوب مظفریتی تهلکه‌یه قویه بیلور) . یالکز سربست براغیلان بو جهتده متعرضلردن بر قسم اختفا ایدوب فراریلری تضییق واضرار ایتملی. اساساً بوجهتك سربست براغلمسنده‌کی سبب حقیقی دشمنك فرارینی تأمین ایتمکدن زیاده انك قوهٔ مقاومه‌سنك انقسامنی ومظفریتك سریع برصورتده استحصالنی تأمیندر .

٥ ــ دشمنی شاشیرتمق ایچون هجوم زمانی اوله‌رق فجر وقتنی انتخاب ایتملیدر . دها ایرکندن واقع اوله‌جق هجوم ظلمت سببیله انتظاری وبی‌لزوم تلفاتی انتاج ایدر .

٦ ــ تلاش وقارغشه‌لغك مکملاً حصولیچون یانغین چیقارمق وبونی برقاچ یرده بردن یاپه‌رق توسیع ایتمك ایجاب ایدر. بونك ایچون‌ده هجومدن اول لازم اولان شیلری برلکده آلمق لازمدر .

٧ — هجوم ایده‌جك هیئتده سواری یوقسه مجروح و مقتوللری طانمالرینه محل براقامق اوزره ارمنی کویلرینه نقل ایچون برقاچ بارکیر بولندیرملیدر .
هجومك اجراسندن برقاچ کون مقدم ارکان حربیه هیئتنك انتخاب و تعیین ایده‌جکی مقتدر وامنیتلی مأمورلر کویلره سوق ایدیلیر . بونلردن هربری هویتنی بللی ایتمکسزین مأمور اولدیغی منطقه‌ده ایجاب ایتدیکی قدر قاله‌رق تدقیقاتنی بعدالاکمال راپورینی ویرر واعطا ایتدیکی معلوماته استناداً ترتیبات لازمه اتخاذ اولنور .

ارمنیلرك بتون مصادماتده ، علی‌الخصوص ولایات شرقیه‌ده وقوع بولان عصیانلرده بوکتابك توصیه ایتدیکی اساساته حرفیاً رعایت ایتدکلری کورلدی .

ارمنی قومیته‌لری کمال کرمی ایله چالیشیورلردی . بالخاصه مبعوث انتخاباتنی پك مکمل ومساعد برفرصت عد وتلقی ایلدیلر .

ایلك دفعه خنچاق قومیته‌سی سوزندن نکول ایده‌رك ممالك اجنبیه‌یه فرار ایدن مخالفین ایله برلشدی .

(نورآشخارخ — یکی دنیا) غزته‌سنده صباح کولیان مهیج مقاله‌لر نشر ایتمکده و ارمنستانه خارجیه ناظری اولمق وعدینی آله‌رق مخالفلر ایله توحید فعالیت ایدوب سوء قصدلر ، ته‌رورلر ترتیب ایلمکده ایدی .

بو اثنالرده بالقان حربی ظهورایتدی. ارمنی‌قومیته‌لری بوسفرده مضمرلرینی اظهاره پك کوزل برفرصت بولدیلر.

طاشناقساغانلر غزته‌لریله ارمنی عسکرلرینی عثمانلی اردوسندن فراره تشویق ایدرکن دیکر طرفدن چته رئیسی معهود آنترانیك باشنه طوپلادیغی عثمانلی ارمنیلرندن مرکب انتقام‌چته‌سیله روم‌ایلنده ادرنه، کشان، معلقره، تکفورطاغنده بیچاره، عاجز اسلام قادین وچوجقلرینی بوغازلامقده، صبیان‌وعاجز اختیارلری جامعلره طولدیره‌رق‌دیری دیری یاقمقده‌ومعابداسلامیه‌یی کلیسالره تحویل‌ایتمکده ایدی . عین زمانده روسیه سفارتخانه‌سی ، دول مخاصمه وپطریقخانه آره‌سنده مخابرات جریان ایدییور وبیانامه‌لر تعاطی اولنیوردی . بونلرك محتویاتی‌ده طبیعی حکومت عثمانیـه واتحاد فرقه‌سی علیهنه ایدی .

قومیته‌لرك بالقان مغلوبیتمزدن نه‌قدر خوشلاندقلرینی وتورکلری نه‌صورتله

تحقیر وتذلیل ایتدکلرینی تأیید ایچون بونلر طرفندن هرارمنینك اوقومسی ایچون ارمنیجه حرفلرله وهر تورکك‌ده اکلامسی ایچون تورکجه کلمه‌لرله یازیلوب بلغارستانده طبع ایتدیریلن و اناطولی ایچریلرینه سوق اولنان دستان عیناً آتی‌یه درج اولندی :

قاچیك ای وطنداشلر
صاووشه‌لم یولداشلر
سلاحلر پار پار یانیور
عسکرمز دیتره‌یور
اغلاشه‌لم قاردشلر
وطن الدن کیدییور
اوواده خراب اولدق
طابیه‌ده درمان بولدق
چوق شکر اسیر دوشوب
سونکولردن قورتلدق
بش عصر ایام سوردك
جهانی هپ دیتره‌تدك
بزغازی‌یز دیرایکن
بالقانده تپه‌لندك
شوحربده نه‌لر اولدی
تورك نامی برباد اولدی
دره تپه خندکلر
اووالر لشله طولدی
لوله بورغاز پك یمان
بزه ویرمدی امان
الله سن قورتار بزی
زیرا قالمدی درمان
قاچمقدن هلاك اولدق
چتالجه‌ده طوتوندق
یازیق عثمان شانـنه
جهانه رذیل اولدق
قدر ، قسمت بوایمش
یول کوروندی بروسه‌یه

رادقو دیمتروف پاشا
نه‌لر کتیردك باشه
الله‌ده یوز چویرمش
امداده کل غولچ پاشا

بالقان حربنی متعاقب طاشناقسوتیون قومیته‌سنك شعبه‌لرینه توزیع ایتدیکی بیاننامه‌لردن بریسی عیناً بروجه آتیدر:

[غایت محرمدر]

٥ مارت ١٩١٣

آرقداشلر

بالقان حربنك یکیدن باشلامسی محیط سیاسی‌یی تکرار قاریشدیردی . بو مناسبتله ارمنی مسئله‌سنك وضعیتی‌ده تخفف ایتدی ظن اولنور . حقیقتده مسئله بویله دکلدر . چونکه معین ذوات ، هیئتلر وبالخاصه جمعیتمز ارمنی مسئله‌سنی ایلریده دیپلوماسی ماصه‌سنه وضع ایتمك واستفاده بخش برصورتده حلنی تأمین ضمننده زمین احضار ایلك ایچون مراجعات وتشبثات سیاسیه‌ده بولنمشلردر . بوخصوصه‌دائر بورودن کلن مکتوبلردن آتیده‌کی مهم معلوماتی استخراج ایدیورز:

ارمنی دعواسی حقنده سزه اوچ نقطه تبلیغ ایده‌بیلیرز :

١ — دعوامز بوسفرا قونفرانسنه ادخال ایدلیه‌جکدر .

٢ — اوچ دولت ، فرانسه ، انکلتره ، روسیه صلحك صورت نهائیه‌ده عقدندن صکره بزم مسئله‌مزی اله آلمغه قرار ویرمشلردر.

٣ — بواوچ دولت‌ده ارمنی ولایاتنده خصوصی براداره تأسیسی حقنده متحدالفکردرلر . یعنی تعبیر آخرله بوصورتله اصلاحاتك تطبیقی تأمین اولنه‌جقدر . پارسده بوآنقاره ، لوندره‌ده سیرادوارغره‌ی ، پترسبورغده سازانوف وبونلرك استانبولده‌کی سفراسی بوفکری درمیان وشمدیلك برآز انتظار وضعیتنده بولنلمسنی توصیه ایتمشلردر .

اره‌لرینه بالقان قومیته‌سنك اك تأثیرلی اعضاسی‌ده داخل اولان لوندره‌ده‌کی «انکلیز - ارمنی» قومیته‌سی اینجه فعالیته‌ده‌در . بونلر آلتی دولت حکمداریله قابینه‌لره غایت مؤثر برمخطره ویرمشلر وبومخطره‌نك برصورتی جماهیر متحدهٔ امریقا رئیسی (تافت) ه کوندرمشلردر . انکلیز ، فرانسز ، روس سفراسنك ارمنی مسئله‌سیله اشتغال ایتملری ایچون تعلیمات آلدقلری حقنده موثوق معلوماتمز واردر . دیکر دولتلرك‌ده اشتراکنی وهیچ اولمازسه مخالفت ایتماملرینی تأمینه بذل مجهود ایدیورز . شمدیلك شوراسی محققدرکه ارمنی مسئله‌سی سفراقونفرانسنه داخل اولیه‌جقدر . خلق بوندن متأثراولمامليدر . چونکه آسیای صغرا مسئله‌سنك روم ایلی مسئله‌سنك حلندن صکره موضوع بحث ایدلمسی تقرر

ایتمشدر . فرانسه حکومتی وسفارتی دعوامزه قارشی پك زیاده حرارتله صاریلیور . فقط الك مهم نقطه انکلتره ایله روسیه آره‌سنده ارمنی مسئله‌سندن طولایی اختلاف ظهور ایتمامسیدر. پترسبورغده ارمنیلر باش وکیل وخارجیه ناظرینه مراجعت ایتمشلر ومراجعتلری صمیمیتله قبول اولنه‌رق استانبول سفیرینه تعلیمات ویره‌جکلرینی بیان ایله برابر عین زمانده - غریب کورینیور - فرانسه وانکلتره‌ده پروپاغاندا یاپلمسنی توصیه ایلمشلردر .

اولجه‌ده سزه یازدیغمز وجه ایله تکلیفاتمزی پطریقخانه همان عیناً قبول ایتـدی . شمدی هرنقطه‌نك اسباب وتفصیلاتیله اشعارینی رجا ایدیبورلر . شمدی بزی مشغول ایدن بوجهتدر . خطوط اساسیه‌یی مفصلاً وسریعاً کوندره‌جکمزی امید ایدیبورز .

پترسبورغدن بورایه استانبول ارمنی محافلیله کوروشمك اوزره ایکی ارمنی مرخصی کلدی وکافی معلومات مهمه استحصالیله عودت ایتدیلر. وانده مدافعهٔ شخصیه‌چته‌لرمزك کردلر اوزرینه اییجه تأثیر یاپدیغی ووالینك‌ده بالذات سیاستندن دونمکه باشلایه‌رق بزم اوراده‌کی هیئتلرمزه تقربه چالشمقده اولدیغی یازیلیور .

سـیاسی مسائلمزله برابر عین زمانده مملکتده مدافعهٔ شخصیه مسئله‌سی‌ده واردرکه بواك مهم مسئلهٔ حیاتیه‌در. مملکتك وضعیتی بعض مناطقده ارمنی عنصری ایچون غیرقابل تحمل برحاله کلمکه باشلادی وبوسفرده شوسیاسی فورطنه‌یی کچیره‌رك یاشایه‌بیلمك ایچون بتون نظر دقتمزی اوطرفه چویرمکلکمز الزمدر .

آرقداشلر! حال‌حاضری کوز اوکنه کتیره‌رك شعبه‌لردن آتیده‌کی موادی رجا ایده‌رز:

١ ــ ١٩١٣ اعضالق تخصیصاتنك درحال جمعیه ارسالی .

٢ ــ طاشناقسوتیونه منسوب صلیب احمر ، موسیقی ، تیاترو و سـائره جمعیتلره فعالیتلرینك دائما مدافعهٔ شخصیه منفعتنه مصروف اولمسی ایچون تبلیغات ایفاسی .

٣ ــ اهالینك ایی قسمی دائما بزمله برابر اولدیغنه امین اوله‌رق پروپاغاندالره متینغلره دوام اولونمسی ؛

٤ ــ هایره‌نیك غزته‌سنك آچدیغی (یشامق ایچون) اعانه‌سنه قوت ویرلمسی ؛

٥ ــ ضیافتلر، دوکونلر، یورطیلر کبی اجتماعاتده مدافعهٔ شخصیه ایچون پاره طوپلانمسی .

بونی ولی ایدن قسملرده ینه مدافعهٔ شخصیه تشـکیلاتنك اهمیتی حقنده (تروشاق) غزته‌سـنك بعض پارچه‌لریله اسمی نقطه‌لرله کچیلن یره - که تورکیا اوله‌جقدر - بوتشکیلاتی یاپمق ایچون قومیته رؤساسندن بعضلرینك کیتدکلری وصـوك زمانده ارضروم ، وان ، بتلیس روس قونسـلوسلرینك حکومته قارشی وضعیتلرینی تبدیل ایتدکلرینی وحتی وان قونسلوسنك والی‌یی تهدید ایده‌رك: « اکر ارمنیلره قارشی ازاجق تهلکه کوریلورسه روس عسکرینك آذربایجاندن

لچەرك سكونتى تأمينه مجبور قالەجغنى » سويلديكى و ايراندەكى چتەلرك حالى يازلمشدر .

بوندن بشقه خنچاق قوميتەسنك ۱۹۱۳ ده كوستنجەده عقد ايتديكى قونغرەنك بروجه آتى ضبطنامەسىده شايان اهميت نقاطى احتوا ايتديكى ايچون قيمتدارددر :

سوسيال دەموقرات خنچاق قوميتەسنك سكزنجى قونغرەسى

۱۷ ايلول ۱۹۱۳ كوستنجه

ص . د . خنچاقيان قوميتەسنك توركيادەكى وضعيتى :

۱۹۰۸ سنەسى تموزينك اوتنجى كونى برعصيان عسكرى نتيجەسنده استحصال اولنان مشروطيت عثمانيەنك اعلانى اثرى اولەرق توركياده بولنان عناصر مختلفەنك موجوديت مليەلرينى محافظه ايتملرى وبوميانده ارمنيلركدە ملى اساساتنك حيز آراى حصول اولمسنى تعقيب وترقى خصوصنده هردرلو وسائطه مالك اولمق ايچون هرنوع تضييق اداريدن وارسته وصلاحيت تامەيى حائز بولنمسى اقتضا ايدردى .

٦۲ سنەدنبرى اختلال وجدالده بولنان ارمنى ملتى محوونابوداولمغه محكوم بولنديغندن ازسرنو اكتساب قوت ايدەرك يكى برمكنتله ساحۀ سياسته چيقمق ايچون هيچ اولماز ايسه موقت براستراحته محتاج ايدى .

مشروطيتك مواعيدى محدود برمقياسده كورونمكده اولوب قوميتەمز، نشروتعقيب ايتديكى افكارك تميەسنه چاليشەرق هيچ اولماز ايسه شرائط موجودەدن امكانك مساعدەسى نسبتنده استفاده ايده بيلەجكنى اميد ايديوردى. بوكا بناءً دركه آلتنجى مرخصلر مجلس عموميسنده (سوسيال دەموقرات خنچاقيان قوميتەسى) حكومت مشروطۀ عثمانيەيه قارشى فكر تفرقەجويانەده بولنمايوب قانونى بر شكلده عرض وجود ايدەرك بو صورتله فعاليتنه كرمى ويرمكه قرار ويرمش ايدى .

شو درت ، بش سنەلك دورەده مشروطيت عثمانيەنك هيچ برحقيقى مواعدى احتوا ايتمديكى وصرف لفظدن عبارت اولديغى وقوانين حكومتك بتون فرق سياسيه وبالخاصه فرقۀ يسار ايله اقصاى يسار حقنده ، بر طاقم شرائط تضييقيەيى جامع بولنديغى و حكومت عثمانيەنك تنسيقات و تشكيلات جديده و مفكورۀ اداريەسنك عناصر مختلفەيى مزج و امحا ايتمكه معطوف اولديغى اكلاشلدى. ملت حاكمەنك شمدى يه دكين يكى برحكومت وجوده كتيرمكدەكى عدم قابليتى مشاهده ايدلدى. زمام ادارەيى يداقتدارنده طوتمقده اولان اتحاد وترقى جميتنده بر (اوليغارشى) نك حكمفرما اولديغى معلومدر. فرقۀ مذكورەنك مقاصداساسيەسى تورك (بوروقراسى) سنى محافظه الملك ومترقى

برحكومتك تشكلنه مساعده ايتمامكدر. مقصدعلنيسى عناصر مختلفه‌يى توحيد واصل تعقيب ايتديكى سياست ايسه بو عناصرى دائمى بر تضييق آلتنده بولنديره‌رق ايجابى حالنده محو ايتمكدن عبارتدر . حكومت‌ايسه يدادارەسندەبولنديرديغى صنوف حاكمه‌نك ارمنيلرى محو وافنا ايتمك خصوصنده‌كى سياستنى بى‌رحمانه تعقيب وترغيب ايتمكده‌در. ارمنى ملتنك مذكور سياست يوزندن ودائمى صورتده استعمال ايديلن بوقوتلر تأثيريله محو ومضمحل اولمق درکه‌لرينه کلديکى کوريليور. حکومت عثمانيه‌نك او صورتله تعيين ايتمش اولديغى بر طاقم شرائط آلتنده ارمنى ملتنك‌ارتق کندى پرنسيپلرينك حيزآراى حصول اولمسنى تعقيبه مقتدر اوله‌ميه‌جغى پك طبيعيدر. ارمنى‌ملتنك باشى اوزرنده‌آويخته اولان سيف‌موت آورى منع وتوقيف وصنوف حاکمه‌يى مضمحل ايتمك‌ايچون بعدماآنجق مستمرانه ومتجلدانه وضعيتده بولنمق لازم كله‌جكنه ارمنيلر قناعت كسب ايتمشلردر .

س . ت . خنچاقيان فرقه‌سنك يدنجى مرخصلر مجلس‌عموميسنده وسائط‌مشروعه‌ايله استحصال وتأمينى مستحيل کوريلن حقوق بشريه و مليه‌يه دسترس اولمق ايچون بعدما غيرمشروع بروضعيت‌آلمق ودها مناسب سياسى واقتصادى شرائط جديده ميدانه كلنجه‌يه قدر فرقه منازعه‌سنه کرمى ويرمك اقتضا ايده‌جکى بر رأيه قارشى متفقاً تحت قراره آلنمشدر .

مشروعيتدن غيرمشروعيته انتقال

يدنجى مرخصلر مجلس عموميسنك تجمعندن اول قوميته‌نك، توركيا شعبه‌لرى ، وهيئات سائره‌سنك بر دائرۀ مشروعيتده تشكل وتمركز ايتملرى مقرر ايدى . آنجق وضعيت حاضره نظر دقته آلنه‌رق س. ت. خنچاقيان فرقه‌سى يدنجى مرخصلر مجلسنده آتيده‌کى مقررات اتخاذ ايدلمشدر:

اولا .ـــ ممالك عثمانيه‌ده‌کى مجلس اداره ، ذاتاً اوراده‌کى شعبه‌لرك امنيتنى جلب ايتمه‌مش وغيرمشروع برصورتده ابراز فعاليت ايده‌رك فرقه‌نك مطالب حاضره‌سنى‌تطمين ايده‌جك اهليت واقتدارى حائز بولنمامش اولديغندن مجلس مذکورك فسخيله يرينه ديکر برمجلس اداره‌نك تعيينينه .

ثانياً .ـــ قوميته‌نك ممالك‌عثمانيه‌ده‌کى شعبه‌لرينك الـ‌بيوك قوۀاجرائيه‌مركزى اولان « مرکز مجلس اداره‌سى » نك بعدما بواسمله توسيمى يرينه يالکز « توركيا مجلس اداره‌سى » ناميله ياد اولنمسنه .

ثالثاً .ـــ ممالك عثمانيه‌ده‌کى مجلس اداره هيئتى توركيا شعبه‌لرندن تفريق وانتخاب ايدلديکندن مرکز عمومى مجلس اداره‌سنه قارشى آز چوق صلاحيتى حائز اولمسنه وفقط مقرراتنك مذکور مجلس اداره‌نك تصديقنه تعليق ايدلمسه .

رابعاً .— اليوم موجود اولان شعبه‌لر وتشكيلات سائره‌نك وضعيت حاضره‌لرینی ظاهراً محافظه ایتمکله برابر مرکز عمومی مجلس اداره‌سنك ویره‌جکی تعلیماته و تورکیا مجلس‌اداره‌سندن صادر اوله‌جق تبلیغاته توفیقاً قومیته‌مز ارکان فعاله‌سی ومرخصلری ایله برابر خفیاً، ال آلتندن وتدریجاً غیر مشروع فعالیتده بولنملرینه ومقررات اخیره موجبنجه قومیته طرفندن یکیدن خفی شعبه‌لر تشکیلنه چالشلمسنه .

خامساً .— نظامنامهٔ داخلیٔ عتیقك الجاآت زمانه کوره تعدیل ایدلمسنه وشمدی‌یه قدر تعقیب اولنان سیاسی واقتصادی اساساتك الغاسیله یرینه قومیته‌مزك اخیراً قبول ایتدیکی اساسلرك اقامه‌سنه وبونلری تعقیب ایده‌جك هیئت فعاله‌نك یکیدن احیاسنه قرار ویرلمشدر .

تعدیلات عمومیه وخصوصیه

مستقل ارمنستان .— دولت عثمانیه‌نك اجرا ایتمك ایسته‌دیکی عمومی و خصوصی اصلاحات مسئله‌سنه مداخله وممانعت ایتمکله برابر ارمنستانده یشامقده اولان ارمنیلرك وعناصر سائره‌نك مرفهاً وکمال امنیتله امرار حیات ایتملرینك وطریق تمدنده امنیت کامله ایله ترقی ایلملرینك وارمنی ملتنك داخلی وخارجی تعرضات و تجاوزاتدن شخصیت ملیه‌سنی محافظه ایده‌بیلمه‌سنك آنجق مستقل ارمنستان تشکیلنه وابسته بولندیغنه قناعت کامله حاصل اولدیغندن س . ت . خنچاقیان قومیته‌سی مستقل ارمنستان فکرینك مدافعه‌سنی تحت قراره آلمشدر .

تورك عنصر حاکمنك ورأس کارده بولنان رجال حکومتك سنه‌لردن بری غیرمنکر اولان قابلیتسزلکی ، جهالتی ، مناسبات خارجیه‌سی ، میلان سیاسیسی جمله‌جه معلوم اولدیغندن اوروپا قونترولی آلتنده مستقل ارمنستان فکرینك مدافعه ایدلمسی امرضروریدر .

قومیته‌لر بیننده‌کی مناسبات

اتحاد وترقی فرقه‌سنك تجاوزی بر تورك سوسیالیزمی احداثنه چالشمقده اولدیغی وبونك دیکر سیاسی فرقه‌لره وبالخاصه عناصر مختلفه‌یه قارشی پك مهلك ومضر بولندیغی نظر اعتباره آلنه‌رق س . ت . خنچاقیان قومیته‌سنك یدنجی مرخصلر مجلس عمومیسی بتون هیئات فعاله‌سنه مذکور فرقه ایله تشریك مساعی‌یی قطعیاً منع ایتمکه ومذکور جمعیته قارشی مجادله ایده‌رك آنی اسقاط ومضمحل ایتمك ایچون ایجاب ایدن هیچ برسعی وغیرتی دریغ ایتمامکه قرار ویرمشدر. کذلك مذکور فرقه‌یی مغلوب ایتمك ایچون بالعموم قومیته‌لرك توحید فعالیت ایلملری اقتضا ایتمکده اولدیغی درپیش ایده‌رك ، ادارهٔ مرکزیه ایله قومیته هیئتلرینه یالکز بو مسئله ایچون مخالف یسار ، واقصای یسار فرقه‌لریله و فقط مذکور فرقه‌لرك قبول و تعقیب

ایتدکلری اساساتی اخلال ایتمامك وهیئات محلیه‌یه، ادارهٔ مرکزیه طرفندن ویریله‌جك تعلیمات موجبنجه حرکت ایلمك واتحاد وترقی فرقه‌سنه قارشی دائما مضر و معذب شرائطله اتفاقلر عقدینه مساعده ایتمکی تحت قراره آلمشدر .

قومیته دائره‌لرینك مناسبات متقابله‌سی

قومیته‌مزك بتون صفحات فعالیتنده « دەموقرات » اساساتی تعقیب ایتمش اولدیغی نظر اعتباره آلان یدنجی مجلس عمومی، روسیه، قفقاسیه، بلغارستان، رومانیا وآمریقاده بولنان بالجمله قومیته‌لرك وضعیت حاضره‌لرینك مساعده‌سی نسبتنده وکندی پرنسیپلرندن آیرلامق اوزره ممالك عثمانیه‌ده‌کی ارمنیلرك معروض بولندقلری بحران سیاسی‌یی درپیش ایده‌رك ، ارمنستان وعثمانلی ارمنیلر دعواسنه معنیً ومادةً معاونته اجبار ایدلملرینی تحت قراره آلمشدر .

قومیته مرکزینك تبدیلی

ممالك عثمانیه‌یه دها یقین اولمسی و بشقه‌جه بعض شرائطی جامع اولمسی و باخصوص تورکیایه قارشی تعقیب اولنان سیاستك تبدلی مناسبتیله خنچاق قومیته‌سی یدنجی قونغره‌سی، قومیته مرکزینك پارسدن صوفیه‌یه نقلنی و قومیته‌نك مروج افکاری بولنان خنچاق غزته‌سنك‌ده بوندن صکره اوراده نشرینی تحت قراره آلمشدر .

مرکز عمومی اعضالری انتخاباتی

صباح کولیان (سحاقیانس) ، پاراماز ، وارازتاد (آرشاغونی) مرکز اداره اعضالغنه ، ق . اوزانیان وسونیك اعضا وکالتنه انتخاب اولنمشلردر .

عموم ممالك عثمانیه ایچون مجلس اداره اعضالغنه دوکه‌د ، بەنه ، یغیکیان وآرزرونی واعضا وکالتنه‌ده ، ر . قره‌بتیان و س . واهاق انتخاب اولنمشلردر .

مرخصلر مجلس عمومیسی

س . ت . خنچاقیان قومیته‌سی یدنجی مجلسی ، ایلریده اجتماع ایده‌جك اولان سکزنجی مرخصلر مجلسنك نهایت ایکی سنه صکره اجتماع ایتمك اوزره محل اجتماعك انتخابنی ، مرکز اداره‌نك رأی وتنسیبنه تودیعه قرار ویرمشدر .

مركز عمومی بودجه‌سی

	فرانق
مركز اداره اعضاسنك تخصیصات سنویه‌سی	٢٠,٠٠٠
خنچاق غزته‌سنك نشری ایچون سنوی تخصیصات	١٠,٠٠٠
مركز هیئت فعاله‌سنك اوتل مصارفی وخرج‌راهی	٤,٠٠٠
پوسته وتلغراف مصارفی	١,٠٠٠
رساله نشری ایچون	١,٥٠٠
اداره‌خانه مصارفی	١,٠٠٠
خانه ایجاری	٢,٠٠٠
ترجمه ایچون	٥٠٠
طلبه تخصیصاتی	٥,٠٠٠
متفرقه	٢,٠٠٠
یکون	٤٧,٠٠٠

س . ت خنچاقیان قونغره‌سنك بالاده مندرج مقرراتندن صكره آرتق بوبابده مطالعه درمیانه قالقشمق عبثدر .

روس حكومتی، كندی ممالكی داخلنده حال فعالیتده بولنان اختلال قومیته‌لری افرادینی هر وسیله‌دن بالاستفاده ازمكده، تپه‌له‌مكده ایكن عثمانلیلرك جناح رأفت وعاطفتنه التجا ایدن قومیته‌لر، حكومت عثمانیه‌یه ضربه‌لر وعصیانلر حاضرلامقله مشغول اولیورلردی !...

عجبا ائتلاف حكومتلری ویا هرهانكی بر دولت كندی ممالكنده علیهنه بویله خفی حركتلر، تشبثات مهینانه وقوع بولسه‌یدی نه یاپه‌جقلر ایدی؟...

حكومت عثمانیه‌نك بالقان حربندن صكره‌كی وضعیتی ارمنیلر ایچون غائب ایدلمیه‌جك بر فرصت ایدی . بو وضعیتدن استفاده ایچون قومیته‌لر آره‌لرنده‌كی اختلافاتی ترك ایده‌رك درحال اتحاد ایتدیلر واورته‌یه بر (ولایات شرقیه اصلاحاتی) مسئله‌سی چیقاردیلر . عین زمانده اچمیازین قتوغیكوسی‌ده اوروپا قابینه‌لری نزدنده بوتشبثی مدافعه ایچون مصرده‌كی (بغوص نوبار) ك ریاستی آلتنده صورت مخصوصه‌ده بر هیئت تشكیل ایتدیره‌رك اوروپا پایتختلرینه كوندردی .

بو جریانی اداره ایچون آمریقاده ، اوروپانك مختلف شهرلرنده‌کی ارمنی غزته‌لرندن صرف نظر استانبولده چیقان غزته‌لر، بالخاصه طاشناقسوتیون قومیته‌سنك ناشر افکاری اولان (آزادامارد) ستونلرینی یالان وافترالر ایله طولدیرمغه ، هرکون مظالمه، حقسزلغه، تجاوزه دائر شعبه‌لرندن چکیلن مرتب تلغرافنامه‌لری درج ایتمکه باشلادی .

وانك کواش قضاسنه تابع پندکانس ارمنی قریه‌سنده ساکن اولوب ینه مذکور قریه‌دن پاره‌سنه طمعاً بر ایکی ارمنی طرفندن قتل ایدلدیکی تحقیقاتله ثابت اولان وقاتللری محکمه‌یه تودیع اولنان (کور میقو) اسمنده‌کی دیلنجینك قتلنی سررشته اتخاذ ایده‌رك صحیفه‌لرینی ماتم رنکی ایله تلوین ایده‌جك، مرثیه‌لر یازه‌جق، خاطر وخیاله کلیه‌جك اکاذیب نشر ایلیه‌جك درجه‌ده رذیللندی .

هرکون بیوك سرلوحه‌لرله مصنع تجاوزلر وقوع بولدیغی کوستریلیور ، قریه‌لرینك اسلاملر طرفندن محاصره ایدلدیکنه ، قتل عام ایدیله‌جکلرینه ، حمایه و معاونت طلبنه دائر ارمنیلر طرفندن کوندرلمش محضرلر ، تلغرافنامه‌لر طبع ایدیلیور، خیاله صیغمیه‌جق شیلر ایجاد اولنیوردی. حالبوکه بالخاصه بو صره‌لرده ولایات شرقیه‌نك بلا استثنا هر طرفنده ارمنیلر متعرض وضعیتنده ایدی .

اسلام اهالی عنده بیوك برموقع طوتان، خلق طرفندن حرمت کورن، ناموسلی برآدم آلچقجه‌سنه پوصویه دوشوریله‌رك ارمنیلر طرفندن قومیته‌نك ترتیبیله قتل ایدیلیور وآرقه‌سندن قریه‌لرینك محاصره ایدلدیکندن، حیاتلرینك تهلکه‌ده اولدیغندن بحث ایله استانبوله ، سفارتلره تلغرافنامه‌لر یاغدیریلیور ، دکانلر قپادیلیور ، تأمین انضباط ایچون ، کیدن عسکر ، حکومت مأمورلری کونلرجه قورشونه طوتیلیوردی .

برطرفدن مشئوم برحربدن چیقمش اولان دولتك وضعیتندن، دیکر طرفدن روس ، انکلیز، فرانسز تشویقاتندن جرأت آلان ارمنیلر اصلاحات مسئله‌سنده روس سفارتنك اویونجاغی حالنه‌کلن پطریقلری اوکده اولدیغی حالده داخلده ، بغوص نوبار اداره‌سنده‌کی هیئتلریله خارجده اولانجه فعالیتلرینی صرف ایدییورلردی .

اصلاحات مسئله‌سی پلانلری تماميله روس وانکليز سفارتلرينك النده‌ترتيب اولنيوردی . بوكا پطريقخانه طرفندن روس سفارتی باش ترجمانی وساطتيله سفيره ويريلن آتيده‌كی نوطه بردليلدر :

نوطه صورتی

ملت مجلس عموميمز ، حقوقمزك بحق تأمين محافظه‌سی ايچون مفتش عمومی تعيينی كيفيتنه عائد متنك عيناً ابقاسی خصوصنده صرف وبذل ايتديكی عزم وشدتدن طولايی منت بی‌غاياتنك سفير حضرتلرينه عرضی ضمننده بنی توكيل ايتدی .

باب‌عالينك دول‌معظمه‌يه رسماً تبليغ ايتمزدن اول بوكون سفارت ايمپراطوری‌يه تبليغ ايتمسی لازم كلن نوطه پروژه‌سنه ملت مجلس عموميسی پك قولای اكلاشيله‌جغی وجه‌ايله بيوك برمراق وانديشه ايله انتظار ايدييور .

باب عاليده حكمران اولان عنعنه موجبنجه مفتش عمومينك درجهٔ صلاحيتنه كرك غيرمسلملرك هيئات اداره‌يه ، مأموريت دولته درجهٔ اشتراكلرينه وكرك‌مقررات سائره‌يه عائد سفارت ايمپراطوری طرفندن تكليف ايديلن متنلرك باب عالی طرفندن تغيير وتحريف ايدلسی محتملدر .

مجلس‌ملی بوخصوصده‌كی مطالعاتی وقت معيننده درميان ايده‌بيله‌جكنی اميد ايدر . مفتش عمومينك تعيیننه عائد متنك تبديل ايدلمش اولمسندن متولد مضراتك تخفيف وازاله‌سی ايچون مقررات سائره‌نك عيناً ابقاسی ضروريدر .

۱-۱۹ كانون ثانی ۱۹۱٤

ولايات شرقيه اصلاحاتی مسئله‌سنك موضوع بحث اولديغی و داخلده و خارجده قوميته‌لر توحيد حركات و فعاليت ايده‌رك آوروپا قونترولی آلتنده برمختاريت اداره تأمينه چاليشدقلری ، مبعوث انتخابنده تمثيل نسبی‌يی ايلری سوره‌رك انتخاباته اشتراك‌ايتمكدن چكنديكلری صره‌لرده معهود بالقان قوميته‌سی اعضاسندن (بافستون برادرلر) ماكه‌دونيايی تورك بيوندروغندن تخليص ايتدكلری وآرتق اوراده يابه‌جقلری برشی قالماديغی ايچون ارمنی دعواسنی اله آله‌رق بوكا چالشمغه‌باشلاديلر وكويا ارمنی مسئله‌سی وارمنيلرك موقع‌اجتماعيلری حقنده دها زياده صلاحيتله سوز سويليه بيلمك ايچون برتتبع و تدقيق سياحتنه لزوم كوره‌رك يانلرنده متوفی رافينك اوغلی (آرام رافی) اولديغی حالده روسيه‌

طریقیله ایران و آذربایجاندن وانه کلدیلر وواندە اختیاردە طاشناقسوتیون رؤساسیله کوروشەرك افکاری روس سیاستنه برقات دها احضار واماله ایتدیلر. ارمنستان و ارمنیلر حقندەکی نقطهٔ نظرلرینی بالآخره (ارمنستاندە سیاحت وتدقیقات) اسمیله چیقاردقلری برکتابدە کوستردیلر. بوکتابك تدقیقندن مرقومانك نەقدر سطحی نظرلی، قوف بر قفایه مالك اولدقلری و مدعیات ملیەلرینی تعقیبه تشبث ایتدکلری ارمنیلری وبونلرك احوال وشرائط اجتماعیەلرینی نەقدر طرفکیرانه برصورتده محاکمه ایتدکلری، اسلام دشمنلغیله نەقدر کوزلری قارارمش اولدیغی اکلاشیلیر. پایتختده حکومتك بتون ولایاتك احتیاجات اداریه و اجتماعیەسنی تأمین ایچون تشبث ایتدیکی اصلاحات پروژەلری عقیم قالیر، انکلترەدن ایستەنیلن متخصص و مفتشلرك تعیین واعزامی شدتله رد اولنورایکن پطریقخانه، آرقەسنده روس سفیری اولدیغی حالده، بابعالی یەهرکون غیرقابل تحمل تکلیفاتده بولنیوردی.

خارجده ایسه قتوغیکوس طرفندن ارمنی مطالبنی تعقیبه مأمور ایدیلن (بغوص نوبار) معیتندەکی هیئتله طولاشیوردی.

بومسئلەلرەدائر ممالك اجنبیەدە چیقان غزتەلرك نشریاتندن برر نمونه کوسترمك فائدەدن خالی دکلدر:

بغوص نوبار و اصلاحات مسئلەسی حقنده جنورەدە انتشار ایدن طروشانه غزتەسنك برمقالەسی

بغوص نوبار کبی بیوك وصاحب دها بروطنپرورك ظهوری شایان شکراندر. مشارالیه باشلی باشنه بتون ارمنی اکابر ومتفکرینه، بربچق سنەدن بری توالی ایتمکده اولان مساعی وفعالیت وطنپرورانەسیله نمونهٔ امتثال اولمش وتاریخ ملیٔ جدیدده برصحیفهٔ مفخرت اشغال ایلمشدر.

ارمنی مسئلەسنك حسن جریانی تأمین ضمننده مشارالیهك بعض اوروپا قابینەلری حضورنده بسط ایلدیکی دلائل قویه و مطالعات مقنعەنك نەدرجه قناعت بخش اولدیغی وبتون بوفعالیتك تفرعاتی واقتحام ایلدیکی موانعی اظهار وایضاحه شمدیلك زمان وزمین مساعد دکلدر. شبهەسز دها هنوز مقصددن اوزاق بولنیورز؛ دها آلمان سیاستنی

استقامت معينه و مخصوصه‌سندن لهمزه توجيه و انحراف ايتديره‌مدك ؛ مع‌مافيه نوبارك برلينده‌كی مساعيسنك بوخصوصده ثمره بخش اوله‌جغی بديهيدر. كذلك عين‌ساحۀ سياستده طاشناقلرك ، ارمنی مسئله‌سی و ارمنی مطالبی حقنده زمامداران سياستی تنوير، اونلره مستولی اولان افكار مضره وباطله‌يی رفع وازاله خصوصنده شمديلك نسبةً مثمر اولان تجارب متجلدانه‌لرندن‌ده بحث ايتميه‌جكز . بز بوراده قوميته‌مزدن اولمادقلری حالده مدت مديده‌دن‌بری كرفتار مظالم اولان ملتمز لهنده شوق وخواهشله چاليشان سيمالری وبونلرك اجرا آت حميت پروروانه‌لرينی مع‌التقدير نقل ودرجه مسارعت ايدييورز .

فرانسز دوستلريمزك تأسيس كرده‌لری اولان « پرو-آرمه‌نيا » غزته‌سنك خدماتنی اونوتميه‌لم. بوامثالی‌مطبوعات وعلی‌الخصوص «اوروپا پروپاغاندالری»نك غيرمنكر براهميتی واردر دينلور ايسه مبالغه ايدلمش اولماز. ارمنستان احوالی وعثمانلی سياستی حقنده پارس غزته‌لرنده درج اولنان تنقيدات وفرانسزمطبوعاتنده‌كوريلن دلائل وتفسيرات ، عليهمزده بولنان محافل‌رسميه‌يی لهمزه توجيه واماله ايتمكده اولديغنی دائمانظردقته آلملی‌يز؛ باخصوص بوقبيل غزته‌لره بعدما دها زياده احتياج واردر . بوكبی نشرياتك ارمنی اصلاحات لايحه‌لرينك موقع تطبيقه وضعنی تعجيل ايتمه‌سی بيله محتملدر. بناءً‌عليه مملكت داخلنده وقوع بوله‌جق حادثات‌وسوءاستعمالاته قارشی دائمامتيقظانه بولنمق ضروريدر. نه‌قدر وقتده نه‌درجه اصلاحات اجرا اولنديغنی ، ارمنستانك نه بكله‌ديكنی و روس - آلمان سياستنك نصل بروضعيت‌آله‌جقلرينی، اوكزده‌كی بهارده نه‌لر اوله‌جغنی ، كيم‌بيلير ؟. توركارك باشنه دها نه‌كبی يكی فلاكتلر كله‌جكنی والحاصل بونلرك كافه‌سنی دائما نظردن دور طوتمامل‌ی . دماغلريمزی كرامت قبيلندن كشفيات واهيه ايله بيهوده اتعاب ايتمكدن ايسه وظيفه‌لريمزه باقه‌لم ، هرآن فعال بولنه‌لم، وطنداشلريمزه پروبال ويره‌لم ، مدافعه ايچون آنلره وسائط وپاره تهيئه ايده‌لم‌ده بوصورتله مضر ومهلك اولان هجرتك اوكنی آله‌لم ....

[طروشاق نومرو ١-٢٣٧-١٩١٤ كانون‌ثانی]

« بغوص نوبارك برده‌وتی »

وطنداشلر ؛

اولا؛ بالجمله تحصيل شعبه‌لريمزه عن‌صميم‌القلب بيان تشكرايتمكی وجيبه‌دن عد ايده‌رم. زيرا هرطرفدن، حتی ممالك‌بعيده‌دن بيله دعوتمزه اجابت اولنه‌رق ، قفقاسيه‌يه هجرت ايدن وطنداشلريمز نامنه درج و جمع اولنان مبالغ (ح.پ-ئی) جمعيت خيريه‌سی واسطه‌سيله ارسال ايدلدی . بو اعاناتك يكونی تخمين و تصورمزك فوقنده‌در . شمدی‌يه قدر بيدرپی تفليسه واچيميازينه ٦٠,٠٠٠ ليرايه قريب اعانه كوندردك . فقطاليوم سرزدۀ ظهور اولان وقايع فوق‌العاده‌يه قارشی بتون ارمنيلرك لاقيد قالمالرينه وبوبابده يكيدن يكی‌يه فدا كارلقلرده‌بولنلمسنه مجبوريت‌حاصل اولديغندن اقتطاف اولنان ثمرات‌خارق‌العاده‌يه

رغماً مذكور اعانه دفترينك قپادلسنه قرار ويرمك اضطراری تولد ایتدی . باخصوص اعانه‌لرینی طوغریدن طوغری‌یه نامه کوندرن برچوق ذوات درج ایدلمکده اولان اعانانك يالكز قفقاس مهاجرينه تخصيص ايدلديكنه تأسف ايتمكله برابر دها عمومی بر اعانه دفترينك كشادينی طلب وتوصيه ايتديلر. ايشته بوكا بناءً منافع عمومیهٔ ملیه‌نك مدافعه‌سنه خادم اولمق وارمنی جمعیت عمومیه‌سی خارجنده بولنمق اوزره بوراده تحت رياستمده يكی براعانه قوميسيون مخصوصی تشكيل ايدلدی . قوميسيونك تعقيب ايده‌جكی مقصد نظامنامهٔ اساسیسنده‌ده محرر اولديغی وجه ايله جمعيت خيريه‌نك دائرهٔ اجراآتندن خارج ودها شمولليدر . مصر ارمنی جماعتنك اوچ رئيس روحانيسنك اشتراكيله مفتخر بولنان مذكور قوميسيونك تشكيلی ، احوال سياسیهٔ اخيره‌دن تولد ايدن احتياجات مبرمه‌يه جواب شافی اولديغنی ظن ايدرم . بناءً عليه قوميسيونمز ، ملتمزك حياتی موضوع بحث اولديغی ومقدرات واستقبالی تعين ايده‌جكی بويله برآن سعداقترانده بالعموم ارمنيلرك، افراد ملتك بويله برامرخيره خواهشله اشتراكنی طلب ايدر. تاريخ مليمزده آمال ملیه‌مزك حصولپذير اولمسی ايچون بوندن دها مساعد برفرصته تصادف ايدلمه‌مشدر . آنجق بالجمله تشبثات خصوصيه‌نك تمركزينی وبوصورتله بالاتفاق معاملاتك توحيدينی تأمين ايتمك برامرضروريدر. عموم ارمنيلرك رئيس روحانيسی بولنان قتوغيكوس طرفندن مسئلهٔ مليه ايله اشتغاله دعوت بيورلديغ زماندن بری محترم وطنداشلرم طرفندن بكا قارشی ابراز اولنان آثار اعتماد وحسيات وطنپرورانه‌نك « توحيد مساعی » مسئله‌سنده معزيادةٍ ابذال ايديله‌جكنه قانعم. ذاتاً بونی اصلاحات خصوصنده اجرا ايتديكم مخابرات اثناسنده‌ده اكلادم ؛ شمدی دعوامزك منتج موفقيت اولمسی ايچون هرزماندن زياده قوميته‌لرك برلشمسنه لزوم قطعی واردر. شوآنده وضعيتك نزاكتنی وتاريخمزك اهميت فوق‌العاده‌سنی نم كبی هرارمنينك‌ده بحقٍ تقدير ايتديكنی بيلديكمدن آرتق آمال ملیهٔ محقه‌مزك هرارمنينك آرزو ودلخواهی وجه ايله فيصل پذير اوله‌جغی امنیه‌سنده بولنمغه حقم واردر .

بغوص نوبار

[هايره‌نيك غزته‌سی : عينی نومرو]

بالقان حربندن صكره ولايات شرقيه‌ده ارمنی قوميته‌لرينك وضعيت وفعاليتی حقنده آتيده‌كی راپور پك قيمتدار معلوماتی محتويدر :

بتليس روس قونسلوسی طرفندن استانبول روس سفيرينه كوندريلن ٢٤ كانون‌اول ١٩١٢ تاريخلی و ٦٣ نومرولو عمومی راپورك صوك قسملری

طبيعی بالقان حربنك بتليس مسلمانلرنده يالكز اسلاو ويا عموم خرستيانلره قارشی دكل، بلكه بتون دنيايه قارشی بر انفعال حصوله كتيرمش اولديغی وارمنيلرك افكارينی‌ده

هیجانه کتیره‌رك اونلرده دها مسعود ودها منور براستقبال امیدلری وتورك حاکمیتندن قورتلمق فکرلری اویاندیرمش بولندیغی‌ده قابل رد وانکار دکلدر . بناءً علیه طرفین افکار عمومیه‌سنك بوحالده بولنمسی وخصوصیله روسیه‌نك وان ، بتلیس ، ارضرومی اشغال ایده‌جکی حقنده‌ارمنیلرك اشاعه ایتدیکی خبرلر نتیجه‌سی اوله‌رق اك اوفاق اسباب ایشك آلولنمسنه میدان ویره‌بیلیر وبوصورتله حصوله کلسی ممکن اولان عمومی برارمنی ـ مسلمان مصادماتنده ، ارمنیلر بالقان مغلوبیتلرینك فدیه‌سی اوله‌بیلیرلر . بو ارمنی ومسلمان خصومتی ؛ اك زیاده لوندره صلح مذاکراتندن اول بلغارلرك درسعادته کیرمك اوزره بولندقلرینه دائر خبرلرك ورودی صره‌لرنده صوك درجه‌یی بولمش ایدی . سویلدکلرینه نظراً پازارده ، درسعادتدن کلن تلغرافنامه‌لری اوقویان مسلمانلر خرستیانلره قارشی اولان انفعال وحدتلرینی کوجلکله ضبط ایده‌بیلیورلردی .

ارمنیلرده ایسه بونك بسبتون عکسی برحال کوریله‌بیلیوردی . بکا بیلدیردکلرینه نظراً ارمنیلر کیجه‌لری خانه‌لرنده مذاکرات ترتیب ایتمکده و بتلیس مسلمانلرینك خانه واراضیسنی کندی آره‌لرنده تقسیم ایلمکده ایدیلر. زیرا ارمنیلرك انتظار ایتدکلری روس عساکرینك ورودی اوزرینه مسلمانلر اموال غیر منقوله‌لرینی ترك ایده‌رك جنوبه‌طوغری چکیله‌جکلردی .

تهوره کلمش برحالده بولنان ارمنیلرك ومأمورین روحانیه‌لرینك مسلمانلرله برلکده یشایه‌میه‌جقلرندن وتورکلرك‌ده ارمنیلره تحمل ایده‌میه‌جکلرندن والی‌یه شکایت ایتدکلرینی بن بالذات کوردم وایشیتدم . بناءً علیه شمدی بتلیس ولایتی داخلنده ارمنیلرله مسلمانلر آره‌سنده برخصومت شدیده کورولمکده وبوخصومت بالقان حربنك صفحاتی، وبوراجه مفروض نتایجی ایله متناسباً کاه تزاید وکاه تناقص ایلمکده‌در . بوحالك دوامی تقدیرنده یوقاریده دخی عرض ایتدیکم وجه ایله اك اوفق اسباب ایله مسلمان تعصبنك پارلامسنه انتظار اولنه‌بیلور .

ارمنی افکار عمومیه‌سنك بالاده ایضاح اولندیغی حاله کلمسنده طاشناقسوتیون جمعیتنك فعالیتنك بیوك دخلی واردر . جمعیت مذکوره ارمنیلرله مسلمانلر آره‌سنده مصادمات حصوله کتیرمکه وارمنیلر ایچوز ولایت داخلنده میدانه کله‌جك حال فلاکت نتیجه‌سی اوله‌رق روسیه مداخله‌سنی و مملکتك روس عسکری طرفندن اشغالنی دعوت ایلمکه معندانه چالیشمقده‌در .

برقاچ وقت اول موش شهری قربنده (سورپ‌قره‌بت) مناسترنده قومیته‌اعضاسی براجتماع عقد ایلمش وبالاده نقل ایدیلن صورتده اتخاذ قرار ایلدیکی کبی درسعادت ویا جنوره‌ده طوپلانه‌جق اولان عمومی قونغره‌یه‌ده بردلکه انتخاب واعزام ایتمشدر .

شمدی طاشناقلر ارمنی ملتنك فلاکت وسفالتندن بشقه برشیئه یارامدقلری بیانیله اولجه تماماً آنلردن متنفر اولمش اولان آسایشپرور ارمنی اهالیسی نزدنده اعادهٔ ناموس ایتمك وکندی تعبیرلری وجه ایله « روسیه‌یی بورایه کتیرمك » قرارینه اتباع ایلیورلر.

بومقصدله طاشناقلر مختلف وسائطه مراجعت ایده‌رك صورت عمومیه‌ده مسلمانلرله وصورت خصوصیه‌ده عثمانلی عساکریله ارمنیلرك تصادم ایلمسنه چالیشیورلر. مثلا بتلیس وموشده‌کی طاشناق قومیته‌سی دهشت و هیجان حصوله کتیرمك ایچون پازارده‌کی (چارشو) ارمنیلری دکانلرینی قپامغه‌سوق ایتمشلردر. نه اونلر، بر ارمنی فدائی چته‌سی تسلیح ایتمش وبوچته خیزان قضاسنده تشرین اول وثانی آیلرنده اوزون اوزادی‌یه طولاشدقدن صکره ارمنی مکتب مفتشی وطاشنا. قسوتیزن طرفداری (رافائل)ك قتلی انتقامنی آلمق ایچون برقاچ کرد اولدیرمشدر . بتون بونلردن مقصد مسلمانلرك طاشناقلرله مصادمه ایتمسنی تشویق ایدی. طبیعی صکره مسلمانلر ارمنی کویلرینه هجوم ایده‌جکلر وبوحال دخی امید ایتدکلری وجه ایله روسیه‌نك مداخلهٔ مسلحه‌سنی انتاج ایده‌جك ایدی. بوآمالی تأکیداً بتلیس طاشناقلرینك ایلری کلنلری، شاید توركیانك حال حاضرندن بالاستفاده روسلری بورایه کتیرمیه‌جك اولورلر ایسه بیوك بر خطا ایتمش اوله‌جقلرینی بیان ایلیورلر .

بالاده عرض اولنان افاداتدن ذات عاليلرنجه ، ارمنيلرله مسلمانلر آره‌سنده‌كى مصادمات مستقبله‌نك قسماً طاشناقسوتيون قوميته‌سنك خط حركت و فعاليتنه و بالقان اسلاو دولتلريله توركيا آره‌سنده‌كى مذاكرات صلحيه‌نك صورت روشنه وبونك نتيجه‌سى اوله‌رق متفقلر طرفندن درسعادتك اشغالى احتمالنه تابع بولنه‌جغى فكرى حاصل اولمليدر. مذاكرات مذكوره صلح ايله ختامه ايرميه‌جك اولورسه عثمانلى پايتختنك سقوطنك تقربى بتليس مسلمانلريله ارمنيلرك مناسبات متقابله‌سنه اجراى تأثير ايليه‌جكدر .

كرك شهرلى وكرك كويلى ارمنى اهاليسى، مأمورين روحانيه‌لريله برلكده هروقت روسيه‌يه قارشى توجه و تمايللرينى اظهار و افاده ايتمشلر و تورك حكومتنك بوراده آسايش ، قانون وسعادت حال تأسيسندن عاجز بولنديغنى هروقت سويلمشلردر . بر چوق ارمنيلر اورتودوقس معبدلرينه قلب ايدلمك اوزره كندى كليسالرينى روس عساكرينه تقديم ايتمكى شديدن وعد ايدييورلر .

بالقانك حال حاضرى ، اسلاو ويونان حكومتلرينك توركيايه غلبه چالمسى ارمنيلرك اذهاننى تهييج ايتمش واونلرك قلبنى توركيادن تخليص نفس اميد و مسرتيله طولديرمشدر . انتقام حسيله قاينايان ارمنيلر ، تورك مغلوبيتلرينى اللهك عنايتى وارمنى سفالت و محقريتنك انتقامى اوله‌رق تلقى ايليورلر. بتليس ، ارضروم ووان شهرلرى ايله ولايتلرينك قفقاسيه غوبرنالريله وقفقاسيه اهاليسنك حالى ، تجارتى و وسائط نقليه‌سيله ارمنيلرله مسكون ولايتك مقايسه‌سى، ارمنيلره، كنديلرينك تورك حاكميتندن هيچ برسعادت وحريت بكله‌ميه‌جكلرينى بر لسان

بلیغ ایله اخطار ایتمکده‌در . ارمنیلرك و ظن ایدرم بتلیس و حواری خرستیانلرینك بوتون امیدلری روسیه ده‌در .

تطبیق اصلاحات ایچون لوندره‌لی برانکلیزك تحت ریاستنده اوله‌رق ارمنی وتورکلردن مرکب بر قومیسیونك بتلیسه ورود ایلیه‌جکنه دائر خبرلر آلندیغی وقت بوخبرك ارمنی اهالیده مضیق بر تأثیر حصوله کتیرمش اولدیغنی انکار ایده‌مم . ارمنیلر بر قاچ وقت مقدم اچیمیازیندن مرخصه مسروبك تحت ریاستنده اوله‌رق پترسبورغه کیدن هیئتك اناطولی ارمنیلرینه انکلیزلرك کوندرلمسنی‌ده التماس ایدوب ایتمدیکنی صورییورلر .

بتون ارمنیلر، روس عساکرینك قانیله بوغورولمش اولان وقفقاسیه‌نك یاننده بولنان تورك ولایاتنه انکلیزلرك اصلاحات صوقملرندن تماماً منکسر ایدیلر. انکلیزلرك فعالیت مستقبله‌لرندن صرف نظر اندرك بورایه، برای اصلاحات مأمور کوندرملری یمن وبصره‌یه روس مأمورلرینك کیتمسی قدر هرکسجه ناقابل تفهم کورولدی . ارمنیلرله مسکون اراضی‌یه برای اصلاحات انکلیزلرك کلمسی بنده‌کزه کوره حکومت عثمانیه‌جه لوندره صلح مذاکراتی اثناسنده انکلتره‌نك معاونتنه مظهراولمق واناطولی‌یه انکلیزلری کتیره‌رك انکلتره وروسیه حکومتلری بیننده اختلاف ونزاع چیقارمق ایچون بالالتزام دوشونلمشدر .

ارمنیلرك روسیه‌یه تمایلندن بحث ایدر ایکن ۱۹۰۷ سنه‌سنده بتلیس ، دیاربکر ، معمورة‌العزیز ارمنیلری طرفندن ایکی یوز بیکدن فضله امضا ایله کندیلرینك روسیه تابعیتنه قبول ایدلمسی حقنده قونسولاتومزه ویریلن استدعا ایله ۵-۱۹۰٤ سنه‌لرنده سریانیلرك، اورتودوقسلغه قبولی ایچون روس پاپاسلری اعزامی طلبنه متدائر تشبثلرینی تخطر ایلمامك نابجادر. بکا ۱۹۰۳ سنه‌سنده تودیع ایدیلن قونسولاتونك فعالیتندن بو ایکی وقعه، هم خرستیانلرك بوممالکتده‌کی حاللرینی وهم‌ده روسیه‌یه قارشی تمایللرینی کافی درجه‌ده کوستریر. اووقتدن بری خرستیانلرك حالی پك آز کسب صلاح ایلدی ونظرلری اولکی کبی روسیه جهتنه معطوف قالدی . شوراسی‌ده سکوت ایله کچشدیرلمه‌ملیدرکه بتلیس ارمنی اهالیسی آره‌سنده ، ولایات سائره‌ده اولدیغی کبی بعض ریاکار زنکینلرده یوق دکلدر . بونلر کندی منفعت وراحتلری ایچون بوتون ارمنی ملتنك ضررینه اوله‌رق تورکلر وتورك مأمورلریله پیدای دوستی‌یه چالیشیورلر . فقط بوحال موقت اولوب یالکز تورك حاکمیتی کردستانده باقی بولندقچه مشاهده اولنه‌جقدر . ارمنی وعلی‌العموم خرستیان ملتنك بوتون صنوفی روسیه‌یه قارشی اولان تمایللرنده صمیمی وبك نظردرلر. بوخصوصده شهر وکوی اهالیسی بیننده فرق‌ده یوقدر .

ساکن اهالینك نظرنده معنیً سقوط ایتمش اولان طاشناقسوتیون

جمعیتی ارمنیلرك اعتمادینی تکرار قزانمغه چالیشیور و راپورك یوقاریسنده عرض ایلدیکم وجه ایله ارمنیلرله کردلر وعلی العموم مسلمانلر آره‌سنده مصادمات حصوله کتیره‌رك احوالی قاریشدیرمق و روسیه‌نك مداخلهٔ مسلحه‌سنه وسیله احضار ایتمك تشبثلرنده بولنیورلر .

برقاچ وقت اول وان ولایتی حدودی قربنده‌کی غارچقان وقارقار مواقعنده ظهور ایتمش اولان مسلح ارمنی فدائی چته‌لرینك صوك زمانلرده یاپیلان تشبثات مماثله میانه ادخالی لازمدر . بونلر طاغلرده کزه‌رك کردلرله مصادمه فرصتنی تحری ایلمشلردر .

طاشناقسوتیون جمعیتی اعضاسنك طور و حرکتی و روسیه‌یه قارشی روابطی درسعادتده‌کی مرکز عمومیارینك تعلیماتنه تابعدر .

مقدار اعضاسی آز اولمقله برابر بتلیس ولایتنده ایکی ارمنی فرقه‌سی دها واردرکه بونلرده خنچاق و (ساهمانا تراغان) فرقه‌سیدر . خنچاقلرك موشده درت ، بتلیسده بر ، خربوطده یوز اعضاسی واردر .

ساهماناتراغان فرقه‌سنك بوراده یالکز ایکی ویا اوچ اعضاسی واردر . آز چوق تحصیل کورمش بتلیس ارمنیلری ساهماناتراغان فرقه‌سنه توجهکاردر . بوایکی فرقه اعضاسنك پك آز اولسی حسبیله بونلرك روسیه‌یه قارشی دوستانه‌می، یوقسه خصمانه‌می بر طورده بولندقلری مسئله‌سی خصوصی براهمیتی حائز دکلدر . خنچاق فرقه‌سی روسیه‌نك علیهداری اولمادیغی کبی ساهماناتراغان فرقه‌سی دخی روسیه‌یه متمایل وتورکیانك استقبالی وهرخصوصده ترقیسی حقنده پك بدبیندر .

بتلیس روسیه قونسلوسنك ٣ کانون اول ١٩١٠ تاریخلی و ٦٠٢ نومرولو راپورینك ترجمه‌سیدر :

بتلیس ولایتنك شایان دقت احوالندن بری ده ارمنی اختلال جمعیتی اولان طاشناقسوتیونك ولایت مذکوره داخلنده صورت داعه‌ده ابراز فعالیت ایلمسیدر. جمعیت مذکوره حقنده اشبو راپورمده معلومات کافیه ویرمکله مفتخرم .

تماماً جاهل، فقط چالشقان ارمنی ملتنك، اولکی سنه‌لرده اختلال جمعیتی طاشناقسوتیونك تعلیماتیله حرکت ایدن فدائیلرك فعالیتندن طولایی اقتحامنه مجبور قالدیغی مزاحمه و« ارمنی ملتنك مستخلصی » عنوانی طاقینان مشوقلره قارشی - خصوصیله صوك زمانلرده - ارمنی اهالینك عدم تمایلنی واضحاً اظهار ایلمسنه رغماً مذکور طاشناقسوتیون جمعیتی اعضاسی بتلیس ولایتی داخلنده ادامهٔ موجودیت ایلمکده وطبیعی اسکی امللرندن صرف نظر ایتمه‌مکله برابر سکونت منتظرانه ماسکه‌سنی طاقینه‌رق وسلاحلری برطرفه براقه‌رق فعالیت ساکنانه وخصوصیله معارفپرورانه‌یه دالمقده‌درلر .

سابق موش وادیسنك ایلری کلن فدائی آوجیلری ناقابل تفهم برتغیرله ولایتك ارمنی مکتبلرنده (بداغوغ - مربی) کسلدیلر و ۱۹۰۳-۱۹۰۴ سنه‌لرنده صاسونده عثمانلی عسکرلریله چارپیشان فدائیلرك آمرلری‌ده ۱۹۰۹-۱۹۱۰ ده ارمنیلر آره‌سنده‌کی اختلافاتی حل ایچون بتلیسه حاکم صفتیله کیردیلر. ارمنی ملتی کندیلرینه هیچ بر وکالت ویرمدیکی حالده « ارمنی ملتی » نامنه مذاکراته کیریشدیلر .

موش وادیسی قراسنده سوزده مکتبلر ایچون پاره طوپلایان ارمنی اختلالجیسی قارنیك حقنده‌کی تحقیقات وتعقیباته مأمور اولان برعثمانلی عدلیه مأموری پك حقلی اوله‌رق « بوقارنیکلر شمدی کندیلرینی نوعما ارمنی ملتنك تورکیاده جنرال قونسلوسلری عد ایلیورلر » دییوردی.

تورکیاده اعلان مشروطیت ایدلدیکندن بری اختلالجیلرك فعالیتی تناقص ایلمش وشمدیلك ساکنانه برشکل آلمشدر. لکن بوتبدلك نه‌قدر دوام ایده‌جکنی ونه‌قدر صمیمی اوله‌جغنی سویلمك پك مشکلدر . ارمنی قومیته‌لری شمدی‌یه قدر ارمنی ملتنك جهالتندن پك ماهرانه برصورتده استفاده ایتمشدر .

شمدی جمعیت مذکوره‌نك صاسون ، موش سنجاغی ، موش اووه‌سی ، بولانیق واخلاط وملازکرد قضالریله بتلیس شهرنده‌کی اعضاسنك عددی یوز بیك کشی‌یه بالغ اولمشدر. بوتشکیلاتك ولایت داخلنده‌کی باشلیجه رئیسی قارمن، نام‌دیکر قارنیك‌در.

طاشناقسوتیون جمعیتنه داخل اولمادن‌اول قارنیك برپاپاس ایدی. اصل اسمی (داجاد وارتابت) ایمش . صکره مرقوم البسهٔ روحانیه‌یی ترك ایده‌رك طاشناقسوتیون جمعیتنه داخل اولدیغی وقت دیکر ارمنی اختلالپرورلری کبی اوده برنام مستعار ایله توسم ایتمش وشمدی قارمن نامیله طانمقده بولنمشدر .

قارمنك موش شهرنده‌کی معاونلری برنجی درجه‌ده - سیمون‌زاواریان‌ودهاصکره - آغوب هودویان ، مجوبولویان وسمپاطدر . بولانیق قضاسنده‌کی خوبه شهرنده قارمنك وکیلی (موشه‌خ)، صاسون‌شهرنده‌مانوق، موش‌وادیسنده(ایصوقومصلی) وایکی‌میساقلودر. نفس بتلیس شهرنده طاشناقسوتیون اموری اوسب پارسیخیان اداره ایدییور . مرقوم

صلاحيت كامله‌يه مالك بولنديغى كبى بتليس مأمورين عاليه‌سنى‌ده زيارتدن خالى دكلدر . بوكا رغماً ضابطه‌ده اوسبك خانه‌سنده بعضاً تحريات اجراسندن چكنمه‌مكده‌در .

رئيسلريله‌برلكده‌اشبو ١٠٠,٠٠٠ اعضانك داخل بولنديغى جمعيتك مركزاداره‌سى موش شهرنده كائن‌در . بوتشكيلات ٢٠ قوميته‌يه، ١٠٠ تالى قوميته‌يه و٨٠٠٠ غروپه انقسام ايلمكده‌در . بناءً عليه هرغروپه ١٠ الى ١٢ اعضا داخلدر . ١٠٠ الى ١٠٠٠ ارمنى بر تالى قوميته و ١٠٠٠ الى ٥٠٠٠ كشى‌ده بر قوميته تشكيل ايدرلر . بويوك مركزقوميته‌سى صورت دائمه‌ده موش شهرنده بولنمقده وموش‌شهرى ايله موش‌واديسى، صاسون ، بولانق وملازكرد قضالريله بتليس شهرى وجوارنده‌كى طاشناقسوتيون‌شعباتى مركز مذكوره تابع بولنمقده‌در. طاشناقسوتيون جمعيتنه داخل بولنان اعضادن هربرى هرآى جمعيت قاصه‌سنه اون پاره‌دن برغروشه قدر برمبلغ‌تأديه‌يه مجبوردر. بوندن‌طولايى جمعيت مذكوره‌نك يالكز بتليس ولايتنده سنوى ١٠٠٠ الى ١٥٠٠ ليرالق وارداته مالك اولديغى ظن ايدلمكده‌در .

بوصورتله هرغروپ وقوميته‌نك طوپلاديغى آقچه جنووه‌ده‌كى «طاشناقسوتيون غرب قلمى» نه كوندرلمكده وقلم مذكورجه «اسويچره طاشناقيست هيئت عاليه‌سى » مقرراتنه كوره صرف ايدلمكده‌در .

بتليس ولايتى اهاليسندن بولنان ارمنى اختلالجيلرى ـ طاشناقسوتيون اعضاسى ـ رسماً قوميته‌لردن ويابوزودن هيچ‌برمكافات ويا معاش‌آلمايورلر. طبيعى مرقومون‌اهاليدن چوقجه پاره طلب ايده‌رك فضله‌سنى كنديلرينه آليقويه‌بيليرلر . قارمن كبى يرلى اهاليدن اولميوب‌ده يبانجى اولان اختلالجيلرك معيشتى بالاده مذكور قوميته‌لر طرفندن تأمين ايدلمكده‌در .

قوميته و تالى قوميته‌لر رؤساسى و عثمانلى عساكريله مصادمه ايتمش « اسكى » اختلالجيلرده روولور وميرآون‌موسين وبردان سيستمنده تفنكلر ايله لزومى قدر فشنك واردر . طاشناقسوتيون جمعيتنك اعضاى سائره‌سنه كلنجه بونلرك ألنده بردانغه ، كرد « قره‌منوفقاس Kramnövka »، مارتين و غرا كبى مختلف سيستملردن اولمق اوزره ٦٠٠ـ٨٠٠ تفنك واردر . بوتفنكلر دورسابقده كويلرده طوپراق آلتنده محافظه اولنوردى . شمدى اورالردن چيقارلمش‌در .

اعلان مشروطيتدن برى وخصوصيله اشبو ١٩١٠ سنه‌سى ظرفنده طاشناقيستلر ولايت داخلنده فعاليت مسلحه‌ده بولنمقدن صرف‌نظر ايتمش كبى بولنيورلر وصورةً نظر دقتلرينى ارمنى ملتنك امورينه حصر ايليه‌رك ايشتديكمه نظراً ولاياته عدم مركزيت

اصولنی تطبیق ایتدیرمکه وارمنی معارفنی ترقی ایتدیرمکه چالیشیورلر . طاشناقسوتیون جمعیتنك مساعیسی سایه‌سنده موش وادیسنده‌کی ارمنی کویلری ایله صاسونده ارمنی ارکك وقیز چوجقلری ایچون مکتبلر بولندیغی بیلدیرلمکده‌در . مکتبلرك یالکز طاشناقیستلرك سایه‌سنده ابراز فعالیت ایتمکده بولندقلرینی ادعا ایده‌مم. فقط شوراسی‌ده انکارایدیله‌مزکه ارمنی جماعتی وادارهٔ روحانیه‌لری طرفندن تأمین ایدلمکده بولنان مکاتبه ، طاشناقیستلر ـ مثلا بتلیسه کلدیکی زمان قارمن ـ مکاتب مذکوره‌نك مفتش عالیسی صفتیله کیتمکده‌در.

طاشناقسوتیون جمعیتی اعضاسنك ارمنی امور روحانیه‌سنه کچن سنه ظرفنده وبوسنه اوائلنده اشتراکی حائز اهمیت بردرجه‌یه وارمشدر . اولکی سنه‌لرده اولدیغی وجهله بتلیسده ارمنی مرخصه‌سی ویا وکیلی بولنمامسی‌ده بونی تسهیل ایلمشدر .

امور روحانیه « کولتون » قریه‌سنك نیم جاهل پاپاسی واسطه‌سیله اداره ایدلمکده اولوب بوپاپاس مناسب وغیرمناسب هردرلو نفوذه سهولتله قاپلمقده‌در. بناءً علیه بو پاپاسی الده ایده‌رك اموری کندی آرزولرینه توفیقاً اداره ایلمك طاشناقلر ایچون کوچ برشی اولمامشدر . شوراسی‌ده شایان قیددرکه بو سنه‌نك نهایتنه طوغری بتلیس ارمنی اهالیسی طاشناقسوتیون جمعیتی ارکاننه قارشی نفرتله معامله ایتمکه باشلادقلرندن آنلرك نفوذی شدتله سقوط ایلمشدر . ارمنیلرك ایلری کلنلرندن برچوغی قارمن کبی رؤسادن شمدی‌یه قدر ارمنی ملتنك ضرر وسفالتدن باشقه برشی کورمدیکنی بیانه باشلامشلردر. بتلیسلیلرك طاشناقلره قارشی بوطور وحرکتلری، جمعیت مذکوره اعضاسندن بعضلرینك شهره کلرك زنکین کورونن ارمنیلردن تهدید ایله مهمجه مبالغ آلمش اوللرندن بری دهازیاده کسب شدت ایلمشدر. مذکور ارمنیلردن بری دایاقده یمش اولدیغندن اوزونجه برمدت خانه‌سنده قالمشیدی . بوندن اکلاشیله‌جغنه کوره طاشناقلر بورا اهالیسندن پاره طلب ایتدکلرنده وسائط معلومه، یعنی مکتوبله تهدیده ودایاغه مراجعتدن خالی دکلدرلر. ایش شمدیلك‌قتله قدر دها وارمادی .

طاشناقلرك حرکاتنه قارشی موش وادیسنده‌کی قیرتاقوم قریه‌سی اهالیسی‌ده شدتله عدم ممنونیت بیان ایلمشلر وبوسنه کرك موش وکرك بتلیس مأمورینه کندیلرندن سوزده مکاتب ایچون پاره طوپلایان وعین زمانده سلاحلانملرینی توصیه ایدن قارمن علیهنده شکایتده بولنمشلردر. هرحالده طاشناقیستلرك مکتب ومعارف خصوصنده‌کی فعالیت آتیه‌لری آمال سائره‌لرینی‌ده احتوا واخفا ایلمکده‌در .

بونلرك موش امور روحانیه‌سنه مداخله‌لرینه کلنجه اوراده‌کی قوت ونفوذلری دها زیاده محسوس بردرجه‌ده بولنمقده‌در . زیرا موشده‌کی ارمنی اهالیسی هردرلو حرکاته بتلیس ارمنیلرندن ضله متمایلدر . اختلالجیلرله طاشناقلرك فعالیتنه دها خوش نظرلرله باقیورلر . بوحال دها ١٩٠٤ سنه‌سنده، موش وادیسنده برچوق ارمنی اختلالجیلرینك

عثمانلی عساکریله مصادمه‌سیله نتیجه‌لنن صاسون اختلالنده دها زیاده نظردقتی جالب بردرجه‌یه وارمشدی . بوندن اکلاشیله‌بیلیرکه طاشناقیستلر موش شهرنده دها مساعد بر زمینه مالك بولندقلرندن اوراده‌کی ارمنی ادارهٔ روحانیه‌سنده‌کی نفوذ وتأثیرلرینی دها شدتلی برطرزده استعمال ومأمورین روحانیه‌یی کندی آرزولرینی قبوله اجبار ایلمکده‌درلر .

حقیقت حالده موش مرخصه‌سی نرسس قره‌خانیانك اخیراً بتلیسه ورودنده طاشناقلرك هرایشه مداخله ایتمکده بولندقلرندن شکایت ایتدیکنی خبر آلدم .

طاشناقسوتیون جمعیتنك بیوك مرکزینك موش شهرنده بولنمسی‌ده شهر مذکور اهالیسنك قومیته‌یه قارشی اولان تمایل ومساعده‌کارلغنی ایضاح ایده‌بیله‌جك برماهیتده‌در. اوراده‌کی ارمنی زمینی ، طاشناقسوتیون افکارینك تحملرینه دها مساعددر. بوندن ماعدا اوراده‌کی طاشناق فعالیتی بتلیس مأمورین مرکزیه‌سنك کوزی اوکنده بولنمیور .

طاشناقلرك موش شهری امور روحانیه‌سنه مداخله‌لری ، مأمورین روحانیه‌نك سائر نقاط ولایته عزیمتلری حالنده‌ده کندینی کوسترمکده‌در . برقاچ وقت اول موش مرخصه‌سی نرسس قره‌خانیانك بتلیس شهرینه کلدیکی وقت معلوم قارمن کندیسندن آیرلمایه‌رق اوکا رفاقت ایتمشدر . هرنه‌قدر موش مرکز قومیته‌سی رئیسنك بتلیسه ، موش وادیسی ارمنیلری طرفندن کندیسی علیهنده درمیان اولونان اتهاماته قارشی والی نزدنده مدافعهٔ نفس ایچون کلدیکی سویلنمش ایسه‌ده قارمنك بوراده‌کی بالجمله معاملاتندن ، مقصدینك ، آنجق مذکور مرخصه‌نك احوال وحرکاتنی تدقیقدن عبارت اولدیغی آکلاشلمشدر. مرخصه نره‌یه کیدرسه قارمن دخی مطلقا اونکله برابر بولنمش وپالکز مرخصه ومعیتنده‌کی‌دیکر پاپاسلر برقاچ کره قونسولاتویه کلدکلری حالده قارمن کندیلرینه رفاقت ایتمه‌مشدر .

قارمنك بتلیسده‌کی اطوار وحرکاتی نظردقته آلنه‌جق اولورسه مرقومك کندیسنده شویله برارمنی « اقتدارعالیسی » فرض ایتدیرمك ایسته‌دیکنه‌ده ذهاب حاصل اوله‌بیلیر. قارمنك بو آرزوسی ، یوقاریده بر عثمانلی عدلیه مأمورینك « بوتون قارمنلرك ارمنی ملتی قونسلوسلری اولدیغی » یولنده‌کی بیاناتنه توافق ایلمکده ومع‌مافیه ارمنی ملتی طرفندن بوخصوصده کندیلرینه هیچ بروکالت ویرلمه‌مش بولنمقده‌در .

بتلیس مأمورین عالیه‌سی طاشناقلره قارشی شمدی براحتیاط تام ایله حرکت ایتمکله برابر اونلرك بوتون فعالیتنی کمال دقتله تعقیب ایلمکدن خالی دکللردر. کچن سنه‌کی بتلیس والیلری قانون وآسایشه مخالف حرکت ایتمه‌مك شرطیله بوتون طاشناقیست فدائیلرك بتلیسه کله‌بیله‌جکلرینی سویلمشلردی .

ارمنی روحانیلریله ارمنیلرك وطاشناقسوتیون اعضالرینك مناسبات متقابله‌سی حقنده

بالاده سویله‌نیلن سوزلری خلاصه ایتمك ایسترم ومناسبات مذکوره‌نك مشی وتکامل آتیسنی نظردقته آلیرسه‌ق شو قناعت حاصل اولورکه جمعیت مذکوره‌نك امور سیاسیه، زراعیه وسائره ومجلس مبعوثانه انتخاب اولنه‌جق ارمنی اعضالری مسائلنه مداخله‌سی کندیسنك ارمنی ادارهٔ روحانیه‌سنده اولان اهمیت ونفوذیله تماماً متناسبدر .

طاشناقلرك مثلا موش شهری کبی روحانی اداره‌لری کندی اللرینه آلمغه موفق اولدقلری محللرده ارمنی جماعتنك بالجمله امورنده طاشناقسوتیونك الی واداره‌سی حس ایدیلیور. درسعادت مجلس مبعوثاننده کی موش ارمنی مبعوثی طاشناقلرك سوزینی کمال دقتله دیکلر، موش محاکمنده کی ارمنی اعضالر طاشناقلرك ارائه ایتدکلری صورتده حرکت ایدرلر . موش وادیسی معلم وهیئات اختیاریه‌لری دخی ایستر ایسته‌مز موش قومیته‌سنك ووکیللرینك مقرراتنه اتباع واوامرینی تطبیق ایدر .

ارمنی کویلرینه کلنجه هرنه‌قدر بونلرده آره‌صره ولایت مأمورین عثمانیه‌سنه شکایت ایتمکده ایسه‌لرده هرحالده طاشناقلردن تخلیص نفسدن عاجز بولنیور ودیکرلری کبی آزچوق ترددلرله اسملرینی طاشناق لیسته‌لرینه قید ایتدیریور وتصورندن بیله عاجز بولندیغی مقاصد وامور ایچون، تهدید، دایاق سایه‌سنده ثمرهٔ سعیندن برقسمنی ویرییور . کویلیلرك اولجه بونلره قارشی امنیت وتمایلی اولدیغی فرض ایتسه‌ك بیله شمدی آرتق بونلردن اثر قالمامشدر .

طاشناقلرك ممالك اجنبیه ایله اولان مناسباتنه کلنجه ؛ اعلان مشروطیتدن صکره تفتیش وضابطه تدابیرینك لغوی وارمنیلرك ممالك اجنبیه‌یه سربستجه عزیمت وعودت ایده‌بیلملری نتیجه‌سی اوله‌رق پك زیاده تکامل ایتمشدر .

راپوریمه ختام ویررکن طاشناقسوتیون جمعیتنك جنوره‌ده فرانسزجه وارمنیجه اوله‌رق طبع اولنان پروغرامنی‌ده ذات عالیلرینه تقدیم ایدییورم. بو پروغرامك قفقاسیه‌یه متعلق مطالب قسمی حائز اهمیتدر .

بتلیس روس قونسلوسنك ۱۹ تشرین ثانی ۱۹۱۲ تاریخلی و ۶۳ نومرولو دیکر راپورینك ترجمه‌سیدر :

بتلیسده ۳۸ ، موشده ۱۹۰ ، کنجده ٥ ، سعردده ۲ اعضاسی اولان طاشناق

قومیته‌سی ـ كه اتحاد وترقی فرقه‌سی ایله برلكده حركت ایلك وایرانده وحتی قفقاسیه‌ده متقابلاً مظاهرتده بولنمق اوزره اولدن، برده ائتلاف عقد ایلمشدی ـ فرقهٔ مذكوره‌نك سقوطندن صكره ا كلاشیلان تورك منافعنك مدافعه‌سی نتیجه‌سز اولدیغی قناعتنی حاصل ایتمش وتورك حكومتنه قارشی حركاتده بولنمق ایچون اتخاذ قرار ایلمشدر .

قومیته‌جه بویولده قرار اتخاذینه سبب آردی آرقه‌سی كله‌ین عموم ولایتده‌كی قتل وسرقتلرله اخیراً وان و بتلیس ولایتلری حدودنده كائن (قارقار) موقعنده بر ارمنی پاپاسیله مكتب مفتشی رافائلك قتل ایدلمسیدر . بومناسبتله طاشناقسوتیون قومیته‌سی طرفندن وان حكومتنه قارشی یاپیلان نمایش خبری بورایه‌ده كلش وبوراده‌كی طاشناقلر دخی كندیلرینی كوسترمكه قرار ویره‌رك بونك ایچون پك مساعد برفرصت بولمشلردر : (بالقان حربنده‌كی عثمانلی مغلوبیتلری) ، مسلمانلرك خرستیانلره قارشی خصومتكارانه اطواری ، توركیانك بوكبی زمانلرنده قتل عامسز یاشانه‌میه‌جغی فكرنده بولنان ارمنیلرك وضعیت عمومیه‌سی ، بوتون بونلر طاشناقلری تشویق ایلمش واونلرده ، پك موفقیتسز بر صورتده فعالیته باشلامشلردر. تشرین‌اولك طقوزنجی جمعه كونی برقاچ قوندیره‌جی ارمنی، ارمنیلرك نمازدن چیقه‌جق اولان مسلمانلر طرفندن قتل‌عام اولنه‌جقلرینی بیان ایله‌دكانلرینی قپادیلر . لكن هیچ كیمسه اونلرك اثرینه اقتفا ایلمدیكی جهتله اونلر یالكز قالدی .

ضابطه طرفندن اتخاذ اولنان تدابیر سایه‌سنده هیچ برهیجان حصوله كلدی. متشبثلر تحت توقیفه آلندی . وآنلرك استنطاقندن كندیلرینك بتلیس طاشناقسوتیون جمعیتنه منسوب اولدقلری ودها نافذ اعضای سائره‌نك تشویقیله بویولده حركت ایتمش بولندقلری میدانه چیقه‌رق اعضای مذكوره‌ده توقیف ایدلدی .

طاشناقسوتیون جمعیتنك بوحركتی هرنه‌قدر نتیجه‌پذیر اولمامش ایسه‌ده قومیته‌نك فعالیتنك ابتداسی اولدیغی جهتله مأمورین محلیه‌جه نظردقته آلنمغه شایاندر .

طاشناقسوتیون جمعیتی قارقارده قتل اولنان ایكی ارمنینك انتقامنی مسلمانلردن آلمق و مملكتده قاریشقلق چیقارمق ایچون فرصت بكله‌یور .

مذكور ایكی ارمنینك قتلنی متعاقب قومیته‌جه تصدی اولنان حركاتدن بری‌ده قارقار وخیزانده یكرمیشر كشیلك ایكی مسلح چته‌نك ظهوریدر. بونلر مسلمانلری هیجانه كتیرمك ایچون بركرد اولدیردكدن وبرقاچ كونلر طاغلرده كزدكدن صكره اختفا ایلمشلردر . مذكور چته‌لردن برقسمنك وان ولایتنه كچدیكی وبرقسمنك‌ده ١٩٠٣ـ١٩٠٤، ١٩٠٥، ١٩٠٦ سنه‌لرنده بتلیس ولایتنده ارمنی فدائیلری ایله عثمانلی عساكری بیننده‌كی مجادلاتی

متعاقب یاپدیغی کبی موش وادیسنده کی ارمنی کویلرینه چکلمش اولدقلری روایت ایدیلیوردی. بوموش وادیسنه دها کچن صوك بهارده کیزلیدن اسلحه نقل ایدلمشدی .

قومیته‌لرك ترتیبیله ارمنی کویلیلری طرفندن یوزلرجه مهر و امضا ایله تبدیل تابعیت استرحامنی حاوی بتلیس روس قونسلوسنه ویریلان برچوق محضرلردن بریسنك ترجمه‌سی نمونه اولمق اوزره بروجه آتی درج اولنور :

محضر صورتی

بالاده امضالری محرر اولان بزلر کویمزده نه‌قدر املاك واراضی وارسه جوارمزده بولنان اسلام کردلر طرفندن تماماً ضبط اولنه‌رق زراعت ایدلمکده اولدیغنی عرض ایده‌رز . به‌رقارد وقانیساتی کردلری‌ده دشمن اولدقلرندن بزه هروجهله ضرر ایراث ایتمکدن چکنمیورلر . بوکا بناءً حکومت علیه‌کزك تابعیتنه داخل اولمغی تنسیب ایتدك ، بعدما انجق بوصورتله آسوده یشایه‌بیله‌جکز. یوقسه اکر بوحالده وعثمانلی اداره‌سی آلتنده قاله‌جق اولورسه‌ق امنیت شخصیه‌مز قطعیاً مفقود اولدیغندن آرتق بوراده امرار حیات ایده‌میه‌جکز. بناءً علیه مأیوس وهرشیدن محروم اولان بزلر روس حکومت معظمه‌سنك مرحمت وعلو عاطفتنه التجا ایده‌رك بوبابده‌کی معاملات مقتضیه‌نك ایفا ایدیلوب ایدلیه‌جکی حقنده‌کی مطالعهٔ اصیلانه‌لرینك امر و تبلیغنی استرحام ایلرز .

روس ارکان مهمهٔ عسکریه و سیاسیه‌سندن اولوب بر چوق مدتلر وان وبتلیس حوالیسنده مأموریتله بولنمش اولان برذات طرفندن [وان و بتلیس ولایتلری ایستاتستیقی] عنوانیله ترتیب وروسیه‌ده معین اشخاصه مخصوص اولمق اوزره طبع وتوزیع اولنان کتابك ارمنیلر حقنده شایان اهمیت بولنان تدقیقاتندن بعض پارچه‌لر ارمنی مسئله‌سنده اك زیاده علاقه‌دار اولان بر حکومتك بونلر حقنده‌کی نقطهٔ نظرینی کوستردیکی ایچون بروجه آتی درج اولنور :

شهرلی ارمنیلر یقین زماندن بری بعض خصوصی طبیعتلر ایدینمکه باشلامشلردر . ابتدائی درجه‌ده اولسون مکتب کورمش اولان برارمنی ، ملتنك تعقیب ایتدیکی پولتیقه حقنده صوك درجه واسع معلومات صاحبیدر . شهرت صاحبی اولمق ، یوکسکدن دم اورمق، یالکز کندی فکرینی بکنمك وبرده «ارمنیلرك کرچه بوکون پولتیقه عالمنده مهم برموقعلری یوقسه بوده تورکیا تابعیتنده بولنملرندن ایلری کلدیکی وارمنی ملتی بکیدن طوغه‌جق،

کندیسنه لایق اولان اهمیت سیاسیه‌یی احراز ایده‌جکدر » فکری بونلرك کافه‌سنده موجوددر .

دها صکره شهرلی ارمنیلر وبالخاصه کنجلری هردرلو پولتیقه ایله اشتغال ایدرلر . وهردرلو پولتیقه عالمنك بتون انجه‌لکارینه واقف کورونمك مراقی واردر . ارمنی نسل اخیری همان کاملاً کوزل سوز سویلیه‌بیلمك خسته‌لکنه مبتلادرلر . دوکون ووافتیز ، جنازه کبی مراسم اجتماعیه ودینیه‌ده یکرمی اوتوز ارمنی بربره کلوب‌ده ایچلرندن متعدد خطبا چیقوب سوز سویله‌مه‌مسی واقع دکلدر . نسل اخیر ارمنیلرینك کاملاً الك مهم دوشونجه‌سی مؤثر بر خطیب اولمقدر . صوك زمانلرده ارمنی اختلالجیلرینك پك چوغی ملتك حقیقی احتیاجنی بیلمامك یوزندن پارلاق سوز سویلیانلرله انلری دیکلیانلردن پك چوق چکمشلردر . تورکیاده محو اولان شهرلی ارمنی اختلالجیلری آره‌سنده حقیقی وطنپرور کوریله‌مز .

ارمنی اشقیا چته‌لری کیملردن متشکلدی ؟ وطنك سلامتی ، کندی عائله اوجاغنی ودیننی مدافعه ایدنلردمی ؟ هیچ بروقت ! همان اکثریا برشی اوکرنمین شهرلی کنجلری که آنجق معروف قومیته‌جیلرك پارلاق سوزلریله علوانه‌رك صورت عمومیه‌ده شو الك عادی مسئله‌یی بیله کوره‌میه‌جك اولان جاهللردن عبارتدی. چونکه یاپدقلری حرکتله وطنداشلرینی سلامته دکل، فلاکته سوق ایدییورلردی .

۱۸۹۵ سنه‌سی ارمنیلرك قسم کلیسی بوقومیته‌جیلری هم ملت خلاصکارلری دیه تبجیل ایتدیلر ، همده بونلردن وبا قدر قورقدیلر . تورکیاده‌کی ارمنیلرك تحملفرسا حالی دینلان شکایتلر شهرلیلرینه اصلا راجع دکلدر . چونکه بونلر هرزمان سربست اولوب هرخصوصده فضله منفعتدار ایدیلر .

کویلیلری ایسه کرك چیفتجیلك وکرك صولامه صنعتنه کوستردکلری وقوف تام سایه‌سنده تورکیا ارمنیلرینك حالی وسطی روسیه‌ده‌کی کویلیلرك حالندن پك چوق ایی ایدی .

ینه ارمنی کویلیلری دائمی صورتده کرد مجومنه معروض کبی ظن ایدلمامِلی. چونکه اکر حقیقت حال بویله اولمش اولسه‌یدی شمدی‌یه قدر هیچ برارمنی کوی بوحوالیده یشامامق لازم کلیردی. حالبوکه ارمنی‌کویلری هرزمان ایچون کرد کویلرندن دها زنکین ونسبةً دها حاصلاتلیدر .

۱۸۹۵ و ۹۶ سنه‌لری ارمنی قومیته‌لری‌ایسه کرد وارمنی آره‌سنه اویله برصغوقلق صوقدیلرکه هیچ بردرلو اصلاحات آرتق بوحوالیده تأسس ایده‌مزدی .

ارمنی رؤسای روحانیه‌سنه کلنجه بونلرك دین خصوصنده سعیلری همان هیچ کبیدر. فقط بوکامقابل افکار ملیه‌نك نشوونماسی خصوصنده پك‌چوق خدمتلری سبق‌ایتمکده‌در. یوزلرجه سنه‌لردن بری بوکبی افکار اسرار انکیز مناسترلرك ساکت دیوارلری آره‌سنده

نشو ونما بولمشدر . بورالرده آیین روحانی یرینه خرستیان ـ مسلمان عداوت دینیه‌سی قائم اولمش‌در .

مکتبلر و کلیسا مکتبلری‌ده بو خصوصده رؤسای روحانیه‌یه پك چوق یاردم ایتمشلردر. زمان کچدکجه دینی تعصب یرینه حسیات ملیه قائم اولمشدر. ارمنی قلبنده حسیات دینیه پك آز یر طوتار، بونلرك اعتقادات مذهبیه‌لرینه دیه‌جك یوقمش. آنك ایچون ارمنی قومیته‌جیلری، پاپاسلری پك چابوق داخل دائره‌لری ایتمکه موفق اولدیلر. تورك و کردلری صوك درجه نفرتله تلقی ایتدیلر . غرب دیپلوماتلری‌ده کندی نقطهٔ نظرلرینه کوره بو ملیت غوغاسندن پك غدارانه برصورتده استفاده‌یه قالقشمشلر ، ارمنیلرك حسیات ملیه‌لرینی تحریك ایده‌رك هیچ صیقلمه‌دن تورکیاده برارمنی مسئله‌سی ایجاد ایتمشلردر . حالبوکه بونلرك هپسی تورکیانك کوز قماشدیران میراثنده حصه‌دار کورنمك غایه‌سنه معطوفدر . خرستیانلری حمایه ایتمك، انسانیت وقانونی مدافعه ایتمك ، بونلرك هپسی صیقلمامق ایچون برر ماسکه‌در . ارمنیلرك حقیقةً فقر وضرورتـه دوشملری اوروپانك امورنده بیله دکل .

ارمنیلر پارلاق نطقلرله غلیانه کلوب‌ده بردها قیام ایتسه‌لر وکچن وقوعات قدر ضرره اوغراسه‌لر ، او مشهور خطبانك نتیجه‌دن ذره قدر یوزلری قیزارماز .

۱۸۸۵ سنه‌سی اوروپاده ایلك دفعه ارمنی حرکاتی ایشیدلدی . ارمنی اختلالجیلری فرانسه ، انکلتره ، اوستریا ، آمریقاده اجتماع ایتدیلر . قومیته‌لر تشکل ایتدی . فرانسزجه ، انکلیزجه غزته‌لر نشر اولندی . بوغزته‌لر فکر ملی درسلری و تورکیا مظالمی حکایاتیله طولدیرلدی . ایشته بوآندن اعتباراً برلین معاهده‌سی احکامنك اخلال ایدلدیکی یایغره‌لری میدان آلدی . ارمنی پروپاغانداسی اولا فرانسه‌نك نظردقتنی جلب ایتدی . مطبوعاتده مختلف مقالات انتشار ایتمکه باشلادی. سن‌ده‌نی‌ده لوسینیانك مزاری اوزرنده نمایش اجرا ایدلدی . فقط اعتراف ایتملیدرکه فرانسه هیچ برشی اکلامدی . بوملتله هیچ علاقه‌دار دکلدی . اسمنی ایشتدیکی زمان آرارات طاغلرنی درخاطر ایدییوردی . لوندره‌ده ارمنیلر دها زیاده حسن قبول کوردیلر. (غلادستون) قابینه‌سی غیر ممنونلری بریره طوپلادی . ترتیب وتنظیم ایتدی وحمایه وعد ایلدی .

بوزماندن اعتباراً قومیته بوراده یرلشدی ، لازم کلن جسارتی بورادن آلدی . نه‌قدر ارمنی کویی وارسه بونلره ایکی فکرك تلقینی ایجاب ایدییوردی. ملیت ، استقلال. قومیته‌جیلر ، برچوق سنه‌لر خفیاً بتون ارمنی کولرینه طاغیله‌رق بو فکرك نشر وتعمیمنه چالشدیلر .

تورکیه حکومتنك ظالم واقتدارسز اولدیغی پروپاغاندا ایدیله‌رك ملیت وسربستی فکری اویاندیرلدی . ارمنی حرکتنك صورت قطعیه‌ده تظاهر ایتمسی ایچون انجق اوفاق برسبب اکسکدی . سابق استانبول پطریقنك قتوغیکوس انتخاب اولنمسی کوزل بر وسیله تشکیل ایتدی .

قومیته‌لر، شعبه‌لرینك اسلحه، جبخانه، بومبا وسائره کبی شیلرده نقصانلری بولنمامسنی وعندالایجاب ویریله‌جك برامر واشارت اوزرینه هرطرفده بردن حرکت اولنه بیلمك ایچون لازم کلن وسائطك احضارینی اونوتمیورلردی .

اصللری محفوظ بولنان مخابره اوراقندن بر قاچ نمونه بروجه آتی درج اولنور :

(١) ١٨ تشرین ثانی ٩١٤ آرماشده (*)

استانبول خنچاق شعبه‌سنه

امریکز موجبنجه، ارقداشلریمز وساطت وتنسیبکزله سلاح اشترا ایتمك آرزوسنده‌درلر. سلاحلرك قیمتنی بیلمك ایسته‌رز . برنجی اوچ بیله‌زیکلی مارتین ، ایکنجی ماوزر طبانجه‌سی، اوچنجی قیرمه چفته تام چاقماق، دردنجی آمریقا سیمیت قیرمه طبانجه ، بشنجی براونینك ، جمعاً یکون بونلردن فشنکلریله برابر ایکی‌یوز عدد .

طاشناق قومیته‌سی پروپاغانداجیلری بورایه کلدیلر ؛ حال‌بوکه خنچاقلرککندن هنوز هیچ بری کورنمدی .

هیئت نامنه

رئیس	باش کاتب
هـ . ملیدوسیان	راهب بغوص قلمیان

(٢) بغچه‌جك (**) ٩١٣ حزیرانده

رفیق محترم جانکولیان

طرفکزه کلن آرقداشمز آرداشه‌ز قیمیلویان ایی جنسندن کوزل بر سلاح آلمق اوزره سزه مراجعت ایده‌جکدر. کندیسنه ایجاب ایدن معاونتك دریغ ایدلمه‌مسنی رجا ایده‌رز . موماالیه بورانك محارب چته‌سی رؤساسندن اولدیغندن اك کوزل برسلاحه مالك اولمق ایسته‌یور. سلاح پاره‌سنی‌ده فائضله آلمشدر .

بغچه‌جك هیئاتی نامنه

رئیس	باشکاتب
پوص (علو)	فارهاد

[*] آرماش ازمیت مرکز قضاسنه تابع ارمیشه ناحیه‌سیدر. بوراده ارمنیلرك بررهبان مکتبی ومناستری بولنیور. تحریات صره‌سنده مکتب دروننده وپاپاسلره مخصوص حجره‌دن مدهش قوهٔ تخریبیه‌یی حائز بومبالر ومتعدد بیوك چاپده اسلحه چیقارلمشدی .

[**] بغچه‌جك ازمیت سنجاغی داخلنده برناحیه‌در .

(٣) بغچه‌جك ١٩ مارت

خنچاقیان قومیته‌سی استانبول شعبه‌سنه

طرفکزه کلن آرقداش آدوم آمادونی سلاحلر حقنده سزکله کوروشه‌جکدر. کندیسنه لازم کلن تسهیلاتك ابراز بیورلمسنی رجا ایده‌رز . مومی‌الیهه سکز عدد عثمانلی لیراسی تودیع ایدلمشدر . اوچ عدد مارتین هانری آله‌جقدر . متباقی پاره ایچون اقتضا ایدن وعده‌یی دریغ ایتمزسکز امیدنده‌یز .

خنچاقیان قومیته‌سی بغچه‌جك هیئت اداره‌سی

(٤) قیصری ١٤ مارت (*)

محترم ارقداش ،

..... تکرار ایده‌رم سلاح ایشی ایله (فعال) مسئله‌سی الك چوق (مه‌زباق) بیوك یورطینك ایلك هفته‌سنه قدر حل ایدللی واسلحه ممکنسه دها اول بوراده بولنملیدر. زیرا طاشناقساغانلرك هم سلاحلری، هم‌ده فعاللری کلدی. بزدن زیاده حاضردرلر. اورادن اوسته کتیرمز ایسه‌ك مطلقا برقاچ دانه بوش دینامیت کتیر. بوراده یاپان اربابنی بولدم. آزدن چوق اکلا ، بوراده اوسته‌لرده واردر، ایچه حاضرلانمشدر .

... چته‌یه آلدم تجربه اولندی یرلی باروتی ایی اولیور ، ترتیبلی اجزا ایله یاپیلیرسه امثالسز اوله‌جقدر. ه . ك تاریخدن ٣٠ کون اول استانبوله کلمك اوزره قیصریدن ایکی ارقداش ایله یوله چیقدق . استانبولده‌کی ماللرك ایشمزه کلمز اولدیغنی اکلادق . شمدیلك قونیه‌دن برمقدار آلدق . لطفاً بیوك قونداقلی ماوزرلرك وسائره‌نك فیأتلرنی بزه بیلدیرك . آدره‌س . قونیه‌ده مجیدیه خاننده ك . ك . طاشجیان واسطه‌سیله ر . سیسلیان دیه یازیکز .

(٥) قیصری ٢٨ کانون ثانی

محترم قومیته‌نك استانبول شعبه‌سی

حامل ورقه شعبه‌مز اعضاسندن ١١٥ نومرولو سیسلیان ایله ١١٦ نومرولو ژامقوچیانی یوز اللی لیرا ایله یوله چیقارمغه موفق اولدق. ایشه یرایه‌جق هرجنس سلاحله دینامیت آله‌جغز . تطویل کلامه حاجت یوق، سز اوراده ایجابنك اجراسنه باقکز ؛ اشترا اولنه‌جق بومبا وسلاحلرله برابر برده مقتدر، فعال بر ارقداشك سریعاً کوندرلمسنی تکرار تکرار رجا ایدرز .

باش‌کاتب	رئیس
آسوب	قلیشه

[*] بومکتوب ترکجه اولدیغندن عباره‌سی عیناً یازلمشدر .

(٦) ایلیجه ۲۵ کانون‌اول (*)

ح . س . ت قومیته‌سی استانبول شعبه‌سنه

آرقداشلر ؛

.... سلاح‌مسئله‌سنه کلنجه موجب‌تسلیه هیچ برتدبیراتخاذ اولنمدی. زراعت‌بانقه‌سی تحملق ویرمامش‌اولسه‌یدی النه‌جق پاره‌نك ۱-۳ قسمنی بومقصده (سلاح آلمق مقصدینه) صرف ایتمك نیتنده ایدك .

بوراده بز تورك کویلیلریله محاط اولدیغمزدن بهمه‌حال سلاحلانملی‌یز. ممکن ایسه بزه تقسیط ایله سلاح ویریکز .

هیئت نامنه

رئیس اول	باش کاتب	رئیس
راهب واحان مغردیچیان	مه‌رکه‌رپورتقالیان	ی . باقریان

(۷) کیغی — قصبه ۲۳ کانون‌ثانی

قهرمان موراط ؛

سلاح مسئله‌سی بزی الك زیاده اشغال ایدن بر مسئله‌در. بتون دائرهٔ اداره‌مزده بولنان خنچاق چته‌سی افرادندن پك جزئی مقداری سلاحلیدر . بکا قالیرسه یالکز فکراً قومیته‌جیلق فعلیات اولمادقجه هیچ برایشه یاراماز .

س . لایس آلایی نامنه

باشکاتب	رئیس
ق . پوسته‌جیان	واحان‌زیتونلیان

(۸) کیغی ۳۱ کانون‌ثانی

خنچاق قومیته‌سی استانبول شعبه‌سنده‌کی سوکیلی آرقداشلره

« خه‌چو » نك بقیه‌سنی براقه‌لم، راهبلکنی‌آله‌لم. بوآدم طاشناقسوتیون قومیته‌سنك عادتاً برقوماندانی اولدی انترانیك کبی .

بزبومقوله هرزه‌کولرله‌اوغراشمق‌ایسته‌میز. سلاحه فوق‌العاده احتیاجمز واردر . پاره حاضردر . مسئله‌نك مهم جهتی سلاحلرك بورایه ایصالیدر . بوبابده نظر دقتکزی جلب ایده‌رم .

هیئت ورئیس نامنه
ل . ماردیروسیان

(۹) آطه‌بازار ۲۱ مارت

قرداشمز موراط

سوکیلی برادر ؛ بغچه‌جك شعبه‌سنك تشکیلات یاپدیغی کویلر ایچون بزه هنوز

[*] ارضروم ولایتی داخلنده‌در .

مراجعت ایدلەمشدر . سلاح تدارك ایدن هیئتك فعالیتی حقنده اکثریا شکایتلر وارد اولیور . بو هیئتك نەصفت وصلاحیتله حرکت ایتدیکنی بیلمك ایستەرز .

هیئت نامنه

باش‌کاتب — رئیس

م . ترزیان — قروغ

(۱۰) ارضروم ۱ مارت ۱۹۱٤

س . ت . ح قومیتەسنك استانبول شعبەسنه

.... ۹۲ چتەلری

(۳۰۸ کشیدن مرکب قومیتەنك) اکثریت آراسیله ارضروملی دعوی وکیلی «ك»ی هیئت مرخصه مجلسنه اعضا انتخاب ایلدك . سلاح مسئلەسنی اونوتمایکز .

هیئت نامنه

باش کاتب — رئیس

حاستا دامیانس — ماردیك

(۱۱) زمباره ٦ کانون‌اول

خنچاق قومیتەسی استانبول مرکزینه

آرقداشلر ؛

وثیقەکزی حامل اولەرق واصل اولان آرقداش س . یەرەتسیان(شیروان) بوراده بتون تشکیلات مناطقنی تفتیش ایدەرك قوای مادیه ومعنویەمزه واقف اولدی .

شعبەمزك شمدیلك اشیاسی (٦۰ عدد بیوك موسین، ایکی عدد روس‌سورمەلی ، اوچ عدد روولور) دن عبارتدر .

هیئت نامنه

باش کاتب — رئیس

ك . صلاق — ك . داجاد

(۱۲) ایزمیت ۱٤ نیسان ۱۹۱٤

سوکیلی آرقداشلر

حامل ورقه ایزمیت چتەلرینك رئیسیدر . کندیسیله طانیشەبیلیرسکز . چتەلری دها مکمل برحاله وضع ایتمك ایچون ایجاب ایدن تعلیماتی ویرەبیلیرسکز . اسمی (قولپانق) در . بن‌ده بانچەجکه حرکت ایتدم . مراق ایتمەیکز .

میقائل پانتوخت

داخلده قومیته‌لرك تشكيلاتی بروجه آتی ایدی :

۱ — سیاسی محارب چته‌لر

۲ — كوی چته‌لری

۳ — اصناف جمعیتلری

٤ — احتیاط چته‌لری

٥ — متفكرین وطبقهٔ منوره جمعیتلری

سیاسی طاقملرده ایكی قسم اولوب بونلردن برقسمی تدافعی، دیكر قسمی تجاوزی حركات ایچون ایجاب ایدن تعلیملری كورمشلر ایدی .

هركویده سیار چته‌لره نظارت‌ایتمك وفدائیلرك احتیاجات متنوعه‌سنی‌احضار و بر یردن دیكر محله نقللرینی ، عندالایجاب فرارلرینی تأمین ایتمك وظائفیله مكلف‌اولمق اوزره ٥ : ۸ كشیدن مركب و ٤٥ : ٥٠ یاشلرنده مجرب ومعتمد هیئتلر بولنیور ایدی .

سیار مفرزه‌لردن ماعدا هرقریه‌ده :

۱ — ۳۰ : ٥٠ كشیدن مركب محارب مفرزه

۲ — معاون مفرزه

۳ — سلاح وجبخانه تدارك ایده‌جك مفرزه

٤ — مكتوبلرك، اوراقك‌تعاطیسنی تأمین‌ایچون (قادینلر مفرزه‌سی)

بولنیور ایدی .

ولایات شرقیه اصلاحاتی حقنده ارمنیلرك نقطهٔ نظرینی بیلدیرمك وبونی مدافعه ایتمك اوزره قتوغیكوس طرفندن مأمور ایدیلن بغوص نوبار معیتنده‌كی هیئتله اوروپا پایتختلرینی طولاشدیغی صره‌ده بتون قومیته‌لرده بالاتفاق بومسائل ایله مشغول اولیوردی .

فعالیتك اك مهم قسمی ایسه مشروطیتدن صكره مصرده بغوص نوبارك تحت ریاستنده اوله‌رق صرف ارمنی‌اهالینك احتیاجات مادیه ومعنویه‌لرینی تهوین

ایچون مکتبلر ، ایتامخانه‌لر آچمق، اصول زراعتی اصلاح، زراع ایچون معاونت صندوقلری تأسیس ایتمك کبی ایشلرله اشتغال ایلمك اوزره تشکل ایدن رامغاوار (حقوق عوام) فرقه‌سنه اصابت ایدییوردی . رامغاوار فرقه‌سی منتسبینی اومنیلرك اك زیاده ایلری کلن متفکرلرندن ، محررلرندن قیمتلی اشخاصدن اولدیغی ایچون اجراآت و تشبثاتنك‌ده خلق اوزرنده تأثیری طبیعی موقعیله متناسبدی . مرکز عمومیسی مصرده اولان بو فرقه اصلاحات مسئله‌سنده وقومیته‌لرك اتحادنده پك بیوك روللر اوینادی . مذکور فرقه‌نك ، قومیته‌لرك اصلاحات مسئله‌سی ایچون توحید فعالیت ایتملری لزومنه دائر وقوع بولان تکلیفنه استانبول شعبه‌سنك ویردیکی جواب بروجه آتیدر :

عدد ٥٥ : — ٥-٢٠ مارت ١٩١٤

رامغاوار فرقه‌سی اسکندریه شعبه‌سنه

ارقداشلر ،

٢٤ کانون ثانی تاریخلی مکتوبکزی آلدق . استانبول مرکز شعبه‌سی حقنده ابراز بیوریلان آثار توجهدن طولایی عرض تشکرات ایلرز .

١ — سلاح مسئله‌سی، اساسلی برایشدر. طبیعی بونك لزومنی کیمسه انکار ایده‌مز.

٢ — مرخصلر مجلسنك قرارینه اتباعاً مرکز شعبه‌مز تعلیمات داخلیه‌نك فصل استثنائیسنه استناداً حقوقنك محافظه ایدلدیکنی ادعا ایدر .

خنچاق قومیته‌سیله هم افکار اوله‌رق توحید فعالیت ایتمك جمله‌مزك اخص آمالیدر . مرکزمز بونك ایچون چالشمش اولدیغی کبی بعدماده بوخصوصده صرف مساعیدن هیچ بروقت کیری طورمیه‌جقدر. وه‌راغازمیال خنچاق قومیته‌سیله اتحاد ایتمك کوچ برشی دکلدر. زیرا ارامزده اختلافی انتاج ایده‌جك اساساً برشی یوقدر .

حال حاضرده بزم ایچون هرشیدن اول اتحاد ایتمك نه‌قدر الزم ایسه مشترکاً اجرای فعالیتده اوقدر تحت وجوبده‌در .

رامغاوار وخنچاقیان قومیته‌لرینك حائز صلاحیت اولان هیئتلری بومقصدك حصولنی تأمین ایچون طاشناق ووه‌راغازمیال خنچاق قومیته‌لریله کوروشوب تشویقاتده بولنمیلدرلر.

رامغاوار قومیته‌سی استانبول مرکز شعبه‌سی

کاتب — رئیس

هاجیك انکلیزیان — دیران کلکیان

اصلاحات مسئله‌سی طولاییسیله طاشناقسوتیون قومیته‌سنك شعبه‌لریله اولان مخابراتندن برقاچ نمونه :

(١)

جنوره‌ده طروشانه غزته‌سی هیئت تحریریه‌سنه

آرقداشلر ،

٧ تموز تاریخلی قارتکزله ارقداش میقائلك ایکی تلغرافنامه‌سنی آلدق. برنجی ایله کله‌میه‌جکنی بیلدیریبور. ایکنجی ایله‌ده برهفته‌یه قدر مملکتده کلمك اوزره حرکت ایدرلر [حرکت ایده‌رم !] دیور. عجبا ! عزیمت ایدن کندیسیمی‌در ؟ ونره‌یه کیده‌جك ؟ ارضرومه‌می ؟ استانبوله‌می ؟ موماالیه استانبوله واصل اولنجه‌یه قدر بونقطه‌لر بزجه مجهول قاله‌جقدر .

مضبطه‌یی بوکونه قدر آله‌مدق. آرقداشلر جمعه ویا جمعه‌ایرتسی کونی‌یوله‌چیقاجقلر. بونك ایچون راپوری آنلره تودیع ایتمك اك ایی برتدبیر اولدیغندن بوبابده تعجیل ایتمك ایجاب ایدر . ارضرومدن « آرسه‌ن‌دراوخانسیان » طرفندن کوندریلن مکتوبی آلدق. موماالیه ایلولده کیتمکه موافقت ایدییور . مفتشلر یول حاضرلغنده‌در . ارمنی مأمورینی حقنده‌کی تکلیف عدم موفقیته دوچار اولدی. زیرا اتحادوترقی فرقه‌سی بوکاشدتله مخالف بولنیور . « وه‌سته‌نه‌ق » چوق اوغراشیور . فقط امید یوقدر. خواه‌ناخواه موافقت ایده‌جکلردر . اقدمجه « ارمنی تاریخ قدیم » ی حقنده‌کی اشعاراتمزه قیصه‌جه « بزم بکله‌دیکمز بودکلدر » جوابنی ویردیکز . بزده مؤلفك اصراری اوزرینه یکیدن یازمغه مجبور اولدق. یازدقلرمزی قبول ایدوب ایتمدیکزه دائر لطفاً جواب ویریکز.

(٢)

استانبول ـ٢ـ١٥ تموز ١٩١٤

شام مرکز قومیته‌سنه

آرقداشلر ،

سکزنجی مجلس عمومی‌یه عائد معلوماتی حاوی ٦ و ١٦ تاریخلی قارتلری آلدق . بوآنه قدر مرخصلریکزك‌کیم اولدقلرینه ویوله چیقوب چیقمدقلرینه دائر هیچ برمعلومات استحصال ایده‌مدك . ٩ حزیران تاریخلی مکتوبکزی ح . ا . ح و آره‌ده‌لویانك « پارتسراپه‌رت » ایچون ابرامنی نظر دقته آلمق ممکن دکلدی. ذاتاً ١٥تموزده‌مادموازل غارینیانه تلغراف چکدك . مع‌مافیه بومسئله قپانمشدر . مفتشلر یول حاضرلغنده‌در . ارمنی مأمورلر حقنده اتحادك نقطهٔ نظری غلبه چالدی . ارمنی لیسته‌سی صویه دوشدی . زیرا

اتحادجیلر شدتله مخالفت ایتدیلر. بالخاصه قومیته‌نك فلمنکلیلرك ترجیح ایدلسی حقنده‌کی نقطهٔ نظرینه‌شدتله اعتراض ایدلدی. فقط ار،کچ سرفرو ایده‌جکلری مأمول‌در. کتابلرله برابر بش نسخه تعلیماتی شبهه‌سز آلدیکز ؛ بونلری قطعیاً کیزلی طوتملیسکز . استانبوله واصل اولان مرخصلریمز جمعه ایرتسی کونی یرله چیقه‌جقلر. مجلسك اکثریت تامه‌یی حائز اولمسی ایچون امکان دائره‌سنده چالشلدی . درت دفعه دعوتنامه کوندرلدی وصوك ساعتده‌ده تلغراف کشیده‌ایدلدی. نشریاتیله‌معروف « فیریز » یقینده شهریکزه کله‌جکدر. موماالیه دعوامزه کسب قناعت ایتمش برثنا خوانمزدر . اونکله دوست اولکز. تتبعات تاریخیه‌ده بولنمق اوزره زوجه‌سیله برابر برسنه اوراده قاله‌جقدر. احتمال‌بشقه مقاصدی‌ده اوله‌بیلیر. موماالیهه هردرلو مظاهرتده بولنکز . فقط تشکیلاتمز حقنده احتیاطلی طورانمه‌کز موافقدر .

غرب اداره‌خانه‌سی

(٣)

استانبول

ع . ﻫ . ت . آمریقا مرکز قومیته‌سنه

٢٣ حزیران و٦ و ١٣ تموز تاریخلی مکتوبلریکزی آلدق. مجلس اداره‌اعضالرینك قسم اعظمی مجلس عمومی‌یه‌کیتمش اولدقلرندن آنجق‌مسائل جاریه حقنده‌جواب ویره‌بیلیرز.

١ — آرقداش « وراتسیان » جمعه ایرتسی حرکت ایتدی. کندیسنه عائد اولان اوراقی برپاکت درونده اوله‌رق برقاچ‌کونه قدر ارقداشلردن برینك وداعتیله طرفکزه کوندریرز . دیکر اوراقی‌ده پوسته ایله کوندره‌جکز .

٢ — آرقداش آرسه‌ن اوخانسیان (آرسه‌ن‌میقائلیان) آمریقایه‌کلمك‌تصورنده‌در. فقط بعض مسائلك تدقیقی ضمننده مملکته‌کیتمش اولدیغندن جوابی‌کجکدی . ارضرومدن مکتوبنی آلدق . اورادن موش ووانه کچه‌جکدر . ایلولده وحتی آغستوسده آمریقایه عزیمت ایده‌جکدر. هرحالده اوآرقداش تأمین‌اولنمشدر. سزده امین اوله‌بیلیرسکز. بزده بوکون آمریقایه عزیمتده دها زیاده کجکمامسی ایچون موشه کندیسنه یازدق .

٣ — طامزارانك چاخداق تالی قومیته‌سیچون کوندریلن بری یکرمی ایکی‌عدد، دیکری یکرمی آلتی عدد لیرایی حاوی ایکی قطعه چکی آلدق. دها تحصیل ایتمدك. فقط همان یارین اورایه ارسال ایدوب جوابلی مقبوض سندینی طلب ایده‌رز .

طامزارلیلر بویولده‌کی حرکتلریله شبهه‌سز قومیته تشکیلاتی علیهنده بر خطوه آتمش اولیورلر . بونی، نظردقته آلمکز ایجاب ایدر . اولکی پاره‌لرك باشنه نه‌لر کلدی ؟ (کرون) ه ده کوندرلدی . چمشکزك ایچون‌ده « پارناق) ه شدید بر مکتوب

یازدق . بو آدم او مسئله‌دن مسئولدر . اقدمجه غیر اختیاری اسباب موجود اولدیغنی ایشتدك ؛ حال بوكه شمدی یوللایورلر . بیلمم نه سببه مبنی « زووق » ی ذكر ایدیپورسكز ؟..... بو مسئله‌لر حقنده مرخصكز مجلس عمومیده شبهه‌سز ترضیه طلب ایده‌جكدر . آرتق بونلری هرمكتوبده تكرار علی‌التكرار یازمامكزی رجا ایده‌رز .

طوغروسنی سویلمك ایجاب ایدرسه برچوق مكتوبلریكزده جدیت یوقدر . هله بیاننامه‌لریكزك طرز افاده‌سی هیچ خوشه كیتمیور . باخصوص ١ حزیران تاریخلی مكتوبكز جالب نظر دقتدر . حتی بوكا جواب ویره‌میه‌جكز. موضوع بحث ایتدیككز مسائل مجلس عمومیده تدقیق ایدیله‌جكدر .

٤ — كوكلیلر كندی كندیلرینه مملكتلرینه كیده‌بیلیرلر ... حتی ایجاب ایدرسه كندی مصرفلریله بیله كیدرلر. بوبابده هیچ برشی یاپیله‌ماز. مفتش عمومیلردن «هوف» بوكون حركت ایتدی. « وسته‌نه‌ق » ده اون كونه قدر حركت ایده‌جكدر . بوكونلرده مسئله چوق قاریشدی . زیرا حكومت، كرك صلاحیت، كرك مأمورین حقنده‌كی نقطهٔ نظرینی قبول ایتدیرمك ایچون صوك درجه چالیشیور . مراجعتلریمز و برطاقم معاونتلر و باخصوص فلمنكلینك مدافعه‌سی سایه‌سنده بعض مهم مساعدات الده ایدلدی؛ اتحاد وترقی مأمورلرك نصف نصفه اولمسی اساسنی قبول ایتدیلر . هوف معیتنه اوچ ارمنی ، ایكی روم واوچ تورك (بری ظاهراً كرد) و « وه‌سته‌نه‌ق » بك ایسه ایكی ارمنی آلمشدر .

§

ولایات شرقیه اصلاحاتنك شكلی ومفتشلر ایله معیتلرینه تعیین اولنانلرك وضعیتی تعیین ایتدكدن صكره بوكا قومیته‌لر طرفندن ارمنیلرك بر موفقیتی ، مختاریته طوغری ایلك آدیم سوسی ویریله‌رك قتوغیكوس طرفندن بغوص نوباره، مرقوم طرفندن‌ده سازانوفه تبریك تلغرافنامه‌لری كشیده اولندی .

پطریقخانه ایكی مفتش عمومینك منطقهٔ مأموریتلرنده‌كی مرخصه‌لری ، رؤسای روحانیه‌یی برر برر قالدیره‌رق یرلرینه قومیته‌جیلكله شهرت آلمش ، ملتپرور، حكومت علیهدارلغیله معروف، السنهٔ اجنبیه‌یه واقف رؤسای روحانیه‌یی تعیین ایتدی . طاشناقسوتیون قومیته‌سی‌ده مركزینی ارضرومه نقله وبیوك قونغره‌سنك اوراده انعقادینه قرار ویردی. قومیته‌لر مفتشلر مسئله‌سیله مشغول اولدقلری زمانلرده برطرفدن‌ده سوء قصد پلانلری ترتیب ایتمكده ، داخلده بالخاصه پایتختده اختلاللر احداثنه چالشمقده ایدی. بونلردن خنچاق قومیته‌سی

روسیه‌یه، قفقاسیه‌یه ارکان مهمه‌سندن بعضلرینی کوندره‌رك استانبولده چیقاریله‌جق اختلاللر ایچون اعانه‌لر جمعنه باشلادی . دیکر طرفدن‌ده خنچاقلك اك ذی‌نفوذ رئیسی بولنان (صباح کولیان) ده مصرده صادق بك وشریف ایله اتفاق ایده‌رك حکومتی وبالخاصه اتحاد وترقی جمعیتنی ده‌ویرمك، عسکری الده ایده‌رك عصیان چیقارتمق ایچون بازارلغه کیریشدی . قاراماز اسمنده‌کی قفقاسیه‌لی قومیته‌جی بلغارستاندن ، رومانیادن تدارك ایتدیکی برایکی سرسری ایله ارکان حکومتدن بعضلرینه سوء قصد اجرا ایتدیرمك اوزره استانبوله کلدی. الده اولنان مخابرات اوراقی ایله پلانلری وقتیله اکلاشلدی وکندیلریله برابر بورادە بومسئله‌یی اداره ایدنلر توقیف اولندی .

بوصره‌لرده حرب عمومی باشلادی . ارمنیلرك بوندن صکره‌کی فعالیتلری ایکی قسمه تفریق اولنور :

١ ــ حکومت عثمانیه‌نك سفر برلکنی اعلانندن بالفعل حربه کیرنجه‌یه قدر کچن مدت ظرفنده‌کی حرکات .

٢ ــ بوندن صکره بوکونه قدر اولان صفحاتی .

حکومت عثمانیه ١٩١٤ سنه‌سی تموزینك یکرمی برنجی کونی سفربرلکنی اعلان ایتدی . عین کونده طاشناقسوتیون قومیته‌سنك استانبول مرکزنده بر فوق‌العاده‌لك وفعالیت کورلدی . رؤسا اجتماع ایده‌رك طشره شعبه‌لرینه شیفره‌لی تعلیمات ویریبورلردی. خنچاق، رامغاوار و وه‌راغازمیال قومیته‌لرنده‌ده عین فعالیت کوریلیوردی . اساساً اصلاحات مسئله‌سی طولاییسیله اتفاق ایدن بوقومیته‌لر آره‌لرنده‌کی اتحادی بوکونلرده دها زیاده محافظه‌یه اعتنا ایدییورلردی. طشره‌لره ویریلن تعلیمات: « روس اردوسی حدوددن ایلریلر و عثمانلی عسکری چکیلیر ایسه هرطرفده بردن الده‌کی وسائط ایله قیام اولنه‌جق ، عثمانلی اردوسی ایکی آتش آره‌سنده براقیله‌جق، مبانی ومؤسسات امیریه بومبالرله برهوا ایدیله‌جك، یاقیله‌جق، حکومتك قوتی داخلده اشغال اولنه‌جق، لوازم قافله‌لری اوریله‌جق. بالعکس عثمانلی اردوسی ایلریلر ایسه ارمنی عسکرلری سلاحلریله روسلره

التحاق ایده‌جك وقطعه‌لرندن فرارله چته‌لر تشکیل ایلیه‌جك » شکلنده ایدی .

قومیته‌لر ؛ بوصورتله شعبه‌لرینه تعلیمات اعطا ایتدکلری صره‌لرده کندیسنه ارمنی ملتنك ممثل سیاسیسی سوسنی ویرن پطریقك ریاستی آلتنده حکومت عثمانیه‌نك‌ده حربه اشتراکی حالنده ارمنیلرك نه‌کبی بروضعیت آلملری ایجاب ایده‌جکنی تعیین ومذاکره ایتمك اوزره طاشناقسوتیون ، خنچاق ، رامغاوار ، وه‌راغازمیال خنچاق وارمنی مجلس ملیسنك مختلف قومیته‌لره منسوب اعضاسندن مرکب اولمق اوزره پطریقخانه‌ده برمجلس انعقاد ایتدی . بوراده پطریق وضعیتی ایضاح ایتدکدن صکره قومیته‌لرك رأینه مراجعت ایلدی .

خنچاق قومیته‌سی ممثللری بلاقید وشرط بیان مطالعه‌ده معذور اولدقلرینی ، طاشناقساغانلر ایسه احوالك آلاجنی شکله انتظاراً شمدیلك بر فکر ومطالعه درمیان ایده‌میه‌جکلرینی سویلدیلر ! مع‌مافیه کندی حسابلرینه اولانجه قوتلریله چالشمغه باشلادیلر .

سفربرلك اوزرینه طاشناقسوتیون شعبه‌لری آراسنده جریان ایدن مخابراتدن برقاچ نمونه بروجه آتی درج اولنور :

(١)

بالقانه قومیته‌سنه

١٢ نومرولو مکتوبکزی آلدق . بزمله مناسبات دائمه ومنتظمه‌ده بولنمق آرزوسنده اولدیغکزه ممنون اولدق . فقط یازدلریمزه‌ده سریعاً جواب ویرمك لطفنی دریغ ایتمه‌مکزی رجا ایده‌رز .

مجلس عمومینك مقررات مهمه‌سندن بری‌ده طاشناق قومیته‌سی مرکزینك داخل مملکته نقل اولنمسی وارمنستان اداره‌خانه‌سنك قوتلندیریله‌رك غرب اداره‌خانه‌سنه تحویلی حقنده‌در . یالکز استانبولده ادارهٔ شرقیه قسمی بولنه‌جق . مدیران امورمز دشمنك قوتی حقنده یاکلیورلر . الیوم قفقاسیه‌ده یارم ملیونلق براردو حاضر وآماده‌در .

(٢)

١٩١٤ — استانبول

ازمیر قومیته‌سنه

ارقداشلر ؛

سزه وقایع سیاسیه‌یه عائد حوادثلری مشکلاتله ویره‌بیله‌جکز . بوحرب عمومیده

مملکتمزك نه‌اوله‌جغنی بیله‌میورز. ظواهر احوالدن حکومتك وقت مناسبده بی‌طرفلغی ترك ایده‌جکی آکلاشیلیور . سریع برصورتده تدارکاتده بولنیور . حرب أثناسنده وضعیتمز معلومدر. هربرارمنی سفربرلکه شدتله مخالفت ایتمکه مجبوردر. زیرا دولت عثمانیه‌نك بوحربه اشتراك ایتمسی مسلکمزه کلیاً مخالفدر . استخباراتمزه کوره قفقاسیه‌یه روسلر بیوك قوت تحشید ایتمشلر. شوحالده شرق ولایتلری بیوك تهلکه‌ده‌در . وقوعات اخیره سببیله تالی قومیته اعضالری تناقص ایتمشدر . یکیدن برقاچ اعضا دعوت ایدوب هیئتی اکمال ایتمکز اقتضا ایدر. صیق ومنتظماً مکتوب یازیکز. شمدیلك مکتوبلر کزی آزادامارد واسطه‌سیله « قای‌لوز » آدره‌سنه کوندریکز .

(۳)

مصر قومیته‌سنه

ارقداشلر ؛

مرخصکز محلنه واصل اولدی. آندن کرك مجلس عمومی، کرك مملکتك احوالی حقنده معلومات آلابیلیرسکز. بوراده‌کی محافل رسمیه عمومیتله حربه طرفداردر . اکر شرق حدودنده آلمانلر موفق اولورلر ایسه اوزمان محاربه کسب وخامت ایدر . مع‌التأسف بونی اکلامدیلر .

استخباراتمزه کوره قفقاسیه‌ده روسلر بیوك قوتلر تحشید ایتمشلر . بناءً علیه آنلرده آماده‌درلر . بوکونلرده تمایلات حربجویانه براز تخفف ایتدی . بونك باشلیجه‌سنی بلغارستان ایله رومانیا اتفاقلرنده آراملی . بواحوال مشکله أثناسنده قومیته‌نك خارجی هیئتلری دها زیاده چالشه‌جقلردر . احوال حاضره نه‌قدر وخیم اولسه ینه مأیوس اولمغه محل یوقدر . « هوف » وانه واصل اولور اولماز ینه تکرار استانبوله اعاده ایدلدی . مکتوبلرك آچلمسی عادی برشی حکمنی آلدی. یواش یواش اصول سابقه کیری عودت ایدیور. پاره‌لریمز شرق بانقه‌لرنده‌قالیور. آمریقا وسائر محللره کیده‌جك اولان آرقداشلر بوراده توقیف اولنیورلر. نزدکزده‌کی پاره‌لری سریعاً طرفمزه کوندریکز وآیلق تقسیطلری منتظماً تحصیله غیرت ایدیکز .

(٤)

پرانه[۱] قومیته‌سنه

آرقداشلر ،

۲۷ تموز تاریخلی مکتوبکزی آلدق. «له‌رناسار[۲]»لیلر حقنده‌کی شکایتکز نه‌درجه محق اولسه ینه آنلرله قطع مناسبت ایتمه‌ملیسکز. زیرا قاریشیق ومغایر تشکیلات برجریانه

[۱] ولایات مرکزلرندن بریسنه ویریلن اسم .
[۲] کذا

سبب ویرلمش اولور . بز خصوصی برمکتوبله آنلره تنبیهات لازمه‌ده بولنورز. کوروئشه نظراً سفربرلك تلاشیله تشکیلات یوز اوستی قالمش . رؤیت وتسویهٔ امور ایچون اسنان عسکریه‌یه داخل اولمیانلردن مرکب بر هیئتك تشکیلی شایان تقدیردر . پانالی مرکزیله سائر محللرده‌ده عین تأثیرات سببیله شاشقینلق ظهور ایتمش ایسه‌ده تشکیلاتك بویله زمانلرده پك زیاده قوی اولمسی اقتضا اده‌جکی تبلیغ ایدلمسی اوزرینه آنلرده سزك کبی حرکت ایتمشلردر. سز ایجاب ایده‌نی یاپدیکز . کمال ممنونیتله سائر محللره سزی نمونهٔ امتثال اولمق اوزره کوستره‌جکز . آره‌صره حوادث ویرمکه غیرت ایدیکز. احوال مناسبه‌ده بزده یازارز. حوادث جاریه‌یی « له‌رناسار » دن آلیرسکز .

سکزنجی مجلس عمومی بحران حربه رغماً کمال موفقیتله ختام بولدی. آرقداشلرك برقسمی طاغلمشدر. سانسور پك صیقیدر. ویریلن خبرلرك ثلثانی یالان، یاکلشدر. برایکی کوندن بری برفرانسز مغلوبیتی خبری تأید ایدییور . اکر بوعدم موفقیت دوام ایدرسه دشمنلر آرتق طورمیه‌جقلردر . سلاملر .

(٥)

« ت » شعبه‌سی رفیقلرمزه

حرب عمومینك ثقلتی شبه‌سز دولت عثمانیه‌یی‌ده تضییق ایتدی‌که سفربرلك اعلان ایدلدی. ذاتاً بتون ملتلر بربرینه کچدی. بالطبع دولت عثمانیه‌نك‌ده حرب عمومیدن برحصه‌سی اوله‌جغی آشکار ایدی . باخصوص اوراده بویولده صرف مساعی ایدن آدملرده اکسیك دکل. « واحان » روسیه‌دن وانه کلیور. « آرام » ده عین طریقله بوکون وانه متوجهاً حرکت ایدییور. باقه‌لم بر بر آله‌بیله‌جکارمی، آلیه‌جقلرمی؟ حال کوندن کونه دکشمکده‌در. هپسنی اوطرفه کوندریبورز. لیه‌ژی آلمانلر آلمدیلر ، فرانسزلر الزاسه کیردیلر. سانسور پك صیقیدر. غزته‌لردن برشی اکلایه‌مازسکز . بزده بوراده حرب حقنده چوق برشی ایشتمامکده‌یز .

استانبول ـ ١٩ اغستوس ١٩١٤

(٦)

آمریقا قومیته‌سنه

١٠ اغستوس تاریخلی مکتوبکزی آلدق . مجلس عمومی حقنده سزه تفصیلات ویرمکه لزوم کورمیورز. « وراتسیان » برادرمز تبلیغات لازمه‌ده بولنمق اوزره سریعاً طرفکزه واصل اوله‌جقدر .

آرقداش ... ك دخی بوکون یارین بورایه واصل اوله‌رق آنکله برلکده طرفکزه متوجهاً حرکت ایده‌جکی استخبار اولنمشدر . اقدمجه‌ده اشعار اولندیغی اوزره ترکیاده‌کی اداره‌خانه‌ده بولنان اعضانك قسم اعظمی ارمنستاندن اوله‌جقدر . استانبولدن آنجق اوچ مرخص بولنه‌جقدر . بعدما مخابراتك نه‌یولده اوله‌جغی خصوصی ، بتون شعبه اعضالرینك

بوراده بولندقلری زمان قریباً سزه بیلدیریله‌جکدر . حرب عمومی دولت عثمانیه‌یه پك بیوك تأثیر اجرا ایتدی. تمایلات حربیه عظیمدر. دوائر رسمیه دشمنك حقیقی قوتی حقنده اصلا وقوف پیدا ایده‌مه‌مشلردر . حال بوکه روسلرك قفقاس حدودنده بیوك بر اردوسی واردر. مهم خبرلری سریعاً بیلدیریکز .

(۷)

استانبول ۲-۱۵ تموز ۱۹۱٤

شعبه قومیته‌سنه

آرقداشلر ؛

درت مکتوب یازمش اولدیغمز حالده هیچ برینه جواب آلامدق . عجبا مکتوبلری یدیکزه‌می واصل اولمیور ؟ یوقسه سز مکتوب یازمقده‌می اهمال ایدییورسکز ؟ بوجهت ایضاح ایدلملی. یکیدن ساحهٔ فعالیته آتیله‌جغمزدن هرصنفدن برچوق آرقداش جلبنه چالشمق ایجاب ایدر . بز ممالك عثمانیه و غرب ارمنیلرندن تقریباً اون اوچ بردن فعال آرقداش دعوت ایتدك . بونلردن بك جزئی مقداری حقیقی برآرزو پرورده ایتمکده‌در . قسم اعظمی مشاور اعضا اوله‌رق اجابت ایدییور. سزده عین صورتله حرکت ایتملیسکز .

ناواحانکسید [۱]، آیکه‌سدان ، چراپه‌رت ، قارین ، مرغاسدان، بیوك پاتسون، ووسناناغاب ، هولی کبی مواقع مهمه‌دن بهمه‌حال آرقداش دعوت ایدیکز . محللرله اکتفا ایتمه‌ییکز. زمانك اهمیت وفوق‌العاده‌لکنی نظراعتباره آلملی. «صاروسدان» برچوق آرقداش جمعنه چالیشه‌جق، فعال آرقداشلر دعوت ایتمکده اونوتمیه‌جق. بوطرفده بولنان آرقداشلردن قسم اعظمی ارضرومه متوجهاً حرکت ایتدیلر. برقسمی‌ده برهفته‌یه‌قدر یوله چیقه‌جقلردر. سزده کچ قالمامیکز. آرقداشلری تلغرافله دعوت‌ایده‌رك همان محل مقصوده طوغری‌یوله‌چیقاریکز. بوخصوصه بالخاصه نظردقتکزی جلب‌ایده‌رز. «مارزبان [۲]»لرله برچوق‌آرقداشلرك اولجه یوله چیقمش اولملری محتملدر. فقط آنلرك دهاقوتلی‌وصلاحیتدار اوله‌رق بولنملرینه چالشملی . مقاولهٔ بین‌الملله اتباعه غیرت ایدییورلر . احتمال بوصورتله ارمنیلرك‌ده احوالی بر درجه‌یه قدر کسب صلاح ایدر . وبعدما امر تجدد دها منتظم شرائط دائره‌سنده حصولپذیر اولور. آرتق بوندن صکره دها منتظم مخابراتده بولنمغه چالیشرسکز امیدنده‌یز. سلام.

داخلده بوصورتله ترتیبات یاپیلیر ایکن خارجده‌ده ارمنیلرك آله‌جغی وضعیته دائر نشریات باشلادی. ایلك اول اعلان مشروطیتدن بری استانبولده سربست

[۱] قومیته طرفندن ازمیر ، ارضروم، معمورة‌العزیز الخ قصبه‌لرینه‌ویریلن اسملر.
[۲] حدود محافظلرینه ویریلن اسم . بوراده مفتش عمومیلر دیمك ایسته‌نیلیور .

سربست کزن، هرطرفده حرمت کورن طاشناقسوتیون رؤساسندن وقفقاس فراریلرندن آقونی (مالومیان) استانبولدن آمریقاده منتشر آسپاره‌زغ‌ نه‌سیله ارمنیلره خطاباً شو بیانامه‌یی نشر ایتدی :

آمریقاده‌کی ارمنی مهاجرینه

سیاسی فورطنه، تصورندن تدهش ایتدیکمز عمومی وجهان شمول فورطنه باشلادی. اوآرتق ماضیده حذر ایتدیکمز بردهشت دکل ، بوکون منفور آجی بر حقیقت اولدی. بومهلك فورطنه‌نك براوجی ارمنستانده ، بزم طوپراغمزده‌در . اوارمنستانده‌که خراب قولبه‌لری اقشامك نسیم خفیفنه بیله مقاومت ایده‌مه‌مکده .

ارمنستان ولهستان ، ایکی مملوك مظلوم ، ایکیسی‌ده ماتمزده ، ایکیسی‌ده اوچر پارچه‌یه آیرلمش ، ایکیسی‌ده امید حریت آتشیله سوزان ، ایکیسی‌ده بوکون برساحهٔ جنك ووغا ، بوجدال آهنین ایکی عملیه‌یی برآنده اجرا ایتمکده . محاربلری بیچور ، بی‌گناه وسلاحه صارلمق کی برجرمی‌ده ایشله‌مه‌مش اولان طوپراغمی بیابانه چویرییور. آنی برمعصوم اولدیغی حالده آیاق آلتنه آلیور، خراب ایدییور .

حیات بخش شبنملر یرینه أولو قانلری امیور. صوك قطره‌سنه قدر قان ایچیور... آمریقاده ساکن ارمنی قرده‌شلرم ؛ سزك قلبکزك‌ده بو هولناك فورطنه‌یه طوتلدیغنه قانعم . اوزاقدن عکس انداز اولان مبهم صدالر ایچون سزك‌ده وطن آجیسیله مضطرب اولدیغکزی بیلیرم ؛ احتمال بوفجیعهٔ مستثنی قارشیسنده مأیوس اولورسکز . حقکز وار؛ أوت، ارمنی تاریخی شمدی‌یه‌قدر بودرجه دهشت انکیز وقایعه تصادف ایتمه‌مشدر، فقط بین‌الملل مسائل معلقه ومغلقه‌نك حل اولنه‌جنی بومستثنی کونلرده‌کی درجه‌ده‌امیدلرمزه باغلانامامش ایدك .

شمدی‌یه، قدر چوق مدهش وقایع کوردك ؛ فقط امید یوق ، امید کورمدك. حیاتمز، فکریمز، وجودمز آرتق قورقولره آلیشدی. فقط دائما امیدلریمزه متحسر قالدق؛ هرمحرومیته رغماً ارمنیلکه خاص اولان متانتله آرتق مقاومت ایده‌لم ، ایکنجی‌یی‌ده کمال شوق واشتیاقله قوجاقلایه‌لم . امیدلرك حصولپذیر اولمسی دوره‌سنده‌یز . آنلرك آلامنه قاتلانه‌لم ، اویالانمیه‌لم .

بوبویوك تهلکه، دها طوغریسی بوبویوك ملحمه قارشیسنده متین طوره‌لم، وسز، ای ممالك اجنبیه‌ده‌کی غریب ارمنیلر ؛ انظار دقتکزی بزه توجیه ایدیکز ، رحم و شفقت میدانی اولان ساحهٔ حربه باقیکز . اوسزك وطنکزدر ، اوکا قلبکزی ، بازوکزی ، پاره‌کزی والحاصل بتون ثمرهٔ حیاتکزی ویریکز . هرآن ابوینکزه، عائله‌لریکزه، کویلیلریکزه، بتون ارمنی وطننه تشویق آمیز سوزلر یازیکز. علی‌الخصوص بویله قانلی

کوڭلرده اووطن بتون اولادلرینڭ قوتنه ، محبتنه ، قلبنه ، غیرتنه محتاج وعطشاندر .

متین طوریکز ارمنیلر؛ آجی وقره خبرلرڭ اوڭنده مغلوب اوله‌جق برزمان دگلدر؛ اوزاقدن، یقیندن دلشکن امیدلر، ینه کسالت ورخاوتی انتاج ایدرلر. بویله خبرلره قارشی عصیان ایدیکز، هربرده هرکون اولریکزده، مجلسلریکزده طانیدیغکزه، اجنبیلره ارمنی یشایه‌جق، پایدار اوله‌جق، صباح حریتڭ طلوع کلرنکنی کوره‌جك دییکز. زیرا اودونه قدر بونڭ اوغورینه اولادینی شهید ایتدیکی کبی ایشته ماضی و حالده ویردیکمز مقدس قربانلرمزله بین‌الملل تشکل ایده‌جك محکمهٔ عدالت حضورنده حساب کوریله‌جکی اثناده ، انسانیته لایق اولان‌حیاتی، بشترلرینڭ مالك اولوب‌ده‌سنین‌وفیره‌دن بری محروم براقلدیغمز حقوق انسانیه‌مزی بزده طلب ایده‌جکز ....

آوروپا بزدن قان ایسته‌دی، قان‌ویردك، محارب‌ایسته‌دی،ویردك. فدائی کبی محارب، عسکر کبی محارب ، کوکللی محارب والحاصل خون حریتله تعمیدایدلمش انسانلر ایستدی، ویردك .

أوت ! زخم واضطراباتمز بیوکدر . فقط امید و امللرمزده پك بیوکدر و بیوك اوله‌جقلردر . شو ایام پراضطرابدن استقبالمزه استراحت قلب و اطمئنان تام ایله انتظار ایدەلم. فورطنه‌نڭ الڭ تهلکه‌لی کونلرنده‌یز ودها برچوق‌قورقونج ومدهش احواله‌معروض قاله‌جغز . مع‌مافیه پك عالی امیدلرمز ، مستقل برملته لایق پك چوق بکلیه‌جکمز شیلرده وار . متین اولڭ، غریب ارمنیلر .

استانبول ، ۱ کانون ثانی ۱۹۱٤

اسپاره‌ز نومرو ۳۵۰ — ا . آغنونی

حربدن اول باکوده منتشر (آره‌و) غزته‌سنده شو مقاله انتشار ایتدی :

« آره‌و » غزته‌سنڭ ۱۱ ایلول ۱۹۱٤ تاریخلی نسخه‌سندن :

مهم دقیقه‌لر اوڭنده

بوکون حدودلرمزده وقوع بولان حادثات ، اطرافمزده جریان ایدن وقایع صوك درجه شایان دقتدر . بوکونکی دقیقه‌لر یالکز روس تاریخی ایچون دگل ، بز ارمنیلر ایچون‌ده مهمدر. عصرلرڭ زنجیر اسارتی التنده صاقلانیلان وکندیسنده موجود مفکورهٔ عالیه امحا ایدلمك ایسته‌نیلن برخلق بوکون تکرار اوکمزه دیکیله‌رك ارمنیلك مسئله‌سنڭ حلنی ایستیور. ارمنیلك ، بونڭ ایچون خارق‌العاده‌غیرتلر ایتمش، علی‌الخصوص صوك ربع عصر ظرفنده قهرمانلر ، فداکارلر یتشدیرمش‌و عصرلردن بری مخالفی اولانلرله‌چارپیشه‌رق بوکونه قدر ثبات ومقاومت ایلمشدر .

عثمانلی ارمنیلری مسئله‌سنه برنهایت ویرملیدر. بوقدر سنه‌لر وبوقدر عصرلردن بری ایچریسنده فضیلتکار، چالشقان، فعال، ناموسلی بر خلقك یشادیغی بو آغیر تراژه‌دی آرتق قپانملیدر.

اوروپا دولتلری برلین قونغره‌سندن اعتباراً شمدی‌یه قدر بزم ایچون برشی یاپه‌مدیلر. بز دائما صلح زمانلرنده تورك حكومتنه قارشی تأثیرسز، ضعیف بر سیاسته مراجعت ایتدك. فقط بوكون دنیا قاصیرغه ایچریسنده‌در. بوكون هر ملت كندیلری ایچون حق بقا تأمیننه، كونش آلتنده بركوشه بولمغه چالیشیور، بوكون ملیت مسئله‌سی تاریخده هیچ برمثلی كورلمامش صورتده، دها شدتلی وواسع برصورتده میدانه آتلمشدر. بتون بیوك وكوچك ملتلرك مقدراتی صحنهٔ وقایع وحادثاته آتلدیغی بر صره‌ده عجبا بز اویومالیمی‌یز؟ ارمنیلك بوقدر عصرلق برحیاته‌مالكدر واوكنده مهم برآن‌تاریخی شمدی‌یه قدر ظهور ایتمامشدر.

اسلافمز جهانك تخریباتندن برملتی قورتاره‌رق بوكونه قدر یتشدیرمكه موفق‌اولدیلر. انلر ارمنیلكك اوصاف ومزایای اخلاقیه‌سنی آسیادن بزه توجیه‌اولنان مهاجمات وتعرضاته قارشی مدافعه ایتدیلر وبوكون‌ده سیاستهٔ ضعیف و اوفق بر موقعده ایسه‌كده آنجق بو سایه‌ده ملتلر صره‌سنده بولنیورز. شمدی بوموقعی ترك ایده‌رك ناموسزجه بر طرزده چكیله‌لمی؟ یوقسه كندیمزه مناسب براستقبالی احضار ایده‌لم؟

ایشته نسلمزه بومهم دقیقه‌ده توجه ایدن سؤال!

ملتلر اوغراشیور، حدودلرده حركتلر وقوع بولیور، هپسی تاریخنه صاحب اولمغه چالیشیور. بوآغیر كونلرده ارمنی كنجلكی، ارمنیلر نسل‌سابقمزدن نه‌لر توارث‌ایتدیكمزی ویاریندن نه بكله‌دیكمزی نظر امعانه آلملیدرلر. اون طقوزنجی عصر ارمنی فداكارلری واندن استانبوله، زیتوندن صاسونه، اریواندن شیراز ولور وقره‌باغه قدر بزی استیلا ایدن تاریخی موانعه قارشی چالیشه‌رق یكی برارمنیلك وجوده كتیرمكه چالیشدیلر. ایشته شمدی بویكی ارمنیلك‌ده بومهم وقایع قارشیسنده بولنیور. یارین بو كل كوچولیر ویا محو اوله بیلیر ویاخودده اون طقوزنجی عصرده یكیدن حیات بولان كوچك ملتلر كبی بیویه‌بیلیر. یارین، اوبركون حدود اوزرنده تاریخی وقعه‌لر تحدث ایده بیلیر. ینه یارین، اوبركون ارمنستان آفاقنده‌ده حرب عمومینك كورولتولری ایشیدیله بیلیر، ارمنیلك بوفردا ایچون حاضر اولملیدر. بز او مهم كونی اتفاق‌لافلری، دعوتلری ایله دكل، فعل وحركت ایله استقبال ایتملی‌یز. شمدی‌یه‌قدر چالیشان، أولومله، مهالكله مشبوع اومشكل فداكارلقلرده‌بولنان‌ارمنی خلقنك آنجق برقسمی ایدی. ارمنیلك‌نامنه سوزسویلیان، قومیته‌لرك حركاتی صاغدن‌صولدن تنقید ایدن آدملرك وظیفهٔ‌ملیه‌لرنی‌ایفا ایده‌جكلری، میدانه‌چیقه‌جغی زمان دها كلدیمی؟

شانلی اسلافمزك! قهرمان روحلری بوكون ارمنیلك اوستندن كندیلرینه باقیور. عجبابونلرك آرزولرنی‌حس‌ایده‌جك، كندیلرنی‌طانیه‌بیله‌جكمی‌یز؟ وبوآغیر كونلرده كندیلرینك

الك فنا شرائط آلتنده ، الك آجی وفلاکتلی زمانلرده باشلادقلری حیات جدیدی شرفله الده ایتمکه موفق اوله‌بیله‌جکمی‌یز ؟!

خنچاق قومیته‌سی پارس مرکز عمومیسی (خنچاق) غزته‌سیله آتی‌یه اقسام مهمه‌سی آلنان بیاننامه‌یی نشر ایتدی :

« ..... ظلم و تعدی‌یه معروض قالان وحقوقندن محروم ایدیلن ارمنی عنصرینك ممثلی بولنان وتورکیا ارمنیلرینك خلاصی ایچون ربع عصردن زیاده برزماندن بری قانلی یوللردن بوخلاصی تأمین ایچون یوروین (سوسیال دموقرات خنچاقیان قومیته‌سی) احوال حاضرهٔ سیاسیه‌نك الجاسیله تغیرجنك واختلالی چاله‌رق طوروس طاغلرندن وارمنستان آفاقندن عثمانلی استبدادینی قانلی برصورتده محو ایتمه‌یی عهد ایده‌رك صحنهٔ حربه ایتیور .

خنچاقیان قومیته‌سی‌ده ملتلرك موجودیتی موضوع بحث اولدیغی بوجدال عظیمده کندی مادی ومعنوی قوتلرینی جمع ایده‌رك شمشیر اختلال ایله حرب عمومی‌یه قاریشه‌جق وائتلاف مثلثك ، بالخاصه روس سلاحنك متفق صفتیله تحت امرنده‌کی بتون وسائط وقوای اختلالیه وسیاسیه ایله ارمنستانده ، کلکیاده ، قفقاسیا واذربایجانده متفقلرك احراز ظفر ایتملرینه معاونت ایتمك صورتیله کرك کندی وکرك مدنیت نامنه اولان وظیفه‌سنی ، وطنپرورلك ایجاباتی رهبر اتخاذ ایده‌رك یاپه‌جقدر .

ارمنیلکك خلاصی امل معظمی اوغورنده حیاتلرینی فدا ایده‌جك قهرمانلر مادی ومعنوی قوتلریله بوعمومی مقصد ایچون میدانه آتلسونلر . بوصورتله یارین انعقاد ایده‌جك قونغره‌یه ارمنیلك‌ده هم مدنیت وهم‌ده کندی دعواسی ایچون دوکدیکی قانله مفتخر برحالده چیقسون . حریت سیاسیه‌سنی استحصاله ، یشامغه حقلی اولدیغنی اثبات وقان دوکدیکی وطنی ایله ائتلاف مثلثك موافقتیله ویریلن استقلالی تأمین ایتسون . فجر حرب طلوع ایده‌رك بوندن حق ، عدالت ، حریت ، اخوت نوری لمعه‌پاش اولسون .

اوحالده — ایلری ، آرقداشلر ، ایش باشنه ، اولوممزله ، ارمنستانی تهدید ایدن اولومی أزه‌لم . وبوصورتله ارمنستان یشاسون ، الی‌الابد یشاسون .

(پارس ١٩١٤)

سوسیال دموقرات خنچاقیان قومیته‌سی

مرکز عمومیسی

روسیه چاری طرفندن ارمنیلره خطاباً شو بیاننامه نشر ایدلدی :

ارمنیلر ؛

شرقدن غربه قدر معظم روسیه‌نك بالعموم اهالیسی دعوتمی کمال حرمتله قبول ایتدی . ارمنیلر ؛ سزلردن برچوقلرینك آلتنده ازلدیکی والیوم ازیلمکده اولدیغی بش عصرلق استبداددن صکره نائل حریت اوله‌جغکز ساعت کلدی . روسلر ارمنی اولادینی کمال افتخارله تخطر ایدییور . لازاروفلر ، ملیقوفلر وامثالی ارمنیلر اسلاو قرده‌شلرینك یاننده وطنك تعالیسی ایچون حرب ایتمشلردی . عصرلردن بری اولان صداقتکز ، بوبویوك کونده‌ده بتون وظائفکزی صارصلماز بر ایمان وقناعتله ایفا ایده‌جککزه ودعوای محقمزله سلاحلرمزك صورت قطعیه‌ده احراز فوز وظفر ایتمسنه چالیشه‌جغکزه بنم ایچون بردلیلدر .

ارمنیلر ، چارلر حکومتی آلتنده قان قرده‌شلریکزله برلشه‌رك نهایت نعم حریت وعدالته مظهر اوله‌جقسکز .

قتوغیکوس که‌اورق عموم ارمنیلره خطاباً آتیده‌کی بیاننامه‌یی اصدار ایلدی :

« قتوغیکوسلغك جریدهٔ رسمیه‌سی اولان « آرارات » مجموعه‌سنك ۱۹۱٤ اغستوس تاریخلی نسخه‌سندن »

عیسی المسیحك قولی وارادهٔ ازلیهٔ الهیه ایله بتون ارمنیلرك قتوغیکوسی ، آرارات آنا کلیساسی کرسیٔ معلاسنك پطریق افخمی ، مقدس اچمیازینك قتوغیکوسی (که‌اورق) :

ذوی الاحترام مرخصه‌لره ، رفعتمأب مرخصه وکیللرینه ، محترم پاپاسلره ، سعادتنصاب اشراف ومتمولانه ، تجار وصنعتکارانه ، عرق جبینیله تأمین معیشت ایدن زراعه ، خدمات خیریه ومبروره‌ده بولنان معلمین ومربیلره ، امور ملیه ایله اشتغال ایدن ذواته والحاصل آنا کلیساسنك بالعموم حقیقی اولادینه نام عیسایه اوله‌رق تحیات وقتوغیکوسلق مقامندن تقدیسات :

خارجدن دشمنلرك وطنمزه ، معظم روسیه‌یه هجوم ایتدکلری ذاتاً معلومکزدر . حکومتمزك آرزوی صلحپرورانه‌سنه وحسن نیته مقرون اولان مساعیسنه رغماً مع التأسف مدنی اوروپا هیئت وحکومتلری آره‌سنده دهشتلی برحرب باشلادی . فلاکت ودهشتله مالی اولان بوتاریخی دقیقه‌ده بیوك روسیه اهالیسی ایچون پك زیاده تسلیت آور اولان شی برعائله‌نك برفردی کبی توحید فعالیت ومخالصتله مدافعهٔ عدل وحق وملتلرك استبداده وحقسزلغه قارشی محافظه‌سی ایچون چالشمقدر . اتحاد ، ظفر وسعادتك مؤمنی واتفاق ؛ افعال حسنه‌نك والدی وحرکات قهرمانانه‌نك اساسیدر . هرطرفده بولنان بالعموم اولاد

معنویه‌مزدن هربرینك كمال شوق ومحبتله حكومته قارشی اولان وظیفهٔ سیاسیه وشخصیه‌سنی وطن عمومیمزی وآنك شرفنی مدافعه ایتمك اوزره بالذات ایفا ایتملرینی بیان ایله تسلیتیاب اولیورز .

ارمنیلرده روس ایمپراطورلغنك تخت شوكت واحتشامنه قارشی ماضیده اولدیغی وعصرلردن بری دوام ایدوب تاریخاً ده مثبت بولندیغی وجهله حسن صداقتنی وبوفكره قارشی ثبات ومتانتله دائما مهیا بولندیغنی كوسترملیدر . اولاد معنویلرمزك اسلافك اثرینه اتباعاً وظیفهٔ شخصیه‌لرینی كمال جسارت وفداكاری ایله ایفا ایده‌جكلرینه قانع اوله‌رق بوامرنامهٔ روحانیمزله كندیلرینی حصول موفقیت ووطنمز معظم روسیه‌نك سلامت وناموسی ایچون حربه كیریشمه‌یه حاضرلنانلرك محتاج عائله‌لرینه كمال مسارعتله مادةً ومعنیً قاردشجه‌سنه معاونت ایفاسنه ترغیب وتشویق ایدرز . بومدهش حربك دوامی مدتجه محتاج معاونت و تداوی برچوق یاره‌لیلر اوله‌جقدر . بونلره‌ده هركسك كمال استعجال ایله معاونت ایتمسی و رحیم سامری كبی تسكین آلامه غیرت ایلمسی اولاد وطن ایچون خرستیانلق وجائبندن‌در . روسیه‌نك قهرمان عسكرلرینه موفقیت وظفر ایچون دعا ایدر و جمله‌كزی تقدیس ایله بیوك روسیه حكومتنك هردرلو تهلكه ودشمن شرندن مصون وظفر كامل احرازیله پایدار اولمسنی وبالعموم صادق تبعه‌سنه سرور وسعادت احسان بیورمسنی جناب حقدن تمنی ایلرم .

عموم ارمنیلرك قتوغیكوسی

بشنجی كه‌وره

ارمنی كوكللیلری نامنه پارسده (آرام تورابیان) اسمنده‌كی شخص شو بیاننامه‌یی طاغیتدی :

فرانسز ملتنه !

مخاصماتك بدایتنده فرانسه‌ده بولنان ارمنیلردن اللی كشی كندی مراجعتلری اوزرینه كوكللی اوله‌رق « له‌ژیون‌ئه‌ترانژه‌ر » ه قید وقبول ایدلمشلردی. بوحركتمزله دائما مظلوم ملتلری مدافعه وحمایه ایدن فرانسه‌یه قارشی پرورده ایلدیكمز محبت فوق‌العاده‌یی اثبات ایتمك ایسته‌دك . فرانسه‌یه قارشی حس ایتدیكمز منتدارلق بزی اونك اطرافنده طوپلانمغه واونك اوغورنده چارپشمغه دعوت ایدییور .

ائتلاف دولتلریله تركیا آره‌سنده مناسبات سیاسیه‌نك قطع ایدلمش بولندیغی شو صره‌ده خریطه‌یه برلحظه عطف نظر اولنورسه كورولوركه قفقاسیه حدودنده بز ارمنیلرك‌ده دوست وحامیٔ معظممز روسیه ایله مشتركاً حركت ایده‌رك تدارك ایتدیكمز وایده‌جكمز ـ ولوناچیز ـ كافهٔ وسائط ایله قهرمان بلچیقانك رولنی ایفا ایتمكه عزم ایتمشزدر .

بزم منافعمز روس منافعی ایله توأمدر. معظم روسیه چاری وارمنستانك قرالی حشمتلو ایكنجی نیقولا طرفندن اصدار اولنان بیاننامه بزم عصردیده صداقتمزك بردلیل باهریدر. شمدی بیكلرجه قهرمان قاردشلرمز موسقوف اردولری صفلری آره‌سنده بهادرانه حرب ایده‌رك مدنیته خدمت ایتمك وارمنستانی منفور تورك بیوندوروغندن تخلیص ایلمك ایچون افنای وجود ایده‌جكلردر. وقتیله اوچ یوز بیك قاردشمزك قانی مسلكلری قتلدن عبارت اولان تورك یاتاغانلرینك ضربه‌لری آلتنده سیل كبی آقدیغی وقت خریستیانلرك رحیم وشفیق خالقی بوجیدود توركلرك یریوزنده ارتكاب ایتدكلری فضایحی كورمه‌مك ایچون سمالرك ایشیقلرینی سوندیرمشدی. فرانسه جمهوریت اردولرینك معظم انكلتره اردوسیله ال اله ویره‌رك قیزیل سلطانك حقیقی برادری اطلاقنه سزا قیزیل كییومك قرق درت سنه‌دن بری اوروپا هواسنی افساد ایدن مستكره چته‌لرینی قلنجدن كچیرمك اوزره بولندقلری، ائتلاف دولتلرینك تام برحاكم صفتیله بتون كرهٔ ارضی آلمان تحكمی دینلن كابوسدن تخلیص ایتمكه ساعی اولدقلری؛ شو صره‌ده حشمتلو ایكنجی نیقولا اردولری دخی ارمنستان حدودنده سل سیف ایده‌رك اوروپا وآسیانی خونخوار توركلرك وجودندن تمیزله‌جكلردر. توركلرك بوغازلرك اودلفریب ساحللرنده یرلشمك صورتیله انسانیت ومدنیت ایچون موجب شین برمنظره تشكیل ایدییورلر. اوتوركلركه انجق مكه ومدینه بیابانلرینك ایزبه‌لرینه لایقدرلر. وذاتاً اورالردن هیچ بروقت چیقمامالری ایجاب ایدر ایدی.

مدهش اردولرك بوی اولچوشدكلری میدان مبارزه‌ده بز ارمنیلرده عزیز ارمنستان قاتللرینه واونلرك حامیلری بولنان «آل بوش» (آلمان) لره قارشی احراز اولنه‌جق مظفریتده كوچك بر حصه صاحبی اولمق ایسته‌یورز. بناءً علیه بزم یرمز اولجه تعین ایتمشدر؛ بز دوستلرمز روسلرك، فرانسزلرك وانكلیزلرك صفلرنده حرب ایده‌جكز؛ فرانسزلربزی قاتللرمزله برطوتمق كبی آغیرحقارتی حقمزده روا كورمه‌ملیدرلر. عالیجناب فرانسز قومندن بومعاملهٔ برادرانه‌یه انتظار ایدرز. حقوق ملل وسربستئ اقوام یولنده ایلری، دائما ایلری!

یاشاسون معظم روسیه!

یاشاسون عزیز فرانسه!

« انكلتره

« روس ارمنستانی

امضا

ارمنی كوكللی تشكیلاتی قومیته‌سی نامنه

مرخص

نورابیانه آرام

ائتلاف دولتلری ارمنیلره پك زیاده ربط امید ایتمش ایدیلر. اوتهدن بری منافع سیاسیه‌لرینه آلت ایتدكلری بوعنصری بودفعه‌ده حكومت عثمانیه علیهنده قوللانمق ایچون تحریكات وتشویقاته باشلادیلر. بتون ائتلاف غزته‌لری موجودیت ملیه‌سنی شمدی‌یه قدر اختلال وعصیانلرله اثبات ایدن، سنه‌لردن بری استقلال مقصدیله بیكلرجه اولادینی فدا ایلیان ارمنیلرك نهایت بكله‌دكلری كونك كلدیكنی، بونك ایچون‌ده ارمنیلرك ذاتاً كوچك ملتلرك استخلاصی ، انسانیت نامنه حرب ایدن ائتلاف دولتلریله تشریك مقدرات ومساعی ایتملری ایجاب ایده‌جكنی ایلری سوردیلر . قومیته‌جیلرك تحریكاتی‌ده بوكا انضمام ایتدی . روس ، فرانسز ، انكلیز قونسلوسلری بولندقلری موقعلرده ، قفقاس والی عمومیسی تفلیسده قومیته رؤساسنه ایجاب ایدن تعلیماتی ویردیلر . آمریقا ، قفقاسیه ، مصر ، انكلتره ، رومانیا ، ایتالیاده ایسه ارمنی كوكللی آلایلری تشكیلنه ، بونلری تسلیحه ، مختلف حرب جبهه‌لرینه ، بالخاصه كوكللیلرك تورككلردن انتقام آلمق ایچون الك زیاده شدتله آرزو ایتدكلری قفقاس وایران جبهه‌لرینه سوقه باشلادیلر. ارمنیلر ، قتوغیكوسلریله ئه‌پسقپوس مسروب ریاستنده اولمق اوزره (ملی بورو) اسمیله قفقاسیه‌ده ، بغوص نوبار و سائره طرفندن مصرده ، (مدافعهٔ ملیه قومیسیونی) نامیله آمریقاده معاونت وكوكللی جمعیتلری تشكیل ایتدیلر.

بونلردن آمریقاده‌كی مدافعهٔ ملیه قومیسیونی تشكیل ایدن اعضانك اسامیسی آمریقاده منتشر ارمنیجه (غوچناق) غزته‌سنك ۲ تشرین اول ۱۹۱۵ تاریخلی نسخه‌سنده شو صورتله كوسترلمشدر :

رئیس : آمریقا ارمنیلری مرخصه‌سی راهب آرسه‌ن وه‌هونی.

رئیس ثانی : آمریقا ارمنی كلیساسی رئیسی ج . یاردمیان

آمریقا ارمنی كلیسا مرخصه‌سی وسابق آطنه مرخصه‌سی موشه‌غ ئه‌پسقپوس [آطنه وقوعاتنك مسببی اولان مفسد پاپاس قیافتنده‌كی شخص]

آمریقا انجیل كلیساسی مرخصه‌سی ق . مناویان

خنچاق فرقه‌سی مرخصلری { س . صافو ، ی . سیروارت }

وه‌راغازمیال خنچاق مرخصلری | مهران سیواسلی
دوقتور آ . مارغوصیان
میقائل اوخانسیان
آ . ن . ناطار

وزنه‌دار و مدافعهٔ ملیه قومیسیونی مرخص مسئولی : آنقره سابق مرخصه‌سی ئه‌پسقپوس پاپکه‌ن

بونلردن بشقه کوتاهیه مرخصه‌سی پاپکه‌ن کوله‌سریان ، سابق فری کوی واسکدار واعظی (راهب دیرایر) ، طلبه جمعیتلری تشکیلی ایچون آمریقاده بولنان (واغارشاق) و (شاهه) بونلر میانده بولنیورلردی .

قومیسیونی تشکیل ایدن اعضا تماماً عثمانلی ارمنیسیدر . ایچلرنده اك مهم موقعی حائز اولانلرده کوریلیورکه تورکیاده سنه‌لرجه مرخصه‌اق ایتمش دائما مظهر حرمت اولمش ئه‌پسقپوسلر ، رؤسای روحانیه‌در .

قومیسیون اوزون بر بیانامه نشر ایده‌رك مقصد تشکلنی ایضاح ایتدکدن صکره بتون ارمنیلری مادةً ومعنیً چالشه‌رق آمال ملیه‌نك استحصالنه بذل مجهود ایتمکه دعوت وویریله‌جك اعاناتك طوغریجه قتوغیکوسه ویاخود بغوص نوباره کوندریله‌جکنی بیلدیره‌رك مخابرات واعانات ایچون آتیده‌کی آدره‌سه مراجعت ایدلمسنی توصیه ایدییوردی :

Armenien national defence Union of America .
P . O . box, 2917 Boston Mans .

حکومت عثمانیه ائتلاف دولتلریله حربه طوتوشنجه‌یه قدر کچن اوچ ، درت آیلق زمان قومیته‌لر ایچون ایجه بر فرصت تشکیل ایتدی . ائتلاف مملکتلرندن امریقا و مصردن کلن آچیق ، شیفره‌لی ، کیزلی مرکبلرله یازلمش مکتوبلرله قومیته‌لر شعبه‌لرینه اقتضا ایدن تعلیماتی ویریبودلر . منتظم ومکمل بر اختلال چیقارمق ایچون هردرلو تدابیری اساسلی بر صورتده اتخاذ ووسائطی اکماله چالیشیورلردی . دیکر طرفدن قتوغیکوس استانبول پطریقلکی ایله مناسباتده

بولنمه‌یی اهمال ایتمدی . پطریق اطرافنده‌کی قومیته رؤساسی ایله توحید فعالیت ایده‌رك خفیاً چالشمغه، طشره‌ده‌کی رؤسای روحانیه‌یه تبلیغاتده بولنمغه و ممالك عثمانیه‌ده جریان ایدن احوالی وسائط مخصوصه ایله اچیمیازینه ایصال ایتمکه باشلادی . قومیته‌جیلرده ولایاته صورت مخصوصه‌ده پروپاغانداجیلر کوندردی. مصردن صامسونده قصابیان اسمنده بریسنه یازیلان شو مکتوب مندرجاتی اعتباریله پك زیاده شایان دقتدر :

۳۱ کانون‌ثانی ۱۹۱۵

صامسونده خمروف قصابیان افندی‌یه

محترم آرقداش ؛

مکتوبکی آلدق. فقط مرکزدن مانوق یازیجیاندن سلاحلر حسابنه اولان ۱۶۵ لیرایی آلمادیغکزی اوقودیغمز زمان حیرت ایتدك . حال‌بوکه انلرده بزه اوپاره‌یی تأدیه ایتدکلرینی یازییورلر. شبهه‌سز بونقطه حقنده بزی تنویر ایتمه‌یی اونوتمازسکز. مارسلیاده (س) ه یازدق. اوده بزه یلکنلی کمیدن ینه یلکنلی کمی‌یه آقطارمه ایتمك وصندال ایله رسوماته اوغراتمامق شرطیله وغایت امین صورتده صامسونه چیقاره‌بیله‌جکنی وعد ایتدی. سلاحلر ۱۱۲ عدددر. هپسی‌ده غایت اعتماد اولنه‌بیلیر تفنکلردر . شمدیدن بو سلاحلر ایچون یر حاضرله. ذاتاً یانکده چوق قالمیه‌جق. چرکس (ئی) آرابه ایله سیواسه، اورادن‌ده خرپوته نقل ایده‌جکدر . اکر مارسلیاده‌کی (س) بومشکل شرائط آلتنده وعدینی ایفا ایده‌بیلیر ایسه بیوك برایش کورمش اوله‌جق. اکر مکتوب آلیر وسلاحلری اخذ ایدر ایسه‌ك اوزمان واسطه‌لریکه امنیت ایده‌رك بشقه شیلرده کوندریرز . بوسلاحلردن برشی چیقماز . برش یره سس چیقارر ، وبرمدت ایچون قورقودور. آنجق او(رحمتلی![*]) اوللی‌که تخریبات یاپسون. ذاتاً اغتشاش صره‌سنده اك زیاده آکا احتیاج واردر .

تعلیماتی ایجاب ایدن محللره توزیع ایتمش اولمقلغکزه چوق تشکر ایدرز . بوندن‌اول مکتوبلر تفتیش اولنورکن، اپیجه مراقده ایدك . فقط بوکون اوشدت قالقدی دییورلر. سربستجه وقهرمانجه اوکاغدلری سوق ایده‌بیلیرز .

مادامکه کیزلی یازی واردر مخابره مسئله‌سی بزم ایچون اوقدر شایان اهمیت برشی اولمازدی. فقط زوالی قصبه‌لی نره‌دن کیزلی یازی آچه‌بی اوکرنسون.

هرنه‌ایسه، شمدیلك کرك مملکت داخلنده، کرك خارجنده شرائط اولدقجه مطلوبه موافقدر. آرقداش (س) ك مصره وصولنی طبیعی ایشتمشسکدر. فقط آنك مقصد مستقبلی

[*] بومبا

ایله استانبوله کیردیکی وکذا آندن صکره استعمال ایده‌جکی اسملر حقنده اوراده‌کی آرقداشلره هیچ برمعلومات ویرمه‌ییکز. چونکه اویله بیوك برمسئله عوامه اشاعه ایدیلیر ایسه درحال هرطرفده انتشار ایدر . بوخصوصده متیقظ فوق‌العاده متیقظ اولیکز . هیچ کیمسه‌یه اعتماد ایتمه‌ییکز .

محل اشتغالکی دکیشدیرمك حقنده برشی یازمامش ایدك که اوورق اوراده قالسون. سن برقاچ آی ایچون اکر مناسب کورر ایسه‌ك خالی تجاری صفتیله وانه کچ . تبریزدن آرقداش (م) خالیلر ایچریسنده (آماله‌مزك نووه‌لرینی [*]) سوق ایده‌جکدر. بیلیرسك یا! دکز طریقی امین کوروئمیور . اوطریق قولایدر. بوخصوصده نه دوشونیور ایسه‌ك بزه یاز که بزده مارسلیاده‌کی چالشان آرقداشمزله ترتیب ایده‌لم .

محترم آرقداش؛ ایشلرك صره‌سیدر. کذارش سنین اثناسنده بوقدر قطعی دقیقه‌یك آز تصادف ایدر. شمدی اثبات ایده‌جکزکه بز حقیقی انسانز، اصل ارمنیلرز. آه، اکر هرشهرده سنك کبی برر آدممز اولسه‌یدی اوزمان یانغین چابوق پارلادی وهرشی چابوق پارچه‌لانیردی . فقط عجبا مأیوس اولملیمی‌یز ؟ خایر ! بالعکس دها متین ودها قوتلی چالشملی‌یز .

طالع بزه یاردیم ایدییور. قوقمش، قورتلامش تورك حکومتی نفس واپسینیله مذبوحانه برصورتده روسیه‌یه اعلان حرب ایتدی . [کوپکك کبرمسی یاقلاشدیغی زمان جامع دیوارینه سیتر] برتورك ضرب مثلیدر . بز دیکرلریله برلشه‌رك موجودیتی یکرمنجی عصر مدنیتنه برحقارت اولان بوجانواری اولدیرمکه ومزارینی بیکلرجه ارمنی‌یی قتل ایتدیکی یرده قازمغه چالیشه‌جغز . صغوق قانلیلق ماسکه‌سی آلتنده محافظه ایتدیککاسکی اعتدالك بزدن‌ده ، جمله‌مزدن‌ده اوزاق اولماسون ، نظرلر سکا متوجهدر . هیچ کیمسه شبهه ایتمز . فقط یقین برآتیده ارمنیلك سزی طانیه‌جق وهیکلکزی یاپه‌جق .

یاشاسون فجر قریب ! قهر اولسون تورکیانك آنارشی وغیرقابل تحمل اداره‌سی ! یاشاسون خفی ومقدس اتحاد ! یاشاسون ارمنیلك .

مراق ایتمه . نیسان ۲۵ ده ویا مایسده یانکده بولنورم.

آرقداشجه سلاملر

(غابزاده) یلدیرم

[*] بومبالر

حرب عمومینك اعلانندن برازاول طاشناق رؤساسندن بری طرفندن نشر اولنان دیکر بر بیاننامه‌نك پارسده ارمنی طلبه‌سی طرفندن چیقاریلان (ووسدان) غزته‌سنده مندرج صورتیدر :

عجبا ح . ه . طاشناقساغان قومیته‌سی ایچون دورهٔ خون آلود ختام بولدیمی ؟ مشروطیت عثمانیه‌نك اعلانی ، مجلس مبعوثانك کشادی ومؤخراً حرکت اردوسی طرفندن استانبولك ضبطی ، دور سابقك قانلی کونلرینه نهایت ویردیمی ؟ خیر ؛ اوقانلی دور هنوز ختام بولمادی . حال‌حاضر، اسکی دور ایله یکی‌دور آره‌سنده برکچیددر. بوکچیدده ثابت ومعین هیچ برشی یوقدر . بناءً علیه متأنی ومدقق اولمق وهرشیئه آماده بولنمق هراختلال قومیته‌سنك اقدم وظائفندندر . خیالی وجعلی آلایشلره آلدانه‌رق سلاحی ألدن براقاملی .

ووسدان — پارس نومرو ١٤ صحیفه ٣٢٥

اعلان حربی متعاقب امریقا وممالك سائرهٔ اجنبیه‌ده بولنان عثمانلی ارمنیلرندن ممالك عثمانیه‌ده‌کی عائله‌لرینه کوندریلن مکتوبلرك شایان اهمیت فقراتندن آتی‌یه درج اولنان برقاچ نمونه بونلرك تورکلر وحکومت حقنده‌کی نقطهٔ نظرلرینی پك بارز برصورتده کوستریر :

— ١ —

آطه بازارنده مهرانه آقه‌سیانه

١٦ تشرین‌ثانی ١٩١٤
[قورنه‌ل اونیورسی‌تی]
سوکیلی دایجغم

حرب عمومی حقیقةً دهشتلیدر. انجامنی انجق جناب حق بیلیر . شمدیلك یکانه بیطرف آمریقا حکومتیدر. انشاالله صوکنه قدرده بویله قالیر .

دولت عثمانیه‌ده محاربه‌یه کیریشدی. بز بوراده حرب حوادثلرینی دهاموثوق اوله‌رق سزدن اول آلیورز. صباح آژانسلرینك ویردیکی حوادثه‌کوره قازاقلر وانه قدر کلمشلر! کیم‌بیلیر ؟ بومحاربه ارمنستان ایچون نه‌قدر فائده بخش اوله‌جقدر. آرتق‌عثمانلی دولتنك‌صوك کونلری‌تقرب‌ایتدی ظن ایدرم.

یکنکز
آرام

— ۲ —

كاورك اسرائيليانه — عربكير

۲۲ تشرين ثانى ۱۹۱٤
كمدين — (آمريقا)

محترم همشيره زادم ؛
ذاتاً انتظار اولنان شى وقوع بولدى . حكومت عثمانيه آلمانيانك مظفريات موقته سنه قاپيله رق وپان اسلاميزم فكرينه استناد ايده رك اوچ هفته اقدم روسيه ايمپراطورلغنه اعلان حرب ايتدى . آلمانلر ، كنج توركلرك [تعصب ملى] سندن بالاستفاده عثمانلى حكومتى ده حربه سوروكليورلر . سزك آنجق صوك بر اميديكز وار ، بتون كذران ايده جك وقايعدن ، طاقتفرسا آلامدن ، قيزيل قان ايرمقلرندن برشى طوغه جقدر . اوده ارمنى ملتنك حريتى . بوكا متانت وقناعت كامله ايله انتظار ايديكز ، پك ياقيندر .
قپومزك اشكنده يز . برآتى قريبده ، ارمنستانك شواهق مرتفعه سندن آفتاب حريتك اشعه پاش اولديغنى، معزز وطنمزك ايلك بهارى كلديكنى كوره جكز. معمافيه اوكون بزم ايچون پك بهاليه مال اوله جقدر . حمله كزه تحسر پوسه لرى كوندره رك مكتوبمه ختام ويريرم .

روانت

— ۳ —

كاورك ابراهاميانه — ارضروم

۱٦ تشرين ثانى ۱۹۱٤
پروويدانس

.... محاربه ميدانلرنده دشمندن انتقام آلمق ايچون ائتلافك دعوتنه منتظراً ايجاب ايدن پلانلرى بارون لثون ايله برابر ايكى آى اول ترتيب واحضار ايتدك . دعوت يقيندر. برقاچ كونه قدر اعلان اولنور ؛ او وقت بزده دشمنه صاعقه آسا ضربه لر اينديرمك اوزره وظيفه مزه شتابان اوله جغز . دوستلريمزله حرب ميدانلرنده ال اله ويره رك ، قوجاقلشه رق سنه لردن برى چكديكمز اشتياقه نهايت ويره لم وهپ برلكده وطن حريتنه طوغرى يورويه لم. محاربه اثناسنده اولجه خبر ويرديكك شيلرى ياپه جغكدن امينم . اوت، بونلرى چابوق اجرا ايتمكه چاليش .

صميمى برادرك
علكساندر آرزومانيانه

— ٤ —

بارونه یه نوورو آزقابه دیانه — صامسونه

١٤ تشرین‌ثانی ١٩١٤
اونیون قولله‌ژ
ویانه قولله‌ژی . وه‌ب
سوکیلی قارداشم

کچن هفته کوندردیکم مکتوبده ارمنیلرك وان طرفندن هجوم ایده‌رك تورك وکردلری بیوك تلفاتله رجعت ایتدیردکلرینی یازمشدم . بوهفته‌کی حوادثه نظراً بر خیلی ارمنی، تورکلره قارشی محاربه ایتمك اوزره روس اردوسنه قید اولنمشلر، روسیه دخی یکی بر ارمنستان تشکیلنی تصمیم ایتمشدر. انکلیز وفرانسز دونماسی چناق‌قلعه وروس دونماسی‌ده قره‌دکز بوغازلرینی طوپه طوتدیلر. ذاتاً چناق قلعه‌نك اکثر استحکاماتی منهدم اولمشدر . بوحال انکلتره رئیس وکلاسی لورد آسکویتك دیدیکی کبی، تورکلرك یالکز اوروپادن دکل ، اناطولیدن دخی دفع ایدیله‌جکنی اثبات ایدییور. اوراده جریان ایدن احوالی بتون تفرعاتیله لطفاً یازیکز. بو محاربه تورکلرك مغلوبیتیله نتیجه‌لنه‌جك اولورسه ارمنیلر رفاه وسعادته نائل اوله‌جقلردر امیدنده‌یم. بودفعه‌ده روسیه‌نك وعدنده خلف ایده‌جکنی ظن ایتمم .

مهران ناهابدیانه

— ٥ —

قره اوغلانیانه برادرلره — بتلیس

١٧ تشرین‌ثانی ١٩١٤ فره‌زنو
برادرلرم
.... ملتمزك یکی حیاتی برهفته اول غزته‌لرده اوقودم؛ روسلر بایزید وآلشکرده داخل اولمشلر. ذاتاً تورکی بتیره‌جکلر؛ بن‌ده اوزمان وطنمه عودتم مقرردر . سلام .

نوارت (قیز اسمی)

— ٦ —

وارتر هاروتونیان — بتلیس

٢٠ تشرین ثانی ١٩١٤ دیدرویت

سوکیلی پدرم

بومکتوب صوك مکتوبمدر ؛ زیرا بنده آرتق وظیفهٔ وطنیه‌می ایفا ایتمك وتورکك باشنی ازمك اوزره ارمنی کوکلیلرینه التحاق ایتمکه کیدییورم . روسیه ، انکلتره و فرانسه تورك و آلماندن تام بر انتقام آلمق ایچون قرار قطعی ویرمشلردر . ارمنی حر ومستقل اوله‌جقدر . امین اولکز، خلاص پك یاقیندر.

اوغلك

پدروس هاروتونیان

— ٧ —

نکتار سفریان — بتلیس

کوزل همشیره‌م

مکتوبمك جوابنی آلمادن ایشته سزه ایکنجی برمکتوب دها. کوزل بر یورطی کچیردیککزی مأمول ایدرم . امین اولکزکه کله‌جك سنه پاسقالیه‌یی ارمنستان استقلالی شنلکلریله تسعید ایده‌جکز . دولت عثمانیه آرتق یوقدر . اوروپا نهایت بو حکومت منحوسه‌یی اورته‌دن قالدیرمق فکرینی موقع اجرایه وضع ایده‌جکدر.

محبك

بغوص سفریان

— ٨ —

٤ کانون ثانی ٩١٥ فره‌زنو

بایبورد

سوکیلی آرقداشم

صوك مکتوبکزی آلدم. ویردیکك حوادثدن طولایی ممنون اولدم. سلامکزی برادریکزه ووارطانه تبلیغ ایتدم. بدل ایچون ایی دوشونمش سکز. ایجاب ایدرسه هرشیئی صاته‌رق عسکرلکدن قورتیلکز. اوجانواره خدمت ایتمیکز وبتون قومشولریکزی ده بویولده حرکت

ایتمکه اقناع ایدیکز. تورکك صوك کونلری تقرب ایتدی . وطنمزك استقلالی پك یقیندر.
مأیوس اولمایکز . اکمك وبغدای ادخار ایدیکز. قومیته‌لر وانك سقوطنی بکلیورلر .

میقائل (یانه‌وخت)

— ٩ —

٢٦ تموز ٩١٥ — آمریقا : نورت سن‌بول‌ده مشهور خنچاقیانلردن ب بانه‌ریاندن:

وانده « قالوست طورقومیانه »

محترم ارقداشلرم ؛

کیمه یازه‌جغمی، کیمه جواب ویره‌جکمی حقیقةً بیلمیورم. کیم صاغ قالمش، کیملر قهرمانجه‌سنه چارپیشه‌رق شهید اولمشدر؟ شو هجرت ومحنت کونلرنده نه‌یاپدیغکزی، نه‌صورتله ایفای وظیفه ایتدیککزی بکا بیلدیرك . بزمکیلرك وسزلرك نه‌یولده حرکت‌ایتدیککزدن لطفاً بنی خبردار ایدیکز . برقاچ کون اول هاروتیون ظریفیان تقریباً یوز قدر آرقداشلریله محاربه‌ده بولنان رفیقلرینه التحاق ایتمك اوزره بورادن قفقاسیه‌یه حرکت ایتدی . خنچاقیانلردن ایسه ٣,٠٠٠ کشی ارضروم خطنه طوغری کیتدیلر . بونلرك رئیسلری شونلردر : آردومیست قصباریان ، هاروتیون چانبولاتیان ، نشان میراقیان وبانتوخت . یقینده بلکه بن‌ده کلیرم . چوق ایی‌یم ...

امضا

ب . بانه‌ریانه

— ١٠ —

٢٤ تموز سنه ١٩١٥— آمریقا : نورت سه‌ن‌پولده ب . بانه‌ریان طرفندن :

وانده قالوست طورقومیانه واسطه‌سیله بیرم بانه‌ریانه

محترم ابویم ی . بانه‌ریان ؛

وطنك خلاصی وسزك عافیتده اولدیغکزك خبری صوك درجه ممنونیت ومسروریتمی موجب اولدی . ١٧ نومرولو مکتوبکزله ویرمش اولدیغکز خصوصی معلوماته مطلع اولدق . عین معلومات بوراده‌کی انکلیزجه غزته‌لرده مندرج ایدی . مکتوبکز ایسه بومعلوماتی، وانك مقاومت قهرمانانه‌سنی تأیید ایدییوردی. بوکون بتون ارمنیلك ، بتون قفقاس ارمنیلری قیام ایتمشدر . انتقام دیه باغرییور. آمریقا ارمنیلری لاقید دکلدر . یوزبیکلرجه دولار ویرمکله مادةً ابراز فداکاریده بولنمقله برابر یوزلرجه اولادی دخی

قاردشلرینك امدادینه شتابان اولدیلر . اوچ كون اول آرقداشمزی وطنه طوغری یوله قویدق. بلكه بن‌ده كلیرم . حرب حاضر دیكر محاربه‌لره بكزه‌مز . بومحاربه خیاللردن كچمز ایدی . روسیه‌نك غلبه ایده‌جكنه بك‌ده احتمال یوقدر . زیرا شو صوك كونلرده عظیم مغلوبیتلره معروض قالدی . خدانكرده ! اكر مغلوب اولورسه حالمز پك یمان اوله‌جقدر .

امضا

ب . بازه‌ریانه

— ۱۱ —

طاشناقسوتیون قومیته‌سی منسوبلرندن امریقاده بولنان هانوی ج. حیاتیان طرفندن وان طاشناق قومیته‌سنه یازیلان مكتوبك ترجمه‌سی :

۲۲ تموز ۱۹۱۵

واليازه‌زو — آمریقه

توركیانك سیاسی مشوش احوال حاضره‌سی بزی اویله بروضعیته قویدی‌كه هیچ‌بر طرفدن جدی وموثوق برخبر آلمق امكان خارجنده قالدی . لهمزده اوله‌رق نتیجه‌لنن شو صوك تشبثاته بناءً مكتوبمزك یدكزه واصل اوله‌جغندن امید وارز. جریان احوالدن بالاستفاده دوقتور بوناپارتیان حقنده سزدن معلومات قطعیه وموثوقه‌یه صبرسزلقله انتظار ایدییورز . لطفاً بزی خبردار ایدیكز . مرقوم حقنده بزه وارد اولان معلوماته نظراً كندیسنك اوراده بولنمسی محتملدر . مع‌مافیه بومعلومات پك‌ده موثوق اولمادیغندن تحقیق ایچون سزه مراجعته مجبور قالدق .

دوقتور بوناپارتیان فرقه‌مزك ذی‌نفوذ واك فعال اعضای معلومه‌سندن اولدیغندن یداقتداركزده بولنان بتون وسائطله مرقوم حقنده معلومات قطعیه ویره‌جككزه امینم. الده ایتدیككز موفقیتدن طولایی سزی تبریك ایله احترامات فائقه‌مك قبولنی استرحام ایلرم افندم .

امضا

ه : هبانیانه

ممالك اجنبیه‌ده‌كی ارمنیلرله داخلده‌كیلر آره‌سنده بوصورتله آچیق مخابراتدن بشقه ، شیفره‌لی وكندیلرنجه اولجه قرارلاشدیرلمش جمله و كلمه‌لرله محرر

مكتوبلرده تعاطى اولنيوردى. امثالى پك چوق بولنان بومكتوبلردن بروجه آتى برر نمونه درج اولنور :

— ١٢ —

آمريقاده آ. وژوزيان طرفندن ارزنجانده اوخانس خيفاريانه يازيلان ١ حزيران ١٩١٥ تاريخلى مكتوبك جالب دقت اقسامى :

بو دفعه برآز قيصه يازه‌جغم . كه‌رى اليوم نرسس ارزرونى شهرنده‌در . بوخبرى كنديسندن وكنديسيله عين فابريقه‌ده [١] مستخدم آلتى بيك قدر ارمنى آرقداشلرندن آلدم . محبلرمزدن آنترانيك ، آرمه‌ن غارو (ارضروم مبعوثى) كه‌رى ، هما‌زاسب ، طيرو، خچو، سبوح، صامسون ، وارطان وديكر بتون وطنداشلرمز بونلرله برابردرلر. طيرو فابريقه‌ده آغيرجه زده‌لنمش اولوب تحت تداويده ايدى ايسه‌ده شمدى كسب افاقت ايتمشدر . بو تعداد ايتديكم اشخاص بو آلتى بيك عمله اوزرنده ايش باشى [٢] درلر . بونلرك اوسته باشيلرى آنترانيك ، كه‌رى ، وارطان، هما‌زاسب ، طيرو وآرمن غارودر. ديكرلرينه كلنجه بونلره معاوندر . يوقاريده عرض ايتديكم وجه ايله بو فابريقه‌ده ٦-٧ بيك ارمنى [٣] چاليشيور. ديكر طرفدن يوز بيك قدر مهاجرك احوالى پك زياده جالب دقتدر . بونلر آلتى آى اول املاك وسائره‌لرينى ترك ايله ايش، ياخود ... بولمق اوزره اورايه كيتديلر . كرچه بولديلر ايسه‌ده مادةً غايت صقيلديلر . بوسببله بو طرفده‌كى شهرلردن ايلك دفعه يوز بيك و بالاخره بيوك فداكارلقلرله ايكى بچق ميليون دولار جمع ايديله‌رك مهاجرينه ويرلدى وبونلرده يواش يواش مملكتلرينه عودته باشلادى .

— ١٣ —

خربوتدن امريقاده منتشر ارمنيجه غوچناق رساله‌ٔ اسبوعيه‌سنه يازيلان برمكتوبدن :

عزيزم ،

١١ شباط ١٩١٥ تاريخلى مكتوبك قرق كونده « ميس بارنمك » دفنى كونى بزه واصل اولدى ... حمد اولسون شمدى‌يه قدر ياشايورز . الله بزى قوللرى آلتنده مدافعه ايتمشدر . جزامير داودك ٩١ نجى بابى امنيت و اعتمادمزك ، ٣٤ نجى بابى دعامزك

---

[١] صحنهٔ حرب

[٢] چته رئيسى

[٣] كوكللى

و ۷٤ نجی بابی ایسه أ‌لم و اضطرابمزك مزامیرلریدر ... ذاتاً اوقدر یأسده‌یزکه نه‌قدر اسکی کیبسه‌ك آزدر. مادام آرشالویس، آشو - یوسف یأسده‌در[۱]. هرطرفده یأس والم واردر ... کوچك آرمنیه (؟) چوق شیطان برقیز اولمشدر. بزه عجایب وضعیتلر کوستریبور. کندیسنی کورنلری ، معلملرینی حیرتده براقیور. تأسف ایدیلیرکه مانغاباروز (انا مکتبی) مسدود اولدیغندن شهادتنامه‌سنی اخذ ایده‌مدی . کچن کون اوطورمش ومحزونانه ترنم ایدیبوردی . » [۲]

حربه اشتراك ایدن کوکللیلر ایله عصیان واختلال طولاییسیله فرار ایدن ارمنی محتاجیننه معاونت ایچون اعلان حربی متعاقب بلغارستانده تشکل ایدن (قادینلر صلیب احمر جمعیتی) طرفندن نشر اولنان بیاننامه‌نك ترجمه‌سی :

اویانه‌لم !

بالقانده‌کی همشیره‌لرمزه؛

بدبخت ارمنستانده‌کی برادر وهمشیره‌لرمزه تکرار فلاکتلر یاغمغه باشلادی . دها دون طول قالان همشیره‌لرمزك کوز یاشلری قورومه‌دن، یتیملرمزك فریاد وفغانی کسلمه‌دن، استحقار حیات ایده‌رك چارپیشان ارمنی عسکرلرمزك یاره‌لری التیام‌پذیر اولمه‌دن عمومی یانغین ارمنیلرك اوجه قسماً تخریب ایدیلن کلبه‌لرینی تکرار یاقمغه باشلادی . بوشدتلی قیش موسمی اثناسنده ارمنیلر ؛ ارمنستانك قارلی طاغلرینه طاغلدیلر . استبداد آلتنده

[۱] یأسده اولمق : حبس وتوقیف ایدلمك معناسنده قوللانلمشدر .

[۲] ۹۱ نجی مزمورك خلاصه‌سی : اللهی اقرار ایتمك، صباحلری مرحمتنی وکیجه‌لری حقیقتنی تعریف ایتمك خیرلیدر. دینسزلر هلاك اوله‌جق سن یارب! سن الی الابد وارسك. دشمنلرك محو اوله‌جقلر، بتون ظلم ایدنلر قهر ایدیله‌جکلردر .

۳٤ نجی مزمورك خلاصه‌سی : یارب بنی محاکمه ایدنلری محاکمه‌ایت. بنمله‌حرب ایدنلرله سن جنکلش. سلاحلرینی آل وامدادیمه یتش ، بنی تعقیب وطرد ایدنلره قارشی قلنجکی چك .

۷٤ نجی مزمورك خلاصه‌سی : اللهم سکا اقرار ایدیبورز وآنجق سنك مقدس اسمکی یاد ایدیبورز . دینسزلره ظلم ایتمه‌یك دیدم . »

أزیلن وفردادن هیچ بر امید بکلمه‌ین همشیره‌لرمز چوجقلرینی مه‌لری اوزرینه صیقه‌رق، قاچیورلر . اجنبی اقلره ومشؤم عاقبتلره طوغری کیدیورلر .

همشیره‌لر! سیلکنه‌لم، آرتق وقت کلمشدر. ناموسمزی واسممزی انسانیتك مؤخذاتندن قورتاره‌لم . بز بالقان ارمنی قادینلری، کچن حرب اثناسنده، هیچ بر کوزل خاطره براقمدق؛ فقرا ایچون مکتب تأسیس ایتمدك ، دارالایتام یاپمدق ؛ بز عائله‌لرمز آره‌سنده بختیارانه ومرفه برحیات کچیریر ایکن، کوچك چوجقلرمز صیجاق البسه‌لر ایچنده راحت راحت یاشار ایکن هیچ بر وقت اوزاقلرده ، دنیانك بدبخت برافقی آلتنده میلیونلرجه والده‌سز وباباسز یتیملر، مدار معیشتی تأمیندن عاجز، سکنادن محروم انسانلر اولدیغنی هیچ بر زمان عقلمزه کتیرمدك . اوزمان عائله‌مزك سعادتی ، حیاتی ایله پك زیاده مشغول اولدق . بوکون ایسه عموم ارمنی قادینلری ایله برابر انسانیتك آتیاً حقمزده ویره‌جکی حکمه کندیمز زمین احضار ایده‌جکز . هیچ دکلسه بوکون جمعیت بشریه‌یه قارشی وظیفه‌مزی ایفا ایده‌لم . ملتمزه قارشی وظیفه‌مزی یاپه‌لم . یاپماز ایسه‌ك فلاکته صوك درجه‌یه قدر طیانان ارمنستانده‌کی همشیره‌لرمزه و وظیفه شناس قفقاسیه همشیره‌لرمزه قارشی ابذال اولنه‌جق تقدیراته حقسز یره اشتراك ایتمش اولورز .

ارمنی حرکتی تام اللی سنه‌دن بری باشلامشدر. ارمنی قادینی دها کندیسنی طانیتمامشدر . آرتق افکار عمومیهٔ مدنیه‌یه ، قارداشلرمزه ارمنی قادینلری حیاتنده یارم عصرلق مدتك تأثیرسز کچمدیکنی کوسترمك زمانی کلمشدر . بز صوفیه‌ده بولنان ارمنی قادینلری درعقب اجتماع ایده‌رك اقتدارمز نسبتنده چالشمغه تشبث ایتدك. فقط فلاکتك بیوکلکنی، بوکا مقابل اقتدارمزك عدم کفایه‌سنی کوره‌رك بالقانده بولنان دیکر همشیره‌لرمزه مراجعته، کندیلرینه طوغرو عطف نظره مجبور اولدق. آرتق شمدی سزه مراجعت ایدییورز. سزه خطاب ایدن بز دکلز، ارمنستانده‌کی یتیم قزلرك، همشیره‌لرمزك فریادی، محاربه‌ده کیمسه‌سز قالمش اولان یاره‌لی قاردشلریمزك آه وانینی‌در .

بلغارستان وروماینا ارمنی قادینلری برلشه‌رك فرار ایدن، کیمسه‌سز قالان ارمنیلره ، ایکی جبهه‌ده بولنان مجروح عسکرلره وطول قالان قادینلره ومعاونته محتاج اولان یتیملره یاردیم ایده‌لم ؛ ایشه باشلایه‌لم ، صلیب احمر ودیکر عنوانلرله برطاقم جمعیتلر تشکیل ایده‌لم ، وهپمز برلشوب چالیشه‌لم . قفقاسیه‌ده بولنان همشیره‌لرمزك حرکاتی ، حرب صحنه‌لرینه قدر کیده‌رك ارککلرینه، چوجقلرینه معاونت ایدن قرون وسطاده‌کی والده‌لرمزك قهرمانلقلرینی نمونهٔ امتثال اتخاذ ایده‌لم ! آمریقادن ومصردن دخی همشیره‌لرمزك فعالیتده بولندقلری ایشیدیلیور. بالقانده‌کی همشیره‌لرمز ! ماسیس طاغی اتکندن وانه‌قدر طنین انداز اولان امداد ومعاونت فریادلرینی طویه‌لم. ترك حیات ایدن ارمنی عسکرلرینك آلامنی، یتیم قالان

همشیره‌لرمزك تلهفاتنی حس ایده‌رك وجدانمزك اوامرینه تطبیق حرکت ایده‌لم ، مشقت چکن همشیره‌لرمزی ، قاردشلرمزی تقدیس وتعزیز ایده‌لم .

« یشاسون ارمنی قادینلرینك انتباهی ! یشاسون بالقان قادینلری اتحادی ! » دیه باغیره‌لم .

امضا

صوفیه‌ده‌کی ارمنی قادینلری صلیب احمر جمعیتی

حربه کیرمزدن اول پارسده مقیم ارمنی ادباسندن و استقلال فکرینك اك ذی‌نفوذ مروجلرندن (آرشاق چوبانیان) طرفندن آمریقاده خنچاق ره‌فورمه قومیته‌سنه یازیلان برمکتوبك ترجمه‌سی :

« بندن خط حرکتکز حقنده معلومات ایسته‌یورسکز ، تشکر ایدرم . اك بیوك مسئله شمدیکی مقدس محاربه‌در . یالکز اونکله مشغول اولمالی‌یز . بومسئله‌دن خارج ایشلر صکره یاپیله‌بیله‌جك ایشلردر . دنیانك هر طرفنه طاغلمش اولان ارمنیلر عموم قوتلریله ائتلاف مثلث ایچون چالشملیدرلر . آلمانیا ومتفقلری محکوم زوالدر . بر دور تجدد آچیله‌جق ، بوندن استفاده ایچون چالشملیسکز . پارس ارمنیلری فرانسز اردوسنه برچوق کوکللی ویردیلر ودها‌ده یازیلیورلر . فرانسه مجروحلری ایچون اعانه طوپلایورز . خلاصه المزدن کلن هرشیئی یاپه‌جغز . امریقادن‌ده انکلتره وفرانسه‌یه کوکللی سوقنه غیرت ایدیکز . بونك ثمره‌سنی کوره‌جکز . امریقادن ۴۰,۰۰۰ لهلی کوکللی اوله‌رق فرانسه‌یه کلدی . ارمنیلرده بویوك خلاص حربنده کندی حصه‌لرینه اصابت ایدن فداکارلقده بولنملیدرلر . فرانسه ایچون چالیشیر ایسه‌ك اك اول حس منتداریمزی کوسترمش اولورز . ثانیاً‌ده مدعیات ملیه‌مزی تأمین ایده‌رز . اعانه طوپلاییکز . فرانسه سفارتندن کوکللی تشکیلاتی حقنده معلومات آلدقدن صکره کوکللی سوق ایدیکز . بونلره لازم اولان پاره‌یی ویردکدن صکره متباقیسنی — نه‌قدر جزئی اولورسه اولسون — مجروحلره صرف اولنمق اوزره فرانسز ، انکلیز ، روس سفیرلرینه تسلیم ایدیکز . نه‌قدر آز اولورسه اولسون پك کوزل تأثیر یاپار . غزته‌لرده دائما ارمنی کوکللیلرندن بحث ایدلمسی ایچون غیرت ایدیکز . امریقایه کلوب اوراده اقامت ایتمکلکمی وبوندن آمریقا ارمنیلرینك استفاده ایده‌جکنی یازیورسکز . بن بوراده اقامت ایدییورم و دعوای ملیمزك تعقیبی ایچون بوراده بولنمق مجبوریتنده‌یم . »

آرشاق چوبانیان

مارسلياده «تورابيان آرام» طرفندن آمريقاده منتشر (آسپارەز) غزتەسنه كوندريلن ومذكور غزتەنك ٣٦٧ نومرولو نسخەسنده درج اولنان مكتوبدن:

پترسبورغده متشكل « ملى قوميته هيئت مركزيەسى » بتون روسيەارمنيلرينك امنيت واعتمادينه مظهر اولمشدر. آمال مليەنك حصولنه چاليشان وبونك ايچون يكانه برواسطه اولان هيئت مذكورەيه بتون توركيا ارمنيلرىده مديون شكران اولمليدر .

عموم روسيه ارمنيلرى طرفندن منتخب اولان بوهيئت مركزيه ايله بالعموم قوميتەلر وبيطرفلر آرەسنده ارمنى مسئلەسى حقنده شرائط آتيه اوزرينه براتحاد موجوددر : اولا: چوق مقدارده گوكلليلر تدارك ايتمك وصحنهٔ حربه كوندرمك . ثانياً : ممالك عثمانيەدن فرار والتجا ايدنلرى مناسب محللرده يرلشديرمك و آنلرك احتياجنى تأمين ايتمك. ثالثاً : ارمنى مسئلەسنك مدافعەسى ايچون سياست نقطهٔ نظرندن ايجاب ايدن تدابيره توسل ايتمك . قتوغيكوسك حمايەسنه ، پسقپوس مسروبك رياستنه ، روسيه ارمنيلرينك افكار منوره اصحابنك مظاهرتنه وطاشناق فرقەسنك معاونتنه مظهر اولان ملى قوميته هيئت مركزيەسنى عموم ارمنيلرك ممثلى عد ايتمكده معذورز. بناءً عليه مدعيات مليەمزك امر مدافعەسنده بشقه بشقه مللر پرورده ايدەرك قاش ياپەجق يرده كوز چيقارميەلم. بزروسيه ارمنيلرينه مديون شكران اولمليز . ملى دعوامزك شرائط مناسبه تحتنده حصولنى آرزو ايدنلر مذكور هيئتك مقرراتنه تبعيت ايتمليدرلر. بوغوص نوبار پاشانكده آيرى برهيئت تشكيل ايدەجك يرده مذكور هيئتله تشريك مساعى ايدەجكنه اميد وارز .

ينه عين غزتەده وضعيتمز سرلوحەلى وسمپاط امضالى برمقالەدن :

[illegible]م ملل واقوام صغيره شو حرب عموميده آياقلر آلتندەچيكنەنيورلر . بزمده بوندن مصون قالەميەجغمز طبيعيدر . توركلرك سياستى آرتق بزى تخليص ايدەمز . بز آنجق سلاحه صاريلەرق اوزرمزه هجوم ايدن دشمنى دفع ايتمك صورتيله نائل مرام اولەبيليرز . ارمنستان هنوزتورك استبدادى آلتندەدر . بيطرف قالمقلغمز بر جنايتدر .

« خنچاق قوميتەسنك بكرش شعبەسنك بياننامەسى »

رومنجه (دومنيچه)غزتەسنك ٤٠٨٨ نومرولوو٢١ تموز ١٩١٥ تاريخلى نسخەسندن مترجم

« مختار ارمنستانه »

ارمنى مسئلەسنك حليله ملتك حريتنى تأمين ايچون اوتوز سنەدن برى چاليشان سوسيال دەموقرات خنچاق قوميتەسنك پارس مركز عموميسى نشرايتديكى بربياننامه ايله ارمنيلرى اوروپانك هرهانكى بر قسمنده حربك جريان ايتديكى صحنەلرده ائتلافجيلرك اردولرينه

كوكللى اولەرق يازلغە دعوت ايديور، حربى‌متعاقب« كوچوك‌ملتلرك مستقل‌برحياتە مالك ونائل حريت اوللرى » دستورينى‌بتون‌عالمە بيلديريوردى. بوصورتلە خنچاقيست قوميتەسى ارمنى غايەسنى، كندى عالى‌پرنسيپلرينى، وضعيت اجتماعيە، اقتصاديە، سياسيە، جغرافياسيلە موجود بولنان ارمنستانە ، اوچ يوز بيك ارمنينك حياتلرينى عثمانلى وحشتنە قارشى فدا ايتدكلرى وبرچوقلرينك قهروشدت آلتندە بولندقلرى مادروطنە عائد عنعنوى مفكورۀ مليەسنى ، تصريح ايتمش ايدى .

آلتى عصردن برى حال اسارتدە قالەرق بويوندروق آلتندە ايكلەين ارمنيلر مختار برارمنيلك فكرينى تعقيب ايديورلر . حق ايچون دشمنە قارشى آديم آديم قهرمانلر كبى حرب ايدن ارمنى كوكللولرى ، حربك ختامندە انعقاد ايدەجك وارمنيلرك مستحق ولايق اولدقلرى مكافاتى تعيين ايليەجك اولان قونغرەيە كنديلرينكدە علم ، ادبيات وصنعتلريلە مترقى ملتلر صرەسندە داخل اولمق حقنى درپيش ايدەرك حرب ايديورلر . قونغرەنى متعاقب مختار ارمنستانك تحرير نفوسى اجرا ايديلەجكدر . اجرا آت قوميتەسيلە خنچاقيست شعبەلرى طرفندن انكلترەدە ، مصردە ، روسيەدە ، فرانسەدە كوكللو آلايلرى تشكيل ايدلدى . پارسدە طقوز يوزدن زيادە ارمنى كوكللوسى ، حريت بايراغيلە اركان حربيە رئيسى طرفندن قبول اولندى.

٢٤ اغستوس ١٩١٤ تاريخندە پلاوا طريقيلە ايورى استاسيوننددن صحنۀحربە سوق ايديلير ايكن اهالى طرفندن آلقيشلانديلر .

صفت رسميەيى حائز ذوات‌طرفندن مختاربرارمنستان حقندەايراد اولنان‌نطقلر مناسبتيلە ارمنى مؤلفلرندن موسيو آ . چوبانيان طرفندن فرانسزجە اولەرق ويريلن جوابدە بر چوق ارمنيلرك قتلنە سبب اولان المانيا تنقيد اولندى .

ارمنى كوكللولرى عزيمتلرندن اول أنواليد سراينك اوكندە فطوغرافيلرينى چيقارتديلر . ايرتسى كونى غزتەلر ارمنى كوكللولرينك خصائلنى ايضاح ايتديلر، وانكلترە خارجيە ناظرى سير ادوار غرەى، ايراد ايتديكى نطقدە ارمنيلرك حرب حاضردن صكرەمختار برارمنستان ميدانە كتيرمكلە چوق زماندن برى تعقيب ايتدكلرى آرزونك حاصل اولەجغنى بيان ايتدى .

ارمنى مسئلەسنك حل اياستفانوس معاهدەسنك ١٦نجى وبرلين معاهدەسنك ٦١نجى مادەلريلە ارمنستاندە اصلاحات ياپلمسى صورتيلە طانمشدى . لكن بو مختلف آلمان وتورك انتريقەلرى سببيلە ممكن دكلدى.

ارمنى مسئلەسى ايلك صفحەسندە ايكن ، يعنى (١٦٨٣ ـ ١٨١٥) رومانيانك استخلاصندن برى، (١٨٧٧ ـ ١٨٧٨) يونانستان ، صربستان وبلغارستانك استخلاصلرينە مصادف اولان (رومانيا ـ روسيە ـ توركيا) محاربەسنە كلنجەيە قدر ارمنيلر متعدد دفعە حريتلرينى استردادە غيرت ايدەرك برچوق افعال قهرمانانە ابراز ايتديلر .

روسیه اردوسنك باشنده بولنان جنراللرك قسم اعظمی ، لوریس ، مه‌لیقوف ، لازاره‌ف ، سه‌لقوونیف میناسوف الخ کیبلری ارمنی ایدیلر .

حرب عمومی حاضرده تورکیا ـ روسیه حربنك اعلانندن بری [لوبانوفك نقطهٔ نظری اولان « ارمنستان ارمنیلرکدر » نظریه‌سی اورته‌دن قالقدقدن صکره] روس اردوسنك صفوفی آره‌سنده ارمنستانك ، بو آسیا بلچیقاسنك حقوقی ایچون حرب ایدنلر چوقدر.

٥ کانون اول ۱۹۱٤ ده قتوغیکوس ، اچمیازین ارمنی کلیساسنك رئیس روحانیسی دردنجی کیغورق تفلیسده ارمنی کلیساسنده برچوق ارمنی باش أپسقپوسلریله محاط اوله‌رق بایراغی تقدیس ایتدی .

دیز چوکه‌رك روس اردوسنك ظفری وارمنیلرك حریتی ایچون دعا ایدن رئیس روحانینك سوزلری کندیسنك اوکنده بررسم کچید اجرا ایدن ایکی بیکدن فضله کوکللو طرفندن استماع اولندی .

روسیه خارجیه نظارتی طرفندن نشر اولنان بیوك کتابده ارمنیلرك ماضی واستقبالده‌کی حیاتی شرح ایدلدی. قسم اعظمی بیه‌جکدن محروم یوزاللی بیکدن فضله تورکیا وعجمستان ارمنی ملتجیلری قفقاسیه‌لی برادرلری طرفندن باقیلیور .

قفقاسیه صحنهٔ حربندن کلن صوك حوادثلره نظراً ارمنی کوکللولری مختلف محللرده حرب ایدیورلر. ارمنی غزته‌لری رومانیاده بولنان ارمنیلرك رفاهندن بحث ایتدیلر. وبونلردن ارمنی کوکللولری اره‌سنده بولنانلرك اسملری مستقبل ارمنستانك تاریخنده آلتون یازی ایله یازیله جقدر.

رومادہ اخیراً « پرو آرمه‌نیا » نامیله برچوق ارکان تحریردن لوزاتی ، سونینو ، پسولانی .. الخ کبی سیاسیوندن متشکل و ارمنستانك وجوده کلمسی ایچون غیرت ایدن بر قومیته واردر .

ضنچاقه قومیته‌سی بلکرسه شعبه‌سی

اعاناته عائد مخابراتدن :

بوستون . ح . ه طاشناقسوتیون
قومیته‌سی آمریقا — بوستون

ارمنی مرکز ملی اداره‌سی
۱۳ مارت ۹۱۵
تفلیس

اقدمجه ۷ مارت تاریخنده حرمتلو پسقپوس مسروب واسطه‌سیله محترم قومیته‌کز طرفندن کوندریلن ٤۷۰٦۱ روبله ۳۱ قاپیکی اخذ و تبریکات صمیمانه‌لرینی مع الشکران

تلقی ایلەدك . مؤخراً ینه عین واسطه ایله ٤٧٠٢٤ روبله دخی واصل اولدیغنی وبوهدیهٔ سمیحانەدن طولایی منتدار اولدیغمزی عرض وبیان ایلرز .

رئیس ثانی

ﻫ. خانانه

آسپارەز نومرو ٣٥٦ : ١٩١٥

تفلیس — مارت ١٦

طاشناقسوتیون قومیته‌سی بوستون شعبه‌سنه

ارسال اولنان ٤٧٠٦١ روبله و ٣١ قاپیك ایچون ادارەمز و کوکلیلر نامنه تشکر ایدرم .

سر پسقپوس

مسروب

اولکی ٢٠٠٠٠ دولارك قبولنه دائر وارد اولان جوابی آلنجه ٢٠٠٠٠ دولار دها یوللادق .

سر پسقپوس

مسروب

هایرەنیك نومرو ٣٤ — ٩٩٥ (٢٧) نجی سنه

بغوص نوبار طرفندن ارمنی مسئلەسی حقنده خنچاق رؤساسندن میقائل وارانتیانه کوندریلوب قفقاسیەده انتشار ایدن (هوریزون) غزتەسنه درج اولنان مکتوبك مهم قسملری بروجه آتیدر :

بن وقوعاتی کمال تهالکله تعقیب ایتمکدەیم . ارمنی مسئلەسنك آمالمزه کوره حل وتسویه ایدیلەجکنه امین اولەبیلیرز. دولت عثمانیەیی آتحاره طوغری سوروکلەین مجنونانه حرکت ارمنستان مسئلەسنك حلنی بردن بره منع ایلدی . اقدمجه مذاکراتمزه اساس اتخاذ ایتدیکمز او پك مؤثر مانوەلا، حکومتلرك حرب عمومیدن اجتناب ایتملرندنمتبعت ایدی. بومانوەلا آرتق موجود دکلدر. زیرا بوکون بتون آوروپا واسع بر حرب میدانی اولمش وعثمانلی ایمپراطورلغنك تقسیمیده قطعیاً قرارلاشدیرلمشدر .

بو وضعیت جدیدەیه قارشی یکی یکی قرارلر ویرمك ایجاب ایدر . روس افکار عمومیەسنك ارمنی استقلالی لهنده اولدیغنی معالممنونیه کوردم . بارون سازانوفك بیاناتی

فوق‌العاده امید بخشدر . صوك حساب كوریله‌جكی دقیقه‌ده چار حكومتنك حریت وملیت اساساتیله متحسس اوله‌جغنی قویاً امید ایدرم . . . ارمنی كوكللیلرینك دعوامزی قزانمق ایچون بیوك خدمتلر ایده‌جكلرنده شبهه یوقدر... حرب ارمنیلرك النده‌كی زنجیری شكست ایتمشدر. مطالب محقه و معتدله‌مزی ادعا ایتمك زماننده دعوامزه تقویت ویره‌رك سسمزی اسماع ایتدیرمك حقنی بزه آنجق او كوكللیلر بخش ایده بیله‌جكدر. مكتوبكزه كلنجه؛ بن‌ده سزكله هم‌افكارم. اوروپاده‌كی مساعیمزه تكرار مباشرت ایده‌جك ساعت تقرب ایتمشدر... یكیدن قپولرك طوقمه‌غنی اله آلمغه حاضرلانملی‌یز. حكومتلرك منافعنی تألیف ایتمك مجبوریتی میدانده ایكن هر زمان اولدیغی كبی بو دفعه‌ده ظهور ایده‌جك تصعیباتی كتم ایتمه‌یه‌رك دعوامزی مدافعه ایتملی‌یز . پروپاغاندا یاپملی‌یز . ایشته بن بو مقصده مبنی وطنداشلریمی منافع ملیه نامنه دعوت ایده‌رك قتوغیكوس حضرتلرینك تحت حمایه‌لرنده اولان مجلسی آچدم . ایی ایش كورمك ایچون اصلاحات خصوصنده هپمز متحد و متفق اولملی‌یز . موفقیت بونلره منوطدر .

بغوص نوبار

ارمنی كوكللیلرندن « واحان شابانیان » طرفندن آمریقاده منتشر (یه‌رید اساوت ـــ كنج ارمنستان) غزته‌سنه كوندریلن مكتوبك ترجمه‌سیدر :

وظیفه‌یه طوغری

كمال‌نوازشله پرورده ایتدیكمز خلیانك نهایت بوكون موقع اجرایه وضعی آنی كلمشدر. انسان بركره أولور . وظیفه‌سنی ایفا ایده‌رك فدای حیات ایتمك نه‌قدر موطلودر !.. بوكون مجروح بروطنده متوطن همشیره‌لریمز ، برادرلریمز بزدن امداد بكله‌یورلر . انلرك دعوتنه اجابت ایده‌لم . آنلری برنبذه‌جك اولسون سرور وسعادت بخش ایتمك ایچون مستبدلرك یاتاغان ضربه‌لرندن قورتارمغه كیده‌لم . آرتق وطن محبتیله سوزان و سربستی اقوام حسیله عطشان اولان ارلر میدانه چیقسون ؛ آرتق شهید قهرمانلرك دوكدكلری قانلرك خاطراتنه حرمت ایدن قهرمانلر وظیفه میدانه‌آتلسون. آرتق زنكینلری خزینه‌لرینی اهدا ، قوتلی اولانلر بازولرینی اعطا ایتسون ، بوبروظیفهٔ مقدسه‌در. وظائفك الك خوش، الك علویسی بودر . ایشته بووظیفه‌نك ایفاسیله حریته لایق ، حریت ایچون طوغمش برملت اولدیغمزی عالمه كوستره‌جكز .

قاردشلرم ! حریت « توغقوطاس ـ حضرت عیسانك صلیبه چكلدیكی محل » قارشومزده دیكلمش ، اوكا یاقلاشكز. برر صلیب آله‌رق هپ برلكده اورایه‌چیقه‌لم..

بوكون كوكللی طابورلری محاربه میدانه طوغری كیدیورلر . ارمنی آنالری چوجقلرینی آرقه‌مزدن كوندرسونلر .

جسور ارمنی قاریسنك ، جکر پاره‌سنك آلندن طوتدیغی حالده سویلمش اولدیغی شو شعری سزده اوقویکز :

اوغلمی‌ده برلکده کوتوریکز
سوکیلی یاوروم « باله » یی‌ده کوتوریکز
دشمنه قارشی حرب ایتسون
اوغلم وطنمه قربان اولسون

۹ مایس ۱۹۱۵ صاری قامش

آلتنجی طابور افرادندن

واهانه . ك . شابانیانه

هامسه : — شهر حالك یدنجی کونی بر رسم کچید اجرا ایدلدی . ایرتسی کونی قارصدن عزیمت ایتدك . وداع ایچون تجمع ایدن خلق ، وطنپرورانه نمایشلرله بزی تشییع ایتدیلر . شمدی ارضرومه طوغری ایلرولمه‌کده‌یز . ایکی آمریقالی رسم کچید اثناسنده طابورمزك فوطوغرافنی چکدی . بن سواریلر آره‌سنده‌یم . وقتم مساعد اولدقجه حرکتمزه دائر یازارم .

۱۹۱۵ : یه‌ریداسارت هایاسدان نومرو ۲ـ۱۲ نجی سنه

مشهور قومیته رؤساسندن (یروانتونی) طرفندن ینه آمریقاده آسپاره‌ز غزته‌سنه کوندریلن مکتوب :

روسلر وارمنیلر

قومیته‌لر قافقاس محاربانده روسلرك شهرتی پك پارلاق صورتده اعلا ایتدیلر . سرای وباش قلعه‌یی آنترانیك عسکری روسلره آلیویردی . بایزید اوزرینه هجوم ایدن ینه آنترانیك عسکرلری ایدی . آذربایجانده تورکلرك چویرمه حرکتنی منع ایده‌رك روسلری قانلی برمغلوبیتدن قورتاران (صامسون)ك معیتنده بولنان ارمنی کوکللیلری ایدی . . .

روسلرك الك معتبر غزته‌سی بولنان « نوویه‌ووره‌میا » غزته‌سی ارمنیلرك روسلره وخرستیانلغه قارشی بسله‌مکده اولدقلری محبت وایمانك آنلری فدای جانه قدر سوق ایتدیکنی برلسان ستایشله یازدی . روس وارمنیلردن مرکب برقومیسیون تشکل ایتدی . ایلك جلسه‌ده مشهور « تولستوی » ك قزی ارمنیلرك روسلر حقنده‌کی فداکارلغنی وبونك تأثیر مدنیسنی بلیغانه ایضاح ایتدی . ارمنی ملتنك بوکونکی جهاد عظیمی ، روس دعواسی اوغورنده ابراز ایتدیکی فداکارلق ، مدنیت ماضیه‌سی ، آنك حیات دائمه‌سی ، بونلرك کافه‌سی ارمنیلکه برتوجه قزاندیریر وچار حکومتنه شوحریت جهادندن صکره استقلال فکرینه طوغری برخطوه دها آتدیریر . ایشته بویله‌جه ایلریده یکیدن

تشکل ایده‌جك اولان ارمنستان برمرکز مدنیت ، باربار و حکومتسز عناصر آره‌سنده برمنبع عدالت وعین زمانده چار حکومت معظمه‌سنك تعقیب ایلدیکی امر عظیمك تجددات معنویه‌سنه‌ده بردست معین وقوی اوله‌جقدر .

یروانتونی

آسپاره‌ز نومرو ۳۵۰: ۲۳ نیسان ۱۹۱۵

انکلتره‌ده منتشر « ده‌یلی قره‌نیقل » غزته‌سنك ۲۳ ایلول ۱۹۱٤ تاریخلی نسخه‌سنده « یدنجی متفقمز » سرلوحه‌سی آلتنده نشراولنان مقاله‌نك ترجمه‌سی:

ائتلاف مربع دولتلری صرب وبلچیقا ایله اتفاق ایده‌رك آلتی حکومته بالغ اولدی. عجبا یدنجی متفق کیمدر ؟ بز بونی طانیمایورز. حکومت، مطبوعات واسطه‌سیله شمدی‌یه قدر مذکور یدنجی متفق حقنده ایضاحات لازمه‌یی ویرمدیکندن طولایی برکون اهالینك استیضاحنه معروض قاله‌جقدر . حال بوکه بوکوچك متفق بدایت حربدن بری خارق العاده فداکارلقلر کوستردی. ائتلاف دولتلرینك دعوای مقدسی اوغورنده مالملکنی، عائله‌سنی، حیاتی ، وطنی وموجودیت ملیه‌سنی تهلکه‌یه القا ایتدی .

طبیعی ویردیکمز شو تفصیلاتدن یدنجی متفقك ارمنیلر اولدیغی اکلاشلمشدر. ارمنیلر جهان حربنه‌دها بدایتنده اشتراك ایتدیلر . ائتلافك کوچك ملتلرك دعواسنی وملیت اساساتی سلاح بدست اوله‌رق مدافعه ایتمك ایسته‌مسی ارمنیلرك عصرلردن بری پرورده ایتمکده اولدقلری آماله درجهٔ نهایه‌ده توافق ایده‌رك بزدن دعوت بکلمه‌دن، بازارلغه کیریشمه‌دن کمال خواهشله صحنهٔ حرب وجداله آتلدیلر . بالقان دولتلری الآن مع التأسف سائقهٔ منفعتپرستی ایله زمرهٔ محاربه‌دن هرهانکی طرف قوتلی کورینورسه او طرفه انهماك ایتمك وضعیتنده اولدقلری حالده ارمنیلر بویله یاپمادیلر ؛ آنلر ، ائتلافك بدایت حربدن بری ابراز ایده‌کلدکلری آثارانتظامه مفتون اوله‌رق وقدیمدن بری حقمزده بسله‌مکده اولدقلری حرمت وامنیت کامله‌یه مستنداً همان حربه قوشدیلر. ایشته شمدی‌ده چارپیشیورلر. بونلردن یوز بیکی متجاوز مقداری روس اردوسنده ، یکرمی بیکدن زیاده‌سی قفقاس اردوسیله برلکده محاربه ایتدکلری کبی بر خیلی ارمنی کوکللیسی‌ده ائتلافك فرانسز جبههٔ حربنده حرب ایتمکده‌در . حتی روس قوای عسکریه‌سی باش قوماندانی جنرال آلکسیه‌ف بیله عن اصل برارمنیدر !..

آمریقاده منتشر (یه‌ریداسارت هایاسدان) غزته‌سنك ۲۵ حزیران ۱۹۱٤ تاریخلی نسخه‌سنك باش مقاله‌سنده خنچاق فرقه‌سنك فعالیتدن بحث اولندقدن صکره :

« ... بودقیقه‌ده روس باندیراسی آلتنده ۸۰,۰۰۰ ارمنی عسکری آوستریا وآلمانیا اردولرینه و ٤۰,۰۰۰ دخی تورکیایه قارشی محاربه ایدییورلر. هرطرفدن ورود

ایدن بیکارجه ارمنی کوکلیلری متفقینك غالبیتنی تأمین ایچون تورکیا و ایران حدودنده قانلرینی دوکیورلر . تورك عسکرینك حالت روحیه‌سنه واقف اولان ارمنی فدائیلری اورادەدرلر . بونلر مملکتك فن حرب نقطهٔ نظرندن اك اهمیتلی اولان مواقعنی طانیدقلرندن روس اردوسنك پیشدارلرینه پك قیمتلی خدمتلرده بولندیلر .

عصیان ایدن ارمنستانك متفقلرك لهنه اولان شو توجهات فعلیه‌سی بولرك غالبیتندن صکره تقدیر ایدیله‌جك وارمنی ملتنك آمالنه موافق برصورتده ارمنی مسئله‌سی تسویه ایدلمك اوزره ماصه‌یه قونیله‌جقدر. ارمنی مسئله‌سی ، شرق مسئله‌سنك باشلیجه عامللرندن بریدر . بونك تسویه‌سی دائمی برصلح وآسایشك یکیدن تأسیسی ایچون برشرط اولدر. اوروپا بو خصوصده علناً بروظیفه درعهده ایتمشدر . بالقان محاربه‌سی اثناسنده خنچاق فرقه‌سی کندی بیانامه‌لریله بومسئله‌نك تسویه‌سی الزم وموافق اولدیغنی خاطرلاتمشدی . فقط حکومتلردن بعضلرینك مخالفتی وبرقسمنك لاقید قالمسی بومسئله‌نك اجراسنی تأخره اوغراتدی . یارینكی صلح قونغره‌سنده مجروح ارمنستان آلنی آچیق اوله‌رق اثبات وجود ایله حقوق تاریخیه‌سنی طلب ایده‌جکدر . بز امینزکه متفقین ارمنی مسئله‌سنی نظر دقته آله‌رق ارمنی ملتنك آرزوسنه موافق برصورتده بومسئله‌یی حل وفصل ایده‌جکدر . »

دینیلیور .

مشهور چته رؤساسندن « وراچیان » طرفندن تفلیسده منتشر (هوریزون) غزته‌سنه کوندریلن مکتوبك ترجمه‌سی :

نیسانك اون بشنده عزیمتم ایچون امر قطعی کلمش ایدی . خیلی مدت اریوانده ، قاناکر وچالاخچی کویلرنده برابر بولندیغم ارمنی آلایلرینه وداع ایتدیکم زمانه قدر بتون قومیته‌لرك تدارکات حربیه ایچون جداً چالشمقده اولدقلرینه مع الافتخار شهادت ایدرم . اوراده قومیته‌لرویریلن هرامره بلااعتراض عرض انقیاد ایتمکده ایدی. آلای قوماندانلری بارون وارطان ایله بلوك قوماندانلری طرو ، همازاسب ، که‌ری وسرکرده خاچونك ادارهٔ عاقلانه‌سی سایه‌سنده پك کوزل نتیجه‌لر الده ایدلدی . تخلیص وطن ایچون چالشان بتون بورهبرلره ، شجیع کوکلیلرمزه سلامت وموفقیت تمنی ایده‌رك کندیلرینه عرض شکران ایلمکی بروجیبه عد ایدرم . .

کوکلیلری جه‌ماران (رهبان مکتبی) ایله اطرافنده‌کی دوائره یرلشدیردیلر. قوماندانلر وسائر مسافرین قتوغیکوسه تقدیم ایدلدکدن صکره مکتبده مکمل بر ضیافتله اعزاز اولندیلر . طرفیندن مقامه مناسب نطقلر تعاطی ایدلدی . سرور وشادمانی کیجه یاریسنه قدر امتداد اتدی. خیلی مدتدن بری آچیازین بوقدر قیمتدار مسافر قبول ایتمه‌مشدی . . مناسترك کهنه حصارلری چوقدن بری بویله برصدای رزمکاری‌یه معکس اولمامشدی .

اوكيجه مناستر اوزرينه كلن ملك‌السرائر اووقته قدر تكلم ايتديكي لساندن غيري برلسان تكلم اديوردي . ايرتسي كون بتون واغارشاباد محيطي آياقده ، واغارانت ليسه‌سي ، مناستر والحاصل هر بر جوار كويلردن كلن اهالي ايله خنجا خنج طولو، عادتا انساندن مركب بر عمان تشكيل ايتمش ايدي !..

اوصباح كونشك پك پارلاق، هوانك فوق‌العاده كوزل اولمسنه رغماً ماسيس تپه‌سي اعتيادنده تعند ايده‌رك ينه سترۀ سفيدفامه بورونمش اولديغي حالده عرض مهابت ايديوردي.

رهبان مكتبي حوليسنك مركزنده وباغچه‌سنده دعا ايچون احضار ايدلمش محللرمتهئ عزيمت اولان كوكللي فرقه‌سي ولايعد اهالي ايله لبالب طولو ايدي. قتوغيكوس ايكيصره پاپاسله محاط اولديغي حالده كلدرك آيين روحانيي اجرا ايتدي . آييندن صكره مهيج برنطق ايراد ايده‌رك كوكلليلري حربه تشويق وترغيب ايلدي ؛ نطقنده « ارمني قهرماني وارطان و رفقاسني ذكر ايده‌رك وارطانك وظيفه‌سنه شمدي سز ارمني كوكلليلري دوام ايده‌جكسكز ومشهور لئونيداس اوچ يوز كشيدن مركب رفقاسيله وطني اوغورنده فداي جان ايتديكندن طولايي اخلافنك حرمت وستايشنه نائل اولديغي كبي سزده اويله‌جه ياد اولنه‌جقسكز. ارمني نسلي الي‌الابد اسملريكزي شرف وحرمتله تخطر ايده‌جك. كيديكز، قلبمز سزكله برابردر . كيديكز، عصرديده انتقاممزي آليكز . اشكنجه ومظالم چكمكده اولان عثمانلي ارمنيلريني قورتاريكز » ديدي .

قتوغيكوسدن صكره مكتب مديري س . مالخاميان‌ده برنطق ايراد ايده‌رك فن ايله سلاحك شمدي برلكده ايش كوردكلرندن بحث ايلدي .

س . وراچيانه

هوريزون نومرو : ١٢٥

اعلان مشروطيتدن اول ممكن اوله‌بيلديكي قدر وبوندن صكره ايسه برقات دها وسائطني احضار وترتيباتني اكمال ايدن قوميته‌لر، باشده پطريقخانه اولديغي حالده حكومت عثمانيه‌نك حربه دخولني متعاقب آله‌جقلري وضعيتي تماميله قرارلاشديرمشلر وامين وسائط ايله ولايات مراكزنده‌كي شعبه‌لرينه، رؤساي روحانيه‌يه تبليغات لازمه‌ده بولنمشلردي . على‌الخصوص پطريقخانه ارضروم ، وان ، بتليس كبي حرب منطقه‌سي اولان مواقعده اقتدار و فعاليتنه پك اعتماد ايده‌مديكي رؤساي روحانيه‌يي (!) قالديره‌رق يرلرينه دها مجرب ديكرلريني

تعیین واعزامه باشلادی . ویریلن تعلیمات یوقاریده ذکر اولندیغی وجهله پك صریح ایدی . احوال ووضعیتك توضحنه قدر ارمنیلرك عصیانه باشلاملری قومیته‌لرجه موافق کورلمیوردی . بناءً علیه ظاهراً سفربرلکه کمال خواهشله اجابت ایدلمسی، حکومتی شبهه‌لندیرمه‌مك ایچون اعانه‌لر ویرلمسی، تکالیف حربیه‌یه اشتراك اولنمسی لزومی شعبه‌لرینه اهمیتله تبلیغ اولندی . پطریقخانه‌ده غزته‌لرله بومآلده بر بیاننامه نشر ایتدی. آنجق سنه‌لردن بری تورکلر علیهنده‌کی تلقیناتله، انتقام حسیله چیلدیرتیلان، استقلال فکریله کوزلری دونن ارمنیلر، قومیته‌لرك توصیه ایتدیکی زمان کلمه‌دن اول ایشه باشلادیلر .

چته‌لرك صورت تشکل واداره‌سی حقنده قومیته‌لرجه ترتیب وشعباته ارسال اولنان تعلیماتنامهٔ داخلیدن قرایه عائد بریسیله قیصرینك اوه‌رك - فنسه قریه‌سنده تحریر ایدلمش دیکر بریسنك ترجمه‌لری چته‌لر حقنده بر فکر حاصل اولمق ایچون بروجه آتی درج اولندی :

ارمنی اختلالپرور طاشناقسوتیون قومیته‌سی

« قریه‌لره عائد تعلیمات داخلیه »

مواد عمومیه

۱ — فکر اختلال مقدسدر . بوسببله چته‌لره داخل اوله‌جق کیمسه‌لر لکه‌سز، حریته مفتون ، کتوم ذواتدن انتخاب ایدیله‌جکلردر .

۲ — کوی چته‌لری اصغری ۷ ، اعظمی ۱۵ اعضادن تشکل ایدر .

اخطار : اون بشدن زیاده اعضاسی اولان چته‌لر ایکی‌یه آیریله‌جقدر .

۳ — چته رئیسی ، معاون ، وزنه‌دار چته اعضاسنك اکثریت آراسیله انتخاب اولنور . کندیلرینه « هیئت اجرائیه » تسمیه ایدیلیر . اجتماعاتده مساوی رأیی حائز بولنورلر .

٤ — هیئت اجرائیه طرفندن چته افرادندن بر ویا برقاچ کشی اسلحه محافظی انتخاب اولنور .

اخطار : اسلحه محافظی انتخابی چته‌نك دیکر افرادندن محرم طوتیله‌جقدر .

۵ — اکر قریه‌ده ایکی چته وار ایسه هیئت اجرائیه بونلرك رئیسی ، معاون و وزنه‌دارلرندن ترکب ایده‌جکدر . ایکیدن زیاده اولورسه یالکز چته رئیسلرندن تشکل ایدر .

چته‌لرك وظائفی

۶ — هراعضا چته‌نك سرمایه‌سنی تزییده ، سلاح وجبخانه الده ایتمکه، حرکات اختلالیه‌یه معاونته مجبوردر .

۷ — هربکی اعضا چته‌یه تبرعاتده بولنمقله وتعهد ایتدیکی پاره‌یی میعادنده تأدیه ایتمکله مکلفدر .

۸ — اعضادن هربری چته‌نك اجتماعاتنه منتظماً دوام ایده‌جکدر . مشروع برمعذرتی اوله‌دن متوالیاً اوچ دفعه اجتماعاتده اثبات وجود ایتمه‌ین اعضا اخراج ایدیلیر .

۹ — هراعضا ایچون اطرافنده بولنان اشخاصه چته‌لرینه یازلمسنی تکلیف ایتملری ، تشکیلات حقنده معلومات‌ویرملری، ایشتدکلری ویا واقف‌اولدقلری اسرار اختلالیه حقنده سوز سویلملری، کندیلرینه عائد اولمیان ترتیبات اختلالیه‌یی اکلامغه چالشملری شدتله ممنوعدر .

۱۰ — قومیته‌نك‌قراری وهیئت اجرائیه‌نك تنسیبی ایله اعضادن هربری کندیسنه تودیع اولنان وظیفه‌یی درحال ایفا ایده‌جکدر . آلدیغی امری صورت محرمانه‌ده بیله اولسون رفیقلرینه افشایه حق یوقدر .

۱۱ — هرچته سلاح وافرادینی صاقلامق ایچون اختفا کاهلر احضارینه مجبوردر . بواختفا محللرینی آنجق سلاح محافظلری ایله چته رئیسلری بیله‌جکدر .

اخطار : چته افرادینك سلاح محافظنك کیم اولدیغنی تحقیقه قالقشمسی ، اخفا ایدیلن شخص ویا اسلحه‌نك محلنی اوکرنمه‌یه اوغراشمسی شدتله ممنوعدر .

۱۲ — هرچته افرادی قومیته طرفندن سلاح تعلیمی یاعغه وبومقصدله قومیته طرفندن کوندریله‌جك معلمك نظارتنده اکتساب ممارسه‌یه مجبوردر .

۱۳ — هرچته کرك کندی‌قریه‌سنده وکرك دیکر قریه‌لرده‌کی احواله‌نظارته وکویلی ایله خوش کچنمکه مجبوردر . عندالایجاب بونلره معاونت ایتملیدر .

۱۴ — چته‌لرك رئیسلرندن وهیئت اجرائیه‌دن اولان شکایتلری ینه رئیسلری واسطه‌سیله تابع بولندقلری قومیته‌یه تبلیغ اولنور .

۱۵ — برچته‌یه منسوب اولان اشخاصك هیئت اجرائیه‌نك موافقتی انضمام‌ایتمدکجه کندی باشلرینه ایش کورملری ممنوعدر .

اخطار : احتراصات شخصیه ایچون سرقت ویا یلانجیلق ایدنلر شدتله‌تجزیه‌ایدیلیرلر.

۱٦ — اعضادن هر بریسی اسرار اجراآت حکومته واقف اولمغه، شبهه‌لی اشخاصك حرکاتی تفتیشه واستحصال ایده‌جکی معلوماتی هیئت اجرائیه‌یه ابلاغه مجبوردر .

۱۷ — اختلاله عائد بر ایشدن طولایی تهلکه‌ده بولنان ویاخود توقیف ایدیلن هر ارقداشه معاونت ایچون قومیته طرفندن توديع اولنان وظائفی ایفایه اعضالر مجبوردر.

۱۸ — کندیسنه عائد شخصی بر ایشدن طولایی تهلکه‌ده بولنان اعضا چته‌دن استعانه ایده‌من .

۱۹ — چته‌لر قومیته‌نك موافقتی اوله‌دن کندی باشلرینه بر ایشه تشبث ایده‌مزلر.

۲۰ — چته‌دن آرزوسیله چکیلن ویاخود طرد اولنان اشخاص چته‌دن (سلاح، پاره) کبی شیلرك اعاده‌سنی طلب ایده‌من .

۲۱ — بشقه بر یردن کلوب چته‌یه داخل اولمق ایسته‌ینلر طالبك بولندیغی محلدن حقنده تحقیقات یاپلدقدن صکره بتون چته‌نك موافقتیله آلنه‌بیلیر .

اخطار : دیکر چته‌لردن قوغولمش اشخاصك بشقه چته‌یه قبولی جائز اوله‌ماز .

۲۲ — اقتداری اولان اعضا چته‌یه یاپه‌جقلری تبرعاتدن، ماهیه‌ویره‌جکلری پاره‌دن ماعدا بر خصوصی سلاح آله‌جقلردر .

۲۳ — اعضانك آله‌جقلری سلاحلر منحصراً حرکات اختلالیه ایچون قوللانیله‌جقدر. ایستنلدیکی زمان قومیته طرفندن قطعیاً رد اولنه‌ماز .

۲٤ — اعضادن هیچ بریسی احوال فوق‌العاده‌دن ماعدا قومیته‌نك موافقتی اولمدقچه سلاحنی بشقه‌سنه صاته‌میه‌جق واعاده دخی ایده‌میه‌جکدر .

۲٥ — اعضادن هیچ بریسی چته‌سنه عائد خصوصاتدن قومیته طرفندن مأموراً کوندریلنلردن ماعداسنه بحث ایده‌من .

۲٦ — قومیته‌دن ، شعبات تالیه‌دن ورود ایده‌جك اوامر ، تبلیغات رسمیه طاشناقسوتیون تمغاسنی حاوی اوراقه یازیله‌جقدر .

اخطار : شفاهاً ویریلن اوامر وعادی کاغدلر اوزرینه محرر تعلیمات معتبر ومعمول به دکلدر.

هیئت اجرائیه‌نك وظائفی

۲۷ — هیئت اجرائیه چته‌لرینك تنویر افکارینه ، تعلیماتك حسن تطبیقنه مأموردر.

اخطار : هیئت اجرائیه رفاقتنده قومیته‌دن تعیین ایدلمش بر مرخص بولنور . وبونك واسطه‌سیله قومیته ایله مخابره ایدر .

۲۸ — هیئت اجرائیه بلا استثنا چته اعضاسنی اجتماعه دعوت ایدر . وچته‌یه عائد خصوصات بالعموم چته افرادینك موافقتیله وانضمام رأیلریله تذکر ایدیله‌رك تقرر ایدر .

٢٩ — هيئت استحصال ایتدیکی بتون معلوماتی، قریه‌ده وقوع بولان احوال ووقایعی قومیته‌یه رفاقتنده بولنان مرخص واسطه‌سیله اشعار ایدر .

٣٠ — قومیته طرفندن ویریلن تعلیمات وسائر خصوصات حقنده اعتراضات وسائره وارسه هیئت اجرائیه تحریراً قومیته‌یه یازار وقرارینه انتظار ایدر .

٣١ — هیئت اجرائیه چته‌یه ویریلن ویا اساساً عائد اولان وسائط اختلالیه‌یی حسن محافظه‌یه مأمور وضیاعندن مسئولدر .

٣٢ — قومیته طرفندن ویریلن اوامری اجرا ایچون هیئت اجرائیه عندالایجاب اسلحه محافظلرندن سلاح آله‌رق وظیفه‌لرینی ایفا ایده‌جکلره اعطا ایدر . وایشك ختامنده ینه آله‌رق محافظه ایلر .

اخطار : اکر یاپیله‌جق ایشه چته‌نك سلاحی کافی کلمز ایسه چته افرادندن سلاح آله‌بیلیر . وصکره ینه کندیلرینه اعاده اولنور . هیئت اجرائیه بوصلاحیتی حائزدر .

٣٣ — اختلال ایچون قومیته طرفندن کوندریله‌جك اشخاصه هیئت اجرائیه احتیاج وارسه سلاح وسائره کبی شیلر ایچون معاونت ایده‌جکدر .

٣٤ — هیئت اجرائیه سنه‌نك هرموسمنده ایکی پوسته‌جی وایکی بلد (ساعی) بولندیره‌جقدر . عندالاقتضا بونلری احوالدن خبردار ایتمك ایچون شهرلر و کویلرده‌کی قومیته‌لره سوق ومخابره‌یی بونلر واسطه‌سیله تأمین ایده‌جکدر .

اخطار : مکتوب کوتوره‌جك پوسته‌لر دائمی حاضر بولنه‌جقلردر . کیتدکلری یرلرده ایکی ساعت قاله‌بیلیرلر. بلدلر (ساعیلر) ایسه ایسته‌نیلن ساعتده حرکت ایتمکه مجبوردرلر.

٣٥ — هیئت اجرائیه اوچ آیده بردفعه چته‌لرینك سلاح و پاره‌جه موجودلرینی قومیته‌لره اشعار ایده‌جکدر .

٣٦ — هیئت اعضادن هربرینك اقتدارینی نظر دقته آله‌رق تعهد شهریسنی تعیین ایده‌جك، تبرع اولنان اشیایی وزنه‌داره تودیع ومقابلنده مقبوض اخذ ایلیه‌جکدر .

٣٧ — هیئت اجرائیه قریه‌لرینه اوغرایه‌جق ویا کندیلرندن معاونت طلب ایده‌جك رفقایه معاونته مجبوردر . کندیلرینك نره‌دن کلوب نره‌یه کیده‌جکلرینی تدقیق ایتمك صلاحیتی خارجنده‌در .

اخطار : هیئت اجرائیه بوقبیل اشخاصه اقتضا ایدن شیلری اعطادن صکره قومیته‌یه معلومات ویره‌جکدر .

٣٨ — بوکبی رفقایه هیئت اجرائیه آنجق فوق‌العاده اضطرار حالنده چته قاصه‌سندن معاونت ایده‌بیلیر .

٣٩ — هیئت اجرائیه اختلال وعصیان سببیله توقیف اولنان اشخاص ایله افراد عائله‌سنه قومیته‌نك موافقتی آلمقسزین معاونت ماديه‌ده بولنه‌بیلیر .

۴۰ — چته‌نك رأی وموافقتیله عمومی بر شکل وماهیتده اوله‌جق تشبثات ایچون هیئت اجرائیه قومیته‌یه مراجعت وآله‌جغی جواب اوزرینه حرکت ایدر .

۴۱ — هیئت استعفا ایدر ویا استعفا ایتدیریلیرسه بتون قومیته افرادینه مفصلاً حساب ویره‌جکدر .

اخطار : مأموریتندن استعفا ایدن رئیس، معاون ، وزنه‌دار ، سلاح محافظی چته‌ده علی‌العاده براعضا موقعنده بولنه‌جقدر .

وزنه‌دارك وظائفی

۴۲ — وزنه‌دار کندیسنه تودیع اولنان وارداتك، مبالغك حسابلرینی طوتمغه مأموردر. قومیته‌نك امر وموافقتی اولمدقجه کیمسه‌یه بورج ویره‌مز .

۴۳ — وزنه‌دار هرآی اداره‌سی آلتنده‌کی مبالغك حساباتی چته‌یه بیلدیرمکه‌واوچ آیده برچته‌یه عائد پاره واسلحه حقنده قومیته‌یه معلومات ویرمکه مجبوردر .

۴۴ — وزنه‌دار تأدیاتی هیئت اجرائیه‌نك امر وطرفلرندن ممضی اوله‌رق ویره‌جکلری سندلر اوزرینه اجرا ایدر .

۴۵ — چته انفساخ ایدرسه وزنه‌دار بتون مبالغی قومیته‌یه کوندریر .

سلاح محافظنك وظائفی

۴۶ — سلاح محافظی تودیع اولنان اشیایی محافظه ایدر و مقبوض مقابلنده ایسته‌نیلن شیلری ویریر .

۴۷ — سلاحدار یدنده بولنان اشیا حقنده کیمسه‌یه معلومات ویرمیه‌جکدر .

۴۸ — سلاحدارلر کندیلرینه تودیع اولنان اسلحه وسائره‌یی حسن محافظه‌یه مجبوردر . هیئت اجرائیه‌دن امر آلمدقجه اسلحه‌دن کندیسنه آیره‌ماز .

جزا

۴۹ — چته افرادی آره‌سنده اختلالدن ویاخود اسباب سائره‌دن طولایی تحدث ایدن جرائم هیئت اجرائیه طرفندن تدقیق اولنور .

۵۰ — چته آره‌سنده‌کی اوفق جرائم وقباحتلر چته طرفندن رؤیت اولنور . بیوك واهمیتلی مسائل ایچون هیئت اجرائیه‌یه مراجعت ایدیلیر . اوراسی‌ده عندالایجاب قومیته‌یه تودیع ایدر .

۵۱ — جزالر ، خصوصی ویا علنی تکدیر ، طیاق ، جزای نقدی ، چته‌دن ، ویدن ، مملکتدن موقت تبعید ، نفی واخراج ، اعدام‌در .

٥٢ — تكدير وتبعيد موقت چتەنك طوپلانعەسنە لزوم كورلزسە هيئت اجرائيه طرفندن تطبيق اولنەبيلير .

٥٣ — جزاى نقدى ، طياق ، نفى جزالرى هيئت اجرائيەنك مراجعتيله تشكل ايدەجك قوميته مجلسى طرفندن واكثريت آرا ايله حكم اولنور .

٥٤ — اعدامه محكوم ايديلن كويلى ويا چته افرادى حقنده هيئت اجرائيه قناعت وجدانيەسنى قوميتەيە بيلديرير وآلەجنى حكمى تطبيق ايدر .

٥٥ — اعدامه محكوم ايديلن شخص حقندەكى اتهامنامەنك بالآخره عكسى ثابت اولورسه هيئت اجرائيه مسئولدر .

٥٦ — قوميتەيە عائد اشيا واسلحەيى صاتان ويا كنديته مال ايدن؛ قوميتەنك قراريله اعدامه محكوم ايديلير .

٥٧ — قوميتەيە عائد اشيايى بوزان ، تخريب ايدن ؛ چته قراريله جزاى نقدى يه محكوم ايديلير .

٥٨ — نفى وتبعيد اولنان چته افرادى اكر واقف اولدقلرى اسرارى افشا ايدر وياخود تهلكەلى، شبهەلى بريسنه بيلديريرلرايسه قوميتەنك قراريله اعدامه محكوم اولورلر.

١٩١٠ [طاشناقسوتيون قوميتەسى]

طاشناق اختلال قوميتەسى هيئت فعالەسنك نظامنامۀ داخليسى

مقصد

١ — طاشناق ارمنى اختلال قوميتەسى هيئت فعالەلرينك باشليجه وظائفى امور اختلاليەيه مادى ومعنوى معاونتده بولنمقدر .

اعضالر وتشكيلات

٢ — بلاتفريق جنس ومذهب، اوصاف مطلوبەيى حائز اولان واون سكزياشنده بولنان هرشخص هيئت فعاله اعضاسى اولەبيلير . (اوصاف مطلوبه : اختلال فكرنده بولنمق ، حسن حال اصحابندن اولمق ، ماضيسى نزيه اولمق وطاشناقلره متوجه بولنمق .) اعضا اولانلر طاشناق قوميتەسى پروغرامنه واشبو نظامنامەيه دائما مربوط وصادق قالەجقلرينى تعهد ايدەجكلردر .

٣ — ديكر قوميتەلره منسوب اولانلر ، اوقوميتەلرله علاقەلرينى كلياً قطع ايتمدكجه وبوخصوصده رفقاى جديدەسنى تأمين ايتمدكجه طاشناق قوميتەسنه اعضا اولەمازلر .

٤ — هیئت فعالیه داخل اولمق ایستیانلر، شفاهاً ویا تحریراً هیئتك هرقنغی برفردی واسطه‌سیله مراجعت ایده‌بلیر ؛ هیئت فعاله‌ده بعدالتذکر ثلثان رأی قزانان ذوات اعضالق صفتنی احراز ایدر . بعده هیئت تابع بولندیغی مافوق قومیته‌یه تحریراً اشعار کیفیت ایدر . بوقومیته اوچ کون ظرفنده جواب ویره‌جکدر . قومیته تکلیف اولنان اعضایی قبول ویا رد ایتمك صلاحیتنی حائزدر .

٥ — اعضالغه قبول اولنانلر ، مجلس حضورنده ، طاشناق قومیته‌سی اساساتنه صادق قاله‌جغنه دائر ناموسی اوزرینه سوز ویریر . بعده اشبو نظامنامه‌نك بر صورتنی امضا ایدر . ممضی صورت تالی قومیته نزدنده حفظ ایدیلیر .

٦ — اعضالغی رد اولنان اشخاصك اسامیسی برای احتیاط بالجمله هیئتلره تحریراً بیلدیریلیر .

٧ — هیئت‌فعاله‌ده اعضا بولنان‌شخص عینی‌زمانده دیکر هیئت‌فعاله‌یه اعضا اوله‌ماز .

٨ — طاشناق هیئت اداره‌سی بولنان ویا بولنمیان محللرده افراد چته تشکیل ایده بیلیرلر . آنجق منسوب اولدقلری تالی قومیته‌نك موافقتنی استحصال ایتمك ایچون مراجعت ایتمك وطاقمی تشکیل ایدن افرادك اسامیسنی بیلدیرمك لازمدر .

٩ — برطاقم (٥ ـ ١٠) کشیدن ترکب ایدر . طاقم افرادینك عددی درده تنزل ایتدیکی تقدیرده ، ٢٨ نجی ماده احکامی اجرا ایدیله‌رك مذکور افراد دیکر طاقملره توزیع ایدیلیر .

١٠ — بر طاقمك تقسیمی اقتضا ایتدیکی تقدیرده ، اولا تحریراً ، هیئت اداره‌یه معلومات ویرمك لازمدر . هیئت اداره ، اعضادن برینی اعزام ایدر ورئیس مجلس طرفندن‌ده موقت بر رئیس ثانی انتخاب اولنور . بعده بالاستشاره طاقم ایکی‌یه تقسیم اولنور .

اخطار : اصل طاقمك اسمی و دفتری اسکی رئیسده ابقا ایدیلیر و انقسامنه قدر موجود اولان نقد هیئت اداره‌یه تودیع اولنور . اسکی طاقم نامنه اولان بورجلری مذکور طاقم تأدیه ایدر .

وظیفه وانضباط

١١ — هراعضا واردات وتمتع شهریسنك یوزده یکرمیسنی قومیته‌نك امرینه ترك وتأدیه ایتمك مجبوریتنده‌در .

١٢ — اوچ آی متمادیاً عائدات شهریه‌سنی تأدیه ایتمیان اعضا ، طاقم رئیسنك اعطا ایتدیکی بر ماه مهل ظرفنده بورجنی کاملاً تأدیه‌یه مجبوردر . شاید ینه تأدیه ایتمزسه اعضالقدن اخراج اولنور .

۱۳ — هر اعضا اجتماعاتده حاضر بولنمغه مجبوردر . بلا معذرت اجتماعده بولنمیان اعضا ، برنجی دفعه‌سنده عفو اولنور . ایکنجی دفعه‌سنده اسمی اعلان ایدیلیر. اوچنجی دفعه‌سنده جزای نقدی‌یه دوچار اولور .

۱٤ — هر اعضا ، کتم اسرار ایتمکله مکلفدر .

۱٥ — هر طاقم اختلال ایچون فکراً ترقی وتوسیع معلومات ایتمکه چالیشه‌جقدر . شاید طاقم افرادی آره‌سنده دیکرلرینه بو خصوصده رهبرلك ایده‌جك معلوماتلی رفقا بولنمازسه مقتدر برارقداشك اعزامی ایچون محلی هیئت اداره‌سنه مراجعت ایدیله‌جکدر .

۱٦ — طاقملر لا اقل ایکی هفته‌ده بردفعه عقد مجلس ایتمکه مجبوردرلر . اعضانك ثلثانی موجود بولنان هر اجتماع مقرراتی شایان قبولدر .

۱۷ — اکر برطاقم وظیفهٔ مودوعه‌سندن ماعدا دیکر بر تشبثده بولنمق ایسترسه ، محلی هیئت اداره‌سنه مراجعت وآنك رأینی استحصال ایده‌جکدر .

۱۸ — هر اعضا ، رئیسدن، استثناءً مجلسك اجتماعنی طلب ایده بیلیر ؛ رئیس ، ایلك طلبی قبوله مجبوردر .

۱۹ — اکر برطاقم رئیسی ویا اعضا اجتماع عمومی طلبنده بولنورسه، اولا رئیس واسطه‌سیله مجلس رؤسایه مراجعت ایدر . بعده مجلس رؤسانك قرارینه‌اقتران ایتدکدن صکره محلی هیئت اداره‌سنه مراجعت ایدیلیر . هیئت اداره طلب واقعی اسعافه‌مجبوردر.

۲۰ — اکر برطاقم‌داخلنده اختلاف‌تحدث‌ایدرسه، اولا اوطاقم داخلنده حل‌وفصل ایدلمکه چالیشیلیر ، اوله‌مدیغی تقدیرده محلی هیئت اداره‌سنه اعطای معلومات ایدیلیر .

۲۱ — برطاقم ، طاقمه عائد داخلی مسئله‌لرده اعضادن متشکل برهیئت عدولی‌قبول ایدر . شاید طرفیندن بری هیئت عدولك قرارندن غیرممنون اولورسه محلی اداره هیئتی میانندن طرفینك انتخاب ایده‌جکی اشخاصدن مرکب دیکر برهیئت تشکیل اولنور. اشبو ایکنجی هیئتك اعطا ایده‌جکی قرارلر مطاعدر .

۲۲ — طاقم مجلسنده ، مجلس رؤساده و تالی قومیته مجلسنده ویاخود هیئت عدوللرده بردفعه تذکر ایدیلن مسئله‌یی تکرار موضوع بحث ایدن اعضا ، مفسد عد ایدیله‌رك طاقمدن اخراج وتبعید ایدیلیر .

۲۳ — برطاقم ، محلی هیئت اداره‌سنك معلوماتی اولمقسزین وآنك تصویبنه اقتران ایتمکسزین هیچ براعضایی طرد ایده‌مز .

۲٤ — هرطاقم ، هرسنه‌نك کانون اولنده هیئتك انتخابندن اقدم کندی رئیسنی انتخاب ایدرك (ماده ۲٥) موجبنجه محلی هیئت اداره‌سنه بیلدیریر .

اخطار : اکر بر رئیس استعفا ایتدیریلیرسه یکیدن بر دیکری انتخاب اولنه‌رق هیئت اداره‌یه بیلدیریلیر .

٢٥ — تالی قومیته اعضاسندن بری عینی زمانده طاقم‌ریاستی وظیفه‌سنی‌ده درعهده ایده‌مز . شاید ریاسته انتخاب اولنمش ایسه هرحالده ایکی وظیفه‌نك برندن استعفا ایتمك اقتضا ایدر .

٢٦ — طاقم ریاستی مدتی بر سنه‌در . بو مدتدن صکره تکرار انتخاب اولنمق لازمدر . (ماده ٢٤-٢٥)

٢٧ — بر طاقم رئیسی ، اولا طاقم اصول ونظاماتنی وانضباطنی محافظه ایتمك ، ثانیاً حس اختلالی تلقین ایتمك وطاشناق پروغرامنی افراد میانده تعمیم و تعلیم ایلمك ، بوخصوصده افرادك فکراً انکشافنه و تعلیم و تربیه‌سنه اعتنا ایلمك ، ثالثاً ، محلی هیئت اداره‌سیله مناسباتده بولنه‌رق هیئت مذکوره طرفندن اعطا ایدیلن اوامر وتعلیمات ایله معلومات سائره‌یی طاقمه تبلیغ واخبار ایتمك ، رابعاً جلسه‌لرك مقرراتنی قید وتسجیل ایتمك واعطا ایدیلن عائدات شهریه‌یی دفتر مخصوصنه قید ایتمك. خامساً آیده بردفعه تالی‌قومیته‌یه ویرمش اولدیغی حساباتك مقبوضنی رقابه ابراز وارائه ایلمك وبعده‌محافظه‌سنه اعتنا ایتمك، سادساً اوقات معینه‌ده مجلسی انعقاد ایتدیرمك ایله مکلفدر .

انحلال

٢٨ — برطاقمك ، افرادینك تنزلیله انحلالی وقوعنده ، اوطاقمك اشیا ، نقود ودفاتری ومحررات سائره‌سی قومیته‌یه عائد اولدیغندن بونلرك کافه‌سی محلی هیئت‌اداره‌سنه تودیع اولنور .

مجلس رؤسا

٢٩ — مجلس رؤسا ، طاقم رئیسلریله محلی هیئت اداره‌سنك بر اعضاسندن ترکب ایدر .

٣٠ — مجلس رؤسا ، تالی قومیته‌نك دعوتی اوزرینه منتظماً آیده برکره اجتماع ایدر . اهمیتلی برمسئله ظهورنده ویا برطاقمك دعوتی اوزرینه فوق‌العاده‌اوله‌رق‌ده اجتماع ایده‌بیلیر . طاقم رئیسی موضوع بحث ایده‌جکی مسئله حقنده دیکربررئیس ایله‌متحدالفکر اولمق لازمدر . رؤسا ، احوال فوق‌العاده‌ده هیئتك غیابنده‌اوله‌رق مجلسی‌انعقاده دعوت ایتمك صلاحیتنی حائزدرلر. هیئت‌اداره‌اعضاسی مجلس‌رؤساده یالکز برر رأیی حائزدرلر.

٣١ — اجتماعه بالجمله رؤسانك دعوت ایدلمسی مجبوریدر. عکس تقدیرده، دعوت اولنمیان رؤسانك پروتستو ایتمکه حقی واردر .

٣٢ — مجلس رؤسا ، بالذات برمسئله‌یی موقع مذاکره‌یه وضع ایده‌رك اجراآتده بولنه‌ماز . آنجق طاقملر طرفندن اداره حقنده درمیان ایدیلن اعتراضات ویا طاقملر

آره‌سنده ظهور ایدن اختلافاتی هیئت اداره‌یه عرض ایتدکدن وآنك مساعده وموافقتنی استحصال ایلدکدن صکره مذاکره ورؤیت ایده‌بیلیر. کذلك نتیجهٔ مذاکره‌ده طاقملر آره‌سنده‌کی روابطی تقویه ایده‌جك استفاده بخش قرارلری اداره هیئتنه بیلدیردکدن وآنك موافقتنی آلدقدن صکره اجرا ایده‌بیلیر.

٣٣ — مجلس رؤسا، تالی قومیته‌نك تحت اداره‌سنده وآنك طرفندن کوندریلان ذاتك ریاستی آلتنده اجتماع ایدر. عکس تقدیرده، یعنی انك معلوماتی اولمقسزین ریاستی آلتنده مجلس عقد ایدن رئیس مسئول ایدیلیر.

تالی قومیته

٣٤ — بش طاقم، یاخود یکرمی بش اعضا بر (تالی قومیته) تشکیل ایدرلر.

اخطار: طاقملرك عددی اونه ویا اعضانك عددی اللی‌یه بالغ اولدقده، قومیته بالذات تشکل ایدرك منسوب اولدیغی محلی هیئت اداره‌یه بیلدیریر.

٣٥ — تالی قومیته بش اعضادن ترکب ایدر.

٣٦ — برسنه اقدم قومیته‌یه داخل اولمش بولنان هر اعضا تالی قومیته‌یه اعضا انتخاب اولنه‌بیلیر.

٣٧ — تالی قومیته اعضالری، مجلس عمومی طرفندن رأی خفی ایله وبرسنه مدتله وتکرار انتخاب اولنبق حقنی حائز اولمق اوزره منطقهٔ نفوذی داخلندن انتخاب اولنور.

٣٨ — تالی قومیته، اولا طاقملرك بالجمله امور وخصوصاتنی ومناسبات خارجیه‌لرینی رؤیت ایتمك، ثانیاً طاقملرك فیض‌وترقیسنه وقومیته پروپاغانداسنه اهتمام‌ایلمك ورفقا میانده روابط قویه تأمین و تأسیس ایتمك، ثالثاً جماعتك فکراً تنورینه وامور معارفه خدمت ومعاونت ایلمك، رابعاً اعانه درجنه وامور معارفه خدمت و پیانقو و مسامره‌لر ترتیب ایلمك، خامساً منطقه‌سی داخلنده طاشناق قومیته‌سی افکارینی تعمیم ایله اعلا ایتمك وظائفی ایله مکلفدر.

٣٩ — تالی قومیته منطقهٔ نفوذینه دائر اموروده مستقل بالرأیدر. آنجق دائرهٔ صلاحیتی خارجنده‌کی تشبثاتی اجرا ایچون منسوب اولدیغی مافوق هیئتك رأی و موافقتنی آلمق مجبوریتنده‌در.

٤٠ — تالی قومیته، مجلس رؤسا طرفندن درمیان‌ایدیلن تکالیفی نظراعتباره آله‌رق آنی تأمین وتنفیذ ایله وظیفه‌داردر.

٤١ — تالی قومیته‌نك بررئیس، برکاتب، بروزنه‌داری بولنه‌جقدر. بونلر رأی خفی ایله مجلس طرفندن انتخاب اولنورلر.

٤٢ — رئیس، مجلسه ریاست ومجلسك مخابرات رسمیه‌سنی کاتبله برلکده اداره

ایتمك، معاملات حسابیه‌یی تصدیق و وزنه‌دار ایله برابر امضا ومقرراتی موقع اجرایه وضع ایلمك وظائفیله مكلفدر .

٤٣ — كاتب ؛ مجلسك كتابت وظیفه‌سنی ایفا وامور مخابره‌سنی اجرا واوراق مخابره وقیوداتی حفظ ومقرراتی رئیس ایله برابر امضا ایلمك وظائفیله مكلفدر .

٤٤ — وزنه‌دار ؛ نقودی محافظه ایتمك وطاقملرك حساباتنه مقابل رئیسك امضاسنی حاوی مقبوض سنداتی اعطا و عائداتی تأدیه ایتمیان طاقملره اخبارنامه ارسال ومبایعات فاتوره‌لرینی حفظ ایتمك وواردات ومصارفات حساباتی منتظماً طوتمق وظائفیله مقیددر .

٤٥ — تالی قومیته، هیئت مرکزیه طرفندن مختوم دفاتر حسابیه‌یی طاقملره توزیع وهرسنه نهایتنده تدقیق ایتدکدن صکره اجتماع ایده‌جك مجلسه ابراز ایتمك اوزره اخذ وحفظ ایلر .

٤٦ — تالی قومیته اعضالری هر اوچ آیده بر دفعه حساباتی تدقیق وامضالریله تصدیق ایتدکدن صکره مجلس عمومی‌یه عرض وابراز ایدرلر .

٤٧ — تالی قومیته هیئتی بالجمله سوء استعمالاتدن مسؤلدرلر .

٤٨ — اعضادن هرهانکی بری وزنه‌دارك معاملاتندن شبهه‌لنیرسه درحال دیکر رفقاسنه اخبار کیفیت ایدرك آنلرله برلکده معاملات حسابیه‌سنی تدقیق وتفتیش ایتمکه صلاحیتداردر .

٤٩ — تالی قومیته هیئتی، حاصلاتندن یالکز یوزده قرقنی صرف ایتمکه صلاحیتداردر. متباقی قسمنی قومیته صندوقنه ارسال ایدر .

٥٠ — تالی قومیته سنه‌ده ایکی دفعه اجراآتی حقنده‌کی راپوریله حساباتی منسوب اولدیغی مافوق هیئته کوندریر .

٥١ — هیئت اعضاسندن برینك تبدیلی لازم کلدکده ، اولجه مجلس رؤسانك موافقتنك استحصالی لابددر .

٥٢ — اکر برطاقم ، کندی هیئتی حقنده شدیداً اتهاماتده بولنورسه ، شکایاتنی اولا مجلس رؤسایه بیان ایدر . مجلس رؤسانك حل ایده‌مدیکی مدعیات مجلس عمومی‌یه عرض اولنور . او دخی حل وفصل ایده‌مز ایسه منطقه مجلس عمومیسنه بیلدیریلیر .

٥٣ — تالی قومیته هیئتی ، طاقملردن طرد اولنان افرادك اسامیسنی مجلس رؤسایه بیلدیرمکه مجبوردر .

٥٤ — سنهٔ دوریه‌بداتی کانون‌اولك اوتوز برنجی کونیدر. هرطاقم یوم مذکورده کندی رئیسنی انتخاب ایدرك تالی قومیته‌یه بیلدیره‌جکدر .

٥٥ — رئیسلرك انتخاباتی ختام بولدقدن صکره ، تالی قومیته ، مجلس عمومی‌یی اجتماعه دعوت ایدرك کانون‌اولك ٣١ نجی کونندن صکره استعفاسنی ویرمك مجبوریتنده‌در.

مجلس عمومی

٥٦ — مجلس عمومی ، منطقه‌نك الك صلاحیتدار هیئتیدر .

٥٧ — مجلس عمومی ، ینه کندی طرفندن انتخاب اولنان رئیس وکاتب ایله اداره اولنور .

٥٨ — منطقه‌نك اعضای فعاله‌سنك کافه‌سی مجلس عمومی‌یه داخلدر .

اخطار : دوچار مجازات اولمش اولان اعضالر مجلس عمومیده اعطای رأی حقندن محرومدرلر .

٥٩ — مجلس عمومی قلمی ، مجلسك ختامندن سکز کون صکره بالجمله مقررات ومحرراتی تالی قومیته‌یه تودیع ایده‌جکدر .

٦٠ — مجلس عمومی ، اولا ، تالی قومیته ومنطقه مجلسی مرخصلرینی انتخاب ، ثانیاً ، تالی قومیته‌نك برسنه ظرفنده‌کی اجراآتنه دائر اولان راپوری مطالعه و تدقیق ، ثالثاً ، تالی قومیته حسابات سنویه‌سنك وارداتی یکان یکان تدقیق و مصارفاتی یالکز یکوناً استماع ایده‌جکدر . (مصارفاتك یکان یکان تدقیق وظیفه‌سی مجلس عمومی طرفندن منتخب برمرخصه مودوع اولوب مذکور مرخص نتیجهٔ تدقیقاتی مجلسه بیان ایده‌جکدر) رابعاً ، تزیید فعالیت ایچون طاقملرله استشاره ، خامساً ، منطقه داخلنده‌کی امور سیاسیه‌یه دائر سرد مطالعه ایلك وظائفیله اشتغال ایده‌جکدر .

٦١ — اکر تالی قومیته‌لرك حسابات سنویه‌سنده سوء استعمال مشاهده ایدیلیرسه ، عائد اولدیغی تالی قومیته هیئتنه ابلاغ کیفیت ایدیلیر .

٦٢ — مجلس عمومینك کندیسنه مخصوص سجلاتی بولنه‌جقدر .

تشکیلات علیهنه ایقاع اولنان جرائم

٦٣ — بروجه زیر تعداد اولنان خصوصاتی ارتکاب ایدن رفقا ، مجرم عد اولنورلر :

١ — قومیته‌نك نظامنامهٔ داخلیسنه واجتهاداتنه مخالف حرکتده بولنانلر .

٢ — طاقمه عائد ویا کندیسنه تودیع اولنان برسری دیکرلرینه افشا ایدنلر .

٣ — جلسه‌لرده الفاظ غیرمناسبه استعمال ایدنلر .

٤ — اجتماعاتی اخلال ایدنلر .

٥ — سرخوش اوله‌رق اجتماعاته کلنلر .

٥ — اعتیادات وافعال قبیحه‌سنی قومیته داخلنده تعمیمه چالیشانلر .

٧ — لغرض رفقاسنی ذم ایدنلر وعلیهلرنده بولنانلر .

٨ — برای شهادت قومیته حکم هیئتی طرفندن جلب ودعوت اولنوبده اجابت ایتمیانلر .

٩ — كنديسنه توديع اولنان بروظيفه ويا مأموريتى قبول ايتميانلر .
١٠ — قوميته نامنى سوء استعمال ايدنلر .
١١ — تشكيلاته عائد نقود واشيا اختلاس وكتم ويا سوء استعمال ايدنلر .
١٢ — عياشلق و قماربازلق كبى اخلاقسزلقلرله كرك بين‌الرفقا ، كرك بين‌الناس غيرمناسب احوال وحركاته جرأت ايدنلر .

حكم ومجازات

٦٤ — اشبو نظامنامه‌ده سرد وتعداد اولنان جرائمى ارتكاب ايدن اعضا بعدالمحاكمه طرد وجزاى نقدى ايله مجازات ايديلير .
٦٥ — هيئت حاكمه ٢٠، ٢١، ٢٢ و ٥٣ نجى مواد احكامنه توفيقاً تشكل ايدر .
٦٦ — تكدير و تعذير هيئت طرفندن تقدير و اعطا ايديلير . هيئتك عمومى اجرا ايدر .
٦٧ — تكدير وتعذير مجلس حضورنده ومتهمك مواجهه‌سنده قرائت اولنه‌رق اجرا اولنور .
٦٨ — محكوم، حقنده اعطا ايديلن حكم‌وقرارى وجاهاً استماع‌ايتمك‌مجبوريتنده‌در . عكس تقديرده بالجمله قوميته حقوقندن محروم ايديلير .
٦٩ — مدت محكوميت اعظمى اوله‌رق آلتى آيدر .
٧٠ — جزاى نقدى ؛ برغروشدن يوز غروشه قدردر .

اعتراض على الحكم

٧١ — طاقم مجلسندن ويريلان حكمه رؤسا مجلسنده ، رؤسا مجلسندن ويريلان قراره تالى قوميته مجلسنده وتالى قوميته مجلسندن ويريلان قراره‌ده ديوان حكم‌ده اعتراض اولتور .
٧٢ — ديوان حكم يكرمى برنجى ماده موجبنجه تشكيل اولنور .
٧٣ — معترض ، اعتراضنامه‌سنى تالى قوميته‌يه تقديم ايدر . تالى قوميته مذكور اعتراضنامه‌يى اوراق دعوى ايله برلكده عائد اولديغى هيئته ارسال‌ايدر . اوراق مذكوره يدى كون ظرفنده كوندرلمزسه تالى قوميته مسؤل اولور .
٧٤ — هر قنغى بر مجلسدن صادر اولان حكم وقراره سكز كون ظرفنده اعتراض ايدلمزسه موقع اجرايه وضع اولنور . آندن صكره وقوع بوله‌جق اعتراضات استماع اولنماز .
٧٥ — مجلس رؤسايه كلن هردعواده ، طرفين مجلسك تعيين ايده‌جكى مقدارده‌كى

مبلغی مناصفةً تودیعه مجبوردر . دعوانك ختامنده برائت ایدنه پاره‌سی اعاده اولنور . محکمه مصارفی محکوم اولانك حصه‌سندن بالتنزیل متباقیسی محکومه اعاده ایدیلیر .

٧٦ — اشبو نظامنامه مجلس عمومیده ثلثان اکثریتله تعدیل اولنه‌بیلیر .

فنسه — ٢٦ ایلول ١٩١٥ اوه‌رك

خنچاق ، طاشناق ، رامغاوار ، وه‌راغازمیال خنچاق قومیته‌لرینك رسمی نظامنامه‌لری اولدیغی کبی هر بریسنك غایت محرم طوتیلان برر ده خفی پروغراملری بولنیوردی . آنجق بونلر بالطبع مطبوع دکلدی . قومیته‌لر مخابرات و تبلیغات محرمانه‌لرنده همان هیچ بر زمان تحریری امر ویرمامشلر و شعبه‌لرینه محرم تبلیغاتی دائما اك معتمد وامین اعضالرینی کوندرمك صورتیله اجرا ایتمشلردر . کیزلی یازیلرله و آره‌لرنده معلوم پارولالرله ـ نادراً ـ یازیلان مکتوبلرك اوقوندقدن صکره درحال امحاسی اونودلمازدی .

قومیته‌لر معین زمانلرده بتون شعباتندن کوندریلن مرخصلرله قونغره‌لر عقد ایدرلر وقونغره مقرراتی‌ده بالعموم شعباته تبلیغات عمومیه شکلنده ایصال ایلرلردی . ینه بومقررات ناشر افکارلری اولان غزته‌لرله‌ده نشر ایدیلیردی .

خنچاق قومیته‌سنك ١٩١٣ده کوستنجه‌ده عقد ایتدیکی قونغره‌نك مقرراتی یوقاریده درج اولونمشدر . طاشناقسوتیون و خنچاق قومیته‌لرینك ١٩١٤ تموزنده، یعنی حرب عمومیدن اول انعقاد ایدن قونغره‌لری ضبطنامه‌لرینك احتوا ایتدیکی شایان اهمیت مقررات طولاییسیله بعض اقسامنك بروجه آتی ترجمه ودرجی مناسب کورلمشدر :

ارمنی اختلالجی طاشناقسوتیون قومیته‌سنك سکزنجی عمومی قونغره‌سی

طاشناقسوتیون قومیته‌سنك سکزنجی عمومی قونغره‌سی ارمنستانده [*] ١٩١٤ سنه‌سی تموزنده انعقاد ایتمشدر .

قونغره ایکی هفته دوام ایتدی و ٢٨ جلسه عقد اولندی .

---

[*] حربدن براز اول ارضرومده انعقاد ایتمشدر .

قونغره‌یه آتیده‌كی ترتیب اوزرینه دعوت واقع اولمشدی :

	رأی
١ — غرب بورروسی	١
٢ — شرق «	١
٣ — ارمنستان «	١
توركیا	
٤ — استانبول واستانبول قومیته‌سنه تابع منطقه‌دن	٢
٥ — طربزون	٢
٦ — موش	٢
٧ — وان	٢
٨ — ارضروم	٢
٩ — سیواس	٢
١٠ — خرپوط	٢
١١ — صامسون	٢
١٢ — آطنه وملحقاتی قومیته‌سندن	١
١٣ — بیروت	١
١٤ — ازمیر وملحقاتی قومیته‌لرندن	١
١٥ — قیصری	١
١٦ — دیاربكر	١
قفقاسیا	
١٧ — مرقاسدان وملحقاتی قومیته‌لرندن [١]	٢
١٨ — اوسقاناباد « « [٢]	٢
١٩ — مزقاغاك « « [٣]	٢
ایران	
٢٠ — طهران وملحقاتی قومیته‌لرندن	٢
٢١ — تبریز « «	٢

[١] اچمیازین وحوالیسی
[٢] موسقوه
[٣] تفلیس

مهاجرلرده

٢٢ ـــ آمريقا وملحقاتى قوميتەسندن	٢
٢٣ ـــ مصر « «	١
٢٤ ـــ بالقان « «	٢

قوميتەنك ناشر افكارى غزتەلرده

٢٥ ـــ طروشاق غزتەسى هيئت تحريريەسندن	١
٢٦ ـــ آزادمارد « «	١

طلبه

٢٧ ـــ اوروپا طاشناقسوتيون فرقەسنه منسوب طلبەدن	١
٢٨ ـــ توركيا « « «	١
٢٩ ـــ روسيه « « «	١

٣٠ ـــ داخلدن وممالك اجنبيەدن دعوت ايدلمش اعضاى فعالەدن بعض ذوات

قونغره رأى مطلق حائز ٢٦ ذات ايله ماهيت استشاريده بيان مطالعەيه مأذون ديكر درت ذاتدن كه جمعاً ٣٠ اعضادن مركبدى.

تورك حكومتنه قارشى وضعيت ومسلك سياسيمز [١] :

اتحاد وترقى حكومتنك عناصر غير مسلمەيه وبالخاصه ارمنيلره قارشى اوتەدنبرى تعقيب وتطبيق ايتديكى اقتصادى، اجتماعى وادارى سياست متباينه وتضييقكارانەسى وعلى الخصوص اصلاحات مسئلەسنى موقع تطبيقه وضعنده كى ساخته واغفالكارانه حركاتنى وتعقيب ايتديكى پروغرامى نظر دقتده طوتان طاشناقسوتيون قوميتەسى عمومى قونغرەسى اتحاد حكومتنه قارشى مخالفت موقعنده قالينەرق مذكور جمعيتك سياست وپروغرامنك تنقيد ايدلمسنه، كرك كنديسنه وكرك تشكيلاتنه قارشى

[١] قونغرەنك ايلك جلسەسنده اتفاق آرا ايله قبول اولنمشدر.

شدتله مجادلاتده بولنلمسنه قناعت قطعیه‌سنه استناداً قرار ویرمشدر .

اخطار :

قومیته منسوبینی حکومته آنجق عمومی مسائل و خصوصات طولاییسیله مراجعتده بولنه‌جقلر وبوندن بشقه شیلر ایچون آنکله تماس ایتمیه‌جکلردر .

عسکرلك مسئله‌سنه عائد مقررات عمومیه‌دن :

ارمنی مناطقنده درحال قریه بکجیلری تشکیلنه وبونلرك رسمی حکومت سلاحلریله تسلیحنه، ژاندارمه‌لر آره‌سنه ارمنیلرك دها زیاده ادخالیله عددلرینك تکثیرینه وبوصورتله ارمنی بولنان مناطقك امین ومساعد بروضعیتده بولندیرلمسنه تشبث ایدیله‌جکدر .

کرد مسئله‌سنه عائد مقررانده :

کرد حرکاتنی منافع سیاسیه‌سنی تأمین ایچون روس حکومتنك هردرلو وسائطه مراجعت ایده‌رك سوق واداره ایتمکده اولدیغی قومیته‌جه صورت قطعیه‌ده معلومدر .

(مدافعهٔ شخصیه [۱]) مسئله‌سنه عائد مقررانده :

مدافعهٔ شخصیه حقنده بالعموم قومیته شعبه‌لرینك رأی و مطالعاتی تدقیق ایتدکدن صکره قونغره :

[۱] مدافعهٔ شخصیه تشکیلاتی ، مدافعهٔ شخصیه اعانه‌سی ، مدافعهٔ شخصیه ترتیباتی کبی قومیته‌لرك مقررات ومخابراتنده کوریلن (مدافعهٔ شخصیه) جمله‌سی قومیته‌لرجه طوغریدن طوغری‌یه (سلاح) معناسنه مستعملدر . بناءً علیه مدافعهٔ شخصیه جمله‌سنه تصادف اولندیغی زمان بوندن قومیته‌لرجه صورت استعمالنه نظراً دائما عصیان و اختلال ایچون سلاح ، بومبا آکلاشلملیدر .

١ — بوسنه‌دن اعتباراً قومیته‌لرك بتون مساعیسنك بوخصوصه صرفنه ،
٢ — بومقصدله پاره‌ووسائط سائره‌دن زیاده منطقه‌لر تشکیلاتنك توسیع وتقویه‌سنه.
٣ — مقصده وصولی تأمین ایچون صرف مدافعهٔ شخصیه ایشلریله اشتغال ایتمك اوزره بش کشیدن مرکب برمرکز عمومی تشکیلنه قرار ویرمشدر .
اخطار : بوهیئتك صورت تشکلی حقنده مجلس عمومی آیریجه برقرار اتخاذ ایده‌جکدر.

تحریری وفعلی پروپاغاندا :

پروپاغاندانك اهمیتنی نظردقته آله‌رق قونغره :
١ — بتون شعباتنك ، قومیته‌جیلق افکار وآمالنك تشکیلات منطقه‌لرینك توسع وبرقات دها انکشافی ایچون صرف مجهود ایتملرینه .
٢ — تروشاق [١] غزته‌سی مندرجاتنك تماًمیله قومیته‌نك آمال وافکارینی احتوا ایتدیکنك هرطرفده نشر وتعمیمنه .
٣ — تورکیاده انتشار ایدن وقومیته‌نك مروج افکاری اولان (آزادامارد) غزته‌سنده ولایات حیاتنه ووقوعاته عائد خبرلر ایچون بیوك برقسم آیرلمسنه وقومیته‌یه کوندریله‌جك پاره‌لر ایچون مذکور غزته‌نك توسط ایتمسنه .
٥ — ارمنستان بوروسی واسطه‌سیله قومیته‌یه متعلق آثار ونشریاتی وبونلرك حسابلرینی اداره ایتمك اوزره خصوصی برهیئت تشکیلنه ؛
٦ — ارمنی مسئله‌سی ایچون چالیشمش اولان (پرو ـ آرمه‌نیا) [٢] غزته‌سیله دیکر اوروپا غزته‌لرینه ویریلن اکرامیه‌نك دیکر عمومی منطقه‌لردن تسویه ایتدیرلمسنه .
٧ — دیکر محللرده انتشار ایدن غزته‌لرمزك تماًمیله قومیته آمال ومقاصدینی تعقیب ایتملری ایچون شدتله تفتیش ایدلمسنه قرار ویرلمشدر .

هنچاق قومیته‌سنك ١٩١٤ تموزینك ٢٤ نده استانبولده انعقاد ایدن اوچنجی قونغره‌سی ضبطنامه‌سندن :

ممالك عثمانیه داخلنده‌کی اللی بر شعبه‌دن کوندریلن یکرمی سکز مرخص ایله قونغره کشاد ایدلدی .
جانکولیان رئیس وکه‌دور کاتب انتخاب اولندی .

---

[١] جنوره‌ده انتشار ایدن طاشناقسوتیون قومیته‌سنك ناشر افکاری غزته .
[٢] پارسده (پیه‌رکه‌یار) طرفندن تأسیس ایدلمش وقومیته‌لر حسابنه الیوم یشامقده بولنمش حکومت وتورك دشمنی غرضکار ، عادی برهفته‌لك غزته .

« بشنجی جلسه »

رئیس : جانکولیان

کاتب : طانچوتیان

جلسه ساعت اون ایکیده انعقاد ایتدی .

موراط (قوزان مبعوثی خامپارسوم بویاجیان افندی) — آرقداشلر ، قونغره‌مز بوکون ختام بولمق اوزره‌در . حال ووضعیتك قومیته‌مزجه غایت جدی ومهم کورلمکده اولدیغی حقنده اعضای اداره‌دن اولمق صفتیله نظردقتکزی جلب ایدرم . یارین کله‌جك اولان یکی هیئت اداره ، بیانامه توزیعی ، افراد فعاله‌یی تزیید ، پوسته و سائره ایچون بهمه‌حال برطاقم مبرم مصارف قارشیسنده قاله‌جقدر . بوبابده هنوز برچارهٔ عاجل دوشونلمدی . بوکا بناءً مجلسك بوبابده‌کی مطالعه‌سنی بیان ویا برقراراتخاذایلمسنی رجاایدرم .

(رئیس جانکولیان هیئت‌اداره نامنه، بتون اعضایه، حقنده ابراز ایتمش اولدقلری اعتماددن وقونغره‌نك بدایت انعقادندن ختامنه قدر کوستردکلری دوام وسعی واقداملرندن وقومیته‌نك منافع عالیه‌سنی تأمین صددنده کندیسنی تنویر وایقاظ ایلدکلرندن طولایی بیان تشکر ایتدی . ورفیق‌ده رئیسك افاداتنی تأییداً بیاناتده بولنه‌رق هیئت ادارهٔ سابقه‌نك اك مشکل زمانلرده آیلرجه چالیشه‌رق هردرلو مشکلاتی اقتحام ایتدکلرینی‌درمیان وبتون مرخصلرك جلب اعتماد وممنونیتنه نائل اولدقلرندن طولایی کندیلرینی فوق‌العاده بختیار عد ایلدکلرنی ووظیفه‌لرینی بحق ایفا ایتمشلر ایسه‌ده احوال وایجابات زماندن متولد بعض نقایصك‌ده موجود بولندیغنی اعتراف ایتدی .)

رئیس جانکولیان — مجلسمزك هیئت اداره‌سی نی کرچه اتفاق آرا ایله دکلسه‌ده اکثریت عظیمه ایله انتخاب ایتمشدی . بوده صاغ جناحك قناعت بخش وثمره‌دار مساعی وفعالیتده بولندیغنه دلالت ایدر . رفقای محترمه‌مك عهده‌لرینه ترتب ایدن وظیفه‌یی - باخصوص بویله غیر مساعد برزمانده - قبول ایلملری حقیقةً بیوك بر فدا کارلقدر . بناءً علیه بوبیوك فدا کارلقلرك غایه‌مزك حصولی ایچون تعقیب ایتمکده بولندیغمز هدفی قطعیاً انحراف ایتدیرمیه‌جکی ظن قویسنده‌یم .

هیئت اداره‌مز ، امور متحتمه‌مزك اك زیاده مشکل جریانلر آلدیغی زمانده بیله ، یالکز براقلمیوب رفقای محترمه‌مزك مادی و معنوی مظاهرتنه مظهر اولمشدر . بوراده‌موجود بولنان‌رفقادن بوحقایقی کرك شفاهاً وکرك تحریراً دیکررفقایه‌وشعباته اکیداً بیلدیرملرینی رجا ایدرم . تاکه شمدی‌انتخاب اولنان یکی هیئت اداره آتیاً اجتماع ایده‌جك اولان قونغره‌دن اول کندی وظیفه‌لرینی ثمره‌دار وشایان‌تقدیر برصورتده انعقاد ایده‌جك اولان مذکور قونغره‌نك اعتمادینی قزانه‌بیله‌جك برطرزده ایفا ایده‌بیلسون .

بعده ؛ قومیته شعباتنه کوندریله‌جك صورتی زیرده مندرج بیانامه‌نك‌مذاکره‌سنه مباشرت ایدلدی :

هنچاق قومیته‌سنک استانبول شعبه‌سنک بیاننامه‌سی

سوکیلی آرقداشلر ؛

تاریخ عالمده امثالی غیرمسبوق، غایت مهم وجدی بر دوره کچیرمکده‌یز. برمدتدن بری بتون عالم مدنیت حرب عمومینک مخنق تضییقاتی آلتنده چارپنمقده‌در . بوکونکی بادره ، ماضیده‌کی افعال وافکار سقیمه‌نك فجیع ومدهش بر ضربه‌سندن بشقه برشی دکلدر . دنیایی صارصان بادرهٔ مذکوره‌نك تورکیا ایله مقدراتی کندیسنه مربوط اولان عناصر وباخصوص ظلمدیده ارمنی عنصری اوزرنده‌ده یاقین برآتیده تأثیر عظیمنی کوستردیکنی کوره‌جکز .

بو مسائل عظیمه ومعضله‌نك کافه‌سیله علاقه‌دار اولدیغمزدن قومیته‌مزك حال بیتابی وپریشانیسنی‌ده درپیش ایتمك مجبوریتنده‌یز .

قومیته‌مزك شمدی‌یه قدر وباخصوص صوك دفعه دوچار اولدیغی موفقیتسزلکلر[١] کیت‌کیده تحملفرسا بردرجه‌یه کلمش اولدیغندن تشکیلات داخلیه‌مزده بهمه‌حال اصلاحات جدیه اجراسی مجبوریتنده‌یز . بوبابده الك اوفق برتأخر وتراخی بیله عادل ومنصف اولان تاریخ حضورنده بزی اتهام ایده‌جکدر . بو جهتلری تدقیق ایتمزدن اقدم دوشونه‌لم که حیات مستقبله‌مزك مفتقر اولدیغی ایجابات قطعیه‌یی عجبا تورکیاده یشامقله، تورکلره مربوط قالمقله تأمین ایده‌بیله‌جکمی‌یز؟ ـ که بوجهتك تقدیری طوغریدن طوغری‌یه تورکیا سوسیال دموقرات خنچاقیان قومیته‌سنه مودوعدر . ـ ایشته بر سؤال مهم ! بونك جوابی شبهه‌سز آتی ویره‌جکدر .

سوکیلی آرقداشلر ؛

ایشته سوسیال دموقرات خنچاقیان قومیته‌سی اوچنجی تورکیا قونغره‌سنی عرض ایتدیکمز وجهله مسئولیتی پك‌مهم وغیر مساعد بردقیقه‌ده، یعنی ١٩١٤ تموزینك ٢٤نده کشاد ایتدی . بتون بو بدبینانه وغیر مساعد احواله رغماً کمال ممنونیتله بیان ایده‌رز که جهان شمول اولان شو دورهٔ انقلابده تحدث ایدن یکی یکی وقعه‌لر ارتجاعك مولداتندن اولدقلرندن دورهٔ جدیده‌ده پایدار اوله‌میه‌جقلر وبشریت مهلك وارتجاعی تأثیراتدن خلاصیاب اوله‌رق حمائی برصولتله خلاصکار سوسیالیمزی دراغوش ایده‌جکدر .

قونغره‌مزی شعبه‌لرمزك قسم اعظمنك اشتراکیله کشاد ایتدك . یعنی اشتراك حقوقنه مالك اولان اللی‌بر شعبه‌دن یکرمی‌طقوزی کمال تهالکله دعوتمزه اجابت ایده‌رك مرخصلرینی کوندردیلر . بوایسه خنچاق حزبی افرادی آره‌سنده‌کی روابط معنویه واخلاقیه‌نك درجهٔ رصانتنی کوستریر . سالف‌الذکر مقداردن ماعدا صکره‌دن بر ایکی شعبه دها قونغره‌یه اشتراك ایتدکلرندن اعضانك عددی اوتوز ایکی‌یه بالغ اولدی .

[١] اصلاحات مسئله‌سنده ، سوء قصد ترتیباتنده ، روس پروپاغانداسیله روس مفتشلر جلبی تکلیفاتنده‌کی موفقیتسزلکلر .

اقدمجه‌ده عرض ایلدیکمز وجه‌ایله شعباتمزدن اللی‌بری حق اشترا کنی محافظه‌ایتدیلر. بونلردن بشقه قومیته نظامنامه‌سنك بعض مواد اساسیه‌سنه مخالفت ایده‌رك هیئت مرکزیهٔ سابقه ایله قطع مناسبات ایدن برقاچ شعبه قونغره‌مزه اشترا کدن محروم ایدلدی .

خلاصه ، قومیته‌مزك تورکیا داخلنده‌کی بالعموم شعباتی وضعیتمزه تماماً کسب اطلاع ایده‌رك آمال وفعالیتمزك استلزام ایتدیکی مسئولیت عظیمه‌یی وآندن تولد ایده‌جك وخامق وبوندن ماعدا مدنی اولدیغمزی کوسته‌رك سرکذشتجویانه وتأملسزجه حرکاتدن توقی ودائما تدقیق وتوزین‌ایدلمش مؤثرات ووسائطك مقاصد وحرکاتمزده تأمین موفقیات ایچون چارهٔ یکانه اولدیغنی درپیش ایتملیدر .

قونغره‌مز ؛ بری جلسهٔ افتتاحیه اولمق اوزره اون جلسه‌ده مسائل متفرقه‌دن ماعدا روزنامه‌سی داخلنده بولنان بالجمله قومیته مسائلنی رؤیت ایده‌رك حل وتسویه ایتمشدرکه مسائل مذکوره‌یه عائد مفصل راپورلر قریباً نشر ایدیله‌جکدر .

هیئت ادارهٔ مرکزیه اعضالغنه آتیده‌کی ذوات انتخاب اولنمشلردر :

موراط (حامپارسوم بویاجیان)

نرسس زاقاریان

واهان زیتونیان

اعضا وکیللری :

ك . جانکولیان

س . طوماجیان

ارقداشلر ،

حیات وموجودیت ملیه‌مزك استلزام ایتدیکی فداکارلق ومسؤلیتی درپیش ومشکلاتی اقتحام ایده‌رك، تورکیانك بدبخت وچالیشقان ارمنیلرینك مقدراتی‌ده دوش‌تحملمزه آله‌رق عزمکار ومتین خطوه‌لرله هدف ومقصد مقدسمزه طوغری یورویه‌لم !

بتون ارقداشلریمزه سلاملر

سوسیال دەموقرات ر. خنچاقیان قومیته‌سی اوچنجی قونغره‌سی هیئتی نامنه :

رئیس	کاتب
جانکولیان [۱]	طانجونیان

۱۹۱٤ اغستوس ۸-۲۱ استانبول

قونغره برآغزدن اوقونان خنچاق مارشیله [۲] ختام بولدی .

---

[۱] خنچاق قومیته‌سی رؤساسندن اولوب قومقپو پطریقخانه کلیساسنده باب عالی نمایشنی ترتیب ایدن وطغرای عثمانی‌یی آیاقلری آلتنده پارچالایان و مسلح فدائیلرك اوکنه دوشه‌رك باب عالی‌یه کلن شریردر .

[۲] ٥۱ نجی صحیفه‌ده‌کی خنچاق مارشی

مرخصلر ودائرهٔ انتخابه‌لری :

قارنيك قره‌بتيان	١	باليكسر
واهان زيتونيان	٢	قاضی کوی
	٣	سيس
	٤	ئه‌ورك ـ فنسه
	٥	يکی بازار
	٦	معلقره
	٧	حصارلق
	٨	اطنه
	٩	صماتيه
جانکوليان	١٠	نيكساو
	١١	اسکدار
بانتوكيان	١٢	ايزميت
آرام سمرجيان	١٣	اووه‌جق
مهران آغاچاريان	١٤	زيتون
آرسن که‌دور	١٥	کول طاغ
	١٦	زيله
	١٧	مراد چای
	١٨	تره‌کمن
طوپوزيان	١٩	عينتاب
	٢٠	کليس
آجيق باشيان	٢١	ردوس
	٢٢	قيصری
	٢٣	آماسيه
	٢٤	مرزيفون
قوريان	٢٥	بغچه‌جك
ته‌ليان اوخانس	٢٦	خاچين
هايق تکه‌يان	٢٧	قوم قپو ـ کدك پاشا
	٢٨	باندیرمه
هيئت ادارهٔ مرکزيه	٢٩	

طاشناقسوتيون قوميته‌سی طرفندن ١٩١٠ ده قوپنهاغده انعقاد ايدن سوسياليستلر قونغره‌سنه ويريلن مخطره‌نك صوك قسملرنده ممالك عثمانيه تشکيلاتی حقنده شو فقره‌لر کوريليور :

« توركيا ارمنستاننده‌ده تشكيلات عموميه‌مز عين صورتده‌در . وان ، بتليس بو ايكى بيوك ارمنى ولايتلرنده ١٩٠٨ تاريخنه قدر قوميته‌مزك بايراغى آلتنده كويلى وديخ ، صاغلام اهالى‌يى سياسى چته‌لر شكلنده جمع ايتمش ايدك (بو چته‌لر اليوم موجوددر . فقط مقدارى طبيعى اولسكندن دها آزدر .) »

« ١٩٠٨ سنه‌سنه قدر قوميته‌مزك توركياده‌كى فعاليت واجرا آتى كيزلى وكيجه اولوردى . كوندوزلرى قوميته افرادى طيشارى چيقمغه جسارت ايده‌مزلردى . تسليحات ، سلاح تعليملرى دائما كيجه اجرا ايديليردى . فعاليتمز تماميله اختلالى وسياسى بر ماهيتى حائزدى . عين فعاليته بو كونده ممالك عثمانيه‌ده‌كى بتون مراكزده دوام ايديوروز . يالكز شوقدر فرق واردركه شمدى آشكاره وكوندوزله‌ين اوليور . توركيا حكومتنك ارمنى ساكن اقسام متباقيه‌سنده قوميته‌لرمزك بيوك ومنتظم (فدائى) چته‌لرى بولنيور . »

خنچاق قوميته‌سنك وارنه شعبه‌سى طرفندن حرب عمومى مناسبتيله ١٩١٥ مارتنده نشر و ممالك عثمانيه داخلنده توزيع ايديلن بيانnamه‌نك ترجمه‌سى :

آكلايه‌لم !

وطنداشلر ؛

مائل اندراس اولان عثمانلى ايمپراطورلغنك كمال طنطنه و شمانت ايله چالمش اولديغى (حرب مقدس) بورروسى ، نه‌سر كذشتجو اتحاد جمعيتنك ، نه‌ده جهانكيرلك هوسنده

بولنیان قیصر ویلهلمك امل و ارزولرینی تطمین ایده‌مدی . بوکونکی کون حرب ایدن توركیا ، یالکز استقلال سیاسیسنی دکل ، حیات ونفوذ معنوی ودینیسنی بیله ضایع ایده‌جکدر .

بوحال ، عصرلرجه حاکمیت سیاسیه ودینیه‌سنی تخریب ویغما ، قتال واعتساف فضیحه‌لری ایچون ، دهشتلی برسلاح شکلنده استعمال‌ایدن برایمپراطورلغك ابدی ومطلق صورتده دوچار محو واضمحلال اولمسندن بشقه برشی دکلدر .

بوناقوس موت آور الیوم آراس (آراقس) وادیلرندن (نیل) ساحللرینه قدر طنین انداز اولقده‌در . . . . آرتق عثمانلیلرك بقیهٔ سطوت وشوکتی ائتلاف مثلثك مظفر وآهنین اردولرینك ضربات مدهشه‌سیله بودفعه ابدیاً محو ومنقرض اوله‌جقدر .

ارمنیلر !

تورکیانك مقدراتنی اللرینه آلان ذواتدن ، باب عالینك صدر اعظمندن الك کوچك برناحیه مدیرینه وارنجه‌یه‌قدر مأمورلرك کافه‌سی دینی ، ملی‌تعصبله مشبوع اولدقلری‌حالده حمیدك بك‌مستکره اولان خرستیانلق علیهدارلغنی مع زیادة ترویج وتعقیب ایده‌رك‌عناصر خرستیانیه‌نك بتون‌ترقیات‌فکریه ومدنیه‌سنی بوحرب‌عمومی اثناسنده بیله تورك‌عسکرلرینك قتالیله و باشی بوزوق کردلرك وحشتیله هدم و قلع ایتمك تجربه‌سنده بولندیغنی عجبا ایچکزدن کیم بیلمیور ؟ .

ادارهٔ حمیدیه‌نك هردرلو ظلم واعتسافندن بیزار اولان ومدحت پاشا قانون اساسیسنك اعاده‌سنی صمیم روحیله دراغوش وتقدیس ایدن وعین‌زمانده وطنك‌تجدد وتعالی‌ومعموریتی اوغورینه ماضیده سنه‌لرجه چکمش اولدیغی عذاب أليمی کوشهٔ نسیانه آتان ارمنی ملتنك بومقهور خذله‌نك ضربهٔ انتقامنه معروض قاله‌جغنه عجبا ایچکزده هیچ کیمسه شبهه وتردد ایدییورمی ؟ .

بودفعه دخی‌تورك خذله‌سنك بلاتردد وحشت و شناعتنه کرمی ویره‌رك قتل ویغما ، احراق ایله ارمنیلری وارمنیلکی خاك ایله یکسان ایده‌جکی کونش کبی آشکار ایدی . شمدی ارمنستانك هرذرهٔ خاکندن مظلوملرك قانلری قوقوسی کلیور .

دها ؛ اتحاد حکومتنك ترتیبکرده‌سی اولان آطنه قتالنك خاطرات أليمه‌سی سیلنمه‌دن وبتلیس ، خربوت ، دیاربکر قتاللرنده ایثار ایدیلن قانلر قورومه‌دن ایشته یکیدن یکی‌یه ارتکاب اولنان قتاللر ، یغمالر و قیز قاچیرمه فضاحتلری مصائبی قارشیسنده قالان بز ارمنیلرك عجبا نه‌وضعیتده بولنمامز ایجاب ایدییور ؟

بولندیغمز بوحال اسف اشتمال ؛ ینه‌ارمنستانك دماغلری تدهیش ایدن جهنمی مظالمه یکیدن صحنه اولدیغی کوسترمکده وبوده قومیته‌مزك اوته‌دن‌بری تلقین ایتمکده بولندیغی برحقیقتی بارز برصورتده اثبات ایتمکده‌درکه اوده ارمنیلرك مجاهدهٔ ملیه‌لرنده الك اول کندی قوت بازولرینه استناد ایتملریدر .

احوال مسروده قومیته‌مزه ، اوده نا کهانی‌وقوع بوله‌جق اولان وقایع سیاسیه‌نك کافه‌سنی متیقظانه طاورانه‌رق تورکیانك ارمنیلری استقلالنه خادم اوله بیله‌جك مجرایه ادخال ایده‌بیلمك وظیفهٔ مهمه‌سنی توجیه وتحمیل ایتمکده‌در .

قومیته‌مز؛ منهوب ومغدور ارمنی اهالینك سوسیالیست‌مفکوره‌سنك تورکیا ارمنیلری حریتی نامنه برتمثال مشخصی اوله‌رق درت عصردن بری منزل مقصوده واصل اولمق ایچون خلاص ونجاتك قانلی یوللرنده قطع مراحل ایتمش واو یولده تورك وکردلرك تجاوزات وحشیانه‌لرینه قارشی قهرمانانه مقابله ایده‌رك تورکیا ارمنیلری استقلالی مسئله‌سنی اساسلی برشکله افراغ ایلمش اولدیغندن کچیرمکده اولدیغمز شوایام تاریخیه‌ده مهلك ومدهش وقایعه قارشی شدتله مدافعه ایتمك ایچون بتون ارمنی قوای معنویه وسیاسیه‌سنی تنظیم وتقویه ایتمکه حق قزانمشدر .

قومیته‌مز ، ملتلرك حیات‌وموجودیتی‌موضوع‌بحث‌اولدیغی شوملحمهٔ کبراده قوای‌مادیه ومعنویه‌سیله ساحهٔ مجادله‌یه آتیله‌رق اختلالجو ، منتقم قلنجنی میزان حربك کفه‌سنه وضع ایتدی‌که بوده اقصر برطریق ایله ارمنی دعواسنك عالم مدنیته عرضیدر. بومطالبی اوروپا ملتلرینه ومحافل سیاسیه‌سنه عرض ایدن قومیته‌مزدر .

کذلك مطالباتمزی دموقراتیك اساساته ربط ایده‌رك حیات ملیه‌مزی تحت تأمینه آلان‌ده قومیته‌مزدر . بناءً علیه قومیته‌مز واسع دموقراسی اساسنه مستند ارمنستان استقلالنی ألده ایدنجه‌یه قدر هردرلو وسائطی استعمال ایده‌جك ، هیچ برشیٔ دریغ ایتمیه‌جکدر .

ملتمز ؛ لایق اولدیغی حیات وموجودیتنی مبهم ومجهول امللر پیشنده قوشه‌رق دکل، متجلدانه وآشکار مطالب ایله قزانه‌جقدر .

ایشته ملتك وضعیت حاضره‌سی بودر . بوکون ملتك اوکنه مختاریتی وبومختاریتك اولوب اولمامسی مسئله‌سی قونیلیور ، ملتك حیاتی موضوع بحث اولیور . بناءً علیه هروقتکندن زیاده شمدی ملتك سیاستنی مرجه مدافعه ومتین اساسلره ربط ایله تأسیس ایده‌رك استقلالمزی احراز ایتملی‌یز !

« تجاوزه قارشی مقابله ایتمه‌مك هم نفس ملی‌یه وهم‌ده غیری‌یه اهانت اوله‌جقدر. »

ارمنیلر ؛

قومیته‌مز ملتك‌استقلال دعواسی امرمعظمنك مدافعه‌سنی دوش‌حمیته آلمش اولدیغندن ملتك بوتون قوای مادیه ومعنویه‌سندن استمداد ایدییور . بوامر معظم آنجق بوصورتله اقتحام ایدیله بیله‌جکدر .

بودفعه هردفعه‌کندن زیاده ملتك اختلالنه احتیاج واردر. ملت بومعاونت برادرانه وانسانیتکارانه‌یی بهمه‌حال ایفا ایتمکه مجبوردر .

ارمنیلر ؛

حیات ومماتساعتلری یکیدن یاقلاشدی . مظلوم وبیچاره ارمنیلكاشبو بیانامه‌مزدن ارمنستانك سینهٔ جریحه‌دارندن مجران آتشلرینك وانطفاناپذیر انتقام قانلرینك فوران ایده‌جکنه منتظردر .

هیچ کیمسه وظیفهٔ ملیه‌سنه قارشی تراخی وتکاسل کوستره‌میه‌جکدر .

صوفیه ۹ مارت ۱۹۱۵

سوسیال دموقرات خنچاقیان قومیته‌سنك

بلغارستان شعباتی هیئت فعاله‌سی

بکرشده منتشر (اینقناوار هایاسدان ـ مستقل ارمنستان) غزته‌سنك ۱۹ حزیران ۱۹۱۶ تاریخلی و۲۵ نومرولو نسخه‌سنده (صباح کولیان) طرفندن (داخلی دشمن) عنوانیله یازیلان مقاله‌نك صوك قسملری :

« افرادمز اولدیغی ایچون ارمنی کوکالی چته‌لری تشکیل ومیدان حربه سوقه موفق اولدق. بو ، روس حکومتی طرفندن حقمزده ابراز اولنان مأثر احسان وعاطفته طرفمزدن الك بیوك برمقابلهٔ شکراندر . ارمنی کوکللی تشکیلاتی حقنده‌کی تشبثاتمزی تقدیر وتوسیع وانکشافاتی اسبابنی احضار وتسریعه چالیشه‌جغمز یرده شمدی بعض طرفلردن تنقیده کلمز، چوجقجه مطالعاتله بو تشکیلاتك توقیفی ، بوکا آرتق نهایت ویرلسی توصیه ایدلمکده اولدیغنی ایشیدییورز . خایر ! بو بر جنایتدر .

ارمنی کوکللی تشکیلاتنی طوردیرمیه‌جغز ، بوکا نهایت ویرمیه‌جکز، خایر ؛ بالعکس صوکنه قدر تشدید وتزیید ایده‌جکز. هرطرفده بز پیشدار اوله‌رق الك اوکده بولنه‌جغز. نهایته قدر ، دشمنك قهر وامحاسنه دکین ، بازولرمزله، کوکسلرمزله، روس قزاقلرینك یاننده اخذ موقع ایده‌جکز .

اتحادك ارمنی کوکلیلرینك سوقنه آرتق ختام ویرلدیکنی ایشیده‌رك ارمنیلرك امحاسنه نهایت ویره‌جکنی امید ایده‌جك قدر چوجق اولمیه‌لم !

بناءً علیه کوکلیلر مسئله‌سی حقنده تنقیداتده بولنان خائن دیللر صوصسونلر، مفسد اللر اورته‌لغی قاریشدیرماسونلر !

ارمنی کوکللی تشکیلاتی دوام ایده‌جك . بزه ترتب ایدن الك بیوك وظیفه بوتشکیلاتی منتظماً اداره وتوسیع ایتمك وصوکنه قدر میدان حربده ادامه ایلمکدر . جان چکیشن توركیایه صوك آننده قاهر ضربه‌یی اوره‌جقلردن بریسی‌ده ارمنیلر اوله‌جقدر .

أولورکن تورکیا کندی کوزیله بونی کورملی وتاریخ ملعنتنك بوصحیفه‌سنی اوقویه‌رق کوزلرینی قیامه‌دن اول بو حالی تماشا ایتملیدر .

بوكون الك برنجی دشمنمز توركلردر . كيزلی وياخود آشكار صورتده كوكلی تشكيلاتی عليهنده بولنانلر، بوقوتی تحديده چاليشانلر داخلی دشمن تلقی اولنورلر .

صباح كوليانه

صوفيه‌ده انتشار ايدن (هاياسدان ـ ارمنستان) غزته‌سنك ١٩ اغستوس ١٩١٤ تاريخلی و ٤٦ نومرولو نسخه‌سنده حرب مناسبتيله يازيلان باش‌مقاله‌نك ترجمه‌سی :

كوكسلرمز يوقاری

منحوس و خائن مغول عرقی بر دفعه دها وفقط دها زياده شدت و دهشتله آريا عرقنك الك حقيقی وظريف برقومنه قارشی هجوم ايديبور .

عصرلردن بری ومختلف صورتلرله دوام ايدن بومجادلات ترقيات اجتماعيه‌سنی كچيرن ونوره طوغری كيدن برملته قارشی قراكلقلرده قالان ديكرينك هجومی ديمكدر .

بيكلرجه دفعه سقوط ايدن وفقط هردفعه‌سنده ينه اولادينك قانيله ملمع طوپراغنده تخريب اولنان آشيانه‌لری اوزرنده عرض وجود ايدن برملت عجبا مغلوب اوله‌جقمی ؟ اصلا !

نه فلاكتك توسعی ونه‌ده ارمنی ملتنك حزن‌والمی يوركلرمزی قطعياً متأثر ايتماليدر. طبيعيدركه دنيانك هرطرفنه طاغيلان ارمنيلرك قلبلری بوكون آلام و احزانله مشبوعدر . فقط بو آلاممز وبوفلاكتلرمز نه‌قدر بيوك اولورسه او نسبتده‌ده بزم يشامق عزممزی تقويه ايتمليدر .

فلاكتدن بزه عائد اولان حصه‌يی طبيعی درجه درجه آلاجغز . هر ارمنی بيلملی‌كه ارمنيلك روحی ، مفكوره‌سی جلادلرك قلنجلری آلتنده بيله امحا ايديله‌مز. جانيلرك اميد وتقديرلری خلافنه پايدار اولور. نهايتده ظفر بزمدر .

بونقطه‌يی تقدير ايدن دشمنلرمزك وحشی اسباب مذكوره طولاييسيله وكيتدكجه قباريبور . اساساً حياتی ، تاريخی بتون كذارش اعصارده قان ، تخريب ، امحا ايله كچمش اولان مغول نسلی ملتمزك محوينی دائما كنديسی ايچون بر حيات وممات مسئله‌سی شكلنده تلقی ايتمشدر .

يا بز ، يا آنلر ... بو بر سنه‌لك ، بر عصرلق مجادلات دكل . ارمنی ملتی دائما خيانت وجنايتی خط حركت اتخاذ ايدن بوعرقه قارشی كوكسنی كرمشدر .

عالم بونسلدن ، آفتدن قورتلملی، تورك ملتی حضور وسكون جهان ايچون اورته‌دن قالديرلمليدر .

كوكسلرمز قالقيق ؛ ايمان واطمئنان ظفرله مجهز اولديغمز حالده بكليورز .

قومیته‌لر ، کوکلی تشکیلاتنه، ارمنستان فراری ومحتاجینه صرف وتوزیع ایدلمك اوزره جمع ایدیلن اعانه‌لردن‌ده استفاده فرصتنی‌ده فوت ایتمدیلر. پاره‌لردن انتفاعی یالکز کندیلرینه حصر ایتمك ایسته‌ین ایکی طرف آره‌سنده اوزون مناقشات ومجادلات وقوع بولدی. یکدیکرینی تزذیل وتحقیر ایتدیلر. بوقبیلدن اوله‌رق (وارنه) خنچاق قومیته‌سنك طاشناقسوتیون قومیته‌سی علیهنه طاغتدیغی بیاننامه‌لردن بریسنك ترجمه‌سی بروجه‌آتی درج اولنور :

طاشناقسوتیون قومیته‌سنك انتریقه‌لرینه قارشی منیقظ بولنکز !

دون مصرده طاشناقسوتیون قومیته‌سی براعانه دفتری کشادینه تشبث ایتدی . فقط بغوص نوبار پاشانك بیاننامه‌سی بوتون امیدلرینی عقیم براقدی . عین قومیته‌نك بلغارستان شعبه‌سی‌ده بوکون بویله برتشبثده بولنیور. مذکور قومیته منتسبیننك آغزلرندن (کوکلی تشکیلاتی) (اعانه) کله‌لری دوشمیور .

شو وضعیتلرینه نظراً طاشناقسوتیون بالقان قومیته‌سنك ٢١ کانون اول ١٩١٤ ده نشر ایتدیکی بیاننامه‌یی ارمنیلره درخاطر ایتدیرمك شبهه‌سز فائده‌دن خالی‌اوله‌ماز. بیاننامه شو سوزلرله باشلایوردی :

« صوك دفعه اوله‌رق بیان ایده‌رزکه ارمنی اختلالجی طاشناقسوتیون قومیته‌سی بلغارستان وروماننا مناطقنده کوکلی آلایلری تشکیلنه تشبث ایتدیکی کبی آتیاده بویله برتشبثده بولنمیه‌جقدر . »

بو مقصدله پاره طوپلایانلر حقنده‌ده عین‌بیاننامه‌ده: « مقدس اختلال صفتنی قوللانه‌رق عادی ، سفیلانه بیاننامه‌لرله بر طاقم منفعتپرست اشخاص یالکز ارمنیلك اسمنی تذلیل دکل، عین زمانده بلغار ضابطه‌سنك شبهه‌لرینی و تورك جاسوسلرینك نظر دقتنی‌ده عموم ارمنیلر اوزرینه جلب ایدیورلر . »

شمدی بوایکی خط حرکت اوزرنده طاشناقسوتیونك انتقامنی اهالی تقدیر و تعیین ایتسون . ذاتاً طاشناقسوتیونجیلر نه‌زمان معین براستقامتده حرکت ایتدیلرکه ...

طاشناقسوتیون بوروولری ایلك کوندن اعتباراً ارمنیلرك کندیلرینه اعتماد ایتمیه‌جکلرینی اکلادقلری ایچون « ملی بورو » اسمیله برهیئت تشکیل ایتدیلر . وایلك حمله‌ده برچوق ساده‌دل وطنپرورلردن پاره چکدیلر. فقط بالآخره خنچاقلرك همتیله یوزلرنده‌کی نقاب ایندیرلدیکی کوندن صکره پاره جریانك آرقه‌سی کسلدی. بونك اوزرینه طاشناقسوتیون

شرق وغرب بورولری قفقاسیه‌ده اوینادقلری قومدیانك دها اورالره قدر شایع اولمادیغنی تخمین ایده‌رك ممالك اجنبیه‌ده‌کی شعبه‌لرینه مراجعت ایتدیلر. فقط چوق کیچ قالمشلردی. پرده ییرتیلمش وغزته‌لر واسطه‌سیله هرکس مسئله‌دن خبردار اولمشدی. یالکز ایشی بیلمه‌ین قومیته‌نك کور اعضای فعاله‌سی ایدی. بتون ملتك ممثل ومدافع حقوق ومدعیات ملیه‌نك معقبی اولان بغوص نوبار پاشانك شخصنه هجوم ایتدکدن صکره دیکرلرینی تهدیده باشلادیلر. از جمله وارنه شعبه‌سنك وارنه متمولاتنه قارشی ایقاع ایتدکلری تهدیدات.

بتون بونشریات وحرکات کوریلیورکه برانموذج تضاد وتناقضدر.

بغوص نوبارك شخصنه علناً تجاوزده بولنانلر ینه برقاچ کون صکره عین لسانله بغوص نوبار حقنده «مشارالیهك ارمنی دعواسی حقنده‌کی تشبثاتی ارمنی مسئله‌سنده کندیسنی ملتك سرتاج ابتهاجی یاپه‌جقدر.» دییورلر. اساساً بو افندیلر نه‌زمان صمیمی وصاف برچهره کوستردیلر؟ برکون شوصورتله، یارین‌ده دیکر طرزده حرکت ایدرلر. ذاتاً معروف ضرب مثلدر: «مقصد وسائطی مشروع قیلار». بونلرده شو دستوری رهبر حرکات اتخاذ ایتمشلردر.

بتون بونلری تشریح وایضاح ایله اهالی‌یه یارین تأسس ایده‌بیله‌جك براولیغارشینك تملرینی کندی پاره‌لریله قورمالرینی توصیه ایده‌رز.

کچنده (پروشه‌ق) صالوننده قومیته‌جی (قورکه‌ن) ك سوزلرینی دیکله‌ینلر تقدیر ایتمشلردرکه بو قومیته ناپخته اشخاصك اللرنده بازیچه اولدقجه آمال ملیه‌مزك حصول‌پذیر اولمسی اوقدرده تحت تهلکه‌ده قاله‌جقدر.

ارمنیلر؛

کوزلریکزی آچیکز! ملتك مقدراتی توضح ایده‌جکی بوکونلرده بیله قومیته‌لرینه عائد انتریقه‌لردن خارج برشیئله اوغراشمایان، منافع شخصیه‌لری ایچون بتون‌ملتله اوینایان بوحریفلرك انتریقه‌لرینه قاپیلمه‌ییکز.

أوت، انتریقه‌لر، چونکه طاشناقسوتیون اعانه دفتری کشادینه موفق اوله‌مدقدن صکره صاف وساده دل ارمنی وطنپرورلری نامنه دعوتنامه‌لر کوندرمکه باشلادی.

دون وانلیلری، بوکون‌ده موشلیلری، بتون دیاربکرلیلری دعوت ایدییور. یارین‌ده بتلیس وخرپوتلیلری چاغیره‌جق وبوصورتله دیکرلرینه‌ده دعوتی تشمیل ایده‌جك. طبیعی بتون بونلر طاشناقسوتیون منافعنه توفیقاً وعین زمانده قتوغیکوس حضرتلری ایله آنك طرفندن توکیل اولنان بغوص نوبار وبالعموم تشکیلات متحده طرفندن اداره ایدیلن منافع ملیه علیهنه سوق اولنیور.

ارمنیلر؛

جریان احوال ووضعیت بزدن تیقظ وانتباه ایسته‌یور. طاشناقسوتیون انتریقه‌لرینه

الدائمیه‌لم ! آنجق وطن ایچون متحداً چالیشانلر یالکز ملت نامنه سوز سویلمك حقنی حائز اوله‌بیلیرلر .

یشاسون اتحاد !

وارنه — ٤ حزیران ١٩١٥

سوسیال دەموقرات هنچاقیان قومیته‌سی
وارنه هیئت مرکزیه‌سی

وقایع عصیانیه

حکومت سفر برلکنی اعلان ایتدکدن صکره بر چوق یرلرده قومیته‌لر طرفندن ویریلن تعلیماته توفیقاً وشعبه‌لرك ترتیبات و اداره‌لریله عصیانلر ظهور ایتدیکی یازلمشدی. بو وقایع صورت تحدثی اعتباریله پك زیاده شایان تدقیقدر. دولت دها آز برمدت اول بالقان حرب منحوسندن چیقمش، بر چوق غوائل ایله اوغراشمغه مجبور قالمش بر حالده بولنیوردی . حرب عمومینك ظهوری اوزرینه ایسه هرشیدن اول حیات واستقلالی موضوع بحث اولیوردی. بناءعلیه صرف بوحقنی مدافعه ایچون سفر برلکنی اعلان ایتمشدی . طبیعی عموم افراد ملتدن، بلاتفریق جنس ومذهب بتون تبعه‌سندن خدمت، فداکارلق بکله‌یوردی. حال بوکه اوته‌دن بری ارمنیلری حکومت وعناصر اسلامیه علیهنه فیشقرتمش، سنه‌لردن بری اکدیکی تخم نفاق ومنافرتی ایستدیکی کبی تنمیه ایتمش اولان قومیته‌لر دولتك بووضعیتنی قاچیرلماز ، بردها اله کچمز بر فرصت تلقی ایدییورلردی . بناءً علیه روس ، انکلیز ، فرانسز پاره‌لریله صاتون آلنمش پروپاغانداجیلر سفر برلکی متعاقب ولایاته طاغلدیلر. استانبولدن، ممالك اجنبیه‌ده‌کی مراکزدن تعلیماتنامه‌لر ، بیاننامه‌لر یاغدیرلمغه باشلاندی . بالفعل حربه دخولمزه قدر کچن مدت ظرفنده روس، انکلیز، فرانسز، بالآخره ایتالیا سفارت وقونسلوسخانه‌لری وبو دولتلرك ولایاتده‌کی قونسلوسلری قومیته‌لرك خارجه وممالك عثمانیه ایله اولان

مخابراتنه توسط ایتدیلر ، پاره ، سلاح کبی احتیاجاتنی تأمین ایلدیلر . قومیته رؤسا وافرادی‌ده وضعیت سیاسیه وعسکریه‌مز حقنده بونلره مکمل جاسوسلق یاپدیلر .

ممالک اجنبیه‌ده‌کی ارمنیلر، ائتلاف پاره‌لریله ومذکور دولت قونسلوسلرینک دلالت و مظاهرتلریله تسلیح ایدیله‌رك انتقام آلایلری حالنده سورو سورو قافقاس ، ایران حدودلرینه قوشـار ، سلاح آلتنه آلنان ارمنی عسکرلری سلاحلریله دشمن طرفنه فرار ایدرلرکن داخلده‌کیلرده ائتلافك مظفریتنی تسریع وبو سایه‌ده آمال ملیه‌لرینی استحصال ایتمك، ذاتاً بر قاچ کونلك حیاتی قالدیغنی تخمین ایتدکلری حکومتی ییقمق ایچون مسلحاً منطقه منطقه عصـیانه باشلادیلر .

وقایع عصیانیه‌یی تدقیق ایچون بونلرك زمان وقوعی ومنطقه اعتباریله آیری آیری مطالعه‌سی موافق اولور :

١ — زیتونده « مرعش سنجاغی »

ایلك حرکات عصیانیه ، ینه زیتون قهرمانلری طرفندن چیقارلدی . زیتونلیلر سفربرلکك اعلانی اوزرینه آچیقدن آچیغه حکومته عدم اطاعته ، تکالیف دولتی ویرمامکه ، عسکرلکه اجابت ایتمامکه ، اخذ عسکر شعبه‌لرینه قید ایچون مراجعت ایدن اسـلام اهالینك اوکلرینه چیقه‌رق ویوللری کسه‌رك انلری قتل ونقود واشیالرینی غصبه باشلادیلر. عثمانلی بایراغی آلتنده بولنمه‌یی بردرلو عقللرینه صیغدیرمایان زیتونلیلر خدمت عسکریه‌یه مقابل قوماندان وضابطلری ینه کندیلرندن اولمق اوزره (زیتون فدائی آلایی !) عنوانیله مملکتلرینی محافظه ایچون آره‌لرنده مسلح بر میلیس تشکیلنه مساعده ایدلمسنی تکلیف ایتدیلر. بوکا موفق اولامینجه مارتین وماوزرلرله مجهز چته‌لر تشکیل ایده‌رك طاغلره چیقمغه وحرکات عصیانیه‌یه ابتدار ایلدیلر. بو چته‌لر ۱۷ اغستوس ۳۳۰ ده ،

يعنی سفر برلك اعلانندن همان برقاچ هفته صكره زيتون‌اخذ عسكر شعبه‌سندن ترخيص اولنوب فرنس طريقيله كويلرينه عودت ايلين يوزی متجاوز آندرينلی اسلاملره تعرض ايده‌رك پاره‌لرينی غصب وقسم اعظمنی قتل واتلاف ، وسائط نقليه جمعی ايچون قضا ملحقاتنده طولاشان ژاندارمه وبلوك قومانداني ايله معيتی افرادينه سلاح استعمال ومرعش يولی اوزرنده قائممقام بيكاری موقعنده بشانلی قريه‌سی اسلاملرندن بعضلرينی قتل ايتديلر. تعقيبات نتيجه‌سنده اشقيادن آلتمش‌بش قدری كندی اعمال كرده‌لری اولان برچوق مارتين، غرا، اسلحهٔ سائره، بومبا ودينامیتلرله الده ايدلدی. موقت برسكون حاصل اولدی. مع‌مافيه كانون‌ثانيده ينه فكراختلال اويانه‌رق زيتونده‌كی مأمورين ملكيه خانه‌لريله ژاندارمه دوريه‌لرينه، حسب‌الوظيفه قرايه سوق اولنان ژاندارمه مفرزه‌لرينه بالفعل تعرضلر باشلادی. زيتون خنچاق قوميته‌سی رئيسی چاقر اوغلی پانوصك خانه‌سنده [دائرهٔ حكومتی آتسزين باصه‌رق ژاندارمه‌لردن آلنان معدل‌مارتينلرله جبخانه‌لرينی اله كچيرمك، قائممقام واركان سائرهٔ حكومتله عائله‌لرينی قتل ايتمك ، تلغراف تللرينی كسمك] مقصديله مذاكراته باشلاندی . ترتيبات اكمال ايدلدی ايســه‌ده مرتبلرك آيری آيری خانه‌لرده طوپلانملری وايلك هجوم ايچون‌ويريله‌جك اشارتك تام زماننده ويريله‌مامسی حسبيله بوتشبثلری قوه‌دن فعله چيقه‌مدی .

شباط ٣٣٠ ده زيتونليلر قصبه داخلنده‌كی قشله‌ده بولنان سيار ژاندارمه افرادينه مرعشدن كوندريله‌جكنی خبرآلدقلری كليتلی مقدارده‌كی جبخانه‌يی غصب ايچون زيتونك الك صرب ومنيع برمحلنده پوصولر ترتيب ايتديلر . انتظار ايتدكلری جبخانه‌نك ديكريولدن صاوشديرلمسی اوزرينه امللرينه موفق اوله‌ميان چته‌لر جبخانه‌يی قارشيلامق اوزره كيدوب عودت‌ايدن اون‌يدی كشيلك ژاندارمه مفرزه‌سنه بغتةً آتش آچه‌رق آلتی نفرينی قتل وايكيسـنی جرح ايتديلر . عين زمانده تلغراف تللرينی‌ده قطع ايده‌رك قضانك مرعشله مناسبات ومخابراتنی ومرور وعبوری منع ايتديلر. ٢٧ شباطده تأمين آسـايش ايچون زيتونه كلن مرعش متصرفيله كيجه قصبه‌ده كزن دوريه ژاندارمه‌لرينه تجاوز ايدلدی .

بشانلی قریه‌سندن اخذ عسکر شعبه‌سنه مراجعت ایدن برمسلمان دلیقانلی قتل ایدلدی . کرتمش قریه‌سندن کوکجه محمد اوغلی علی قریه‌سنه عودت ایدرکن چته طرفندن طوتلدی .

اساساً مهم مقدارده بولنان اشقیایه تحت سلاحه آلنوب قومیته‌نك تعلیماتنه توفیقاً قطعاتدن فرار ایدن برچوق مسلح ارمنی عسکرلریله کویلی ارمنیلرده التحاق ایتدیکندن تکرار دائرهٔ حکومتده‌کی اسلحه وجبخانه‌نك آلنمسی وصکره قشله‌یه تجاوزله توسیع دائرهٔ عصیان ایدلمسی تقرر ایتدی. بوقرار اوزرینه حکومت قوناغنه تعرض اولنه‌رق ایکی نظامیه وژاندارمه نفری قتل ومأمورین حکومت ایله عائله‌لری تهدید اولندی. اسباب سیاسیه وجرائم جنائیه‌دن طولایی موقوف بولنان ارمنیلرله دردست ایدیلن ارمنی عسکر فراریلرینك تخلیه‌سی طلب اولندی . مقدارلری یدی ، سکز یوز قدر اولان اشقیا زیتونك اك حاکم موقعنده کائن بولنان تکیه مناسترینه تحصن ایتدیلر. تنکیللری ایچون اجرا قلنان تعقیبات نتیجه‌سنده مرعش ژاندارمه قومندانی بیکباشی سلیمان افندی ایله نظامیه‌دن یکرمی بش نفر شهید، اوتوز درت نفر مجروح دوشدی . اختلالجیلرك برقسمی دردست اولنه بیلدی ایسه‌ده قسم اعظمی مذکور مناسترك مناعت موقعیه‌سندن وظلمت لیلدن بالاستفاده مناستره آتش ویره‌رك فرار ایتدیلر . بوصورتله اطرافه طاغیلان چته‌لر راست کلدکلری یرلرده عسکر ، ژاندارمه، حکومت مأموری، اسلام اهالی‌یه تصور ایدیله‌میه‌جك درجه‌ده مظالم وشنایع اجراسنه، قرای اسلامیه‌یی احراقه باشلادیلر. تکیه مناسترندن فرار ایدن اشقیادن آیریلان برچته ایلك راست کلدیکی اوچ مهاجر، بش کوکسونلی اسلامی، برعسکری، تبدیل هوا افرادندن زیتونلی ولی، والبستانلی سلیمانی، تعقیب مفرزه‌سندن ایکی نفری وزیتونه اوچ ساعت مسافه‌ده قیالق آره‌سنده ژاندارمه اسماعیلی شهید وسلاح و جبخانه‌لرینی غصب ایتدیلر . سیار مفرزه‌لری طرفندن تعقیب و تضییق ایدیلن چته‌لردن بریسی‌ده (ادیجق) ارمنی قریه‌سنه تحصن ایده‌رك ژاندارمه‌لردن برنفری شهید و اوچ نفری جرح ولاجل المصلحه مذکور قریه‌ده بولنان اون درت مرعشلی ایله پازارجق ،

دونكلی وپارجاق اوبه قریه‌سی اهالیسندن برقاچ اسلامی قتل و ینه دونكلی، افشارلی ، كومپرلی ، فاطمه‌لی ، خرطلب ، اوك قریه‌لرینه تجاوزله اون شخصی قتل والتی كشی‌یی جرح، آلتمش‌ایكی‌خانه، اوچ باغ‌خانه‌سی ویكرمی‌یدی خرمنی احراق وحیوان ومواشی‌یی غصب ایتدیلر .

دردست ایدیلن زیتون سركرده‌لرندن (ملقون) اسمنده‌كی شخصك افاده‌سنه نظراً قومیته طرفندن كندیلرینه «انكلیزلرك اسكندرونه‌چیقدقلری، ارمنلرك‌ده اختلال چیقاره‌رق ، حكومتی اشغال و سفربرلكه عائد خصوصاتی اشكال ایده‌رك انكلیزلره مظاهرت ایتملری ایجاب ایده‌جكی » تبلیغ‌اولندیغی وحركات عصیانیه مرتب ومدیرلرینك خنچاق قومیته‌سی رئیسی چاقر اوغلی پانوص ایله برادری یكی دنیا ئه‌غیا اوغلی یه‌غیا ودرت مخدومی ، صولاق اوغلی مسروب، دیكر یكی‌دنیا اوغلی نشان ، خچر وباش چاوش امانوئل كبی ارباب ثروتدن وحكومتك دائما لطفنه مظهر اولان اشخاصدن مركب‌اولدیغی اكلا - شلمشدر. قومیته‌نك مقرراتنی مرعش‌حوالیسنه تبلیغ ایچون قالبورجی قیافتنده توقادلی آواد ومغردیچ اسمنده‌ایكی شخص وقوعاتدن‌اول ایلول ۳۳۰ تاریخنده سیسدن اندرینه كلدكلری صره‌ده احواللری داعئ اشتباه كورلمسنه مبنی توقیف ایدلمش وبر ژاندارمه رفاقتیله كوكسونه سوق اولنمشلردی . مرقوملرده اثنای راهده ژاندارمه‌یی تماً ایله قتل وتفنكنی آله‌رق فرار ایتدیلر. بالآخره قوزانده دردست اولندیلر .

اشقیانك تعقیب و تنكیللری واسلحه جمعی ایچون سوق اولنان قوهٔ مرتبهٔ عسكریه‌نك نتیجهٔ اجراآتی اوله‌رق زیتونده (۳۰) بكلك ماوزر ، (۱) معدل مارتین ، (۱) مارتین هانری ، (٦۹) یاپمه مارتین و غراء ، (٦۱۲) مختلف، (۲۱) جفته تفنكی ، (۱۲) ماوزر طبانجه‌سی ایله مختلف‌الجنس عادی روولور وبومبالر ، (۷۰) قدر وسائط نقلیه حیواناتی ، ارمنی مرخصه‌سی‌ده داخل اولدیغی ٦۱ مسلح اشقیا و بونلره عائد اوراق و قومیته مهرلری دردست اولندی .

٢ — قيصرى

قوميتەلر ، هرطرفده اولديغى كبى بالخاصه قيصريدەده مهم مركزلر تأسيس ايتمشلردى. بوراده قوميتەيى تشكيل واداره ايدنلرك قسم اعظمى آمريقايه كيدوب سنەلرجه اوراده قالمش، قوميتەلرك ممالك اجنبيەدەكى مراكزيله تماس ايتمش اشخاص ايدى . تشكيلات اختلاليه اعلان مشروطيتدن اول موجود اولديغى كبى اسلحه وبومبا مثللو وسائطده احضار اولنمش وهمان عموميتله بتون ارمنى اولرى سلاح صاقلامق وعندالايجاب اختفا ايچون مخزن وبودروملرى، ديوارلر آرەسنده كيزلى يرلرى احتوا ايتمك اوزره انشا ايدلمش ايدى .

خنچاق قوميتەسى ٣٢٤ سنەسى ايلولنده ابتدا ئەوەرك، بالآخره قيصرى وملحقاتندەكى شعبەلرينى قريەلره قدر توسيع ايتدى . تشكيلاته اوروپا ومصرده قوميتەجيلكله مشهور اولان داويد سلطانيان ايله بودرومده محكوم ايكن عفو عمومى اوزرينه تخليه ايديلن سركس طوروسيان مأمور ايدلمش ايدى . بر آز صكره (آزادووستانيك) نام مستعارينى طاشييان ووقوعات اخيره اثناسنده واندە تلف اولان خنچاق شعبەلرى مفتش عموميسى وانلى ديشچى ملقون طرفندن شعبەلر بر قات دها توسيع وفدائى چتەلرى يكيدن اصلاح ايدلدى . قيصريده قيومجى هاجى اوخانسك نظارتى آلتنده باقيرجى قرەبت وبرادرى لئون واسطەسيله منتظماً وكليتلى مقدارده بومبالر اعمال وشعباته توزيع اولندى . ئەوەركدن‌ده بومبا اعمالنى تحصيل ايچون نوشهريان ميساق قيصرى‌يه كوندرلدى ومرقوم بعدالتحصيل ئەوەركه عودت ايدەرك اورا قوميتەسى ايچون يوزلرجه بومبا اعمال ايتدى .

قوميته افرادينك تسليحى، بومبا تداركى ايچون امريقاده بولنان قيصريليلر آرەسنده تعاون جمعيتلرى تأسيس اولنەرق قيصرى‌يه مهم پارەلر ، اشياى تجاريه دنكلرى آرەسنده استانبول قوميتەلرى وبونلره ياردم ايدن تجار طرفندن پارچه پارچه كليتلى اسلحه ومهمات سائره كوندرلدى .

ولايات شرقيه اصلاحاتی مسئله‌سندن برآز اول خنچاق قومیته‌سنك پارس مركز عمومیسی رئیسی صباح كوليان قيصری‌يه كله‌رك بر هفته اقامتله حركات اختلاليه‌يه محيطی احضار وقوميته‌يه اون اوچ ياشنده‌كی چوجقلرك بيله قبولنی توصيه‌ايتدی . بالآخره ئه‌وه‌رك، طومارزه وانجه‌صوبی طولاشه‌رق بورالرده‌ده تشكيلاتی تدقيق وايجاب ايدن تعليماتی اعطا ايتدی .

ئه‌وه‌رك صو محله‌سندن الكجيان كيغوزق اسمنده بريسی برقاچ سنه اول بومباجيلق تحصيلی ايچون قوميته طرفندن صورت مخصوصه‌ده آمريقايه اعزام اولندی. مرقوم بومبا اعمالی ايچون ايجاب ايدن معلوماتی فرانسزجه، روسجه، ارمنيجه حرفلرله شيفره‌ليه‌رك مكتوبلريله برلكده پارچه پارچه عائله‌سنه كوندردی و كانون اول ٣٢٩ ده ئه‌وه‌ركه عودت ايده‌رك دامادلری كوچكيان مهران وعواديس ، بيچاقچی مانوق و فابريقه‌جی آغوبله برلكده بومبا اعمالنه وقوميته شعبه‌لرينه توزيعه باشلاديلر .

اجرا قلنان تحقيقات رسميه‌يه نظراً بو مدت ظرفنده خنچاق قوميته‌سی طرفندن لوا داخلنه بش ، آلتی يوزی متجاوز مكرر آتشلی مانلیهر ، ماوزر ، انكليز تفنكلری ادخال وشعبه‌لره توزيع ايدلمش ودرت يوز قدر بيوك قطعه‌ده ومدهش برقوهٔ تخريبيه‌يی حائز بومبا اعمال اولنمشدر . بومبالرك حسابی هيئات اداره دكيشدكجه دمير باش اوله‌رق برندن ديكرينه دور وقوميته تعليماتنه توفيقاً چته رئيسلرينه توديع ايدلمش وسلاح تداركی قوميته افرادی ايچون تحت مجبوريته آلنمشدر .

طاشناقسوتيون شعباتی‌ده اعلان مشروطيتی متعاقب استانبولدن اعزام‌اولنان قيصريلی (مازين) اسمنده بر شخص طرفندن توسيع ايدلدی . بونلرك كرك بومبا اعمالاتی وكرك سلاح تدارك و توزيعی خنچاقلره نسبتله دها منتظم و دها سريع برصورتده دوام ايتدی . مذكور قوميته‌نك ئه‌وه‌رك‌شعبه‌سی استانبولدن كوندريلن اسكی قوميته‌جيلردن بعضلريله موقوفين سياسيه‌دن اولوب عفوعمومی

اوزرینـه تخلیه ایدیلن (سرپوهی کله‌جیان) اسمنده بر قادین طرفندن تشرین اول ٣٢٤ تاریخنده احیا وتنظیم ایدلدی .

طاشـناقسوتیون قومیته‌سی بومبا ایچون ٣٢٤ نهایتلرینـه طوغری (طاقوشـیان قره‌بت) اسمنده بر چلنکره - الیوم آمریقاده‌در - یکدیکره مربوط ایکی نصف کره شکلنده بومبا محفظه‌لری یاپدیرمش و هاجی میناسـیان آصادور، مادام سرپوهی کله‌جیان ایله در سرکزیان آسدیك (آمریقاده) طرفندن طولدیریله‌رق تجربه ایدلمشدر . بو جنس بومبالردن یکرمی‌یی متجاوز الده اولندی .

٣٢٥ سنه‌سنده بومبالرك دها مکمل برقطعه‌وشکلده اولمسی آرزو ایدلدیکندن ایبه‌لی باقیرجی قارنیك شمسیان ، پالا اوغلی دیقران (آمریقاده) و چراقلوی دونك اوغلی هاجی‌یه (آمریقاده) عین شکل وسیستمده و باقردن دها مضبوط بومبالر یاپدیرلمشدر . بوجنسدن‌ده اون یدی بومبا اله کچمشدر .

٣٢٦ سنه‌سنده طاشناق قومیته‌سی ' خنچاق قومیته‌سی بومباجیسی بافونجی میساقه، مرقومك اعترافاتنه نظراً، یکرمی یدی، حقیقت حالده دها زیاده بومبا یاپدیردی .

٣٢٨ سنه‌سی مایسنك یکرمی‌دردنجی کونی ئه‌وه‌رك کلیسامحله‌سنده‌شمسیان، نام دیکر آوجی قورویان قره‌بتك خانه‌سـنده طولدیریلان بومبا انفلاق ایتدی . بوانفلاقدن مصون‌قالان مرقوم وارقداشلری ٣٢٩ مایسنك عین کونی بوخاطره‌یی تسـعید ایچون دوه‌لو طاغنده ویردکلری ضیافتده بومبا ایله اوینامقده اولان مرقوم شمسیانك الده‌کی بومبا پاطلادی وکندیسی مقتول دوشدی .

قیصری منطقه‌سنده طاشناقسوتیون قومیته‌سنك اصل فعالیتی نوبار پاشـانك اوروپاده ولایات شرقیه مسئله‌سنی موضوع بحث ایده‌رك طولاشدیغی زمانه‌تصادف ایدر . بوصره‌ده قومیته فعالیتی پك شدتلنمش وبالایجاب هجوم و تعرض ایچون پلانلر احضار وشعباته تعلیمات‌اعطا ایدلمش، قیصری، فنسه' ئه‌وه‌رك وچوماقلیده (نوبار جمعیتی) اسمیله قیصری ارمنی مکتبی معلمی ملقون آصـادور طرفندن

درت شعبه تشكيل اولنمشدر. بوشعبه‌لر واسطه‌سيله برچوق اعانات جمع اولنه‌رق مصره كوندرلدى .

سفربرلكك اعلانى اوزرينه خنچاق وطاشناقسوتيون رؤساسى كرك قيصرى وكرك ئه‌وه‌ركده ترتيبات اختلاليه‌يى برلكده مذاكره ايتمكه و اسلحه و بومبالر هرايكى قوميته طرفندن مشتركاً شعبه‌لره ، چته‌لره تقسيم اولنمغه باشلادى .

سفربرلكك اعلانندن صكره قوميته‌لرك الك مهم اشتغالاتندن برينى‌ده عسكرلك مسئله‌سى تشكيل ايتدى . بناءً عليه بتون شعباته چاغيريلانلرك اجابت ايتاملرى ، سن مكلفيتده بولنانلرك اورته‌دن غيب اولملرى تبليغ اولندى . قوميته‌نك تبليغاتنه توفيقاً سلاح آلتنه چاغيريلانلرك قسم اعظمى اجابت ايتمكه ، كيدنلرده طاقم طاقم فراره الك مساعد زمانده مسلحاً حركت ايتمك اوزره اختفايه باشلاديلر . ايكى قوميته آره‌سنده‌كى مناسبات دها زياده صميميلشدى . هرطرفده مارتين وغرا فشنكلرى ايچون قورشون دوكولمكه ، اهالئ اسلاميه‌يه تعرض پلانلرى حاضرلانمغه ابتدار اولندى .

ئه‌وه‌ركده بالاكيسلى آصادور ورفقاسى طرفندن آمريقادن كتيرلمش قوتلى برالكتريق جهازيله جريان الكتريقى استحصال وبوجريانى سوقاقلره كريله‌جك تللره نقل ايله غير مرئى صورتده اسلام اهالى وافراد عسكريه‌نك اتلافى تجربه ايدلدى .

٢٩ كانون ثانى ٣٣٠ تاريخنده آمريقاده بومبا اعمالنى تحصيل ايده‌رك عودت ايدن اوتوز ياشلرنده كيغورقلى ئه‌وه‌ركده اعمالاتخانه‌سى اولان اونده اعمال ايتمكده اولديغى بربومبا قضاءً انفلاق ايتدى . بوانفلاقله مرقوم برالى قوپه‌رق پارمقلرى بومبا پارچه‌لريله اوطه‌سنك ديوارينه ياپيشمش ، صول بجاغى ديزندن آيرلمش ، قارننك برقسمى ، قفاسنك ياريسى پارچه‌لانمش برحالده وخيم صورتده يره‌سريلدى . مذكور اوه قوشان ارمنيلر آره‌سنده فرونجى چراغى اولان يوسف اسمنده كوچك براسلام چوجغى‌ده خانه‌يه كيره‌رك وقعه‌يى رأى العين كورمش وبوچوجق واسطه‌سيله حكومت مسئله‌يى اكلامشدر . بوصره‌ده اورته‌ده بولنان اوچ بومبا ارمنيلر طرفندن آشيرلدى . كيجه قپويه اقامه ايديلن ارمنى برژاندارمه‌نك اشتراكيله‌ده

بومبا اعمالنه مخصوص آلات وادوات اورتەدن قالديرلدى . بو وقعه اوزرينه طاشناق وخنچاق رؤساسى بر اجتماع عمومى عقد ايدەرك تحقيقاتك اوكنى آلمغه چالشديلر . كوچك ضابط قوزيجى اوغلى پارسيخ ايله يانيق سركس اسمنده ايكى شخصى براى استشفاع استانبول پطريقنه كوندرديلر . قيصرى ارمنى مرخصەسى خسروف افندى‌ده تحقيقاتى اشكال ايچون اولانجه قوتنى استعماله باشلادى .

مرخصه؛ پطريقخانەنك الك كزيده قوميته‌جيلرندن اولوب بكرش قونغرەسنه اشتراك ايتمش وسفربرلك صرەسنده ئەپسقپوسلغنى تقديس ايتديرمك بهانەسيله روسيه‌يه اچيميازينه كيدوب عودتنده روسيەنك ارمنى استخلاص مليسنى مدافعه ايچون اناطولى‌يه كلەجك اردولرينه ارمنيلرك نه صورتله ياردم ايتملرى ايجاب ايتديكنه وقفقاسيەدەكى ارمنيلرك نه وجهله حاضرلانمش اولدقلرينه وروس اردولرينه نصل پيشدارلق ايدەجكلرينه دائر متعدد قونفرانسلر ويرمش، بتون قوميته جريان حركاتنى بالذات سوق و اداره ايتمش كزيده ، معتمد ، قيمتلى بر (رئيس روحانى!) ايدى.

بومبانك انفلاقندن صكره لوادەكى خنچاق و طاشناقسوتيون قوميتەلرى اوراق ووثائق‌مهمەيى درحال ياقەرق يرينه عادى وساخته دفترلر تنظيم ايتديلر.

تحقيقات نتيجەسنده شباط ٣٣٠ ظرفنده ئەوەركده اوتوز و مارت ٣٣١ ده يكرمى‌بر، مايسده اون‌بر بومبا ، قيصريده طقسانى متجاوز مختلف‌الجنس بومبالر، ديناميت‌وسائر مواد انفلاقيه، درت يوزى متجاوز اسلحۀ حربيه، برچوق ماوزر طبانجەلرى ورەولورلر بولندى . تحقيقات توسع ايتدكجه كرك ئەوەركده وكرك قيصريده بومبا و اسلحه مقدارى فوق‌العاده تزايد ايتدى . برچوق تعليمات، قوميته بياننامەلرى ظهور ايلدى .

دوەلوده ارمنى مزارلغنده بومبا اعمالنه مخصوص آلات و بياض پاموق باروتى، واسيل اوغلى هاجى پارسيخك باغچەسنده بشقەجه بيوك قطعەده يكرمى درت بومبا ، فنسەده ارمنى كليساسى ايله مكتبنده يكرمى بر بومبا وايكى يوز

اللى قيه قدر قورشون بولندى. شو حاللره نظراً قوميته‌لرك قيصرى‌يى الك مكمل بر ده‌پو حالنه افراغ ايتدكلرى اكلاشيليور .

ترتيبات اختلاليه تظاهر ايدنجه كويلرى نسبةً دها زياده قابل مدافعه اولان يرلرده‌كى سيار چته‌لرصاقلادقلرى سلاحلريله بومبالريله، يكرميشر، اوتوزر كشيلك غروپلرله (اينجه صو)، (دوره‌ونك) ، (افكره) ، (اكرك) وسائر محللرده فعاليته باشلاديلر . تجاوز ، سوء قصدلر ، قتل ، غصب بربرينى ولى ايتدى . قوميته‌نك بو محيطده‌كى فعاليتى ايله ترتيبات اختلاليه بو صورتله تظاهر ايده‌رك مملكتك ايچريسنده پاطلايه‌جق يوزلرجه بومبا واسلحه دردست ايدلدى .

٣ — بتليس ولايتى

قوميته‌لرك واندن صكره الك زياده اهميت ويردكلرى منطقه بتليس وموش حواليسى ايدى . بوراسى بالخاصه سنه‌نك هرموسمنده ايشلك بولنان وسوقيات ايچون الك مساعد وألويريشلى اولان وان ــ دياربكر ــ حلب ــ اسكندرون طريقى اوزرنده اولديغى وموش ، طالورى كبى من القديم ارمنى عصيانلرنده شهرت آلمش يرلرى احتوا ايتديكى ايچون قيمتدار ايدى . بناءً عليه قوميته‌لر بومنطقه‌يه پك زياده اهميت ويرمشلر ، تشكيلات ترتيباتنى تعيين واداره ايچون الك مقتدر آدملرينى، مرخصلرينى بورالره تعيين ايتمشلردى . پطريقخانه‌ده اعلان مشروطيتى متعاقب وآندن اول بتليس مناطقنه الك كزيده پاپاسلرينى ، رؤساى روحانيه‌يى اعزام ايدييوردى .

كرك وان ، كرك بتليس ولايتى اوته‌دن برى قوميته حركات وفعاليتنه ، ارمنى عصيانلرينه پك مساعد برمحيط اولمش ، الك بيوك وقانلى وقوعات بوحواليده ظهور ايتمش ، ارمنيلرك تقديس ايتدكلرى يرلى قفقاسيه‌لى چته باشلرى بومنطقه‌ده غروپلرينى تشكيل ايده‌رك الك مدهش عصيانلرى بوحواليده چيقارمشلردى . پطريقخانه‌نك ، قوميته‌لرك عثمانلى اداره‌سى عليهنه اوروپايه وقوع بولان شكايات

ومراجعاتنده‌ده دائما بوایکی ولایتده‌کی تالانلر ، یغما کرلکلر ، قتل عاملردن بحث اولنمش ، اصلاحات مسئله‌سنده ینه بوولایتلر اوکه سورلمش ایدی .

ارمنیلرك حکومته قارشی اولان وضعیتنی اکلامق ایچون یالکز بومنطقه‌یی تدقیق ایتمك‌مع زیادة کافی‌در . بومناطق همان‌دنیله بیلیرکه برکون‌بیله عصیاندن، ارمنیلرك تعرضندن قورتلامشدر. اك‌مشهور قومیته‌رؤساسی بوحوالی‌یی طولاشه‌رق خلقی‌مادةً ، معنیً عصیانلره احضار ایتمشلر ، مملکتی آسایشدن ، امنیتدن محروم کوسترمك ایچون کندیلرینه منطقهٔفعالیت اوله‌رق بوولایتلری انتخاب ایلمشلردی.

ارمنی شاعر ومحررلرینـك اثرلرینه ؛ ملی داستانلرینه‌ده ینه بوراسی وبورالرده‌کی ارمنی حیاتی موضوع تشکیل ایتمش ایدی . اعلان مشروطیتدن اول بورالرده آیلرجه ، سنه‌لرجه سوره‌ن ترتیباتدن صکره طالوریده ، موشـده بر عصیان چیقاردیلیر ، برچوق اسلام خانمانلری سوندیریلیر ، عقبنده ، درحال انکلتره ، فرانسـه‌یه ، دیکر دولتلر قابینه‌لرینـه خطاباً حاضرلنان تلغرافلر یاغدیریلیردی . ممالك اجنبیه‌ده‌کی قومیته شعبه‌لری‌ده اسلام مظالمی حقنده میتینغلر ترتیب ایدر ، پارلمنتولره بووقایع حقنده لایحه‌لر ویریر ، بوراده‌کی شرائط حیاتیه‌یی ، وضعیتی بیلمه‌ین کیمسه‌لرده ارمنی‌مدافع وحامیسی کسیلیردی . شوحال بوکونه قدر منتظماً دوام ایتدی . حال‌بوکه اصل مغدور موقعنده بولنان اسلام اهالی ایدی . بونلر ایسه مغدور ایکن ظالم موقعنده کوستریلیوردی . قومیته تلقیناتی اولمادیغی زمانلر بوحوالیده اسلام ، ارمنی پك راحت وقت کچیریورلردی . موش وبتلیسك مرکزلرندن وجوارلرنده‌کی برقاچ یردن ماعدا اسـاساً دیکر ارمنی قریه‌لرنده‌کی ارمنیلر ارمنیجه بیلمز ، کردجه کوروشور ، وفاق وحس آمیزش حکم سورر ، ایکی‌طرف یکدیکرینك حقوقنه رعایت ، مقدسـاتنه حرمت ایدردی . بالآخره روس سـیاستنه آلت اولان صاتلمش قومیته‌جیلرك فعالیت وتلقیناتی ایش بولمق ایچون آمریقایه ، آوروپایه ، استانبوله کیدوب‌صکره مملکتلرینه عودت ایدن سبکمغزانك افساداتی نتیجه‌سی اوله‌رق ایکی عنصر آره‌سنده درین اوچوروملر آچیلدی . بوحوالی جهنمه

دوندی روسیه‌دن قفقاس، ایران، طربزون طریقیله، مصر وامریقادن اسکندرون وسائر یوللرله سلاح وبومبالر جلب ایدلدی. شوراسی صورت قطعیه‌ده محققدرکه ولایات شرقیه‌نك هیچ بر یرنده اسلام خلق ارمنیلر قدر سلاحه مالك اوله‌مامشلردر. اسلاملرك چفته وقووال تفنکلرینه، آغزدن طوله طبانجه‌لرینه مقابل ارمنیلرك هر کوینده، مکرر آتشلی یوزلرجه روس ماوزرلری، بومبالر، غرا ومانلیهر، ماوزر وسائر قوتلی طبانجه‌لر بولنیوردی. تعرض هر زمان ارمنیلر طرفندن وقوع بولمش، اسلام اهالی هر وقت مغدور ومظلوم موقعنده قالمشدر. بوکا مقابل ایسه اسلاملر دائما ارمنیلرك حامیسی کسیلن ائتلاف حکومتلری و بونلرك قونسلوسلری طرفندن هر زمان بادی ومسبب اوله‌رق کوسترلمشدر.

بورالرده قومیته تشکیلاتی اساساً موجود ایدی. مشروطیتك اعلاننده صکره بو تشکیلات دها مکمل بر حاله کتیرلدی. قریه‌لره وارنجه‌یه قدر چته و فدائی ترتیباتی، قومیته مراکزی یاپیلدی. ارمنیلر تمامیله قومیته‌نك ویردیکی تعلیماته حرکته باشلادی. هر قریه‌یی کنج مکتب معلملری، پاپاسلر اداره ایدییور، قومیته مفتشلری متمادیاً منطقهٔ تفتیشیه‌لرینی طولاشه‌رق سلاح و سائر مسئله‌لره عائد قومیته مقرراتنی تبلیغ، کویلیلر آره‌سنده‌کی اختلافاتی قومیته تعلیماتنه توفیقاً حل ایلیور، خلقی حکومته تقربدن، دوائر رسمیه‌یه مراجعتدن منع، سلاح تدارکنده تعلل ایدنلری، حکومته مراجعت ایله‌ینلری تأدیب أیدییور وحتی اعدام حکمی ویرییوردی. بو حالی او منطقه‌یی کورن هرکس پك اعلی بیلیر.

آسایش، امنیت حیات وتملك اولمدیغنی خارجه قارشی باغیران بو آدملر ایچون مملکتك سکون وآسایشله کچیره‌جکی کون بالطبع هیچ موافق دکلدی. بناءً علیه وقوعات چیقمدیغی، اورته‌ده بر سبب بولنه‌مدیغی زمانلر قومیته‌لر ایلری کلن اسلاملردن برینك قتلنه ویاخود قریه‌یه تعرضه قرار ویرییور، بو قرار درحال اجرا اولنیوردی. وقعه‌یی متعاقب، معتاد فریادلر، مراجعتلر

باشلایوردی. طبیعی اوروپاده‌کی پارداقجیلرده تورك باربارلغنه، مظلوم ومغدور ! ارمنیلرك دوچار اولدقلری اعتسافاته دائر نطقلرینه ، قونفرانسلرینه بوصورتله ینه مناسب زمینلر بولیورلردی .

طاشناقسوتیون‌قومیته‌سی طرفندن وانده نشراولنان‌اشحادانق وواندوسب، ارضرومده چیقاریلان هاراچ غزته‌لریله استانبولده‌کی آزادامارد غزته‌سی ایسه بالخاصه ممالك اجنبیه‌ده‌کی ارمنیلره وقایعی ایستدکلری شکله صوقه‌رق یتشدیر - ییورلردی. بونلرك نشریاتنه، قومیته‌لرك قونسلوسلره ویردکلری مخطره‌یه، دول اجنبیه‌یه چکدکلری تلغرافنامه‌لرده‌کی مظالمه ، قتل عاملره کوره بو ولایاتده تك بر ارمنی قالمامسی ایجاب ایدییوردی . حالبوکه بتون بو مرتب عصیانلرده ، وقوعاتده هرزمان اسلاملر أزلمش ، آنلر اورولمش ، خانمانلری سوندورلمش ، ارمنیلر ایسه هرزمان حمایه کورمش، مالك اولدقلری اسلحه وتشکیلات سببیله مقابله‌دن تماميله مصون قالمشلردر .

بتون بو وقوعاتله قومیته‌لرك استهداف ایتدکلری بر غایه واردی . اوده (ارمنستان مختاریتی) ایدی . بالقان حربندن صکره ولایات شرقیه اصلاحاتی مسئله‌سنده بوحرکات پك زیاده شدتلندی .

ایکی اجنبی مفتش عمومینك تعیینی بوغایه‌یه وصول ایچون ایلك آدیم تلقی ایتدیلر . حرب عمومینك ظهوری ایسه مفکورهٔ ملیه‌لری ایچون بیوك بر نعمت ایدی .

سفربرلکك‌اعلانی متعاقب طاشناقسوتیون قومیته‌سی روسیه‌دن ایجاب‌ایدن تعلیماتی تلقی ایتمش و وان‌منطقه‌سنك اداره‌سنی معروف قومیته‌جیلردن وان‌مبعوثی (ورامیان)ه موش وبتلیس حوالیسنی‌ده ینه وان مبعوثی (واحان پاپاسیان) ه تودیع ایلمش ایدی. ورامیان وانده، پاپاسیان‌ده موشده بولنه‌رق حرکاتی احضار واداره‌یه باشلادیلر . [۱]

[۱] قومیته‌لرك حرکات عسکریه صره‌سنده‌کی وضعیتلری وان وقایعنده کوستریله‌جکدر .

سفر برلکه ایلك صره‌لرده اجابت اولنمغه ، حکومت عثمانیه لهنده اوفق تفك نمایشلر یاپلمغه باشلاندی . فقط تسلیح اولنان ارمنی عسکر قافله‌لری سلاحلرینی آلملرینی متعاقب دشمن طرفنه کچمه‌یی ، طبیعی فراری اهمال ایتمدیلر . چته‌لر یوللرده وظیفهٔ عسکریه‌لرینی ایفایه کیدن اسلاملره تعرضه باشلادیلر .

مع مافیه بو حال ارمنیلرك اوته‌دن بری طوتدقلری خط حرکته نظراً وقایع عادیه‌دن صاییله بیلیردی . بونکله برابر وقوعات کیتدکجه اهمیت کسب ایتمکه ، اسلاملر ، وظیفهٔ وطنیه‌لرینه کمال تهالکله اجابت ایدرکن ارمنیلردن قسم اعظمی اجابت ایتمامکه ، ایدنلرده عقبنده مسلحاً فراره باشلادیلر .

نهایت کانون ثانی ٣٣٠ ده بتلیسه تابع حیزان قضاسنك آخکیس جهتنده‌کی سکور قریه‌سنه فراری درد-تی وعسکر جلبی ایچون کوندریلن ژاندارمه مفرزه‌سنی قریه اهالیسی عثمانلی حکومتنه عسکر ویرمیه‌جکلرینی وحکومتی طانیمیه‌جقلرینی سویلیه‌رك سلاحله قارشیلادیلر ویوزلرجه مرمی یاغدیره‌رق ژاندارمه‌لری شهید ایتدیلر . بالآخره مقتول ژاندارمه‌لرك جسدلری کوزلری اویولمش وطاشلر آره‌سنده أزلمش برحالده بولندی .

عین حال قورصو ، آخکیس ، بیکری ، آرشین ، تاصو کبی غلبه‌لك وبیوك قریه‌لرده وقوع بولمشدر . بورالرده ارمنیلر تماماً ومسلحاً عصیان وقریه‌لرینه اوغرایان ، کچن ، ژاندارمه‌لری ، افرادی قتل ایتدیلر .

وان ، بتلیس آره‌سنده کواش طریقی نقلیات عسکریه ایچون اك مهم یوللردن وبالخاصه بورادن کچن تلغراف خطی اردونك اك مهم وسائط مخابره‌سندن ایدی . بناءً علیه قومیته‌لر بویوله فوق‌العاده اهمیت ویردکلرندن ایلك صره‌دن کواش تلغراف خطنی و مخابره‌یی قطع ومذکور طریقی سد ایتدیلر . کوندریلن مفرزه‌لره اوچ کون متمادیاً آتش یاغدیردیلر .

تاصو ، وسکور قریه‌لرنده عصیان دوام ایدرکن ینه مرکزه تابع جیم برکوی اولان ویریس ده دخی ٧ شباط ٣٣٠ ده مصادمات باشلادی . مقتول شقیا میانده وانك خوردیس قریه‌سی پاپاسنك اوغلی اولوب اوحوالیده پك بیوك

شهرتی اولان ومصادماتی احضار واداره ایچون بالخاصه واندن کوندریلن واحان ایله چته باشی قالونك نعشلری ، وان قومیته‌جیلرندن ایشخانه عائد تمغالی قیصراق بولندی . حیزان وبتلیس جوارنده عصیان باشلار باشلاماز موش اووه‌سنده‌ده وقوعات باش کوستردی . لوایه تابع سرونك قریه‌سنه عسکر جلبی ایچون کیدن مفرزه‌یه کوی جوارنده‌کی سپرلردن آتش آچیله‌رق ساعتلرجه قورشون یاغدیرلدی . وافراددن برقسمی شهید ایدلدی . عین زمانده آقان ناحیه‌سنه مربوط کومس قریه‌سنه کیدن ناحیه مدیریله معیتنده‌کی ژاندارمه مفرزه‌سی اوطوردقلری خانه‌ده قورشونه طوتیله‌رق سکز ساعت اوزرلرینه آتش ایدلدی . ژاندارمه ومیلیسدن طقوز کشی شهید دوشدی وناحیه مدیرینك بولندیغی خانه قپادیله‌رق عصات طرفندن آتش ویرلدی . بوراده‌کی مصادماتی اداره ایدنلرك موش طاشناقسوتیون مرخصی‌روبن وقومیته رؤساسندن مشهور اسرو اولدیغی وعصیانك پاپاسیان طرفندن سوق ایدلمکده بولندیغی برقات دها توضح ایتدی .

شباط ظرفنده کومس قریه‌سندن چیقاریلان اشقیا موشه یاقین چاکلی [*] مناسترینه کلدکلری خبر آلندی . ۱۳ شباط ۳۳۰ ده تحریات وتعقیبات اجراسی ایچون موشه اوچ بچق ساعت مسافه‌ده‌کی (آراق) مناسترینه مفرزه‌لر سوق ایدلدی . پاپاسلرك کیمسه اولمادیغی حقنده‌کی تأميناتنه رغماً مفرزه‌نك مناستره یکرمی خطوه قدر تقرب ایتدیکی اثناده آچیلان یایلیم آتشیله مفرزه قوماندانی ژاندارمه ملازمی احمد افندی ایله معیتنده‌کی ژاندارمه‌لردن برقسمی شهید دوشدی . مناسترده‌کی اشقیاده رهبانك معاونتی ایله کیجه‌لین فراره موفق اولدیلر .

---

[*] اساساً چته‌لر ایچون اك موافق وامین تحصن محللری کلیسالر ومناسترلر ایدی . وان ، ارضروم ،بتلیس ، آطنه‌ده‌صیقیشان ویاخود عصیانه‌حاضرلانان چته‌لر دائما جسیم وکارکیر کلیسالرده‌طوپلانمشلر ورؤسای روحانیه‌وکلیسا رهبانی طرفندن‌حمایه کورمشلردر . کلیسالر عین زمانده اسلحه وبومبا ده‌پوسی اوله‌رق قوللانیلیوردی .

ينه عسكر جمعی ایچون خیزانه کیدن بتلیس ژاندارمه آلایی قوماندانی ایله معیتنده‌کی مفرزه‌نك قارقار دره‌سنده یوللری کسیله‌رك اوزرلرینه یدی ساعت آتش ایدلدی . ژاندارمه‌دن برقسمی شهید دوشدی . مشهور اوزوملی لاطوده معیتنده‌کی وان فدائیلرندن مرکب چته‌سیله موکس وخیزان جوارنده فعالیتده بولنیوردی .

ارمنیلرك بوعصیانلردن مقصدی حرکات ، مناقلات ، مخابرات عسکریه‌یی اخلال ، قوهٔ عسکریه‌یی ، مفرزه‌لری اشغال ایدی . بومقصدله الدن کلنی بتلیسده طبیعی هیچ اسیرکه‌مدیلر .

٤ — ارضروم ولایتی

ارمنیلرجه (غارین) نامی ویریلن بومنطقه‌ده قومیته‌لرجه فوق‌العاده مهم بولنیوردی . روس ارمنیلری قفقاسیه‌دن ممالك عثمانیه‌یه کچمك ایچون دائما بورا حدودینی انتخاب ایتمشلر ، مهم مرکزلردن بریسنی‌ده بوراده تأسیس ایتمشلردی . حتی ولایات شرقیه اصلاحاتی مسئله‌سی نتیجه‌سنده تعیین اولنان مفتش عمومیلرله دها یقیندن تماس ایتمك ، قومیته شعباتنه تعلیماتی وقت وزمانیله یتشدیرمك ، برزمانلر طاشناقسوتیون شرق بوروسنی‌ده بومنطقه‌یه نقل ایتمك تقرر ایتمش ایدی .

حرب عمومیدن اول بوقارووده کورولدیکی اوزره طاشناق قومیته‌سنك صوك عمومی قونغره‌سی‌ده ارضروم مرکزنده انعقاد ایتمش ایدی . ارضروم ، طربزون ـ وان یولنك اورته‌سنده بولندیغی ایچون هم قره طریقیله قفقاسیه‌دن وهم‌ده طربزون طریقیله باطوم ، کوستنجه وسائر محللردن منتظماً معلومات آلیر داخل ولایاته سلاح وسائره کبی شیلر ترانسیت طریقیله نقل ایدردی .

بوولایتده برچوق سنه‌لر ارمنی عصیانلرینه ، قتاللرینه صحنه اولمش روس ، انکلیز قونسلوسلری پك چوق وپك بیوك انتریقه‌لر چویرمشلردی . قومیته‌لر بالخاصه اسکی ارضروم عصیانلرنده کندیلرینی تشویق ایدن ، سلاح ویرن ،

حمايه وعد ايدن واك مدهش وقعه‌لری چیقارتدقدن صکره التجا ایتمك ایسته‌ین قومیته قهرمانلرینك، صورتلرینه قارشی قونسلوسخانه قپولرینی قپایان روسلری اونوتاملی ایدیلر.

سفربرلكك اعلانی متعاقب بوولایت منطقهٔ حرب اولدیغی ایچون مرکز وبایزید سنجاغنده‌کی ارمنیلرك قسم اعظمی کندی سلاحلریله، تحت سلاحده بولنانلرده فرار صورتیله روسلره التحاق ایتمشلر وروس حکومتی بونلری برقات دها تسلیح وتجهیز وکندیلرندن خصوصی چته‌لر تشکیل ایده‌رك حدوددن ایچری‌یه سوق ایلمش ایدی. یاپدقلری ملعنتلردن، مظالم وشنایعدن ایلریده بحث اولنه‌جقدر. بو ولایتده اك زیاده دقتی جالب حادثه‌لر ارزنجان سنجاغنده وقوع بولمشدی.

بوراده سفربرلكك اعلانیله اهالئ اسلامیه کاملاً اخذ عسکر شعبه‌لرینه مراجعت ایدرکن برچوق ارمنیلر أولرنده اختفا ایده‌رك کندیلرینی ممالك اجنبیه‌ده اولمق اوزره کوسترتدیلر.

مرخصه‌خانه‌ده، پطریقخانه‌نك موافقت وتنسیبیله، بدل نقدیسی اولان قرق اوچ لیرایی ویرمك ایسته‌ینلردن بومبلغك نصفنی آله‌رق (دیاقوس) عنوانی ویردی وطاش اویوقلرینه، دیوار ییقلرینه کلیسا اسمنی ویره‌رك برچوقلرینی بوکلیسالرك راهب ومستخدمینی صفتیله عسکرلکدن قورتارمغه چالشدی.

وسائط نقلیه وتکالیف حربیه خصوصاتنده هرنوع حیل ودسایسه مراجعتله اردوی همایونی فقدان وسائط قارشیسنده بولندیرمق خیانتنی ارتکاب ایتدیلر. خصمامزه قارشی علناً فوق العاده طرفکیرلك کوستره‌رك موفقیتلری ایچون کلیسالرده دعا ایتمکه ودوست ومتفقلرمزه عدم موفقیتلری، اویدیرمه هزیمتلر اسناد واهالی‌یه بوصورتله اعلان واشاعه ایده‌رك خلقك قوهٔ معنویه‌سنی تزلزله اوغراتمغه چالشدیلر. حتی ارزنجانده طاشناقسوتیون شعبه‌سی اعضالرینك عثمانلی وروس اوله‌رق آیردقلری ایکی خروس دوکشدیره‌رك روس عد ایتدکلری خروسك

مغلوبیتندن منفعل اولدقلری وبوتفألی تکرار ایده‌رك عین مغلوبیتك تکرری اوزرینه فوق‌العاده متأثر قالدقلری بتون اورا اهالیسی بیننده متواتردر .

ارمنیلر ارزنجانده لااقل برسنه‌لك اداره‌لرینه کفایت ایده‌جك ارزاق وذخائری وبرقسم مبرم مواد واشیایی تاسفربرلك بدایتنده احضار ایتدکلری قیولره‌وخانه‌لر ایچلرنده آنجق تدقیقات وتحریات موشکافانه ایله تظاهر ایده‌جك صورتده قپولرینی صیوادقلری کیلار و اوطه‌لره قویه‌رق هم حکومتی استفاده‌دن محروم ایتمك وهم‌ده هراحتماله قارشی دشمنلرمزه احتیاطاً مالزمه وذخائر حاضرلامق کبی حرکات خائنانه‌ده بولنیورلردی . بونلر بالآخره اجرا قلنان تحریاتله میدانه چیقارلمشدر .

سفربرلك اوزرینه ارزنجان ارمنیلرینك‌ده همان درتده اوچی ایران ووروس حدودلرندن کچه‌رك روسیه‌یه صاوشدقلری کبی نظامیه وعمله طابورلرینه آلنانلرده فرار ایده‌رك یوللرده تصادف ایتدکلری خسته وتبدیل هوا افراد مسلمه‌یه تعرض ایدییورلردی. کویلرنده ارککسز قالان مخدرات اسلامیه‌ایله چوجقلرده تهدید اولنه‌رق اراضیلرینه چیقارتلیوردی . طبیعی بوحال وظیفهٔ وطنیه‌سنی ایفا ایچون عائله‌سنی براقه‌رق کیدن اهالئ اسلامیه‌یی دوشوندیرییوردی .

تشرین‌ثانی ۳۳۰ ده کماخك قارنی قریه‌سی جوارنده (چاکلی‌وانك) مناسترنده قومیته‌جیلر اجتماع ایده‌رك بعض عصیان پلانلری ترتیب ایتدیلر . فقط بورانك تحت تفتیش وترصدده بولندیرلمسیٔ ایچریده تحصن ایدن فراریلردن بعضلرینك تام زماننده دردست ایدلمسی بوترتیباتی قوه‌ده براقدیردی .

مذکور لوایه تابع نواحیده خط حربه سوق اولنان اسلاملری تدهیش ایدرك عائله‌لرینك باشنده بولنمغه مجبور ایلمك، بوصورتله اردوی همایونی ضعیفله‌تمك مقصدیله کیجه‌لری مسلحاً اسلام اولرینه تعرضه ، مخدرات اسلامیه وچوجقلری قتله باشلادیلر . بوقبیل وقوعاتك جریان ایتدیکی مختلف محللرده اجرا قلنان تحریات نتیجه‌سنده بیکلرجه اسلحه وبومبالر الده ایدلدی .

ارزنجان مرخصه‌خانه‌سیله بعض اولرك مخزنلرنده بیکی متجاوز فراری

دردست اولندی . بو فراریلرك‌ده اعاشه و محافظه‌سی مرخصه طرفندن تأمین ایدلمش ایدی. حکومتك سلاح تحری ایده‌جکندن شبهه‌لنن ارمنیلردن بعضلری‌ده اللرنده‌کی سلاحلری خفیاً فراته دوکدیلر .

٣٢٩ ده بومبا اشتعالیله مشتهر اولان ارزنجانك‌ده، قیصری کبی قومیته‌لرجه بومبا ده‌پوسی حالنه کتیرلدیکی و بومبالرك کلیسالره کومولدیکی استخبار اولنمشدی. سورپ آغوب کلیساسندن چیقاریلان بر بومبانك اشتعالی اوزرینه دیکر یوزلرجه بومبانك انفلاقی استخبار واقعی تأیید ایتدی .

آزغین بر قومیته‌جی اولان وصرف بو سببله پطریقخانه طرفندن کماخه تعیین ایدلمش بولنان کماخ مرخصه‌سی باشنه طوپلادیغی فدائیلرله اهالئ اسلامیه‌یه برچوق مظالم ایقاع ایتدی . نهایت چاکلی وانکه تحصن ایده‌رك بر مدت ثباتدن صکره اثنای مصادمه‌ده مقتول دوشدی .

سوءقصدلر، قصبه داخلنده بلا ایجاب مأمورین وعسکر اوزرینه آتش آچمق وقوعات عادیه صره‌سنه کچدی. بو راده‌کی خانه‌لرده‌ده ترتیبات مخصوصه یاپلدیغی، کیزلی یوللر ، مازغاللر ، منفذلر، هر خانه‌یی یکدیکرینه ربط ایدن یرآلتی دهلیزلری انشا ایدلدیکی کورلدی . ارزنجان و ترجان آره‌سنده مهم بر طریق اولان صانصه شوسه‌سنده چالیشان عمله آره‌سنده‌کی ارمنیلر یول آچمغه مخصوص آلات فنیه‌یی امحا ایتدیلر، عسکرلردن بعضلرینك، قوندوکتور فهمی افندینك مقتولیتنه سبب اولدیلر .

توقیف اولنان ارزنجانلی پاپاسیان دیقران اسمنده‌کی شخص « اوچ بش کون دها کچمش اولسه‌یدی قومیته‌لرك آلدقلری ترتیبات ایله ارزنجانی کاملاً آتشلر ایچنده براقه‌جقلرینی ، یاقوب ییقه‌جقلرینی ، بتون اسلاملری ، عسکری طوغرایه‌جقلرینی و مع مافیه حکومتك متیقظ بولنمسی حسبیله بو تشبثك منتج موفقیت اولمادیغنی » بی‌پروا سویلدی .

٥ — معمورة العزيز ولايتى

سفر برلكى متعاقب بو ولايتده ده فرارلر، اهالئ اسلاميه يه تجاوزلر عمومى برشكلده وقوع بولدى . بناءً عليه هر ولايتده تكرر ايدن بو وقوعاتدن بحث ايتمك زائد كورلديكندن يالكز مهم كوريلن وقايعى ذكر ايتمك موافق اولور :

مركز انكليز قونسلوسخانه سى ترجمانى اولان عثمانلى تبعه دن بر ارمنى اون برنجى قول اردو حقنده بالذات طولاشه رق برچوق معلومات طوپلادى، قونسلوسه ويردى، راپور سفارته كوندرلديكى صره ده اله كچيرلدى. مرقوم ارمنى روسيه نك اعلان حربندن اول بيروت طريقيله قبريسه فراره موفق اولدى. ولايت داخلنده كى ارمنيلرك پاسقاليه يورطيلرينك روس بايراغى آلتنده كچيرلمسى تمنياتنه دائر تعاطى ايتدكلرى برچوق مكتوبلر ياقالاندى .

درسم كردلرينى حكومت عليهنه تشويق واكراد ايله بوخصوصده اتفاق ايتمك اوزره استانبول و روسيه مركزلرندن درسم ايچريسنه برچوق قوميته جيلر كوندرلدى . بونلردن بريسى يدنده انكليز ، روس ، فرانسز بايراقلرى رسملرينى وآلتنده كردلرى ارمنيلرله اتفاق ايتديرمكه وتحليفه مأمور اولديغنه دائر انكليزجه بر عباره يى حاوى بر وثيقه ايله درسم ايچريلرنده چاليشير ايكن دردست ايدلدى .

اكيندن اردويه كوندرلمك اوزره ذخائر ادخار ايدلمش اولان عمومى انبارلرك اتصالنده كى بر ارمنى دكاننده حريق ايقاع ايتمك وبوصورتله اردو ايچون ولايتجه جمع ايدلمش اولان بتون ارزاقى محو ايلمك اوزره اكينلى (فيلپوس) نامنده ويكرمى ياشنده بركنج ارمنى اوزرينه درت بومبا، اوچ قيه غاز ياغى آله رق مذكور دكانه كيرمش ودكانى ياقمغه باشلامش ايكن دكان صاحبى اولان ارمنينك يانغينى بشقه برطرفده چيقارمغى تكليفى اوزرينه مرقوم دكان صاحبنى قتل ايتدى، غاز دوكه رك دكانى آتشله دى ودكانك برقسمى ايله برابر كنديسى ده ياندى. حريق اطفا اولندى. مرقوم فيلپوسك اكين مرخصه وكيلنك تشويقاتيله

فعل مذکوره جرأت ایتدیکی وکیفیتدن برچوق اشخاصك‌ده خبردار ایلدیکی خانه‌سنده بولنان مخابره اوراقندن اکلاشلدی .

اوکده الك بیوك رئیس روحانیلری اولدیغی حالده حکومته مطیع اولدقلرینی، یانلرنده قطعیاً سلاح بولنمادیغنی تأمین ایدن ارمنیلرك ادعا واصرارلرینه رغماً اجرا قلنان تحریاتده یالکز ولایت مرکزنده بش بیکی متجاوز سلاح، اوچیوز قدر بومبا، قرق کیلو مقدارنده بومبا فتیلی، ایکی یوز پاکت دینامیت، بش بیك عدد دینامیت مسکتی بولندی‌که بو وسائط تخریبیه بتون مملکتی محو وبرهوا ایتمکه معزیادة کافی ایدی . عربکیر مرخصه‌خانه‌سنك دیواری چاتیسنده اسلحه وبومبادن ماعدا ایجابنده درویش قیافتنه کیرمك اوزره ایکی قات درویش البسه‌سی وسائر لوازمی بولندی .

کانون ثانی وشباط ۳۳۰ صره‌لرنده افراداسلامیه‌دن معلول ومجروح اوله‌رق خانه‌لرینه ترخیص ایدیلن ضعفادن برچوغنك یوللرده اوغرادقلری ارمنی قریه‌لرنده پك غدارانه برصورتده اتلاف ایدلدکلری اکلاشلدی .

روسلرله حربه کیریشدیکمزدن اول وصکره روس اردوسنه معاوتی وحکومت عثمانیه علیهنده حرکتی بر وظیفهٔ مقدسهٔ ملیه بیلن ارمنیلردن برچوقلری طاقم طاقم طابورلر تشکیل ایده‌رك وان جهتنه ، ایران حدودینه قوشوشمشلردی . بونلردن بیوك برقسمنی‌ده داخلدن قاچان ، ممالك اجنبیه‌دن کوکللی اوله‌رق کان معمورةالعزیز ارمنیلری تشکیل ایدیوردی .

٦ — دیاربکر ولایتی

ارمنیلر بوحوالیده‌ده نفوس اسلامیه‌یه نسبتله اقلیتده بولندقلری حالده قومیته تشکیلاتنی ، ترتیبات اختلالیه‌یی اهمال ایتمامشلردی . سفربرلك اوزرینه قومیته‌لر بورا مرکزینه‌ده روس اشغالنی تسهیل، اردومزك حرکتنی اشکال وتعویق ایتمك، فرار وسائره کبی معلوم اولان تبلیغاتی اجرا ایتمشلردی . حربدن اول قومیته‌نك بوحوالیده‌کی امیدی اوقدر قوتلی وبونك بخش ایتدیکی کستاخلق وجرأت

اوقدر بیوك ایدی‌كه الك احتیاطـكار ارمنیلر بیله بی‌پروا حكومته ومسـلمان اهالی‌یه قارشی روس مظفریتنی اعلانه ، آچیقدن آچیغه توهم ایتدكلری تفوق علمی ، فكری ، اقتصـادیلرینه استناداً حق حاكمیتلرینی ادعایه ، اجتماعلرده ، مكتب وتوزیع مكافات كونلرنده علناً اظهار مافی‌الضمیره ، اولرینه ، مكتبلرینه ، مرخصه‌خانه‌لرینه ، كلیسالرینه ارمنیلكه عائد لوحه‌لری ، ارمنستان خریطه‌لرینی ، قومیته رؤساسنك رسملرینی تعلیقه ، مسـلمانلری تحقیره ، اجرا آت حكومتی تزییفه باشلامشلردی . بوشیماریقلقلر بالآخره اكثریت عظیمه‌سی اسلام اولان دیاربكر كبی برشهرده پولیس وژاندارمه دوریه‌لرینی كزدیرمـه‌مك ، ارمنی محله‌لرندن كچن مسـلمانلر اوزرینه مزخرفات آتمق ، تحقیر ایتمك درجه‌لرینه قدر واردی .

عسـكرلكه اجابت ایتمه‌ینلرله مسـلحاً اردودن قاچان ویا قاچیریلانلر (طام طابوری) عسكرلری عنوانیله ارمنی محلاتنده طامدن طامه طولاشه‌رق بتون احتیاجلرینی تكالیف حربیه صورتیله طوپلامغه وویرمك ایسته‌مینلری تهدیده باشلادیلر . روسـلرك آزربایجاندن برقاچ كیلو مترو ایلریلدكلری خبری اوزرینه بوراده‌كی قومیته شعبه‌سی طام طابوی افرادی ، اللی قدر فدائی ایله برابر دوائر رسمیه‌یه وشهرك مختلف محللرینه بومبالر آته‌رق حاصـل اوله‌جق شـاشقینلقدن ، چیقاریله‌جق یانغینلردن بالاستفاده شهرك مهم نقاطنی اشغال وقپولرینی سد واهالئ اسلامیه‌یی قتل ایتمكه قرار ویرمشلر وبونك صورت تطبیقنی مذاكره‌یه باشلامشلردی .

فراریلر وطام طـابوری نامی آلتنده‌كی اشرانك دردسـتی ایچون اجرا قلنان تحریاتده معهود طابوری تشكیل ایدن بش‌یوز شخص سلاحلریله وبرقاچ كون صكره‌ده طاشناقسوتیون ارمنی مكتبنده آصیلی اولان دیوار خریطه‌سی

آرقه‌سنده‌كی اختفاكاهدن قوه‌سفریه‌یه‌منسوب درت‌فراری‌دردست‌ایدلدی. فدائی اولان بودرت‌شخصك مهم سوءقصدلر ایچون‌صورت‌مخصوصه‌ده‌ارمنی‌مرخصه‌سی ایله قومیته‌اركانی‌طرفندن اورایه‌صاقلانمش اولدقلری‌وطرفلرندن اعاشه‌ایدلدكلری

اكلاشلدی . اسلحهٔ ممنوعه و بومبالرك صورت مخصوصه‌ده یاپلسی و قپوسی طوغله
ایله أورولمش بر مخزنده صاقلاندیغی استخبار ایدلمسی اوزرینه ١٤ نیسان ١٣٣١ده
اجرا قلنان تحریات نتیجه‌سنده مرکز ولایتده ٦٠ ی متجاوز بومبا، قوطولرله
دینامیت قاپسوللری ، قنغاللرله دینامیت فتیللری ، دینامیت باروتلری ، یوزلرجه
ماوزر ، مانلیهر ، غرا ، ماوزر ، شنایدر توفنکلری ، ماوزر طبانجه‌لری چیقارلدی.
عین زمانده اولرك کیزلی مخزنلرنده تحت‌الارض دهلیز وقوؤقلرده اختفا ایتمش
بیکی متجاوز عسکر فراریسی دردست اولندی . تحقیقات نتیجه‌سنده قومیته‌لرك
بورایه‌ده عیناً [وان جهتلرنده روسلر مظفراً ایلریلدکلری تقدیرده عموم
ارمنیلرك مرتب پلان وتبلیغات خصوصیه‌لری دائره‌سنده قیام و مسلمانلری
قتل عام ، شهری احراق ، اماکن رسمیه‌یی بومبالرله برهوا ایتملری وقفقاسیه
حدودنده‌کی اردومزك آرقه‌سنی تهدید ودیکر طرفدن حکومتی مشغول ایده‌رك
ارمنی تکلیفنی قبوله اجبار ایتملری، عین زمانده بوصورتله روسلرك اشغالنی
تسهیله چالشملری] تبلیغ ایدلدیکی وبومبا واسلحه تدارکی ایچون اك فقیر
ارمنیلرك بیله باشده مرخصه اولدیغی حالده قومیته ورؤسای روحانیه طرفندن
طرح اولنان تکالیفی ویردکلری تحقق ایتدی . تحریات ولایتك ملحقاتنه‌ده
تشمیل ایدلمسی اوزرینه هریرده وحتی اك کوچك کویلرده بیله اسلحهٔ ممنوعه
وپك چوغنده مواد انفلاقیه بولندی .

اسلحه ومواد انفلاقیه وآلات مهمهٔ مخربه‌دن قسم اعظمنك تارلالر ایچریلرینه،
ارمنی مزارلقلرینه ، کلیسا حاویلرینه ، مخزنلره کومولمش اولمسنه نظراً الده
ایدیلن مقدارك آنجق موجوده نظراً اونده برنسبتنی کچمدیکی اکلاشلمشدر .
بونسبت دیکر ولایتده‌ده عینیله بویله‌در .

فراریلرله تعقیباتدن قورقان فدائیلر ، موش ، کیغی ، بتلیس ، وان ،
طالوری کبی محللردن کلنلرله برلشه‌رك هرطرفه تعرض وراست کلدکلری
پراکنده عسکرلری ، اسلام اهالی‌یی شهید ایتمکده ، عسکری ارزاق ولوازم
قافله‌لرینی آرایه‌رق تعرضلرینه بونلری هدف اتخاذ ایلمکده ایدیلر .

برصيره بوراده ارزاق سوقياتى ارمنيلرله اجرا ايديليوردى . بونلردن‌ده مهم برقسمنك محللرينه واصل اولماديغى اكلاشلمش ونه اولديغى بيلنه‌مامشدر . ارمنى چته‌لرينك بو حواليده ايتدكلرى جناياته كلنجه بوندن دها ايلريده بحث ايتمك موافق كورلمشدر .

٧ — سيواس ولايتى

سيواس ولايتى‌ده ارمنى اختلال و عصيانلرينه اوته‌دن برى صحنه اولمش ، بالخاصه ٣١٠ عصيانلرنده مرزيفون ، آماسيه ، توقاد وسائر ملحقاتنده‌كى وقايعله مشتهر بولنمشدى . بو منطقه‌نك‌ده قوميته‌لرجه ارضروم درجه‌سنده براهميتى واردى . مشهور دانيه‌ل چاوش ، مراد وسائر برچوق چته باشيلرى سيواس ملحقاتندن ظهور ايتمش ، بورالرده مدهش وقعه‌لر چيقارمشلردى .

اعلان مشروطيتدن صكره‌كى وقايع بوولايتده دها زياده آچيق برصورتده جريان ايتمش وارمنيلرك آمالنى پك واضح برشكلده تأييد واثبات ايلمشدر . بوبابده استحصال اولنان معلومات وجريان ايدن وقوعات بروجه آتى بيان اولنور :

سيواس ملحقاتندن قره حصار شرقى و صو شهرى منطقه‌سى قوميته‌لرجه پك زياده براهميت موقعيه وسياسيه‌يى حائز ايدى .

٣٢٤ سنه‌سى انقلابنك بخش ايتديكى سربستئ سير و سياحتى ارمنيلر مشروطيتك دها ايلك كونلرنده سلاح توزيع وفروختنه ، بومبا اعماله حصر ايتمشلردى . ظاهراً مشروطيت درسى ويرمك ايچون كويلرى كشت وكذار ايدن طاشناقسوتيون اعضاسى كويليلره [توركلرك مشروطيت ، حريتدن مقصدى ارمنيلرى كسمكدر . مساوات ، اخوت كلمه‌لرينه صاقين آلدانميه‌يك . ارمنينك حريتى سلاح وبومباسيله حاصل اوله‌جقدر . اوكوزيكزى صاتيكز ، بومبا آليك] يولنده‌كى تلقيناتى برايكى كون صكره ذاتاً مرتب اولان ارمنى سلاح تاجرلرينك كويه مواصلتى تعقيب ايتمش ، كويلى النده‌كنى ، آوجنده‌كنى هنوز قوللانمسنى

بیلمدیکی سلاحه ویرمشدر . قره‌حصار و صو شهری کویلرنده‌کی کویلیلری سلاحلاندیرمق ایچون چالیشانلرك باشلیجه‌لری پنکانلی پیزا مغردیج ، کوکدنلی مراد ، صو شهرلی داکسیان آطام ، قره‌حصارلی قره‌کوزیان همایاقدر . بالقان محاربه‌سنك ابتداسنه قدر سلاح توزیع وفروختی ، تورکلره قارشی ارمنیلرك کین وغیظلنك تأسیس وتشدیدی ایچون چالیشلمشدر . تورکلر اخوتی بالخاصه ارمنیلر حقنده کلمه‌نك قوت‌وشمولیله تلقی بالقبول ایتمکه، بونك‌ایچون قناعتندن، عنعناتندن ممکن اولدیغی قدر محویتکار اولمغه‌طرفدار اولمش، بونی بالفعل ابراز واثبات ایتمشدر . مرادلرك و مغردیجلرك اوغرادقلری یرلرده تورکلردن کوردکلری حسن‌قبوللر، بونلر حقنده قصبه وحتی کویلرده بدایت مشروطیتده یاپیلان استقباللر ماضینك هردرلو وقایعنی اونوده‌رق ارمنیلرله تأسیس روابط اخوت مقصدندن بشقه برشی افاده ایتمز .

بالقان‌محاربه‌سی‌هنکامنده، محاربه‌نك‌عقبنده‌ارمنیلر‌یوصولرقوره‌رق ژاندارمه‌لر اوزرینه آتش ایتمك کبی افکار اختلالکارانه‌لرینك اوفق مقیاسده استعمالنی ، محلی وخصوصی بعض حرکتلر اظهارینی تجربه ایتمشلردر .

٣٢٩ سنه‌سی آغستوس آینده ورمضان ایچنده تعطیل مناسبتیله قره‌حصار و صو شهرینی کزمك ایچون چیقان آمریقان معلملرندن « مستر هوبورغ » قره‌حصاردن عودتنده صوشهرنده کیجه باغچه‌ده یاتمقده‌ایکن مارتین قورشونیله قتل ایدلمشدی . وهلهٔ اولاده قاتللرك اسلام اولدقلری ظن اولنه‌رق بر چوق زواللیلر توقیف ایدلمش، محاکمه قونسلوس وکیلی « مستر کك » مواجهه‌سنده آلتی آی مدت دوام ایده‌رك حکومت ومحکمه بتون قوتیله فاعللری اظهاره چالشمش، مظنون‌وشاهد صفتیله یوزدن فضله اشخاص جلب‌وتوقیف اولنمشکن نتیجه‌ده جنایتك بشقه اللر طرفندن سیاسی مقصدلرله یاپلمش اولدیغی تحقق ایده‌رك متهم ومظنونلرك برائت وتخلیه‌سنه قرار ویرلمشدی . تخصیص فاعلی میدانه چیقمامش ایسه‌ده او صره‌ده ـ که بالقان محاربه‌سنك ارمنیلره ویردیکی قوت و جسارت هنکامی ایدی ـ ارمنیلر بویوك امیدلره دوشمشلر، قومیته‌لری

فعالیته کیرمشلردی. مستقل ارمنستانك تشکیلی ایچون اوروپاده محافل سیاسیه‌یی آدملری طولاشیرکن تورکیایی آسایشدن محروم، تورکلری باربار کوسترمك، دعوالرنده حقلی اولدقلرینی اثبات ایتمك لازمدی. ایشته بو دوشونجه‌نك نتیجه‌سی «هوبورغ»ی حیاتندن ایتمشدر.

سنه ۳۲۹ سنه‌سی تشرین‌اولی ظرفنده ارمنیلرك کثیف بولندیغی صوشهرینه تابع ازبیدر ناحیه‌سی پاپاسی، مناستر سالکی «کریخ» علنی حرکتلریله حکومتك محق شبهه‌سنی دعوت ایتمشدی. ضرب واشکنجه ایتدیکی شیوع بولمش، برسرقت طولاییسیله‌ده «پاپاس کریخ»ك خانه‌سی تحری ایدلمشدی. پاپاسك اوندن مسروق اشیادن‌بشقه متعدد اسلحهٔ ممنوعه، برچوق جبخانه چیقمشدر. حکومتك اصل آرادیغی‌ده بو ایدی. بالطبع کریخ محکمه‌یه تودیع ایدلمشدر. سرقت فعلندن‌طولایی جرم‌مشهود حالنده‌یاقالانان کریخك توقیفنده قره‌حصار مرخصه‌لغنك کوستردیکی تلاش، تخلیه‌سی ایچون اجرا ایتدیکی تشبثات شایان نظردی. بومسئله شوحقیقتی تبیین ایتدی:

کریخك هردرلو حرکاتی مرخصه‌خانه‌نك معلومات و آرزوسیله اجرا ایدیلیورمش. کریخ ارمنیلری ضرب وتهدید ایده‌رك سلاح ویرمش.. حکومت نظرنده عادی برخرسز اولدیغی قانوناً ثبوت بولان کریخ حالا مرخصه‌خانه‌نك اك مرغوب برفردی ایدی. کریخك پك ظاهری ومدلل افعالندن‌ناشی تخلیه‌سی ممکن اولمادیغی زمان مرخصه افندی مرعی‌الخاطر بولندیغنی سرد ایده‌رك حبسخانه‌ده دیکر موقوفیندن آیری‌محلده خصوصی اوطه‌ده بولندیرلمسنی مصراً ادعا ایتمش، بونك ایچون دها بیوك مواقعی توسیط ایتدیرمشدر. فی‌الواقع مرخصه‌خانه‌نك آماله چوق‌بیوك خدمتی‌طوقوندیغی اخیراً قره‌حصار اختلالنده ارمنیلرك رأس‌کارنده سلاح وبومناسبله کوستردیکی خدماتیله اکلاشیلان کریخ حکومت نظرنده برسارق، برحیدوددن بشقه برشی دکل ایدی. بو حالی ایسه پطریقخانه ومرخصه‌جه پك‌محترم برموقعده طوتلمسنه‌رغماً، دلائل‌قانونیه‌ایله‌ثبوت بولمش ایدی. مسروق اشیا وسلاحلر مأمورین حکومت وبرچوق ارمنیلرك حضورنده پاپاسك اوندن اخراج اولندی.

۳۳۰ سنه‌سی سفربرلکك اعلاننه قدر کاه جلی وتجاوزی ، کاه خفی دوام ایده کلن ارمنی اختلال حاضرلقلری بو تاریخدن اعتباراً یکی بر صفحه‌یه داخل اولدی . سفر برلکی معلن کاغدلر عزم ایله مترافق سرعتله کویلرده ، قصبه‌لرده آچیلوب تعلیق ایدیلنجه هنوز برشی اکلامقسزین ارمنی کویلیلری ، عمومی برسیلابه‌نك آقدیغی مجرادن قورتلیه‌رق اسلام کویلیلری ایله برلکده اخذ عسکر شعبه‌لرینه مراجعت ایتدیلر. قید اولندقدن صکره اینسه هرارمنینك وجههٔ عزیمتی طوغریجه یا خانه‌سی ویا قریه‌سی اولمشدر.

قره‌حصارك یایجی ارمنی قریه‌سی پاپاسی « سپونیل » اهالیٔ اسلامیه‌جه‌ده برپاپاس دکل، برقومیته‌فردی، مرخصه‌خانه‌نك ملی‌ایشلرنده واسطهٔ اجرائیه‌سی مسلح برقوتی اوله‌رق طانمشدر. « سپونیل » مسلك روحانی‌یه انتساب ایتمزدن اول بالفعل ارمنی حرکتلرینی اداره ایتمکله معروفدر . کسوهٔ روحانیه‌سی عارضی، حرکات ملیه‌نك تعقیبی ایچون خارجدن اولدیغی‌قدر کلیساده‌ده اجرای نفوذ وتأثیر ایتمکه بر آلت اوله‌رق تلقی ایدلمکده ایدی . تشرین‌ثانی ظرفنده ظاهراً پطریقخانه ومرخصه‌خانه‌نك عائداتنی طوپلامق ایچون صو شهری ارمنی قراسنه کوندریلن پاپاس سپونیل ، الا ملك ، مشکنس ، یورك ، کیرتانوخی ، ازبیدر کویلرینه اوغرایه‌رق، کلیساده ارمنیلری باشنه طوپلایه‌رق شو صورتله تلقینات وتشویقات اجرا ایتمشدر: « عثمانلیلر مغلوب اوله‌جقلری حربه‌باشلادیلر، آز زمان صکره روسلر ارضرومدن کیره‌جکلر ، بورالره قدر کله‌جکلردر . روسلراوکدن، بز آرقه‌دن‌اردوبی اشغال‌ایده‌جکز، سزه وقتیله‌ویریلن‌سلاحلرك استعمالی زمانی حلول ایتدی. وقتیله سلاحلری آلمقده تردد کوستریبوردیکز. بوکون اکلایه‌جقسکزکه سلاحلر المزده فنا آلت دکلش . حیاتنی فدا ایده‌رك سلاح توزیع ایتمکه چالیشانلری سزده تقدیس ایده‌جکسکز. » پاپاسك افادات وتلقیناتی آتیاً ایضاح ایدیله‌جك یورك تحقیقاتیله مدللاً میدانه چیقمشدر .

یایجی‌پاپاسك عائدات طوپلامسنی اوچ‌بش‌کون صکره پنکانلی پیزا مغردیجك دری‌تجارتی بهانه‌سیله کویلری تفتیشی تعقیب ایتمشدر. پیزا مغردیج صوشهرنده،

قره‌حصارده دری تجاری اوله‌رق یاد اولنور. فقط کویلردن اوفق برقوزی دریسی بیله‌مبایعه‌ایتدیکنی کورن‌یوقدر. ذاتاً سفر برلك وحال‌حرب سببیله نه‌عائداتی دوشونه‌جك، نه‌تجارتی اجرا ایده‌جك کویلی وتجار یوقدی.

پیزا مغردیچ‌ده پاپاسك اوغرادیغی کویلره اوغرار، اولجه توزیع ایتدیکی سلاحلرك موجود وایشه یارار اولوب اولمادیغنی معاینه وتکرار ثبت دفتر ایدر، سلاح آتمقده هنوز ملکه‌سی اولمیان ارمنیلره تعلیملرده بولنور، هرشیئك حاضر اولدیغندن، اوفاق بر اختلال حرکتنك عثمانلی حاکمیتنی هرج و مرج ایده‌جکندن کویلیلرك اکلایه‌جغی، اقناع ایدیله‌جکی صورتده بحث ایدر. یالکز سیواس محیطنك اوتوز بیك مسلح ارمنی قوتی احضار ایتمش اولدیغنی، تورکلرك سلاح‌طوتانلرندن‌ایشه یارار داخلده کمسه قالمادیغنی‌سویلمکی‌ده اونوتماز. پیزا مغردیجك تفتیشنی کانون اول ابتداسنده قره‌حصار مرخصه‌سی واغناق افندینك اندیبدر سیاحتی تعقیب ایدر. مرخصه‌نك کویدن کویه کزمسی حاله وزمانه مناسب کلدیکی ایچون ازبیدر مناسترنده ایجاب ایدن تعلیمات وتلقیناتی اجرا ایدر. قره‌حصار طاشناقسوتیون قلوبی اعضالرندن محکمه اعضاسی خسرو، تجاردن هوسسیان، واحان قره‌کوزیان، همایاق باشده‌اولدقلری حالده چیزدکلری قره‌حصار لواسنك اختلال حرکاتی پلانتی، تفریق اولنان منطقه‌لری اداره ایده‌جك اشخاصی مرخصه افندی‌ده دیکلر.

ارمنیلر «بتون ترتیباتی اکمال ایتدك، موفق‌اوله‌جغز» صانیورلردی. انجق برنقطه‌ده الدانمشلردی. اوده «داخلده سلاح طوتان تورك قالمادی. مدافعه‌سز، مقاومتسز مقصده وصول میسر اوله‌جق...» ذهابی ایدی. کویلیلر قره‌حصارك رهاکار اشارتنه انتظار ایدیورلردی. فقط‌هرکون سیواسدن‌ارزنجانه، ارضرومه صوشهری طریقیله کچن قطعاتك بردرلو ارقه‌سی کسلمیوردی.

ایلك محاربه‌ده روسلرك ارضرومه، ارزنجانه کله‌جکی سویلنمشدی. درت آی کچدیکی حالده روسلرك موفقیت خبری کلمدی، بوحاللر عوامك قوهٔ معنویه‌سنه تأثیردن خالی قالمادیغی ایچون اختلالك شدتلی آرزوسی تأثیرینی غیب

ایدر کبی اولیوردی. بوندن زیاده اختلال هوسنی قیرمامق حسی یورکده سلاحی ایلك پاطلاتدی.

صبرسزلغك صوکی کلدیکنی کورن صو شهرینك یورك قریه‌سی مختاری آغوب «حالا بو سلاحلری هانکی کون ایچون صاقلایورز» دیه باغیره‌رق حامل اولدیغی ماوزر طبانجه زاره تشکیلات مخصوصه افرادینك قافله مأموری نوری افندی‌یه چویردیکی زمان قوروشون نوری افندی‌یی جرح ایتمکله قالمادی، او وقته قدر آچیله‌میان اختلال آمالنك احتجاب محفظه‌سنی یرتدی. وقعه عادی مسئله‌اوزرینه باشلایور، حکومت ایچون مهم نتیجه‌لر الده ایتمکه بادی اولیور: شباطك اوننده صو شهرندن حرکت ایدن زاره کوکلیلری کذرکاهده‌کی یورك قریه‌سندن کچرکن آغیرلقلرینی طاشیمق ایچون ایلك تصادف ایده‌جکلری کویده تبدیل اولنمق اوزره ایکی مکاری طلب ایدییورلر، مختار ویرمك ایسته‌میور، افراد پاره‌سیله آلمق ایسته‌یور. ایکی یوز اللی خانه‌لی زنکین یورك قریه‌سی ایکی ساعتلك بر خدمت ایچون ایکی مکاری‌یی اسیرکه‌میه‌جکدی. فقط کویده‌کی سلاحلرك قوتنی تجربه ایچون بو بر وسیله اولیوردی. مختار او زمانه قدر حال اشباعه کلن حرکت آرزوسنی یکه‌میه‌رك «بو سلاحلری حالا هانکی کون ایچون صاقلایورز» دیر، قافله مأمورینی ماوزر طبانجه‌سیله جرح ایدر. کوکللی افراد سلاحلرینی اردودن آله‌جقلری ایچون مسلح دکللردی. آغوب کهیانك طبانجه صداسی درحال قریه‌دن یوزه یقین مسلح اشخاصك موضع آلوب آتش ایتمسنه اشارت اولور. وقعه درحال مرکز قضایه عکس ایتدی. ایجاب ایدن ترتیبله قوت کوندرلدی. یورکده یاقلمق ایسته‌نیلن آتش اطرافه سرایت ایتمه‌دن، حتی اطرافدن کورولمه‌دن سوندی. اون دردی ماوزر اولمق اوزره یوز اللی مارتین، مانلیهر وغرا تفنکنك اون بیکه یاقین جبخانه‌سیله حکومت النه کچمسنه وسیله آچمش اولدی. عین زمانده یاپیلان تحقیقات دیکر ارمنی کویلرنده‌کی اسلحه‌یی، ترتیباتی میدانه قویدی. بالطبع سلاح تحریاتنك آرقه‌سی براقلمادی. یالکز صو شهری قضاسی ارمنی قراسندن بش یوز آلتمش اسلحهٔ ممنوعه چیقدی.

بو تحريات دوام ايتديكي زمان قره‌حصار مرخصه‌خانه‌سي صفحاتي خوف وتلاشله تعقيب ايديوردي . دلائليله موجوديتي كشف اولنان سلاحلرك كيزلنمسنه مانع اوله‌ميوردي . هركون سلاح قوشندن دها برقسمنك حكومتك اله كچديكني كوره‌رك قوهٔ ماديه‌سندن اولديغي قدر قوهٔ معنويه‌سندن‌ده غيب ايديوردي . ازميردده تحرياتدن دها اول مرخصه‌خانه طرفندن سلاحلرك ويرلمامسي حقنده ملحقاته تبليغات سبق ايتمشدر . مرخصه الرسوديكي آدملرندن بوقاريده اسمي كچن سرقت فعلندن موقوف ايكن مدتي اكمال ايده‌رك تخليه ايدلمش اولان باباس كريخ واسطه‌سيله نه‌يابيلق لازمسه يابيله‌رق سلاحلرك ويرلمه‌مسي لزومني اهالي‌يه تبليغ ايتمشدي .

مرخصه‌خانه‌نك بوطلب وآرزوسنك ازميردده تأثيري كورولمه‌مش دكلدر . ازميردن الي سلاح چيقارلمشدركه نفوسه نظراً ديكر كويلر نسبتنده دكلدي . باباس كريخ‌ده باشده اوله‌رق برقسم سلاحلري سلاحشورلريله برابر آله‌رق قره‌حصارده مرخصه‌خانه‌نك آغوش حمايت ومحابته التجا ايتمشدر . مرقومك صوشهرنده‌ميدانه كتيره‌مديكي اختلالك بوراده احضارينه چالشديغي قره‌حصار حركتنك حدوثنده تحقق ايتمشدر . [١]

صو شهري سلاحلرينك غير منتظر صورتده الدن چيقمسي، مارتدن مايسه قدر صوشهرينك تعليمكاه اتخاذ اولنه‌رق ١٣ بيك كشيلك ده‌بو قطعاتي افرادينك بولنمسي قره‌حصارده‌ده حركتك تأخيريني استلزام ايتمشدر . قره‌حصار ارمنيلري حركتلرنده مطلق العنان دكللردي . ممالك عثمانيه‌نك اقسام سائره‌سنده‌كي ارمنيلر ايله رابطه‌دار ايديلر . زمان كچدكجه بو رابطه‌نك ضعيفلانديغني كوريبورلردي . سيواس محيطنك ارمنيلكه قوت ومركز تشكيل ايده‌جكي نقاطنده‌كي سلاحلرك بي‌دربي حكومتك اله كچديكني ايشيديبورلردي .

حكومتك ترتيبات وتشكيلات حقنده يابديغي تحقيقاتله برطاقم ارمني اسراريني بحق كشف ايتديكني، كنديلرنجه مهم‌عد ايتدكلري اشخاصك برر برر يقاني

[١] قره‌حصار شرقي وقعه‌سندن ايلريده آيريجه بحث اولنه‌جقدر .

أله ویردكلرینی كوریبورلردی . بوشرائط تحتنده كون كچدكجه قوتی، اختلال خاصیتی غیب ایتدیكنی ، ایده‌جكنی كورن و بیلن قره‌حصار ارمنیلری هرچه‌باد آباد دیدیلر، سلاحه صارلدیلر. قره‌حصارك متین وصرب قلعه‌سنده ۱۸ كون مقاومتله یوز نفرك شهادتنه سبب ویرمش اولدیلر .

زاره قضاسنده سفربرلكدن اول قومیته‌رؤساسندن كمیسلی طانیل ورفقاسی زاره وحافیق قضالری آره‌سنده‌كی سقار طاغنده دوكر قریه‌لی اون ایكی اسلامی بوغازلامق صورتیله وقره‌حصار مدعیٔ عمومیسی جمال بك ایله ایكی ژاندارمه‌یی قورشونله قتل ایتدیلر . صو شهری ، زاره حدودی آره‌سنده قواق كولنده بیوك بر كاروانی صویدقدن صكره فنیح قریه‌سندن ملا خلیلك ایكی اوغلنی ، صاری یارده اوطه‌لی یورت باشنده درت اسلامی ، اكین قضاسی حاجیلرینی افشار دره‌سنده برصورت شنیعه‌ده قتل وینه چته‌جیلردن قره بوغازلی دمیرجی اوغلی عوادیس یدی رفیقیله خرپوته قدر صارقه‌رق ، بر چوق اسلاملری بوغازلایه‌رق جثه‌سنك اوزرندن آلدقلری پاره‌لری قره‌حصار قومیته‌سنه تسلیم ایتمشلردر . سفربرلكك اعلانی متعاقب زاره‌ده باغ اوغلی عمر آغانك خانه‌سی دیوارینه فتیللی ایكی بیوك بومبا وقصبه‌نك اوست باشنده دیوریكی‌یه كیدن شوسه اوزرنده‌كی قیزیل ایرماق كوپریسی آلتنه مذكور كوپری‌یی برهوا ایتمك ، نقلیاتی قطع ایتمك ایچون ینه فتیللی جسیم بربومبا قویدیلر .

آجی صو جوارنده قره حسن اوغلی مصطفانك حرمیله ایكی چوجغنی وعمرانیه‌نك چالبورن دكریك بالا قریه‌سندن یدی اسلامی، صوشهری داخلنده علی‌الدین دنیلن محلده قورشونله قتل ایتدیلر . اجرا قلنان تحریات نتیجه‌سنده یالكز زاره قضاسی داخلنده (اوتوز عدد بومبا)، قرق بش پارچه دینامیت ، برچوق غرا ، مانلیهر، قونداقلی ماوزر طبانجه‌لری بولندی .

حافیق قضاسنده‌ده مشهور قومیته رؤساسندن كوكدینلی پسا مرادك تعقیباتی صره‌سنده خورسانه قریه‌سنده قریه‌نك مدخلنده كشف ایدیلن تحت‌الارض ایكی بیوك مخزنده اوچ صندوق سلاح ایله آلتی جسیم بومبا

وبرقاچ صندوق جبخانه بولندی . سیواس ـ ارضروم شوسه‌سی اوزرنده بولنان وحاکمیت واهمیت موقعیه‌سیله مشهور اولان طوزحصارده اجرا قلنان تحریاتده ایسه یالکز بوقریه‌ده بش صندوق اسلحه ، کلیتلی جبخانه ، بش دینامیت ، متعدد بومبا ، ایکی قوطی بومبا فتیلی، برصندوقده قومیته‌جیلره مخصوص متعدد طاقم البسه، بش تنکه باروت بولنمشدر. قریه جوارنده‌کی صارپ وصعب المرور یورطاشلری آره‌سنده شوسه‌یی کسمك ایچون مازغاللی استحکاملر، هر بری آلتی الی اون بش کشی استیعاب ایده‌بیله‌جك جسامتده مغاره‌لر کشف اولندی . بورادە ذکر وتعدادی پك اوزون سوره‌جك برچوق جنایتلر ، عسکر وژاندارمه‌لره قارشی آیلرجه سورن تعرضلر وقوع بولدی .

یالکز حافیق قضاسنده‌کی تحریاتده برماوزر، اوتوز بش مانلیهر ، درت مارتین، اوتوزبر پارچه مارتین ، ٤٥ یونان غراسی ، ٦ روس سورمه‌لیسی ، برچوق مختلف توفنکلر، ٦٦ ماوزر، بربیوك امریقان، ٣٠ مختلف طبانجه ، ٢١ بومبا ، ١٣ غاز تنکه‌سی باروت ، ١٣,٠٠٠ فشنك ، ٣ دینامیت ، ٤٢ قره طاغ ، ٢٧٧ مختلف الجنس طبانجه ، ٤ قپاقلی تفنکی مصادره ایدلمشدر.

کرون قضاسنده‌کی تحریاتده ١٢ بومبا ، ٣١ دینامیت پاکتی ، برچوق دینامیت قاپسولی ، ٢٢٥ اسلحهٔ حربیه ، ٧١٤ اسلحهٔ عادیه ، ٢٥٤ روولور ، ٢٨ آلات جارحه، ١٨٠ قیه باروت و اوقدر قورشونله « ١٠,٠٠٠ »ی متجاوز متنوع فشنك ظهور ایلدی .

تنوس‌ده برچوق فجیع وقوعات تحدث ایتدی . ٣٠٠ حرب تفنکی ، ٣٠٠ ی متجاوز روولور وکلیتلی مقدارده جبخانه ، متعدد بومبالر دردست اولندی .

بونلردن بشقه ولایتك ملحقات سائره‌سنده بالخاصه آماسیه، توقاد ، ذیله، مرزیفون وسائر یرلرده برچوق تعرضلر وقوع بولمش، کلیتلی مقدارده اسلحه وبومبالر مصادره ایدلمشدر .

سفر برلك اوزرینه قومیته‌لر ارمنی اهالیدن بشقه اسلاملر آره‌سنده‌ده

پروپاغاندا یاپەرق سفر برلکه اجابت ایدلمامسنی، روسلرك برقاچ قول اردو ایله یاقینده بو ولایتی اشغال ایدەجکلری ایچون هرکسك عائلەسی باشنده بولنمسنی وباشلرینك چارەسنه باقملرینی تلقین ایتمشلر، هروسیلەدن استفادەایدەرك مخدرات اسلامیەیی ، اسلام اهالی‌یی . حکومتی تحقیر ایلمشلردر . مثلا ایلك صرەلرده فراریلر حقندەکی عفو عمومی‌یه « قورقونك اسمنی عفو قویمشلر » دیەجك قدر شیمارمشلردی. اجرا قلنان تحقیقات واستحصال اولنان معلومات قطعیەیەنظراً قومیتەلر بو ولایتی اوچ منطقەیه آییرمش وبرنجی قوله مشهور سیواسلی مرادی، دیکر ایکیسنەده معروف ایکی مهم سرکردەیی قوماندان تعیین ایدەرك اردوی همایونك آرقەسنی کسمەیی قرارلا- شدیرمش وبونك ایچون قرەحصار ، سیواس، صو شهری وبورالره مجاور محللردن ۳۰,۰۰۰ کشیلك برقوت تفریق ایتمش اولدقلری واوتەدن بری اسلحەیی، بومبالری، ارزاق واعاشه، صحیەلوازمنی، نقلیه ومخابره وسائطنی ترتیباتك مکملیتنه نظراً آکا کوره مناسب محللرده احضار وتهیئه وهردرلو تدابیری اتخاذ واستکمال ایلدکلری تحقق ایتمشدر . موفقیتدن فوق العادەامیدوار ایدیلر. فقط بعض طرفلردە ارمنیلرك وقت مرهوننه انتظار ایتمیەرك تعرضده بولنملری وحکومتك اتخاذ ایتدیکی تدابیر سریعه بومدهش وقایعك اوکنی تام زماننده آلدی .

عمومی شکلده بویله بر حرکت وقوعی امکانی قالمانجه یوقاریده کورلدیکی اوزره منفرد تعرضلر باشلادی .

بالخاصه بوتعرض عسکری لوازم ومهمات قافلەلرینه توجیه ایدلدی . دیکر

بعض محللرده امثالی واقع اولدیغی کبی سیواسده‌ده [عسکره اکمك یاپازارمنی فرونجیلرندن بعضلری اعمال ایتدکلری اکمکارله افراد عسکریه‌یی زهرله‌مکه قدر تشبث ایتدیلر .]

بوصورتله سیواس منطقه‌سی‌ده پك مهم وهیچ برصورتله تأویل ایدیله‌میه‌جك وقوعاته صحنه اولدی .

٨ — طربزون ولايتی

صامسون وطربزون ، اناطولینك قره‌دکزده اك ایشلك اسکله‌لرندن معدود اولدیغی ایچون قومیته‌لرك سیواس ، قره‌حصار ، ارضروم ، وان ، معمورة العزیز مناطقنه سلاح سوقیاتی بواسکله‌لر واسطه‌سیله وبوطریقله داخله اشیا وامتعهٔ تجاریه سوق ایدن بیوك تجارلرك دلالت وتوسطلریله وقوع بولمشدر . سفربرلکدن اول بورالرده‌ده منتظم قومیته تشکیلاتی وشعباتی موجود ایدی . بوراده‌کی شعبات بالخاصه ممالك اجنبیه‌وروسیه‌دن ائتلاف قونسلوسلری ، اجنبی پوسته‌خانه‌لری وساطتیله پك مکمل معلومات آلمقده ومرکزلریله مخابره‌لرینی تأمین ایلمکده ایدیلر . روسیه‌یه کیدن وکلن قومیته‌جیلرده روس ، انکلیز ، فرانسز مسافره‌ری واپورلریله بوراده‌کی قومیته مرکزلرینه اوغرایه‌رق ایجاب ایدن تلقیناتده بولنمقده ایدیلر .

سلاح اخراجاتی ایچون کره‌سون اسکله‌سنه بیوك اهمیت ویرلمش ایدی . بوراده قومیسیونجی واهان بادلیان ایله کل ارتین اسمنده ایکی شخص بتون بوسلاح اخراج وسوقیاتی اداره ایتمشلر ومرقوم آرتینك روس واپورندن چیقارتمقده اولدیغی برصمان بالیه‌سنك ویچدن کوشه‌یه‌رك طاغلمسی اوزرینه آره‌سندن درت یوز مارتین ایله برچوق ماوزر تفنکلری وخیلی مقدارده مرمی ظهور ایتمش ورسومات انبارندن ارمنی بالیه‌لرینه عائد امتعهٔ تجاریه میاننده‌ده

برچوق تفنك وجبخانه بولنمشدر . بونلر قیودات رسمیه ایله ثابت حقایقدندر .

ارمنیلر بوحوالیده یوکسك برموقع اقتصادیده بولندقلرندن سفربرلکك دها ایلك صره‌لرنده دعوته کندیلری اجابت ایتمدکاری کبی اسلاملری‌ده عسکرلکدن تنفیر وتحذیره باشلامشلر ومنوی ضمیرلرینی کره‌سونك روس طورپیدوسی طرفندن بومباردمان ایدلدیکی صره‌ده نمایشلر ، غیر قابل تحمل طاشقینلقلر یاپمق ، اسلام اهالیی ، مأمورین حکومتی تحقیر ایتمك صورتیله پك آشکار صورتده اظهار ایتمشلردر .

٩ — انقره ولایتی

بوولایت داخلنده ارمنیلرك اك زیاده کثیف بولندقلری یر یوزغاد منطقه‌سی اولدیغندن سفربرلکی متعاقب بوراده‌ده برچوق وقوعات چیقارلمشدر . ایلك دفعه بوغازلیانك اوریخ نامنده‌کی ارمنی قریه‌سی اهالیسی طرفندن آق طاغ مرکزی اولان چایر شیخی قریه‌سنك اوچ مختلف نقطه‌سنه متعدد دینامیتلر قونلمش وبونلردن بریسنك اشتعالیله صدیق اسمنده براسلام چوجغی غایت آغیر مجروح دوشمشدر . شو حادثه اوزرینه اوریخ ، منتشه ، ایکده‌لی ارمنی کویلرنده اجرا قلنان تحریاتده برقاچ بومبا ، بردینامیت ، یکرمی یدی غرا ومارتین ، یوزی متجاوز دیکر اسلحه ، بیکلرجه جبخانه چیقارلمشدر .

عسکر جلبی ایچون قرایه چیقان ژاندارمه قوماندانی ایله معیتنده‌کی مفرزه‌نك یولی کسیله‌رك ساعتلرجه اوزرلرینه مرمی یاغدیرلدی . ژاندارمه افرادندن بریسنك اوزرنده‌کی مارتین آلندی . بوغازلیانلی افراد عسکریه‌دن مهران واوخانس اسمنده‌کی ایکی برادرك خانه‌سندن اون پارچه دینامیت ، متعدد دینامیت قاپسوللری ، ایکی قانغال فتیل ظاهره چیقارلدی . کوانجیلی قریه‌سندن کاتب اوغلی ماطیوسك خانه‌سندن‌ده مع تفرعات اون پارچه دینامیت الده ایدلدی . قومیته پروپاغانداجیلرینه عائد برچوق اوراق دردست اولندی . جات کیر قریه‌سنده ، جوارده‌کی اورمانلقده تحصن ایدن یوزی متجاوز مسلح

اشخاصدن مركب چته ژاندارمه وعسكری مفرزه‌لرینه تعرض ایتدی . محل مذكورده چته طرفندن براقلمش ایكی دینامیت ، بومبا ، اوچ قیه مقدارنده باروت، برقاچ تنكه قورشون بولندی . چته‌لر مختلف زمانلرده یولجی بیكناه معصوم اهالی‌یه‌ده تجاوزاتده بولندیلر .

ینه بوغازلیانك روم دیكن قریه‌سنك ارمنی اهالیسی قریه‌ده‌كی ژاندارمه قره‌قولنی لیلاً باصه‌رق صباحه قدر ژاندارمه اوزرینه قورشون یاغدیردیلر .

قوم قیو ارمنی قریه‌سنده قومیته فدائیلری ، ژاندارمه شكری‌یی شهید وپویرازطا قریه‌لی یعقوب وموسی اسمنده ایكی اسلامی فجیع صورتده قتل ایتدیلر . آق طاغ معدنی قضاسی مركزنده ارمنیلر طرفندن متعدد دفعه‌لر بومبا آتلدیغی كبی قراده‌ده نمایشلر بربرینی ولی ایتدی .

یوزغاد داخلده اولدیغی حالده بوراده قومیته تشكیلاتی سایه‌سنده هرطرفدن خبر آلنیوردی. حتی قیصریده‌كی بومبالرك حكومت طرفندن مصادره ایدلمسی قیرشهری داخلنده‌كی عمله‌طابورینك خدمت صحیه‌سیله مكلف وصفت عسكریه‌یی مكتسب بولنان قیصریلی دوقتور دولتیان نامنده بریسنه قیصریدن هایقانوش اسمنده برقادین طرفندن « بورانك مكتبندن قرق كتاب[١] كیتدی. خواجه‌لر[٢] چوق قورقیورلر. بوكبی شیلر هیچ اكسیك دكل » شكلنده یازیلان وقیصری كراجیلریله الدن كوندریلن برمكتوبله بیلدیرلمش وینه مذكور مكتوبده « یالان كرچك برقاچ كونه قدر طاتیوس افندی واندن كلیر. كندیسندن ایی خبرلر آلیورز » طرزنده‌كی جمله ایله وان حقنده كندیسنه معلومات یتشدیرلمشدر .

عسكرلكه اجابت ایتمامك، منفرد تعرضلر، اهالیٔ اسلامیه‌یی تحقیر ، عسكره كیدن اسلاملرك عائله‌لرینی تهدید، ولایت وملحقاتنده هریرده اولدیغی كبی آرتق عمومی برشكلده ومطرد برطرزده جریان ایتدیكی ایچون بونلردن آیری آیری بحث ایتمك بی‌لزوم كورلمشدر .

[١] بومبا
[٢] قومیته رؤساسی

۱۰ — وان ولايتى

بوولايت ارمنيلك جريانى، روحنى اكلامق ايچون پك زياده شايان تدقيق برساحه‌در. بوراده قوميته‌لرك استهداف ايتدكلرى غايه، قوميته‌لرك وضعيتى بتون وضوحيله كوزه چارپار. بشقه ولايتلرده كيزلى قالان ترتيبات بوراده پك صريح برشكلده كوريلير . ارمنيلرجه كرك وان وكرك بتليس كنديلرينك نفوسجه اك غلبه‌لك اولدقلرى، اسلام اهالى‌يه نسبتله اكثريت تشكيل ايتدكلرى مناطقدن اوله‌رق كوستريليوردى. بردفعه بوادعا تماميله مغاير حقيقتدر. اساساً وان مركز وحكارى سنجاقلرندن تشكل ايدن وان ولايتك حكارى قسمى همان يوزده سكسان اسلام ايله مسكون اولديغى كبى وان ولايتنده شتاق ومركز ولايت خارج اولمق اوزره ديكر قضالرده اسلاملر هرزمان ارمنيلره نسبتله بيوك برا كثريت تشكيل ايتمشلردر. لكن مبعوثان انتخاباتنده ارمنيلرك تمثيل نسبى‌نى ايلرى سوردكلرى صره‌ده ولايتك سريع برتحرير نفوسله درحال نفوس حقيقه‌يى اكلامغه حاضر اولديغى حقنده‌كى تكليفنك ارمنى قوميته‌لرى طرفندن بلاقيد وشرط رد ايدلمسى وبوكا قطعياً يناشاملرى اك جلى برديلدر . ارمنيلر تحرير عتيق وجديده‌ده مقيد بولندقلرى حالده وان وملحقاتنده‌كى عشاير همان كاملاً تحريردن خارج قالمشلردر. بويله اولديغى حالده ينه انلر نفوس اسلاميه‌نك حكارى وملحقاتنده ربعى، وان مركزى وملحقاتنده ايسه عمومى بريكون اوزرينه ثلثنى تجاوز ايده‌ميورلردى . فقط اورته‌ده حكومته قارشى يوزلرجه اسنادات ومفتريات اولدقدن صكره نفوس ايچون‌ده اكثريتده اولدقلرينى ادعادن كنديلرينى منع ايده‌جك، طبيعى ، برسبب اولمازدى .

ارمنيلرك بوحواليده‌كى قتل عاملره ، ياغمالره، تالانلره ، مظالمه ، اشكنجه‌لره دائر اوته‌دنبرى نشرايتدكلرى حوادثه باقيله‌جق اولورسه شمدى‌يه قدر بوولايتده ارمنى قالمامش، مملكتك يانمش، ييقلمش ، خرابه‌زاره دونمش وحق ملكيتك اورته‌دن قالقمش اولمسى ايجاب ايدييوردى . حال بوكه وان محيطنى طولاشانلر

الك اوفاق قريه‌لره وارنجه‌يه قدر بتون تجارتك ارمنيلرده اولديغنى وتورك ، كرد اهالئ مسلمه‌سنك عموميتله بونلر حسابنه چاليشمقده اولدقلرينى، اسلام اهالى‌يه نسبتله وضعيت اقتصاديه و تجاريه‌يه ينه ارمنيلرك حاكم بولندقلرينى، مغدور ، حقوقه تجاوز وغصب ايدلمش اولانلرك ارمنيلر دكل ، اسلام اهالى اولديغنى كورمشلردر .

قوميته‌لرجه بوحواليده دائمى آسايشسزلك اولديغنى هرطرفه نشر ايتمك ملتزمدى . چونكه آنجق بوصورتله مقصدلرينه واصل اوله‌جقلرينى، سنه‌لردن برى آرقه‌سندن قوشدقلرى مداخلات أجنبيه‌يى وبالنتيجه مختاريتى بو وسيله ايله استحصال ايده‌بيله‌جكلرينى اميد ايديورلردى .

اعلان مشروطيتدن اول طولاشان بر ايكى عادى كرد شقيسنه مقابل ارمنيلرك قوتلى سياسى چته‌لرى دها زياده اطرافه دهشت صالمش ، برچوق مظالم ايقاع ايتمش ، تعقيب مفرزه‌لرينى سنه‌لرجه آرقه‌لرندن قوشديرمش ايدى. چته‌لرك باشنده روسيه‌دن فرار وممالك عثمانيه‌يه التجا ايتمش وطنپرورلر بولنيورلردى .

مشروطيتك اعلانه قدر بو ولايتك تاريخچهٔ وقوعاتى اره صره ظهور ايدن بيوك، كوچك سياسى عصيانلر ايله سياسى چته‌لرك مظالم وتعرضلرى ايله خلاصه ايديله‌بيلير . بوندن صكره ايسه اولدن موجود بتون كيزلى ترتيبات علناً ياپلمغه ، اولجه يازيله‌ميان ، سويله‌نه‌مين شيلر آچيقدن آچيغه سويلنمكه باشلاندى .

مشروطيتدن اول بوولايتده الك مهم چته‌لرك وقوميته‌نك باشنده قفقاسيه‌لى (ايشخان) ايله ينه الك جرأتكار قوميته‌جيلردن قفقاسيه‌نك قره‌باغ اهاليسندن (آرام) اسمنده ايكى شخص بولنيوردى . بونلرك هرايكيسى‌ده روسيه‌ده اعدامه محكوم اولمش وتوركيايه قاچه‌رق حياتلرينى قورتارمش ، مملكتله علاقه‌سى اولميان ، برآووج طوپراغه مالك بولنميان شخصلر ايدى . مشروطيتى متعاقب بوايكى سيما ارمنيلرك سرتاج ابتهاجى اولدى .

بو ایکی‌سرسری، ارمنی مقدرات ملیه‌سنی اداره‌یه باشلادیلر، قومیته‌نك باشنه کچدیلر . اولا اختیارده‌کی رهبان مکتبنی الغا ایده‌رك بورادن تصرف ایتدکلری پاره ایله آدملرندن برقسمنی کویلره معلم وعین زمانده قومیته ممثلی تعیین ایتدیلر. اختیارده‌ده راهب قیافتنده وفقط رهبانلقله علاقه‌سی اولمیان برشخصی قتوغیکوس وکیلی ویانه‌ده آرمیشه‌ده اوقومش، استانبول وسائر محللرده ارمنی عصیانلریله قومیته فعالیتنه اشتراك ایده‌رك بالاخره وانه قاچمش (دانیل) اسمنده صوك درجه‌ده خونخوار برپاپاس مشاور انتخاب ایتدیلر . اولجه برمقر دینی اولان اختیار مقامی قومیته‌نك برمرکزی، بورانك وارداتی‌ده قومیته‌جیلره مکمل بر مأکل اولدی . بوصورتله آرام ، ایشخان ، قتوغیکوس وکیلی یزنیك، دانیل، وارطابت ، سنه‌لرجه ایرانده قومیته‌جیلکله اشتغال ایتمش ارمنی مکتبلری مفتشی رافائل، ینه بوقبیلدن سرکس ، قارچکانلی وارطان، اوسب، مبعوث وه‌رامیان، پاپاسیان وان طاشناقسوتیون قومیته‌سنك باشنه کچه‌رك قومیته حرکاتنی سوق واداره‌یه باشلادیلر.

وان حوالیسنده ارمنی مقدرات ملیه‌سنی اله آلان بواشخاص هرشیدن اول تشکیلاتی قریه‌لره قدر تشمیل ، بتون ارمنیلری تسلیح ایتمك ایچون چالشمغه ابتدار ایتدیلر. قفقاس ـ ایران طریقیله روس‌بکلك تفنکلری، مانلیهر، موسین، وه‌رندیل ، ماوزر ، غرا ، ماوزر طبانجه‌لری جلبنه برقات دها کرمی ویردی . عین زمانده عددی اوتوز لیرایه قدر صاتیلان بوسلاحلردن طبیعی بورؤسانك‌ده بیوك مقدارده استفاده ایتدکلری‌ده اونوتلمامليدر .

بوقومیته‌جیلر کویلری طولاشه‌رق ارمنی قریه‌لرینك سلاح احتیاجلرینی تدقیق ایدییورلر . هر قریه‌یه مقدار نفوسنه ، ثروتنه کوره توزیعات یاپییورلر ، قومیته ، مکتب ، سلاح ، محافظه وسائره رسملری طرح ایدییورلر . سلاح آلمقدن، بو رسومی ویرمکدن امتناع ایدنلری قریه‌لرندن طرد ، نکاح ، ارث ، انتخاب وسائره کبی حقوقدن محروم‌ایتمك‌کبی جزالر ایله تجزیه‌ایلیور وطیاق، اعدام حکملری ویرییورلردی . شوشرائط تحتنده طبیعی هیچ برارمنی ایچون قومیته

ترتيباتنه اشتراك ايتمه‌مك ، ويريلن تعليماته عدم اطاعت وارد خاطر اوله‌مازدی .

بوولايتده هر زمان ارمنيلر، حكومتی دكل، قوميته‌يی طانيمش، حكومتده دائما قوميته‌يی كورمشدر. سفربرلكه قدر بوولايتده‌كی سلسلهٔ وقايع تدقيق ايديليرسه قوميته‌جيلرك بتون قوتلريله ارمنيلری حكومته يناشمقدن منع ايتدكلری ، اسلام وارمنی آره‌سنده ادامهٔ منافرته هرصورتله چالشدقلری، مملكتی آسايشسز كوسترمك ايچون بذل مجهود ايلدكلری كوريليرر . اساساً قوميته‌نك مهم رؤساسنكده بيانات واعترافاتيله‌ده تأييد ايتمش برحقيقت واردی : اصلاحات طلبی عادی ، معناسز برسوزدی. بوخصوصده‌كی آرزولری تمامیله تطمين ايدلسه وحكومت ايسته‌دكلرندن دها ايی وضعيته كلسه بيله ارمنيلری ممنون ايتمك غير قابلدی. چونكه اورته‌ده سنه‌لردن بری تعقيب اولنان برغايه واردی‌كه اوده [اوروپا قونترولی آلتنده ارمنی مختاريتی] ايدی . بونی استحصال ايچون تشبث ايديله‌جك هردرلو وسائط مشروع ايدی .

بوفكر باقی قالدقجه هيچ برشی ارمنيلری طوتدقلری يولدن چويرمك قوتنی حائز اوله‌مازدی. اساساً اولجه‌ده ذكر ايدلديكی وجهله بوحواليده الك اوفق كويلره وارنجه‌يه قدر مرفه حيات كچيرن ، ثروت وتجارتی النده طوتان ارمنيلر ايدی . اصلاحات وسائره كبی تكليفات ارمنی قوميته‌جيلرندن بشقه هيچ برارمنينك خاطرندن بيله كچميوردی . هرارمنی وضعيتندن ، حياتندن ممنون ايدی . اورته‌دن ممنون اولميانلر وارسه بونلرده مملكتله علاقه‌سی بولنميان سرسری قوميته‌جيلردی. ارمنيلر اوزرنده مدهش براستبداد حكم سوريوردی. فقط بو استبداد حكومت عثمانيه طرفندن دكل ، ارمنيلرك حاميسی ، محافظ حقوقی اولديغنی ادعا ايدن قوميته طرفندن كليوردی .

سلاحلر ادخار ايدلدكجه ، تشكيلات مكمل بر حاله كتيرلدكجه ارمنيلركده شيمارقلغی اونسبتده آرتمغه باشلادی. وان قصبه‌سنده اوته‌دن بری اقشاملری غروبدن صكره ارمنی محله‌لرندن سلاح آتلق عادتی واردی . بونی منع ايتمك صوك زمانلره قدر قابل اوله‌مامشدی .

مشروطیتدن صکره بوحال عادتا دهشت ویره‌جك شکلده ایدی . ارمنی اولرندن یوزلوجه سلاحلو پاطلارکن بوزواللی ، معصوم ، مغدور ، تورك بویوندروغی آلتنده ایکله‌ین، هردرلو حقوقدن محروم ایدیلن مطیع ارمنیلرك ! حالی دوشونملی ایدی .

اعلان مشروطیتدن صکره طفیلی قومیته‌جیلر ارمنیلرك صرتندن یشارکن کندیلرینه برر موقع احضارینی‌ده اونوتمادیلر . ارمنیلر اوزرنده‌کی نفوذلرینی استعمال ایده‌رك مبعوث اولمغه ، متعهدلك ایلیه‌رك ، سلاح جلب ایده‌رك پاره قزانمغه باشلادیلر . اختمار کلیساسی وارداتی ، ذیقیمت اشیاسی آره‌لرنده یغما ایدلدی . ملتی قورتاره‌جق ، مفکورهٔ ملیه‌یی استحصال ایده‌جك بوقهرمانلر ایچون طبیعی بونلر پك مشروع تلقی اولنیوردی .

ولایته‌کی قومیته‌جیلرك اك صمیمی دوستلری ، عقل خواجه‌لری انکلیز، روس ، فرانسز قونسلوسلری ایدی . اك مهم مسائل قومیته‌جیلرله روس قونسلوسخانه‌سنده کوروشولیوردی. بونلری بورالرده حمایه وتشویق ایدن روس حکومتی کندی طوپراغنده (اعدام)ه محکوم ایتمش، اراضیسی داخلنده یاقالاندقلری زمان درحال محوایدلملرینی بتون مأمورلرینه امر ایتمش، حدودینی بونلره قارشی شدتله قاپامش ایدی. ینه قونسلوسلرك برلکده حرکت ایتدکلرك پاپاسلرك بیله روس اراضیسنه کیره بیلملری چارك اراده‌سنه منوط بولنیور ومرورلرینه مساعده کسوهٔ روحانیه‌یی لابس اولمالری ، باشلرینه روس قالپاغی کیه‌رك قفقاسیه‌لی بر تك ارمنی ایله کوروشمه‌ملری شرطیله مقید اولیوردی . سفر برلکه قدر ظهور ایدن وقوعاتدن بحث ایتمك زائددر . یالکز شوراسی اکلاشلملیدرکه بتون بو وقوعات قومیته‌نك ترتیباتی ایله چیقارلمش ، سیاسی جنایتلردن بشقه برشی دکلدر .

سفر برلکی متعاقب بوحوالیده‌کی ارمنیلرده قومیته‌لرك سرد ایتدیکی تعلیماته توفیقاً قفقاسیه ارمنیلریله بالاتحاد روسلرك حرکاتنی تسهیل ایتمك اوزره توحید فعالیته قرار ویرمشلردی . ولایتك روس نفوذ و استیلاسی آلتنده بولنان

آذربایجان ایله هم حدود اولمسی، روسیه یه یقینلغی اعتباریله موقعی پك مهمدی. بورادەده سفربرلکه اجابت ایدن کورلمەدی . اولا نظر دقتی جلب ایتمامك اوزره قطعاتدن سلاحسز فرار ایدن ارمنیلرك بالآخره پیدرپی مسلحاً ومنتظماً فراره باشلادقلری کورلدی . هرطرفدن وبالخاصه وان و موش جهتلرندن روسیه وایرانه کچنلرك معروف قومیتەجیلردن ارضروملی آنترانیك، موشلی سمپاط، روسیەده اختیار اقامت ایتمش وانلی همازاسب وسائره کبی رؤسا معیتنده اوچر، دردر یوز کشیلك عادتا طابورلر تشکیل ایتمکه وایرانده بولنانلرك‌ده روس ضابطانك نظارتیله خوی ودیلمان حوالیسنده علناً و منتظماً تعلیمه باشلادقلری خبر آلندی. حتی اعلان حربدن مقدم حدود بوینده مفرزەلرمزله بوچتەلر ارەسنده متعدد مصادمەلرده وقوع بولدی .

اعلان حربی متعاقب روسلرك ارمنی کوکللی طابورلریله حدودلرمزه تعرض ایتملری اوزرینه کرك ولایت مرکزنده وکرك ملحقاتنده بولنان ارمنیلرك حال وطوری تماماً دکشمکه باشلادی . حکومت مأمورلری ؛ ژاندارمەلر حقارت وتجاوزلره معروض قالدیلر . اوتەدن بری برمرکز ملعنت اولان واندەده جوار ناحیەلردن جلب اولنان بر چوق مسلح ارمنیلرك اجتماع ایتدکلری اکلاشلدی . قومیته طرفدن ایندیریلەجك ضربەنك دها زیاده مؤثر اولمسی ایچون برآز دها وقت قزانلمسی ملتزمدی . بناءً علیه ولایت شعباتنه [روسلر باشقلعه وسرای استقامتلرینه ایلریلیەجکلر، ارقداشلرمز برابردر. یاقلاشدقلری محللرده عموم افرادمز مسلحاً کندیلرینه التحاق ایدەجکدر. روسلرك تماماً تقربی اوزرینه ایستدیکمزی یاپارز. مرکزده قوت طوپلاندی ، شمدیدن باشلارسەق فضله قان دوکولەجك ویوللرك قارله مستور اولمسی مناسبتیله سریعاً معاونت ایدەمیەجکز . داخلدەکی رفقایی‌ده تهلکەده براقەجغز . بناءً علیه روسلرك یاقلاشمسنه انتظار ایتملی‌یز] شکلنده تبلیغات اجرا اولندی . یالکز بو تبلیغاتدن وقتیله خبردار اولامیان واولجه آلدقلری تعلیماتی تطبیقده استعجال ایدن کویلردن بعضلرینك خواصور ناحیەسنده برقاچ ژاندارمەیی، واسطان ووان آرەسنده کواش قاضیسی اسماعیل

حتی افندی‌یی شهید ایتملری ، کواش وبتلیس حدودنده ، قارچکانده ژاندارمه قره‌قوللرمزه تعرضلری، تلغراف تللرینك تخریبی، بعض مهم مواقعك ، یوللرك اشغال اولنمسی وقوعاتك زمان معیننده اول ظهورینی انتاج ایتدی . احواله واقف وروس وارمنیلرله مناسبتلری‌اولان بعض ایرانیلرك تأميناتنه نظراً روس ضابطلری « حدودلرمزه تعرضله ایلریله‌مکه باشلانجه ولایت ارمنیلرینك عموماً سلاحه صاریله‌رق تعهدلری وجه ایله تسهیلات ومعاونات کامله‌ده بولنه‌جقلرینی» بیان ایتمشلردر .

شباط ۳۳۰ ده تیمار ناحیه‌سی مرکزنده اغنام تعدادی مسئله‌سندن طولایی ظهور ایدن عصیانله آرتق وقوعات اوکنه کچیله‌مز بر حاله کیردی . بوراده جواردن التحاق ایدنلرله عصاتك عددی ایلك کونده ماوزر و روس تفنکلریله مسلح اوله‌رق بیکی تجاوز ایتدی . جوارده‌کی اسلام قریه‌لرینه تجاوز و ینه تیمارده بانات قریه‌سنده ژاندارمه‌مفرزه‌لرمزه تعرض‌اولنه‌رق ژاندارمه قوماندانی یوزباشی سلیمان افندی ایله معیتنده‌کی افراد شهید ایدلدی . قیام و عصیان ، کواش و شتاق قضالرینه‌ده سرایت ایتدی . یوقاریده ذکری کچن (مدافعهٔ شخصیه ایچون تعلیمات) نامنده‌کی قومیته تعلیماتنك اخطارینه توفیقاً اسلام‌قراسی آره‌سنده بولنان ارمنیلر درحال ارمنی کویلرینه نقل ایتمکه باشلادیلر . تیمار وقوعاتی اوزرینه بو حال دها زیاده عمومیلشدی و آز زمان ظرفنده سرای وخوشاب قضالرنده اسلام کویلری ایله محاط ارمنی کویلرنده الی سلاح طوتار تك برارمنی براقلمادی . بوندن مقصد بالطبع بو کبی کویلرده‌کی قوتك ضایع ایدلمیه‌رك فعالیته اشتراکلرینی تأمین ایدی .

منفرد کویلر کنجلری بو صورتله ایجاب ایدن نقطه‌لرده اجتماع ایتدیکی کبی مرکزده اوریله‌جق ضربه ایله عمومی شاشیرتمق ایچون کویلیلردن منتخب اولان قومیته افرادینك ــ که حربك تحققی اوزرینه وانده جمع اولنه‌رق باشلیجه نقطه‌لرده بولندیرلمقده ایدی ــ جلب و جمعنه دها زیاده غیرت ایدلدی .

شاقده اوزرنده سلاح توزيعاتنى مبين دفتر واسلحهٔ ممنوعه ايله دردست اولنان قوميته‌جى اوسب اسمنده برمعلمك دردستى سببيله ظهور ايدن عصيان كواش قضاسنه‌ده سرايت ايتدى . شتاق ـ وان ـ بتليس تلغراف تللرى قطع ايدلدى . شاقده جواردن فوج فوج مركزه شتاب ايدن مسلح چته‌لرله دوريه‌لرمز آره‌سنده مصادمات وقوع بولدى . حكومت قوناغنه تعرض اولنه‌رق ايكى نفر شهيد ايدلدى . كرد كويلرينه ، يولجيلره تعرض و راست كتيردكلرى اسلامى چولق چوجق تفريق ايتميه‌رك وحشيانه برصوتده قتل وافنايه باشلاديلر. كواش، شتاق، خواصور، تيمارده‌كى عصيانلر طولاييسيله تعقيبات ايچون ولايت مركزندن قوت افراز اولنديغنى بيلن اختلالجيلر وانده‌ده ـ حامد اغا قشله‌سنده ـ بولنان مستقل بلوكه وارمنى محله‌لرينى محاط اولان ژاندارمه وميليس قره‌قوللرينه آتش آچديلر. ايچ شهر دنيلن قسمده تخمين وتصورك فوقنده برشدت وكثرتله تجاوز ايتديلر . اطرافدن معاونتى منع ايچون‌ده شهره موصل يوللرده سپرلر قازارق هيچ برقوتك وصولنه ميدان براقمامغه چالشديلر . عمومى برشكل آلان اختلال ارجيش ، عادالجواز قضالرينه‌ده سرايت ايلدى .

سنه‌لردن برى خفياً جلب و جمعنه موفق اولدقلرى موسين ، مانليهر وعسكردن فرار ايدنلرك يدنده كوچك وبيوك چاپلى ماوزرلر وامثالى مكرر آتشلى صوك سيستم سلاحلرله ، شهر محاربه‌لرى ايچون يارايان ماوزرطبانچه‌لريله مجهز اولان وكويلردن جلب ايتدكلرى قوميته چته‌لرى افراديله موجودلرى هرحالده (٥٠٠٠) دن فضله بولنان عاصيلر شهر داخلنده وشهرك جنوب شرقيسنده تحصن ايتدكلرى مواقعى مدافعه وكيجه‌لرى لغملر وبومبالرله تعرض ايديورلردى. عسكر بولنان محللره، بانق عثمانى ، ديون عموميه ، رژى ، پوسته وتلغراف وحكومت بنالرينه بومبالر آتيله‌رق برهوا ايدلدى . قصبه‌نك اسلام محلاتنه آتش ويرلدى . الك كزيده محاربلردن ال بومبالريله مجهز يدى يوز ارمنى فدائيسى وان قلعه‌سنه هجوم ايتدى. عصيان، ارمنيلرك تعرضى حكومتك مدافعه‌سى ايله نيسان نهايتنه قدر دوام ايتدى . نيسان اواسطنده روس ضابطلرى قومانداسنده الك

اوفاغی درت یوز کشیلك متعدد ارمنی چته‌لری روس وایران حدودندن ایچری‌یه کیرمکه اوغراشدیلر . وان وملحقاتنده‌کی ارمنی چته‌لریله وقوع بولان مصادماتده سیرلر ایچریسنده « ارمنیلك سربست » ، « ارمنستان قورتلدی » جمله‌لرینی حاوی بایراقلر ، اکثر سیرلرده اوکلرنده « انتقام ! » یازیلی ارمنی قالپاقلری ، روس وفرانسز شابقه‌لری بولندی .

وان وقوعاتی ارمنیلرك آغزندن دیکله‌مك دها مناسب اوله‌جغی ایچون بوعصیانه عائد معلومات ووثایقك صورت مترجمه‌لری بروجه آتی تحریر اولنور :

ارمنی ملتنه

وطنداشلر ؛

دشمنك وحشی ومأیوس صیحه‌لری آره‌سنده ویوزلرجه، بیکلرجه طوپلرینه، تفنکلرینه قارشی درت کوندن بری دوام ایدن مجادلات قهرمانانه‌ده هروقتدن دها زیاده متین وجسور اوله‌رق امید غالبیتله دوام ایتمکده‌یز .

آیچ اوغلندن آرارقه، آرارقدن خاچ سوقاغنه وحامود اغانك قصر استبدادیسنه قدر عساکرمز غالب وجسور قالمشلر ، باشلرنده وباشلرمزك اوستنده قنادلرینی آچان موتك بلا خوف تا کوزینك ایچنه باقمشلردر .

برر برر آتیلان قورشونلرمز دشمنه ضایعات عظیمه ویردیردیکی کبی عسکرمز والینك وطنمزی بسبتون مذبحه‌یه چویرمك ایسته‌دیکنی آکلادقدن صکره ایسه آرتق صبر ایده‌میه‌رك نه‌یه مال اولورسه اولسون هرحالده غلبه ایتمك ایسته‌دیلر .

بو اثناده مظفریتدن مظفریته یورویورز . بتون روحلر مدافعهٔ وطن آتش رحمانیسی ایله طولو ، بتون بزلر أولمکه آماده‌یز .

ای ارمنی ملتی ؛ سنك ایچون أولمك ، سنك یشامقلغك ایچون أولمك ، سنك سعادتك ، حریت قطعیه‌ك ایچون أولمك !

نه دشمنك چوقلغی ، نه بوکون ، یاخود یارین مطلقا أوله‌جکمزی بیلمك حس درونیسی بزه ایراث خوف ایده‌مز .

خایر ! بز موتی جوهر لاهوتیسی ایله کورمك ، تماشا ایتمك ایسته‌رز ، ایسته‌یورزکه ملتلرك بومجادلهٔ جهانشمولنده تا شرقك اعماقنده یوزلرجه عصرلق برآغاج اولان ارمنی ملتنك دخی الندە سلاح ، قشله‌لرك دومانلی خرابه‌لری ، دشمنلرك لایعد جسدلری اوستنده ولسنی نصل بیلدیکنی کوسترەلم !

ارمنی ملتی ؛

شو باشلادیغمز مجادله‌یی تا قانمزك صوك دامله‌سنی صرف ایدنجه‌یه قدر ادامه ایتمکه وبونی باخصوص جانوار دشمنمزك سقوط وخرابیٔ قطعیسنه قدر کوتورمه‌یه مجبورز.

جسور اولکز ! نه اولورسه اولسون غالب کله‌جکز ! قلبلریکز عسا کرمزك قلبنده‌کی احتساسات شجاعتله طولسون، اونلر کبی متین اولکز، اونلر کبی هرشیئه قارشی کلکی بیلیکز .

بومجادلهٔ معظمه‌یی تکمیل بوکبی قهرمانلریکزك اوزرینه براقمه‌یکز ، هرکس‌ده کندینه دوشن وظیفه‌یی کورملیدر . اختیارلر، چوجقلر، قیزلر، قادینلرده عسکرلرك یاننه کلملی، اونلرله برابر شجاعتله اشتراك ایتملیدر .

بو مصارعه یالکز مجادلهٔ حیاتیه‌مز ایچون دکل ، بلکه‌ده برعدل وحق مجادله‌سیدر.

جسور اولکز ! مرد اولکز ! دها یکی مظفریتلر الده ایتمك ایچون یکوجود اوله‌رق هرشیئی خلق ایدن فعالیته صاریله‌لم !

دشمنك کول اولمش قشله‌لرینه ، شو نامعدود ضایعاتنه باقکز ! عسکرلرمزك قهرمانانه مقاومتنه باقکز ؛ جسارتله ، امیدله قلبکز طولو اوله‌رق ملتك یکیدن حیات بولمسی بیرامنی تسعید ایتمکه حاضرلانکز !

یشاسون ارمنی عسکری ، یشاسون ارمنی ملتی !

وان — ١٠ نیسان

مدافعهٔ ملیه قومیته‌سی

١٣ نیسانده «صباح»

١ — جمعه ایرتسی کونی (حاجی بکر) قشله‌سنك اوکنده بر تورك عسکری أولدیردك .

٢ — دون (آرراق) اوکنده ایکی تورك عسکری أولدیردك .

٣ — (وزوز) موضعمزده بر تورك أولدیردك .

٤ — دون بر تورك، جمعه ایرتسی کونی‌ده (شهبندر) نوبت محلمزده برکوکللی تورك قاطیرجیسی أولدیردك .

٥ — (ایچ اوغلی) موقعنده حاجی بکر قشله‌سنك اوکنده بر تورك أولدیردك .

٦ — کردلر (اوزکه باغ) ده‌کی آلمانلرك مواشیسنی قاچیردیلر ، تالان ایتدیلر .

٧ — بوصباح (قورویاش) طرفندن شدتلی تفنك آتشی ایشیدلدی . ارمنیلرله تورك چته‌لری آره‌سنده و (اووه) ده بر مصادمه وقوع بولدیغی محتملدر ، دشمنك قاچدیغنی کوردك .

١٣ نيسانه «اوكله»

١ — شاه باغی موضعنك قارشيسنده بولنان (حمزه) نك أوينی ياقدق. دروننده تورك مفرزه‌سی واردی . دشمنلر بعض لاشه‌لر براقه‌رق قاچديلر .

٢ — دون توتونجيان موضعمزده بر تورك تلف ايدلدی .

٣ — دون اقشام (آراروتز) ك مركزنده اوچ موضع دها قازاندق . برچوق تورك أولديردك . كيجه‌لين‌ده ايلری موضعلرينی ياقدق .

٤ — « آتنا قانز » كوپريسی اوزرنده اوفاق برمصادمه‌دن صكره سكز صندوق جبخانه اله كچيردك .

٥ — بوكون (شان طاغ) ده برتورك تلف ايتدك .

١٤ نيسانه

١ — دون (پوس طاغ) موضعمزده اهاليدن بر تورك أولديردك .

٢ — (شيپاوونيان) موضعمزده اهاليدن بر توزك أولديردك .

٣ — طارمان قريه‌سنك ارمنی عسكرلری (درووانز) كوينه هجوم ايتديلر ايسه‌ده تورك سواری مدافعه ايچون كمال سرعتله يتشمكله عساكرمز رجعت ايلدی . دشمنك تلفاتی بيلميورز . آنجق بر ارمنی أولدی‌كه زواللينك قيزی (دورووانز) شيخی طرفندن دوچار تجاوز اولمشدی . بر تفنك آلدق .

٤ — دونكی (قوری ياش) محاربه‌سنده سكز تورك عسكری تلف اولديغی كبی بر ماوزر تفنكی ، ١١٠ قورشون ألده ايتدك . اوچ ارمنی تلف وآلتيسی‌ده مجروح اولدی .

٥ — (حميد اغا) قشله‌سی خرابه‌سنده آلتی‌تورك چته‌جيسی لاشه‌سی چيقارلدی.

٦ — بو كيجه بومبالر ولغملرله توتونجيان موضعمزك قارشيسنده بولنان (طوپال ملا) نك خانه‌سنی بر هوا ايتمكله موفق اولدق . بوراسی توركلرك اك قوتلی برموضعی ايدی . دروننده ايكی تفنك، ايكی قصاطوره وبرطاقم اشيای سائره بولدق .

٧ — (اورتال) موضعمزدن پنجشنبه كونی اوچ تورك ، جمعه كونی بردانه‌دها ، جمعه ايرتسی كونی بر ديكرينی ، بازار كونی‌ده بر عسكر أولديردك . (نالبانديان) موضعمزده‌ده بازار ايرتسی بر ، پنجشنبه كونی بر ديكر تورك عسكری تلف ايتدك . بزم طرفدن ايسه آنجق ١١ ياشنده برقيز چوجغی تلف اولدی .

٨ — (آرراق) ده برنجی قطعهٔ عسكريه قلمی بزه آتيده‌كی تبليغی اجرا ايتمشدر :

« دشمن دونكی كون هيچ برفعاليت كوسترمه‌مشدر . دشمن مواضعنی احراق ايچون

واقع اولان تشبثاتمز موفقیت کلیه ایله تتوج ایتدی . لغمی وضع واشعال ایلیان قهرمانه (صلیب شـان) نشانی ویرلمشـدر . یانغین تورکلر طرفندن بر منزل محلی اتخاذ اولنـان قهوه‌خانه‌یه قدر توسع ایتدی . »

وان ۱۵ نیسان

عسکر قومیته‌سی

۱۵ « نیسانده »

۱ — (شیرویان) موضعمزدن دونکی کون اهالیدن برینی أولدیردك .

۲ — النده بر بیاض بایراق اولدیغی حالده ایتالیا قونسلوسنك مخابره‌سنی والی‌یه کوتورمك اوزره کیدن قادینی ارمنی سپرندن چیقدقدن صکره تورکلر اوزرینـه آتش ایده‌رك دونکی کون أولدیردیلر .

۳ — بوکون دشمن (شـاه بك) موضعمزه اك آزدن (۲۰) کولله آتدی ایسه‌ده معتاد وجهله هیچ برخسار اولمادی . آرقداشلر تورکلرك طوپلریله آلای ایتمکده دوام ایدییورلر . حتی عین موضعمزدن بز بر تورك أولدیردك .

٤ — شتاق حکومتی خائنانه بر صـورتده آرقداشمز اوسب چولویانی هم دعوت، هم‌ده حبس ایتدی . قومیته بودلیقانلینك قویویرلمسنی طلب ایتمش وحکومت‌ده بونك ایچون اوچ کون مهلت ایسـته‌مش ایکن دها اوچنجی کون کله‌دن (تاغ) ارمنی چارشـوسنی ژاندارمه‌لره آبلوقه ایتدیره‌رك آتش ویردیردی .

فقط ارمنیلر مدافعـه ایتمکله اون بش تورك تلف اولدی . آنجق بر ارمنی قادینی ایله برچوجق بومحاربه‌نك قربانی اولمشدر . (سوآ کن) کوینده‌ده مصادمه اولمش وطرفمزدن ۲۲ ژاندارمه توقیف ایدلمشـدر . فقط اثنای توقیفده ایچلرندن ایکیسی مدافعـه‌یه یلتنمکله أولدیرلدیلر .

بواون بشلك محاربه اوقاتنده آرقداشلر دائمـا مظفر اولدقلری کبی درت کرد کوینی ضبط و ۷۰ عدده تفنك الده ایتمشلردر .

(دوروواتز) — ایکی کون اول (دوروواتز) تورکلری طوپراق قلعه‌ده‌کی تورك احتیاط عسـکرلریله برابر اوله‌رق (طارمان) کوینی صـارمغه تشبث ایتمشلر ایسـه‌ده عساکرمزك ورودی اوزرینه تورکلر قاچمشـلردر . ایچلرندن آلتیسی أولدیرلمشـدر . ایرتسی کونی ایسه الآن کویده قالمش اولان تورکلرده فرار ایتدیلر . المزه ۳۰۰ قویون کچدیکی کبی قریه‌ده تحت اشغالمزده‌در .

اخطار مهم

عسکرلکله علاقه‌سی اولمیان جرملری تحقیق وتدقیق ایتمك ایچون مدافعهٔ ملیه‌قومیته‌سنك نظارتی تحتنده اوله‌رق بر امور عدلیه قومیته‌سی تشکیل ایدلدیکنی اهالی‌یه اخبار ایلرز .

بوقومیته هرکون ساعت (٤) دن (٩) ه قدر (قره‌بت شروانیان) ك خانه‌سنده اجتماع ایده‌جکی جهتله بالجمله شکایت وادعالر محل مذکوره عرض ایدلملیدر .

عسکر قومیته‌سی

٦ نیساندن — ١٦ نیسانه قدر اوله کوره

اون کوندن بری آلچق بر دشمنه قارشی ملتك خلاصی ایچون دوام ایتدیکمز مجادله کیتدکجه دها قهرمانانه ، دها مقدس ، دها زیاده متوسع ومحبوب اولمقده‌در . دشمن موروثمز بودفعه بزی بسبتون امحا ایتمك و ارمنستان آدینی اسامیٔ ملل آره‌سندن سیلمك ایسته‌یور . فقط بز بودفعه حیاتمز ، شرفمز ، دینمز ایچون مدافعه‌یه وناموسلری پایمال ایدلمش آنالرمزله همشیره‌لریمزك انتقامنی آلمغه ، ملتمزك موجودیتنی ادامه‌یه قطعیاً قرار ویرمشزدر .

آلتی عصردن بری بووحشی وظالم حکومتله مجادله ایدییورز وبویله حقوق ومدنیتی آیاقلر آلتنه آلان ، ارمنی کوزیاشلری وارمنی قانلریله تسکین حرارت ایدن قاتل (جودت) لرله دائما مجادله ایده‌جکز .

اونلر خارجده‌کی جهاد مقدسی اعلان ایلرکن داخلده قادینلری ، چوجقلری ، اختیارلری ، کنجلری ، دشمنلره قارشی خسته‌لری وعلیللری قتل عام ایتدیلر .

واسپوراغان ارمنیلری ؛ ایشته اون کون وارکه بتون متانتمزله ، ملی وشخصی بتون وارلغمزله ، بالجمله قوتمزله مجادله ایدییورز . بومجادله تاریخمزده مثلسز اولمقله قالیه‌جق ، بوحرب عمومی اثناسنده بیله بالجمله ملل متمدنه‌نك شایان تقدیر وحیرتی اوله‌جقدر . بتون جهان بر آووج قهرمانك‌ده حق و عدل ایچون دوکوشدیکنی اوکره‌نه‌جك . الله ذوالانتقام بزمله برابردر ! قهرمانلرمزك شان وشرفلری‌ده بزه مکافات اوله‌جقدر . بو اون کونلك مجادله بیتیور . دها باشقه محاربه‌لره ، دها باشقه مظفریتلره حاضرلانه‌لم !

یانغینلر — عسکرلرمز کیجه فعالیتلرنده دوام ایتمکده‌درلر . بوکیجه (شان‌طاغ) ده تورك عسکرینك برمنزلی اولان بوچکه احمدك خانه‌سنی یاقدق . (آرراق) ده‌کی استخبارات قلمنك ویردیکی معلوماته کوره ارمنیلر کچن کیجه دشمنك اك مهم موقعلرندن اولان برینی ، (آراروتز) ی ده یاقمشلردر . وبونی یاپان هیئتك قهرمانك برابرنده مکرراً آتشلی برقارابینه‌یی حامل بر عسکرمز اولدیغی حالده راحتجه موضعنه عودت ایتمشدر . شجیع کیجه مفرزه‌مز دون کیجه دخی صلیب سوقاغنده (خولی) نك خانه‌سنی یاقدی . یانغین جوارده‌کی برقهوه‌خانه‌ده منطفی اولدی .

عین کیجه‌ده مفرزه‌مز شمدی‌یه قدر دشمن الندە قالمش اولان (ساراجیان) موضعنی‌ده الده ایتمشدر .

بوصباح عساکر معاونه‌مز (شیرویان) موضعمزدن بر تورك أولدیرمشلردر .

(ایزرو) موضعمزده اهالیدن بر تورك أولدیردك .

(شاه‌طاغ) ده بوصباح ساعت اوچده شدید برطوبجی وتفنك آتشندن صکره تورکلر (شاغ بك) سوقاغنده موضعلریمزه آتلمشلر ایسه‌ده مقاومتمز قارشیسنده چکلمکه مجبور اولمشلردر . طوبجی آتشی الآن دوام ایتمکده‌در . کول اوززنده — دونکی کون بش کمی مشاهده ایدلمشدر — بونلرك اوچی (دوان) ه کیدیور ، بری‌ده (وان) ه کلیوردی .

خیال تحقق ایدیور

ایشته نهایت اوخیال علوی ، عصرلردن بری ارمنیلرك قلبلرندن چیقارمدقلری خیال تحقق ایتدی . اوخیال‌که ، چوجقلره برمیراث کبی قالمش ، اوخیال‌که ، عصرلرجه بتون فکرلرك غایه‌سی ، ایجمزدن الك قیمتلیلریمزك غایهٔ جهدی اولمش ایدی .

اونلر حیاتلرینی ، فعالیتلرینی ، درایت وذکالرینی بوکون بزم تبجیل ایتدیکمزمظفریت علیایی احضاره حصر ایتدیلر. اونلر ملتك آره‌سنده بولطیف رؤیانك البته برکون وجود بوله‌جغی قناعتنی یشاتدیلر .

ارمنیلرك الندە حر بر ارمنستان کورمك !

بر تلغراف سزه شمدی‌یه قدر بیلدیرمش اولسه کرك ، بوکون وان ارمنیلرك الندە‌در . ایکی نیساندن بری ارمنی مجاهدلری (آرام) ك قوموانداسی آلتندە اوله‌رق عصیان بایراغنی قالدیرمش و ٣٠ کون مدافعه‌دن صکره وانك حاکمی اولمشلردر !

محاربه کورولتولری ، یالوارمه صدالری ، فریادلر ، کیجه کوندوز (ایکدیر) ده بولنان روسلرك قولاغنی طولدیرییوردی .

(وارطان) ك قوموانداسی آلتندەکی ارمنی کوکللی فرقه‌سی ایسه وانه قوشه‌رق اوراده‌کی قاردشلرینی قورتارمق ایسته‌یور .

بتون مشکلات وموانعه رغماً (که‌ری ، همازاسب ، طرو وخه‌چو) ده روس قوای عسکریه قوماندانه کندیلرینه مساعده ایدلمسنی رجا ایدییورلر ، قازاقلرده یکی ارقداشلری اولان ارمنی کوکللیلرینك وان اوزرینه‌یورومك‌ایچون معاونتلرینه‌کیتمکلکی طلب‌ایلیورلردی. احتیاطکار جنرال (ا .) ایسه بوقهرمانلرك تهورلرینی بر آز تعدیل ایتمك آرزو ایدییوردی . (طاپاژه‌ر) بوغازندە شدتلی برقار فورطنه‌سی شدتله اجرای حکم ، قیالر آره‌سنده شدتلی فورطنه‌لر دوام ایلیوردی . عسکرلر صرتلرندە طاغ طوپلری اولدیغی حالده مواقع مرتفعه‌یه چیقه بیلمك ایچون قیالره طیرمانمغه مجبور اولیورلر ، قازاقلرك

جسارتلری یواش یواش غیب اولەرق « آه، اللهك بیله بزم علیهمزده اولدیغی کورولیور! »
دیورلری . فقط قوماندانك قراری قطعی وامر مطلق ایدی . هرنەیه ، هرنه فدا کارلغه
مال اولوسه اولسون (طاپاژەر) بوغازینی کچمك لازمدی . بوشایان تقدیر وقهرمان
اردو بومعجزەیی اجرا ایدەرك بتون عناصرله مجادله ایلدی ؛ فورطنەلرك اوغولتیسنه
قارشی لاقید قالدی . طبیعت مغلوب ایدلدی وانسان‌ده نهایت مرامنی اوکا قبول
ایتدیردی . (طاپاژەر) ك او بر طرفنده سما بلوطسز، هوا لطیف ایدی. قازاق لوالری،
ارمنی کوکلیلری بتون یورغونلقلرینی اونوتەرق یکی برشوق ایله همان وانه قوشمقدن،
اوکلرینه کلن بالجمله موانع و فراریلری تعقیب وامحا ایدەرك اورایه یتشمکدن بشقه برشی
دوشونمیورلردی . همان (آباغا) قریەلرندن اوچەرق (بکری) قلعەیی ضبط وتخریب
ایدر ایتمز کوزلرینك اوکنده نظر فریب وان کولی بردن بره کندینی عرض ایلدی .
علوی منظره ! رقت آمیز تماشا ! لطیف اووەسیله وقلعەسیله ایلك اهل صلیبك
قدسی ضبط ایتملرینی درخاطر ایتدیریبوردی !

خاطره کاز زماندن بری سکوته محکوم اولان چاکلرك هپسی بردنبره چالمغه
باشلادیلر واوزون براویقودن اویاندیلر . طالع ویاخود قدر اویله ایستەیورمش‌که اونلرك
بوشوق آمیز اویانیشلری ، روس قارتاللرینك ایلك دفعه اولەرق (بزنونیانز) [*]
دکزینك اوستنده قانادلرینی کردیکی آنه مصادف اولسون .

چاکلرك شطارتلی سسلری اووەیی طولدیریبور ، محصورلر خلاص ساعتنك یاقلاشدیغنی
حس ایدیبورلردی . آرتق رئیس (آرام) ك جسارت وامیدی بتون قلبلره کچمش،
هرکسه عین امنیت واعتماد کلمشدی .

آرام ، بواسم ذاتاً بر تمثال ایدی . چونکه هم وطنه ، هم ملته بتون جهانده
معروف اولان اسمی ویرن جلیل‌الشان پطریقك اسمی ایدی . چاکلر دائما چالیوردی .
عثمانلیلرده بوسسلرك طنت غالبانەسنی آکلایەرق فاتحلرك نظر دقتی جلب ایتمەمك ایچون
سسسزجه ، سرعتله فرار ایتدیلر ؛ حتی اوقدرسرعتله کیتدیلرکه‌ارمنیلر عثمان اوغللرینك
بورذیلانەقاچیشلرینی ، غیب‌اوللرینی‌ایرتسی کونی‌اوکرندیلر. ارمنیلر ، آرتق (آیکستان) دن
چیقەرق قلعەیی ضبط ایله سنجاقلرینی رکز ایتدیلر . کمال مسرت وسرور ایله ایکی
کون کچدی .

والحاصل مایسك آلتنجی کونی باش قوماندان جنرال (ا .) قارشیدن کوزوکمش
و (وان) ك همان اوکون ضبطنی امر ایتمشدی . (خەچو) قوماندانسندەکی پیشدار
طابوری‌ده همان ایلری‌یه حرکت ایلەمشدی . فقط الك ایلریده کیدنلر بردن بره کمال‌حیرتله
طوردیلر . « بونەدر آرقداشلر ؟ بیکلرجه فسلیلر اوکلرنده چالغی ایله بزه طوغری
کلیورلر ! » متهیج ، مسرور برغلبەلك بزمله قارشیلاشیورلردی . مزین لباسلریله

[*] وان کولنك ارمنیلرجه اسم تاریخیسی .

راهبلر کلیور ، آلتون خاچلریله کلیسا بایراقلری ضیای شمسه قارشی لمعان ایلیوردی . البسه‌لریله عسکرلر ، زینتلریله هرپاشـدن آدملر ، قادینلر ، قیزلر ، چوجقلر ، اللرنده طوز وا کمکله غالبلری تبریکه وسـلاملامغه کلیورلردی . صکره برله‌شیلیوردی. هرکس بربرینی قوجاقلایور ، کولوشیور ، اغلاشیور ، تبریکلر اولونیوردی. هرطرفده کوریلن؛ مسرت عظیمـه وخلاص عید معظمی ایدی ! بتون بو کورولتینك فوقنده وان شهرینك (واراغ) کلیساسنك چاکلری ارمنستانه روس‌وارمنی اردولرینك اوقدر قانلرله صولانمش بوطوپراغه دخول ایتدیکنی اعلان ایدییوردی . قلعه‌نك اوزرنده روس بایراغنی ایله ارمنی بایراغنك یان یانه تموج ایلدیکی کورلدیکی وقت ایسـه عادتا بر هذیان مسرت باشـلایور وبتون قلبلردن روسـیه ایله اونك پرشـان وشرف اردوسی ایچون روس وخرسـتیان قاردشـلرك بو کوچك ارمنی اردوسـیله زنجیرلرینی قیرمش اولدیغی ملته حمایه‌سنی دائمـا بی‌دریغ ایتلری ایچون دعالر یوکسلیوردی . بوملت که آنجق حضرت عیسانك دینه‌صادق قالدیغی ایچون عصرلرجه مدت نجه اذیتلره اوغرامشدی .

٦ مایس کونی ارمنستان تاریخنده شـایان تخطر برکون اوله‌جقدر . بوکوندن اعتباراً درکه آرتق وان ولایتنك (ارمنستان تورکی) ولایتی نامیله تسمیه اولنمسی ختامه ایره‌رك اوراسی تکرار عالم وجوده کلن ارمنستانك برولایتی اولمشدر .

عجبا طالع ویا برفال خیردن طولاییمی‌درکه وان اختلالنی احضـار واداره ایدن ذاتك اسمی‌ده ارمنی قراللغی تأسیس ایدن سـلفك اسمنك عینی اولسـون . کذلك یکی ارمنی اردوسنك قوماندانی (وارطان) ك دخی بشنجی عصرده بتپرست عجملره قارشی‌خرستیانلغی مدافعه ایدن (سن وارطان ماميقونيان) ایله همنام اولمسی نه‌دندر ؟

شوراسی‌ده شـایان نظردرکه آرام ووارطان‌ده روسـیه‌نك قره‌باغ ولایتندن اولوب بورادن‌دائما روسیه‌یه صادق، وطنلری وملتلری اوغورنه‌ده هرفدا کارلغی کوزه آلدیران قهرمانلر یتشمشدر . .

آرام و وارطان اسملری اولجه حیـات مقدره‌لری تعین ایتمش اسملردر . برنجیسی غایهٔ خیالیٔ ملینك مدافعی ، ایکنجیسی دین عیسانك مدافعی. ایکیسی‌ده قره‌باغدن کلمش. بوده ارمنسـتانك بیوك روسـیه‌نك حمایه‌سی آلتنده اوله‌رق تکرار وجود بوله‌جغنی تفأل ایتدیرمزمی ؟

ارمنی ملتنك نجه عصردن بری دوام ایده‌رك مادر وطنك نجه اولادینك قانیله‌صولانمسنه سبب اولان امل حریت وغایهٔ خیالی جهد عظیمی آرتق روس اردوسـنك سایهٔ قوتنده حقیقت پذیر اوله‌جقدر . عجبا سـنه‌لردن بری بوقدر مرکبلر آقتمغه سبب اولان بومغلق مسـئله نهایت حل اولنه‌جقمی ؟ ایشته روس اردولرینك جهد وغیرتی، ارمنی عسکرلرینك شجاعتی وانکلیزلرله فرانسزلرك معاونتی سایه‌سنده استخلاص عمل‌عظیمنك مبدأی.. جناب حق انشاءاه کمال موفقیت ایله تتویج ایلر!

وان خطه‌سی مسلمانلر ایله وحشی تورك بویوندروغندن خلاص ایدلمشدر . خطه بوندن بویله بر روس والئ عمومیسی ایله اداره اولنه‌جقدر . وان قهرمانی آرام روس حکومت علیه‌سی طرفندن بومأموریتده ابقا اولندی . دها شمدیدن ارمنی ملتی بر چوق دلیقانلیلری جمع ایله بریاریم کوکللی مفرزه‌سی تشکیل ایتدی. اولادلرینك الك ایلری دها شمدیدن سلاح آلتنده‌در . بو یکی اردو الك معزز امیدنی تمثیل ایدییور . بواردو بونك تمثال محبت وتقدیریدر . بوکون او بوراده ، شانلی میدان حربلرده ارمنی بایراغنی بلا شبهه وابدیاً متفق اوله‌جغی روس بایراغنك یاننده دائما طاشیه‌جقدر .

ارمنی کوکللیلرینك عددی کوندن کونه تزاید ایتمکده‌در . یکی طابورلر تشکل ایدییور . فرقه‌لر تعلیم کورمکده‌در و حاضرلنمقده‌درلر . موش ، صامسون ، زیتون وکلیکیادن کلنلر داخل اولدیغی حالده اوچ فرقه عد اولنه‌بیلیر . بو، ارمنی بایراغنك اطرافنده طوپلانمش برقول اردو دیمکدر . بتون بوکنج عسکرلر نامغلوب برشجاعتله متحسسدر . بونلرك شجاعتلری ، امید ایده‌رزکه حربك ابتداسندن بری « ارمنیلر عسکرلك ایده‌مزلر ، ارمنیلر سلاح واسطه‌سیله حریتلرینی ، استقلاللرینی استحصال ایده‌میه‌جکاری کبی اونلرك اوغورینه قانلرینی‌ده دوکه‌مزلر » کبی اطرافه نشر ایدیلن لافلره‌ده ختام ویردیره‌جکدر . انشاءاه بوآلچاقجه افتراده محکوم اوله‌رق ابدیاً اورته‌دن قالقار . الیوم ارمنی والده‌لری میدان حربه اولادلرینك الك ایلرینی کوندرمکله افتخار ایدییورلر وکیدرکن جزئی بر تأثر بیله کوسترمیه‌رك اونلری تقدیس ایلیورلر . شان وشرف بووالده‌لره !

بر ملت بویله قادینلره مالك اولورسه او محو اولاماز ، امیدلرینك وجود بولدیغنی البته کورور . الیوم روسیه، اجرا آتنه دوام ایتمکده‌در. روسیه‌نك خلاص ایتمش اولدیغی ملتلردن الك صوکنجیسی ارمنیلردر . شبهه‌سزکه قضا وقدر بویله ایسته‌یوردی. فقط اونلرك صره‌سی‌ده نهایت کلدی ! اونلرده خلاص کوننك بلیرمکده اولدیغنی کوریورلر . خیال تحقق ایدییور !

سه‌روه‌ریانیس

اوترویوغا — نومرو ۱٤۲

روستوف — روس غزته‌سی

ممالك اجنبیه‌ده نشر اولنان قومیته غزته‌لرینك اختلال حقنده‌کی بیاناتی

ارمنی عصیانی : (موکس) ده‌کی عصیان بر بچق آیدن زیاده دوام ایتدی . « موش » ده (روپن) ك قومانداسیله اداره اولنان عصیان تقویه چته‌لری آله‌رق

یکیدن اشتداد ایتدی . ارضرومدن کوندریلن سکز بیك عسکرك ورودی اوزرینه ارباب عصیان اورمانلره چکلدیلر . اوفاق مصادمه‌لر دوام ایدییور .

هاباسدانه : نومرووده ٢٥ ٦ تموز ١٩١٥

صاسونده ارمنی چته‌لری طاغلره چکیله‌رك جسورانه مقاومت ایدییورلر . موش وحوالیسنده‌کی ارمنیلر ، کردلرله مصادمه ایتمکده‌درلر. وانده چته‌لرك عسکرله‌مصادمه‌لری دوام ایلمکده‌در . عسکر وتورك اهالی موش اوزرینه یورویورلر .

هاباسدانه : نومرو ١٧ ١٣ مارت ١٩١٥

بوأثناده ارضروم عثمانلی اردوسنده بولنان ارمنی افراد وضابطان سلاحلریله برابر روس جبهه‌سنه کچه‌رك سلاحلرینی عثمانلی اردوسنه قارشی استعمال ایدییورلردی . سکز آی ارضروم عثمانلی اردوسنده طبیب اوله‌رق استخدام ایدلمکده اولان دوقتور خچاطور پوناپارتیان رفقاسیله برابر نیسان اواسطنده « زازاخ » نهرینی بالمرور فرار ایده‌رك‌روسلره تسلیم اولمشدر .

هاره‌نیك : ١٧ تموز ١٩١٥

اون بیك مسلح ارمنی ، خارجدن قوای امدادیه کلسنه انتظاراً ، قهرمانانه مدافعه ایدییورلر . نیسانك اوننده وان محاصره ایدلدی .

بسفیوس نرسس

مظفریت

٧ نیسان ١٩١٥ : صباح ساعت ١٢

وانده :

١ — خاچ سوقاغنده سلاحلریله برابر بش نفر وبرضابط اسیر ایدلدی .
٢ — آلیج اوغلی سوقاغنده اوچ ترك قتل ایتدك .
٣ — درطوماسیان طرفنده ایکی تورك اوردق .
٤ — آرام درنرسسیانك خانه‌سی اوکنده برعسکر قتل ایدلدی .
٥ — آرام درنرسسیانك خانه‌سی اوکنده آلتی عسکر قتل ایدلدی .
٦ — محمود آغانك قشله‌سنی محاصره‌ایتدك. قشله‌ده‌کی عسکر نه اکمکی، نه‌ده صویی یوقدر . ینه اوجوارده برچرکس قتل اولندی . برتفنك وبرآت اغتنام ایتدك .

٧ — خاچ سوقاغنده‌کی تلغرافخانه بتون اشیاسیله برابر ضبط اولندی ، تلغراف وتلفون خطلری قطع ایدلمشدر .

٨ — آلمان بناسی مصادمه‌سنده بزدن برتلف، برمجروح واردر.

فشنکلریکزی احتیاطله قوللانکز ، بتون بونلره مقابل بزه برشی قالمدی ... ارمنی کوکلیلری آنترانیك، وارطان وارقداشلری، انتقام ایچون سلاحلریکزی قینلرندن چیقاریکز، آلام واضطرابات آرتق هر حدی تجاوز ایتدی. آرتق ارمنی آنالری نه قدر آغلادیسه تورك آنالری‌ده اوقدر آغلاسون ، نه قدر ارمنی اوجاغی ییقلدیسه ، اوقدر تورك أوی ییقلسون ... انتقام ، بلا استثنا انتقام ، دنیا اوزرنده بوتون ارمنیلر اصلا ضعف کوسترمکسزین صوك ارمنی‌یه قدر جمله‌سی قانلی عهدکزله تربیه اولنسون ، دشمنك قانیله مشبوع اولسون . مرحمت ، علو جناب کوسترن هرارمنی بعدما آلچقدر . آرتق انتقام کلمه‌سیله ارمنیلك مترادف اوللی . ذاتاً انتقامدن بشقه بزه نه قالدی ؟ . .

شامیور

آسپاره‌ز عدد ٣٧٢ : ٢٤ ایلول ١٩١٥

عصیانه نصل باشلادی :

. . . . بز دشمندن یکرمیدن فضله موقع ضبط ایتدك . عصیانك دردنجی کونی اك بیوك مظفریتی احراز ایتدك . حامد اغا قشله‌سنده انفلاق‌ده اوکون وقوع بولدی . بز قشله‌نك تملی آلتنه برخمبره قویدق ، خمبره آتش آلدی . فقط بنایی تخریب ایتمدی . بعده کیجه‌لین ناکهان قشله‌نك یانغده اولدیغنی کوردك . عسکرك برقسمی محترق‌اولدی . دیکر قسمی‌ده کیجه‌دن بالاستفاده فرار ایتدی . او موقعدن‌ده دشمن طرد اولندقدن صکره بتون « آیکه‌سدان » یدضبطمزه دوشدی. بعده مجموعه قالقیشان حکومتی هرنقطه‌دن رجعته مجبور ایتدك . آلتی بیکی متجاوز اولان حکومت قوتی تقریباً بیك مجروح ومقتول ویردی . بتون تاریخمزده بویله شانلی مصادمه قید اولنمامشدر . مصادمه اول امرده اهالی ایله باشلادی . بوجهاده هرصنف اهالی بلا استثنا اشتراك ایلدی . هردرلو فداکارلق یاپلدی . هرکس مأمولك فوقنده شجاعت ابراز ایتدی . غیرمنتظر رؤسا ظهور ایدییوردی . ایشك جهت اقتصادیه‌سی واسلحه ولوازمی آیری آیری اداره ایدلدی . حکومت تسلیم اولمقلغمز ایچون هردرلو تدابیره توسل ایتدی .

هایاسدانه نومرو ٢٥ : ٦ تموز

ارمنی کوکلیلری چته‌لری بایزید وصالماست حوالیسنده تجمع ایدرك وکه‌ری ، همازاسب چته‌لری‌ده صاری قامش وغاغزماندن کلدرك جمله‌سی « که‌ری » نك تحت

قوماندا سنده اولەرق حرکت ایتدیلر . « همازاسب » چتەسی وارطانك قوماندا سنەویرلدی .
چتەلره بیکلرجه اهالی التحاق ایتدی .

آسپارەز نومرو ۲۵٦ : ۱۹۱۵

ارمنی کوکللیلری برنجی آلایی « دیلمان » جوارنده وقوع بولان محاربەده موفق اولەرق عسکرسز بر چوق مواقع مستحکمەیی ضبط ایتمشلردر . بو بیوك مظفریت روس عساکری طرفندن تقدیر اولنمشدر .

ایکنجی کوکللی آلایی « ایکیدیرتیس طرو » نك تحت قوماندا سنده اولەرق حرکت ایتدی . فرقەنك ایلك محاربەسی « هوریزون » ده برتفصیل بیان اولندیغی اوزره « غاوسه » کویی قربنده جریان ایتمشدر . مذکور محاربەده قوماندان طرو مجروح اولدیغندن فرقه قوماندانلغی « آرمەنغارو » نك معاونتیله « خەچو » یه توديع ایدلدی .

ارمنی کوکللیلری ایکنجی آلایی قوماندانلریله عساکرینه

چوجقلر ؛ غیرت ! ۲۷ تشرین ثانی دونکی کونی تاریخ ملیٔ جدیدمزەمفاخرملیەمزدن اولەرق قید وتوديع ایلرز . دون هیمز وظیفهٔ وطنیهٔ مقدسەمزی بحقٍ ایفا ایلدك . بوکا متفقمز بوننان روس قاردشلرمزده شاهددر . سوزی اوزاتمق ایستەمم . یالکز شو قدر سویلیەیم که ، هریرده ارمنی فدائیلرینك وقار وناموسنی اعلا ایتدیکز .

قوماندان

آرمەنغارو

« قرەکیلیسه باصرپرمه جیانه »

آسپارەز نومرو ۳۵۱ : ۱۹۱۵

(کەری) نك قوماندا سی تحتنده بولنان دردنجی کوکللی فرقەسی صاری قامش محاربهٔ شدیدەسنده جالب نظر دقت بسالت ابراز ایتدی . مذکور آلای کوکللیلری ال بومبالریله برچوق تورك خندقلرینی تخریب ایتدکدن صکره مؤثر برسواری هجومنه معروض قالدیلر . قوماندان کەری بومحاربه سببیله سن ژورژ صلیبی نشانی آلدی .

کوکللیلردن آلتنجی آلای قوماندانی کیرقور آوشاریانس یدی تموز محاربەسنده مقتوله دوشمشدر . جسدی دفن اولنمق اوزره باکویه نقل ایدلمشدر . بومناسبتله « ملی بورو » آوشاریانس عائلەسنه بیان تعزیت ایدلمك اوزره برتلغراف چکمشدر . مذکور تلغرافنامەده آوشاریان حقنده « او عموم وطنك و وطنداشلرینك اسارتدن قورتولمسی ایچون قهرمانجه اولمشدر » دینیلیور . فرقه قوماندانی « خەچو » نك دخی قفقاس میدان محاربەسندەقهرمانانه

مقتول اولدیغی واندن کشیده ایدیلن ۱۲ تموز تاریخلی تلغرافنامه‌دن آکلاشلمشدر . «ملی بورو» مذکور قهرمانلر ایچون تفلیس کلیساسنده مطنطن بر آیین روحانی اجرا ایتمشدر .

شهر ضبط ایدلدکدن صکره ارمنیلر جنرال (ن) شرفنه بر ضیافت کشیده ایتمشلردر. جنرال ضیافت اثناسنده ایراد ایلدیکی نطقده «روسلر ۱۶۲۶ سنه‌سندن بری ارمنستانی قورتارمغه غیرت ایتمشلردی . فقط احوال سیاسیه بوکا مساعد اوله‌مدی . حال بوکه شمدی زمرهٔ دولیه اساسندن دکشمش اولدیغندن آرتق ارمنیلرك خلاص بوللری امید اولنور» دیمشدر .

آرام دخی جواباً «بر آی اول اعلان عصیان ایتدیکمز زمان روسلرك کلسنی امید ایدیوردق. وضعیتمز پك تهلکه‌لی ایدی. «تیتانیق» طائفه‌لری کبی یا تسلیم اولملی ویاخود أولملی ایدك . بز أوله‌بی ترجیح ایتدك . لکن غیر منتظر بر آنده سز امدادمزه یتشدیکز . بومظفریتك نصفنی سزه مدیونز» دیدی .

هاباسدانه نومرو ۲۵ : ۶ تموز ۱۹۱۵

وانده منتشر آسخارانی غزته‌سنده : قفقاس خدیوی (قونت وارانوف داشقوف) ك تلغرافنامه‌سنه کوره محل مذکور اهالیسی طرفندن (آرام پاشا) نامیله یاد اولنان آرام مانوقیان وان متصرفی تعیین ایدلمشدر . مومی الیه استثناءً شمدیلك مأمورینی ارمنیلردن تشکیل ایتمك صلاحیتی‌ده ویرلمشدر . کذلك قفقاس روس اردوسی باش قوماندانی «نیقولایه‌ف» ك امر نامه‌لرندن برنده وانك ادارهٔ عسکریه آلتنده اولدیغی وآرامك متصرفلغی موقت اولوب قوماندانلقجه اتخاذ اولنه‌جق تدابیر وتنظیماتك مرقوم واسطه‌سیله اهالی‌یه تبلیغ ایدیله‌جکی بیان ایدیلیور .

عین غزته‌ده زیرده‌کی تبلیغات رسمیه نشر اولنیور :

بایزید فرقهٔ عسکریه‌سی عدد ۲۴ وان ۱۸ مایس ۱۹۱۵ اوکلین ۱۱ ساعت ٤٥ دقیقه - بیوك قرال وایمپراطور ایله مجلس وکلا رئیسی طرفندن زیرده‌کی تلغرافنامه‌لر کشیده ایدلدیکنی مع الممنونیه بیان ایدرم :

۱ — وان اهالیسنك اظهار ایلدکلری حسیات تابعیت کسترانه‌لرندن، عرض ایلدکلری تبریکاتدن طولایی تشکراتمی بیان ایدیکز . (بوتلغرافنامه‌نك اصلی ایمپراطور طرفندن امضا ایدلمشدر .)

نیقولا

٢ — قرال - ایمپراطور وان متصرفنه ، مرخصه‌سنه واهالیسنه اظهار ایتدکلری حسیاتدن طولایی تشکر ایدلمسنی امر ایدر .

سازانوف

تشکیلات — وان متصرفی آرامك ٨ مایس تاریخنده اهالی‌یه خطاباً نشر ایتدیکی ایلك بیانامه‌سنده : « روس مظفر اردوسنك ایلریلمسنی عدالتدن محروم اولان اهالی‌یه یکی بر دوره، برساحهٔ عدالت آچقده‌در . » دنیلدکدن صکره کندیسنك روس حکومتی طرفندن وان متصرفی نصب اولندیغی وذاتاً ضبطیه ، عدلیه وبلدیه اداره‌لری تأسیس ایدلمش اولدیغندن اهالینك امور ومصالح ایچون یکی حکومته مراجعت ایلمسی لزومی بیلدیریلیور. بعده بیانامه شو وجهله دوام ایدییور : « شو آن تاریخی ارمنیلر ایچون بر مبدأ اوللیدر . ربع عصردن زیاده برمدتدن بری دوام ایتمکده اولان جهادده شهید دوشن قهرمانلرك خاطره‌لری تجیل ایدلملی واناطولینك شرق ولایاتی اولان بوممکتده ارمنی مفکوره‌سنك دائما تعالیسنه چالیشه‌رق کمال سرور ایله حکومته ظهیر اوللیدر . »

وانك ضبطی مناسبتیله قاهره‌ده اجرا ایدیلن رسم مخصوص

وانك ضبطی خبر مسرت آوری مناسبتیله مرخصه ومجلس جسمانی قراریله دونکی بازار کونی (سورپ آسدوازازین) کلیساسنده ، ارمنستانك حریتی اوغورنده شهید اولان قهرمانلرك خاطرات لایموتی ایچون برآیین روحانی اجرا ایدلدی . کلیسا فوق‌العاده تنویر ایدلمش وقاهره جوارندن کلمش اولان برجم غفیر ایله مملو ایدی .

آیین روحانیدن صکره مرخصه طورقوم « سن نه کوربیورسك ؟ » جمله‌سنی نطقنه موضوع اتخاذ ایده‌رك « بوکون قلبمزه الك یقین اولان درت مقدس خاطره بربرینه قاریشیر وبزی منسوب اولدیغمز ملت واهالی حقنده تفکر ایتمکه دعوت ایدر . بوکون سورپ آچمیازینك ١٦١٤ نجی ومشروطیت ملیه‌مزك ٥٥ نجی سنهٔ دوریه‌لریدر . بونلره ایکی یورطی دها علاوه ایدییورز . بری وان « واسپوراغان » ك استقلالی خاطره‌سی ، ایکنجیسی آنی موقع اجرایه قویمق ایچون مقدس قانلرنی اساله ایدن ارمنی قهرمانلرینك خاطراتی . درت یورطی ، کلیسانك ، وطنك درت رسمی عین قادرو داخلنده . اچمیازین، ارمنی مشروطیتی یورطیسی ، وان استقلالی یورطیسی ، قهرمانلرك شجاعتی یورطیسی. بونلرك دردی‌ده مواجههٔ ملتده معانقه ایده‌رك برلشیورلر . علوی وقدسی بروحدت تشکیل ایدییورلر .

قتوغیکوس، ققفاسیه وامریقاده تشکل ایدن جمعیات خیریه واعانه هیئتلرینك اداره‌سنه مشاور « ماکیسدروس » ی رئیس تعیین ایتمشدی . دها بك یاقین

برماضیده قره کین پاصدیرمه جیان ایله یوز بیکلرجه روس ارمنیسنک اعداملری حقنده ویرلمش اولان قراری امضالامش اولدیغندن ناشی خنجاق وطاشناقلرك مجتمعاً تلعین ایتدکلری (پرنس نیقولا نیقولایه ویچ) ك استقبالی مناسبتیله معهود ماکیسدروسك موما الیهه تقدیم ایتدیکی عریضه نك صورت مترجمه سی بروجه زیر درج اولنور :

« . . . . بیوك پرنس وزوجهٔ محترمه سی آناستاسیه نیقولایه ونا وبرادرلری پرنس بودر نیقولایه ویچ و زوجه سی ارمنی مناسترینك مرکز کلیساسنی زیارت ایتدیلر . بتون ارمنی مکاتبی طلبه وطالباتی مناسترك حولیسنده صفبستهٔ تعظیم اولدیغی وکلیسا داخلنده مرخصه مسروب باشلرنده بولندیغی ومأمورین روحانیه البسهٔ رسمیه لرینی لابس اولدقلری حالده ایکی طرفده قائماً اخذ موقع ایتمش ایدیلر .

پرنس ، کلیسایه داخل اولدقده مسروبك یداحترامنده بولنان صلیب وانجیلی تقبیل ایتدکدن ومختصر بردعا قرائت ایلدکدن صکره نطق آتی یی ایراد ایتدی :

« شرق کلیسالری میاننده اك قدیم اولان ارمنی کلیساسی قبه سی آلتنده حکمدار وکیلی بیوك پرنس وسائر خاندان قرالی یی کمال حرمتله سلاملارز . اوقراللرکه ، شرقده کی ملتلرك کلیسالرینی حمایهٔ عالیه لری آلتنه آلهرق کلیسالرله ملتلری دائما تضییق ، قید رقیتدن قورتارمغه چالیشدیلر . بوجدال هول انگیز نور وظلمت شرق وغرب مدنیتی دعواسیدر . ارمنی ملتی بوحرکت مظفرانه نك حدودك اوته طرفنده بولنان برادرلرینه نعمت حریتی ایصال ایتمکده اولدیغی امیدیله یشامقده در . بوامید ذات عالیٔ حشمتپناهیلرینك قفقاس خدیویتنه وعموم قفقاس عساکر نصرت مأثرینه قوماندان تعیین اولنمکزله بوسبتون تقویه پذیر اولمشدر . حرب حاضرك بدایتنده ارمنیلر اجداددن توارث ایتدکلری آرزو وتمایلات قلبیه لرینه اقتفاءً وطن عشقنه جان وماللرینی فدا ایتمك اوزره میدان معرکه یه آتلدیلر . ذات عالیٔ خدیوانه لرینك تشریفی مناسبتیله احضار اولنان شو رسم بهین استقبالده قفقاس اردوسنك مظفریت قطعیه یه نائلیتنی تمنی ایدر وبز ارمنیلرك روسیه دولت معظمه سنك شرف وشانی اوغورنده هردرلو فدا کارلغی ایفایه آماده اولدیغمزی تکرار عرض ایله امور ادارهٔ مملکتده بالصحة والعافیه توفیقات الٓهیه یه مظهریتکزی و ادارهٔ حکیمانه لری سایه سنده وطنمزك یمن وسعادته نائل اولمسنی جناب حقدن تضرع ونیاز ایلرم . زوجهٔ محترمه لری دوشس اناستاسیه نیقولایه ونا حضرتلرینك ده اشبو امور مبجله ده ذات اصیلانه لرینه معاونت بیورملرینی رجا ایله کمال عافیتلرینه دعا ایلرم . »

وان روس سابق قونسلوسی ارمنی غامساراغانله بر ملاقات :

« مصرده منتشر آره‌و غزته‌سنده »

محرر — وانك اشغالی وبونك نتایجی حقنده‌کی مطالعه‌کز نه‌در ؟

— (آره‌و) غزته‌سی تان غزته‌سندن نقلاً بوبابده معلومات تامه اعطا ایلمشدی . شونی‌ده علاوه ایده‌بیلیرم‌که تورکیا ایله روسیه آره‌سنده وقوعه کلن محاربه‌لرده ایلك‌دفعه اوله‌رق وان روسلر طرفندن اشغال ایدیلیور . روسیا ـ تورکیا محاربه‌لرنده سوق‌الجیش نقطهٔ نظرندن وانك هیچ براهمیتی اولمامشدی. حتی ۱۸۷۸ محربه‌سنده قارص ـ ارضروم خطی قبول ایدلمشدی . شمدی ایسه وانك اشغالی بر خیلی نقطهٔ نظرلردن فوق‌العاده براهمیتی حائزدر .

محرر — بو نقطهٔ نظرلری تعداد ایدرمیسکز ؟

— ایرانك شمال جهتنده اذربایجانده یرلشمش اولان روسیه‌یه قارشی تورك‌حکومتی شهر مذکوری محافظه وروسیه‌نك تأثیراتنه قارشی دخی بر سد اوله‌رق استعمال ایتمکده ایدی . انکلیز وروس ائتلافی موجبنجه روسلر ایرانك جهت شرقیه‌سنده وانکلیزلر ایسه جنوب طرفلرنده اجرای تأثیره باشلامشلردی . روسلر بورالرده مقاصد سیاسیه واقتصادیه ألده ایتمك ایچون میلیونلر صرف ایتدیلر . حالبوکه ۱۹۰۷ ده ایرانده ظهوره کلن اختلال روسلرك بوتشبثلرینی عقیم براقدی . ایران حکومتی بوحرکاتی تسکین ایده‌مدیکندن اداری هیچ مداخله حقنی حائز اولمایه‌رق آنجق تبریزده برعسکری قوت صاقلامغه روس حکومتی مأذون قیلدی .

محرر — تورك حکومتی روسیه‌یه قارشی وانده نه‌یولده حرکاتده بولندی ؟ روسیه‌نك تأثیراتنه قارشی نه‌کبی بروضعیت آلدی ؟

— روسیه وژاپونیا محاربه‌سنك ختامنده تورك حکومتی روسیه‌نك مغلوبیت وضعیتندن بالاستفاده جیحون‌نهرینك دیکر جهتنده بولنان‌اسلاملری، یعنی طاغستانلیلری، تاتارلری فیشقیرتمق وروسلره قارشی چیقارمق ایچون برطاقم آدملر کوندردی .

تورکلر ، صورت خفیه‌ده اوراده بولنان بوقوملرك افکارینی حاضرلامغه غیرت ایتدیلر . حدود بوینده تورك عسکرلرینك عددی چوغالدی و ۱۹۰۹ ده روسیه‌نك ایرانده بولنان قوهٔ عسکریه‌سنك ضعفندن بالاستفاده اعلان حرب ایده‌جکاردی . حتی برقاچ مصادمه دخی وقوع بولمشدی . روسیه غایت‌اندیشه‌لی دقیقه‌لر کچیرمکده وتورکیانك ایلری حرکتندن قورقمقده ایدی . قوتلی، سیاسی برمداخله تورکیانك بوتشبثلرینه برمانعه تشکیل ایتدی . برآز اول عرض ایتدیکم وجه ایله وان تورکلرك ایرانه طوغری ایلری حرکاتی ایچون براس‌الحرکه ایدی . نهایت ایرانك شمال جهتنده روس تأثیرینه قارشی وان

بیوك بر تهدید ایدی . ایشته بونقطهٔ نظردن وانك اشغالی روسیه ایچون غایت اهمیتلیدر. بوندن بویله روسیه سنیلردن واقوام سائره‌دن بی پروا ایران حقنده‌کی تشبثاتی اجرا ایده بیله‌جکدر .

محرر — ایرانك اشغالی ارمنی نقطهٔ نظرندن نه اوله‌بیلیر ؟

— وانده ارمنیلر ، ازجمله اون بیك قدر کنجلر ، عصیان بایراغنی روسلردن اول آصدیلر . بناءً علیه یارین صلح وآسایش قونغره‌سنده ارمنیلر کاغددن معمول کفچه‌لرله حضوره چیقمیه‌جقلردر . ارمنیلر بوکره قلیج حقلرینی طلب ایده‌جکلردر . »

آمریقاده مقیم « آرتین وارطانیان » طرفندن خرپوتده بولنان « اوسب سرکسیان » ه یازیلان مکتوب :

عزیزم ؛

تورك اردوسی حقنده ویرمش اولدیغکز معلوماتی تلغرافله روس قوماندانه تبلیغ ایتدم . مستریح اولکز . وانده اولدیغی کبی تورك حکومتنه مقاومت ایتمك ایچون خرپوتده‌ده برعصیان ترتیب ایدرسکز . صوك زمانلرده (۵۰۰۰) ماوزر اشترا ایتدك . یقینده سزه کونده‌ره‌جکز . جمله‌کزه سلاملر ، بوکره بوقدر ، دیکر برمکتوبله مفصل یازارم .

رفیقك

آرتین وارطانیان

آمریقاده آرتین طرفندن خرپوتده اوسب مالمزیانه یازیلان مکتوبدن :

« عصرلرجه امیدله اویالاندق . چوق اویودق . بوکون ایسه بربشاشت حس ایدییورز . امیدك صفحات حقیقیه‌سنی پك یقیندن کورییورز . بورؤیا دکلدر ، قانلی برجبهه ایله بزی دراغوش ایدن خریتدر . قورقمه سن ای ارمنی ، وان آرتق حردر . اسارتدن قورتلقله برابر مستقلدر . عالیجناب روسیه برآیدن بری تورك مظالمنه قارشی اعلان عصیان ایدن معصوملری کسمکدن ، خرسزلقدن بشقه برشی بیلمین تورکه مقاومت ایدن ارمنی قهرمانلرینی تلطیف ایتدی . روس اردوسی وانده دشمن قورشونلرینه مقابل مظلوم برملتك سرشك سروری ایله ودمت دمت چیچکلر ومقدس طوز وا کمکلرله استقبال ایدلدی . ارمنستان اهالیسی روسلری اللرینی آچوب قبول ایدییور . روسلر خرستیان اولمقله برابر متمدن ، وجدانلی ، عاقل وبیوك برملتدر . تورك کبی تبعه‌سنه ظلم ایتمز . بزه براستقلال دخی ویرلمزسه مدار تعیش ایچون دیکر برامیدی اولمیان والنی قورومش وجودمزدن چکمین..

تورکدن دها مرجحدر . روس حکمدارلنی بزم ایچون برحریته نائل اولمق دیمکدر . اسیر ملتلرك خلاصنه قوللاندیغی قوت دائم ومقدس اولسون . استقبال بزه برچوق شی وعد ایدییور . قهرمان ارمنیلرك النده‌کی قلیج پارلایور، جلادلردن اخذ انتقام ایده‌جکدر . ارمنی استقلالنی تأمین ایدن بودر . »

آمریقاده منتشر « غوچناق » غزته‌سندن :

وان ۲٤ مایس ۳۳۱

عزیز ارقداشم ؛

« بومکتوبمی ایکی اوچ کون صکره سزه کوندرملك اوزره برابرنده بر رفیقم روسیه‌یه کتیره‌جکدر . شمدی‌یه قدر پوسته ایچون برتشبث اجرا ایدله‌مشدر .

« بوراده تورکلر وارمنیلر آره‌سنده نیسانك یدیسنده باشلایان حرب یکرمی اوچ کون دوام ایتدی . واللهك عنایتیله بزارمنیلر، تورکلره غلبه چالدق، قلعه‌یی ضبط ایتدك . آیکسدانده‌کی قشله‌لری، ۸ - ۱۰ طوپ وخیلی مهمات ألده ایتدك . بتون قشله وحکومته عائد بنالری احراق ایلدك . اوچ کون صکره روس ارمنی کوکلیلری وبرکون صکره دخی روس اردوسی بورایه واصل اولدی . محاربه اثناسنده تورکلر نفس قصبه اوزرینه اون ایکی بیك مرمی وبراوقدر دخی آیکسدان جوارینه آتدیلر . چارشو بتون دکانلریله خراب اولمشدر . بن بالذات شهره کیتدم وبزم دکانی بوله‌مدم . شهرده‌کی خانه‌لرك یوقاری قاتلری تماميله خراب اولمشدر . آیکسدانده پك اوقدر خسارات یوقدر . یوز قدر تلفات واردر . الیوم جمله‌مز ایشسز کزییورز . (حایقادانغ) کلیساسی ایله جوار خانه‌لر بیله یانمشدر . « هانیفویسلر » کلیساسی ومکتبی ، سورپ آغوب کلیساسی وجوار ارمنی أولری ، (آرراق) کلیساسی ومکتبی خساره اوغرامه‌مشدر . وانده ۱۵۰۰ قدر قادین وچوجقلردن بشقه تورك قالمامشدر . بونلری امریقا منطقه‌سنده محافظه ایدییورز . بونلره روس اردوسی طرفندن یه‌جك ویریلیور . اثنای محاربه‌ده بزآمریقا مؤسسه‌لرنده اولدیغمز حالده ینه امین دکل ایدك . یوزدن فضله مرمی دیوارلری ده‌لوب اوطه‌لر ایچنده پاطلادی‌ایسه‌ده بیوك برضررایراث ایتمه‌مشدر . الیوم (آرام) وان والیسیدر . بتون دعوالر ارمنی لسانیله کوریلیور . کویلره وقصبه‌لره ارمنی مأمورلر کوندریلیور . »

پارسده منتشر « تان » غزته‌سنك ۱۳ اغستوس ۱۹۱۵ تاریخلی نسخه‌سندن:

یکی وان والیسی

روس حکومتی ، بوتون ارمنی محافلنده موجب مسرت وممنونیت اوله‌جق یکی برقرار

اتخاذ ایلمشدر . وان ولایتی والیلکنه هیئت اختلالیه رئیسی [آرام مانوقیان] ی تعیین ایتدی .

آرام مانوقیان ، ١٨٧٧ تاریخنده قفقاسیه‌نك (شوستا) شهرنده تولد ایلمشدر . آرام پك آز معروف اولان بوحوالینك الك ممتاز سیاسیدر. ارمنی مکتبلرنده تحصیل تالی‌یی اکمال ایتدکدن صکره دارالفنونه کیره‌جك یرده وان طاغلرنده دولاشمغه باشلایه‌رق چته رئیسی اولدی . آرام تورکلرك اوزرنده باعث خوف اولمش وماجرالری افسانه‌وی بر ماهیت کسب ایتمش ایدی .

نهایت ١٩٠٨ سنه‌سنده چته‌سیله برابر دردست اولنه‌رق اعدامه محکوم ایدلدی . دار آغاجلری موقع مخصوصنه رکز اولنمش ایدی . آرام وهمپالری کمال عزم وجسارتله برجم‌غفیر آره‌سنده ایلریلدیلر. فقط تام اواثناده استانبولده مشروطیتك اعلان اولندیغی خبری هرطرفده شایع اولمغه باشلامشدی . اوزمان خلق محافظ عسکرله هجوم ایده‌رك محکوملری جبراً اللرندن آلدیلر . آرام ، اوندن صکره تبدیل مسلك ایده‌رك معلملکه سلوك ایتدی . اولا (اردو) ده معلم وبرآز صکره (آختمار) حوالیسی مکاتبی مدیر عمومیسی اوله‌رق کتبخانه‌لر وعمومی مطالعه صالونلری تأسیس ایتدی .

نهایت ، حرب حاضرك بدایت ظهورنده آرام ، سکوتی ، مشغله‌سنی ترك ایده‌رك تکرار سلاحه صارلدی و وان عصاتنك باشنه کچدی . الحالة هذه ولایت مذکوره‌یه صاحب اولان روسیه ، تورکیه‌یه قارشی وقوع بولان محاربه‌ده قیمتدار مشارکتی اولان ارمنی عنصرینی ممنون ایتمك املیله ولایت مذکوره والیلکنی آرامه توجیه ایلدی .

نویورقده چیقان « ایونینغ سون » غزته‌سنك ١٢ نیسان ٩١٥ تاریخلی نسخه‌سندن :

« ارمنیلر ، آسیانك لهلیلریدر . ارمنیلرلهلیلر کبی اوچ دولت بیننده تقسیم ایدلمشلردر. دولت علیه‌نك زیر تابعیتنده ایکی میلیون ، روسیه‌نك تحت اداره‌سنده برمیلیون وممالك ایرانیه‌ده یتمش ، سکسان بیك ارمنی ساکندر . ارمنی تاریخی ایکی میلیونك تاریخیدر . ارمنیلرك تخیلاتی ارمنی مختارتیدر . ارمنی فاجعه‌سی تورك وکرد مظالمیدر . طبعاً شاعر اولان « جو » نامنده برارمنی ترزی ارمنیلرك احوال روحیه‌لرینی بروجه‌آتی تعریف ایلمشدر :

« بز آمریقایی سوه‌رز. فقط برکون ارمنستانه عودتله حر ارمنستانك اهالیسندن اوله‌جغمزی امید ایدرز . هربرارمنی شو اعتقادده‌درکه مدت عمرنده ارمنستانه کیره‌مزسه بیله ایکی اوچ یوز سنه صکره روحی سربست ارمنستانی کوره‌جکدر . »

نویورقده وحتی ممالك متحدهٔ امریقانك هریرنده مقیم بالجمله ارمنیلرك نمونه‌سی عد اولنمغه لایق اولان مرقوم ترزی کمال فعالیتله چالیشیور . فقط سعی وعملی وتعطیل

واستراحتی هنکامنده ارمنستانی دوشونور و قتال ، نهب وغارت معاملاتندن، حمیتدن ، مشاق و مزاحمدن بحث ایدر . وسکسان ارمنی قیزینك کردلرك اللرینه دوشمه‌مك ایچون یوکسك قیالردن ، اوچورومه طوغری آتلدقلرینی حکایه ایلر . ترزی (جو) ارمنستانده « ژان دارق » کبی یوزلرجه قهرمان قیزلر واردر دیمشدر . ارمنیلر نیویورقده بر اجنبی جماعتی صورتنده امرار حیات ایدییورلر. آنلرك سیاسی وملی واجتماعی قلوبلری واردر . ارمنیلر اقتصاده زیاده‌سیله رعایت ایدرلر. آرتیره بیلدکلری پاره‌یی روسیه‌ده‌کی ارمنی کوکلی آلایلرینه‌وکویلرنده‌موجودمکتب وکتبخانه‌لرینه والحاصل ارمنستانی هلاك بویوندروغندن قورتارمق مقصدیله قفقاسیه‌ده متشکل ارمنی اعانهٔ ملیه قومیته‌سنه ارسال ایدرلر . آمریقا ارمنیلری وطنه محبت ، تورکلره عداوت واستقلال ملی مفکوره‌سنه خدمتله تمیز ایدییورلر.

مصاحبه‌لری ، دوشونجه‌لری وحتی حیات مقتصدانه‌لری بوکا معطوفدر . ترزی(جو) ارمنیلرك مدنیتك قربانی اولدیغنی وارمنیلرك مدنیته اولان تمایللرندن ناشی دوچار مظالم اولدقلرینی بیان ایلمشدر . مرقومك مسقط رأسی اولان کوی اهالیسندن نیویورقده یدی کشی واردر . بونلر برجمعیت تشکیل ایدوب کویلرنده بولنان مکتب وکتبخانه‌یه اعانات کوندرییورلر . (جو) مختلف مؤسسات ملیه وسیاسیه متینقلرینه ممکن مرتبه منتظم برصورتده دوام ایدر . تورك مظالمنك آلتی مقامنده اولان کردك ید غاصبانه‌سنی توقیف ایتمك اوزره اعانهٔ ملیه قومیته‌سنه وپدر و والده‌سنه دخی پاره ارسال ایدر .

« بعض دفعه آچ قالیرم، فقط ینه کوکلیلره پاره یوللارم » دیمشدر. نیویورقشهرنده بولنان ارمنیلرك اکثریتی دخی بویله‌در . ترزی (جو) فکر حریتنی امریقاده بسله‌یور. فقط تخم حریت ارثاً کندیسنده موجود ایدی . مرقوم کندیسنی « حریت ایزجیسی » عد ایتمکده‌در . نیویورقده (Est 27 th Street) زقاقنده واقع کوچك برارمنی لوقنطه‌سی‌صاحبی « بورایه هیچ برتورك کیره‌مز ، کیرمك ایسترسه طیشاری قوغارز » دیمشدر .

تورك علیهندکی نفرت وعداوتك امریقا ارمنیلری میاننده بودرجه شدید اولمسنك سببی علی‌الاکثر تورکیادن هجرت ایتمش اولملریدر . ارمنیلرك یوزده یتمش بشی قتالدن ومظالم وکرد تعدیاتندن قورتلمق ایچون بورایه قاچمشلردر . امریقاده روس و ایران ارمنیلری پك آزدر . روسیه ارمنیلری مرفهاً یاشایورلر . روسیه حکومتی‌ده ارمنیلردن استفاده ایدییور وبناءً علیه آنلره واسع برحریت بخش ایدییور . ارمنیلر روس ارمنستانك کسب استقلال ایده‌جکی امیدنده دکلدرلر . بونلرك مقصدلری هلاك بویوندروغندن قورتولمقدر .

محاربهٔ حاضره نهایتنده‌غربی ارمنستانه مختاریت ویریله‌جکنی امید ایلیورلر . بیکلرجه ارمنی بوامیده بناءً قفقاسیه‌ده روس اردولری ایچنده کمال بسالتله حرب ایدییورلر . اختیار برارمنی اوتوز سنه مقدم نیویورق شهرنده آنجق ایکی یوز ارمنی موجود ایکن

١٨٩٥ ، ١٨٩٦ قتالندن صكره امريقا مهاجرتنك باشلامش ایدوکنی ومهاجرلرك زراع وتجار وطلبه کبی صنوف مختلفه‌یه منسوب اولدقلرینی سویلمشدر .

(American Colonial association) نامنده‌کی جمعیت اشبو منفیلرك مرکزینی تشکیل ایدییور . هیئت مذکوره مهاجرلرك (الیس آیلند) جزیره‌سنه کچملرینه معاونت ایتدکدن صکره بونلره پاره اقراض وایش تدارك ایلر . وکیجه درسلرینه دواملرینی تأمین ایدر . ارمنی تاریخنه دائر صالی وپازار اقشاملری ویریلن قونفرانسلرده بش یوز کشی حاضر بولنور . هر بر ارمنی منسوب اولدیغی کویك مکتبنه معاونتله مکلفدر . بوجمعیتلر علی‌الدوام مسامره‌لر ، تیاترولر وقونسر کبی اکلنجه‌لر ترتیبیله تأیید حسیات وطنپرورانه‌یه خدمت ایدییورلر .

ارمنیلرك آمریقاده سعی وغیرت وتصرفه رعایتلری یوزندن ثروت ورفاه قزاندقلری وحریته مفتون اولدقلری ایچون حاللرندن ممنوندرلر . مع مافیه قلبلرنده ولسانلرنده دائما وطن محبتی وتورك دشمنلغی حکمفرمادر . »

١١ — ازمیت ، آطه‌پازاری

روس فیلوسنك ارکلی‌یی طوپه طوتمغه یلتندیکی صره‌لرده آطه پازاری وازمیت ارمنیلرینك‌ده درحال تبدیل وضعیتله جاسوسلغه چالشدقلری کورلدی. بالخاصه آطه پازارنده روسلرك برقاچ کونه قدر ساحله دوکه‌جکلری عسکر ایله بورولرینی ، ترامپتلرینی چاله‌رق کله‌جکلری واوزمان برتك تورك براقمیه‌جقلرینی آچیقدن آچیغه سویلمکده‌یدیلر ، ایام مقدسه‌لرندن بری‌دکل ایکن بومباردمان تشبثی کونی اولرده طوپلانه‌رق چالغیلرله اجرای شادمانی‌یه باشلادیلر .

حکومت پایتختك یاننده دیمك اولان بوحوالیده بوقدر آچیق وصریح حرکاته انتظار ایتمیوردی. شواحوال اوزرینه تحقیقاته مجبور اولدی نتیجه‌ده : یالکز اطه‌پازارنده برقاچ دانه‌سی اطه‌پازارینی تماماً برهوا ایتمکه کافی یرلی واجنبی معمولاتندن فتیللی ، ممه‌لی یوزلرجه بومبالر ، ماوزر ، غرا ، صوك سیستم تفنکلر ، دینامیت ، ماوزر ، قره‌طاغ طبانجه‌لری ، صورت مخصوصه‌ده اعمال ایتدیرلمش عسکر وژاندارمه البسه‌لری ، بیکلرجه جبخانه ومهمات ، بومبا اعمالنه مخصوص آلات وادوات ، اجزا ، دینامیت فتیللری الده ایدلدی .

تحریات ازمیته تشمیل اولندی . اورادەدە یوزلرجه اسلحه، اون اون‌بش قدر مدهش قوۀ تخریبیه‌یی حائز ممەلی بومبالر ، آرسلان بك ، اووەجق ، باغچەجك ارمنی قریه‌لرندن برچوق غرا ، مانلیهر، ماوزر وارمنیلرك اك بیوك رهبان مکتبنی حاوی بولنان ارمیشه ناحیه‌سنده‌کی مکتب کلیساسنك باش راهب اوطه‌سندن غایت جسیم وعین زمانده قوۀ تخریبیه‌سی پك بیوك اوچ درت بومبا ایله طولابلرندن برچوق اسلحه وجبخانه چیقارلدی . کرك مرکز وکرك اطه پازارنده دردست اولنان اختلال هیئتی ارکان مهمه‌سنك افاداتندن روسلر طرفندن قرەدکزده سقاریه نهری آغزینه عسکر چیقارلدیغی زمان بوبومبالری عسکر بولنان محللردەاستعمال، قتل‌عام اجرا وعسکرك‌البسه‌لرینی بالاکتسا عسکر قیافتنه کیره‌رك اردوی همایونك حرکاتنی اشکال ایلمك ، حکومتی شاشیرتمق ایچون ترتیبات مخصوصه یاپلدیغی وتشکیلاتك اعلان حریتی متعاقب دفعاتله استانبولدن، بلغارستاندن صورت‌مخصوصەدە کوندریلن قومیته‌رؤساسی وبالخاصه (پاندوخت) نام مستعارینی طاشیان شخص طرفندن اجرا ایدلدیکی ومرقوم پاندوخت واسطه‌سیله اطه‌پازارنده دوکمه‌جی حورەن‌ویرامیانه‌مختلف‌الجنس مدهش بومبالر اعمال ایتدیریله‌رك بونلردن برچوقلرینك مرقوم پاندوخت طرفندن بشقه طرفه نقل اولندیغی وموجود کلیتلی اسلحه ایله جبخانه‌نك صباح کلیان ورفیقلری طرفندن استانبولده محمودپاشاده چورابجی خانی جوارنده‌کی سلاحجی مغازەسی صاحبی آغوب معرفتیله بورالره نقل اولندیغی اکلاشلمشدر .

ازمیت و جواری وعلی‌الخصوص باغچەجك قومیته‌جه پك ایلری کیتمش قومیته رؤساسنك اك مهم جولانکاهی اولمشدی . استانبولده طاشناقسوتیونی ، بونلرك ناشر افکاری اولان آزاداماردی یشاتان، قومیته‌نك هردرلو تشبثاتنده ایلك اول اوك آیاق اولان بولوا ایله خداوندکار ولایتی شعبه‌لری ایدی . آطه‌پازاری قومیته‌جیلرینه کلنجه بونلرك وضعیتی اعلان مشروطیتدن برقاچ سنه صکره ارمنی حرفلرینك موجدی اولان (ساحاق ، مسروب) اسملرنده‌کی اعزەنك یوم مخصوصی طولاییسیله آطه پازارنده چیقاردقلری ، برقاچ ژاندارمه

وپولیسك شهادتیله نتیجه‌لنن وقوعات همان هر کون بر بر یی ولی ایدن طاشیقینلقلر، اسلاملرك عزت نفسلرینی جریحه‌دار ایده‌جك تجاوزلر ایله معلومدر .

ترتیبات عصیانیه‌نك میدانه چیقدیغنی کورن قومیته رؤساسی چته‌لر تشکیل ایله اطرافه وباغچه‌جك، یالوه اوزرنده بروسه حدودینه طوغری طاغلدیلر.

اهالیٔ اسلامیه‌یه شدتله تعرضه باشلادیلر . بونلره عمله طابورلرنده بولنان ارمنی افرادده فرار ایده‌رك التحاقه، فرار ایتمیانلرده اللرندن کلدیکی قدر معاونته کیریشدیلر .

هر طرفده، قما وتوفنکله قتل ایدلمش، بالطه‌لرله پارچه‌لانمش اسلام جسدلری کورولمکه باشلادی. بالخاصه، ازمیت مرکزینه تابع قوللر قریه‌سندن بوشناق مالك، عبدالحمید اوغلی علی، اون‌درت یاشنده علی اوغلی سید، عمران اوغلی عبدالغنی، اوغلی مجید ، عبداه اوغلی حسین ، بکر اوغلی ، اسماعیل عثمان اوغلی بالطه‌لر ایله بوچته‌لر طرفندن پارچه‌لاندی .

١٢ — خداوندکار ولایتی

ازمیته‌ده‌کی تحریکات نتیجه‌سنده بومبالرك الده ایدلدیکنی کورن بروسه وجواری ایله الك مشهور عصیان مرکزی و اسلحه ده‌پوسی اولان چنکیلر ، سلوز ، اورخان غازی ، کملیك ، بیله‌جك ارمنیلری اساساً موجود والك اوفق احتیاجاتی تأمین اولنه‌رق حاضرلانمش چته‌لریله فعالیته ، اسلام اهالی‌یه تعرضه باشلادیلر . آرزو ایتدکلری وجهله حکومتی، بر چوق مهم وظائفی اولان ژاندارمه وعسکری کندیلرینی تعقیبه مجبور ایتمك صورتیله اشغال ایتدیلر .

بوتعقیبات صفحاتنی یازمق زائددر . یالکز شوقدر دنیله‌بیلیرکه ولایتك ارمنی بولنان هر طرفنده چته‌لر صوك درجه‌ده فعالیت کوستریبور، بالخاصه ازمیت لواسیله هم حدود اولان یرلرده بوچته‌لر ازمیت چته‌لریله‌ده برلشه‌رك ٦٠ — ٧٠ کشیلك غروپلرله تعرضاتده بولنیورلردی . چته‌لر الك صوك سیستم سلاح وبومبالرله مجهز ولوازمات صحیه‌یه قدر حامل ایدیلر .

کرك تعقیبات اثناسنده وکرك تحریات نتیجه‌سنده بوولایتده‌ده یوزلرجه اسلحهٔ ممنوعه . بیکلرجه بیوك قطعه‌ده طبانجه ، ایکی تکرلك اوزرینه موضوع وجنبرله تثبیت ایدلمش اوفق ناملولی برطوپ ، بیوك عسکری اونیفورمه‌لری ، عسکر بوروسی ، قلنج ، دودوك ، دوربین ، ژاندارمه وعسکر البسه‌لری الده ایدلدی .

مرخصه وکیلی بارکف افندی ایله کاتبی سوکیاس وارمنی مکتبی مدیری ، کلیسا خدمه‌سی ودیکر مأمورین روحانیه طرفندن درده ، قویولره آتلمق ، کلیسا حاولیسنه کومولمك اوزره نقل اولنان اختلال تشکیلاتنه ، ارمنی حیاتنه ، تاریخنه ، ارمنی مسائلنه عائد متعدد اوراق وکتب مضره دردست وکندیلریله برلکده دیوان حربه تودیع اولندی .

۱۳ — آطنه ولایتی

اطنه‌ده ترتیبات عصیانیه اساسلی برصورتده احضار اولنمشدی . بورالرده اوته‌دنبری هیچ اکسك اولمیان ارمنی تعرضلری ، طبیعی سفر برلکدن صکره دها بیوك مقیاسده وقوع بولمغه باشلادی . مذکور وقوعاتك‌ده آیری آیری ذکری زائددر .

بو منطقه‌ده ارمنیلرك اك زیاده یاپه بیله‌جکلری ، کندیلرندن ائتلاف دولتلرینك انتظار ایتدکلری شی ساحل اولمق وعراق وسوریه طریقی اوزرنده بولنمق طولاییسیله طبیعی جاسوسلق ایدی . بونی‌ده قومیته‌جیلر هرنه‌یه مال اولور ایسه اولسون اهمال ایتمه‌دیلر . ۱۹ کانون ثانی ۳۳۰ ده ایکی ارمنی اسکندرون کورفزنده بولنمقده اولان دشمن کمیسنه التجا ایده‌رك وظیفهٔ مودوعه‌لرینی ایفا ایتدیلر .

۳۰ کانون ثانی ۳۳۰ تاریخنده‌ده درت یول ارمنیلرندن ابراهام صالجیان ، آرتین ، بدروس ناملرنده‌کی اوچ شخص دشمن کمیلرینه فرار وقوت وترتیبات عسکریه‌مز حقنده طوپلادقلری معلوماتی اعطا ایلدیلر .

١١ شباط ٣٣٠ ده کوشکر طروس اوغلی معلم آغوب اسمنده بر شخص دشمن طرفندن قبریسدن کتیریله‌رك اسکندرونه چیقارلدی . مرقوم تحقیق ایده‌جکی مواده عائد فیلو قوماندانتك تعلیماتی اوزرنده اولدیغی حالده ساحلده یقالاندی وديوان حربه توديع اولندی .

ینه ١١ شباط ٣٣٠ ده دشمن کمیلرینه فرار ایدن ارمنیلر آره‌سنده طوتیلان طاغلی اوغلی ارتین اوزرنده‌کی اوراق ایله دیوان حربه ویرلدی .

یالکزشو درت‌وقوعات قومیته‌لرك مملکتی نه‌قدرجان آله‌جق نقطه‌لردن اورمق ایسته‌دکلرینی پك بارز برشکلده کوستره بیلیر . بوندن بشقه حاچین، درت یول، سیس وولایتك سائر قضالرنده ، حسن بکلی ناحیه‌سنده یوزلرجه اسلحه ، بومبا ، دینامیت ، خرنطه‌لر ، بایراقلر بولندی . حاچینده ارمنی مناسترینك یالچین‌قیاالقلرنده رؤسای روحانیه وقومیته‌جیلر طرفندن صاقلانمش غاز تنکه‌لریله باروتلر وآیریجه (بل اوغلی پیرم) طرفندن مغاره‌لره صاقلانمش ١٥٠ کیلو باروت بولندی .

١٤ — حلب ولایتی

عینتاب وکلیسده‌کی ارمنیلرده ایلك زمانلرده عصیانه حاضرلاندقلری وکچن اطنه وقوعاتنده اولدیغی کبی ترتیبات یاپمغه باشلادقلری کورلدی . کلیسك حبار وچنکن قریه‌لرینه کلن اوتوز قدر مسلح زیتون و کرون سرکرده‌لرندن برقسمنك استیصالی ودیکرلرینك فرار ایتمسی وکلیس راهبنك اوغلی اولوب خنچاق شعبه‌سنك ریاستنده بولنان وحرکات عصیانیه‌نك مرتب و ناظمی اولان (آغوب قازار) ك دیوان حربه جلبی سببیله تشبثلری عقیم قالدی .

١٥ — ازمیر ولایتی

ازمیرده اولجه طاشناقسوتیون قلوبی اتخاذ اولنان پارسیخ کلبنکیانك خانه‌سی مطبخی زمیننده صاقلانمش برچوق بومبا ایله اون غاز تنکه‌سی دینامیت چیقارلدی .

۱٦ — جانیك

صامسون وجوارینك اهمیتی طربزون قسمنده ذکر ایدلمش ایدی. مرکز و لوا ملحقاتنده تشکل ایدن، سیواس، مرزیفون، اماسیه، حتی دها ایچریلردن کلن چته‌لر بوحوالیده‌ده پك بیوك فعالیتده بولندیلر. بوراده قومیته حرکاتی، عصیان ترتیباتی مرخصه‌خانه اداره ایتمش ایدی. یالکز مرکزده اجرا قلنان تحریاتده برچوق اسلحه و جبخانه‌دن ماعدا مرکز ارمنی کلیساسی زمیننده بیوك قطعه‌ده یکرمی ممه‌لی بومبا ایله بومبا اعمالی ایچون مقتضی کلیتلی مقدارده اجزا وباروت بولندی.

بونلرك موضوع اولدیغی صندوق اوزرنده ارمنیجه «صامسون ارمنی مرخصه‌خانه‌سنه تودیع اولنه‌جقدر» عباره‌سی یازلمشدر.

بالاده ذکر اولنان ولایات والویه‌دن بشقه ارمنی قومیته‌لری شعباتی بولنان بلا استثنا هریرده اوفق تفك وقوعات ظهور ایتدی. تحریات یاپیلان هرطرفده دینامیت، بومبا، اسلحهٔ ممنوعه الده ایدلدی. مثلا قسطمونینك طاشکوپری قضاسی مرکزنده بیله برارمنی خانه‌سندن تصادفاً ایکی بیوك بومبا چیقارلدی.

ارمنیلرك مناطق حربیه‌ده بولنان محللردن اخراجی

کوریلیورکه باشده قتوغیکوسلری اولمق اوزره ارمنی پطریقخانه‌سنك، قومیته‌لرك بتون فعالیتلری، تعقیب ایتدکلری خط حرکت حکومتی ییقه‌رق مداخلهٔ اجنبیه‌یی دعوت ایتمك وبونك نتیجه‌سنده مختاریت اداره‌نی استحصال ایتمکدی. سنه‌لردن بری ایلری سوریلن اصلاحات مسئله‌سی و سائر مطالب آلتنده کیزلی اولان یالکز بومختاریت اولدیغی کبی قومیته‌لرك، پطریقخانه‌نك بتون مساعیسی‌ده بوغایه‌یه واصل اولمغه معطوف ایدی.

قومیته‌لر اعلان مشروطیتدن اول مملکتده مستبد بر اداره‌نك موجودیتی
پك مساعد بر زمین اولدیغی ایچون اصل مقصدلرینی گیزله‌مکه وتشبثات وفعالیتلرینك
صرف استبدادی دەویرمکه مصروف بولندیغی ادعایه وبوصورتله افکار عمومیه‌یی
اغفال و اقناعه موفق اوله‌بیلیورلردی . او زمانلرده وصکره‌لری قومیته‌جیلرك
کوردکلری حرمت واحراز ایتدکلری موقعده صرف بو سایه‌ده اولمشدی .
حال بوکه حقیقت حالده نه اعلان مشروطیتدن اول ونه‌ده صکره قومیته‌جیلرك
اسلاملرله شو مملکتده تشریك فعالیت ایتملری ، بر وطنداش کبی امرار حیات
ایتملری خاطر وخیاللرندن بیله کچمه‌مشدر . ایلك قسمده صفحات فعالیتی کوستریلن
پطریق ازمیرلیانك اصلندن عیناً ترجمه ایدیلن آتیده‌کی مکتوبی ١٢٩٣ حربنی
متعاقب اورته‌یه آتیلان اصلاحات مسئله‌سی آلتنده دها او زمان نه‌لر مندمج
بولندیغنی اثبات ایدر مهم بر وثیقه‌در :

ارمنی پطریقخانه‌سی
استانبول

عدد ٥ مخصوصی

محترم واحانه وارطابت میناسیانه

سوکیلی قرده‌شجکم ؛
اصلاحات هیئت مخصوصه‌سنك وقدسیتمأب پطریقمزك امر و آرزولریله ارضروم
مرخصه‌سی هاروتیون ئه‌پسقپوسك معاونی صفتیله ارضرومده بولنه‌رق برلکده حکومت
قومیسرلرینك حرکات وتشبثاتنی تعقیبه مأمور ایدلدیکز . اساساً درت مایسده یازیلان
واولجه سزه تودیع ایدلمش اولان امرنامهٔ رسمیمزده وظیفه‌کز وایفاسنه مجبور اولدیغکز
خدمات تصریح ایدلمش ایدی .
مذکور امرنامهٔ رسمی ایله اصلاحات هیئت مخصوصه‌سی طرفندن تودیع اولنان
ایکی امرنامه‌یه عائد ایضاحات وتفصیلاتی حرمتمأب مرخصه‌یه اطرافیله وتماماً تبلیغ
ایده‌جکسکز . بالخاصه شورایه نظر دقتکزی جلب ایدرزکه ملتداشلرمز هیچ برشیدن
قورقمیه‌رق، چکنمیه‌رك قومیسرلره دردلرینی ، الملرینی ایضاح ، شکایاتی درمیان ایده‌رك
ترفیه حاللری ایچون ایجاب ادن درمانی قطعی وصریح صورتده ایسته‌ملیدرلر . بونك

خلافنده مجتنبانه حرکت بالآخره موجب اضطرابات اولور. نه ملتك منفعتنه ونه ده حکومتك تشبثاتنه توافق ایدر .

پطریق نرسس حضرتلری ، تورکیا ارمنیلرینك احوال فلاکت اشتماللرینی اوروپانك اوکنه سوره‌رك چاره طلب ایتدیکی زمانده بتون ارمنیلر ، بتون ملت ، مشار الیهك تشبثاتی تقدیر ودرت کوزله نتیجه سنه انتظار ایدییورلردی . شمدی اك مناسب زمان، اك قیمتدار فرصت حلول ایتدی . مرکز ، ارضروم وملحقاتی یرلی ارمنیلری ، وضعیت حقیقیه‌لرینی بولندقلری موقعده کوسترملی ، اکلاتملی ، قطعی ومؤثر چاره‌لرینی ایسته‌ملی ، ادعا ایتملی ، اولمازسه سسنی یوکسلتملی ، اعتراض ایتملی ، استقبالده صلاح ، تنور ، ترقی ، امنیت آرزو ایدییورلرسه یارم چاره‌لرله اکتفا ایتمامليدرلر .

بو اعتراضاتی ، اوازهٔ شکایاتی ، مدعیاتی یالکز حکومت قومیسرلرینه دکل، عین زمانده اوروپالی سیاحلره ، اجنبی غزته محررلرینه‌ده سویلملی ، اوروپالی مهم ذواتی ضیافتلره دعوتله کندیلریله تماس ایتمك وکوروشمك صورتیله ارمنی مسائلیله ارمنیلرك لهنه علاقه‌دار اوله‌جق بر وضعیته کتیرمکه چالشلملی . کندیلریله تماس صره‌سنده ، هرزمان فوق‌العاده متیقظ بولنملی ومناسباتی دائما تقویه ایتمکه وثمره بخش برحاله کتیرمکه غیرت اولنملی ، ارضروم ارمنیلری ملته بیوك خدمتلر ایلیورلر. بوندن صکره ده ملتك استقبالنی نظر دقته آله‌رق اوراره کله‌جك اوروپالی سیاحلره معاونت ایده‌رك ، کندیلریله کوروشه‌رك وضعیت حقیقیه‌لرینی وملتك مطالب اصلیه‌سنی بونلره اکلاتملری ایجاب ایدر . چونکه بوصورتله ملتمزك مطالب ومدعیاتی اوروپایه قولایلقله واصل اولور ونتیجه‌یی تأمین ایدر .

برسوزله ، ارمنستانك حقیقی اصلاحاتی ارمنستان مختاریتی ایله قابلدر . بونی استحصال ایچون هردرلو وسائط مشروعه‌یه مراجعت اولنملیدر . حتی مناسب فرصت بولنور وموافق کوریلورسه حکومت عثمانیه‌نك‌ده منافع عمومیهٔ ملکیه‌سنك بو مختاریتده وبوملتی ممنون ایتمکده بولندیغنی ایضاح ایده‌رك کیفیتی عثمانلی مأمورلرینه‌ده اکلاتملیدر .

اهلیت وفدا کارلغکزه اعتماد ایده‌رك وظیفه‌کزی ایفا وبوامنیه‌یی استحصال ایده‌جککزی امید ایدرز .

٤ مارس ١٨٧٩ استانبول ارمنی پطریقخانه‌سی

دعاجیکز

ارمنی پطریق وکیلی

مانوئوس ـ پسقپوس ازمیرلیانه

خنچاق رؤساسندن (جانكوليان) طرفندن اداره ايديلن هيئتك حكومت طرفدارى اولديغى ايچون استعفايه اجبار ايديلن پطريق حورەن عاشقيانه كوندرديكى مكتوبك اصلندن مترجمدر :

اهالى
مجلس مخصوصى
استانبول

پطريق سابق حرمتلو حورەن عاشقيانه

« عزم ملى پك بيوكدر »

پطريقلك كرسيسنه كچديككزدن اعتباراً مجلس مخصوصمز سزه متعدد وسيله لرله آرزوى ملى يى تبليغدن هيچ برزمان چكنمدى . فقط سز مطالب مليه نك عكسنه اوله رق مشئوم خط حركتكزه دوام ايدرك بونى هيچ تبديله لزوم كورمديكز . فقط سزه اولجه ده تبليغ ايتديكمز كبى ملت آرتق بولاقيديكزه طيانيه ميه رق نهايت سزه طاتليلقله اكلاته مديغنى زورله ياپدى .

عاشقيان ، آرتق وقوع بولان شيلردن ممنون اولكز . سزك [اك لطفكار] و [ظل اللهى] اولان سلطانكز درين محبسلرينى زواللى ، معصوم ارمنى اولاديله طولديردى . سايه كزده هرعائله ده يأس وماتم تحصل ايتدى . عائله لردن كيمى اوغلى ، كيمى برادر وقرنداشندن طولايى متألم بولنيور . بوكون هرارمنى عائله سى سزك باشكزه لعنت ياغديرييور . ملتك بوكيننددن تدهش ايديكز ، تاريخده انسال آتيه مز خيانتكزى ، ملتى امحا ايدن حركاتكزى اوقويه جق .

فقط سز نه حالدن و نه ده استقبالدن ، اوتانمديغكزدن ، قورقمديغكزدن طولايى احتمال نه كبى برشرف وحرمتله ايندىرلديككزى اونوتمديغكز مقامكزه تكرار نائل اولمق ايسترسكز. بناءً عليه مجلسمز ، بويله برخطوه نك سزى پك خطرناك بريوله سوق ايده جكنى ودرين، ايريشلمز براوچوروم آته جغنى تبليغ ايتمكه مجبور اوليور .

اكر برقاچ شخصك توقيفندن طولايى استانبولده وطنپرور قالمامش ظن ايديليورسه بو پك آجينه جق براميددر . چونكه بالعكس بونلرك عددى كوندن كونه تزايد ايدييور . ايچلرنده تهلكه لى برپطريقى تجزيه ايتمكه حاضر برچوق ارمنى واردر . ذاتاً قوميته « اكر عاشقيان بركره دها پطريقلك مقامنه كچمكه تشبث وبوكا جرأت ايدرسه بر تك

اعضاسی قالسه بیله کندیسنه اعدام جزاسنی تطبیقه » قرار ویرمش و اعضاسی بو قرار دائره‌سنده عهد ومیثاق ایتمشدر .

سزه دوشونمك ، بزه‌ده غیر موافق اولان شو تشبثی اجرایه میدان براقلمامسنی تمنی ایتمك قالیور .

اهالی

مجلس مخصوصی

استانبول

صرف ادارهٔ مستبده‌یه قارشی نمایش یاپدقلرینی ادعا ایدن قومیته‌جیلرك ١٨٩٦ وقعه‌سنی متعاقب استانبول وبك اوغلی سوقاقلرینه‌یاپیشدیردقلری، دول اجنبیه سفارتخانه‌لرینه کوندردکلری بیاننامه‌لردن بریسنك صورت مترجمه‌سی :

بز دائما تورکیانك استبدادی علیهنده اوروپایه پروتستوده بولندق. فقط مشروع پروتستولرمز دائما رد ایدلدی . سلطان بونلره قانلی برانتقامله جواب ویردی . اوروپا، بومدهش جنایتی کوردی وسکوت ایتدی .

اوروپا ، جلادك النی توقیف ایتمه‌مکله‌قالمیه‌رق کستاخانه برصورتده بزی بوحالی‌متوکلانه برطرزده قبوله اجبار ایتدی ، حقوقمزی انکار ایتمکله بزه حقارت وفریادمزی کندی قانمز ایچنده بوغمغه چالیشمق سورتیله حیثیت ملیه‌مزی سکته‌دار ایلدی ، قانمزله تقدیس ایدیلن مطالبمزه بوکون‌قارشیمزده ، سیاه ، مظلم برخیال شکلنده تجسم ایدن حرص انتقام فکر ثابتی‌ده علاوه ایدلدی .

اوروپا بزه قوت غالبدر دیدی . بز ضعفا وحقوق انسانیه‌سندن محروم عجزه فنه مراجعت‌ایتمك وبونکله سلطانك منفورزنجیرلرینی‌قیرمق وسائطنی آرامقده مضطر قالدق . بز بوکا آرتق تحمل ایده میز .

یوز بیك شهیدیمزك دوکیلن قانی بزه حق حریتی بخش ایتدی .

دشمنلرمزك بتون استاداتنه رغماً بز یالکز بزه عائد اولاندن بشقه برشی ایسته‌میز .

مطالبمز شونلردر :

١ — ارمنستانه دول ستهٔ معظمه طرفندن منتخب عن اصل اوروپالی فوق‌العاده برقومیسرك تعیینی .

٢ — والیلر ، متصرفلر ، قائمقاملرك فوق‌العاده قومیسر طرفندن تعیین ایدیله‌رك مأموریتلرینك سلطان طرفندن تصدیقی .

۳ — اوروپا ضابطانك اداره وقومانداسی تحتنده یرلی اهالیدن ملیس ، ژاندارمه وپولیس تشکیلاتنك اجراسی .

٤ — اوروپا اصولنجه اصلاحات عدلیه .

٥ — مذهب ، معارف ومطبوعاتك حریت مطلقه‌سی .

٦ — مملکتك واردات عمومیه‌سندن اوچ ربعنك احتیاجات محلیه‌یه ترکی .

۷ — متراکم بتون ویرکولرك عفوی .

۸ — بش سنه مدتله ویرکودن معافیت ومتباقی بش سنه‌یه عائد ویرکونك غوائل اخیره‌دن متولد خسارات وزیانلرك تضمیننه حصری .

۹ — غصب ایدیلن اموال منقوله‌نك درحال اعاده‌لری .

۱۰ ارمنی مهاجرلرینك عودتنه مساعده اولنمسی .

۱۱ — جرائم سیاسیه ایله محکوم ارمنیلره عفو عمومی بخشی .

۱۲ — دول معظمه مرخصلرندن مرکب موقت برقومیسیونك تشکیلیله بونك مواد آنفه‌نك تمامیٔ تطبیق واجراسنه نظارت ایتمك اوزره ارمنستانك باشلیجه قصبه‌لرندن برنده اقامه‌سی .

ایشته مطالبمز ؛ بوغایه‌یه وصول ایچون هیچ برفدا کارلقدن چکنمیه‌جکز .

ینه بوندن بویله کندیمزی هرنوع مسئولیتدن معری عد ایدییورز . آچیلان عمومی مجادله‌ده قربان کیده‌جك اجنبی ویاخود یرلیلره شمدیدن آغلایورز . لکن فلاکت عمومیه قارشیسنده خصوصی ماتمك معنی واهمیتی یوقدر . بز أولیورز . بونی پك ایی بیلیورز . لکن ارمنی ملتنك کمیکلرینه قدر نفوذ ایدن فکر اختلال ، حقوق بشریه‌مزی اکتساب ایدنجه‌یه قدر تك بر ارمنی قالسه‌بیله سلطانلرك تاج وتختنی تهدیده دوام ایده‌جکدر .

یوقاریده درج اولنان وثایق من‌القدیم ارمنی مطالباتنك اسباب و سوائقنی ایضاح ایدییور . مختاریت فکری عمومی ایدی . قومیته‌لر اعلان مشروطیتدن اول دائما قناعتلرینه صادق قاله‌رق مستقلاً حرکت ایدییورلر وادارۀ سابقه‌یه قارشی کنج تورکلر طرفندن توحید فعالیت و ائتلاف حقنده‌کی تکالیفی کمال شدتله رد ایلیورلردی . یالکز مقصدلرینه وصولی تسهیل ایده‌جکنی امید ایتدکلری ایچون عدم‌مرکزیت پارتیسنه یاناشه‌رق بونلرك حرکات وفعالیتندن‌ده کندی حسابلرینه استفاده‌یی موافق کوریورلردی . خنچاق ، طاشناق ،

وەراغازمیال خنچاق و سائر قومیتەلر آرەسنده اوفق تفك بعض اختلافات موجود ایدی. فقط بونلر ظاهری وشکله عائد اولوب اصل استقلال ومختاریت مقصدنده هپسی متحد بولنیورلردی. حرب عمومی‌یه دخولمزدن اول باشلایان ویوقاریده ذکر اولنان وقوعات صرەلرنده خارجەدەکی قومیته شعبەلرندن بشقه بالخاصه استانبول وولایات قومیتەلری فعالیتلرینی دها زیاده توسیع ایتدیلر. کندیلرینه لزومندن فضله اهمیت ویردیرمك ایچون قومیته رئیسلری حکومتك عزت نفسنی جریحەدار ایدەجك کستاخانه پك آغیر مطالبات وتکلیفاتده بولنیور وآنجق بو مساعدات، دها طوغریسی ولایات شرقیه‌یه مختاریت اداره بخش ایدلمسی وسائره کبی حکومتك اك مضطر قالدیغی زمانلرده بیله رد ایتدیکی تکالیفی اوکه سورەرك بونلر قبول اولندیغی تقدیرده حکومتله توحید فعالیت ایده بیلەجکلرینی! آچیقدن آچیغه درمیان ایدییورلردی.

حکومت وانك سقوطنه قدر عصیانلری موضعی تدابیر ایله بیومەدن محللرنده سوندرمەیی وهرطرفده عصیانلره قارشی مدافعه وضعیتنده قالمانی ترجیح ایتدی. حتی ارمنی افرادك مسلحاً فرارلرینه، رؤسای روحانیەنك عصیانلردەکی اشتراکنه، پك بیوك مقیاسدەکی ترتیبات وحرکاته رغماً بو عصیانلری منفرد بعض تشبثات شکلنده تلقی ایتمەیی موافق بولدی. ارمنی پطریقنه حرب اثناسنده داخلده محافظهٔ آسایش ایچون ایستدیکی قدر ژاندارمه وعسکر بولندیرەمیەجکندن ارمنیلر طرفندن براختلال وقوعه کتیرلدیکی تقدیرده آسایش مملکتی محافظه وعصیانی درحال وتوسع ایتمکسزین تسکین وبو صورتله مدافعهٔ مملکتی تأمین ایتمك مقصدیله تدابیر شدیده اتخاذینه مجبور اولەجغنی اکلاتدی و قومیتەلره منسوب ارمنی مبعوثلرەده عین یولده تبلیغاتده بولنەرق عموم ارمنیلری بوصورتله کندی رؤسای روحانیه واشراف ومعتبرانی وساطتیله اختلالدن تحذیر وبونك نتایج ضروریه ومؤسفەسندن خبردار ایتدی. بتون بو تدابیره، حکومتك مسامحەسنه رغماً قومیتەلر فعالیتلرینی اولکیلرله قابل قیاس اولەمیەجق درجەده تشدید ایتدیلر. استانبولده کیلرده پطریقخانه باشده اولدیغی حالده کمافی‌السابق

منتظماً چالشمغه وائتلاف دولتلری و آمریقا سفاراتی واسطه‌سیله خارجله مکملاً مخابره‌لرینه ، حرکات عسکریه حقنده معلومات اعطاسنه دوام ایدییورلر ، ولایاته صورت مخصوصه‌ده هیئتلر کوندرییورلر ، عصیان وسائطنی احضار ایلیورلردی . بو فعالیت کرك مرکز وکرك ولایاتده نهایت اویله بر درجه‌یی بولدی‌که آرتق برکون بیله اهمال ومسامحه‌نك حیات دولته پك مدهش جریحه‌لر آچه‌جغی واعتماده دوامك غیر قابل تلافی ضررلر ویره‌جکی تعین ایتدی . بناءً علیه حکومت مملکتك اك بحرانلی بر زمانده وظیفهٔ وطنیه‌دن فرار ، اسلاملری‌ده بوکا تشویق ایدن ، وضعیتمزی قاچیرلماز بر فرصت تلقی ایده‌رك حیاتمزه قصد ایدن ، عسکره ، ژاندارمه‌یه ، اهالیٔ اسلامیه‌یه قارشی اك مدهش جنایات وشنایعی ارتکاب ایلیان ، جاسوسلق یاپان ، آتش وقاز صاچان واعلان مشروطیتدن بری حکومتك اثر مساعده‌سی اوله‌رق ادامهٔ موجودیت ایدن قومیته‌لره عائد مراکزك درحال سدینه وافرادینك طاغیدلمسنه لزوم کوردی وبو قرارینی ١١ نیسان ٣٣١ ده ، یعنی سفربرلکدن طقوز آی صکره‌سنه قدر تحمل ایتدکدن صکره اجرایه مجبور اولدی .

هر ولایتده یوقاریده مختصراً ذکر ایدیلن وقوعات باشلادی وعصیانلر منطقهٔ حرب اولان ولایات شرقیه‌ده حکومتی پك تهلکه‌لی بر وضعیته صوقه‌جق رنك آلدی. بونی منع ایده‌جك یکانه چاره ایسه آنجق اوحوالیده‌کی ارمنیلری دولتك حیات و استقبالی موضوع بحث اولدیغی بر صره‌ده مضرت ایقاع ایده‌میه‌جکلری بر منطقه‌یه سوق ایله قابل اوله بیله‌جکدی . بناءً علیه عصیان ظهور ایدن حوالیده‌کی ارمنیلر یرلرندن اخراج وحکومتجه تعین اولنان مناطقه سوق اولندیلر [١] . ایلك زمانلرده ازمیت ، بروسه ، قیصری کبی محللره بوقرارك تطبیقنه لزوم کورلمامش ایدی . فقط ائتلاف فیلوسنك چناق قلعه‌یه

[١] سوقیات حقنده‌کی قانون بروجه آتیدر :

ماده ١ — وقت سفرده اردو وقول اردو وفرقه قوماندانلری وبونلرك وکیللری ومستقل موقع قوماندانلری اهالی طرفندن هرهانکی برصورتله اوامر حکومته ومدافعهٔ

تعرضلری ، قره‌دکزده ارکلینك روس فیلوسی طرفندن بومباردمان ایدلمسی صره‌لرنده پایتختك همان یاننده وپك غلبه‌لك بر حالده بولنان بووا ارمنیلرینك‌ده کوستردکلری فعالیت وحاضرلقلر، اطه‌بازاری، قیصریده بولنوب مملکتك داخلنده پاطلامق اوزره احضار ایدلمش اولان یوزلرجه بومبالرك ظهوری ، قومیته ترتیباتی ، بونلرك‌ده درحال اخراجی سلامت ملك ودولت ایچون الزم اولدیغنی اکلاتدی وبناءً علیه طبیعی ایوسنی وکوتوسنی تفریق امکانی اولمادیغی ایچون عسکر عائله‌لری ، پروتستان وقتولیکلر استثنا ایدلمك اوزره یرلرندن اخراج وتعیین اولنان مناطقه سوق اولندیلر .

ارمنیلرك وضعیت واحوال حربیه‌نك مساعده‌سی نسبتنده وامکان دائره‌سنده منتظم برصورتده تعیین اولنان مناطقه نقللری حکومتجه بالطبع پك زیاده ملتزم بولنیوردی وبوشرائط دائره‌سنده نقللرینه ابتدار اولندی . فقط همان هریرده مسلح ارمنی چته‌لرینك قافله‌لره رفاقت ایدن محافظ ژاندارمه‌لره هجوم ایله بونلری شهید ایتملری ، ساعتلرجه مصادمه‌یه طوتوشه‌رق کویا بو صورتله قافله‌لری تورکلر الندن تخلیصه چالشملری بونلر ایچون منفعتدن زیاده مضرت تولید وبوقافله‌لرك طاغلملرینی، فلاکتلرینی انتاج ایتدی . عین زمانده اخراج منطقه‌سی داخلنده بولنان بر چوق یرلرده واز جمله قره‌حصار ، مرعش‌ده ، فندیجق ، قیصری کبی محللرده‌ده بو اشقیا تعرضاتندن بشقه مدهش یانغینلر چیقارلدی . قره‌حصار شرقی ، آماسیه ، فندیجق ، اورفه وقوعاتندن آتیده بحث ایدیله‌جکدر .

مملکته ومحافظهٔ آسایشه متعلق اجراآت وترتیباته قارشی مخالفت وسلاحله تجاوز ومقاومت کوریرلر ایسه درعقب قوای عسکریه ایله شدتلی صورتده تأدیبات یاپمغه وتجاوز ومقاومتی اساسندن امحا ایتمکه مأذون ومجبورلردر .

ماده ۲ — اردو ومستقل قول اردو وفرقه قوماندانلری ایجابات عسکریه‌یه مبنی ویا جاسوسلق وخیانتلرینی حس ایتدکلری قری وقصبات اهالیسنی منفرداً ویا مجتمعاً دیکر محللره سوق واسکان ایتدیره‌بیلیرلر .

ماده ۳ — اشبو قانون تاریخ نشرندن معتبردر .

۱۳ رجب ۱۳۳۳ : ۱٤ مایس ۱۳۳۱

قومیته‌لره ، بونلرك سنه‌لردن بری تشکیلات واستحضاراتنه قارشی پك بیوك امیدلر بسله‌ین ائتلاف دولتلری بالخاصه حرب عمومینك ابتداسندن بری بیوك بیوك معاونتلر ایفا ایتمشلر ، کوکللیلری تسلیح ، حدودلرمزه سوق ، پاره ومهمات اعطاسیله برابر ایچریده‌ده چیقاره‌جقلری عصیانلره‌ده پك بیوك اهمیت عطف ایده‌رك بوکا انتظار ایتمکده بولنمشلر ایدی .

مناطق حربیه‌ده‌کی ارمنیلرك نقلی اوزرینه امیدلرینك افولنی کورن بو دولتلر ینه اسکی ترانه‌لری بو بیچاره ملتك قتل‌عام ایدلدیکنی ایلری سوره‌رك کویا انسانیت پرده‌سی آلتنده شکایاته باشلادیلر وحکومت عثمانیه‌یه آژانس هواس واسطه‌سیله شو نوطه‌یی تبلیغ ایتدیلر :

نوطه صورت مترجمه‌سی

« فرانسه ، انکلتره ، روسیه دولتلری بیانات آتیه‌نك نشری خصوصنده اتفاق ایتمشلردر : همان برماهدن بری تورك ، کرد اهالی ، حکومت عثمانیه مأمورلریله متحداً واکثریا بونلرك معاونتیله ارمنیلری قتل عام ایلمکده‌درلر . مذکور قتل عاملر باخصوص نیسانك نصفنه قریب زمانلرده ارضروم ، ترجان ، بتلیس ، موش ، صاسون ، زیتون وبتون کلیکیا حوالیسنده وقوع بولمشدر . وان جوارنده یوزه قریب کویلرك سکنه‌سی عمومیتله قتل ایدلدیکی کبی عین زمانده عثمانلی حکومتی درسعادتده ساکن وضررسز ارمنیلره‌ده مسلط اولدی . تورکیانك انسانیت ومدنیته قارشی اجرا ایلدیکی بوجنایات جدیده‌دن طولایی کرك حکومت عثمانیه اعضالرینی وکرك بوکبی قتل عاملره اشترا کده بولنمش وبولنه‌جق اولانلری شخصاً مسئول طوته‌جقلرینی ائتلاف حکومتلری باب عالی‌یه علناً تبلیغ ایدرلر . »

٢٤ مایس ١٩١٥

بوکا قارشی حکومت طرفندن آتیده‌کی جواب اعطا قلندی :

« حکومت سنیه ، آنف‌الذکر بیاناتك محتوی اولدیغی افادات ومدعیاتی قطعیاً تکذیب ایلر . ممالك عثمانیه داخلنده ارمنیلره قارشی قتل عام وقوعی قطعیاً یالاندر . وقایعك ماهیت حقیقیه‌سنی ارائه ایتمك ایچون بروجه‌آتی تنویر کیفیت اولنور :

اضروم ، ترجان ، اكين ، صاسون ، بتليس ، موش ، وكلكيا ارمنيلرى آسايش واستراحت عموميه‌يى اخلال ايده‌جك هيچ برفعل وحركتده بولنمدقلرى جهتله مأمورين عثمانيه طرفندن حقلرنده بركونا تدبير اتخاذينه لزوم كورلمامشدر . بوحقيقت بيطرف دولتلر قونسلوسلرنجه‌ده معلومدر . ائتلاف مثلث حكومتلرينك بوبابده‌كى اتهاماتى كذب صريحدن بشقه برشى دكلدر . شرقه عائد مسائل وخصوصاتـه واقف اولانلر پك اعلا بيليرلركه ارمنى اهاليى هرفرصتدن بالاستفاده حكومت سنيه عليهنده عصيانه تحريك ايدنلر ائتلاف مثلثك وبالخاصه روسيه ايله انكلتره‌نك مأمورلريدرلر . اشبو تحريكات متماديه حكومت عثمانيه ايله حكومات مذكوره آره‌سنده مخاصمه‌يه ابتدار اولنه‌ليدن برى ظاهره‌چيقمشدر. وينه بويله‌جه دول مذكوره‌نك بلغارستان وروماياده بولنان قونسلوسلريله مأمورين سائره‌سى عثمانلى تبعه‌سندن اولان كنج ارمنى چته‌لرينى وارنه ، سولينا ، كوستنجه وسائر طريقلرله ققفاسيه‌يه سوق ايتمشلردر . روسيه حكومتى بوكنج عثمانلى ارمنيلرينى كرك اردوسنه الحاق وكرك اسلحه وبومبالرله تجهيز واختلال بياننامه وپروغراملرى توديع ايتدكدن صكره كنديلرينى ايمپراطورلق ارمنى محافلنه ادخال ايلمكدن كرى طورمامشدر. بونلرك وظيفه‌سى بومحافلده خفى براختلال تشكيلاتى وجوده كتيرمك وبوحوالى وبالخاصه وان ، شتاق ، خواصور ، كواش وتيمار ارمنيلرينى حكومت سنيه عليهنه مسلحاً شقاوته سوق ايتمكدن عبارت ايدى . بونلر عين زمانده‌ده توركلرله كردلرى قتل عام ايتمك ايچون ارمنيلرى تحريك ايديورلردى .

آتيده‌كى مثاللرك ذكر وايرادينى فائده‌لى عد ايلدك :

حكومت سنيه ايله روسيه آره‌سنده حركات خصمانه‌يه مباشرت اولنمسنى متعاقب « آرمه‌ن‌غارو » اسميله معروف اولان سابق عثمانلى مبعوثى قره كين پاصديرمه‌جيان ارمنى قوميته‌لرى رؤساسندن (طرو) و (خه‌چو) طرفندن تشكيل اولنان چته‌يه داخل اولمش ومذكور رؤسا ايله بالاشتراك روسيه طرفندن تسليح ايدلمش اولان ارمنى كوكلليلرينك باشنده اوله‌رق حدود عثمانيه‌يى تجاوز ايلمشدر . بايزيد قصبه‌سنك روسلر طرفندن اشغالى اثناسنده مرقوم يولى اوزرنده تصادف ايلديكى بتون مسلمان كويلرينى تخريب ايتمش وسكاننى قتل عام ايلمشدر . روسلر بوحواليدن طرد وتبعيد اولنديغى صره‌ده كنديسى مجروح وارضروم طاشناق ده‌لكه‌سى سوره‌ن اسمنده‌كى شخص‌ده ديكر جهتده مقتول دوشمشدر .

پاصديرمه‌جيان الحالة هذه ققفاسيه حدودى اوزرنده حال فعاليتده‌بولنيور . آمريقاده انتشار ايدوب طاشناقسوتيونلرك ناشر افكارى بولنان « آسپاره‌ز » غزته‌سى مرقومك ميدان حربه عزيمتندن اول رسم تحليف آيين دينيسى اجرا ايلديكى صره‌ده طرو وخه‌چو ايله برلكده چيقارتديغى برقطعه فوطوغرافيى نشر ايتمشدر .

بوحركت افتراقجويانه انكليز مأمورلرى طرفندن قبريسدن كتيرديلوب اسكندرون جوارينه اخراج ايديلن ارمنيلرك حركتيله غايت صريح ومثبت برصورتده درحال ظاهره چيقمشدر . [طوروس اوغلى آغوبك اوزرنده ظهور ايدن اوراق تعقيب ايديلن مقصد جنايتكارانه‌يى غير قابل اعتراض برصورتده تأييدايديوردى .] بوتحريكات ديكر نتايجدن بشقه تره‌نك يولدن چيقمسنه سببيت ويرمشدر . ديكر طرفدن‌ده فرانسز وانكليز بحريه‌سى قوماندانلرى آطنه، درت يول ، يمورطه‌لق ، اسكندرون ايله مملكتك ديكر جهتلرنده‌كى ارمنيلرله مخابره ايده‌رك بونلرى عصيانه تشويق وتحريك ايديورلردى .

بالخاصه زيتون ارمنيلرينه كلنجه ؛ انكلتره وفرانسه حكومتلرى طرفندن ياپيلان پروپاغاندا نتيجه‌سنده ارمنى تشكيلات اختلاليه‌سى كچن شباط آيندن اعتباراً حال فعاليته كيردى . محل مذكور ارمنيلرى مأمورين حكومت عليهنده سلاحه صاريله‌رق حكومت دائره‌سنى تحت محاصره‌يه آلديلر . بووقايعه قارشى حكومت سنيه‌يه توجه ايدن وظيفه اختلالى باصديرمق ، آسايش عمومى‌يى تحت تأمينه آلمقدن عبارت ايدى .

بوقبيل حركات اختلالكارانه وافتراقجويانه‌نك تسكينى ايچون لزومى اولان بالعموم تدابيرك اتخاذنده‌كى حق طوغريدن طوغرى‌يه حقوق حكمرانيدن متولد اولديغى جهتله بوكا كيمسه‌نك اعتراضه حقى يوقدر .

بوندن ماعدا تدابير واقعه ـ موضوع بحث اولان مسئله‌ده اولديغى مثللو ـ حرب زماننده بالخاصه برماهيت مستعجله ومهمه اكتساب ايدر . حكومت سنيه بر طرفدن حركات عسكريه ايله تسكين اختلاله وديكر جهتدن ممالك اجنبيه‌ده‌كى اختلال قوميته‌لرى وائتلاف مثلث حكوماتى مأمورلريله مناسبتده بولنان ارمنى اختلالجيلرينك دردست وتوقيفنه چاليشمغه مجبوريت حس ايتدى . مارالذكر اوچ حكومتك مدعياتنه رغماً حكومت سنيه‌نك حركت تسكينيه‌سنده اهاليدن هيچ برعنصرك ذره قدر دخل واشتراكى يوقدر. ارمنى اختلالجيلرينك اقامتكاهلرنده اجرا قلنان تحريات نتيجه‌سنده اختلال بايراقلرى ايله ابقا وادامه ايدلمك استه‌نيلن بغى وعصيانه وبوحركت افتراقجويانه‌يه متعلق وثائق مهمه ظاهره چيقارلدى . بووثائق مركز اداره‌لرى پارس ، لوندره ، تفليسده بولنان اختلال قوميته‌لرينك انكلتره ، فرانسه وروسيه حكومتلرينك حمايهٔ فعليه‌لرينه مظهر اولديغنى‌ده آيريجه تأييد ايليوردى . عين زمانده ملحقاتده اجرا قلنمش اولان تحريات اوزرينه ارمنيلر نزدنده بيكلرجه بومبا وروس تفنكلرى ظاهره چيقارلمشدر . توقيف ايديلن بوارمنيلرله انكليز ، فرانسز وروس مأمورلرينك تشويق وتحريكيله خدمت عسكريه‌دن قاچان وبومقصدله ژاندارمه‌لره هجوم ايدنلر بالطبع محاكم عائده‌سنه تسليم اولنمشلردر . موضوع بحث اولان حركاتك روسيه ، انكلتره و فرانسه حكومتلرينك حمايه‌سى تحتنده احضار ايدلمش اولديغنه وصوك دفعه‌ده كوستنجه‌ده انعقاد ايدن اختلال قوميته‌سنك صورت ظاهره‌ده حركات اختلاليه‌دن فراغت ايتمش كبى كورونمكله برابر وقت مناسبده حركته قرار ويرديكنه دائر بوكون حكومت سنيه‌نك يدنده وثائق موجوددر .

باب عالی ، افکار عمومیه‌یی تنویر ایتمك ایچون بو وثایقی بتون تفرعاتیله مناسب بر زمانده نشر ایده‌جکدر .

حکومت سنیهٔ عثمانیه آسایش عمومینك تأمینی خصوصنده حقوق صریحه‌سی جمله‌سندن اولمق اوزره اتخاذ ایلدیکی تدابیر سایه‌سنده ارمنیلرك حرکات اختلالکارانه‌سی هیچ بر قتل عام وقوع بولمقسزین باصدیریله‌بیلمشدر .

بونکله برابر استانبولده اقامت ایدن ٧٧,٧٣٥ ارمنیدن موضوع بحث اولان حرکات اختلالیه‌یه اشتراك ایله مظنون یالکز ٢٣٥ نفرینك توقیف ایدیلوب دیکرلرینك کمال حضور وراحتله ایش وکوجلریله مشغول اولدقلری وبیوك برامنیت ایچنده یشادقلری نظر اعتباره آلنورسه بوتدابیرك الجاآت احواله مستند اولدیغی وارمنیلره قارشی هیچ برحرکتی تضمن ایلمدیکی میدانه چیقار .

بعض ارمنیلر دیکر محله نقل اولنمشلر ایسه بوده کندیلرینك مناطق حربیه‌ده مقیم بولنملرندن ویاموجودیتلری ملاحظات آنفه‌یه بناءً مدافعهٔ ملیه نقطهٔ نظرنجه حکومت سنیه‌یه پك حقلی اندیشه‌لر القا ایلمسندن ایلری کلمشدر .

مع هذا باب عالی حدود بریه وبحریه‌سنك محافظهٔ امنیتی ایچون لزوم حس ایده‌جکی هرکونا تدابیری تطبیق ایتمکی جملهٔ وظائفندن عد ایدر وبوندن طولایی هیچ برحکومت اجنبیه‌یه حساب ویرمکه مجبوریت حس ایتمز . انکلیز وفرانسز قوای بحریه‌سی قوماندانلری چناق قلعه‌ده سیار وثابت خسته‌خانه‌لری طوپه طوتارکن وروسیه حکومتی ارمنیلرواسطه‌سیله قارص جوارنده‌کی سکونبرور بیکلرجه مسلماتی قلیچدن کچیریر و ققفاسیه‌ده آلدیغی عثمانلی اسراسنی ینه عین ارمنیلر واسطه‌سیله قتل ایدر وبونلری آچلق وصوسزلقله مرحمتسزجه اولدیررکن انکلتره ، فرانسه وروسیه حکومتلرینك حسیات انسانیه‌یه مراجعت ایتملری غریب دکلیدر ؟ دول محاربه قونسلوسلرینی الك فنا معامله‌یه دوچار ایدن تورکیا دکل ، روسیه حکومتیدر .

انکلتره ، فرانسه وروسیه‌یی سوق واداره ایدنلر یالکز ارمنیلرك قیامنی احضار ایله اکتفا ایتمیه‌رك عنصر اسلامی‌ده سلطنت سنیه‌یه قارشی قیام ایتدیرمکه تشبث ایلمشلردر . بونلر مقصدلرینه وصول ضمننده جنایات شخصیه ایقاع وارتکابی ایچون‌ده ترتیباتده بولنمشلردر. بوترتیبات وتشبثاته عائد دلائل وبراهین باب عالینك الٔنه کچمشدر. غیرقابل توصیف اولان افعال واقعه پك اسکی زمانلرده حرکات ظالمانه ایله لکه‌دار اولان عصرلرده بیله کورلمامشدر .

ققفاسیه‌ده ، فاسده ، مصرده وهندستانده ومحال سائره‌ده وقوع بولان قیام وتحریکات زمانلرنده بونلری باصدیرمق ایچون صوك درجه شدت کوسترمش وتماماً مغایر انسانیت معاملاتدن کیری طورمامش اولان انکلتره، فرانسه وروسیه حکومتلرینك ،

اتخاذینه مجبوریت حس وصوك درجه اعتدال وعدل ونصفت دائره‌سنده تطبیق ایلدیکی تدابیر تنکیلیه‌دن طولایی حکومت عثمانیه‌یی معاتب طوتملری موافق اوله‌ماز.

حکومت عثمانیه بوحادثاتده الك ابتدائی حقوق حکمرانیسنی استعمال ایتمکدن بشقه برشی یاپمامش ایکن حکومت عثمانیه ارکانیله مارالذکر تدابیر تنکیلیه‌ده علاقه‌دار بولنان مأمورینك مسئول ایدیله‌جکلرینه دائر اولان نشریات هیچ برجوابه لایق دکلدر.

شکایت ایتمکه مجبور اولدقلرینی ظن ایلدکلری حادثاتك بتون مسئولیتی موضوع بحث اولان حرکات اختلالیه‌یی کندیلری ترتیب واداره ایلدکلری جهتله دها زیاده ائتلاف مثلث حکومتلرینه عائددر. بو بیاناتلری بیله بذاته ارمنی محرکلری حقنده بر استنادکاه وعلنی تشجیع تشکیل ایدر.»

طاشناقسوتیون اختلال قومیته‌سنك ناشر افکاری اولان طروشاك هیئت تحریریه‌سی طرفندن حکومته کشیده اولنان تلغرافنامه:

عساکر منتظمهٔ عثمانیه‌نك حمایت ومعاونتی تحتنده اوله‌رق کردلر وتورکلر طرفندن ارمنی ملتی حقنده ارتکاب ایدیلن فجایع ومظالمی بتون قوتمزله، بتون عزممزله وبتون موجودیتمزله پروتستو ایتمك اوزره اشبو تلغرافی سزه کشیده ایتدیکمز صره‌ده الیم بر اضطرابك تحت تأثیرنده بولنیورز.

بوقتاللری کیم ترتیب ایتدی؟ دور حمیدینك اساساً پك مدهش اولان مظالمنی کولکه‌ده براقان بوفجایعك مسئولی کیمدر؟ کلیکیادن آراس نهرینه وآرارات طاغلرینه قدر تمادی ایدن ارمنستان اوزرینه بوسترهٔ ماتمی کیم اورتدی؟ بوبدبخت مملکتی بر ییغین خرابه‌یه تحویل ایدن کیمدر؟ سن تفریق ایتمکسزین بتون ذکور اهالی‌یی قتل ایدن، قادینلری قاچیران واونلره تجاوز ایدن وتوتن خرابه‌لر اوزرنده فلاکتلرینه آغلامق اوزره یالکز اختیارلری وکوتوروملری براقان کیمدر؟

مقتوللرك عددی یوزلره دکل، بیکلره بالغ اولیور. بتون ارمنی کویلری ضرردیده اولدی. برچوقلری تماماً محووتخریب ایدلدی. متجاوزلر ایچون اهالی‌یی صویمق، تکالیف حربیه بهانه‌سیله اموال موجوده‌لرینی غصب ایتمك کافی دکلدی. عسکر چاغنده بولنان ارمنی ارککلرینی طوپلادقدن صکره اونلری اردویه سوق ایتمدن ایصسز بروادیده قتل ایدیویرمك اونلر ایچون کافی دکلدی: سلاح التنده بولنان ارمنیلری افعال ردیئه اجراسنه اجبار ایتمك ویا اونلری اهانت وجاسوسلقله اتهام ایلمك واکثریا کیرتمك حسیات ملیه ودینیه‌لرینه تجاوز ایتمك کافی دکلدی.

ارمنی عالمنده معروف ومعتبر اولان شخصلری توقیف وحبس ایتمك ویا اوزاق یرلره نفی ایتمك صورتیله امحا ؛ بتون بر ملت آره‌سنه خوف و دهشت القا ایتمك کافی دکلدی ، بتون کلیکیا و ارمنستانی واسع بر مزارلغه تحویل ایتمك لازمدی .

مجرم کیمدر ؟ بتون کائنات باشده بد بخت قربانلرکزاولدیغی حالده سزك جنایتلریکزی یوزیکزه قارشی حایقیریبور ، دها دون سزك دوستلریکز اولان وسزکله بر قابده یمك ییه‌نلرده سزه لعنت ایدیبورلر .

هم بوامثالسز جنایتلر نیچون ؟ بومظلوم ملتك ادارهٔ حمیدی‌یه قارشی مجادله ایده‌رك انقلاب عثمانینك وجوده کلمسنده بیوك بر یاردیمی اولدیغی ایچونمی ؟ اختلال خصوصنده ارمنیلری خواجه‌لریکز اولمق اوزره طانیدیغکز ایچونمی ؟ یوقسه کنج وفیضدار قوتلری دها یکی تأسس ایدن مشرطیت وحریتی مدافعه ایتمك ایچون سزك کنج حکومتکزك امرینه آماده بولندیردقلری ایچونمی؟ یوقسه ارتجاع حمیدینك وقوعی آننده آرقداشلریکزدن برچوقلری سزی ترك ایتدکلری صره‌ده یالکز اونلرك قانون اساسی‌یه صادق قاله‌رق صمیمانه معاونتلرینی سزدن اسیرکه‌مدکلری ایچونمی ؟ حکومتکز بزم ارقداشلرمزدن اکثریسنی توقیف ایتدی . اونلر آره‌سنده بر چوقلرینی کندیکزه دوست ومشاور عد ایده‌رك حرمت ایتدیککز ذوات دخی واردر . سز موقعکزی تأمین وتقویه ایده‌رك کندیکزی تهلکه‌دن آزاده عد ایتدیککز وقت دونکی متفقلریکزه ویرمش اولدیغکز سوزی نقض ایتدیکز وطوغریدن طوغری‌یه ارمنیلك علیهنده بر سیاست تعقیب ایلدیکز .

اونلر ایسه سزه قارشی طوغری وصمیمی حرکت ایده‌رك سزك ملت وسلطنت سنیه علیهنه ارتکاب ایتدیککز خطای سیاسی‌یی سزه اثبات ایتمکه چالیشیورلری . ونهایت سزه سوز اکلاتمقدن قطع امید ایده‌رك یکدیکرمزی ربط ایدن روابط رسمیه‌یی رفع ایتدیکمز حالده اصلا برخصم وضعیتیله قارشیکزه چیقمدق . وکرك سزه وکرك مشترك وطنه قارشی بورجلی اولدیغمز وظیفه‌یی ایفادن خالی قالمدق .

سزك تعقیب ایتمك ایسته‌دیککز مشئوم سیاستك عقامتنی اثبات ایتمك ایسته‌دك ، روسیه‌یه قارشی مخاصمانه مباشرت ایتمك صورتیله محویکزه یورومه‌مکزی استرحام ایتدك ؛ آلمان نفوذینه قاپلمامکزی وانکلتره وفرانسه کبی تورکیایه قارشی دائما صادق کورینه‌رك دفعات متعدده ایله موجودیتنی قورتاران ایکی رکنی بولنان ائتلاف مثلثه قارشی یوریمه‌مکزی استرحام ایتدك .

سزك بوعصرلق دوستلرکزله قدیمی دشمنکز بولنان روسیه ، تورکیانك تمامیت و مصونیتنی وعد ایتدکلری زمان سز نه یاپدیکز ؟ نانکورجه حرکت ایتدیکز . سز اسکی مستخلصلرکزه صرتکزی دونه‌رك قوتنه مجلوب اولدیغکز المانیانك قوللری آره‌سنه

کنديکزی آنديکز وتعقيب ايتديککز معقول بی طرفلق سياستنی ترك ايلك صورتيله دولت عثمانيه‌يی محوه سوروکله‌ديکز .

اساساً فقير اولان مملکت تماماً خراب اولدی . سز ارمنستان حدودنده عظيم اختلاطلری وقانلی هزيمتلری دعوت ايتديکز . لايعد حيات شبابی محو وافنا ايتديکز . وبوکون وطنکزی تخليصدن عاجز قاله‌رق صوك مجادلهٔ موتی اجراايديورسکزومدافعه‌سز ، سلاحسز بولنان بدبخت ارمنی ملتی اوزرينه قحبه‌جه آتيليورسکز ، ارمنيلری چته‌لر تشکيل ايده‌رك عنصرلرينك منتظماً افنا ايدلسنه مانع اولمق ايچون سزه قارشی سلاح استعمال ايتملرينه سزك سياستکز سوق واجبار ايتمشدر . سز اکديککزی بيچيورسکز . ارمنی اختلال قوميته‌سنك ناشر افکاری ؛ فرقه خارجنده ومسئوليت شخصيه‌سی تحتنده اوله‌رق ارکان حکومتدن ، اتحاد وترقی جمعيتی اعضاسندن سزلره خطاب ايده‌رك سزی اتهام ايديور وسزی ارمنی ملتنه وبتون دولت عثمانيه‌يه قارشی ارتکاب ايديلن مظالم وجناياتك معناً وحقوقاً مسئولی عد ايليور .

طاشناقسوتيونك ناشر افکاری

طروشاق

جنوره ٢ حزيران ١٩١٥

ائتلاف حکومتلری يوقاريده‌کی نوطه‌يی ويردکدن صکره صباح کوليان ايله مصرده ارکان محترمهٔ حکومته سوء قصدلر ايچون ائتلافلر عقد وبو اوغورده بيکلرجه ليرالر صرف وکنديسی صدارته کچدکدن صکره صباح کوليانی مختار ارمنستانه خارجيه ناظری ياپه‌جغنی وعد ايدن معهود شريف پاشاده (ژورنال دو ژه‌نو) واسطه‌سيله آتيده‌کی مکتوبی نشر ايتديردی . مذکور مکتوب احتراصاتك نه‌لره قدر کيتديکنی ايضاح ايدر :

نويورقده منتشر ايتاليانجه آرمنيا غزته‌سنك [کانون ثانی ١٩١٦] تاريخلی نسخه‌سنده :

ژورنال دو ژه‌نو غزته‌سنده شريف پاشانك مکتوبی

محرر افندی ؛

محترم جريده‌کزك ٩ کانون ثانی تاريخلی نسخه‌سنده « برملتك احساسی » عنوانيله نشر ايديلن مقاله جهالت وباربارلق دوره‌سنه عائد بر ماضی‌يه خاص اولان ويکرمنجی عصر مدنيتده کوريله‌جکی ظن ايديلن حرکات وحشيانه‌سيله جنکيزخان وتيمورلنکك

وحشتلرینی اونوتدیران خونخوار اتحاد وترقی قومیته‌سی حقنده‌كی شخصی نفرت وانفعالی علاوه ایتمكزی رجا ایدرم . اتحادجیلرك حالت روحیه‌سی المانیانك خاطری ایچون حربه اشتراك ایتدكلری كوندن بری عالم مدنیته‌قارشی تظاهر ایتدی. لكن بن بونی آلتی‌سنه‌دن بری مشروطیت غزته‌سنده و فرانسه ایله انكلتره مطبوعاتنده آلمانلرك عثمانلی ملتنه وبالخاصه ارمنیلره وفرانسه ایله انكلتره‌یه قارشی اتخاذ ایدیلن كیزلی ترتیباتنی اعلان ایتمكدن كری قالمدم . اكر توركیاده صداقتیله ، مملكته ایفا ایتدیكی خدمتله، حكومته ویردیكی مقتدر مأمورلریله ، تجارت ، صناعت وعلوم وفنونك شعبات مختلفه‌سنده ابراز ایلدیكی درایت ولیاقتله توركلره مربوط برعنصر وارسه اوده ارمنی عنصریدر . توركیایه صنعت طباعتی وتیاترویی ادخال ایدن بوعنصردر . شاعرلری ، عالملری ، مالیه متخصصلری ایسه بی حد وحسابدر . بونلرك پك چوغی غربك هرهانكی مملكتنه شرف ویره‌بیله‌جك بر اقتدارده‌درلر .

مثلا : شاعر و تاریخشناس (مووسس خوره‌ن) و (اریسطارح لادیزورداچی) آنجق یره‌میا ایله مقایسه ایدیله‌بیلیرلر . معاصرلردن رافی وصوندوكیان ، شراوان زاطا، آهارونیان ، چوبانیان ونورابیر ودها برچوق ذوات‌ده بوزمره‌دندر .

ارمنی مالقوم خان طرفندن ترتیب و تهیئه ایدیلن ایران انقلابنك الك بیوك قهرمانی شرقك‌غاریبالدیسی یپرم خاندرواعتراف‌ایدلملیدركه اصول ادارهٔ‌مطلقه‌نك، ایرانله توركیاده‌كی ادارهٔ مطلقه‌نك الك بیوك خصملری، استحصال‌مشروطیت خصوصنده فوق‌العاده خدمتلری سبق ایدن ارمنیلردر .

بوندن اون اوچ سنه اول انكلتره پارلمنتوسی اعضاسندن دوستم لینچ طرفندن بوخصوصده وبریلن حكمه وضع امضا ایتمیه‌جك منورالفكر بر تورك تصور ایده‌مم :

لینچ دیپوردی‌كه : ارمنیلر مدنیت جدیده‌یه وساطت خصوصنده قابلیت و استعداد صاحبیدر . بونلر بزم الك عالی مفكوره‌لرمزی قبول ایتدكلری كبی اوروپا حرثنك بتون آثارینی شمدی‌یه قدر هیچ برملتك اكتساب ایده‌مدیكی بر درجهٔ كمالده كندیلرینه مال ایده‌بیلیورلر . توركیانك تجدد وترقیسی خصوصنده پك بیوك خدمتلری كورلمسی ممكن اولان بویله بر ملتك آثوریلر طرفندن یهودیلرك ربقهٔ اسارته آلنمسی كبی بر محكومیته دكل ، بتون بتون محو وفنایه محكوم بولندیغنی دوشوندكجه الك قاتی یوركلیلرك قلبی قان اغلامامق قابل دكلدر . قتال ایله افنا ایدیله كلن بوملت حقنده قاتللری تلعین ، قربانلره ترحم صورتیله خطاب ایتمكلكمه مساعده بیوریكز .

بوقدر وظیفه‌یی ایفا ایتدكدن صكره ارمنی ملتنه دكل ، اتحاد وترقینك آلتی سنه‌دن بری الك مهم مدافعلرندن بولنمش اولان بعض ارمنی كبراسی وبعض ارمنی پروپاغاندالری حقنده برقاچ سوز سویلیه‌جكم :

قاره روحلرینی ووحشی معنویتلرینی ایجه بیلدیكم اتحادجیلردن مجتنب اولمدقلرینی قاچ

كره كنديلرينه اخطار ايتمشم . ذاتاً صورت مخصوصه‌ده ترتيب و اجرا ايديلن آطنه قتل عامى كنديلرينى ايقاظه كافى ايدى . بعضلرى سوق منفعتله ، بعضلرى دخى بالآخره خطاسنك جزاسنى كندى قانيله تأديه‌يه مجبور اولان زهراب كبى شئامتلى پولتيقه ترتيباتى سائقه‌سيله والحاصل بتون ارمنى زمامدارانى اتحاد وترقيله تشريك مساعى ايتمكله كندى ملتلرينك دعواسنه اهانت ايتمش اولديلر . بونلر او مشئوم و خفى شركتك بايراغى آلتنده خدمت ايده‌جكلرى يرده چوقدن برى تهلكه‌يى اعلان ايتمش اولان حقيقى حريتپرورلره التحاق ايتمش اولسه‌يديلر كندى عمده‌لرينه مربوط بولنمقله قاليه‌رق قرداشلرينه ، ملتداشلرينه قارشى تطبيق ايديلن بو محو وافنا سياستنك نتايجنه‌ده معروض قالمش اوليه‌جقلردى .

شريف

غزته‌نك مطالعه‌سى :

واحان تكه‌يان تورك جنرالنك بومكتوبندن بحث ايدركن شريف پاشانك مكتوبيله كنديسنى ماهيت اعتباريله ديكر توركلردن فرقلى كوسترمكه چالشديغنى درميان ايتدكدن صكره ديبوركه :

بومكتوبك بر تعزيتنامه دكل ، بر مرثيه اولديغنى اكلايورز . فى‌الواقع شريف پاشا ظن ايديپوركه ارمنى ملتى أولمش ويا أولمك اوزره بولنيور . جنرال شريف ارمنى زمامدارانك اتحاد و ترقى‌يه مربوط بولنديغنى و احراره انتساب ايتمش اولسه‌يديلر بوفلاكته اوغراميه‌جقلرينى ايرى سورركن يالان سويله‌يور . عجبا بواحرار نره‌ده ايديلر ؟ معلومدركه احرار فرقه‌سندن احمد مختار وكامل پاشالر رأس‌كارده ايكن حريت‌حقيقيه برخيال مثابه‌سنده قالمش ويادها طوغريسى بوسفورك صولرى آلتنده كومولرك بوغديرلمشدى . الحاصل بوزمانده وكنديته حقيقى‌ليبرال‌سوسنى ويرن بريسندن اولسون‌برتوركك ارمنيلرى تنقيده قالقشمسى قبا بروجدانسزلق، برتربيه‌سزلكدر. شريف پاشانك بزم طالع ومقدراتمز ايچون دوكديكى بول بول كوز ياشلرى ايچنده صميميتنه بزى اقناع ايده‌جك بردامله كوز ياشى اكسيك‌دركه اوده تورك ملتنه منسوبيتجيلكندن طولايى دوكيله‌جك كوز ياشيدر .

ترتيبات اختلاليه‌نك كشفى اوزرينه سنه‌لردن برى بسله‌دكلرى وتحققنه پك آز زمان قالديغنى تخمين ايتدكلرى خياللرينك سقوطنى كورن قوميته‌لر ينه قتل

عام فریادلرینی رفعه وحکومت علیهنده مدافع قزانمق ایچون هرطرفه باش اورمغه باشلادیلر .

اچمیازین قتوغیکوسی روسیه ، امریقا ، فرانسه و انکلتره حکومتلرینه مراجعت ایتدی . فرانسه باش وکیلی (بریبان) دن شو جوابی آلدی :

بریانك مکتوبی

عموم ارمنیلرك قتوغیکوسی واك بیوك پطریقی بشنجی کهوورق حضرتلرینك حضور قدسیتپناهیلرینه

قدسیتمآب ،

ذات عالیلرینك ٥ ـ ١٧ تشرین‌ثانی تاریخلی ارمنی منافعنك مدافعه‌سی ایچون بغوص نوبار پاشانك مرخص تعیین اولندیغنی مبین وحکومات مؤتلفه‌نك مظفریاتی تمنیاتی حاوی توصیه‌نامه‌لری واصل دست احتراممز اولدی .

فرانسه حکومت جمهوریه‌سی اشبو بیانات توجهکارانه‌لرینه قارشی عرض شکران ایدر. ارمنی ملتنك دوچار آلام ومصائب اولدیغی شو زمانده‌کی بیاناتکز ، حق و عدالت ، ناموس وشرف انسانیت ایچون مجادله ایدن حکومتلرمز نظرنده پك‌زیاده شایان اهمیتدر. ممالك عثمانیه‌ده‌کی ارمنیلرك اخیراً دوچار اولدقلری مظالم و اعتسافاتدن متولد حزن وکدره دیکر حکومتلرله برابر فرانسه‌نك‌ده اشتراك ایتدیکی نزد قدسیتپناهیلرنجه مسلمدر .

احوال وشرائط حاضره‌نك مساعده‌سی نسبتنده فرانسه حکومتی ، شمدی‌یه قدر ارمنی‌ملتنك معروض قالدیغی فلاکتك ومصائبك تهوین شدائدینه غیرت ایتدیکی کبی بعدما دخی احوال کسب صلاح ایدنجه دیکر حکومتلرله مجتمعاً ارمنی ملتنی تسلیه‌یه بذل مساعی ایلیه‌جکنی ذات قدسیتپناهیلرینه وعد ایدر . حسیات تعظیمکارانه‌مك قبول بیورلسنی استرحام ایلرم .

ذات قدسیتپناهیلرینك حقیر
ومطیع اولادی

بریان

آرمه‌نیا : ایکنجی سنه نومرو ١١ — ٨ تشرین‌ثانی ١٩١٦
ایتالیا ـ تورینو

قومیته‌جیلر بلغارستانده، دده آغاجده، کوستنجه‌ده بیوك نمایشلردن صکره بلغار ملتنه خطاباً اقسام مهمه‌سی بروجه آتی ترجمه اولنان بیاننامه‌یی نشر ایتدیلر :

بلغار ملتنه خطاباً بیاننامه

بلغار قرداشلر ؛

« حرب عمومی ملتلرك حسیات خونخوارانه‌لرینی تحریك ایتدی، بو حال الکز زیاده‌مدنی اولان ملتلری بیله الك ابتدائی وظائف اخلاقیه‌لرینی اونوتمغه اجبار ایتدی .

بلغار قرداشلر ؛

سز ، تورکلرك پروشتسا ، باتاق، اشتیب ، وقوچانه‌ده ایقاع ایتدکلری قتل عاملری تخطر ایتدیککزدن وملتمزك آغریلرینی حس ایده‌جك دنیاده یکانه برملت اولدیغکزدن آکا صمیمانه مظاهرت وممکن اولان حمایه وتصاحبده بولنمکز ایچون سزه مراجعت وخطاب ایدییورز .

بلغار قرداشلر ؛

ارمنی ملتنك ، بلغار ملتی ایله نه قان ونه‌ده لسان اعتباریله مناسبتی یوقدر ! بوکا رغماً ارمنی وبلغار ملتلری کبی قلباً یکدیکرلرینه بوقدر قوتلی باغلانان دنیاده باشقه دها ایکی ملت یوقدر ! بو قرابت ، عصرلردن بری استانبول سلطانلرینك خونخوارانه اداره‌لریله عقامته اوغرایان ایکی ملتك تمایلات عمومیهٔ سیاسیه‌لریله تقویت پیدا ایتمشدر . اشبو قرابت دیاربکر زندانلرنده طاغیلان وبلغاروارمنی حریتلرینك استحصالنه چالیشان فلا کتزده‌لرك کمیکلری وقانلری ایله تقدیس ایدلمشدر ! بیوك (ره‌نان) ك دیدیکی کبی ملتلری ، مزاحم ومشاق عمومیهٔ تاریخیه‌سی قدر لسان ایله قرابت دمویه هیچ بروقت دیناً وحتی سیاسةً برکتله حالنه وضع ایلیه‌مه‌مشدر ! حال بوکه ارمنی وبلغار ملتلرینك عین ادارهٔ ظالمانه تحتنده دوچار اولدقلری ظلم واعتسافات عمومیه ، تورکیا ایمپراطورلغنك تاریخنك صحیفه‌لرینه قانلی حروفات ایله قید اولنمشدر ! . .

تاریخی اولان اشبو قرابت سایه‌سنده ١٧٩٥ ـ ٩٦ سنه‌لرنده ارمنی منفیلری غایت رقت آمیز برمسافر برورلکله بلغار ملتی طرفندن قبول واستقبال اولندیلرکه اشبو کیفیتی بز ارمنیلر هیچ بروقت اونوتمایه‌جغز . عین قرابت تأثیریله‌درکه دشمن عمومی‌یه قارشی اولان بالقان حربنده کوکلی ارمنی چته‌لری بلغار ملتنه اشتراك ایتمکله کوچك برمقابله‌ده بولندیلر . ارمنی ملتی، بلغار ملتنك کندیسنه قارشی موجودیتنك الك زیاده تهلکه‌ده بولندیغی زمانلرده ابراز ایتدیکی مظاهرت صمیمیه، معاونت مادیه، معنویه وسیاسیه‌یی هیچ بروقت اونوتمیه‌جقدر . فقط بوکون ارمنی ملتی هلاك اولیور ... آنك انظار مأیوسانه‌سی برای معاونت وخلاص بلغارستانه توجه ایلمشدر .

بز ارمنی مهاجرلری ، ملتمزك بلغار ملتنه قارشی پرورده ایلدیکی حسیاتك ضعیف وحقیر ترجمانی اوله‌رق شونی بیان ایده‌لم که ، ارمنی ملتی بلغار ملتنك عمومی دشمنمزه قارشی موجودیت سیاسیه‌سنی تحکیم ایلمسی حقنده کندیسنه یاردم ایلمك خصوصنده یکوجود اوله‌رق حرکت ایلیه‌جکدر !

بز ، ایکنجی وطنمز اولان بلغارستانه ، ایکی ملت بیننده‌کی تاریخی قرابت ، آنلرك حریت حقنده‌کی تمایلات عمومیه ، موجودیت سیاسیهٔ مستقله‌لری نامنه کنج تورکلرك خونخوارانه اداره‌لری تحتنده ارمنیلرك ، ارمنی ملتنك ؛ محو ایدلسنه مساعده اولنماسی حقنده بلغار ملتی ایله منورانه توجیه خطاب ایلیورز ! . . . استانبول رجال حکومتنك ارمنستان اووه وطاغلرنده أولوم طرپانی ایله اجرا ایلمکده اولدقلری مشئوم افعالی ، بلغارستان حکومتنك استانبولده اجرا ایده‌جکی کوچك برمظاهرت ، جدی برتشبث وتأثیرلی برسوزی توقیف ایده‌بیلیر .

صوفیه ٤ اغستوس ۱۹۱۵

امضا

بلغارستانده ارمنی مهاجرلری

فرانسه مجلس اعیانی اعضاسندن اولوب ارمنیلکك یالکز اسمنی ایشتمش اولان (لوئی مارتن) ده قومیته‌جیلرك مدافعی ، انسانیت محبی کسیله‌رك (بریبان) ه خطاباً آتیده بعض اقسامی آلنان مکتوبی یازدی :

تورینوده ارمنیلر طرفندن نشر ایدیلن ایتالیانجه آرمه‌نیا رساله موقوته‌سنك تشرین ثانی ۱۹۱٦ نسخه‌سنده

« فرانسه مجلس اعیانی اعضاسندن محترم لوئی مارتن طرفندن باش وکیل بریبانه کوندریلن مکتوبدر :

« جبهه‌لرده دعوای مدنیت لهنده اك مساعد وقایعك جریان ایده‌کلدیکی شو صره‌ده ارمنستانك حالا تورکارك النده بولنان اقسامنده اك مؤسف وقوعات توالی ایدیبور . طول مدت سیاست حمیدیه‌نك اساسنی تشکیل ایتمش اولان و ۱۹۱۳ اصلاحات پروژه‌سیله اوکی آلنه‌جغی اوروپاجه امید اولنان ارمنی قتاللری تضاعف ایتدی . ژون تورکلراداره‌سنده وبالخاصه حرب حاضرك بدایتندن بری ارمنیلرك اضطراباتی حد نهایه‌یه واردی . ارمنی قانی سیللر کبی آقدی . وحشت هیچ بر وقت بودرجه مدهش اولمامشدی . ژون تورکلر بر مدنیت قدیمه صاحبی اولان بو ملتی امحایه قرار ویره‌رك مقصدلرینی بی رحمانه موقع

فعله چیقارمغه ساعی بولنیورلر . بونکله برابر ارمنستان محو ایدیله‌میه‌جکدر . ائتلافك مظفریتی ارمنیلری احیا ایده‌جك دمیر بیوندروغی پارچه‌لایه‌جقدر . یونان ـ لاتین مدنیتنك وخرستیانلغك آسیاده بر ایلری قره‌غولی اولان ، انسانیتك مدار شرف و افتخاری بولنان بوملت اعصار قدیمه‌دنبری برچوق مؤرخ ، شاعر ، عالم یتشدیردی . بیزانس ایمپراطورلغنه بعض مهم حکمدارلر ، بر چوق امرا ومشهور جنراللر ، کورجستان قرالیچه‌لری ، طامار وسه‌میرامیده اك بیوك سرکرده‌لرینی ؛ چار ایکنجی آلکساندره لوریس ، ملیقوف کبی اك بیوك رجال حکومتی ، لازاره‌ف ، ترغو قاشوف کبی جنراللری ، مصره نوبار پاشا کبی بیوك برمجدد ویردکلری کبی حال حاضرده‌ده هرصنفدن برچوق اعاظمی موجوددر. اهل صلیبه بوقدر فائده‌لی برمتفق بولنمش اولان وقوهٔ حیاتیه‌سنی بوقدر پارلاق بر صورتده اظهار ایده‌رك زمانه و بونك بتون مظالم واعتسافاتنه غلبه چالان بوارمنستان دنیاده دها؟ عصرلرجه رونق نثار اوله‌رق پایدار اوله‌جقدر . بونکله برابر بزتورکلرك اشغالنده‌کی ارمنستانده جریان ایدن وحشیانه وقایعه قارشی ارتق عاجز وغیر متأثر طوره‌مایز . »

بوندن صکره وقایعی ایسته‌دیکی کبی کوستردکدن ، بر چوق کولنج غرضکارانه وقعه‌لری ذکر ایتدکدن صکره مکتوبنه شوصورتله دوام ایدییور:

« فرانسه‌نك بوملته توجه ومحبتی افکار عمومیه‌نك ترجمان صادق‌البیانی اولان مطبوعات ایله واخیراً (صوربون) ده وقوع بولان عظمتلی نمایش ایله تظاهر ایتدی . ارتق انکلتره‌ده اولدیغی کبی فرانسه‌ده دخی رئیس حکومت صفتیله سزك ارمنیلرك مظهر حریت وظالملرینك دوچار مجازات اوله‌جقلری وقتك حلول ایتدیکی حقنده‌کی تسلیت آمیز سوزلرـ یکزك تلفظی زمانی کلوب کلدیکنی صورارسه‌م امینم که حسیات قلبیه‌کزه تماميله ترجمان اولورم . بوسوزلریکزك قوتی کرك تمثیل ایتمکده بولندیغکز ملت معظمه ایله وکرك شخصاً اوروپاده حائز بولندیغکز نفوذ واهمیتله متناسب اوله‌جقدر. سزشمالی فرانسه ایله بلچیقا اهالیسنك باشقه طرفلره نقلی خصوصنی شدتله تنقید ایده‌رك بتون عالمی متأثر ایتدیکز. بوکره باربارلرك قربان وحشتی اولانلرایچون دخی صدا کزی منع ایتمزسکز. اك قویسی ذاتاً حسیاتی بیان ایتمش بولنان بیطرف ملتلرك دخی منتظماً برپلان دائره‌سنده برملتك امحاسنه چالشمق کیفیتنی انسانیته قارشی برشین تلقی ایلدکلرینی تورك حکومتنه بیلدیرملری محتمل دکلیدر ؟

حسیات تعظیمکارانه‌می قبول ایدیکز . »

مجلس اعیان اعضاسندن

لوئی مارتن

بریانك جوابی

« ارمنیلرك حال ووضعیتی حقندەكی مكتوبكزدە ذكر ایتدیككز وجهاوزرە فرانسە برآرەلق كندی اضطراباتنی اونودەرق ارمنیلر حقندە ارتكاب ایدیلن مظالمك ملل متمدنەدە حصولە كتیردیكی تأثرە اشتراك ایلدی. فرانسە بوحق وعدالت قربانلرینە برنشانۀ ترحم اولمق اوزرە كندی اراضیسندە سیویل اهالی حقندە روا كوریلە كلن جنایاتدن برآرەلق نظرینی چویرەرك كندیلرینك فلاكتیلە مشغول اولدی . فرانسە یكانە قباحتی محب ترقی ومدنیت اولمقدن عبارت اولان برملتك امحاسی خصوصندەكی ژون تورك جنایتلرینی شدتلە تقبیح وبونلری وجدان بشرك حكمنە تودیع ایلمك وظیفەسنی اك مؤثر برطرزدە ایفا ایتدی . فرانسە ، بیطرف دولتلر نزدندەكی سفراسنە جریان ایدن وقایعی لایقیلە بیلدیرمكە خادم اولەجق اوراق و وثایق كوندردی . بوبیطرف دولتلردن بعضلرینك استانبولدە یاپدقلری پروتستولرك بوندن بویلە ارمنی ملتنك معروض اعتسافات قالمامسنە خدمت ایدەبیلەجكلرینی شرف وحیثیت انسانیە نامنە امید ایدییورم . فرانسە ایلك دفعە اولەرق توركیادە وظیفۀ تمدینكارانەسنی ایفا ایتمك ، توركیا زمامدارانك وحشتلرینە قارشی یورومك خصوصندە عاجز بولنیور .

فرانسە ، ارمنی ملتنە قارشی حسیات رحم وشفقتنی ابراز خصوصندە هیچ برفرصتی قاچیرمدی . كندی فیلولریلە بوملتجیلردن بش بیكی متجاوز برقسمنی حقیقی اولومدن قورتارەرق بدبختلقلرینك مرارتنی تخفیف ایدەجك برحسن قبولە مظهر اولدقلری مصرە سوق ایتدی .

بوندن ماعدا فرانسە حكومتی وقوعە كلن جنایاتدن طولایی عثمانلی حكومتی اركانی وبوجنایاتە ذی مدخل اولان بتون مادون مأمورلری شخصاً مسئول عد ایلدیكنی صورت رسمیەدە اولەرق استانبولە بیلدیرمكە اعتنا ایتدی .

جنایات واقعە ، مجازات مشروعەسنك حكم واجرا ایدیلەجكی ساعتك حلولندە فرانسە ارمنی ملتنك آجیقلی فلاكتلرینی اونوتمیەرق متفقلریلە مشتركاً كندیسنە برحیات ترقی ومسالمت تأمیننە خادم تدابیر اتخاذ ایدەجكدر .

حسیات تعظیمكارانەمی قبول ایدیكز . »

بریانە

ارمنیلرك نقلی اوزرینە غزتەلردە برچوق مقالەلر نشر ایدلمش ، تورك مظالمنە دائر مختلف لسانلردە برچوق اثرلر یازلمشدر . مثلا ارمنی ، كرد ، توركی بربرندن تفریقدن عاجز ژورنال دوژنەو محرری متوفی

« آلبر بونار » کبی برطاقم انکلیز ، فرانسز محررلری طرفندن یالکز امضالری قونلمش کویا اجنبی سیاسیونی طرفندن محرر بر چوق رساله‌لر چیقارلدی . دیکرلرندن صرف نظر بالخاصه بونلردن انکلیز «ویقونت برایس» طرفندن ترتیب اولنان آلتی یوز کسور صحیفه‌لك مجموعهٔ مظالم پك زیاده شایان دقتدر . مذکور اثرده بتون ولایاتده ، لوالرده ، قضالرده ، اك اوفق ناحیه‌لره وارنجه‌یه قدر ارمنیلره قارشی یاپیلان مظالم تعداد اولنیور . X و L کبی مجهول امضالرله کوندریلوب مذکور کتابده وثیقه اولمق اوزره درج اولنان راپورلرده‌کی وقایع انکلیزلرك شرقه مخصوص اولان دوسیه‌لرنده‌کی اویدورلمش اسکی وقایعك پك آز تعدیلات کورمش قبا ، بایاغی صورتلرندن بشقه برشی دکلدر .

بوکتاب حقنده قومیته‌نك اعلانی :

مائی کتاب

انکلتره حکومتی ارمنی مسئله‌سنه دائر برمائی کتاب نشر ایتمشدر. بوکتاب ارمنستان وبوملتك خرسیانلغی حقنده مختصر برتاریخدن باشقه حرب حاضرده اوغرادیغی آغیر ضربه‌لره عائد اوروپالی وآمریقالی امین وشایان اعتماد ذوات طرفندن ١٤٩ وثیقه‌یه مستند وقایعی احتوا ایدییور .

٦٨٤ صحیفه‌دن عبارت اولان بواثر مدعیاتمزك اك حقیقی مدافعی ویقونت برایس طرفندن یازلمش واقاده‌می اعضاسندن کنج مورخ « آرنولدجیمس » ده معاونت قلمیه‌ده بولنمشدر .

ارمنی مسئله‌سیله اشتغال ایدن وسیاسیات ایله اوغراشانلره توصیه اولنور . بوکتابده ارمنستان مسئله‌سنك ائتلاف مطالباتی میانه‌ کیرمش اولدیغی ونه‌شکلده اولورسه اولسون یکی ارمنستانك اسکیسندن تمامیله فرقلی اوله‌جغی درمیان اولنیور .

آرمنیا غزته‌سی مارسلیا
نومرو ٢٧ : ٢٤ شباط ١٩١٧

الده بویله‌ زنکین اکاذیب ومفتریات دوسیه‌لری بولندقجه هرکون کندیلرینه یکی وقایع اختراع و تدارك ایده‌جك میسیونرلری ، قونسلوسلری ، ارمنی قومیته‌جیلری کبی وسائط وعلی‌الخصوص ایشده هرشیدن اول منفعت موضوع

بحث اولدقجه یازیلان بو قبیل جلدلرله اثرلر هیچ بر زمان موجب استغراب اولاملیدر .

انکلیزلر اوته‌دن بری ارمنیلری شرقده منافع سیاسیه‌لری ایچون بر آلت اوله‌رق قوللانمشلر ، مأمورین سیاسیه‌سی، میسیونرلری هپ بو مقصدله کندی منفعتلری اوغورنده بونلری فلاکتدن فلاکته سوق ایده‌رك تأمین استفاده ایتمشلردی . فقط بو دفعه‌کی ترتیبات عصیانیه استانبولك ائتلاف النه کچمسنی استهداف ایتدیکی ایچون پك مکمل صورتده احضار ایدلمش وبو خصوصده ائتلافجیلره بوقدر فریاد قوپارتدیران ، جلدلرله یازی یازدیران ، « خرستیان بر ملتك باربار تورکلر النده محو اولدیغنی » ایلری سوردیره‌رك کوز یاشلری دوکدیرن، انسانیت حسی دکل ، بوعصیانه باغلادقلری امیدلرینك ییقلمسی ایدی. اولجه انکلتره‌نك تورکیاده حائز اولدیغی نفوذ واعتبار باقی اولدیغی مدتجه ارمنیلره عائد خصوصاته لوندره‌ده ذره قدر براثر علاقه کوسترلمیوردی . ١٨٧٨ قبریس مقاوله‌نامه‌سی اوزرینه اناطولیده‌ده برنفوذ احراز ایدن انکلتره ، ارمنیلری‌ده نظر دقته آلمغه وبونلرك‌ده ایشلرینه قاریشمغه باشلامش ایدی . چونکه بر [استیلای معنوی] سیاستی تطبیق ایتمك ایسته‌یوردی وطبیعی بونك تحتنده‌ده برطاقم مقاصد ونیات سیاسیه بولنیوردی . بونلردن بریسی‌ده تورکیاده ساکن ملل خرستیانیه‌یی الك مکمل بر آلت کبی‌ألی آلتنده طوته‌رق لزومی تقدیرنده بونلری حکومت عثمانیه علیهنه استعمالدن عبارتدی. آناطولی‌یه کوندریلن قونسلوسلره، میسیونرلره هپ بومقصدلر تلقین ایدلمش، بونلرده هپ بوهدفه‌قارشی چالشمشلردی. ارمنی مسئله‌سی‌ده اساساً بو نقطهٔ نظردن صرف بر انکلیز محصول اختراعیدر . من‌القدیم ارمنی قتل عامی موضوع بحث اولدقجه دائما تورکلرك باربارلغنی ، ارمنیلرك‌ده تورکلره قارشی خرستیان اولمقدن بشقه بر قباحتی اولمیان مغدور برملت اولدیغنی ایلری سورمك عادت اولمشدی . عجبا سربستیٔ ادیان بحثنده تورك ، روس ، انکلیز ، حتی فرانسز اداره‌لری قابل قیاس اوله‌بیلیرمی‌ایدی؟ انسانیت بحثنه کلنجه انکلیز و روسلرك تاریخ مظالمندن دائما قورومامش بك

چوق قانلی صحیفه‌لر بولنیور. مصرده‌کی دنشوای مسئله‌سی، کیچنرك مصر سفلاده‌کی اجرا آت خونریزانه‌سی، هندستان وآفریقاده‌کی وقایع فجیعه، روسلرك دها یقینلرده برطاقم (سیاسی جانیلر) ایله یهودیلر اوزرنده تطبیق واجرا ایتدکلری قتل عاملر، پوغروملر خاطرلانه بیلیر. بوکون کوچك ملتلرك حامیسی صفتنی طاقینان، ارمنیلر ایچون کوزیاشی دوکن انکلیزلر عجبا نه‌دن ارمنیلرله قابل قیاس اوله‌میه‌جق بر موقعده بولنان قهرمان بوئرلرك خانمانلرینی محو، عائله‌لرینی قهر ایدرکن، ایرلاندالیلری طوپه طوتارکن بر ذره‌ٔ تأثر و مرحمت حس ایتمدیلر؟ نه‌ایچون قارص، اردهان» آجارا منطقه‌سنده قالان اهالی‌ٔ اسلامیه ومهاجرلرك معصوم چوجقلرینك، آق صقاللی اختیارلرینك حیات و ناموسلرینه روس قزاقلری، ارمنی انتقام طابورلری طرفندن توبلری اورپرده‌جك بر صورتده تعرض اولنورکن، بونلرك شو قهرمانلقلری! روس تبلیغ رسمیلرنده کمال شکران ایله ذکر وتعداد ایدیلیرکن بو مظالمه قارشی سکوت ایتدیلر؟ سببی پك بسیطدر؛ زیرا یوقاریده ذکر ایدلدیکی وجه‌ایله ارمنی قومیته‌لرینك بودفعه‌کی تشبثلرینه پك بیوك برقیمت عطف ایدلمش، کوکالی تشکیلاتنه، بونلرك تجهیز وتسلیحنه بیوك مقیاسده معاونت ومظاهرتده بولنلمش، کندیلرینه وعدلر وتأمینات ویرلمش ایدی. اساساً حکومت عثمانیه‌یی بالقان حربنده‌کی کبی بروضعیتده تلقی ایتدکلرندن ایلك عصیان ضربه‌لریله ییقیله‌جغنی تخمین ایتمشلردی. عکس حال کندیلرینی پك فنا برصورتده مأیوس ایتدی. اورته‌ده عدل و حق وکوچك ملتلرك حقوقی اولدیغی ایچون غیظ وشدتلرینه‌ده بویولده برجریان ویردیلر.

ارمنیلری براقمق سیاستلرینه موافق کلمیوردی. قومیته‌لرك یاپه بیله‌جکلری الك اوفق برتشبث بیله کندی نقطهٔ نظرلرینه، منفعتلرینه موافق اوله‌جغی ایچون بونلرك تشویق وتشجیعنی تعقیب ایتدکلری سیاست اعتباریله دها مناسب کوریورلردی. بوتشویقاتی محررلری، مأمورین سیاسیه‌سی ایله اجرا ایتدیردکلری کبی قومیته‌جیلری‌ده دائما بومقصد اوغورنده قوللاندیلر و طبیعی صورت ظاهره‌ده محزون وپك متأثر بر چهره کوسترکن آرقه‌لرندن قهقهه‌لرله

كولديلر . انكلترەدە ارمنی ـ انكلیز جمعیتی تشكیلاتنی دها زیادە توسیع ایتدی ، ایتالیادە ارمنی ـ ایتالیان ، فرانسەدە فرانسز ـ ارمنی جمعیتلری تأسس ایتدی . ارمنیجە انتشار ایدن غزتەلر معاونت نقدیەیە مظهر اولدیلر . كتاب ورسائل ایچون پك بیوك پارەلر تخصیص اولندی . هرطرفدە ائتلافجی سیاسیونك، انسانیت محبی ! ذواتك ریاستلری آلتندە اجتماعلر عقد اولندی . تورکلرە ، بو وحشی ، متعصب ملتەلعنتلر یاغدیرلدی .

« فرانسز ـ ارمنی جمعیتی » ٢٩ تموز ١٩١٦ دە ایلك جلسەسنی عقدایتدی ، بغوص نوبار ، ژورژلیق ، رەنەدوشاواین طرفندن نطقلر سویلندی ، ارمنیلرك فرانسزلرە ، ائتلاف حكوماتنە قارشی فداكارلقلری ذكر اولندی :

جمعیتك مركز ادارەسی :

« 7, rue, François 1 er, Paris .

فخری رئیسلر :

ژورژ قلەمانسو — مجلس اعیان خارجیە انجمنی رئیسی
دەنی قوشن — ناظر
آناطول فرانس — اقادەمی اعضاسندن
ئەتیەن لامی — اقادەمی اعضاسندن
ژورژ لەیز — مبعوث ومجلس مبعوثان خارجیە انجمنی رئیسی
پول پن لوە — معارف ناظری

رئیسلر :

لوئی رەنی — سفرادن وحقوق فاكولتەسی معلملرندن
آلبەر سارو — مبعوث وسابق معارف ناظری

رئیس ثانیلر :

ئەتیەن فلاندەن — اعیاندن
كرنی یە — مبعوث ولیل حقوق دارالفنونی معلملرندن

رافائل‌ژورژله‌وی — اقاده‌می اعضاسندن
مه‌ییه — قولله‌ژ دو فرانس معلملرندن
ژوزه‌ف ره‌ناق — سابق مبعوثلردن

کاتب عمومی :

ره‌نه دوشاواین — فرانسز اجنبی دوستلق جمعیتی رئیسی

کاتب معارفی :

فره‌دریق ماقلر — السنهٔ شرقیه مکتبنده ارمنیجه معلمی

وزنه‌دار :

ئه‌سقوفیه — قره‌دی لیونه مدیری

مناسبات سیاسیه واقتصادیه‌یه مظاهرت ایده‌جك ذوات :

قونت دونه — اعیان رئیسی
ئه‌قارنو — مساژری ماریتیم قومپانیه‌سی هیئت اداره اعضاسندن
آندره شه‌رآدام — محرر
پولی ئه‌سکوویه — سن مبعوثی
لوئی مارتن — اعیاندن
ره‌نه پینون — محرر
والستو — قونتوارده سقونت مؤسسلرندن

مناسبات اجتماعیه :

پول آدام — ادبادن
مادام .س . آندره — فرانسز پروپاغاندا جمعیتی رئیسه‌سی
پول بووایه — السنهٔ شرقیه مکتبی مدیری
س . دی یل — اقاده‌می صنایع نفیسه شعبه‌سی اعضاسندن
ئه ـ دومه‌رغ — الٓهیات شعبه‌سی مدیری
ژ . فینو — ره‌وو مجموعه‌سی صاحبی
مادام . ك . کولی — محرره

ف ـ هەرولد — حقوق بشریه جمعیتی رئیس ثانیسی
ل . لالوا — موسیقی منقدلرندن
مادام مەنار دوریان
غابریەل موره — صنایع منقدلرندن
رەبیل یو — قولله‌ژ دوفرانس معلملرندن
ئه سەنار — اقاده می اعضاسندن
شلوم برژه — اقاده می اعضاسندن
ئه ـ سه آیل — صوربون معلملرندن

طاشناق قومیته جیلرندن ارمنی کوکللی تشکیلاتی رئیسی آرام تورابیان اسمنده‌کی شخصه روسیه چارینك ارمنیلره خطاباً نشر ایتدیکی بیاننامه‌یه آتیده‌کی بیاننامه ایله جواب ویردیردیلر :

« بتون روسیه‌نك چاری وارمنستان قرالی ایکی یوز بیك ارمنی سونکوسنك، یعنی وظیفه‌سنی بیلیر حقیقی بر اردونك منظره‌سندن محظوظ اوله‌رق لهمزده اداره‌ٔ کلام ایدییور . ارمنیلر درین بر منتداری‌ایله فرانسه‌نك دائما کندیلرینك دعواسنی التزام ایلمش اولدیغنی درخاطر ایدییورلر . بن امینم‌که فرانسه بزی دونکی قتل عام مغدورینی کبی آجینه‌جق برحالده دکل، مدنیت نامنه دوکوشمکی، واولمکی بیلیر ، جنکاور بر قوم عد ایلیه‌جکدر . بش عصر متمادیاً محاربه ایتدکدن صکره باربارلرك اسیر ابدیسی اولان ارمنستان ، چارك دعوتنه قارشی شجاعتله تتره‌یه‌رك و حریته مفتون اوله‌رق تهلکه زماننده عرقه خاص اولان غرور ایله حشمتمأب ایشته حاضرم دییور ! . »

« انده پاندانس رومەن » غزته‌سنك ۱۲ شباط ۱۹۱۵ تاریخلی نسخه‌سنده مندرج موسیو سازانوفك بیاناتنده « روس ـ عثمانلی ائتلافی تورکیا طرفندن روسیه‌نك ارمنستان مسأله‌سنده‌کی موقع مخصوصنك تصدیقنی متضمن بر وثیقه‌ٔ تاریخیه اولدیغی وبو محاربه‌نك ختامنده روسیه‌نك بو وضعیت مخصوصه‌دن استفاده ایده‌جکی » محرر بولندیغی کبی ناظرك دوما مجلسنك رسم کشادنده

ایراد ایلدیکی نطقده دخی « ارمنیلرك روسلرله برلکده دولت علیه‌یه قارشی حرب ایتمکده اولدقلری » بیان اولندی .

انکلتره‌نك لوردلر قماره‌سنده جریان ایدن مناقشات اثناسنده لوردقرومر « حربی انتاج ایدن مقاصددن بری‌ده ارمنستانی تورك بویوندروغندن خلاص ایتمکدر » دیمش وحکومت طرفندن‌ده بوبیاناته اشتراك ایدلمشدر .

مستر اسکویت کیلدهول‌ده « Quild Hall » ایراد ایتدیکی نطقده ارمنیلر حقنده انکلتره حکومتی نامنه اوله‌رق « حربك ختامنی متعاقب بو اسکی ملت ایچون خلاص و حریت تاریخی باشلامسی مقرر » اولدیغنی سویلدی .

نوئل بوقستون لوندره‌ده «Lyceum club»ك جغرافیا شعبه‌سنده و ٥ تشرین ثانی ٩١٦ تاریخنده ایراد ایتدیکی نطقده عیناً : « ارمنیلر بزم کوچك متفقمزدر . صربستانك ، بلچیقانك ائتلاف حکومتلرینه قارشی ایفا ایتدکلری خدماتدن اکثریا بحث ایدییورز وبونلره عائد بر چوق شیلر ایشیدییورز . فقط ارمنیلر بوکون کندیلرینه عائد برحکومت مستقله‌یه مالك اولمدقلری حالده بیوك براعتماد وکمال خواهشله بزه عرض خدمت ایتدیلر . بیکلرجه‌سی روس اردولرینه کیره‌رك بالفعل بوفداکارلقلرینی اثبات ایتدیلر . غراندوق نیقولانك اناطولی‌یه صالدیران اردوسنی یالکز روسلر تشکیل ایتمیور ، بالعکس بونلرك قسم اعظمی قفقاسیه‌لی کوکللی ارمنیلردن مرکبدر . بوکون‌ده منتظم تنسیق ایدلمش ارمنی طابورلری ویرییورلر . ائتلافجیلرك دعواسی اوغورنده ارمنیلرك کوستردیکی معاونت وفداکارلغی شمدی‌یه قدر هیچ بر متفقمز کوسترمامشدر . »

دیدی .

ارمنی هیئت مرخصهٔ ملیه‌سی رئیسی بغوص نوبار طرفندن احمیازین قتوغیکوسنه یازیلان ٧ تشرین اول تاریخلی مکتوبك ترجمه‌سی :

مقدس پدر ؛

برسنه‌دن بری کورمدیکم لوندره‌یه مواصلت ایتدم وبومکتوبی بورادن ذات اقدسانه‌لرینه ارسال شرفنه نائل اولیورم . چوقدن بری انکلتره‌یی زیارت ایتمدیکمدن طولابی بوراده بولنمقلغمك فنا اولمیه‌جغنی تخمین ایده‌رك فرصتدن بالاستفاده کلدم .

روما وپارسه خطاباً یازیلان ومأموریت عاجزانه‌می مشعر بولنوب برسنه اول تسیار بیوریلان امرنامهٔ قدسیتپناهیلرندن انکلتره حکومتنه عائد اولانی حاملاً لورد (ادوارغره‌ی) ایله مشرف اولمق ایسته‌دم .

لورد غره‌ی طرفندن پك زیاده صمیمیت وفوق‌العاده ممنونیتله قبول اولندیغمی وپارسده اولدیغی کبی لوندره‌ده‌ده ملتمز حقنده پك زیاده صمیمیت ومحبت وپك عمیق حسیات خیرخواهانه حکمفرما اولدیغنی عرض ایله افتخار ایدرم . ایکی کون صکره لوندره‌ده پیدا ایتدیکم تحسسات تشجیعکارانه ومتینانه ایله پارسه عودت ایده‌جکمی حضور عالیلرینه ابلاغ واحترامات فوق‌العادهٔ عاجزانه‌مك قبول بیورلمسنی استرحام ایلرم .

بغوص نوبار

(تورینو) ده ارمنیلر طرفندن نشر اولنان ایتالیانجه (آرمه‌نیا) مجموعه‌سنك حزیران ١٩١٦ تاریخلی نسخه‌سنده « ارمنی مسئله‌سی وصورت حلی » شو صورتله ایضاح اولنیور :

« ١٨٩٤ تاریخنده فرانسه‌نك استانبول سفیری موسیو قامبون « ارمنی مسئله‌سی ایچون برصورت تسویه بولمق ممکن دکلدر » دیبوردی . فی‌الحقیقه بومسئله ایچون برصورت حل تصور ایدیله‌مز . ارمنی مسئله‌سی دولت عثمانیه‌ده ظهور ایده‌کلن مسائلك الك مهمیدر . تورکلر ایله ارمنیلر بیننده‌کی جدالك بتون بتون بشقه برماهیت واهمیتی واردر . ارمنیلر بیلیورلرکه تورکلره تابع قالدقجه آمال ملیه‌لرینه نائل اوله‌میه‌جقلردر . وضعیت حاضره نه عبدالحمیدك مستبد وخونخوار ذهنیتندن ونه‌ده ژون تورکلرك شوونیست نظریه‌لرینك تطبیقندن منبعث اولمایوب دولت عثمانیه‌نك محافظهٔ موجودیتنه متعلق اساساتك نتایج منطقیه‌سیدر .

اوروپاده تورکیا ایچون روملر ، صربلر ، قره‌طاغلیلر ، بلغارلر ، رومنلر نه ایدی ایسه ارمنیلر اناطولیده عین وضعیتده‌در . ارمنیلر اسلام بحرمحیطی ایچنده طاغلمش وبونك امواجی ایچریسنده چالقانمقده بولنیورلر . اوزاق قالدقلری غرب عالمنه صدای شکایاتی ایشتدیره‌میورلر . بوفریادلری آره صره ایشیدنلر اولدی ایسه‌ده بوده صرف بعض نامردانه وخسیس منافع طولاییسیله ایدی .

تورکلر دیکر طرفدن بیلیورلرکه عثمانلی حدودلری داخلنده ارمنی بولندقچه دولت عثمانیه‌نك تمامیت ملکیه‌سی دائما تهلکه‌یه معروض بوله‌جقدر . دونکی روس تهلکه‌سنی بوکونکی انکلیز تهلکه‌سی تعقیب ایدییور . ارمنیلر کین تعرضده انتظار ایدن دشمنك کشافلریدر . بوحاله کوره مسئله‌نك صورت حلی آنجق شو اوله‌بیلیر :

« یا تورکلر ویاخود ارمنیلر طیشاری ، تعبیر دیکرله یا دولت عثمانیه ارمنیلرله مسکون بولنان ولایاتده‌کی حاکمیتندن واز کچر و برارمنی دولتی تأسس ایدرکه بواوروپاده اولدیغی کبی آسیاده دخی حاکمیت عثمانیه‌نك لغوی دیمکدر ویاخود بوملت هیئت عمومیه‌سیله امحا ایدیلیر . »

قومیته‌لری تشویق وتشجیع ایدنلر آره‌سنده اك زیاده چالیشانلر انکلیز وفرانسزلر ایدی . ایکنجی درجه‌ده روسلر کلیوردی . اصل شایان حیرت قومیته رؤساسنك پك یاقیندن طانیدقلری ، کندیسندن پك زیاده جانلری یاندیغی روس حکومتنك قوجاغنه آتلملری ، ارمنی کوکلیلرینك روس اردولرینك اوك صفلرنده چارپشملری ایدی .

قومیته‌جیلر ؛ دها دون تلعین ایتدکلری ، معروض قالدقلری مظالم واعتسافاتدن تورکیه‌یه صیغنه‌رق جانلرینی قورتاره بیلدکلری روس مظالمنی، مظالم وامحا سیاستی حقنده جلدلرطولوسی یازدقلری اثرلری، کندیلرینی لسان مادر زادلرینی بیله چوجقلرینه اوقوتمقدن منع ایدن ، الك اوفاق بر قریه مختاری یاپمق ایچون بیله ارمنیلری تبدیل مذهبه ، اورتودوقس اولمغه اجبار ایدن روس حکومتنی پك چابوق اونوتدیلر ، سونن ، ییقیلان ارمنی خانمانلرینی ، آصیلان ، اعدام اولنان متفکرینی ، ملیترورلرینی دوشونمدیلر . تورکدن انتقام ایچون جلادلرینك قوجاغنه آتلمغی ترجیح ایتدیلر .

تقدیر ایده‌مدیلرکه روس حکومتی ، روس ـ ژاپون حربنده تفلیس استاسیونی اشغال ایدن طاشناقساغان چته‌لرینی ، بتون اختلاللرده اوك آیاق اولان قومیته سرکرده‌لرینی اونوتمامشدر . دوشونه‌مدیلرکه روس حکومتی آنی، آچمیازین، ئه‌ریوان، نخچوان ودها یوقاریلره قدر ارمنستان اولدیغنی ادعا ایدن وبورالرده اسکی ارمنستان اقسامندن اولدیغی ایچون استردادی ایجاب ایتدیکنی

یازان محررلرك اثرلرینی، ارمنی ابتدائی مکتبلرندن اوقوتدیریلان تاریخ کتابلریله ارمنستان خریطه‌لرینی کورمش و بونلرك هرزمان ایچون قفقاسیه‌ده برعنصر فساد اولدیغنی آکلامشدر .

سنه‌لردن بری قومیته‌لر ، ارمنیلری تورك نفرتی ، انتقام تلقیناتی ایله پك فنا برحاله کتیرمشدی . بونلرك نظرنده مختاریت قدر انتقام‌ده پرطوتمشدی ، قناعتلرینه کوره یالکز تورك عنصرینك محوی هم مختاریتی تأمین وهم‌ده بوحرصی تسکین ایده‌بیلیردی . بودفعه‌اورته‌ده کندیلریله توحید مساعی ایده‌جك تورکلرك اك مدهش دشمنی روسیه واردی . بناءً علیه اسکی ماجرالری قپایه‌رق بونلرله بالاتفاق داخلدن ، خارجدن تورکلری و بونلردن مرکب اولان عثمانلی حکومتنی ییقمق آرتق کندیلری ایچون بروظیفهٔ ملیه‌ووطنیه‌ایدی . بتون امیدلرده‌بودفعه‌کی حرکاته باغلی بولنیوردی . دهاحرب عمومیدن برقاچ کون اول روسیه‌دن قاچانلر روسیه‌نك اعلان حربی اوزرینه درحال یرلرینه عودت ایتدیلر ، بیوك حرمتلر کوردیلر ، روس سلاحلرینی اوموزلایه‌رق حدوده آتلدیلر . داخلده‌کیلرده بو قهرمانلرك اثرینه اقتفا ایده‌رك ایچریده اللرندن کلنی یاپدیلر . آتیده درج اولنان ویوزلرجه امثالی بولنان شو مکتوب کوکلیلرك حالت روحیه‌سنی کوستریر :

آمریقاده منتشر « آسپاره‌ز » غزته‌سنك ٣٦٧ نومرولو نسخه‌سندن : الیوم چناق قلعه‌ده بولنان ارمنی کوکلیلرندن « پیرم پیرمیان » طرفندن مذکور غزته‌یه یازیلان مکتوب :

« منسوب اولدیغم آلای شامپانیا طرفلرندن آراس جهتلرینه طوغری فاس عسکرلریله برابر المانلر اوزرینه تعرضه امر آلدیغی ایچون سزه چوقدن بری مکتوب یازه‌مدم . بوتعرضده ارمنیلردن‌ده ایچه تلفات ومجروح واردر . بن‌ده باشمدن یاره‌لاندم . برآی تداویدن صکره ده‌پویه کلدیکم زمان چناق قلعه‌یه کوکلی کوندرلدیکنی طویدم . ایلك دفعه اون اوچ ارمنی چناق قلعه ایچون کوکلی قید ایدلدك . مارسلیایه کلدیکمزده (آرام ترابیان) طرفندن فوطوغرافیمز آلندی . برعددی سزه کوندریله‌جکدی . طبیعی شمدی‌یه قدر یدیکزه وصل اولمشدر . الیوم چناق قلعه‌ده بولنیورز . عسکری موقعمز یوزجه آطه‌سیدر . شمدی بزم ایچون اك مهم جهت بوراده ارمنی کوکلیلرینك عددینی

تكثير ايتمك مسئله‌سيدر. بوخصوص حقنده ترابيان طرفندن مكتوب يازلمشدر. بزه كوكللى يتشديرمكه غيرت ايديكز . ملتمزى ، اجنبيلره بويله‌جه طانتديره‌جغز. ديكر طرفدن ايسه بز بوراده وديكر قرداشلرمز قفقاسيه‌ده محاربه‌يه اشترا كله متفقلره ياردم ايتمش ووطنمزى‌ده توركك پنچه‌لرندن قورتامش اولورز . ممكن ايسه سزده غزته‌كزده بيانمامه‌لر نشر ايده‌رك بتون كنجلرمزى كوكللى قيد اولنمغه دعوت ايديكز .
فرصتدن استفاده ايتمك زمانى حلول ايتمشدر . »

ارمنيلرك نقلى صره‌سنده قوميته فدائى چته‌لرينك تجاوزلريله برچوق وقايع ظهور ايتديكى وبونلرك نقل اولنسان قافله‌لر اوزرينه فائده‌دن زياده فلاكت جلب ايلديكى يوقاريده ذكر اولنمشدى . بو صره‌لرده تحدث ايدن وقايع مهمه‌دن تاريخاً براز دهايكى ايسه‌ده اورفه عصيانى ترتيباتنك مكمليتى وعصيانك اسباب وسوائقى اعتباريله شايان دقت بولندیغندن دها اول ذكرينه لزوم كورلدى .

اورفه وقوعاتى

اورفه سنجاغى ، آسايش داخلينك محافظه‌سى واردوى همايونك سلامت حركاتنك تأمينى ايچون بولندقلرى محللردن چيقاريلان ارمنيلره اسكان مناطقندن اوله‌رق تعيين ايدلمش ونفس اورفه‌ده ١٣,٠٠٠ كشى‌يه قريب ارمنى نفوسنه ومركز وملحقاتده اعدادى ورشدى درجه‌سنده متعدد ارمنى مكتبلرينه ومعتدل براقليم ايله برابر غايت فيضدار ومنبت اراضى‌يه مالك بولنان بومنطقه‌ده ارمنيلرك حكومتجه اسكان وترفيهلرى اسبابى تأمين اولنمش ايدى . فقط اخيراً ظهور ايدن وقوعات بومنطقه‌نك‌ده قوميته‌جيلرك افساداتندن قورتيله‌مديغنى و وقت مرهوننه انتظاراً مملكتك حياتنه قصد ايچون هردرلو ترتيبات واستحضارات خائنانه‌نك بوراده اميد وتصورك فوقنده برنسبت ودرجه‌ده اتخاذ ايدلمش اولديغنى بتون وضوحيله ميدانه چيقارمشدر . اورفه‌ده صوك عصيانك وقوعندن اول ارمنيلرك حياتى وحكومت ايله اهالىٔ اسلاميه‌يه قارشى وضعيت وصورت حركتلرى تدقيق ايديلنجه بورانك پك مهم برمركز عصيان اولديغى وبومحيطك او صورتله

یتشدیرلمسی ایچون اوته‌دن بری هردرلو وسائطك تدارك و استحضارینه چالشلدیغی وآمریقان وفرانسز میسیونرلرینك‌ده مکاتب ومؤسسه‌لری واسطه‌سیله ارمنی افکارینی ایستدکلری کبی مقاصد سیاسیه‌لرینه آلت ایتدکلری تظاهر ایدییور :

اولا : ارمنی اختلال قومیته‌لری بالخاصه اعلان مشروطیتدن صکره اورفه‌ده تشکیلاتی پك اساسلی صورتده تطبیق وتوسیع ایتمشدر .

ثانیاً : پطریقخانه اورفه‌یه مرخص اوله‌رق « ۳۱۱ ارمنی وقوعاتی » نده حرکات عصیانیه‌یه بالفعل اشتراکندن طولایی طرابلس غربه نفی ایدیلن واعلان مشروطیتی متعاقب عودت ایدن راهب کسوه‌سی آلتنده شریر بر قومیته‌جی‌یی انتخاب واعزام ایتمشدر . اورفه ارمنیلرینك ریاست روحانیه‌سنده بولنان بوشخص هروسیله‌دن بالاستفاده حکومتی تحقیردن، اجراآت حکومتی تنقیددن ، اهالیٔ مسلمه‌یی تزییف ایله بین‌العناصر ادامهٔ نفاقدن کیری قالمامش وکلیساده ایام واعیاد دینیه‌ده وعظ یرینه النه بر ماوزر آله‌رق [ملتی قورتاره‌جق ، استقلالنی اعاده ایده‌جك یکانه واسطه‌نك سلاح اولدیغی] اثبات ضمننده قونفرانس ویرمکدن و [هرکسك وارداتنك درتده بریله بهمه‌حال سلاح تدارکنه مجبور وبونك بر وظیفهٔ ملیه اولدیغی] تلقین وتکلیفدن وارده‌انك فتحنه مصادف بریورطی کونی کلیساده [بوکونك ارمنی ملتی ومفکورهٔ ملیه‌سی نامنه اغلانه‌جق واجرای ماتم ایدیله‌جك برکون اولدیغی واسلاملرك مسرتلرینه اشتراك ایدنلرك خائن ملت طانه‌جغی] علناً سویلمکدن چکنمامشدر . فرانسز وآمریقان مکتب ومؤسسه‌لرنده تحصیل کورن وبالآخره ینه بومؤسسه‌لرمعاونتیله اوروپایه کوندریلوب اکمال تحصیللرینی متعاقب مملکتنه عودتلرنده ارمنی مکتبلرینه معلم صفتیله تعیین اولنان ارمنیلر ایسه اجنبی آمال و افکاری ایچون میسیونرلردن زیاده انکلیز و فرانسز پروپاغانداجیلری کسلمشلردر. باشده مرخصه وپاپاسلری اولمق اوزره قومیته‌جیلرله

بومعلملرك وبالخاصه استقلال فكرلريله دماغلری مشبوع و سلامت تفكردن محروم كنجلرك تشويقاتيله اورفه‌ده مختلف جمعيتلر تشكل ايتمش و حكومت دائما هريرده اولديغی كبی اورفه‌ده‌ده مطيع و مملكته مربوط بر خلق يرينه قوميته‌نك تلقينات واجتهاداتيله حركت ايدر بر كتله بولمشدر .

معلوم اولديغی اوزره روسيه‌نك توركيايه قارشی سياستنده الك مهم وتاريخی ايكی مقصد مندمجدر . بونلردن بريسی ؛ بوغازلری آچه‌رق بحر سفيده ايتمك ، ديكری‌ده ولايات شرقيه‌دن كچه‌رك اسكندرون كورفزينی طوتمق ايدی. اورفه‌ روس استيلا اردوسنك بو ايكنجی دياربكر ـ سيوه‌رك طريقی اوزرنده اولديغی ايچون روس سياستی نقطهٔ نظرندن فوق‌العاده حائز اهميت ايدی . عصيانك شكلی روس‌اردوسنك ورودينه انتظاراً بيوك كليسا آلتنده قويولر ، تحت‌الارض ده‌يولر ، غايت كيزلی يوللر ، سكز ، اون آيلق ارزاق ادخاری كبی مدافعه استحضاراتنك‌وسعتی بومنطقه‌ده ارمنيلردن روسلرجه پك‌بيوك‌ايشلر بكله‌نيلديكنی وترتيباتك بواساس دائره‌سنده اتخاذ ايدلمش اولديغنی تأييد و اثبات ايتمشدر . برطرفدن ظاهراً قتوليكلك و پروتستانلغی تعميم مقصديله چاليشان اجنبی ميسيونرلرينك تلقيناتی ، ديكر طرفدن‌ده سرسری واجنبی غيرتكشی وطنسز قوميته‌جيلرك تشويقاتيله اورفه‌ده ارمنی حياتی بالخاصه مشروطيتدن صكره بشقه برصفحه‌يه داخل اولمشدر .

حكومت‌سنيه؛ عثمانليلق ووطنداشلق نامی آلتنده عناصر مختلفه‌يی برلشديرمكه و برمقصد مشترك اطرافنده طوپلامغه چاليشير ايكن هريرده اولديغی كبی اورفه‌ده‌ده ارمنيلر اولانجه غيرتلريله وآچيقدن آچيغه بوكا مانع‌اولمشلر ومركز لواده ايشچيلر آره‌سنده جمعيتلر تشكيلی ايله ساعات مساعی تعيين ايتدكلری كبی اسلاملره قارشی ترويج‌مرام‌ايچون ايجابنده بويقوت اعلان‌ايتمشلر ومكتبلرنده‌كی طلبه ايله ١٦ ـ ١٧ ياشلرنده‌كی قيز واركك چوجقلرينه قدر سلاح قوللانمق ، خسته باقيجيلی تعليم ايلمشلردر. بوكبی تشكيلات وترتيباتله اوغراشلديغی صره‌ده ارمنيلكی سوق واداره ايدنلرده قسم اعظمی ارابه‌جی ومكاره‌جی اولان ارمنيلر

واسطه‌سیله وطولغون فیأتلرله سوریه ، حلب ، عینتابدن وبالخاصه بورالرده‌کی ائتلاف قونسلوسلرینك مظاهرتندن وعسكر فراریلریله عشایردن استفاده‌لر ایده‌رك چوق مقدارده سلاحلر جلبنه وبغداد تیمور یولی انشاآت شرکتنده مستخدم ارمنی اوسته‌لردن کلیتلی مقدارده دینامیت وبومبا فتیللری واسکی قلعه‌دن قوال طوپلره مخصوص اوفاق خمبره‌لر ، جبخانه ومهمات تدارکنه موفق اولمشلر وبوکا صوك زمانه قدر منتظماً دوام ایتمکله برابر امریقالی میسیونرلرك اینانخانه‌سنده‌کی دمیرجیلك اعمالاتخانه‌سنده‌ده چوق مقدارده مرمی وسائره وبیوك صوبورولرندن طوپ بیله اعمال ایتمشلردر .

تدارکات واستحضاراتك شوصورتله اکمالندن صکره اورفه ارمنیلری مناسب برفرصت و وسیله‌یه انتظاره باشلامشلر و معمافیه آره‌صره طاشقینلقلردن کیری قالمامشلردر . بوفرصتی ایسه حرب عمومینك ظهوری وحکومت عثمانیه‌نك بوحربه دخولی کندیلرینه تهیئه واحضار ایتدی .

حکومت عثمانیه‌نك حربه دخولنی متعاقب ارمنی فرق سیاسیهٔ متحده‌سنك روس اردولرینك مظفریتی حالنده معاذاه تعالی رجعت ایده‌جك اردوی همایونك خط رجعتنی کسمك ، بالعکس مظفریت اردوی همایونه توجه ایتدیکی تقدیرده هرطرفدن اعلان عصیان ایدیله‌رك عساکر عثمانیه‌نك اوزرلرینه جلبی وحکومتك داخلاً اشغالی طرزنده‌کی تبلیغات عمومیه‌سنه توفیق حرکت ایتمشلردی .

ارمنیلرك تأید ایدن خیانتلری اوزرینه سوق واخراجلرندن عصیانك ظهورینه قدر کچن مدت ظرفنده اورفه‌یه ولایات سائره‌دن برچوق قومیته‌جی وعسكر فراریسی ارمنیلر کلمش وبونلر وانك ارمنی قهرمانلری طرفندن ضبط ایدلدیکنی و روسلرك برقاچ آی ظرفنده‌سیوه‌رك اوزرندن اورفه‌یه کله‌جکلرینی ایلری سوره‌رك اورفه ارمنیلرینی عصیانه دعوته باشلامشلردر .

یالکز اورفه قومیته‌سی عین زمانده افکار اسلامیه‌یی‌ده تغلیط ایتمك وحکومتك تبلیغات رسمیه‌سی حقنده‌ده شبهه‌یه دوشورمك ودها طوغریسی

عصیانه کندیلرینی‌ده معنیً اشتراك ایتدیرمك اوزره أل آلتندن چالشمشلر وحتی آژانس تلغرافنـامه‌سی شکلنده بعض شیلرده چیقارمشلردر . بونلردن توقیف اولنان ارمنیلردن بریسنك اوزرنده‌کی ایجیل کتابنك ایچریسندن چیقاریلان مصنع آژانس مسوده‌سی عیناً شویله‌در :

« آلمانلر ، فرانسز حدودنده سورولمشدر . روسلر برلینه کیرمدیسه سکز کیلومترو قالمشدر ، احوال ایولشمکده‌در . محاربه ۲ : ۳ هفته‌یه قدر ختام بوله‌جغنه دائر امید واردر . »

مع مافیه بوتشـبثلری‌ده حکومتك اجرا آتنده‌کی جدیت وانتظامی کورن واوامر دولته کمال حرمتله عرض مطـاوعت وانقیاد ایدن عشـایر واهـالیٔ سـائرهٔ مسلمه اوزرنده درین برحس نفرت اویاندیرمقدن بشـقه بر تأثیر یاپه‌مامشدر .

اورفه‌ده ارمنی محله‌سی ؛ برطرفی اسـکی سور وتل‌الفطور تپه‌سی ، دیکر جهتلری اسلام خانه‌لریله محاط اولان محله‌دن علی‌التخمین ۱۵۰۰ أودن مرکبدر . أولر عمومیتله کارکیر اوله‌رق انشـا ایدلمش وهرخانه متعدد کیزلی اوطه‌لری وبواوطه‌لرده یتاق ، ییه‌جك کبی اشیایی ، طولابلری ، ایزبه‌لری ، صو قیولری ایچنده زیر زمین دنیلان تحت‌الارض مخزنلری محتوی بولنمش ویکی یاپیلان أولرده‌ده بواقسامه رعایت اولنمشدر . بوترتیباتك محرم ومکتوم قالمسنه صوك درجه اعتنا ایدلمش وأوصـاحبی ایله معمـارندن بشقه هیچ کیمسـه ایچون معلوم اوله‌مامشدر .

عصیان تدارکاتی میاننده اك زیاده کوزه چارپان جهتلردن بریسی‌ده زیتون ، صـاسون ، بتلیس ، عینتاب ، منطقه‌لری ایچون بر قوماندان معیتنده استخدام اولنمق اوزره مرعشدن ، دیاربکردن کلن عسکر فراریسی وقومیته‌جیلر ، یرلی فدائی وعسکر فراریلرندن مرکب برقوهٔ مسلحه‌وصو طاشیمق ، اون اوکوتمك ،

اكمك پیشیرمك ، خسته ویاره‌لیلره باقمق ، تداوی ایتمك ، تفنك تمزله‌مك ، امر كوتورمك ، فشنك یاپمق ، موعظه‌لر ایراد ، نشائد ملیه ترنم ایتمك ایچون قوللر ترتیب ایدلمسی ومفتشلر ، اعاشه مأمورلری تعیینی ویرده ارمنی اختلاللرنده اوی‌ی أولن تیملردن بر هیئت تشجیعیه ترتیب اولنمسیدر.

عصیاندن مطلوب اولان مقصد حقیله تأمین اولنمق ایچون حكومتك قوت كوندره‌میه‌جكنی وروس اردوسنك سیوه‌رك طریقیله اورفه‌یه ورودینه قدر ٧ـ٨ آی مقاومتده بولنه‌جقلرینی تخمین ایده‌رك اردونك برقسمنی اوزرلرینه جلب ایله اشغال ایتمك ومهمات صرف ایتدیرمك ایچون الك مناسب بر زمانه انتظار اولندیغی صره‌ده سلاح طوپلانمسی و ٣١٠ تولدلیلرك عسكره آلنمسی معامله‌لری اوزرینه زیتون ، صاسون ، خاچین ، دیاربكر حوالیسندن قاچان عسكر فراریلوریله قومیته‌جیلرك‌ده انضمام موافقتیله اولا اورفه‌یه بریچق ساعت مسافه‌ده‌كی كرموش قریه‌سنده و ٦ اغستوس ٣٣١ پنجشنبه كونی اقشامی‌ده نفس اورفه‌ده ایلك عصیان قورشونی آتلمشدر .

عصیان حركتی ؛ اولا اورفه‌یه بربچق ساعت مسافه‌ده واوواده واقع كرموش قریه‌سنده ظهور ایتمشدر . بوقریه جسیم بر ارمنی كلیساسی ایله پروتستان معبدینی وارقه‌سنده دیك ومدافعه‌یه فوق‌الحد الویریشلی وصارپ ومغاره‌لری حاوی كرموش طاغنه استناد ایدر بیوكجه بركویدر . حكومت بوراده بر ارمنی چته‌سنك موجودیتندن خبردار ایدلمش وتنكیللری ایچون یكرمی اوتوز كشیلك بر ژاندارمه قوتی كوندرلمش ایسه‌ده تحریاتك كیجه‌یه تصادف ایتمسی وطاغده‌كی پوصولردن آتیلان قورشونلرله ژاندارمه‌دن برشهید، بر مجروح ویرلمسی وقرا كلقده منتظماً ومشتركاً حركت ایدیله‌مه‌مسی یوزندن استیصاللری ممكن اوله‌مامش واوصره‌ده مذكور قریه جوارندن برقوۀ سفریه‌نك معاونتیله كرموش‌طاغندن بری كرونلی (سیواس) ، دیكری قیصریلی ایكی فدائی

ایله برمغاره ایچنده یکرمی قدر طبانجه وجبخانه، بومبا، ذخیره وفدائیلردن بعضلری دردست ایدلمشدر .

کرموش اشقیاسنك قسم اعظمی اورفه ارمنیلرندن اولدیغی، اورفه مرکزینه عائد سلاحلرك بوکرموش قریه‌سنده صاقلانلدیغی خبر آلندیغندن حکومت محلیه‌جه سلاح طوپلانمسنه قرار ویرلمش وکیفیت مرخصه‌یه آکلاتیله‌رق عکس حالده اخراجدن استثنا اولنان اورفه ارمنیلرینك‌ده امنیت داخلیه‌یی محافظهٔ اخراج ومناطق معینه‌یه سوق ایدیله‌جکلری تبلیغ اولنمشدر . مرخصه بوکا جواباً « دوشونه‌لم » سوزیله اکتفا ایتمش ومع‌مافیه حکومتجه سلاح تحریاتنه مباشرت ایدلمشدر . بوتحریات نتیجه‌سنده :

نفس اورفه‌دن ٧٢٠ ممنوع وغیر ممنوع تفنك، ٤٠٦ طبانجه، ٧٤ اسلحهٔ جارحه، ٤٩٢٢ فشنك الده ایدلمشدر . تحریات صره‌لرنده ٦ اغستوس ٣٣١ تاریخنده قصبه‌دن کزر محله‌سنك بدوك میدانی دینلان موقعنده آردش وسرکیس وقاردشلرینك خانه‌سنده اسلحهٔ ممنوعه ومواد انفلاقیه بولندیغی اخبار اولنمسی اوزرینه مرکز پولیس مأمورلرندن قدری ومصطفی نوری افندیلرله ژاندارمه خلیل وباقر چاوشلر تحریات وحفریات ایچون اعزام اولنمشلر ومذکور خانه‌ده حفریات اجرا ایدلدیکی اثناده اورایه متصل محفوظ برمحلده مدت مدیده حال اختفاده قالملرندن ناشی صاچ وصقاللری اوزامش اوچ یبانجی قومیته سرکرده‌سنك مختفی اولدیغی کوریله‌رك دردستلرینه تشبث اولنمش ایسه‌ده مرقوملرك بردن بره سلاح استعمال ایتملری اوزرینه پولیس مصطفی نوری افندیله باقر چاوش شهید دوشمش وفرارلری اثناسنده اوزرلرینه کلن ژاندرمه افرادندن حاجی اسمنده‌کی نفری‌ده باجاغندن اوروه‌رق یارم ساعت صکره وفاتنه سببیت ویرمشلردر .مذکور خانه‌ده اجرا قلنان تحریاتده بیوك چاپلی بکلك برماوزر ایله بوکا مخصوص فشنکلر وایکی دیزی آیریجه مارتین فشنکلری بولنمشدر . بووقعه عقبنده قصبه‌ده ذاتاً هیجانده بولنان اهالی آره‌سنده تأمین سکون ایچون ایجاب ایدن تدابیر اتخاذ اولنمش وارمنیلرك هیچ برینه ضرر کلمه‌مك ایچون زقاقده

ودكانلرنده اوته‌یه بری‌به اختفا ایدنلردن اوچ درت یوز قدری طوپلاتیلوب دائرهٔ حکومتده وقره‌قوللرده محافظه ایدلدکدن صکره سکونك عودتی متعاقب ینه محافظه تحتنده خانه‌لرینه کوندرلمشدر .

اورفه‌ده‌کی [٦ اغستوس ٣٣١] وقعه‌سنك ایرتسی کونی ، یعنی ٧ اغستوس ٣٣١ ده تل‌الابیض ـ اورفه ـ سیوه‌رك طریقنده ایشله‌ین خدمت طابوری ارمنی افرادی اولجه آره‌لرنده ویریلن قرار اوزرینه ضابط واسلام عمله‌یه سوء قصده تشبث ایتمشلر واوصره‌ده حسب‌الوظیفه کلن ژاندارمه‌لر سببیله مقصدلرینه موفق اوله‌مامشلردر . بالآخره تل‌الابیض ـ اورفه قسمنده چالیشان بلوکده کیلر قازمه ، کورك وطبانجه‌لریله محافظ وژاندارمه‌لردن اله کچیردکلری برقاچ بکلك سلاحلرله ضابطلرینك وسریانیٔ قدیم آرقداشلرینك اوستنه هجوم ایده‌رك احتیاط ضابط نامزدی ابراهیم حلمی افندی‌یی شهید ودرت ژاندارمه ایله برقریه مختارینی جرح ، ایکی ژاندارمه حیواتنی اتلاف ودیکر ایکیسنی‌ده جرح ایتمشلردر .

قصبه‌ده تحدث ایدن وقعه تاریخندن ایلولك اون آلتنجی چهارشنبه کوننه قدر سکون دوام ایتمش وبومدت ظرفنده یالکز اختیارلرله قادین وچوجقلردن ماعدا ارمنیلر دکانلرینی ، مغازه‌لرینی قپایه‌رق محله‌لرندن چارشویه ایتمه‌مشلردر .

ایلولك اون آلتنجی کیجه‌سی کلیسا زقاغنده طراقچی اوغللری خانه‌سنده طوپلانان طراقچی اوغللری بدروس ، سرکز ویدی قرداش اوغلی مغردیچ ـ که حلب ژاندارمه افرادندن ایکن سلاحیله فرار ایتمش وعصیان اثناسنده مصادماتی اداره ایتمشدر ـ وصاسونلی برسرکرده طرفندن بردن بره قرق اله یاقین سلاح آتلمش ولواده ادارهٔ عرفیه اولدیغی حالده سلاح آتدقلری آکلاشیلان اشخاصك توقیفی ایچون ایرتسی کونی پولیس وژاندارمه‌دن مرکب برمفرزه ارمنی محله‌سنه کوندرلمشدر . مفرزه طرفندن مذکور طراقچی اوغلی خانه‌سی صاریله‌رق قپونك آچیلمسی تکلیف اولنمش ایسه‌ده آچیلمامش ودیکر برخانه‌نك دیوارندن ایچری‌یه کیرن برقاچ مأمور اوزرینه آتیلان سلاحلردن برژاندارمه شهید وایکی

ژاندارمه مجروح اولمش وبونك اوزرینه ارمنی محلاتنك هرطرفندن سلاحلر آتلمغه ویوللردن كلوب كچنلره ومعاونته كلن ژاندارمه دوریه‌سنه أولردن، مازغاللردن، خالی فابریقه‌سندن قورشونلر صیقلمغه باشلانمش ودرحال ارمنیلر طرفدن ارمنی محلاتنه یقین ومتصل اولان یرلرده اقامت ایدن مسلمان خانه‌لرینه‌ده هجوم یدیله‌رك مدافعه وتجاوزه ألویریشلی ومسلمان محلاتنه حاكم خانه‌لر ضبط ومحله‌لر ایچریسنده اقامت ایدن مسلمان عائله‌لردن بیوك ، كوچك اون قادین شهید ایدلمشدر .

عین زمانده اشقیادن مغردیچ ورفیقلری ایله عصیانك جهت اداریه وسیاسیه‌سنی تدویر ایدن پروتستان پاپاسی صوغومونك تنسیبینه واورفه بیوك كلیساسنك چاكی ایله عصیان وقیام ایچون آره‌لرنده تقرر ایدن اشارت‌ویریله‌رك ایزبه‌لرده ومخزنلرده‌كی اسلحه وجبخانه چیقارلمش وهركس قوللرینه نومرو شریدلرینی، آره‌لرنده‌كی خدمت علامت فارقه‌لرینی طاقه‌رق ایشه باشلامشلردر.

حركات عصیانیه‌نك اهمیتی ولواده تأمین آسایشه مأمور اولان قوتك عدم كفایتی تقدیر اولنه‌رق وكیفیت لوادن دردنجی اردو قوماندانلغنه عرض‌اولنه‌رق قوت اعزامی طلب اولنمش وعین زمانده ألده موجود وسائطله تجاوزلرینك منعنه چالشلمشدر . اردونك امر وتنسیبیله ایلولك ۱۹ نجی و۲۷ نجی كونلری قوهٔ عسكریه مواصلت ایتمش وحركاتی اداره ایتمك اوزره دردنجی اردوقوماندان وكلی‌ده اورفه‌یه كلمشدر . عسكرك ورودینه قدر عاصیلر كیجه‌لری مختلف استقامتلرده ضابطه‌یه باصقین ایتمك، أولرده مازغاللر وبتون سوقاقلرده باریقادلر یاپمق، مخابره طبانجه‌لریله تعیین ایتدكلری منطقه قوماندانلریله ترتیبات آلمق ، سلاحلری منزلنده‌كی سوقاق، یول‌وباغچه‌ده طولاشان، پنجره وطامنده اوطوران، آبدست آلان قادین ، اركك ، چوجق ، اختیار اسلاملره آتش آچه‌رق بر چوقلرینی شهید ایتمكله مشغول اولمشلردر .

قوماندان وكیلنك ورودینی متعاقب درحال ارمنیلره خطاباً بر بیاننامه نشر اولنه‌رق ارمنی قادینلری وساطتیله كندیلرینه توزیع ایتدیرلمشدر . بیاننامه‌نك

متنده حکومت سنیه یه اطاعتی اولانلرك صمصاد قپوسندن خارجه چیقه بیله جکلری اعلان ایتدیرلمشدر .

بیاننامه نك نشر و اعلانی ایله تعیین ایدیلن مدتك انقضاسندن صکره ده هیچ بر ارمنینك خارجه چیقمامسنه وتحکیماتله تعرضده دوام ایتملرینه مبنی بالضروره تحصنکاهلرینك طوپ آتشیله برر برر تخریبنه ابتدار اولنمشدر.

عاصیلرك تنکیلی ایچون اولجه کتیریلن قوتله ایکی طوپك کافی کلمیه جکی آکلاشلمسی اوزرینه بالآخره بر مقدار قوت دها جلب اولنمش و بو صورتله ٢٦ ایلول ٣٣١ تاریخنه قدر کیجه لی کوندوزلی غایت شدتلی برصورتده دوام ایدن مصادماتی متعاقب عسکر طرفدن انجق ارمنی محله سنك کنارنده کی ایلك خط اشغال وتخریب ایدلمش واپیجه شهید ومجروح ویرلمشدر. بومدت ظرفنده ارمنیلر عسکری یا کلتمق ایچون قازاق البسه لری ، روس قالپاقلری کیمشلر وعسکر فراریلری ده البسهٔ عسکریه لری و ژاندارمه قیافتلریله آتشه اشتراك ایلمشلردر . ایلك خطك اشغالندن صکره قادین وچوجقلر ازیلمه مك ایچون تسلیم تکلیف ایله برکون دها مهلت اعطا اولنمش ایسه ده ارمنیلر طرفدن بوتکلیفه جواب اونه رق کیجه لین ایکی طرفدن شدتلی باصقینلر وبرچوق نقطه لرك تحکیمی ایله جواب ویرلمشدرکه شو صورتله مصادماته تکرار ابتدار اولنمشدر . آنجق عسکر کار قدیم و غایت قوتلی بر صورتده و اورفه نك تل الفطور تپه سنه و اسکی سورلر اوزرینه انشا ایدلمش مستحکم أولری اشغالده اپیجه مشکلاته معروض قالمشدر . مصادمات اثناسنده پاطلامیان صحرا مرمیلرندن بریسنی اله کچیرن و ارمنی مأمور سیاسی وضعیتنی طاقینان وعینتاب قوللەژنده وامریقاده اکمال تحصیل ایده رك اورفه یه کلن وزمانی تماميله نشر مفسدته وتورك واسلام دشمنلغنك ارمنیلر آره سنده تمیه سنه حصر ایدن پروتستان پاپاسی صوغوموت بو مرمی یی ارمنیلر آره سنده طولاشدیره رق تورك طوپی ایشته بویله در دیه استهزا وکندیلرینی روسلرك ورودینه قدر ثبات ومقاومته تشویق ایتمشدر . غایت مستحکم برصورتده انشا ایدلمش بیوك ارمنی

کلیساسنده ولایات شرقیه مهاجرلرندن بعض خسته‌لر قونلمش اولدیغی ایچون ایلك کونلرده آتش آچلمامش ایدی. فقط عسکرك تعرضی ایلریله‌نجه کلیسانك مازغاللرندن ، طاشله اورولمش پنجره‌لرنده‌کی آره‌لقلرندن شدتله آتش ایدلدیکی کورلمسی اوزرینه طوپجی بالضروره مقابله‌یه مجبور اولمش و ارمنیلر طرفندن [آتش طورسون مخابره وار] یازیلی بیاض بر بایراق کشیده ایدلمشدر. بونك اوزرینه طوپ آتشی کسلمش و ارمنیلر مستر له‌سلینك مؤسسه‌سنده بولنان صوغومونك رأیی آلنمق اوزره یارم ساعت مهلت ایسته‌دکدن صکره بلا قید وشرط تسلیم اولنه‌جقلرینی بالبیان آره‌لرنده‌کی ٦٠٠ قدر قادین و چوجقلری تسلیم ایتمشلردر. ایرتسی کونی امریقا ایتامخانه‌سی مدیری مستر له‌سلی بر ترجمانله تل‌الفطور تپه‌سنه کله‌رك تسلیم اولمشدر. کلیسا ایله جوارنده‌کی مؤسسه‌ده بولنان قادین‌وچوجقلر تسلیم آلندقدن صکره عاصیلر بورایه یاقلاشان عسکرلر اوزرینه تکرار استعمال سلاح ایتمشلر وبالمقابله ٢ تشرین اول ٣٣١ تاریخنده کلیسا و ایتامخانه و اشقیانك تحصنکاهلری ضبط اولنه‌رق اورفه مسئله‌سی اکمال ایدلمشدر .

بوندن صکره عصاتدن قورتولانلر کیزلی یوللردن، ایزبه‌لردن، اوطه‌لردن، تحت‌الارض ملجألردن استفاده ایده‌رك عسکره بومبا، قورشون آتمق صورتیله تکرار تعرضه باشلامشلر و بتون مصادمات اثناسنده ایجه شهید و مجروح ویردیرمشلردر . اهالیدن مصادمه اثناسنده ٤٢ شهید و یاره‌لی ، ژاندارمه‌دن ٨ شهید، ٢٤ مجروح ، عسکردن بریسی ضابط اولمق اوزره ٢٠٠ ی متجاوز شهید ومجروح وپولیسدن ایکی‌مجروح وقوع بولمشدر. اتلاف ایدیلان عصاتدن ١٢٠ یی متجاوز ماوزر و مارتین کبی اسلحهٔ امیریه و یوزی متجاوز روولور مصادره اولنمش وبوماوزرلردن برچوغنك دائرهٔ عسکریه‌دن جالینان اسلحه‌دن ویا اولجه تلف ایدیلن مسلمان افراد عسکریه‌یه عائد اولدیغی کورلمشدر .

عصیانك صورت ظهوریله اهمیتی بعدازین‌اورفه ارمنیلرینه قارشی حکومتك انسلاب امن واعتمادینی انتاج ایتدیکندن بو لوا ارمنیلری‌ده اخراج و تهجیره

تابع طوتلمش و عصاتدن الده ایدیلنلر دیوان حرب عرفی‌یه توديع ایدیله‌رك حقلرنده حکم قانون انفاذ وتطبیق اولنمشدر .

میسیو نر له‌سلی اورفه‌ده تل‌الفطور جوارنده‌کی آمریقا مؤسسه‌سی ایتامخانه‌سنك مدیریدر . مؤسسه‌سی دمیرخانه و سائره‌یی احتوا ایدرکه ارمنیلر بو مؤسساتدن پك زیاده استفاده ایتمشلر وعندالایجاب عصیانه بر شکل سیاسی ویره‌رك مداخلهٔ اجنبیه‌یی دعوت ایتمك‌اوزره کندیسنی‌ده آرالرینه آلمشلردی.

بوشخص‌ده عصیان آره‌سنده ارمنیلرله برلشمش وحتی کندیسنك عصیانه بالذات قوماندا ایتدیکی‌ده تحقق ایتمشدر . مؤسسه‌سنده‌کی ارمنیلرله برلکده تسلیم اولدقدن بر ایکی کون صکره حس ایتدیکی عذاب وجدانیدن طولایی اوله‌جق‌که زهر ایچه‌رك انتحار ایتمش و صورتی آتیده محرر ورقه‌یی ترك ایلمشدر :

MY LAST STATEMENT

No one in Ourfa is anyway responsible for my actions except myself, especially the family of Heer kunzler and Heer Echart .

They are not involved in anything I have done. That which I drank, I brought from the building of the former Mission . .

I am not implicated **in the Armenian Revolution,** but was drawn under by it .

Signed : I. H. Leslee

This is Mr. Leslee's own handwriting .
Yacob Kunzler

Under Director • German hospital; Ourfa •
Dr. Armanak • Armenian •
Doctor • German Hospital, Ourfa •

ترجمه‌سی

صوك وصیتم

شخصمدن بشقه اورفه‌ده هیچ بر کیمسه وبالخاصه کونزلر وایقارد فامیلالری هیچ برصورتله مسئول دکلدر . بونلر یاپدیغم شیئه قاریشمامشلردر . ایچدیکمی اولکی میسیونر خانه‌دن کتیردم . ارمنی اختلالنه دخل واشتراکم اولمدی . فقط اختلال بنی‌ده سوروکله‌دی .

ی . هـ . له‌سلی

بالاده‌کی ورقه مستر له‌سلینك خط دستیله یازلمشدر .

[کونزلر اورفه المانه خسته‌خانه‌سی مدیر ثانیسی]

[آرمناوه « المانه خسته‌خانه‌سی طبیبی »]

اورفه عصیاننك مبدائندن ختامنه قدر کچن صفحاتیله اسباب وسوائقی تدقیق ایدیلنجه :

اولا — اورفه ؛ ارمنیلرجه بر مرکز عصیان اوله‌رق احضار اولنمش وترتیبات پك منتظم برصورتده اتخاذ واداره ایدلمشدر .

ثانیاً — اجانبك وبالخاصه فرانسز وانکلیز وروسلرك عصیانده بیوك مقیاسده علاقه واشتراکلری موجوددر .

مدافعه ترتیباتی، تحت‌الارض اوطه‌لرك ، یوللرك موجودیتی، اسلحه ولوازمهٔ حربیه‌نك مبذولاً بولنمسی واوته‌دن بری هرارمنینك تسلیحنه چالشلمسی، هرارمنی‌یه سن وصنعتنه کوره عصیاندن اول وظیفه ونومرو ویرلمسی ، انبار اتخاذ اولنان خانه‌لرده لااقل سکز اون آی کفایت‌ایده‌جك ارزاق ادخاراتی، خسته‌لره باقمق اوزره صلیب احمر تشکیلاتی ، عصیانك اوته‌دن بری مرتب ومصمم اولدیغنی وائتلاف قونسلوسلرینك معاوناتی وعصیان سرکرده‌لرندن برقسمنك بتلیس ووان طرفلرندن کلمسی، عاصیلردن برقسمنك روس قزاغی البسه‌سی وشابقه‌سی اکتسا ایتملری ، له‌سلی مؤسسه‌سندن عصاته آمریقا بایراغی ویرلمسی ، نقود ومجوهراتك .

بو آدم طرفندن جمع وحفظ اولنمسیده اجانبك اشترا كنی تأیید ایدن دلائل قاطعه‌دندر .

ثالثاً — عصیان صرف ارمنیلرك حركتی نتیجه‌سنده ظهور ایتمش واهالئ مسلمه‌یه، قوهٔ مسلحه‌یه وقوع بولان تجاوزات وتعرضات فجیعه حكومتی تدابیر تنكیلیه‌یه مراجعتده مضطر براقمشدر .

یوقاریده كوسترلدیكی وجهله قوهٔ عسكریه‌نك ورودینی متعاقب قوماندان تسلیم تكلیف و مطیع اولانلرك ارمنی محلاتندن درحال آیرلملرینی بیاننامه‌لریله تبلیغ ایتمش ایسه‌ده بوتكلیفاتك جوابی قورشونله ویرلمشدر . قوماندانلغك بوامرینه بلا قید وشرط مطاوعت ایجاب ایدركن كونلرجه قوهٔ عسكریه‌یه مقاومت وشدتله تعرضاتده بولنمق ، بوخلقك نه درجه موفقیتلرینه امین اولدیغنی ، نه امیدلرله تشجیع ایدلدیكنی ایضاح ایدر .

كلیساده‌كی قادینلرك‌ده تسلیم نفس ایتملرینی متعاقب منفرد تعرضلر باشلامش وصوك عاصینك أولمسنه قدر هیچ بروقت آتش كسلمه‌مشدر .

اساساً میسیونر له‌سلینك براقدیغی وصیتنامه‌نك صوك قسمنده‌كی « Armenien Revolution ارمنی اختلالی » عباره‌سی‌ده عصیانك ارمنیلر طرفندن چیقارلدیغنی اثبات وتأیید ایدن پك زیاده شایان دقت براعتراف وبناءً علیه قیمتدار بر وثیقه‌در.

عصیان واختلال فكری عمومیتله ارمنیلرده موجود بولنمسنه وحرب مضمرلرینی اظهاره بیوك برفرصت احضار ایتمسنه بناءً كرك سفر برلكدن اول وكرك صكره برچوق محللرده وقایع فجیعه ظهور ایتمش ایدی . اورفه وقعه‌سی ایسه ارمنیلكك [حیات دولته] قصد ایتدكلرینی قطعیاً تأویل كوتورمز برصورتده اثبات ایتمشدر. چونكه اورفه ارمنیلری اولا سوق وتهجیردن استثنا ایدلمشلردی. ثانیاً بومنطقه شرائط و اوصاف لازمه‌یی حائز بولندیغندن ارمنی مهاجرلرینك اسكانه تخصیص ایدلمش وبوراده ایلك ارمنی قیام وعصیانلرنده بیله ارمنیلر اهالئ مسلمه‌دن ضرر كورمه‌مشلر ، عین زمانده تجارتك ، اقتصادیاتك، صنایعك

اك مهم قسملرینی اللرنده طوتان ارمنیلر دائما اسلاملره نسبتله فوق‌العاده رفاه وسعادت ایچریسنده امرار حیات ایتمشلردی .

بناءً علیه اورته‌ده هیچ بر سائق یوق ایکن اسلام اهالینك كندیلرینه سلاح تدارك ایتدیره‌جك قدر صافیتدن ، حلم وسكونندن استفاده ایده‌رك عصیان چیقارلمسی ارمنی استقلالی پیشنده قوشان و سلامت تفكردن تماماً محروم اولان بو عنصرك بالخاصه دشمنلر ألنده نه حاله كتیرلدیكنی وحكومتك هرزمان كندیلرینه قارشی مقابله‌سی اضطراری مدافعه‌دن بشقه برشی اولمدیغنی تأیید ایدر .

قره حصار شرقی وقعه‌سی

ارضروم ، طربزون ولایتلریله هم حدود اولان قره‌حصار شرقی سنجاغی قومیته‌لرجه سیواس ولایتنك اك مهم مراكزندن بریسی ایدی . بو لواده‌ده اعلان مشروطیتی متعاقب هرشیدن اول قومیته‌لر سلاح ادخارینه باشلامشلر، معلملر ورؤسای روحانیه‌یی اك مفرط قومیته‌جیلردن انتخاب ، افكار اختلالیه‌یی بونلر واسطه‌سیله‌ده برقات دها نشر ایتمشلردی .

سفربرلك صره‌لرنده سیواس‌ولایتنك دیكر ملحقاتنده اولدیغی كبی بوراده‌ده شایان دقت برفعالیت كوریلیوردی. قومیته‌لر ارمنیلره اله‌جقلری وضعیت حقنده تعلیمات ویرمك ایچون خصوصی مأمورلر تعیین ایتدكلری كبی قره حصارك بیانجی قریه‌سی پاپاسی سپونیان‌ده صورت‌ظاهره‌ده پطریقخانه عائداتنی طوپلامق اوزره ارمنی قراسنی طولاشه‌رق « عثمانلی حكومتی اعلان حرب ایتدی . شمدی‌یه قدر جمع اولنان سلاحلرك استعمالی وقتی كلیور . آز زمان صكره توركلر روسلره مغلوب اوله‌جقلر، روسلر اوكدن، بز آرقه‌دن عثمانلی اردوسنی پریشان ایده‌جكز . وقتیله سلاحلری آلیركن استغنا كوسترنلر شمدی اكلایه‌جقلر و ارمنستانك تشكلنی كوره‌رك بو ایشلره چالیشانلری تقدیس ایده‌جكلر» دیه‌رك كلیسالرده قونفرانسلر ویرییور ، اقتضا ایدن تعلیماتی اعطا ایلیوردی .

صو شهری جوارنده‌کی وقوعاتی متعاقب اجرا قلنان تحریات اوزرینه اسلحه وبومبالرك حکومتك النه دوشدیکنی کورن قومیته‌جیلردن، فرار ایدن اشخاصدن بعضلری ایله سیواس وقایبی صره‌سنده اسمی کچن پاپاس کریخ عندالایجاب ملحقات حرکات عصیانیه‌سنی اداره ایچون‌ده بر مرکز اوله‌رق تعیین ایدیلن قره‌حصاره کلمشلردی . بیوك بر عصیان چیقارمق و ولایت منطقه‌سنی آلت اوست ایتمك ایچون هر درلو استحضاراتی اکمال ایده‌رك فرصته مترقب بولنیورلردی .

نهایت ۳۳۱ سنه‌سی حزیرانك ایکنجی صالی کونی صباحی فراری دردستی ایچون ارمنی محله‌سنه کیدن پولیسلر ایله برقاچ ژاندارمه اوزرینه اولردن آچیلان آتش ایله ومذکور پولیس و ژاندارمه‌لرك یرلره سرلمسی صورتیله عصیان باشلادی. لوانك ملحقاتله اولان مخابراتنی کسمك اوزره تلغراف وتلفون تللری درحال قطع اولندی . شهره حاکم ایکی یوز مترو ارتفاعنده‌کی برقیالق اوزرینه مبنی قره‌حصار قلعه‌سی اوته‌دن بری ارمنیلر طرفندن بوعصیاندن استفاده ایچون حاضرلانمش، ایچریسنده کندیلرنجه معلوم اولان محللره قرق اللی کشیلك برقوتی اوچ درت آی قدر اداره ایده‌جك ارزاق وجبخانه وبالخاصه فضله مقدارده بومبا قونلمش ایدی .

وقعه‌نك ظهورینی متعاقب ارمنی محله‌لرینك اسلام محلاتیله مناسباتنی کسمك ایچون تهیئه ایدیلن مازغاللی خانه‌لردن اهالیٔ اسلامیه وژاندارمه‌لر اوزرینه قورشون، بومبا یاغدیریلیر ایکن الی سلاح‌طوتانلرده بوآتشك حمایه‌سنده ارزاق وجبخانه‌لرینی آله‌رق رئیسلری معیتنده قافله قافله قلعه‌یه چکلدیلر . مصادمات صباحه قدر دوام ایتدی وارمنیلر تمامیله قلعه‌یه تحصن ایدرك مدافعه ترتیباتنی اکمال ایتدکدن صکره اسلام محلاتنه آتش ویردیلر . یانغین اولانجه شدتیله دوام ایدرکن اطفای حریق ایچون کیدن اسلام و عسکرلره قلعه‌دن و ارمنی محلاتنه حاکم قومیته‌جیلرك تحصنکاهلرندن قورشون وبومبا یاغدیرلدی. بر ایکی یوز خانه‌دن ماعدا بتون قره‌حصار قصبه‌سی محترق اولدی .

پیدرپی ورود ایدن قوای عسکریه ایله قلعه محاصره آلتنه آلندی. عصات هردرلو تسلیم تکلیفنی سلاحله قارشیلادقلری ایچون قلعه یکرمی بش کون محاصره‌ده قالدی . نهایت داخلده کیلرك موفقیتله اجرا ایلدکلری بر خروج حرکتنده اوچ یوزی متجاوز اشقیا فرار ایتدی وقالان قادین و چوجقلرله دیکرلری تسلیم آلندی . حریقك باعث اولدیغی یوز بیکلرجه لیرالق ضرر مادی‌یه ضمیمةً بو وقعه عسکر و ژاندارمه‌دن ایکیسی ضابط اولمق اوزره ٨٤ نفرك شهادتنه، ١٤٠ مجروحه ، اهالیدن ٣٠ شهید و ٢٠ قدر مجروحه مال اولدی .

قلعه‌یه تحصن ایلین قومیته‌جیلره تسلیم اولمه‌یی وحکومتك عاطفتنه مراجعتی تکلیف ایدن برقسمنك پاپاس کیریخ وانترانیکك امریله قلعه دروننده قورشونه دیزلدیکی ارمنیلرك افاداتیله تأید ایتدی . قلعه‌ده ذخیره ده‌پوسی اتخاذ ایدیلان درت مترو قطرنده وسکسان طقسان سانتیم عمقنده برداری انبارینك کورلمسی ویأنغیندن صکره‌ده قلعه‌ده تحصن ایدنلرك بغدای ، اون ، بلغور ، اکمك ، یاغ ، یورغان ، شیلته ومالزمهٔ سائره نقل ایتمش اولملری وقومیته‌لرك اعاشه خصوصنده اساسلی تدارکاتده بولنملری و ینه اك مهم ومدافعه‌یه الویریشلی محللرنده ومتعدد موقعلرده برقاچ کونده تعیین موقع ایله انشاسی عدیم الامکان بولنان پك چوق بوی سپرلرینك موجودیتی قومیته‌لرك برچوق زمان اول تدقیقات وکشفیاتده بولنه‌رق بورایی کندیلرینه اك مهم برنقطهٔ استناد اولمق اوزره احضار ایتدکلرینی تماماً اثبات ایدر .

خروج حرکتیله قورتیلان قومیته‌جیلر بووقعه‌یی متعاقب ولایتك اقسام مختلفه‌سنه یاییله‌رق اجرای مظالم وشنایعه باشلادیلر .

قره حصار عصیانی اوزرینه حکومت سنیه طرفندن ممالك اجنبیه‌ده بولنان مأمورین سیاسیه‌سنه تبلیغ اولنان ١٢ تموز ١٩١٥ تاریخلی عمومی تلغرافنامه‌دور:

حضورلری کرك مدافعهٔ مملکت وکرك استراحت عامه وداخلیه نقطهٔ نظرندن بادئ محاذیر کورونن ارمنیلرك مناطق مذکوره خارجنه ابعادی خصوصنده اتخاذ اولنان قرار معلومدر . دشمنلریمز افکار عمومیه‌یی علیهمزه چویرمك ایچون بونی‌ده بر بهانه عد ایله کندی‌غزته‌لرندن ماعدا، مقصدلرینه آلت‌ایندکلری بیطرف‌ممالك جرائدی واسطه‌سیله‌ده تحریف حقیقته چالشمقده وبوتدبیر احتیاطی‌یه دائر اولان الك اهمیتسز واوفاق وقایعی بیله کویا ـ صداقت کامله‌سنه رغماً ـ ارمنی عنصرینك الك ابتدائی ، الك طبیعی والك مقدس حقوقنه قارشی اجرا ایدلمش تجاوز شکلنده کوسترمکه اوغراشمقده‌درلر .

حکومت سنیه‌نك اختلالجی ارمنیلره قارشی اتخاذینه مجبور اولدیغی طرز حرکتك الزمیت معجله و مشروعه‌سنه دائر اعتراض وارد اوله‌میه‌جغی بدیهیدر . وقایع هرکون جهت عسکریه‌یه برچوق زمان اول ترتیب واحضار ودقیق بر صورتده تطبیق و اجرا ایدلمکده اولان مکمل برپلانك موجود بولندیغنی اثبات ایتدیکی کبی، روسلرله برابر بزه قارشی حرب ایدن ارمنیلرك بوحرکتی دخی مذکور پلان تفرعاتندندر . اشبو حرکت خائنانه وتفریقکارانه وقتیله آنجق خطوط حربیه وجوارلرنده منظور اوله کلمکده ایکن مؤخراً خط حرب کریلرنده و مناطق احتیاطیه‌ده دخی کورلمکه باشلامشدر . مثلا ۲ حزیران تاریخنده بش‌یوز مسلح ارمنی ، کندیلرینه التحاق ایدن بر چوق عسکر فراریسی همجنسلریله برابر قره‌حصارشرقی شهرینك اسلام محله‌سنه بالهجوم خانه‌لره‌آتش وضع ایدرك یانغین احداث وحکومت محلیه‌نك نصایح پدرانه و ائتلاف جویانه‌سنه تفنك وبومبالرله بالمقابله اهالئ محلیه‌دن عسکر وسیویل اوله‌رق یوز اللی کمسه‌نك مماتنی انتاج ایتمشلردر . حکومتك نصایح مؤثره‌سنك منتج صلاح اوله‌مامسی وبناءً علیه ماه مذکورك یکرمیسنه قدر قلعه‌نك عصات مذکوره النده قالمسی حسبیله نهایت حکومت محلیه طوپ و سائر آلات تأدیبیه استعماله مجبوریت کورمش و کندیلرینی تحت اطاعته آلمشدر . اوته‌ده بریده وقوعه کلمکده اولان بوکا شبیه حادثات عصیانیه مختلف حدودلرده بولنان قطعات عسکریه‌دن قوای لازمه تفریقنی ایجاب ایتمکده وحادثات مذکوره‌نك وقوعندن اهالئ ساکنه دخی طبیعی متضرر اولمقده بولندیغندن حکومت سنیه ارمنی اختلالجیلرینه قارشی بعض تدابیر اتخاذنده ضرورت کورمشدر. مرقومونك حدود منطقه‌لرندن ومناطق احتیاطیه‌دن تبعیدلری‌ده تدابیر مذکوره‌نك تطبیقندن عبارت اولوب مذکور قومیته‌جیلر بوصورتله روسلرك نفوذلرندن اوزاقلاشدیرلمشلر ومدافعهٔ ملیه وآسایش داخلی‌یی اضرار ایده‌میه‌جکلری بر منطقه‌یه کوندرلمشلردر .

فندیجق وقعه‌سی

زیتون ارمنیلرینک نقلی آثناسنده مرعش سنجاغیله جبل برکت ملحقاتنه طاغیلان چته‌لر فرصت بولدقجه قرای اسلامیه‌یه، عسکر قافله‌لرینه، ژاندارمه‌لره تعرض ایدرك کویلری احراق، اوکلرینه کلن معصوم اهالی‌یی فجیع صورتده شهید ایدییورلردی. نهایت زیتون، خاچین، مرعش ارمنیلرندن مرکب آلتی یوز قدر اشقیا تموز ۳۳۱ ده مرعشله بغچه قضاسی آره‌سنده ایواجق یایلاسنه آلتی ساعت مسافه‌ده بولنان فندیجق قریه‌سنه طوپلانه‌رق اعلان عصیان ایتدیلر. جوارده‌کی دورت اسلام قریه‌سی بونلر طرفندن احراق اولندی. تخلیص نفسه موفق اوله‌میان مذکور قریه‌لر اهالیٔ اسلامیه‌سندن عاجز واختیار وچوجقلرده بوصره‌ده مذکور قریه‌لرله برابریاندی. فندیجق مرعش عصیانی ایچون اس الحرکه اتخاذ اولنه‌رق اطرافده‌کی ارمنی قومیته‌جیلری‌ده چته‌لریله بورایه طوپلاندی. جوار ارمنی قراسندن ذخائر ومهمات جلب وجمع ایدلدی. دردنجی اردوی همایوندن ترتیب اولنان قوت وقتیله یتیشه‌رك قریه‌یی احاطه‌ایتدی. اشقیا قریه‌نك داخلی محیطی، غرب وشمالنده وبالخاصه جنوبنده‌کی تپه‌ده وجوده کتیردکاری بوی‌سپرلرندن مکمل سلاحلریله آتش آچه‌رق، بومبالریاغدیره‌رق پك منتظم صورتده تعرض ومدافعاتده بولندیلر. تخلیه ایتدکلری خانه‌لری، تحصنکاهلرینی آتشه ویره‌رك حرکاتی اشکال ایتدیلر. نهایت سپر محارباتی، سونکو هجوملریله تنکیل اولندیلر. ارشادلی مسلم قریه‌سندن اون ایکی خانه وکوبزلی مسلم قریه‌سندن اون خانه ایله برخرمنك احراق وسکسان یاشنده بر اختیارك بوغازلانمق صورتیله قتل وبوایکی کویدن برچوق اسلامك جرح اولندیغی، وقعه‌نك بدایتنده کلن ژاندارمه‌لردن ایکی شهید ایله اوچ مجروح بولندیغی وفندیجقده قالان یکرمی قدر اسلامك فجیع برصورتده پارچه‌لاندیغی، دولوکلی قریه‌سنده‌ده ۳۳ خانه ایله بش خرمنك احراق وقریهٔ مذکوره امامی مرعشلی محمد افندی ایله فقیه محمدك اوغلنك بوغازلانمق صورتیله قتل ایدلدکلری عندالتحقیق آکلاشلدی.

یوزغاد [بوغازلیان] وقایعی

یوزغاد سنجاغنك بوغازلیان قضاسنه تابع چاتماق قریه‌سیله یازبر طاغنده جولان ایدن یتمش کشیلك مسلح ارمنی اشقیاسی وانقره‌نك بالا، حایمانا، انقره حدودلرنده‌کی یکنام اورمانلرنده قوتلی ارمنی چته‌لری وینه بوغازلیانك چولخه‌لی قریه‌سی جوارنده قوزاس موقعنده، قیصرینك اوه‌رك قریه‌سی ارمنیلری طرفندن قوماندا ایدیلان متعدد قوللره آیرلمش اوچیوزه قریب مسلح ارمنی اشقیاسی کورلدی .

ینه یوزغاده تابع قوم قویو قریه‌سنه تحصن ایدن اوچ یوز قدر ارمنی اشقیاسی ٢ ایلول ٣٣١ کونی جوارده‌کی قرای اسلامیه‌یه آتش ویردیلر . صورت مخصوصه‌ده انشا ایدلمش سپرلردن ومازغال دلیکلرندن ژاندارمه وعسکر اوزرینه استعمال سلاحه باشلادیلر وچات کبیر قریه‌سی اورمانده تحصن ایدن ومقداری سکز یوزه یقین بولنان ارمنیلر اورمان ایچریسنده‌کی اق طاغ کچیدنده وقتیله احضار ایتدکلری سپرلردن عسکر وژاندارمه واهالی‌یه تعرضاتده بولندیلر . کونلرجه مصادماتدن صکره قزلجه اووه جهتنه دوغری فرار ایتدیلر .

انطاکیه‌ده بولنان ارمنیلرله خاچین ، زیتون ، مرعش ، اطنه جوارندن کلان قومیته‌جیلردن برقسمی معیتلرنده‌کی بش یوز ارمنیدن مرکب قافله‌لرله سویدیه ناحیه‌سی جوارنده وساحله یقین برتپه‌ده اجتماع واو ساحلده طولاشان فرانسز دونماسیله مخابره تأمین ایدرك رفع لوای عصیان ایتدیلر . تنکیللری ایچون سوق اولنان عسکره زرهلیلر حمایه‌سنده شدتله آتش آچه‌رق بر چوق افرادك شهادتنه سبب اولدیلر ونهایت دونما رفاقتنده بولنان نقلیه واپورلرینه کیره‌رك کیتدیلر . بوکا دائر ارمنی غزته‌لرینك اك مهملرندن بریسنده کوریلن آتیده‌کی مقاله مسئله‌نك ایچ یوزینه عائد تفصیلاتی جامعدر :

اسکندریه‌ده منتشر « هوساپر » غزته‌سندن عیناً ترجمه :

سلفکه قهرمانلری پورت سعیدده

« الیوم پورت سعیدده بولنان سلفکه فراریلری حقنده غایت موثوق منابعدن استحصال ایدیلن معلوماتدن، بونلرك یعنی فراریلرك ظلم واعتساف جهنمندن دکل، قهرمانانه برجربدن کلدکلری آکلاشیلیور. سلفکه‌نك بو قهرمان ارمنیلری، بیك بش یوز نظامیه عساکرینه اللی بش کون متوالیاً مقاومت ایتمشلردر. ارمنیلرده یوز اللی مارتین واردی. چاقمقلیلرو آو تفنکلری داخل حساب دکلدر. بونلر حاجین وزیتوندن تبعید ایدیلن ارمنیلر اولوب تورك حکومتنه صوك دقیقه‌لرینه قدر مقاومت ایده‌جکلرینه عهد ایتمشلردی. آره‌لرنده بش پاپاس بولنیوردی. قالوستیان، ابراهام، یوغون، اولوق. بونلر مقاومت واداره خصوصنده پك بیوك یارارلقلر کوسترمشلردر. چته‌نك رؤساسندن یوغون اولولی بدروس دیملکیان، صوك واپورله فراریلرك حیواناتنی نقله موفق اوله‌رق دون شهرمزه واصل اولمشلردر. مقاومت کونلرنده محاربلر اوزاقدن بر فرانسز زرهلیسی کوره‌رك هلال اشارتی حاوی بیاض بر بزله زرهلینك نظر دقتنی جلب ایتمکه موفق اولورلر. فرانسز قوماندانی ارمنیلرله مخابره‌دن صکره سواحلی طوپه طوتار وارمنیلری صندالرله زرهلی‌یه نقل ایتدیریر. محاربه دها برمدت دوام ایدر. وبواثناده فرانسز زرهلیسی ایکی دفعه پورت سعید وجبل موسی سواحلنه کیدوب کله‌رك بتون ارمنیلری پورت سعیده نقل ایدر. زرهلینك قپودانلری ومرتباتی ارمنیلری آرسلانلره تشبیه ایده‌رك « اکر بونلره جزئی بر قوهٔ امدادیه‌نك ارسالنه امکان اولسه‌یدی پك بیوك ایشلر کوره‌بیله‌جکلردی » دیمشلردر. »

هوساپر

یانغینلر

ارمنیلرك نقللری صره‌سنده ترك ایتدکلری قصبه‌لرده‌کی محلاته آتش ویردکلری یوقاریلرده ذکر اولنمشدی. قره‌حصاردن ماعدا ینه بو جمله‌دن اولمق اوزره ازمیت ارمنیلرینك اثنای نقللرنده روم واسلام محلاتنه صوقدقلری قونداقلر وقتیله بولنه‌رق برقاچ دفعه اطفا اولندیسه‌ده بالآخره کندی محله‌لرینه ویردکلری آتشله یالکز قصبه‌ده آلتی یوزی متجاوز خانه‌یی احراق ایتدیلر.

اماسیه ارمنیلری‌ده قصبه‌یه آتش ویردیلر. ١٤ محله‌ده ٢٠٠٠ ی متجاوز

خانه وبیکی متجاوز دکان محترق اولدی. بیکلرجه معصوم، بیگناه اهالی سوقاقلره دوکولدی .

خاچینده اللی اوچ ساعت دوام ایدن حریق نتیجه‌سنده قصبه‌ده تخمیناً ایکی بیک خانه ، بش کلیسا ، بش مکتب ، یوز اللی قدر دکان ، خان، بلدیه، دیون عمومیه ، رژی دائره‌لری محترق اوله‌رق آنجق سکز یوز خانه قالدی . بونلردن بشقه طربزون ، اردو ، بروسه وسائر محللرده‌ده محله‌لره ارمنیلر چیقدقلری صره‌ده آتش ویردیلر .

حلبده قومیته فعالیتی

اورفه وقعه‌سی نقل اولنان ارمنیلرله یرلرنده براقیلانلر آره‌سنده‌کی قومیته‌جیلرك عصیان و اختلال فکرندن قطعیاً آیرلمدقلرینی و زمان و محیطی مساعد کورنجه درحال فعالیته باشلادقلرینی کوسترمشدی . حلبده‌ده بو قبیلدن بیوك مقیاسده بعض ترتیبات یاپلدیغی عندالتحقیقات آکلاشلدی . ٣٣٢ سنه‌سی نیسانی ابتدالرنده باشده حلب ارمنی مرخصه وکیلی اولدیغی حالده حلبده مختلف ایشلرله مشغول دیاربکر ، معمورة‌العزیز ، خاچین ، زیتون ، صاسون فراریلرندن مرکب برقومیته تشکل ایتمشدی . بوقومیته‌نك مقصدی حکومتك مشغول بولنمسندن بالاستفاده دیکر ولایات اهالیسندن اولوب حلبده بولنان ارمنیلر آره‌سندن چته‌لر تشکیل والبسهٔ عسکریه اکساسیله بونلری بتلیس وموش طرفلرینه سوق ایدرك شمندوفر خطنی ، تونللری بومبالرله برهوا ایتدیرمك، ارزاق قافله‌لرینی اوردیرمق، رؤسای مأمورین ملکیه وعسکریه‌دن بعضلرینه قارشی سوء قصدلر اجرا ایتدیرمك ، یوللرده تبدیل هوا افرادینی ، اسلاملری قتل ایلك وبو صورتله روس اردولرینه التحاقلرینی تأمین ایتمکدی . سلاح ، عسکری البسه‌سی و لوازم سائره ایچون اقتضا ایدن مبالغ مرخصه‌خانه ایله بعض ارمنیلردن و قومیته افرادندن آلندی وتهدید مکتوبلرینه‌ده مراجعت ایدلدی . چته افرادینه اثنای انتخاب وسوقلرنده

« اساساً حیاتلری تهلکه‌ده اولدیغندن وذاتاً حکومت طرفندن تبعید اولنه‌جقلرندن بر زمان اول وطنلرینه عودت ایدرك اورالره کلمش اولان روس اردولرینه التحاق ایتملری وبو اردویه بیشدارلق ایدرك وطنلری ایچون چالشملری دها موافق اوله‌جغی وآنجق حلب ارمنیلرینك متضرر اولماملری ایچون وقوعاتك حلب حدودندن چیقدقدن صکره چیقارلمسی) توصیه وعین زمانده چته‌یه آلنان هر فرد آیری آیری تحلیف اولنمشدی. تحریك اولنان چته‌لره برقاچ لیرا مصرف ویرلمش، سلاحسز اولانلره ده یوللرده تصادف ایده‌جکلری پراکنده عسکرلری قتل ایدرك اللرنده‌کی سلاحك آلنمسی تنبیه ایدلمشدی . بو قبیلدن برچوق قافله‌لرك تسلیح ایدیله‌رك سوق اولندیغی وصوك دفعه‌ده صاسونه یکرمی بش شخصدن مرکب برغروب چیقارلدیغی، بونلردن اول زیتونلیلردن تشکیل اولنان چته‌نك ده مرعش وزیتون جوارنده فعالیتده بولنه‌رق تبدیل هوا افرادندن ایکی عسکرله اهالیدن برقاچ شخصی فجیع برصورتده شهید ایتدکلری اعترافلریله آکلاشلدی. قومیته‌یی تشکیل ایدن هیئت ایله بونلره معاونتده بولنانلردن دردست اولنان یتمش کشی اوزرلرندن الده ایدیلان اوزاق واسلحه ایله حلب دیوان حرب عرفیسنه تسلیم اولندی .

اعلان مشروطیتدن اول باشلایه‌رق بوکونه قدر جریان ایدن وقایعدن یوقاریدن بری تعداد اولنان حرکات ووقوعاتك مطالعه‌سندن تحصل ایده‌جك برقناعت واردرکه اوده ارمنستان خیالی آرقه‌سنده قوشان، ائتلاف دولتلری النده صاتلمش برر آلت اولان قومیته‌لرك کرك مملکتك وکرك ارمنی ملتنك باشنه مدهش برر بلا اولملری وبتون حرکات وفعالیتلریله دائما مملکتی، آرقه‌لرینه دوشنلری فلاکته سوروکله‌مش بولنملریدر .

تاریخ بوکا اك بی طرف وعادل برشاهددر : حکومت عثمانیه‌نك بدایت تأسسندن بری تابعیت عثمانیه‌ده ارمنیلر صوك زمانلره، یعنی قومیته‌لرك بالفعل

حركات عصيانيه يه ابتدارلرينه قدر بو مملكتده پك مسعودانه برحيات كچيرييورلر واسلام وارمنيلر متقابل برامنيت واعتمادله يشايورلردی . ماضيده هيچ بر زمان وجودی اولميان ، ارمنی قوميته لرينك خيالخانه لرندن باشقه بر يرده موقعی تعيين اولنه ميان (ارمنستان !) ك احياسی ، تأمين استقلالی فكری اورته يه سوريله رك عصيانلر باشلادقدن ، انكليزلر ، روسلر طرفندن بوفكرلر دها زياده تميه ايدلدكدن ، اوك اياق اولانلر معنیً ومادةً تشويق اولندقدن صكره ايسه بو اعتماد طبيعتی ايله بوزولدی . ومملكتك انقسامنی ، پارچه لانمسنی انتاج ايده جك بوقبيل تشبثاتك ده ملت حاكمه طرفندن بو صورتله قارشيلانمسی پك طبيعی ايدی . بوفكره معارض اولان ارمنيلرده يوق دكلدی . (هاروتيون آميرا) يعنی قازاز آرتين وامثالی ذواتك اعتراضاتی روس ، انكليز ، فرانسزلرك تلقيناتی ايله حركت ايدنلرك سوزلری آره سنده بوغديرلدی وكنديلری خائن ملت ، مستبد اولمقله ، خودكاملقله تلعين وتشهير ايدلديلر . فقط وقوعات بونلرك نه درجه يه قدر حقلی اولدقلرينی كوستردی .

مشروطيتدن صكره بالقان حربنه قدر كچن مدت قوميته لرك تشكيلات واستحضارات دوره سی ايدی . بالقان حربندن صكره تمثيل نسبی ، ولايات شرقيه اصلاحاتی ايله تكليفات وحركات باشلادی . حرب عمومی ايسه سنه لردن بری مختلف ماسكه لر آلتنده صاقلی قالان اصل چهره يی كوستردی . اوته دن بری حكومت بتون عصيانلری برحزب قليلك اثر تشويقی عد ايدييور ومسببلرينی اله كچيره رك تأديبه چاليشيوردی ؛ فقط صوك وقايع بو حركاتك اويله ظن اولنديغی كبی بر ، ايكی سبكمغزك ترتيب وتشبثيله اولمديغنی ، قوميته لرك ، قوميته جيلكك الك اوفاق قريه لره وارنجه يه قدر قول صالديغنی كوستردی . يوقاريده ذكر اولنديغی وجهله سفر برلكدن سكز ، طقوز آی صكره سنه قدر عصيانلره قارشی دائما اضطراری بر مدافعه وضعيتده قالمقله ، موضعی تدبيرلر اتخاذ ايتمكله اكتفا ايلدی ؛ فقط تبليغات واخطارات مكرره يه ، تدابير مانعه يه رغماً اردوی عثمانينك سلامتنی ، مدافعهٔ مملكتی تأمين ايچون بونلری مناطق حربيه دن اخراجه وخارجك نفوذندن اوزاق قاله جقلری محللره برلشديرمكه مجبور اولندی .

طبیعی وضعیت واحوال بومرکزده اولمسه ایدی حکومت عثمانیه‌یی بویله برقرار اتخاذ وتطبیقنه مجبور براقه‌جق هیچ برسائق اوله‌مازدی .

بتون قومیته‌لر وبونلره پیرو اولانلر فعالیت اختلالیه‌لرینی اردوی همایونك ساحهٔ حرکاتی اولان یرلردن باشقه محللره قدر توسیع ایتمامش اولسه‌لردی ، طبیعی حکومتك مجبوراً واضطراری اوله‌رق اتخاذ ایتدیکی بوقرارك تطبیق اولنه‌جغی مناطق محدود ومعین قاله‌جقدی. فقط ایلك ضربه‌لرله ییقیله‌جغنی ظن ایتدکاری حکومتك دهاحالا اثرحیات وفعالیت کوسترمسنه بر درلوعقل ایردیره‌مین قومیته‌لر وضعیتلرینی تبدیل ، حرکات عصیانیه‌یه نهایت ویرمه‌یی خاطرلرینه بیله کتیرمیورلردی. وصرف بوذهنیت ایله هرطرفده فعالیتده بولنیورلردی .

اخراجك یالکز قومیته‌جیلره حصری امکانی یوقدی ؛ چونکه باشلرنده پطریقخانه اولدیغی حالده قومیته‌لرك اوتوز بش ، قرق سنه‌لك فعالیتی نتیجه‌سی اوله‌رق تشکیلات اك اوفاق کویلره وارنجه‌یه قدر توسیع ایدلمش ، هرقریه‌ده قومیته شعبه‌لری تأسیس ، چته تشکیلاتی اجرا اولنمش ایدی . بوحال وقایع عصیانیه‌نك ، یوقاریده کچن قومیته مخابراتنك تدقیقیله تأید ایدر . ارمنیلرك چیقارلدقلری محللردن تعیین اولنان مناطقه هردرلو احتیاجلری تأمین اولنه‌رق منتظم برصورتده سوقلری حکومتجه پك زیاده ملتزمدی. وبوخصوصده ایجاب ایدن تبلیغات ایفا وتدابیر لازمه اتخاذ اولندی ؛ فقط هرشیدن اول مملکت حال طبیعیسنده دکل ، حربده بولنیوردی . برطرفدن حدودلرده دشمنله چارپیشیلیر ، دیکر طرفدن هرکون بر طرفده ظهور ایدن ارمنی عصیانی باصدیریلیرکن ، بتون وسائط نقلیه‌سی اردو ومملکتك احتیاجاتی اوغورنده قوللانیلیرکن بوجهته نه قدر زیاده اهمیت ویریلیرسه ویرلسین ، آنجق امکانله متناسب اوله‌بیلیردی ؛ مع‌مافیه وسائطك مهم برقسمنی بوخصوصك تأمینی ایچون ترك ایتدی ، مأمورلرینی ، عسکر وژاندارمه‌دن بیوك برقوتی قافله‌لرك مرفهاً وسالماً سوقلرینه تخصیص ایتدی . اك اوفاق بر واسطه‌نك ، اك جزئی برقوتك بیله فوق‌العاده قیمتدار اولدیغی بو زمانده ، باخصوص حیات و استقلالی صره‌سنده بونسبتده برمعاونت پك بیوك برفداکارلق دیمکدی ؛ فقط قوتلرینه ، شخصلره

ينه پك بيوك برقيمت ويرن قوميته‌لر بو قافله‌لره سيرجى وضعيتده قاله‌مديلر . قافله‌لرك تخليصى كنديلرى ايچون بر وظيفهٔ مليه ! تلقى اولنيوردى . بناءً عليه اركلكرى خط حربده بولنان اسلام قريه‌لرينه، بو قراده‌كى معصوم اهالى‌يه تجاوزله اجراى ملعنت ايدن، قهرمانلق كوسترن ايكيشر، اوچر يوز موجودلى چته‌لر بو قافله‌لرك يوللرينى كسديلر و اكثر يرلرده ارمنيلره رفاقت ايدن ژاندارمه وعسكردن برچوغنى شهيد ايدرك، قافله‌لرى طاغيده‌رق تخليص وحقيقت حالده سفيل وپريشان ايتديلر. مع‌مافيه ينه حكومت ايجاب ايدن يرلرده اعاشه مركزلرى، منزللر تشكيل ايدرك ممكن مرتبه قافله‌لرك مرفها سوقنه چالشدى. چيقاريلان ارمنيلرك اموال منقوله وغير منقوله‌لرينى ضياعدن محافظه ايچون برقانون نشر ايتدى. وتطبيق احكامى ايله اشتغال ايتمك اوزره محللرينه ارباب اقتدار ورويتدن مركب قوميسيونلر اعزام ايلدى. مروى اولان سوء استعمالاتك محللرنده تحقيقى ومجرميتلرى ثابت اولانلرك تجزيه‌سى اولنمق اوزره ديوان حربلره توديعى ايچون‌ده شايان اعتماد ذواتدن مركب متعدد هيئات تفتيشيه ترتيبيله تعين اولنان مناطقه اعزام ايتدى . بو هيئتلر طرفندن عند التحقيق سوء استعمالى كوريلن اشخاص ديوان حربلره توديع وشدتله تأديب اولنديلر . والحاصل حكومت، حال حربده اولديغى حالده ارمنيلرك جان ومالجه متضرر اولمامسنه بذل مقدرت ايلدى. وبو مقصدينه امكان دائره‌سنده موفق اولدى .

ارمنيلرك ساكن بولندقلرى مواقعدن چيقاريله‌رق اردوى همايونى تهديد وآسايش مملكتى اخلال ايده‌ميه‌جكلرى ديكر مواقعه ايصاللرى حكومت ملكيه وعسكريه‌جه كوريلن لزوم مبرمه مستند بر تدبير اولديغى ايضاح اولنمشدى . شرائط مسروده تحتنده بو قرارك اتخاذ وتطبيقنه پك بيوك بر لزوم وايجاب عاجل واردى . اساساً حيات وبقاسنى تأمين ايچون بيكلرجه اولادينى حرب ميدانلرنده فدا ايدن، بلا تفريق جنس ومذهب بتون اهاليسندن وطنه قارشى هر زماندن زياده بر مربوطيت بكله‌ين بر دولتك كنديسنى داخلده اشغاله، ارقه‌دن اورمغه چاليشانلره قارشى بويله برقرار اتخاذ ايتمسى اك طبيعى ومشروع وعين زمانده استعمالنك اهمالى قطعياً جائز اوله‌ميه‌جق برحقى ايدى .

ارمنی مظالمی

— ١ —

ارضروم ولایتی

تخریبات ومظالم حقنده تحقیقات اجراسی ایچون مأمور ایدیلن قومیسیونك راپورلری بروجه‌آتیدر :

٢٤ مایس ٣٣٢ صالی کونی بیوجك بر قریه اولان قوری قوله مواصلت ایتدك. بوکوی ارمنیلر طرفندن یاپیلان تخریباتدن ناشی الیم برمنظرهٔ خرابی‌یه دوچار اولمش ایدی. انقاض پریشانی، اجرا قلنمش اولان دنائتلرك صانکه لسان حال ایله برر شاهد صامتی ایدی. بوایصسز خرابه‌یی فرط تأثرله انطاقه چالیشیرکن میزکیك قریه‌سندن عائله‌سیله برلکده هجرت ایتمکده بولنان تخمیناً آلتمش بش یاشلرنده قیامحمد نامنده براختیاره تصادف ایتدك. بوزواللی بدبخت آدم میزکیك قریه‌سنده ارمنی چته‌لری طرفندن ارتکاب اولنان شناعتلره بردها هدف اولمامق ایچون ارزنجانه هجرت ایدییوردی. شاهد اولدیغی فجایع حقنده معلومات طلب ایلدك. مع‌القسم افادات آتیه‌ده بولندی: «نسوان وصبیانی تعرضدن قورتارمق ایچون بنالرده تحت‌الارض انبارلرده، ذخیره قیولرنده صاقلامغه مجبور اولدق. ارمنیلر مخدرات اسلامیه‌یی بولامایجه بوسبتون پرتهور کسیله‌رك اله کچیردکلری ارککلری قتل واتلاف ایله‌یورلردی. میزکیك قریه‌سنده اسماعیل نامنده قرداشمی قورشونله قفا طاسی پارچه‌لانمق صورتیله شهید ایتدیلر. آلتمش یاشلرنده کرد احمد نامنده براختیارك سونکو ایله کوبکندن واسعد نامنده‌کی اوغلنك‌ده قلیج ضربه‌لریله بویندن اوریله‌رق برطرز وحشیانه‌ده شهید ایدلدیکنی وثابت اوغلی مدد وعلی اوغلی اغا ایله طورسون اوغلی حسنی‌ده انواع مظالم و اشکنجه ایله تلف ایلدکلرینی بالذات کوردم. هله طورسون اوغلنك حرمی عزت‌خاتونی اویله بر اذیتله قتل ایتدیلرکه بونلری اونوتمق قابل دکلدر. بیچاره قادینك صاغ

باجاق بودینیءادتا قیمه طوغرارجه‌سنه سونکوایله پارچه‌لادیلر» دیدی. بونلری نقل ایدرکن متمادیاً آغلایور، کوردیکی قورقنج فجایعك تأثیریله پك متهیج بولنیوردی.

تمثلك اوچ درت اختیارله ظلمدیده برکنج قیزوبرقاچ قادیندن بشقه سکنه‌سی قالمیان (تره‌پوسه‌ك) قریه‌سنه ۲۴ مایس ۳۳۲ صالی کونی ساعت یدی بچقده واصل اولدق. بوکوی اختیارلرندن صدد اوغلی موسی ایله مختار حسین، سلیمان اوغلی خرم مع القسم شاهد اولدقلری مظالمی نقل وحکایه‌یه باشلادیلر :

« روسلردن اوکجه تره‌پوسه‌که کلن ارمنی چته‌لرینك یاپدقلری یغما و غصب ایله مظالم سویلمکله بتمیه‌جك درجه‌ده چوقدر. ارمنیلر؛ کنج ارککلری بربرر سوقاقلرده قودورمش کوپکلر کبی قتل واتلافه باشلادیلر. قادینلری فعل شنیع اجراسندن صکره انواع حقارتله وحشتلرندن خارج براقدیلر . بونلر ؛ قتل نفوس ایله اکتفا ایتمیه‌رك ارزاق ، اشیاء مزینات ، نقود وحیواناتدن نه بولدیلر ایسه آلوب کوتوردیلر. قتلدن قورتیلان برطاقم عمل مانده ارککلری‌ده ارضرومه سوق ایتدیلر. وقتیله ترجان قاضیلغنده بولنمش اولان مرحوم خالدافندینك حرمی اللی یاشلرنده عایشه خانم بتون مزیناتنی ویره‌رك عصمتنی قورتاره‌بیلدی . دشمنك بوکویده‌کی مظالمندن قورقان یکرمی قدر قادین فجاءً وفات ایتمشدر . روس قوماندانانه واقع اولان مراجعتمزده پاره ایتمیوردی . چونکه روسلر ارمنیلرك بوحرکتلرینه اغماض عین ایدییور و اشتراك بیله ایلیورلردی . ینه بوکویده مقدادك زوجه‌سی صونا خاتون عرضنی تجاوزدن قورتارمق اوزره ثروت موجوده‌سنی تشکیل ایدن اوتوز لیرایی ارمنی چته رئیسنه ویردیکی حالده مزبوره‌یه پك شنیع برصورتده تجاوز ایلدیلر . »

بو افاداتی بالاستماع آییرلدق. قرق خانه‌دن عبارت اولان (سیکی) کوینه کیتدك . بو کویده تخریب ایدلمدك برایکی خانه قاله‌بیلمشدی. روسلرك معاونتیله ارمنیلرك اشغالنده قالدیغی مدت ظرفنده ذخائر وحیوانات متعلق نه‌وارسه آلنمش وارککلری جمع ایدیله‌رك ارضروم جهتلرینه سوق ایدلمشدر .

بالآخره کلن روس مفرزه‌سی قوماندانی آرسلان نامنده قزانلی بر مسلمان

اولدیغی ایچون بوراده عرضه تسلط ایدیله‌مه‌مش دینیله بیلیرسه‌ده ینه شوراده بوراده کیزلیجه ارمنیلر طرفندن دمیر اوغلی مرادك زوجه‌سی زینب ، احمد اوغلی محمدك رفیقه‌سی حوا ، یاغز اوغلی محمدك قیزی کللی ، بشیر اوغلی شاکرك قیزی ذکیه ، یاویلی حافظك قیزی فهیمه ایله بشیر اوغلی رأفتك حرمی دیکر فهیمه‌نك شنیع برطرزده عرضلری هتك ایدلمشدر .

محافظهٔ عصمته چالیشان بر مسلمان قادینی بومبا ایله شهید ایدلمشدر . وقتیله بالرضا بر ارمنی قادینی ایله ازدواج ایدن یاویلی حافظك ارمنیلر سونکو ایله کوزلرینی چیقارمشلر، زوجه‌سیله اون بش یاشنده‌کی کریمه‌سنی آلوب کوتورمشلردر.

بو کوچك کویده‌ده بو قدر فجایعك جریاننه واقف اولدقدن صکره تدقیقاته دوام ایتمك اوزره بورادن انفکاك ایتدك .

سیکی کویندن حرکتمز کونی ساعت اونده کوکطاش قریه‌سنه کلدك . بو کویده اولکیلر کبی ارمنیلرك تعرض و تخریباتندن قورتیله‌مامشدی . ارمنیلر طرفندن کویك اشغالنده حاضر بولنه‌رق برطرفه کیده‌مین ویاپیلان مظالمی مشاهده ایدن رشید ، محمود ، حسن ، موجود چاوش ، مولود اغا ، حسین چاوش ایله دها بعض اختیارلره یمین ویردیریله‌رك افاده‌لرینه مراجعت ایدلدی:

« ارمنیلرك بالتفریق پاسینلره کوندردکلری اون درت کنجدن اوچی فرارله کوکطاشه عودت ایتدیلر . بونلرك سوزلرینه کوره ایچلرندن ایکی کنج آچلقدن تلف اولمش و دیکر ایکی کنج‌ده سونکو ایله پارچه‌لانمشدر . بو کویده سکز طقوز یاشلرنده قیزلرده داخل اولدیغی حالده عموم قادینلرك ناموسلری هتك ایدلدی . مائلك کلینی هدیه نامنده‌کی قادینی هفته‌لرجه یانلرنده آلیقویه‌رق قوللانمشلر و زواللی بالآخره بیك مشکلاتله فرار ایده‌رك نیم مرده برحالده کله‌بیلمشدر و باشندن لچین فلاکتی اغلایه‌رق اکلاتمشدر . کویده یکرمی یدی خانه تمامیله ییقلمشدر . کوکطاش اهالیسی بو شناعتلری یاپان ارمنیلرك اکثریسنك ترجانلی اولدقلرینی کورمشلر و بونلری شخصاً طانیدقلرینی افاده ایتمشلردر. ازجمله انترانیك پاشا نامیله یاد اولنان کوتورلی آلکسان اوغلی انترانیك، چیلی نیزلی نشان ،

آرمناق تاقونك اوغلی اولوس، موسیك اوغلی سحاق ورفقاسی اولدیغنی طانیمشلردر. ارمنیلر کویك جامعنی‌ده تخریب ایتدکدن صکره بالالتزام آخوره چویره‌رك تلویث ایتمشلر وبویله‌جه مقدسات اسلامیه‌یه تجاوزدن کیری طورمامشلردر. ۷ ـ ۹ یاشلری آره‌سنده اوچ قیز چوجغنك بکرلری ازاله ایدلمشدر. »

بورادن « آلیریق » قریه‌سنه حرکت ایتدك. بو کوی‌ده مظالم وتعدینك اك مدهشنه صحنه اولدیغنی واضحاً کوستریبوردی. اغنیادن محمد بك بعض کویلیلرله برلکده یمین ایده‌رك کوردکلرینی کمال تأثرله حکایه ایلدیلر:

محمد بك دیبوردی‌که: « ارمنیلر قوری قولده‌کی قوناغمی تخریب ایتدیلر. اوچ یوز یوك ذخیره ایله ایکی یوز قویونمی وبر چوق مواشی و حیواناتمی وآلتی یوز لیرالق نقد موجودیمی ورفیقه‌مك تکمیل مزیناتنی غصب ایتدکدن صکره، عمجه زاده‌م مجید بکی ؛ دایی زاده‌م اغا اوغلی احمدی قویون بوغازلر کبی کسدیلر. عمجه‌مك اللی یاشلرنده‌کی سقط مه‌چی نامنده‌کی حرمنی اختناق ایده‌رك شهید ایلدیلر. » محمد بك تأثرندن اغلایوردی.

بوندن صکره کویلیلرده‌باشلرینه‌کلنی اکلاتدیلر: « کویده عرضنه تجاوز ایدلمه‌مش هیچ بر قادن قالمادی. ایچ آغاسی محمدك طورونی وامیرخانك قیزینی، باسینك طورونی ومحمد اونباشینك قیزی یکرمی یاشلرنده اسمایی بر مدت قوللاندقدن صکره ارمنیلر برابر آلوب کوتوردیلر. کویمزك امامی ملا شکری افندینك سکز یاشنده‌کی قیزی فاطمه‌یی، کذا بیکباشی اوغلی شاکرك سکز یاشلرنده‌کی کریمه‌سی نکاری، صیلغلی علی مصطفانك یدی یاشنده‌کی قیزی منوری جبراً آلوب بکرلرینی ازاله ایلدیلر. ینه قریه‌مزدن قرق بش یاشلرنده علی اوغلی سلیمانی قلیج ضربه‌لریله پارچه‌لادیلر. آلتمش یاشلرنده‌کی کوچك عمر اوغلی احمدك خسته‌لغنه باقمیوب آیاقلر آلتنده چکنیه‌رك شهید ایتدیلر. کویمز؛ انترانیك پاشا نامنی آلان کوتورلی آلکسان اوغلی انترانیك وارقداشلرینك پك چوق شناعتنه معروض قالدی. کوردیکمز مظالمی سویلمکله بتیرمك قابل دکلدر. » دیه آغلامغه باشلادیلر. یورك تحمل ایتمه‌ین شو منظرهٔ الیمه قارشیسنده بورادن‌ده آیرلدق.

ساعت سکز بچقده «پارسنیك» قریه‌سنه کلدك. بوراده‌ده حیوانات و مواشیدن، کویلیلرك اشیای بیتیه‌لرندن هیچ برشی قالمامشدی. کویلیلرك مع القسم افاده‌لرینه نظراً ارمنیلر بوراده‌ده عرضلرینه تجاوز ایتمدك قادین ویا قیز براقمامشلر وایشه یارایان ارککلری آییره‌رق ارضرومه کوندرمشلر، جامع شریفی تخریب ایتمشلر، قبرستانی ییقمشلردر. موسی اوغلی فهیم اسمنده بر اختیار ایکیسی کورکلری آراسنده و بریسی قالچه‌سنده اولمق اوزره ارمنیلردن آلدیغی اوچ مدهش بچاق یاره‌سنی کوستردی. ارمنیلر طرفندن وحشیانه شهیدایدیلان پاسینلی خلیلك اوغلی اولدیغی اکلاشیلان کوچك برچوجق کلدی و آغلایه‌رق باباسنك صورت شهادتنی اکلاتدی. بومعصومك شوسوزشناك حالنی هیچ برقلم تصویر ایده‌مز.

٢٨ مایس ٣٣٢ ده ترجان قضاسنك مرکزی اولان (ماما خاتون) قصبه‌سنه کلدك. قصبه‌ده اماکن موجوده‌نك بشده‌دردی ییقدیرلمش، جامع شریفك منبری هدم ایله کلیسایه قلب وتحویل ایدلمش ومناره‌یه چاك طاقلمشدی. ارمنیلر بعض روس قازاقلریله برلکده خانه‌لری یغما ایتمشلر وجبراً بر چوق قادین وقیزلرك عرض وناموسلرینی هتك ایلمشلردر. ماما خاتونلی بایرام اوغلی ادهم ك، متوفی ژاندارمه چاوشی جمالك، دده‌اوغلی حسینك وبلدیه کاتبی بکر افندینك عائله‌لریله کراز اسمنده‌کی قادین تجاوزه معروض قالمشلردر. بونلردن جمال چاوشك حرمی، مدافعهٔ ناموس ایچون مقاومتده بولنه‌رق موفق اوله‌مینجه انتحار ایلمشدر. آشجی سلیمك خانه‌سی تخریب واموالی یغما ایدلمشدر. کندیسی‌ده اعدام ایدلمك ایچون ارانلمش ایسه‌ده ارمنیلر بوله‌مامشلردر.

دیکر کویلرده اولدیغی کبی بورادن‌ده بر طاقم کنجلر بالتفریق ارضرومه سوق اولنمشلردر. مرکز قضایی ترك ایتدکدن صکره (ژازاوارتیك) قریه‌سنه واصل اولدق.

بوراده ارمنیلر پك چوق تخریبات ایقاع وبر چوق مدهش مظالم ارتکاب ایلمشلردر. قیز وقادینلرك عرضلرینه جبراً تسلط ایتمشلر، عائله‌لرینی مدافعه‌یه چالیشان یدی کشی‌یی چولوق چوجقلریله برلکده شهید ایلمشلردر.

شهید ایدیلنلرك اسملری شونلردر : ثروت اوغلی سلیمان ، مصطفی اوغلی طوراق ، سلیمان اوغلی محمود ، مصطفی اوغلی طورسون ، چاوش مصطفی اوغلی مائل ، رشدی ، محمد ، بایبوردلی مصطفی . بونلردن مصطفانك حرمی فتحیه‌یی مقاومت ایتدیکی ایچون سونکو ایله پارچه‌لامشلردر. ١٢ یاشلرنده نوریه ایله ینه اوسنده منجی اوغلی عثمانك قیزی پلوقه ، عارفك قیزی اون یاشلرنده قدریه ، عثمانك حرمی حسنیك ، ثروت اوغلی سلیمانك خانه‌سنده مقیمه کنج برقادین ارمنیلر طرفندن انواع اشکنجه و جفا ایله افعال شنیعه‌یه معروض براقلمشلر، بوکویك اختیار قادینلری بیله تجاوزدن مصون قالمامشلردر. هرقادینك حصه‌سنه اون ایله اوتوز آره‌سنده ارمنی اصابت ایتدیککنی زواللی قادینلر فریاد وفغان ایله معالقسم اکلاتدیلر . بورادن حرکتله (آق طاش) قریه‌سنه مواصلت ایلدك :

بر طاقم اختیارلرك وقاله‌بیلن بعض قادینلرك معالقسم بیاناتنه‌نظراً ارمنیلر، کوی مختاری ادهم اغانك دیجك ایله بلنی قیرمشلر ، اهالی ، قادین وقیزلری صعب‌المرور طاغلرده‌کی مغاره‌لره کیزله‌یه‌رك ناموسلرینی‌وقایه‌یه موفق‌اوله‌بیلمشلردر. یالکز خسته‌لغنه بناءً برطرفه کیده‌مه‌ین زبیده نامنده اون‌بش یاشلرنده برقیزك پك لئیمانه بکری ازاله ایدلمشدر . زواللی قیزجغز تأثرندن دفعاتله انتحاره تشبث ایتمش ایسه‌ده منع اولنمشدر .

یورکلر پارچه‌لایان شو مظالم قارشیسنده صیزلامامق قابل دکلدر . هیئتمز بوکویده‌کی تحقیقاتنی اکمال ایده‌رك (هوغیك) قریه‌سنه حرکت‌ایتدی. بوکویده ارمنیلر طرفندن تخریب ایدلمش، جامع شریفی آخوره قلب اولنمشدر . بوراده تصادف ایتدیکمز بعض کویلیلرك بعدالقسم افاده‌لرینی‌ضبط ایلدك. بوافاداته‌نظراً اموال واشیا کاملاً غصب ایدلمش واهالیدن خنجر اوغلی حسن، حسین اوغلی طورسون، حسن اوغلی محمد ایله والده‌سی حسن اوغلی اسماعیل، حسین‌اوغلی علی ، حسن اوغلی خالص ، حسن اوغلی محمود انواع مظالم واشکنجه ایله پك فجیع برطرزده شهید ایدلمش، مصطفی‌اوغلی عثمان ، طوراق قیزی سیاره، طقوز

یاشنده مصطفی اوغلی عاشر و آلتی یاشلرنده بر طفل معصوم اولان ملامصطفانك کریمه‌سی قلنجله پارچه‌لانمشدر . مصطفی بك چفتلکندن محمد علی طوراق ، رضوان اوغلی حسین وزینل اوغلی کولی شهید ایدلمش وبونلردن زینل اوغلی کولی متمادیاً ضرب اولندقدن صکره عادتاقصاطوردایله پارچه‌پارچه طوغرانمشدر. بورادەکی مظالمەده بو صورتله آکاه اولدقدن صکره (پکریج) قریه‌سنه‌اوغرادق. بوبدبخت کوی‌ده‌ارمنی مظالم وشناعتنك پك ایکرنج شکللرینه صحنهٔ وقوع اولمشدر. اموال واشیا یغما ایدلمش، جامع شریف تخریب وتلویث اولنمش، هرطرف تعدیات خونخوارانه‌یه دلالت ایتمکده بولنمشدر . اهالیدن تصادف ایده‌بیلدیکمز بعض کیمسه‌لرك بعدالتحلیف آلنان افاداتی بروجه آتیدر :

« دشمنله برلکده کویه‌داخل اولان ارمنیلر قره‌چایلی امراه ایله محمودك یولده تصادف ایتدکلری بری آلتی دیکری یدی یاشلرنده ایکی معصوم چوجغی آلمشلر ، کلیسا قپوسنك اشیکنه کوتوره‌رك اوراده قویون بوغازلر کبی ذبح ایلدکدن صوکره سرمقطوعلرینی کلیساطرفنه، کوکده‌لرینی‌ده قپونك اوکنه براقمشلر واختیارلردن فتاح اوغلی احمدی ، میرك احمد افندی‌یی ، احمد اوغلی حلیمی، آقو اوغلی قیا اونباشی‌یی ، جده‌لی محمدی ، محی اوغلی ملایی ، محمدچاوشی ومخدومی عثمانی، صود اغایی ، حافظ اوغلی خلیلی، دلال اوغلی صبری‌یی ویدی یاشنده‌کی اوغلی حقی‌یی ، مصطفی اوغلی ذهنی‌یی ، یوسف اوغلی موجودی ، درت یاشنده‌کی قرداشی ایوبی ، قادینلردن آلتون طاشلی مولودك والده‌سنی ، قیزلردن شیخ بشیرك اون‌بش یاشنده‌کی قیزینی ، مصطفی‌نك آلتی یاشنده‌کی کریمه‌سی فاطمه‌یی، قارصلی بحرینك سکز یاشنده‌کی قیزی نعیمه‌یی، درت‌یاشنده دیکر قیزی اسمری پك فجیع برصورتده قتل وشهید ایلدیلر . پیکریجلی احمد بك خانه‌سنه التجا واختفا ایدن یوز اللی قادینله مومی‌الیهك عائله‌سنه ومما خاتونلی مصطفی افندینك بری اون ایکی ، دیکری اون درت‌یاشنده‌کی ایکی قیزینك، قره‌چایلی سلیمك بر قیزینك، مختار ملا شکرینك یدی یاشنده‌کی کریمه‌سنك، بش‌یوزی‌متجاوز ارمنی طرفندن بالهجوم قیز وقادینلرك ناموسلری هتك ایلدیکی وبونلردن تسلیم

نفس ایتمین درت قادینله عزت خاتون اسمنده اوتوز یاشنده برقادینك بوغاز-
لانه‌رق قویویه آتلدقلری ملا شکری ایله رفقاسنك کمال تأثرله واقع اولان
افاداتندن آکلاشلمشدر. هیئتمز کویه واصل اولدیغی زمان ذکر ایدیلان شناعته
قربان اولان عزت خاتونك کسیلمش باشی هنوز موجود ایدی . بو زواللی
قادینك بر یاشنده‌کی معصوم قیز چوجغنك پارمغنده‌کی یوزوکی آلمق ایچون
پارمقلرینی کسمشلردر . بو کویك اختیارلرندن طورسون اغا اسمنده‌کی ذاتی
بویندن طاقدقلری بر ایپ ایله قویو باشنه کوتوره‌رك باش آشاغی آصه‌رق
اولدیره‌جکلری بیانیله پاره ایسته‌مشلر، نقد موجودینی ویردیکی حالده برچوق
اشکنجه‌دن صکره بوینك ارقه‌سندن قصاطوره ایله کسمکه باشلامشلر، نهایت
هرنه‌دنسه ترك ایدرك کیتمشلردر. مومی الیه بوینده‌کی مدهش جریحه ایله
طرفمزدن کورلمشدر . بو کویده ایقاع اولنان مظالم بی حد وحسابدر .

ایلیجه ناحیه‌سی مدیری — ولایت حقوق مشاوری

شکری — کمال

خنس اهالیسندن علی افندی، حاجی یوسف ایله توفیق افندی بن یعقوبك
مع القسم ضبط اولنان افاده‌لری بروجه آتیدر :

روسلره پیشدارلق ایدن ارمنیلر اوغرادقلری کویلرده‌کی نفوس ذکوری
کاملاً قتل عام وقادینلره‌ده تعرض ایله انواع شناعت اجرا ایلدیلر . چوجقلرله
اختیارلر بیله بونلرك مظالم وحشیانه‌لرندن قورتیله‌مدی . برطاقم عجزهٔ نسوانی
خانه داخلنه قویه‌رق آتش ویردیلر. وحامله قادینلرك چوجقلرینی سونکولره
طافه‌رق تشهیر ایتدیلر . بوحاله مهاجرته مجبور اولان وهربری برصورتله حیاتنی
قورتاران یوزلرجه کشیلر شاهددر . بش یوزی متجاوز عجزه طاقمندن ارککارله
پك چوق نسوان وصبیاندن مرکب برقافله ارمنی وروسلر طرفندن اربه‌دره‌سی
نامنده‌کی موقعه کوتوریله‌رك اوراده قورشون وقلنجله اتلاف ایلدیلر .

ارمنی چته‌لرینك مظالم وشناعتلرندن بریسنی کوسترن بووقعه حضوریمزده آغلایه‌رق بیان ایدلمشدر .

ژاندارمه طابور قوماندان وکیلی	پولیس قومیسری
محمد	اسماعیل

خنسلی حاجی جعفر آغا زاده حاجی عیسی افندی ، دلال علی وقهوه‌جی خیرالدینك معالقسم آلنان افاده‌لریدر :

« عسکریمز چکیلدکدن صوکره ارمنی چته‌لری روس اردوسنه پیشدار اوله‌رق قصبه‌یه کیردیلر . چوجقلوه وارنجه‌یه‌قدر اللرینه کچن ارککلری عقورانه قتل ایدییور ، قادینلرك عرضلرینه کچیور ومعصوم باکره قیزلره علناً فعل شنیع اجرا ایلیورلردی . ارمنی چته‌سنه منسوب افرادن برقاچی فاطمه اسمنده برقادینك قوجاغنده‌سوت امن چوجغنی آتشه آتمش وبدبخت والده‌یه کباب اولان یاوروسنی یه‌سنی اولوم تهدیدیله تکلیف ایتمشلردر . مخدرات اسلامیه‌دن حسنه مالك اولانلرله کنج قیزلری تفریق ایده‌رك ناموسلرینه تجاوز ایده ایده روسیه‌یه طوغری کوتوردیلر. قصبه‌مزده یاپیلان مظالم تصویر اولنمقله بیتمز . »

ارکنه مدیری نامنه	اعضا	اعضا
حسین حسنی	یس	محمد حنفی

ارضروم ولایتی داخلنده روس اردوسنه پیشدار و رهبر اولان ارمنی چته‌لرینك ایقاع وارتکاب ایلدکلری مظالم حقنده مقام ولایتجه یاپیلان تحقیقات وتدقیقات خلاصه‌سیدر :

«روسلرك اشغال ایلدکلری ساحه‌لرده‌ارمنی چته‌لری طرفندن‌اهالیٔ اسلامیه‌یه

قارشی یاپیلان مظالم باشلی باشنه بیوك بر تاریخ تشکیل ایدر. بدایتده اردومزك ایلریله‌مسی اوزرینه حدود اصلیه‌یه چکیلن روس اردوسیله برلکده پاسینلر اهالیسندن ایکی بیکدن زیاده اهالئ اسلامیه برلکده کوتورلمش ، بونلرك برقسمی ارمنیلر طرفندن اتلاف و دیکر قسمی داخله سوق ایدلمشلردر . اوصره‌ده سالملی قریه‌سنه کیرن بر ارمنی چته‌سی کویده نه‌قدر باکر وارسه عرضلرینه تسلط ایتدیکی کبی کندیلرینه تسلیم اولمیان رشیدبکك کلیننی قتل وقائم والده‌سنی جرح ایلمشلردر .

« عرب ، اردوس ، یوز ویرن کویلرنده اللی اوچ اسلام جنازه‌سنی کوپری کوینده عودتم اثناسنده رأی‌العین مشاهده ایلدم . ارضرومك سقوطنی متعاقب روس اشغالنه معروض قالان یرلرده بالخاصه ارمنیلر طرفندن یاپیلان قتال ، اعتساف مدهش بر یکون تشکیل ایدر . ارضرومدن ، آش قلعه‌دن ، اخیراً ترجاندن فرار ایدوب کله‌بیلن رشید ورفقاسنك ویردکلری معلوماته کوره اکثریسی ارمنی چته‌لرندن مرکب اولان قازاق مفرزه‌لری آش قلعه ، رایجه ، ترجان قضالرنده مال نامنه هرنه‌یه تصادف ایتدیلرسه کاملاً غصب و هویق قریه‌سیله پیکریج ناحیه‌سنده باشده امام اولدیغی حالده یوزی متجاوز اسلامی چولوق وچوجقلری‌اوکنده قتل وپك‌چوق مخدرات‌اسلامیه‌یه تسلط ایتدکلری وروسلرك پیشدار قوتلری ارمنی بقایا سواریلرندن عبارت بولندیغی اکلاشلدی . پیکریج ناحیه‌سنده ارمنیلرك تشکیل و محکمه تسمیه ایتدکلری هیئت ظالمه‌نك ویردیکی قرارله ترجان وجوار قراسنده قالان ایلری کلنلردن اوچ درت یوز کشی اعدام ایدلمشدر » .

— ۲ —

وانه ولایتی

وان ژاندارمه آلای قوماندانك راپوری :

روسلر ، حدود عثمانیه‌یی تجاوز ایتدکلری زمان وان‌ارمنیلری اوته‌دن بری

بكله‌مكده اولدقلری فرصتك حلول ایتدیكنه قانع اوله‌رق اوته‌ده بریده قیام ایتمكه واختلال تشبثاتنه باشلادیلر. بونلر مدافعه‌سز مسلمان كویلرینه، یولجی وپوسته‌لره تجاوز ایتمك ، تكالیف حربیه‌یی رد ایلمك وادرو ایچون جلب ایدیلن ارزاقی بعض ممر وكذرگاهلرده پوصو قورمق صورتیله یغما ایتمك كبی حركات باغیانه‌ده بولنه‌رق كندیلرنجه مصمم و مقرر اولان پروغرامك حیز فعله ایصـالنه بذل مساعی ایلیورلردی .

بدایتده طرف حكومتدن اجرا ایدیلن وصایایه قارشی‌ده استخفافكارانه جوابلرله مقابله‌ده بولنمقدن چكنمیورلردی . حتی (ترزی باشیان عوادیس) اسمنده‌كی ارمنی «نه‌یاپه‌لم! ٣١٢ سنه‌سی اغتشاشنده ابوینی تلف اولانلرك چوجقلرینه سوز آكله‌دیله‌میور » دیمشدر .

قومیته رؤساسندن آرام وایشخانك تلقینات علنیه‌سیله شتاق قضاسنده عصیان باشلامشدی . قلعه‌یه قپانان ارمنیلر متروك برعدد كار قدیم (بال یمز) طوپنك عادی دمیر مرمیلریله میلیسلره آتش ایتمشلردر .

مأمورین كیجه‌لین فرار ایده‌بیلمشلرسه‌ده برچوق معصوم قادین وچوجقلر صولرده بوغوله‌رق واوته‌ده بریده معروض تجاوز اوله‌رق تلف اولمشلردر.

(میركمی) قریه‌سنده ملا حسن نامنده‌كی مختار رفقاسیله برلكده روسلره پیشـدارلق ایدن ارمنی چته‌لرینه قارشی استیمان اشـارتی ویردكلری حالده ینه ٧ اركك، ١٢ قادین و ١٨ چوجق كه جمعاً ٥٧ نفوس عادتا قویون بوغازلر كبی غدارانه شهید ایدلدیلر . قیز وكلینلر آیریله‌رق ارمنیلر طرفندن كوتورلمشدر .

(چارپق سر) قریه‌سنده برچوجغك قوزی كبی قیزارتیله‌رق بر سـونكو اوزرنده بر دیركه ربط ایدلدیكی برچوق كیمسـه‌لر طرفـدن مع‌القسم افاده و نعشـك انقاضی ارائه ایدلمشـدر. (آخوریك) ایله (آوزه‌ریك) قریه‌لری آره‌سنده درت كشینك اللری قارنلرینه صوقولمش، آلات تناسلیه‌لری آغزلرینه براقلمش برحالده نعشلری بولنمشدر .

(قاولیك) قریه‌سنده ، یدی یاشنده فاطمه وطقوز یاشلرنده كلناز نامارنده

ایکی معصوم قیزچوجغنه هرایکی جهتدن فعل شنیع اجرا اولنەرق معلول برحاله کتیرلدیکی مشاهده ایدلمشدر. الیوم بومعصوملر ارمنی مظالم وشناعتنڭ جانلی بر تمثالی اولەرق عرض وجود ایتمکدەدرلر. ینه بو قریەده ٧٠ یاشنی متجاوز علو نامنده براختیارك چکه‌کمیکلری سونکولرله قیریلەرق شهید ایدلدیکنی وآلت تناسلنك‌ده آغزینه قونلدیغنی بالآخره ورود ایدن اردوی عثمانی ارکانندن بعض ذوات کمال نفرتله مشاهده ایتمشلردر.

(آحطوجی) قریەسنده (کەمو) نامندەکی شخصك ذلیخا اسمندەکی حرمی طاندیر باشنده اکمك پیشیرمکله مشغول ایکن آلتی آیلق قیز چوجغی آتشه آتیلەرق والدەسنك کوزی اوکنده پیشیرلمش وکندیسنه یمسی تکلیف اولنمش، رد ایتمسی اوزرینه زواللی بدبخت والدەنك برباجاغی طاندیره صوقیلەرق بی‌رحمانه یاقلمشدر. مزبوره شوحالده الیوم برحیات اولوب کوردیکی شوفجیع ظلمی نقل ایدرکن آغلامقدن منع نفس ایدەمیور وحاضرونی دلخون ایلیور.

ینه بوقریەده تەزك ییغینلری ایچریسنه برچوق معصوم چوجقلرك آتیلەرق یاقلدیغی موجود نعشلردن آکلاشلمشدر.

(هرەتیل) قریەسنده حاجی عثمان نامنده بر زواللی‌یی اشکنجه ایله قتل ایتدکدن صکره اوچ قیزوایکی کلیننه قال وقلمله تصویر اولنەمیەجق چرکینلکده فعل شنیع اجرا ایدلمش وبیچارەلر بوشناعتدن متأثراً ترك حیات ایلمشلردر.

(قوطور) اهالیسندن مختارك کل‌بیاض نامنده ١٦ یاشنده بولنان مخدومنه متعدد ارمنی طرفندن فعل شنیع یاپلدیغی ومذکور ناحیەده ارککلرك کاملاً بر صمانلغه طولدیریلەرق اوزرلرینه نوتجی براقلدیغی و حامیسز قالان نسوانه فعل شنیع اجرا ایدلدیکی ناحیه اهالیسندن معتبر ذوات طرفندن مع‌القسم افاده ایدلمشدر.

(بزدکان) کوینده ده ؛ ارمنیلر طرفندن یاپلدق شناعت براقلمامش ، یوردلرینی ترکه مجبور اولان بیچاره اهالئ اسلامیەدن یوزده سکساننك یوللرده قتل وافنا ایدلدکلری هنوز چورومەمش اولان نعشلردن آکلاشلمشدر.

وان شهرینك خلیل آغا محله‌سندن محاسبه ممیز سابقی حسن افندی وزوجه‌سیله کریمه‌سی ومکتب معلملرندن اولان برادری حسین افندی و زوجه‌سی و درت نفر کوچك چوجقلری ارمنی خونخوارلغنه قربان اولمشلر و مومی الیه حسن افندینك کریمه‌سی عفتنی بو جانوارلرك پنجهٔ تجاوزندن تخلیص ایده‌مامشدر. ازمیر محاسبه مأمورلغندن متقاعد بشیر اوغلی درویش افندی وحرمی وانشته‌سی صبری ایله زوجه‌سی حاضر اولدقلری حالده حوریه وشادیه نامارنده‌کی ایکی باکره‌یه ذکر وتفصیلی حیوانات مفترسه‌یی بیله شرمسار ایده‌جك درجه‌ده مستکره تجاوزاتده بولنلمش وزواللی قیزلردن بریسی مؤخراً وان والیسی جودت بك طرفندن واسطان قضاسی مرکزینه سوق ایدیلیرکن اثنای راهده ترك حیات ایلمشدر. بو شناعتلری متعاقب ابوینلرینی‌ده قویون کبی ذبح ایتمشلردر.

ینه بو محله‌ده نالچه‌جی اوغلی ادهم و حربده بولنان اوچ قاردشنك اون بش نفوسدن عبارت عائله‌لری وشتاق صندوق امینی وهبی بکك زوجه، پدر، والده و عمجه‌سی ارمنیلرك ظلمنه اوغرایه‌رق فجیع بر صورتده ترك حیات ایلمشلردر.

ینه مذکور محله‌دن طقسان یاشنده بولنان محله امامی عیسی و ۷۰ یاشنی متجاوز بر سنده معلملکدن متقاعد راسخ افندی وحیرایته امامی حاجی درویش افندی روسلرك اغماض عین ایتملرینه بناءً ارمنی جانیلری طرفندن برر مرکبه بیندیریله‌رك سوقاقلرده کزدیریلوب تشهیر ایدلمش، صقاللری تراش و تلویث اولندقدن صکره وجودلری پارچه پارچه کسیله‌رك شهید ایدلمشلردر.

شهید مرحوم راسخ خواجه‌نك التمش یاشنده‌کی زوجه‌سنه فعل شنیع اجرا قلندقدن صکره آلت تناسلیه‌سنه اودون صوقیله‌رق پك فجیع بر صورتده أولدیرلمشدر.

ینه مذکور محله‌دن سفیل قواص اوغلی خورشید وبرادری کاملك اون ایکی نفردن مرکب اولان عائله‌سندن یالکز اوچی ارمنیلرك پنجهٔ غدرندن قورتیله‌بیلمش، طقوزی شهید ایدلمشدر.

چلنکیر اوغلی سلیمان آغا وزوجه‌سی و متقاعدیندن اعمی خلیل افندی ومحاسبه کتبه‌سندن صدقی افندی وعائله‌سی وحاجی افندینك کنج برزوجه‌سی ایله ایکیسی ارکك، اوچی اناث بش چوجق حاجی یعقوب آغانك خانه‌سنده اختفا ایتمشلر ایکن ارمنیلر جبراً بوخانه‌یه کیره‌رك بونلری پارچه‌لامشلردر. کرم‌زاده هدایت افندینك یتمش یاشنده‌کی زوجه‌سی شامرام محله‌سنده محمد بکك خانه‌سنده ارمنیلر طرفندن فعل شنیعه معروض قالمش وبعده ایکی یوز قادین وچوجق قومیته‌شرقیسی سویلیه‌رك اجرای سرور ایدن ارمنیلر طرفندن پارچه‌لانمشلردر.

خسته اولان ملازم عزت وجراح محمد افندیلرده بونلرك مظالمنه قربان اولمشلردر. محمد بك محله‌سنده سعداللهك قیزی وجمالك زوجه‌سی سحرك بری بش، دیکری یدی یاشلرنده‌کی چوجقلری والده‌سنك الندن آلنه‌رق قامه ایله پارچه‌لانمش وکور حمزه اوغلی عباسك زوجه‌سی واوچ کریمه‌سی، خلیل چاوشك حرمی عایشه وهمشیره‌سی و ۸۰ یاشنده جابی حاجی عبدالله افندی وزوجه‌سی شدتله ضرب ایدلدکدن وقفالری طاشله أزیلدکدن صکره برشکل دنائتکارانه‌ده شهید ایدلمشلردر.

شعبانیه محله‌سنده؛ خسته واسیرفراش بولنان متقاعد ملازم عبدالرحمن افندینك اوطه‌سندن طیشاری‌یه چیقارلدقدن ویوزینه تبول وتغوط ایدلدکدن صکره بر صورت فجیعه‌ده شهید ایدلدیکنی کوردکلرینی قومشولرندن قورتیله‌بیلن معتبر وموثوق اشخاص مع‌القسم بیان ایتمشلردر.

تجاردن حاجی عمر افندینك پك کلیتلی نقودی ارمنیلر طرفندن آلندقدن صکره کندیسنك‌ده روسلرك اغماض عین ایتملری سایه‌سنده ارمنیلر طرفندن جسدی ایکی‌یه آیریلق صورتیله اتلاف اولندیغی قومشولرینك محلف بیاناتندن مستبان اولمشدر.

(طوپجی اوغلی) محله‌سنك سابق مختاری بکر افندینك ۱۲ یاشنده‌کی یکنی زاهد ارمنیلر طرفندن کندیسنه یاپیلان فعل شنیعك تأثیریله اون بش دقیقه‌ده وفات ایلمش وارمنیلر چوجنی بر دیوارك آلتنه کوتوردکدن صکره دیواری اوزرینه ییقه‌رق تدفینی بوصورتله اجرا ایلمشلردر.

حافظ افندی محله‌سنده ارمنیلر ، کولش محمود همشیره‌سی عادله ومنکلوز اوغلی بایرام وقصاب عباسی قتل ایتمشلر وعباسك کریمه‌سی شادیه و فکریه‌ده روسلر وارمنیلر طرفندن برابر کوتورلمشدر .

امین پاشا محله‌سنده غاردیان علی وایکی حفیدی ایله‌زوجه‌سی وکلینی‌وانضباط مأموری بایرامك مصطفی اسمنده‌ویدی‌یاشنده‌کی مخدومی‌وسید چاوشك‌مخدومی، مصطفانك ایکی چوجغی و زوجه‌سی ، حاجی قیا اوغلی ابراهیم چاوشك کنج زوجه‌سی‌ده بوغازلانمشلردر .

عباس آغا محله‌سنده متقاعداً مقیم آلای کاتبی محمد علی افندی باغچه‌سنه چیقارلمش، نقد موجودی آلندقدن‌صکره بر آغاجه باغلانه‌رق یکرمی‌یی‌متجاوز مرمی‌ایله شهیدایدلمشدر. بیچاره‌نك بوطرز وحشیانه‌ده شهادتنی سیرایتمکده‌اولان همشیره‌سیله زوجه‌سی فرط هیجانله باغچه‌یه قوشمشلر، جانیلر، قامه‌لریله بوایکی زواللی قادینی‌ده پارچه‌لامشلردر . بونك قومشوسی صوباجی اصنافندن نجیب افندیله حرمی‌ده عین‌شقیلرك هدف ظلم واعتسافی اولمشلردر. سلیم بك‌محله‌سندن سوار اوغلی خالد ، ضیا ، رضا وبرادری فائق ، چویك اوغلی خواجه محمد افندی اللی‌یی متجاوز قومشولریله بیوك برخانه‌ده بولنمقده ایکن وان‌ارمنیلرندن (پانوس) دلالتینه کلن شقیلر بو زواللیلری استیمان و فریادلرینه باقلمقسزین ارککلرله ارکك چوجقلر ، برصره‌یه دیزلمش و قادینلردن ایشه یارایه‌میانلرله کوچك‌معصوم قیزچوجقلری‌ده بونلرك اوکنه‌براقیله‌رق پانوسك آرش‌قوماندانسی متعاقب اوزرلرینه آتش ایدلمش ، ارککلردن صاغ قالانلر بوغازلانمشدر . بو محله‌ده بویله‌جه قربان مظالم اولانلر اوچ یوزی تجاوز ایتمشدر . بوحال ، آثار جنایتدن مستبان اولدیغی کبی شهیدایدیلن خواجه محمد افندینك زوجه‌سی اولوب ایکی چوجغیله برلکده هرنصلسه بالاختفا یاقه‌یی قورتاره‌بیلن بدبخت برقادین مع‌القسم جریان ایدن وقایعی اکلاتمشدر .

تبریز قپوسی محله‌سندن حربده بولنان صالحك زوجه‌سی و ٥ ـ ١٥ یاشلری آره‌سنده درت‌نفر کریمه‌لری ، برادر وهمشیره‌سنك ١٧ نفوسدن‌عبارت

عائلەلری افرادی قصابلره رحمت اوقوتەجق بر طرز وحشیانەدە ارمنی شقیلری طرفندن طوغرانمشلر وقانلریله اللرندەکی صلیبی بویامشلردر . ینە مذکور محلەدن صالحك همشیرەسی محبوب واوچ اوغلی ایلە ایکی قیزی ، جامع کبیر محلەلی قاسمك حرمی عایشە وایکی چوجغی بدایةً چوجقلر بوغازلانەرق قتل ایدلدکدن صکرە قادینلردە عین وحشتە قربان اولمشلردر .

وان تخلیە ایدلدیکی اثنادە اهالیی حامل اولان سفینەلردن بشی فورطنە طولاییسیلە ارجیش وعادلجواز قضالری جوارینە کلەرك کیجەیی اورادە کچیرمك ایستەمشلرسەدە بو سفینەلردە ارمنی چتەلری طرفندن درحال آبلوقە ایدلمك صورتیلە تجاوز اولنەرق قورشونلە درت یوزە یقین نفوس اتلاف ایدلمش وبرچوغی دکزە آتلمشدر . تلف اولانلر میاندە محاسبە کتبەسندن سعردلی زادە توفیق افندی و عائلەسیلە بر چوق ضابط فاملیاسیدە داخلدر . بو فاجعهٔ الیمەدن قورتیلە بیلن پولیس هاشم وجلال افندیلرلە اهالیدن بعض اشخاصك حضور۔ یمزدە مع القسم واقع اولان افادەلری وجدانلرە رعشە بخش اولەجق مرتبەدە سوزناکدر .

آلای کاتبی سیواسلی حسن فخری افندینك حرمیلە تفنکجی طورسون اوستەنك والدەسی ارمنیلردن قواص میقوطرفندن کویامرحمةً خانەسنەکوتورلمش ، بالجملە نقد موجود ومزیناتلری آلندقدن صکرە آلای کاتبنك ایکی چوجغی غدارانە بوغازلانمشدر . کیفیت الیوم برحیات بولنان مزبورە قادینلرك آغلایەرق واقع اولان حکایەلرندن آکلاشلمشدر .

اوچ یوز نفوسدن مرکب اولان شیخ عینە قریەسی اهالیسی وانە هجرت ایدرکن اسکلە و قلعەجك کویلرینك ارمنیلری بونلری یولدن چویرەرك زیوە قریەسنە کوتورمشلر ، ایکی یوز نفوسلی اولان مذکور قریەدە ارککلر تمامیلە برچوق اشکنجەلردن صوکرە قتل ایدلمش ، اختیار قادینلرلە کوچوك چوجقلر کاملاً جامعە طولدیریلەرق آتش ویرلمشدر . بوحال الیوم برحیات قالان ووقعەیە شاهد اولان کرد ابراهیم و شکری اوغلی مصطفی ایلە رشید

اوغلی حقینك مع‌القسم واقع اولان افاده‌لرندن آکلاشلمش و هرایکی کوی اهالیسندن هیچ برکمسه‌نك برطرفده بولنه‌مامسی‌ده کیفیتی تأیید واثبات‌ایلمشدر.

ملا سلیم قریه‌لی اهل ثروتدن یتمش یاشلرنده فیضی‌اغانك باشی؛ زوجه‌سنك قوجاغنه قونلدقدن صوکره کسیلمش ، طقوز یاشلرنده‌کی مخدومی صبری ایله کلینی حوریه مرکز ولایته کتیرلمشکن تکرار قریه‌یه کوتوریله‌رك مرحومك پاره‌سنك محل اختفاسی تعیین ایتدیرلمش وبوکا رغماً جانیانه قتل اولنمشلردر. مذکور قریه‌ده موجود تکیه‌نك شیخی محمد شاکر ، مخدومی ضیا وبونك مخدومی سعداه ایله زینب ، محبت ، فاخره ، فخریه نام‌لرنده‌کی کریمه‌لریله زوجه‌سی وبیوك والده‌لری فاطمه ، دیکر اوکی قیزی زهرا صورت فجیعه‌ده تلف ایدلمشلردر . زواللی شیخ وبرادرلرینك خانه‌لرنده صغیر وکبیر جمعاً یتمش کشی ارمنیلرك هدف مظالمی اولمشدر. شیخك‌کلینلرندن زاهده‌یی تخلیص‌نفس ایچون وانه کوتوردکلری صره‌ده کندیسنی صویه آتمشدر. فجایع مبحوثه‌یی، رأی‌العین کورن صالح اوغلی شریفك زوجه‌سی ماهی خانم بیان ایتمشدر .

عمیق وایانس قریه‌لرنده‌ده پك چوق شناعت اجرا وارتکاب ایدلدیکی صاغ قالان کوی امامی ملا یوسف ومخدومی سعیدومختار جعفرك بعدالتحلیف‌استماع اولنان افاده‌لرندن تبین ایتمشدر .

بغده‌شان وقره‌اغاج کویلرندن نهایت اون بش ایله یکرمی یاشلری ارەسنده اون یدی قیز تفریق اولنه‌رق ارمنیلر طرفندن روسیه جهتنه‌کوتورلمشدر. تجار ناحیه‌سی اهالیسی‌تمامیله، ارچیك وخواصور ناحیه‌لری سکنه‌سنك یوزده یتمشی بی‌رحمانه قتل عام ایدلمش ومندان قریه‌سنده ارچیکلی شرین نامنده‌کی شریر ارمنیله رفقاسی طرفندن بو قریه اهالیسندن قرق بش کشی اتلاف اولنمشدر . ارجیش وعادلجواز قضالری سکنه‌سنك آنجق یوزده اللیسی قورتیله‌بیلمش وارجیشلی اولوب ارمنیلره معاونت وانسانیتی ایله معروف بولنان حاجی حسن اغا بو نانکور شقیلر طرفندن کونلرجه اشکنجه‌لره معروض براقیله‌رق شهید ایدلمشدر . کواش وسطان قضالری اهالیسندن اوج بیکی متجاوز اشخاص

آغیرو طاغنده مکس قومیته‌سی طرفندن فرد واحد قورتلامق شرطیله اتلاف وامحا ایدلمشلردر .

عکاریدن چیقه‌رق فرار ایتمك ایستین اوچ یوزه یقین موسوی سیل قریه‌سنده پارچه‌پارچه ایدیله‌رك اتلاف اولنمش وجسدلری بیغینلر تشکیل ایده‌جك طرزده استیف ایدلمشدر . نعشلرك انقاضی کورنلرك مع‌القسم شهاداتیله ثابتدر .

وانك بتون جامعلری تخریب واسلام محلاتی احراق اولنمش ووان ومرکز محیطی یانغین یرینه چویرلمشدر . وان خسته‌خانه‌سندن نقله امکان بوله‌میان سکسان قدر خسته افراد دیری دیری احراق اولنمشلردر .

قاطرجی محله‌سندن پنبه‌جی رجب اوغلی محمدك دورت چوجغیله زوجه‌سنی وملازم حسین افندینك اون‌ایکی یاشنده‌کی کریمه‌سنی ارمنیلر برلکده‌کوتورمشلر وبو قیزجغزی قورشونله یاره‌لادقدن صکره بلا ترحم عرضنی‌ده هتك ایدرك بی‌تاب براقمشلر وملازم حسین افندینك مقدما خدمتجیلکنده بولنان بر ارمنی بو چوجغی صاقلایه‌رق بالآخره والی جودت بك طرفندن بتلیسه کتیرلمشدرکه الآن برحیات بولنمقده ویاره‌سی تداوی اولنمقده‌در .

انکل قریه‌سیله وسطان قریه‌سی اراسنده ارمنیلر طرفندن اتلاف ایدیلان اهالیٔ اسلامیه‌نك وقادین وچوجقلرك اون بیکی تجاوز ایتدیکی روسلرك واندن رجعتی اثناسنده رأی‌العین مشاهده ایدلمشدر . وان اهالیسندن ملازم اول شکری افندینك سکسان یاشنده وطیار افندی نامنده‌کی عمجه‌سی اختیار زوجه‌سی مواجهه‌سنده اللرندن چیوی ایله قپویه چاقلمش ، ابتدا برونی وقولاقلری وصوکره‌ده چکه‌سی کسیلمش اولدیغی شهود معتبره طرفندن بالذات کورلمشدر . طیار افندینك بر صورت فجیعه‌ده اتلافندن صکره زوجه‌سی‌ده شهید ایدلمشدر . ارجیش اخذعسکر رئیسی اولوب هرنصلسه چیقه‌میان حکمت افندینك کریمه‌سی جبراً بر ارمنی‌یه ویرلمش وداوول زورنا ایله قصبه‌ده کزدیرلدکدن صوکره روسیه ایچریلرینه کوندرلمشدر . مزبوره‌نك زوجی

کوار تلغراف مدیری حق افندی زوجه‌سنك شو عاقبت فجیعه‌سندن تجنن ایتمشدر .

وان ژاندارمه قوماندانی

علی

پاپوجی اصنافندن ووانك خلیل اغا محله‌سی اهالیسندن خلیل اغا هیئتمز حضورنده مع‌القسم افادات آتیه‌ده بولندی :

« وانك تخلیه‌سندن صوکره بزی ارمنیلر آمریقا مؤسسه‌سنه کوتوردیلر . ایکی آی اوراده قالدق ؛ تکمیل اهالی اورایه طوپلاتدیرلدی . بزه یومیه بر صومون ویریورلردی . بونی ییه‌نلرك درحال صاچلری دوکولیور ، قانلری صولر آقیده‌رق اولیورلردی . آز زمان ایچنده پك چوق کشی تلف اولدی . بز یالکز یوز قدر نفوس قالدق . کویلردن طوپلانمان اهالینك ایکی ثلثی مرمید چاینه دوکولدی . صکره بزی بورادن فرانسز قونسلوسنك بولندیغی خانه‌یه کوتوردیلر ؛ اوراده حبس ایدلدك . ارمنیلرك قادینلریمزه یاپدیغی فجایع تصورك فوقنده ایدی . مسلمان محلاتی آز زمان ایچنده تخریب ایدلدی . جبه‌جی اوغلی حاجی آغا ایله خانه‌سنه التجا ایدن اوچ چوجق ، تحصیلدار حاجی افندینك حرمی سحاق بکك خانه‌سی یاننده اکلنجه قبیلندن اوله‌رق اولدیرلدی . »

ارمنیلر شتاق قضاسنه تابع حاسنیك ، کاکان ، قصر ، کوشك ، دارنس علیا ، دارنس سفلا ، برخو ، جمیك ، نوره‌وان ، خاسیس ، ویرکز ، آرقانس اکروهی ، صارنوحی ، سوزوانس ، هیشت ، شکران ، رکنان ، شیخ‌خانس ، سوکان کویلرنده بولنان ارککلری روسلره پیشدار اوله‌رق کلن ارمنیلر کاملاً سونکولدکلری وقیز وقادینلری سچه‌رك کوزللرینی ایچریلره کوتوردکلرینی برخولی عمر مع‌القسم بیان ایلدی .

طربزونلی حسین افندینك كریمه‌سی اولوب روسلرك وانی استیلاسندن صكره ارمنیلر طرفندن جرح ایدیلن وهرنصلسه قاچوب قورتیله‌بیلن نادیه خانم مع‌التحلیف سرگذشتنی حكایه ایتدی :

« ارمنی محلاتنه مربوط قاطرجی محله‌سنده اقامت ایدن پنبه‌جی رجب‌اوغلی بقال محمد افندینك خانه‌سنده صاقلی بولنان انكلیز قواصی علی اغا وحرمی لالی وبونلرك اون یدی یاشنده حسن واون یاشنده احسان ، درت یاشنده تحسین ، بر یاشنده كاظم نامله‌رنده‌كی اوغللریله كریمه‌سی زهرا وبونك قوجاغنده آلتی آیلق چوجغی وبن ایكی كریمه‌م وبر مخدومیله برابر بولندیغمز صره‌ده بغتةً ارمنیلر خانه‌مزی باصدیلر . حكومته خبر ویرمك ایچون تلاشله قپودن چیقدم . عودتمده مازغاللردن آتیلان قورشونلرك قورقوسندن بر دها چوجقلریمی كوره‌مدم . آنجق بش یرندن یاره‌لی اولوب بر صاحب خیر طرفندن دیاربكره كوندریلان بیچاره‌معصوم یاورومك‌كچیردیكی مصیبت وآكلاتدیغی فجایع ارمنیلرك مظالم یاپمقده نه‌قدر ماهر برر جنوار اولدیغنی كوستریر .

« قواصك اوغلی حسین وكریمه‌سی زهرانك پارچه‌لاندیغنی والدهم سویلدی. قوجاغنده‌كی چوجغی مرخصه خانه‌یه كوتوردیلر ، اوراده اولدوردیلر. مذكور اوده بولنان دیكر رفیقلریمك نه اولدیغنی بیله‌مدم . بقال محمد افندینك بیوك كریمه‌سی هدیه‌یی تبریز قپوسی‌جامعنده اولدوردیلر . زوجه‌سی حبیبه ایله‌كوچك قیزی ثابته‌یی امریقامؤسسه‌سنه كوتورركن اولدوردیلر. نیم‌یاره‌مه‌مرخصه‌خانه‌ده باقلمدی . مرخصه‌خانه‌نك پنجره‌سندن باقدیغم زمان ارمنیلرك بش ، آلتی آیلق بر چوجغی اولدوردكلرینی كوردم . صكره دیكر بش چوجقله بر كبه قادینی اولدوردیلر . شیخ عبدالرحمن بابا زیارتكاهنه التجا ایدن بر قادین‌ده ارمنیلرك تعرضندن مصون قاله‌مدی . آلای كاتبی محمد علی افندینك خانه‌سنده بولنان سرای نائبنی ودها برقاچ قادینی پارچه‌لادقلرینی مرخصه‌خانه‌ده بولنان‌ارمنیلردن ایشتدم . مظالمك هانكی برینی تعداد ایده‌یم . باجاغم قالچه‌دن چیقمش ، سقط وتداویدن عاجز بر حالده‌یم . بو حالی هیچ اونوته‌میه‌جغم . »

ارمنیلرك وان محیطنده ضبط وتحریری جلدلر تشکیل ایده‌جك درجه‌ده یاپدقلری مظالم وشنایعك بالاده کوستریلانلری دوغریدن دوغری‌یه بالذات ایدیلان تحقیقاتدن ویا بالنفس معروض شناعت اولمش ذواتك مع‌القسم افاداتندن تبین ایلمشدر .

وان ژاندارمه‌الای قوماندانی	وان بلدیه‌رئیسی	متقاعدین عسکریه‌دن وانلی ملازم	قومیسر
عالی	عبدالرحمن	رجب	ثریا

— ٣ —

بتلیس ولایتی

هرسان محله‌سندن هورلیلی رشید اوغلی محمدك اللی یاشنده‌کی والده‌سی نکار نامنده‌کی قادینك ارمنیلر طرفندن قما ایله شرحه‌لنه‌رق شهید ایدلمش ومومی‌الیهك خانه‌سنده بولنان احمد آغانك معصومه بر قیز چوجغنك ده عین عاقبته دوچار اولدقدن صکره نعشی سوقاغه آتیله‌رق کوپکلره ییدیرلمش اولدیغی وبو فجیع منظره‌نك برچوق کیمسه‌لر طرفندن کورلدیکی قزل مسجد محله‌سندن قالقانجی اوغلی عثمان آغانك افادهٔ محلفه‌سندن آکلاشلمشدر .

قزل مسجد محله‌سنده مقیم اخلاطلی حسین اوغلی صالحك یتمش یاشنده‌کی پدرینی قلیجله پارچه‌لامشلردر .

طاش محله‌سندن اسماعیل اوغلی محمدك ٩٠ یاشنده‌کی پدری شهید ایدلمش، خانه‌سی ارمنیلر طرفندن یغما اولنمشدر .

عین‌البارد محله‌سندن حسو اوغلی بدرینك ١٧ یاشنده‌کی باکره قیزی فاطمه‌نك ارمنی شقیلری طرفندن جبراً بکری ازاله ایدلمش، خانه‌سی یغما اولنه‌رق اشکنجه‌یه معروض براقلمشدر .

بتلیس استیناف اعضا ملازمی شعبان افندی‌یی کیجه‌لین ارمنیلر خانه‌سندن چیقاره‌رق بر صورت فجیعه‌ده شهید ایتمشلر ، بالجمله نقودینی آلمقله برابر قیزی

١٥ یاشنده‌کی ناجیه خانمك جبراً بکرینی ازاله وشهید مرحومك قاین پدری موسی افندی‌یی شدتله ضرب ایده‌رك قتل ایتمشلر وعمجه زاده‌سی کل‌پری نامنده قادین‌ده ارمنی قاریلری قتل ایلمشلردر .

طاش محله‌سندن کامل افندی اوندن آلته‌رق قورشونله تلف ایدلمشدر . زواللینك قاین والده وبرادری ایله اوچ آیلق چوجغی وخانه‌سنده مستخدم رقیه نامنده‌کی قادین‌ده عینی جانیلرك وحشته قربان اولمشلردر.

طاش محله‌سندن فارس‌خانه‌سندن آلنوب کوتورلمش وحیات ومماتی مجهول قالمشدر . ارمنیلر فارسك اون یاشنده‌کی اوغلی قادر و دیکر اوغللری توفیق وشریفك باشلرینی توفنك دیجکلریله أزمك وچیزمه‌لریله چکنه‌مك صورتیله وحشیانه قتل ایتمشلر ، فارسك دایبسی طاهر اوغلی طورسونك زوجه‌لری متان ، کیشمش، زینتناملرنده قادینلرك دفعاتله ناموسلری‌هتك‌ایدلمش وعمجه زاده‌سی اسعد قلنجله پارچه‌لانمشدر .

اخلاطلك‌ارکیزان محله‌سندن‌اولوب قزل‌مسجدده مقیمه عایشه بنت‌ابراهیمك برادر زاده‌سی فجیع بر طرزده طوغرانمشدر .

کومس محله‌لی عبدالغنی‌نك پدری سلیمی قزل جامع شریفی اوکنده پك فجیع برطرزده شهید ایتمشلردر .

قزل مسجد محله‌سندن محمدك قیزی نصیبه‌نك ، آویخ محله‌سندن ١٠ یاشنده سلطان نامنده‌کی قیزك بکرلری ازاله ایدلمش وزیدان محله‌لی عمر ایله قزل‌مسجد محله‌سندن خواجه یوسف ، زیدان محله‌سندن حق ویردی بر صورت فجیعه‌ده طوغرانمشلردر .

هرسان محله‌لی خلفای نقشبندیه‌دن حیدر افندی ایله محله باشی ساکنلرندن ناجیه ، آویخ محله‌سندن پولاد وینه بو محله‌دن ٥٠ یاشنده حسن وعزت ، کومس محله‌سندن بقال‌محیی‌الدین، قارچکان قضاسی اهالیسندن‌عثمان وقزل‌مسجد محله‌سندن علی‌غایت وحشیانه‌برصورتده ارمنیلرك هدف تعرضی اوله‌رق حیاتلرینی فدا ایلمشلردر . قزل مسجد محله‌سندن بربر شکری ، کلخانجی صالح ، حاجی

اسماعیل، برادری اسحق ، پاطنوس قریه‌لی اون‌ایکی یاشلرندن سلطان نامنده‌کی قیز ایله یاقو قریه‌لی فاطمه، کومس محله‌سندن قرق یاشنده رحیمه و ٤٥ یاشنده حنیفه ایله قاین برادری رسول، آوبخ محله‌سندن کولبیاض، بهیه نامارنده‌کی قیزلر ارمنی جانوارلری طرفندن انسانیتك ضبط وقید ایده‌مدیکی بر طرز فجیعده شهید ایدلمشلردر .

هرسان محله‌سندن مدینه قادین ودامادی خالد واوغلی علی ، ملا محمد ، ابراهیم وعثمانك خانه‌سنه التجا ایدن رشید وزوجه‌سی ایله اوچ قیز و اوچ ارککدن عبارت اولان چوجقلری ینه بو محله‌ن یوسف وزوجه‌سیله آلتی چوجغی ، ١٤ یاشنده‌کی حسن ، حسن اوغلی احمد ، صالح اوغلی ابراهیم ، حیدر اوغلی عبدالمجید وعبدالعزیز ، ملا علی اوغلی محمد ، فقی محمد و ایکی مخدومی ایله قیزی وزوجه‌سی ، ملا رسول ، یوسف ، محمد، توفیق ، عزیز و، شفیق نامارنده‌کی اشخاص قلنج وبالطه ایله ارمنی قومیته‌جیلری طرفندن بر صورت فجیعه‌ده پارچه‌لانمشلردر .

طاش محله‌سندن حیدر اوغلی حسن ، رضوان اوغلی صوفی ، خالدك همشیره‌سی حنیفه ورحیمه ، برادری رسول و برادر زاده‌لری یوسف ، جمیل ، حمید وحوری ، صادق اوغلی پولادك مخدومی یوسف ، زوجه‌سی نازلی ، قیزلری نسیبه ، هادیه ، عیسی اوغلی عبدالحمید ، اسماعیل ، علی اوغلی محمد وعمجه‌سی قاسم ، عمجه زاده‌لری خالد وعبدالقادر ، قاسم برادری خالد ، ابراهیم اوغلی ١٢ یاشنده‌کی صیاد ، محمد وقاین برادری مقداد ، سعید ، حمید ، جمیل نامارنده‌کی اشخاصدن بعضلری أولرنده دیری دیری یاقلمش، بعضلری‌ده بالطه ایله پارچه‌لنه‌رق برصورت وحشیانه‌ده شهید ایدلمشلردر . بومحله‌ده ارمنیلر طرفندن عرضلرینه تجاوزایدیلن قادینلرك یکونی مهم بر مقداره بالغ اولمقده‌در.

آوبخ محله‌سندن خالد و ٧ یاشنده‌کی مخدومی، هزار نامنده‌کی قادین، ١٦ یاشنده پولاد ، جهانکیر وکومس محله‌سندن ملا ولی زاده بلال بن حسن ، برادر زاده‌سی میرزانك زوجه‌سی کلچین ، رستم اوغلی شعبان ، کوسه زاده حسن

واوغلی سلیمان ، چلبی زاده حیدرك زوجه‌سی پرو ، وزیدان محله‌سندن جعفر اوغلی رشید، برادری علی وبرادرزاده‌سی خالد، نوری بن عثمانك زوجه‌سی فاطمه، حاجی محمد زاده حافظ یعقوب افندی، حسن اوغلی امین، قاریسی الماس، ذوالفقار زاده صادق اوغلی مقداد ، مامکو زاده عثمان اوغلی خالد ، عبداه اوغلی عیسی، چوروك زاده خالدك زوجه‌سی حلیمه ، مختار شعبانك مخدومی نوری ، حفیدی شمس الدین عارف اسملرنده‌کی اشخاص‌ده روسلره پیشدارلق ایدن ارمنیلر طرفندن قتل واختناق ایدلمشلردر .

ارمنیلر طرفندن بتلیسده تخریب ایدیلن اماکن مقدسه ایله دوائر رسمیه وبعض مبانیٔ عمومیه :

جامعلر :

میدان جامع شریفی
جامع کبیر
خواجه بك «
کوك میدان «
شیخ حسن «
قوری پیکار «
فارسیه «
قریش «
مرموط «
طاش «
قزل مسجد «
علمدار «
شرفیه «
چهار صندوق «
سلطان عرب «

احراق وتخریب ایدلمشلردر

تکیه‌لر :

کفروی تکیه‌سی
شیخ امین افندی «
شیخ عبدالله بدخشانی «

احراق وتخریب

مدرسه‌لر :

کوك میدان مدرسه‌سی «
کرافیه «
غازی بکیه «
شرفیه «

تخریب

زیارتگاهلر :

شیخ عبدالله بدخشانی «
ولی شمس الدین «
شیخ بایو «
شیخ القریب «

احراق تخریب

خاتونيه جامعى آخور اتخاذ ايدلمشدر

مكتبلر :

كوك ميدان ابتدائى مكتبى	تخريب
مارموط جوارنده سلطانى «	
قيزل مسجد ابتدائى «	
چارشو باشى « «	
هرسان محله‌سى « «	

قره قولخانه‌لر :

محله باشى قره‌قولخانه‌سنى	تخريب
قورى پيكار «	
چارشو «	
صاپيرقور «	
كومس «	
زيدان «	

حماملر :

پاشا حمامى	تخريب
خان «	
اورته «	

خانلر :

چارشو تجار خانلرى	احراق
آشاغى قلعه‌ده حمزه‌نك خانى	

دوائر رسميه :

حكومت دائره‌سى	تخريب
پوليس «	
ژاندارمه «	
بلديه «	

كوپريلر :

عرب كوپريسى	تخريب
علمدار «	
صفر بك «	
ديادين «	
شورپيكار «	
خاتونيه «	

دپولر :

كوى‌ميدان عسكرى دپوسى	احراق
بلديه جوارنده «	تخريب

بونلردن بشقه اماكن خصوصيه‌نك پك چوغى ارمنيلر طرفندن احراق وتخريب ايدلمشدر .

بتليسك روسلر وارمنيلر طرفندن اشغالنده فرارايده‌ميه‌رك شهرده‌قالان‌وارمنى چته‌لرينك انواع تعرضات‌وتجاوزاتنه دوچاراولان اهالئ اسلاميه‌دن برچوقلرينك حضورمزده مع‌القسم حكايه ايلدكلرى بالاده‌كى وقايع فجيعه اجرا و ارتكاب

ایدلمش اولان والیوم آثاری کوریلن مظالم وشناعتك بیکده برینی بیله تشکیل ایتمیور .

حاجی ملیك زاده ملا عیسی زاده رشدیهٔ عسکریه عربی معلمی

شیخ یوسف **عبدالحکیم** **عمر خلوصی**

پولیس مدیر وکیلی بتلیس مکتوبجی وکیلی

م . عارف **صفی**

قزازلر شیخی زاده

یوسف

موش اهالیسندن محمد رسولك معالقسم ضبط اولنان افاده‌سیدر :

« بن عسکر اوله‌رق حربده بولونیوردم ؛ آلدیغم جریحه‌دن دولایی بتلیس جهتنه دوغری چکیلن مفرزه‌یی تعقیب ایده‌میه‌رك بنم کبی مجروح ومعلول اولان دیکر اوچ نفراه برلکده کری قالدق . برمدت صکره روس قازاقلرینك پیشداری اولان ارمنی چته‌لری افرادی یانمزه کلدیلر. ارقداشلریمزدن خرپوتلی حسین نامنده‌کی نفرك کوزلرینی چیقه‌ره‌رق «قالق باق، عثمانلی عسکری کلیورمی؟» دیدیلر، صکره زواللی‌یی قورشونله شهید ایتدیلر. دیکر نفرك‌ده صاغ جانبندن دریسنك برقسمنی یوزه‌رك چانطه شکلنه قویدیلر. بوبیچاره‌یه‌ده « الـکی صوق ، بوچانطه‌ده پادشاهکزك پاره‌سی وارمی ؟ » دیه برطاقم اشکنجه‌لر اجراسیله شهید ایلدیلر .

« اوچنجی ارقداشمزی یره یاتیره‌رق آلت تناسلنی قطع ایتدیلر واغزینه وضع ایله «بوبوری‌یی چال، سزه عثمانلی عسکرندن امداد کلسین» یوللی حقارتلری متعاقب آنی‌ده شهید ایتدیلر . ارتق صره بکا کلمشـدی . بو شناعتلری یاپان اشخاص بکا یاپانجی کلمیوردی. یوزلرینه دقتله باقدیغم زمان ایچلرندن اوچ کشی‌یی درحال تشخیص ایتدم ؛ بونلردن بریسی موش ارمنیلرندن وچفار محله‌سندن کشیش اوغلی آرام ، ایکنجیسی ینه موشك یاش محله‌سندن باغداصار کوروك

اوغلی آلکسان، اوچنجیسی ینه مذکور محلەدن آووقات هرانت افندی اوغلی هرانت ایدی. بونلر بنی آلەرق بر دره دروننه کوتوردیلر. یاقدقلری آتشده تفنکلرینك شیشلرینی کوزلجه قزدیردقدن صکره یکرمی درت یرمدن داغلادیلر. فریاد واسترحامه قطعیاً اهمیت ویرمیورلردی. اوصرەده برقاچ روس عسکری یتیشدی، بونلردن بریسی کلدی، بنی اولومدن قورتاردی. بوذات کیزلیجه قولاغمه روس مسلمانلرندن اولدیغنی سویلدی. آرتق روس قازاق و ارمنی چتەسی افرادیله برلکده بتلیسه دوغری یوله چیقدق. اثنای راهده فراری قافلەلرینه تصادف ایتدك. ارمنیلر بو مدافعەسز قادین وچوجقلرله زواللی اختیارلره شدتله صالدیریور، یورکلری پارچەلایەجق بر وحشتله قتل وشهید ایدیورلردی. ایچلرندن یالکز بریسنك موشك زیارت قریەسی اهالیسندن اولدیغنی طانیدیغم برارمنی ایله برابر آلتی یدی کشیدن مرکب اولان ارقداشلری آلتی مسلمان قیزینی کتیردیلر. بونلری رکوعه وارەجق بر وضعیتده چپلاق طوردوردیلر. فعل شنیع اجراسنه باشلادیلر.

«هم بوشناعتی اجرا ایدیور، همده «بوندن صکره مسلمانلره بویله نماز قیلدیرەجغز» دیورلردی. بز اورادن حرکتله تل قریەسنه واصل اولدق. اوراده اوچ کون قالدق. بومدت ظرفنده اولجه بنی قورتارمش اولان تاتار عبدالملك بکاجزئی‌اکمك ویریوردی. اوچنجی کون آرتق بکا معاونت ایدەمیەجکندن، برمسلمانی حمایه ایتدیکی آکلاشیلیرسه شدتلی جزا کورەجکندن بحث ایدەرك باشمك چارەسنه باقمەمی سویلدی. کیجەلین برتقریب اورادن فرار ایلدم. شفق وقتی قزانان قریەسی قارشیسندەکی تپەیه یتیشدم. کوی ایچریسندن فریادوفغان ایشیدیلیور، برطرفدن ارمنی چتەلری خانەلره آتش ویرمشلر، دیکر طرفدن قتل‌عام ایدیپورلردی. اورادنده فرارله بر چوق تهلکەلره معروض قالدقدن صکره مهاجرینله برلکده کری چکلدك».

موش ژاندارمه افرادندن قلعه محلەلی مولود اوغلی محمدك مع‌القسم ضبط اولنان افادەسیدر:

« بن موشك لیز منطقه‌سنده بولنان مفرزه قوماندانه پوسته کوتورمکه مأمور اولمشدم. ۲۸ کانون ثانی ۳۳۱ تاریخنده یوله چیقدم. برمدت ایلریله‌ینجه اطرافمی ارمنی چته‌سنه منسوب مسلح بعض اشخاص احاطه ایلدی. بونلردن بولانیقلی کشیش اوغلی کیناز، آبری قریه‌لی غازار، کبولان قریه‌لی بودو، موشلی ملکك اوغلی وانوبی طانیدم. ارمنیلر طرفندن شهید ایدلمك اوزره ایدم. محل وقعه‌یه یتیشن روس عسکرلری بنی قورتاردیلر. بونلرله برابر ملا داود قریه‌سنه کیتدك. بنی ضابطلرینه کوتوردکدن صکره براوطه‌یه حبس ایله نوبتجی براقدیلر. کویدن کتیریلن کلین قیزلرله شراب ایچه‌رك اکلنیورلر وبکا متمادیاً بوشناعتلری ارائه ایله مسلمانلرك حالی هپ بویله اوله‌جق دیورلردی. بوندن صکره کویك کنجلرینی آیره‌رق درلو درلو اشکنجه‌لردن صکره قتل وصبیان ونسوانه عقله کلمه‌دك شناعتلر اجرا ایتدیلر. »

موش وبتلیس اهالیسندن اون بر کشینك بعدالتحلیف واقع اولان افاده‌لرینه نظراً سیروینك قریه‌لی طاوین اوغلی میساقك دلالتیله قره‌میشه قریه‌سندن بونوند اوککلر قتل وافنا وقادینلرك‌ده ناموسلری هتك وپایمال ایدلمش ومالا بابا قریه‌سندن یتمش درت نفر وقزان کوینك عموم خلقی وهش کروان قریه‌سندن اون ایکی کشی، ارتجك، آغداد، وارتنیپ، سمرشیخ قریه‌لری اهالیسی کاملاً وفجق، بولانیق، خاسیك، کوت، نورکاغاك، مالاقمران، سمت‌روز، علوزه‌رك، کوتانان قریه‌لرینك خلقی‌ده قسماً قتل وقازانان قریه‌سی خلقی عموماً بر یره جمع ایدیله‌رك بی رحمانه احراق اولنمشلردر.

موش اهالیسندن حسیب حاجی علی زاده عبدالباقی، حاجی احمد اوغلی یونس چاوش ایله رفقاسنك یمین ایدرك نقل ایتدکلری مشاهده‌لری بروجه آتیدر:

حربك ایلك زمانلرنده بایزیدلی ارمنی چته رؤساسندن سورون، ارضروم مبعوث سابقی پاصدرمه‌جیان قره‌کین اداره‌سنده بولنان بیك ایکی یوز موجودلی خونخوار ارمنی‌چته‌سی مسلمان کویلرینه مسلط اوله‌رق وحشی‌حیوانلره رحمت اوقوته‌جق برافتراسله‌اوکلرینه‌کلان‌معصوم‌اهالی‌اسلامیه‌یی‌پارچه‌لیور، اموال‌واشیانی

یغما ایلیورلردی. یرامیش، آنجه‌ویران قریه‌لری اهالیسی اکثریتله قتل ایدلدی. بونلرك قاتلی الندن مجروح وخسته عسکرلرده قورتیله‌میوردی. لیزه موقعنده اردومز طرفندن بالضروره ترك ایدیلان مجروح عسکرلری بالآخره روسلر چکلدیکی زمان کاملاً ارمنی چته‌سی طرفندن شهید اوله‌رق بولدق. روسلرك قوة‌الظهر اولدیغی ارمنی چته‌سی ملاز کرد داخلنده اللی اوچ پاره کویی تخریب وهرحالده یکرمی بیکدن اشاغی اولمیان نفوسك قسم کلیسنی افنا ایتدیلر. بونلرك چوغنه شاهد اولدق. ملاز کردك بکران قریه‌سندن بربر الیاس مخدومی شوکتله ایکی زوجه‌سی، کوزلری اوکنده کریمه‌لرینك بکرلری ازاله ایدلمکه چالیشیلیرکن براقلمسنی رجا ایتدکلرندن طولابی طولاباش قریه‌لی ماردیروس، خرابه‌قاسم قریه‌لی کلکجی سیمون، قلعه‌قصبه‌لی ماردیواغیك، کوره‌ك قریه‌سندن سیروپ طرفلرندن انواع اشکنجه ایله شهید ایدلمشلردر. ملاز کرده مربوط اطه قریه‌سی اهالیسندن ومحکمهٔ بدایت اعضاسندن حسین بك، مجلس اداره اعضاسندن شامل بك خدمتجیلری اولان ارمنیلر طرفندن عائله‌لری حضورنده پك چوق اشکنجه‌لره معروض براقیله‌رق وحتی بونلره فعل شنیع‌ده اجرا ایدیله‌رك شهید ایدلدیلر. عائله‌لرینك ناموسلری هتك اولنمش، صبیه قیزجوجغنك‌ده بکری ازاله ایدلمشدر. میرلوا ابراهیم پاشانك برادری احمدبکك خانه‌سنه کله‌رك عائله‌سنه «بزم عادتده مستور اولمق یوقدر، آچیق بولنمق وبزه ساقیلك ایتمك لازمدر» دیدکلرینی ورد ایتملری اوزرینه مومی‌الیهك بیوك کریمه‌سنه فعل شنیع اجرا ایتدکلرینی مذکور عائله‌دن برحیات قالانلر متأثرانه برصورتده افاده ایتمشلردر.

موشك سقوطنده ارمنی قومیته‌جیلری قانه صوصامش جنوار کبی اطرافه صالدیره‌رق بولدقلری اسلاملری برصورت فجیعه‌ده قتل ایتمشلر و(انتقام آلیورز) دیه‌رك برنشئه طولاشمشلردر. قادینلرك عرضلرینی پایمال، اختیارلری احراق بالنار، کنجلری قتل عام ایدیورلردی. اشرافدن حاجی مراد ورشید، کونایلی حاجی محمد وجعفر وتیمار وعبداه ویوسف ومحمد خان ونادر خان اغالر

ارمنیلر طرفندن مقتل اتخاذ اولنان یره کوتوریله‌رك قویون بوغازلر کبی کسمشلردر.
ارمنیلر وارطو قضاسنك آیز ناحیه‌سی داخلنده جبران عشیرتندن جندی اغایه
منسوب اون بش قریه خلقنی مراد نهرینك (کول خزال) دنیلان کولنه کاملاً
القا ایلمشلر ومغروقینك آیاقلرینه آغیر نعللر چاقمشلردر.

موکللی طریقیله داخله چکیلن اهالئ اسلامیه‌یی ارمنی قومیته‌جیلری تعرض
ایدرك عجزه، چوجق وقادینلرك اختیارلرینی شیخ القریب دنیلن تکیه‌یه
طولدیروب احراق ایتمشلر وکنج قادینلرك ممه‌لرینی کسه‌رك صلب ایتمشلر،
والده‌سی مجروح برچوجغك سوقاقده والده‌سنك کسیلمش ممه‌سنی اغزینه
ویره‌رك امزیرمشلردر. علمادن شیخ عبدالغفار افندینك قفاسنك دریسی صویله‌رق
شهید ایدلمشدر. سرطبیب مصطفی بك اون بش، یکرمی ارمنی قومیته‌جیسنك
بیکی متجاوز چولق چوجغی شرقیلرله واوکده قادینلر رقص ایلمکده اولدقلری
حالده کوتوردکلرینی وغرب کوپریسندن دیکیلی طاشه قدر بیکلرجه ذکور
واناث جنازه کوردیکنی وبونلرك قسم اعظمنك پك فجیع برطرزده بوغازلاندیغنی
مع القسم افاده ایلمشدر.

قومیسر معاونی
محمد، احمد، کامل

— ٤ —

دیاربکر ولایتی

مقام ولایتجه اجرا قلنان تحقیقاته نظراً ارمنیلرك بوولایتده‌ده پك چوق
مظالم ارتکاب ایتدکلری اکلاشلمشدر:

١ — سیلوان قضاسنده (باشنیق) نامنده‌کی ارمنی کوینده تحصن ایدن (دوریان
دونو) اسمنده‌کی شریرك تحت ریاستنده بولنان چته ٢٨ حزیران ٣٣١ تاریخنده
میلیس ضابطی حاجی حمید افندینك وداعت ومقدار کافی ژاندارمه ومیلیس
افرادینك وساطتیله سوق اولنان بش یوزی متجاوز مکاریجی قافله‌سنه

(شیطان قیا) نامنده موقعده ودره‌دن کچدکلری صره‌ده بغتةً هجوم ایده‌رك بونلردن اکثریسنی پك فجیع ودلسوز برصورتده قتل وشهید ایلمشلردر .

۲ ـ تبدیل هوا صورتیله اردودن ترخیص ایدیلن افراد عسکریه لیجه قضاسنه مضاف قوم وصوم ارمنی کویلری جوارینه کلدکلرنده مذکور کویك قومیته‌جیلری طرفندن تعرضه اوغرایه‌رق بعضلرینك باشلری کسیك ، قول وایاقلری باغلی ، جمله‌سی‌ده خنجرله پارچه‌لانمش اولدقلری حالده شهید ایدلمشلردر .

۳ ـ مرکزك شرق ناحیه‌سنه ملحق ارزو اوغلی وشانی کوی ارمنیلرندن الی سلاح طوتانلر هولانلی مشهور قومیته‌جی (هونه) نامنده‌کی شریرك ریاستی آلتنده برچته تشکیل وخضر الیاس اسلام کوینه هجوم ایده‌رك ارککلرینك عمومیتله عسکرده بولنملرندن بالاستفاده کویك ایچنده وتارلالرنده تصادف ایتدکلری بتون قادین وچوجقلری (مره‌سنی) دره‌سنه سورکله‌مشلر ، اوراده قورشون وخنچرله شهید ایتمشلر ، بعضلرینی قصابلره رحمت اوقوده‌جق درجه‌ده طوغرامشلردر . شهادتلرندن اول قادینلرك عرضلرینه‌ده تسلط ایلمشلردر .

٤ ـ سیوه‌رك ـ اورفه جاده‌سنده چالیشان ارمنی عمله عصیان ایده‌رك ژاندارمه‌لری شهید ایتمشلر واو حوالیده شقاوته‌ده باشلایه‌رق قره‌جه طاش موقعنده‌کی زیارت محلنده راست کلدکلری اختیار ارکك وقادینلری زیارتدن آله‌رق اوچیوز مترو قدر دوز برمحلده نشانه دیکوب جمله‌سنی صورت غدارانه‌ده شهید ایتمشلردر . امثالی پك چوق اولان بووقعه‌لردن اکلاشیله‌جغی وجه ایله ارمنیلر ، مسلمانلره قارشی بلا مرحمت اجرای ملعنت وخباثت ایتمکه عهد ایتمشلردر .

— ٥ —

طربزون ولایتی

وقف کبیر قائمقامنك تحقیقات رسمیه‌سیله ثبوت بولان ارمنی مظالمی بروجه آتیدر :

ارمنی چته‌لرینك ویجه‌یه دخولنده تحصیلدار عثمان افندینك خانه‌سنه التجا ایلین پك چوق قادین وچوجقلر ساعاتجه شهید ایلدکلری کبی ۳۰ کشیلك بر ارمنی چته‌سی طرفندن برقاچ خانه آبلوقه ایدیله‌رك قادین وچوجقلری سچیلوب بردره‌یه کوتورلدیکی واورادە کاملاً بوغازلاندیغی و بووحشتدن قورتیله بیلن ایکی قادینك‌ده مجروح ایکن شفایاب اوله‌رق وقعه‌یی کمال تأثرله حکایه ایتدکلری واوف قضاسنك کل علی قریه‌سندن بش نفرلك برارمنی چته‌سنك بر قادینه ژاندارمه‌حضورنده فعل شنیع اجراسنه تصدی ایلدکلری ومدافعه‌یه تشبث ایدن نفرك قتل ایدلدیکی وزواللی قادینك‌ده ناموسی پایمال اولدقدن صکره برییناغنك ایصیرلمق صورتیله قوپارلدیغی وبوخونخوار چته‌لرك برچوق علمایی انواع حقارت واشکنجه‌ایله شهیدایتدکلری، اموال‌واشیا ومواشی‌یی کاملاً آلوب کوتوردکلری وتفصیلی جلدلر تشکیل ایده‌جك مظالم وشناعتلر ارتکاب ایلدکلری رسماً تبین ایلمشدر .

طربزون پولیس اداره‌سنه مراجعت ایده‌رك مع القسم بیاناتده بولنان متعدد اشخاصك افاده‌لرینه نظراً اوف قضاسنك (لازاندوس) قریه‌سنه کیرن ارمنی چته‌لری اهالینك اسملرینی وخانه‌لرك مقدارینی قید وضبط ایتدکدن صکره موجوداشیایی تمامیله‌روسیه‌یه نقل‌ایتمش وقریهٔ مذکوره‌ده دیلسز اوغلی علی‌عثمانك زوجه‌سی یاسمین‌ك فریاد و فغانه رغماً عفتنه تجاوز وزوجنی مهلك‌صورتده جرح ایتمشلردر . ینه مذکور قضایه تابع پروانا قریه‌سندن صوایچمز اوغلی بیجان اغانك قارشیسنده زوجه‌سنه فعل شنیع اجراسنی متعاقب هرایکیسنی قتل وقضای مذکورك پرناق وذیملهٔ کبیر وصغیر قریه‌لری اهالیسندن قاچه‌میان نسوان وصبیانی قتل عام، آلانا قریه‌سیله دیکر قرادن چاقر اوغلی سلیمانك زوجه‌سنه تجاوز، تللی اوغلی امین، قضا تحصیلدارلرندن علی، حاجی مصطفی اوغلی محمد، ملا محمود اوغلی عسکر محمود، دیکر محمودك عائله‌لرینك ناموسی هتك وکماجی زاده حمید، علی اوغلی محمد، طابی اوغلی حسین اغانك باکره قیزلرینك بکرلری ازاله وعمر اوغلی عثمان افندی قتل اولنمش وذکر وتفصیلی

تویلری اوپرده‌جك شناعتلو روسلرك تشویقیله وحتی مظاهرتیله ارمنی چته‌لری طرفندن ایقاع ایدلمشدر .

روس عساکرینه پیشدارلق وظیفه‌سنی ایفا ایدن ارمنی چته‌لرینك مظالمی حقنده متعدد اشخاص اسلامیه‌نك مع القسم واقع اولان افاده‌لرینه كوره یومره ناحیه‌سنك قلفقه قریه‌سنه كیرن ارمنیلر برقاچ خانه‌یه طوپلانه‌رق اختفا ونتیجهٔ احواله انتظار ایدن قولاق اوغلی حسین وزوجه‌سی علویه وكلینی حسنیه وقولاق اوغلی علی زوجه‌سی ذلیخا ودها برچوق قادین وچوجقلری مذكور خانه‌دن آلوب كوی كنارنده وبرطاغك اتكنده بولنان بردره‌یه كوتوره‌رك ارككلرینی كوزلری اوكنده بوغازلادقدن صكره قادین وچوجقلری قویون بوغازلار كبی كسمشلردر . كویده قالان پاصلی اوغلی علینك ١٨ یاشنده‌كی قیزی امینه‌یی فعل شنیع اجراسندن صكره قتل وهمشیره‌سی خدیجه‌نك هنوز طوغمش برقیز چوجغنی هوایه فرلاته‌رق آلتنده طوتدقلری سونكویه تصادف ایتدیرمك صورتیله فجیعانه قتل ، قولاق حسنك زوجه‌سی امینه ومولوده وسكز یاشنده‌كی كریمه‌سی شكریه‌نك عرضنه تجاوز و ایسپیلا قریه‌سندن علمدار اوغلی حسن ودلی بالطه اوغلی حسن وایوب زاده محمد وحاجی احمد اوغلی عثمان وحسن اغانی سونكولرله اتلاف وبونلردن حسن اغانك اللرینی، قوللرینی كسه‌رك جانلی اولدیغی حالده آتشله احراق وایوب اوغلی مصطفانك پك كوچك كریمه‌سنك فجیعانه برطرزده بكرینی ازاله ایلدكدن صكره شهید ایلمشلردر .

ارمنیلر ؛ روسلرك بورالری استیلاسنده قاچمغه موفق اوله‌میان پولیس مأمورلرندن حسن افندی‌یی وسابق پولیسلردن آلدی قاچدی زاده حكمت افندی‌یی انواع مظالم واشكنجه‌یه معروض براقدقدن صكره صلباً اعدام ایتمشلردر .

— ٦ —

اولتی — اجاره منطقه‌سی

اولتی ـ اجاره منطقه‌سنده روسلره پیشدارلق ایدن ارمنی چته‌لرینك اهالیٔ

اسلامیه‌یه ایقاع ایلدکلری مظالم وشناعته دائر اولتی مهاجرلرندن خمس زاده حدیث وبرادری رامز بکلرک مع‌القسم ضبط ایدیلن افاداتدر :

اولتی‌یه اوچ ساعت مسافه‌ده بولنان چفتلکده اقامت ایدییوردق. بورالره تجاوز ایدن ارمنی چته‌لری سیوری وناوورمان ناحیه‌لرنده ساکن بولنان اهالیٔ اسلامیه‌نك اموال واشیا ومواشیسنی غصب ایتدیلر. اسلام قادینلرینه تجاوزات شنیعه‌ده بولندیلر.

ارمنیلر [به‌نه‌سکرد ، اورك ، چولاکیر ، اوغداداب ، حیدوس ، کامیس] قریه‌لرینه تعرض ایده‌رك « عثمانلی عسکرینی‌سز دعوت ایتمشدیکز » دیه ارککلری قتل وقادینلرك عرضلرینه تسلط ایتدیلر وچوجقلری ابوینك کوزلری اوکنده پارچه‌لادیلر.

قره کوردوك اوغلی سولو نامنده‌کی شخص ایله قاین برادرینی وزوجه‌سیله ایکی چوجغنی ارمنی قومیته‌جیلری عثمانلیلره خفیه‌لکله اتهام ایده‌رك شهید ایتمشلردر.

به‌نه‌سکیر قریه‌سنده ارککلری جامع شریف اوکنه طوپلامشلر، اطرافلرینه مسلح نوبتجی ارمنیلری براقمشلر، کویك ایچریلرینه‌یاییله‌رق أولری یغما، قادینلرك عرضنی پایمال ، کوچك چوجقلری اتلاف ایلمشلردر.

یوز اللی قدر چته افرادی کبان قریه‌سنه تعرضله بالجمله نسوان آییروب جوارده‌کی میشه‌لکه کوتورمشلر ، اوراده ناموسلرینی هتك وباکره‌لرك بکرلرینی جبراً ازاله وبوعاجزه قادینلردن برچوقلرینی وحشیانه تلف ایتمشلردر.

(اولور) مرکزینه کلن ارمنی چته قوماندانی (آرتینوف) بزه آدم کوندروب یاننه دعوت ایتمش ومواصلتمزده بزه خطاباً « اطرافمزده‌کی کویلرده یاپیلان دوکون وشنلکلری کوروب ایشدییورسکز. کویکزه بشقه کویلردن فراراً کله‌رك التجا ایتمك ایسته‌ینلری صاقلارسه‌کز سزك کویکزده‌ده دوکون یاپمغه باشلایه‌جغز. بوتون قادینلریکز آییره‌رق روس عسکرینه وسوکیلی ارمنی قهرمانلرینه هدیه اوله‌رق تقدیم ایدیله‌جك » دیدی.

اولتینك (پرینیك) قریه‌سنده اهالیٔ اسلامیه همان کاملاً ارمنی چته‌لری طرفندن قتل ایدلمش وجنازه‌لری آچیلان خندقلره طولدیرلمش، کوچك چوجقلرده دیری دیری بونلرله برابر دفن اولنمشدر . بو جسدلرله طولان خندقلر صورت مخصوصه‌ده کیزلیجه کوندردیکمز آدملر طرفندن بالذات مشاهده ایدلمشدر . بزیك چوق فلاکتلره وأولوم تهدیدلرینه معروض قاله‌رق بیك مشکلاتله هجرت ایتدیکمز جهتله بوخونخوار چته‌لرك یاپدقلری مظالمی جانلی و واضح برصورتده ارائه ایده‌جك فوطوغراف کبی وثایقه مع الاسف مالك بولنمیورز . سویلدکلریمز ارمنی شناعتنك یوز بیکده برینی دخی تشکیل ایتمز .

پولیس مأموری — قومیسر

شفیق — سعید

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

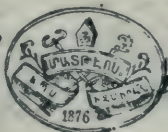
[illegible]

وثیقه نومرو ۱ : ازمیرلیان طرفندن واحان وارطانیانه یازیلان مکتوب [صحیفه ۲۳۱]

[illegible]

[illegible]

[illegible] 1879 [illegible]

[illegible]

ԺՈՂՈՎՐԴԵԱՆ
ՄԱՏՆԱՇԻՐՈՒԹԻՒՆ
Կ. ՊՈԼԻՍ

Ամենապատիւ
Տէր Խորէն արք-եպիսկոպոս Աշըգեան
Նախագահ պատրիարք Կ. Պոլսոյ

«Մեծ է Ժողովրդեան ձայնը»

Յօրմէ հետէ բարձրացաք պատրիարքական գահուն վրայ, Սահմանադրութեան [illegible] Ձեզ [illegible] Ժողովրդեան ձայնն ու [illegible]. Բայց Դուք [illegible] Ժողովրդեան [illegible] Ձեր [illegible] [illegible]

Ո՛ Աշըգեան [illegible] Ձեր [illegible] [illegible]

Ուստի Սահմանադրութիւն [illegible] [illegible]

Սահմանադրութիւնը [illegible] «Երբ Աշըգեան [illegible] [illegible] Ձեզ [illegible] [illegible]

4383 Տրէ 23
Կ. ՊՈԼԻՍ

وثيقه نومرو ٢ : پطريق حوره‌ى عاشقيانه يازيلان مكتوب
[صحيفه ٢٣٣]

نومرو ۳ : خوره‌ن عاشقیانه یازیلان مکتوبك ظرفی [صحیفه ۲۳۳]

[illegible]

وثیقه نومرو ٤ : قومیته‌جیلر طرفندن ١٨٩٦ وقعه‌سی اوزرینه سوقاقده یاپشدیریلان وسفارتلره توزیع اولنان بیاننامه [صحیفه ٢٣٤]

3° [illegible]

4° [illegible]

5° [illegible]

6° [illegible]

7° [illegible]

8° [illegible]

9° [illegible]

10° [illegible]

11° [illegible]

12° [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

Հայ Յեղ. Դաշնակցութեան Ամերիկայի Կեդր. Կոմիտէի

ԿՈՄԻՏԷՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ԽԻՍՏ ԳԱՂՏՆԻ

Ընկերներ,

Պալքանեան պատերազմի վերջաւորմամբ՝ քաղաքական շրջանակը կրկին չփոխւեցաւ, ու Հայկական Դատի այժմէութիւնը կարծես մեղմացաւ։ Իրականին մէջ սակայն այդպէս չէ, որովհետեւ, որոշ մարդիկ, մարմիններ ու մեր կուսակցութիւնը մանաւանդ, քաղաքական դիմումներով կ'աշխատին հող պատրաստել Հայկական Դատը յառաջիկային ամէն գնով դնելու համար դիւանագիտութեան սեղանին վրայ եւ պահանջել անոր նպաստաւոր լուծումը։ Այդ մասին Բիւրոյէն եկած նամակներէն կրնանք հետեւեալ կարեւոր տեղեկութիւնները՝

«Հայկական Դատի մասին կրնամ ձեզի հաղորդել երեք որոշ կէտեր.

ա) Որ մեր Հարցը այս Դեսպանախորհուրդին չպիտի դրուի.

բ) Երեք պետութիւններ Ֆրանսա, Անգլիա եւ Ռուսիա, որոշեր են մեր խնդիրը ձեռք առնել խաղաղութեան վերջնական հաստատումէն յետոյ։

գ) Երեք պետութիւնները ալ տրամադիր են Հայկական Նահանգներու մէջ յատուկ վարչութիւն հաստատելու․ ուրիշ խօսքով՝ ապահովելու ըէֆօրմներու գործադրութիւնը։

Թէ Փուանքարէ՝ Փարիզ, թէ Սըր Էտուարտ Կրէյ՝ Լոնտոն եւ թէ ~~Սազոնոֆ՝ Պետերսպուրկին~~ -պէս եւ անոնց դեսպանները Պոլիս՝ այդ տրամադրութիւններն են յայտներ, խորհուրդ տալով այժմ փոքր ինչ սպասողական դիրք բռնել։

Լոնտոնի մէջ Անգլօ Հայկական Կոմիտէն, որուն մէջ կ'մտնեն նախկին Պալքանեան Կոմիտէի ազդեցիկ անդամները՝ լաւ եւ այն բաւական գործունէութիւն ունի։ Անոնք յիշատակագիր մը ներկայացուցած են վեց մեծ պետութեանց վեհապետներուն եւ նախարարութիւններուն եւ շատ եռանդուն կերպով։ Յիշատակագիրը ստորագրած է նաեւ անոնց կողմէ Մ. Նահանգներու նախագահն, Թաֆթին։

Հաստատ տեղեկութիւններ ունինք, որ Ֆրանսական, անգլիական եւ ռուսական դեսպաններ հրահանգներ են ստացեր պաշտպանել մեր դատը։ Չանգեր կը կարծենք, որ միւս մեծ պետութիւնները եթէ ոչ կողմնակից գոնէ չհակառակին։ Այժմ առաջ կրնայինք, որ Հայոց Հարցը չպիտի դրուի այս Դեսպանախորհուրդին, ինչ որ պէտք չէ հիասթափութիւն պատճառէ մեր հասարակութեան, որովհետեւ վճռուած է Փոքր Ասիոյ խնդիրը յարուցանել այն ատեն, երբ Պալքանեան խնդիրը վճռուած կ'ըլլայ։

Ֆրանսայի դեսպանատունը եւ կառավարութիւնը շատ ջերմ համակրութեամբ կ'վերաբերին մեր դատին։ Ցաւ կայ, որ—եւ ան ամենակարեւոր կէտն է—Անգլիոյ եւ Ռուսաստանի մէջ մեր Հարցի մասին անհամաձայնութիւն չծագի, որ շատ վտանգաւոր կրնայ ըլլալ։

Փեթերսպուրկի մէջ Հայոց գաղութի կողմէ դիմում եղած է Վարչապետին եւ թէ Արտ. Գործ. Նախարարին, որոնց վերաբերմունքը եղած է համակրական եւ խոստացեր են հրահանգներ տալ Պոլսոյ դեսպանին եւ խորհուրդ են տուեր նաեւ [illegible] նել Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի մէջ։

Ինչպէս առաջին անգամ գրած ենք, Պատրիարքարանը գրեթէ նոյնութեամբ արդէն ըրեց մեր պահանջները։ Այժմ կ'ինդրենք, որ ամէն մէկ կէտ պատճառաբանուի եւ մանրամասն ներկայացուի։ Այս աշխատանքն է, որ կ'զբաղեցնէ մեզ այժմ, եւ յոյս ունինք շուտով աւարտել անոր մանրամասն ուսումնագիրը։

Փեթերսպուրկէն հասած են երկու հայ ներկայացուցիչներ ծանօթանալու Պոլսոյ Հայ շրջաններու տրամադրութեան եւ արդէն վերադարձած են բաւական դրական տեղեկութիւններով։

Վանէն կ'գրեն, որ մեր ինքնապաշտպանողական խումբերու դիրքերը բաւական ամուր են քիւրտերու դէմ։ Ինքը, վալին, սկսեր է նախանձիլ եւ կիրառէ [illegible] մեր [illegible] մարմիններուն։

Դիւանագիտական հարցէն զատ անմիջապէս կու գայ երկրի ինքնապաշտպանութեան ամենակենսական հարցը։ Երկրի դրութիւնը՝ մանաւանդ մասնաւոր շրջաններու մէջ՝ եկած է դառնալ բոլորովին անտանելի հայ տարրին համար, եւ այս անգամ ևս, քաղաքական այս փոթորիկը անցընելու եւ վերապրելու համար անհրաժեշտ է, որ մեր բովանդակ ուժ ու կարողութիւնը դարձնենք դէպի հոն։

(Ընկերնե՛ր, նկատի ունենալով հրամայական պահանջը՝ առաջարկած ենք կոմիտէներէն խնդրել որ՝

ա) Կարելիութեան սահմանին մէջ 1913-ի անդամական տուրքերը ջանան գանձել եւ փութացնել մեզ միանգամ։

բ) Գաղութներու մէջ գործող Հ. Յ. Դ. Կարմիր Խաչի, Դերասանական, Երաժշտական եայլ խումբերուն թելադրել, որ իրենց գործունէութիւնը ուղղեն ի նպաստ ինքնապաշտպանութեան գործին։

գ) Շարունակել փոխադրական [illegible] եւ հրապ. հանգանակութեան ժողովները, [illegible], որ հասարակութեան լաւագոյն տարրը [illegible] պահանջն դարձնել մեզի հետ է։

դ) Այժմ տալ «Հայրենիք»-ի բացած «Ապրիլու համար» հանգանակութեան։

ե) Դրամ հանգանակել ինքնապաշտպանութեան համար խնջոյքներու, հարսանիքներու, տօնախմբութիւններու եայլն հաւաքոյթներու առթին։

Ինքնապաշտպանութեան առթիւ ձեզ կ'հաղորդենք հետեւեալ կարեւոր լուրերը։

Պոլսէն մեզ կ'գրէ. «Ստացանք ձեր փոխադրած վերջին գումարը եւ համաձայն ձեր փափաքին դրամական բաժանումի գործը կատարեցինք ձեր յիշատակած վայրերուն մէջ հետեւեալ կերպով։

Ա.......ի շրջանին	100	ոսկի
Լեռնաստանի	» 100	»
[illegible]	» 100	»
[illegible]	» 100	»
[illegible]	» 100	»
[illegible]	» [illegible]	

وثيقه نومرو ٥ : آمريقا طاشناقسوتيون قوميته‌سنك خصوصی ومحرم تبليغات عموميه‌سی

[illegible] notice

Cher ami,

Notre Conseil National me charge d'exprimer sa profonde gratitude à Monsieur l'Ambassadeur au sujet de la fermeté qu'il déploie pour conserver intacte la formule qu'il croit seule de nature à sauvegarder nos droits dans la nomination de l'Inspecteur-Général.

Le Conseil attend avec une anxiété très compréhensible le projet de la Note que la Porte doit communiquer aujourd'hui à l'Ambassade Impériale avant de la communiquer officiellement aux Puissances.

Etant donné les habitudes de la Porte il est à prévoir que soit dans les pouvoirs de l'Inspecteur-Général soit dans la participation des non-musulmans dans les Assemblées, dans les Conseils, dans les fonctions publiques et soit enfin dans les autres dispositions elle essayera de saboter les formules proposées par l'Ambassade Impériale. Le Conseil espère qu'il pourra présenter son avis à ce sujet en temps utile. Vu l'atténuation apportée à la formule de nomination il devient indispensable d'y suppléer par la conservation <u>intégrale de toutes les autres dispositions</u>.

19/I Janvier 191[illegible]

وثیقه[نومرو ٦ : ارمنی پطریقخانه‌سی طرفندن روسیه سفارتی باش ترجمانی واسطه‌سیله سفیره ویریلن مذكره [صحیفه ٦٩]

ՀԱՅՐԵՆԱԿԻՑՆԵՐ

Տասնեակ տարիներ շարունակ հայ յեղափոխութեան օրրանը հանդիսացող Կովկասը, այսօր գտնուելով կը մնայ բռնապետական բիրտ ուժին տակ։

Հայ ժողովուրդի լաւագոյն սերունդը՝ երկրորդ տարին է որ կը տառապի այնտեղ, Ցարի հրէշաւոր բանտերուն մէջ։ Ռուսական յեղափոխութեան շարժումներէն յետոյ առաջարկուած այժմ ու ողբալի բռնապետութիւնն է Ստալին, որ շաղախած իր արիւնոտ յաղթանակներէն՝ ու ներայ և անդադար կը հալածէ ու կը ջարդէ հայ ժողովուրդի լաւագոյն սերունդը։ Եւ ուսուցիչ թէ բանուոր, վաճառական թէ արհեստաւոր, մտաւորական թէ բանւոր, յեղափոխական թէ խաղաղ քաղաքացի ու բոլորը, բոլորը կը տառապին բանտերու մութ կամարներուն տակ։

Հայրենակիցներ, Ռուս բռնապետութեան ներքոյ տառապող այժմեան Կովկասահայը սերունդն է այն պանծալի շրջանին, որ Հալէպեան գաւառներ ... սահմաններու կարմիր գծերը ոտքի տակ առած, կը թռչէր ու կը հասնէր այն երկիրը, ուր այսօր մենք բախտն ունինք վայելելու մեր Ազատութիւնը։ Մեր ցաւի ու կսկծի օրերուն՝ մեր կողքին ապրող, մեր ցաւով տանջուող հարազատներն են անոնք, մեր գաղափարական շրջանի, մեր յեղափոխական կարմիր օրերուն մեզ հետ միասին ողբացող, մեր արդար դատի համար արիւն թափող առաջամարտիկներն են անոնք։

Եւ ժողովրդական անբռնաբարելի իրաւունքներու համար մղած կռիւը՝ սահմանի այս կողմը՝ Օսմանեան հողի վրայ յաղթանակեր է այսօր, բայց սահմանի միւս կողմը՝ տակաւին ցարիզմի խեղդնող կառավարութիւնն է իշխողը։ Յեղափոխական գաղափարը՝ իր բովանդակ ուժով պայքարի մէջ է այնտեղ, արիւնոտ պայքար այն եզակի բռնապետութեան դէմ, որ ամենաբարբարոս կերպով կը ջարդէ ժողովուրդի ամենատարրական իրաւունքները։

Սահմանները անցեալին մէջ չը կրցան կասեցնել յեղափոխական մղումներու թռիչքը, և կովկասահայ ժողովուրդը ամբողջ երկու տասնեակ տարի իր որդիներով ազատագրական շարժման ի նպաստ տուեց այն բոլորը, ինչ որ անհրաժեշտ էր, և ինչ որ հնարաւոր։ Սահմանները չեն, որ այժմ ալ տաճկահայ ժողովուրդի մէջ պիտի կրնան կասեցնել սրբազան գաղափարը, մանաւանդ ներկայ օրերուն երբ բանտերու մէջ տառապող մեր եղբայրներու ձայնով գալու են գալու Ռուս «հարազատութեան» առաջ, որպէս ... կան յանցաւորներ։

Սահմանադրական ազատութիւններն վայելող տաճկահայ ժողովուրդը երբեք չի կրնար անտարբեր մնալ իր ռուսահպատակ այն բիրտ ճնշումներուն, որոնց ենթակայ են իր հարազատները օր ու գիշեր։ Այս խորունկ համոզումով ու այս գիտակցութեամբ է որ, որ Հ. Յ. Դաշնակցութեան Արեւելեան շրջանի Ռայոնական ժողովը, կոչ կ'ընէ Թրքահայ ժողովուրդի բոլոր խաւերուն անխտիր, որ անոնցմէ ամէն մէկը փութայ հասցնել նիւթական օգնութիւն կովկասահայ քաղաքական բանտարկեալներուն, անոնց անխնամ մնացած ընտանիքներուն եւ սիրելիներուն։ Շուտափոյթ օգնութիւնն անհրաժեշտ է, մանաւանդ և այն պատճառով, որ շուտով սկսելու է բանտարկեալներու դատավարութիւնը, որեւէ մը, որ խոշոր պատմական նշանակութիւն պիտի ստանայ և մեծ զոհողութիւններու պէտք ունի։

Ռայ. ժողովը այս նպատակաւ Դաշնակցական պատուոյ մարմնոյ հսկողութեան տակ ընտրած է յատուկ կեդրոնական հանգանակիչ յանձնաժողով մը, միաժամանակ յանձնարարուած է շրջանի ... բոլոր ... ներուն իրենց վայրերուն մէջ ձեռնարկելու հանգանակութեան։ Նուէրները կարելի է ղրկել նաև Գարին «Յառաջ» և Պոլիս «Ազատամարտ» խմբագրութիւններու միջոցաւ։

Հայրենակիցներ, ուղղելով ձեզ ներկայ կոչը՝ Հ. Յ. Դ. Արեւելեան շրջանի Ռայ. ժողովը միանգամայն անհրաժեշտ է, որ թիւրքահայ ժողովուրդը պիտի շտապի անմիջապէս պատասխանել անոր, իր ունեցածէն ... մաս հանելով իր տանջուող եղբայրը, որով անգամ մը եւս չելացած կ'ըլլայ եղբայրական այն ամուր կապերը, որ գոյութիւն ունին սահմաններով իրարմէ բաժնուած բայց ... ազգի այլ և այլ հատուածներուն մէջ։

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ
ԱՐԵՒԵԼ. ՇՐՋ. ՌԱՅ. ԺՈՂՈՎ

[illegible]

1914 [illegible] 24 [illegible]

[illegible]

[illegible] (28) [illegible] (51) [illegible]

1. [illegible]

2. [illegible]

([illegible])

وثیقه نومرو ۸ : خنچاق قومیته‌سنك اوچنجی قونغره‌سی قرار دفترندن [صحیفه ۱٤۸]

= 3 =

3. [illegible]
4. [illegible]
5 [illegible]
[illegible]
6 [illegible]
7 [illegible]
8 [illegible]
9 [illegible] } [illegible]
10 [illegible]
11 [illegible] } [illegible]
12 [illegible]
13 [illegible]
14 [illegible] } [illegible]
15 [illegible]
16 [illegible] } [illegible]
17 [illegible]
18 [illegible]
19 [illegible]
20 [illegible]

= 147 =

وثیقه نومرو ۸ : ك اوچنجی صحیفه‌سی

= 148 =

[illegible]

1 [illegible]
2 [illegible]
3 [illegible]
4 [illegible]
5 [illegible]
6 [illegible]
7 [illegible]
8 [illegible]
9 [illegible]
10 [illegible]
11 [illegible]
12 [illegible]

وثیقه نومرو ۸ : ك دردنجی صحیفه‌سی

149

13 [illegible]
14 [illegible]
15 [illegible]
16 [illegible]
17 [illegible]
18 [illegible]
19 [illegible]
20 [illegible]
21 [illegible]
22 [illegible]
23 [illegible]
24 [illegible]
25 [illegible]
26 [illegible]
27 [illegible]
28 [illegible]
28 [illegible]
30 [illegible]
31 [illegible]
32 [illegible]

وثیقه نومرو ٨ : ك بشنجی صحیفه‌سی

= 1 =

Հ.Յ. Դաշնակցութիւն.
Ութերորդ ընդհ. ժողովի որոշումներէն
քաղուածներ

Հ.Յ. Դաշնակցութեան Ութերորդ ընդհանուր Ժողովը տեղի ունեցաւ Հայաստանի մէջ 1914 յուլիս ամսին:
Ժողովին ներկայ էին ձայնաւոր և խորհրդակ. 28 հոգի. Ժողովին
Երեսփոխանները — Ձայն

1.- Արեւմտեան Բիւրօ				1
2.- Արեւելեան Բիւրօ				1
3.- Հայաստանի Բիւրօ				1
Գաւառներ				
4. Կ. Պոլիս և Կեդրոնական շրջան				2
5.- Արտասահման	"	"	"	2
6.- Մուշ	"	"	"	2
7.- Վան	"	"	"	2
8.- Կարին	"	"	"	2
9.- Սվազ	"	"	"	2
10.- Խարբերդ	"	"	"	2
11.- Ատանա	"	"	"	2
12.- [illegible] Կոմիտէ և շրջան				1
13.- [illegible]	"	"		1

وثیقه نومرو ۹ : ارضروم طاشناقسوتیون قونغره‌سنك قرار دفترندن [صحیفه ۱٤٤]

Հատոր 5

Զ:

		Զոյգ
14.-	Յակոբեան Միհրան շրջան և կոմիտէ	1
15.-	Կէսարացի Միհրան Կոմիտէ և շրջան	1
16.-	Պարտիզակցի Միհրան Կոմիտէ և շրջան	1
	Յոզկաթ	
17.-	Մարզուանի Կ. Կոմիտէ և շրջան	2
18.-	[illegible] " " " "	2
19.-	Հաճի-Քէօյի " " " "	2
	[illegible]	
20.-	Ունիայի Կ. Կոմիտէ և շրջան	2
21.-	Թերմէի " " " "	2
	[illegible]	
22	Ամասիայի Կ. Կոմիտէ և շրջան	2
23.	[illegible] շրջան	1
24.	[illegible] Կ. Կոմիտէ և շրջան	2
	Կուսակցական Մամուլ	
25	«Դրօշակ» խմբագրութեան	1
26	«[illegible]»ի խմբագրութեան	1
	Դաշնակցութեան	
27	Եւրոպայի [illegible] Բիւրոյի	1
28	Ռուսիոյ " "	1
29	[illegible] " "	1
30	Հնչակեան Կուսակցութեան [illegible]	

Ցուցակիս ներկայացուցիչները [illegible] 26 [illegible] [illegible] [illegible] 4 հոգի, ընդամէնը 30 հոգի:

: 3 :

Քաղաքական որոշումներ

Մեր դիրքը դէպի Թուրք կառավարութիւնը.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

Ծանօթ. – [illegible]

330

وثیقه نومرو ۱۰ : رامغاوار فرقه‌سی استانبول مركزینك اسكندریه قومیته‌سنه مكتوبی [صحیفه ۹۲]

رامغاوار مكتوبنك دیرانْ كلكیان وخاچیك انكلیزیانك امضاسنی حاوی اولان صوك قسمی

36

وثیقه نومرو ۱۱ : جنوره‌ده طروشاق هیئت تحریریه‌سنه مكتوب [صحیفه ۹۳]

54

وثیقه نومرو ۱۲ : (ت) قومیته‌سنه مکتوب [صحیفه ۹۹]

37

وثیقه نومرو ۱۳ : شام قومیته‌سنه مکتوب [صحیفه ۹۳]

وثیقه نومرو ۱۳ : ك ایكنجی صحیفه‌سی

41

وثیقه نومرو ١٤ : آمریقا مرکز قومیته‌سنه مکتوب [صحیفه ٩٤]

[illegible]

58

وثیقه نومرو ١٥ : پەراق قومیته‌سنه یازیلان مکتوب [صحیفه ٩٨]

39

[illegible]

[illegible]

وثیقه نومرو ١٦ : نك ایکنجی صحیفه‌سی

ԱՐԱՐԱՏ

ՕԳՈՍՏՈՍ 1914

وثیقه نومرو ۱۷ : اچمیازین قتوغیکوسلغنك بیاننامه‌سنی احتوا ایدن آرارات مجموعهٔ رسمیه‌سی

[صحیفه ۱۰۵]

1914 — 678 —

ԳԷՈՐԳ ԾԱՌԱՅ ՅԻՍՈՒՍԻ ՔՐԻՍՏՈՍԻ ԵՒ ԱՆՀԱՍԱՆԵԼԻ ԿԱՄՕՔՆ ԱՍՏՈՒԾՈՅ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱՊԵՏ ԵՒ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ, ԾԱՅՐԱԳՈՅՆ ՊԱՏՐԻԱՐՔ ՀԱՄԱԶԳԱԿԱՆ ՆԱԽԱՄԵԾԱՐ ԱԹՈՌՈՅ ԱՐԱՐԱՏԵԱՆ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ ՍՐԲՈՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ ԷՋՄԻԱԾՆԻ

Գերապատիւ Թեմակալ Առաջնորդաց, Բարձրապատիւ Փոխանորդաց, Արժանապատիւ Աւագ Երիցանց եւ Քահանայից, Պատուական Իշխանաց եւ Մեծատանց, ազնուական Վաճառականաց եւ Արհեստաւորաց, Բոլոր Երկրագործաց, Բարեպաշտ Հոգաբարձուաց եւ Ուսուցչաց եւ Ամենայն Ազգային-Հասարակական Գործչաց, Հաւատացեալ Որդւոց Մայր Աթոռոյս Սրբոյ [illegible] եւ Օրհնութիւն Հայրապետական.

Արդէն իսկ գիտէք Դուք, զի արտաքին թշնամիք յարձակեցան ի վերայ Հայրենեաց մերոց Մեծին Ռուսիոյ:

Հակառակ խաղաղասիրական ցանկութեանց և բարեմիտ աշխատանաց Կառավարութեան Մերոյ, [illegible] է յոյժ, զի ծագեցաւ պատերազմ սոսկալի ի մէջ [illegible] եւրոպական ազգաց և պետութեանց:

Սակայն [illegible] պատմական փորձերոյ, որ [illegible], մխիթարական է յոյժ, զի ժողովուրդք Մեծին Ռուսիոյ, որպէս մի անձն և մի ընտանիք, [illegible] ընդ միմեանս [illegible], եկին ի պաշտպանութիւն արդարութեան, [illegible] և [illegible] ազգաց ընդդէմ [illegible] և [illegible]:

Եւ յայսմ [illegible] միութեան [illegible] յաղթութեան և երջանկութեան Հայրենեաց, [illegible]:

Մխիթարիմք յոյժ, զի [illegible] որդիք Մեր [illegible] [illegible] և [illegible] [illegible] և [illegible] [illegible], [illegible] և [illegible] [illegible] պաշտպա-նութեան [illegible] Հայրենեաց և փառաց նորա:

وثیقه نومرو ۱۸ : قتوغیکوسك ارمنیلره اصدار ایتدیکی بیاننامه
[صحیفه ۱۰۵]

— 679 — ԱՐԱՐԱՏ

Ցայժմ նուազի եւ ժողովրդեան Հայոց, որոյն յան-
ցելում, յաւ յամն, զպատմութիւն եւ զվիճակս յընթացս դա-
րուց ի Գենոյից Մեծագոյն Կայսերաց Ռուսաց չքնա-
ղագեղական զգացմունս իւր, ամենայն պատրաստակամու-
թեամբ եւ հաստատամտութեամբ։

Յաւսյով ի հաւատալով կատարեցաւ, զի հզեար
որդիք Մեր, բաց օրհնանի նախնեաց իւրեանց, կատա-
րեցին զպարտս իւրեանց քաջութեամբ եւ ամենայն անձ-
նազոհութեամբ, այսու Հայրապետական Կոնդակաւս զգու-
շար կարգամք առ ամենեսեանդ՝ փութալ ծանուցանել նո-
թացելս եւ բարձրագոյն յաջողութեան համայնական մեծի
եւ արդարացի գործոյն եւ կոչմամբ կերպել զմարզանս գործ
եղբայրական օգնութեան վասն անօգնական բնակչաց
նոցա, որք ի պատերազմի պատրաստ են զնել զանձինս
իւրեանց վասն պատուոյ եւ բարօրութեան ընդհանուր հայ-
րենեաց Մերոց՝ Մեծազօր Ռուսիոյ։

Յիշեցէք նոյնպէս, զի յընթացս ահեղի պատերազմիս
բազում վիրաւորք կարօտ լիցին խնամոց եւ բժշկութեան,
որոյ վասն քրիստոնէական պարտիք կան ի վերայ ամենե-
ցուն՝ ընդ փոյթ հասանել յօգնութիւն, որպէս ողորմած
Սամարացին, առ ի սփոփել եւ ամոքել զվիշտս եւ զվէրս
պատահմանց զաւակաց Հայրենեաց։

Աղօթելով վասն յաջողութեան եւ յաղթութեան քա-
ջամարտիկ զօրաց Ռուսիոյ, օրհնեմք զամենեսին եւ մաղ-
թեմք ի Տեառնէ պարգեւել մեծազօր Պետութեան Ռուսիոյ
փրկութիւն յամենայն վտանգից եւ յօրգայթից թշնամեաց,
անսասանութիւն եւ յաջողութիւն կատարեալ, յուրախու-
թիւն եւ յերջանկութիւն ամենայն հաւատարիմ հպատակ
ազգաց Նորա։ Ամէն։

Ի վերայ խնկականի ստորագ.

ԳԷՈՐԳ Ե. ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ

Ի 5 օգոստոսի 1814 ամի

Ըստ տոմարիս ՌՅԿԳ

ի Հայրապետութեան Մերում Գ. ամի

յԱրարատեան Մայր Աթոռ ս. Էջմիածնի

ի Վաղարշապատ

Թ. 1150

وثیقه نومرو ۱۸ : ك ایكنجی صحیفه‌سی

----AU PEUPLE FRANCAIS-----

Au début des Hostilités une cinquantaine de membres de notre petite co-lonie Arménienne s'étaient engagés comme volontaires dans la Légion Etrangè-re;c'était la preuve évidente de notre profonde sympathie à la France qui su toujours défendre les peuples opprimés;la reconnaissance que nous lui devons nous imposait le devoir de nous grouper autour d'Elle.

Au moment de la rupture des relation diplomatiques entre les Alliés et la Turquie , il suffit de jeter un coup d'oeil sur la carte pour reconnaître que sur la Frontière du Caucase pour se solidariser avec notre GRANDE AMIE ET PROTECTRI-CE LA RUSSIE,nous sommes appelés à jouer le même role que l'héroïque Belgi-que,bien entendu suivant nos modestes moyens.

Nos intérêts se confondant avec ceux du Peuple Russe.La proclamation de Sa Majesté Nicolas II,le Tzar de toute la grande Russie et le Roi d'Arménie, est un éclatant hommage à notre fidélité séculaire.Des milliers de nos frères vont tomber bravement sur le champ d'honneur dans les rangs de l'Armée Mosco-vite pour servir la cause de la civilisation et délivrer l'Arménie du joug a-bhorré des Turcs.

Pendant que le sang innocent de nos 300000 frères coulait à flot sous l yatagans des assassins professionnels le Bon Dieu des chrétiens avait éteint toutes les lumières du ciel pour ne pas assister aux atrocités commises sur notre pauvre planète,par ces brigands Turcs.

Au moment où les armées de la République fraternellement unies à l'ar-mée de la Fière Albion sont en train d'exécuter les bandes de Guillaume Rou-ge,le digne frère du Sultan Rouge,ces bandes qui depuis 44 ans empestaient l'atmosphère de l'Europe,au moment dis-je où les Alliés en véritables justicier débarrassent le monde entier de ce cauchemar qui s'appelait l'hégémonie alle-mande.La brave armée de Sa Majesté Nicolas II va entrer en ligne sur la fron-tière d'Arménie,pour débarrasser aussi l'Europe et l'Asie de ces sanguinaires Turcs,dont la présence sur les riants rives du Bosphore n'était qu'une honte pour la civilisation et pour l'humanité toute entière,leur véritable place é-tant dans leur tanière au fond de la Mecque et de Médine d'où il n'aurait dû jamais sortir.

Dans la balance des Armées formidables qui se mesurent,nous autres les Arméniens nous voulons aussi notre petite part de Gloire contre les Assa-sins de notre Chère Arménie et contre les Alboches,leur protecteurs;parconsé-quent,notre place est désignée d'avance à coté de nos amis Russes,Français et Anglais;le peuple français dans sa fraternelle générosité ne nous fera jamais l'insulte de nous confondre avec nos assassins .En Avant!pour la cause du dro des peuples et pour la liberté.

GRANDE RUSSIE!
VIVE LA CHERE FRANCE!
VIVE L'ANGLETERRE!
VIVE L'ARMENIE RUSSE!

Pour le comité d'organisation des volontaires Arméniens.

LE DELEGUE

TURABIAN ARAM

وثيقه نومرو ١٩ : آرام تورابيان طرفندن چيقاريلان بيانامه [صحيفه ٢٠٦]

ՔՍԱՆԵՒԵՕԹՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ № 2 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 1914

Hentchak : Organe Central DU PARTI S.-D. HENTCHAKISTE

ՀՆՉԱԿ

Journal Arménien mensuel XXVII Année
Adresse Télégraphique : Հեռագրի հասցէ, բոլոր երկրների համար "HENTCHAK" Pari

ԿԵՆՏՐՈՆԱԿԱՆ ՕՐԳԱՆ Ս.-Դ. ՀՆՉԱԿԵԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

ՍՕՑԻԱԼ-ԴԷՄՕԿՐԱՏ ՀՆՉԱԿԵԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՇԱՐՔԵՐԻՆ

ԸՆԿԵՐՆԵ՛Ր,

Ս. Դ. Հնչակեան Կուսակցութիւնը՝ որ ծնունդ է հայ իրականութեան ռեալական պայմանների, որ նրա իրաւազուրկ և հարստահարուող դասակարգերի իտէալների ներկայացուցիչն եղած է, և է, որ յանուն Թիւրքահայ ազատագրութեան, աւելի քան մի քառորդ դար, արեան ծանրագին գնով է դէպի ազատութեան հանգրուան՝ այսօր խոնարհելով քաղաքական [illegible] հանգամանքների, իր անցեալ պատմական առաքելութեան խոր գիտակցութեամբ՝ կ'իջնէ քաղաքական կուի դաշտը յեղափոխութեան մարտադրօշ շեփորը հնչեցնելու [illegible] և Հայկական Բարձրավանդակում, Օսմանեան Բռնապետութեան արիւնոտ լուծը թօթափելու սրբազան ուխտով:

Ս. Դ. Հնչակեան Կազմակերպութիւնը, ազգերի գոյութեան այս մեծ պայքարում, իր մարտական և բարոյական ուժերը ամփոփել բերելով, յեղափոխական արդարամիտ սուրը ձեռք նետէ ընդհանուր կուի կշռի նժարը, իբրեւ բաժին Ազատութեան Հայութեան: Եռեակ Համաձայնութեան, մասնաւորապէս ռուսական զէնքի բարոյական դաշնակիցը և համահարթը լինելով ներկայ բոպէում, իր տրամադրութեան տակ գտնուած բոլոր միջոցներով, իր յեղափոխական-քաղաքական կազմակերպուած կարողութեամբ նպաստելով Հայաստանում և Կիլիկիայում, Կովկասում և Ատրպատականում Դաշնակից բանակի յաղթանակին, կատարած կը լինի իր սեպուհ պարտականութիւնը՝ թէ՛ հանդէպ Հայաստանի և թէ հանդէպ Քաղաքակրթութեան, ակրէտիվ ձգտումներից զերծ մաքուր հայրենասիրութեան գաղափարի տեսակէտից:

Հայկական ազատագրութեան մեծ գործին իրենց կեանքը զոհաբերելու ուխտած այնիւ քաջերը թող հրապարակ գան իրենց բարոյական և նիւթական ուժերով ծառայելու ընդհանրական Ս. Գործին, իր փառք բազմաչարչար Հայ Ժողովուրդը՝ պինած իր պատմական անցեալով, Քաղաքակրթութեան Շառին համար իր թափած արիւնով, հանդէս գայ Միջազգային [illegible] հպարտ և անվեհեր, առաջադրելու իր քաղաքական ազատութեան փոփոխութիւնները, իր անպաղղող կամքը ապրելու և իր արժանաւորութեան Հայրենիքի, Եռեակ Համաձայնութեան հովանաւորութեամբ ստացուած Ինքնավարութեան իրաւունքով, բարձրանալ ազատութեան Դրօշակին, որտեղից վերջ ծագէ Իրաւունքի և Արդարութեան, Ազատութեան և Եղբայրութեան սրբազան արշալոյսը:

Օն, ուրեմն, ընկերնե՛ր, դէպի՝ գործ, մեր ծաղիկ [illegible] Հայրենիքին սպառնացող [illegible] որ ապրի՛, ապրէ՛, յաւէ՛րժ ապրի Հայաստան:

ՍՕՑԻԱԼ-ԴԷՄՕԿՐԱՏ ՀՆՉԱԿԵԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ
ԿԵՆՏՐՈՆԱԿԱՆ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ.

وثيقه نومرو ۲۰ : خنچاق قوميته‌سنك بياننامه‌سنى احتوا ايدن پارسده منتشر (خنچاق) غزته‌سى
[صحيفه ۱۰٤]

ՀԱՅՐԵՆԻՔ

VOL. XVII Nº 34 (995)

HAIRENIK
An Armenian Newspaper, Issued Eve[ry]
Tuesday, Thursday and Saturday
YEARLY SUBSCRIPTION $3.00
Entered at the post office at Boston
second class mail matter

...Ն, ՀԱՍԱՐԱԿԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ ԵՐԵՔՕՐԵԱՅ ԹԵՐԹ
Փողոցի հասցէ՝ 7 Bennet Street, Boston, Mass.
Հեռագրի հասցէ՝ "Hairenik". Bosto[n]

Saturday, March 20 — Published by "Hairenik" Press

ԱԶԳԱՅԻՆ ԲԻՒՐՈՅԻ ՀԵՌԱԳԻՐԸ

Հ. Յ. Դ. Ամեր. Կեդր. Կոմիտէին

Form 115

CABLEGRAM

"VIA COMMERCIAL"

RECEIVED AT 5.54 P.M. ...M SUBJECT TO TERMS AND CONDITIONS AT BACK HEREOF WHICH ARE RATIFIED AND AGREED TO — MAR 17 1915

F 30 54

TIFLIS 16

ARMENIEN REFEDERATION COMMITTZE CENTRAL BOSTON

RECUE 47061 RUBELS 11 NOME VOLONTAIRE ET BUREAU REMERCIEMENT

ARCHEVEQUE MESROP

112 STATE STREET, TELEPHONES: MAIN 728 AND FORTHILL 2910 — 156 FEDERAL STREET, TELEPHONES: MAIN 728 AND FORTHILL 2910

No inquiry respecting this Message can be attended to without the production of this paper. Repetitions of doubtful words should be obtained through the Company's offices, and not by applying directly to the sender.

Թիֆլիս, Մարտ 16 — Հ. Յ. Դ. Կ. Կոմիտէին, Պոսթըն. — Ստացած 47061 ռուբլի 11 կոպ.։ Շնորհակալութիւն կամաւորներու և Բիւրոյի անունով։

ԱՐՔԵՊ. ՄԵՍՐՈՊ

Նախորդ 20,000 տոլարը ստացուելուն պատասխանը ընդունելնուս պէս ղրկեցինք 20,000 տոլար եւս։

وثيقه نومرو ٢١ : اعاناته عائد مخابراتدن ئەپسقپوس مسروبك بوستون شعبه‌سنه تلغرافنامه‌سی

[صحيفه ١٢٥]

ԳԻՏԱԿՑԻՆՔ

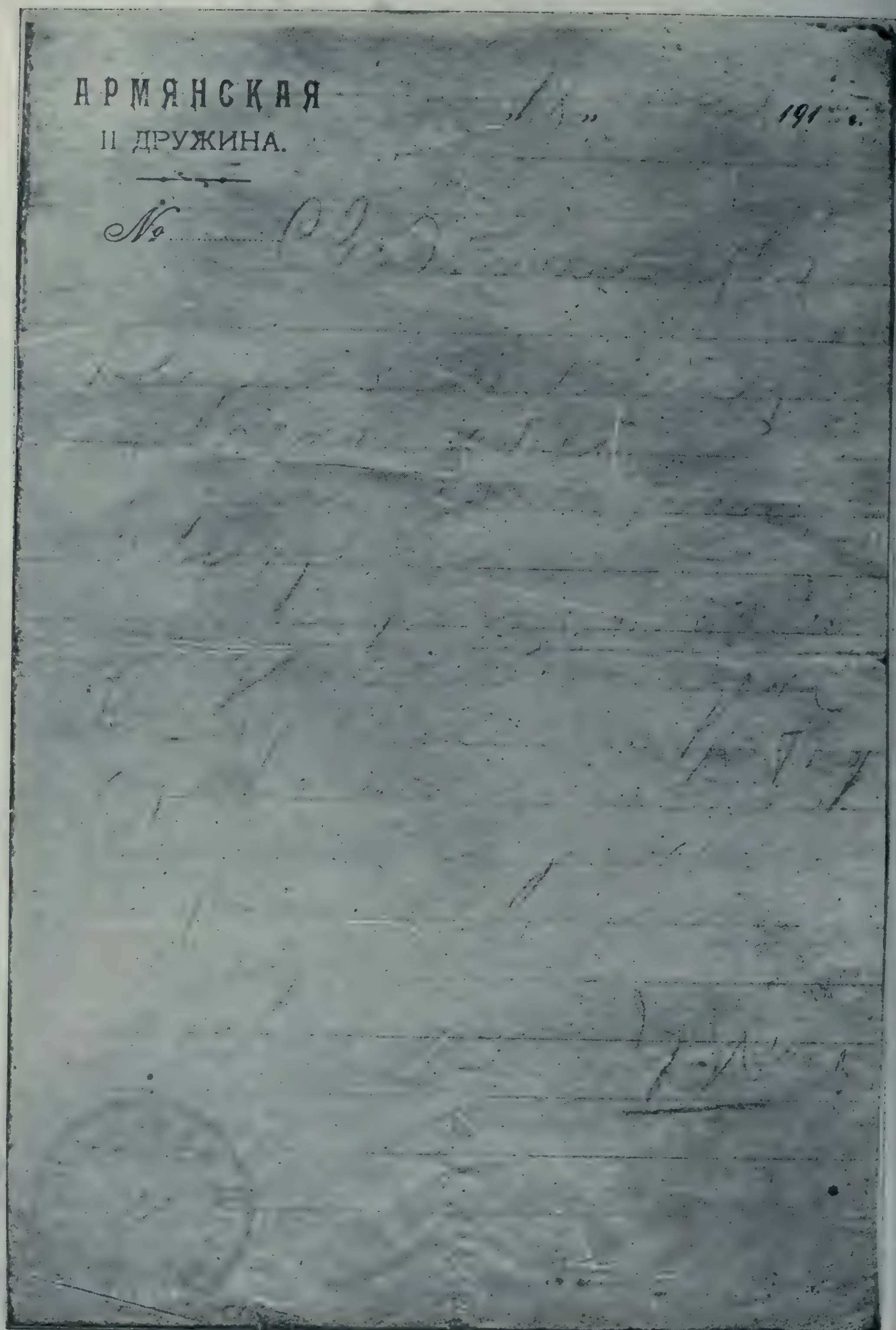
ՀԱՅՐԵՆԱԿԻՑՆԵ՛Ր.

[illegible]

9 ՄԱՐՏ 1915 Թ.
ՍՈՖԻԱ

Ս. Դ. ՀՆՉԱԿԵԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ
ԲՈՒԼՂԱՐԻՈՅ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԵՐՈՒ
ԳՈՐԾԱԴԻՐ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

وثيقه نومرو ٢٢ : خنچاق قوميته‌سنك بلغارستان شعبه‌سی بياننامه‌سی [صحيفه ١٥٣

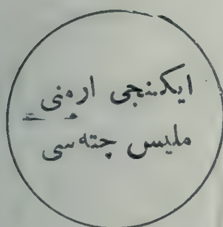

وثیقه نومرو ۲۳ : روس اردوسی قوماندانی طرفندن ارمنی اختلالجیلرندن وانلی لاطویه ویریلان مأذونیت ورقه‌سی [ترجمه‌سی دیگر صحیفه‌ده‌در]

ارمنی چته‌لرینه مخصوص روسجه وثیقه‌نك ترجمه‌سیدر

ارمنی ایکنجی ملیس

ایکنجی ارمنی ملیس چته‌سی قوماندانی طرفندن (موقس) چته‌سی رئیسی (لاطو راشویانس)ه [*] وانه کیدوب کلمك اوزره درت کون مساعده ویریلدیکنی وکندیسنك ۱۰٦,۳۰۰ نومرولو تفنك ایله ماوزر سیستمنده برروولوری حامل بولندیغنی مبین وثیقه‌در ــ ۱۸ حزیران سنه ۱۹۱۵

[*] لاطو راشویانس : موقس ناحیه‌سنده سنه‌لردن بری اهالیٔ اسلامیه‌یه قارشی ارتکاب ایتدیکی جنایات ایله اشتهار ایتمش طاشناقسوتیون رؤساسندن بر شریر ایدی . بالآخره چته‌سیله برلکده روسیه‌دن کلن ارمنی چته‌لرینه التحاق ایلمش و بتلیس جوارنده‌کی برمصادمه‌ده مقتول دوشه‌رك اوزرنده بولنان برطاقم اوراق میاننده بو وثیقه ظهور ایلمشدر .

وثیقه نومرو ٢٤ : [ارمنی خلاص حربی] اسمنده‌کی لوحه

وثیقه نومرو ۲۶ : ارمنستانی تمثیل ایدن بر لوحه « برخرخصه‌خانه‌دن آلنمشدر »

ارمنی قومیته‌لرینك آمال وحرکات اختلالیه‌سی — وثیقه نومرو ۲۷ [تعریفاتی دیکر صحیفه‌ده‌در]

۲۷ نومرولو وثیقه‌نك تعریفاتی

چمشکزك وچارسنجاق قضالری ارمنی مرخصه‌سی کیغورق افندی‌یه آمریقاده ارمنی مرخصه‌سی حمازاسب وارطابت طرفندن هدیه اولنان و ۱۹۱۰ تاریخنده طبع ایدیلن [آنا ارمنستان] لوحه‌سی

آلتنده‌کی ارمنیجه شعرك ترجمه‌سی

یاوروم ، اوکوزل کوزلریکی آچ
آننه‌كك دیزلری اوزرنده اویودیغك آرتق یتشیر
والده‌كك چیپلاق وآچیق قوللری طوکدی
آرتق سکا تی سویله‌یه‌میور ، آغلیور .

اویقوك اوزادی ، قهرمان مایقاق (ارمنی چوجق)
آی ، کونش سکا باقه‌رق کولیورلر
نورلرنی بیاض آلنکه سرپیور
و پارلاق ضیالریله کوزل یناقلریکی ییقایورلر .

قالق ، برکره بلوطلرك قاردن بر اکلیل
اوردیکی ماسیسه باق [ماسیس آرارات طاغنك ارمنیلرجه اسمی]
ماسیسك اتکلرندن آقان قان سیللری ایچنده خراب معبدلر یوزییور .

ارمنی قومیته‌لرینك آمال وحركات اختلالیه‌سی

وثیقه نومرو ۲۸ : [حریته طوغری] — لوحه [تعریفاتی دیکر صحیفه‌ده‌در]

۲۸ نومرولو وثیقه‌نك تعریفاتی

سماده برملك طرفندن طاشینان بایراق ارمنی اختلالپرور طاشناقسوتیون بایراغی وارمنستانی تخلیصه كلنلرده طاشناقسوتیون چته‌لریدر. بایراغك اوستنده « ارمنی اختلالپرور طاشناقسوتیون » [أولوم ویا حریت] یازلمشدر . بولوحه جنوره‌ده ۱۹۰۹ ده طبع ایدلمش وممالك عثمانیه‌نك هر طرفنه توزیع اولنمشدر .

وثیقه نومرو ۲۹ : (ارمنستان خاطره‌سی) اسمنده‌کی سغاره کاغدی . — استانبول ، محرم ، ۱۳۱۰ . ۱۰ :

وثیقه نومرو ۳۰ : ارمنیلرجه ارمنستان حکومتنك ایلك مؤسسی و برنجی حکمداری طانیلان
« هایق » ك تخته اوزرینه اویمه رسمی (برارمنی مکتب ابتدائیسنده بولنمشدر.)

٥

وثیقه نومرو ۳۱ : [تعريفاتى ديكر صحيفه‌ده‌در]

۳۱ نومرولو وثیقه‌نك تعریفاتی

ارمنستان آرمه‌سی ، ارمنستانی ، ارمنی حکمدارلریله قهرمانلرینی احتوا ایدن برلوحه :

۱ ـ ارمنستان آرمه‌سی ، ۲ ـ حکمدار ایکنجی دیقران ، ۳ ـ ارمنی قهرمانلرندن وارطان مامیقونیان ، ٤ ـ قهرمان نرسه غامساراغان ، ٥ ـ واحان ، ٦ ـ درتاد ، ۷ ـ حکمدار آرام ، ۸ ـ برنجی حایق ، اورته‌ده ارمنستان تمثالی .

وثیقه نومرو ۳۲ : خنچاق قومیته‌سی مشاهیری ایله خنچاق چته‌لری مشاهیرینك تأیید نام وخاطرا
ایچون وارنه خنچاق شعبه‌سی طرفندن ترتیب اولنان لوحه

وثیقه نومرو ۳۳ : ارمنستان آرمه وبایراغیله ارمنیلرک ساکن بولندیغی مناطق کوستریر
« ارمنستان خاطره‌سی » عنوانلی بر خریطه

وثیقه‌نومرو ۳٤ : مکتوبلره الصاق ایدلمك ایچون ترتیب ایدلمش
پول شکلنده ارمنی آرمه‌سی

وثیقه نومرو ٣٦ : اصلاحات مسئله‌سی مناسبتیله ارمنیلر طرفندن تعاطی اولنان قارت پوستال

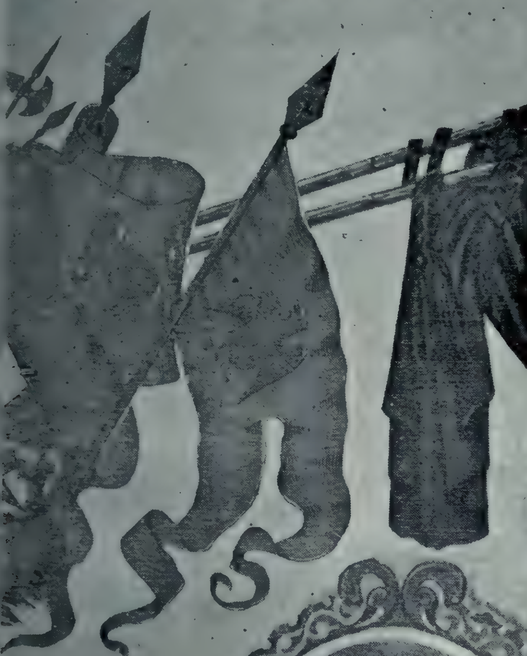
[تعریفاتی دیکر صحیفه‌ده‌در]

٣٦ نومرولو وثیقه‌نك تعریفاتی

قارنك یوقاریسنده صولده‌کی رسم اچمیازین قتوغیکوسی ، آلتنده‌کی کوکرجین اوزرنده بعث بعد الموت ، یانده‌کی آرارات طاغی واوستنده سفینهٔ نوح ، دیکر طرفده برملك طرفندن طوتیلان لوحه‌ده اتفاق آلتنده « طاشناق ، خنچاق ، رامغاوار وراغازمیال خنچاق (خنچاق ره‌فورمه) برلشیکز » عباره‌سی ، اورته‌ده‌کی ١٩١١ اصلاحات مسئله‌سی ، اوستنده‌کی قیزك التنده محبت ، امید کلمه‌لری . قارتك صاغ طرفنده و آشاغیده‌کی رسم مادر وطنك زنجیرلرینی قیرمغه اوغراشان نغوص نوبار پاشا ، یانده‌کی طاشده‌ده بغوص نوبار بیوك وطنپرور کلمه‌لری محرردر .

ՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ,

ՄՈՒՐԱՏ

ՏԱՍՆԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ԱՌԱՋ

ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ„

ՅԻ ԳՈՐԾԱԴԻՐ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ„

1906

وثيقه نومرو ٣٧ : خنچاق قوميته‌سى قهرمانلرندن

ԿԵՑՑԷ ՀՆՉԱԿ
ԿԵՑՑԷ

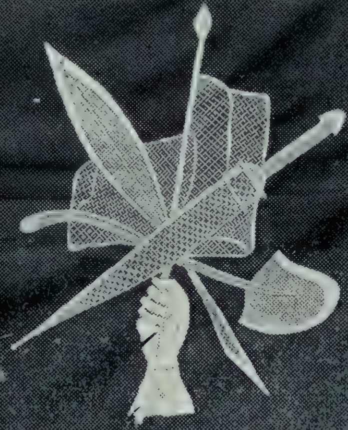
ԺԻՐԱՅՐ

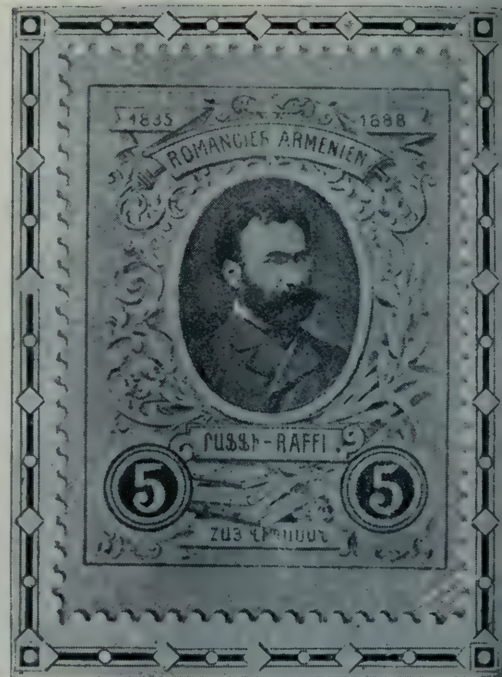
"ԱՆՄԱՀ ԺԻՐԱ
ՀՆՉԱԿԵԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ Ա

ՆԻՒ ԵՈՐՔ
124, E. 25-TH ST. N. Y. CITY

امنه ایفا ایتدکلری خدمات وفداکارلغه عائد لوحه

وثيقه نومرو ۳۸ : ارمنى اختلالپرور طاشناقسوتيون بايراغى

وثیقه نومرو ۳۹

ارمنی پوللری ؛ آثار تاریخیه وملیه‌سیله
مشهور ارمنی ادباسندن قفقاسلی رافی

ارمنی پوللری ؛ روس ارمنیلرندن رسام
ایوازوفسکی

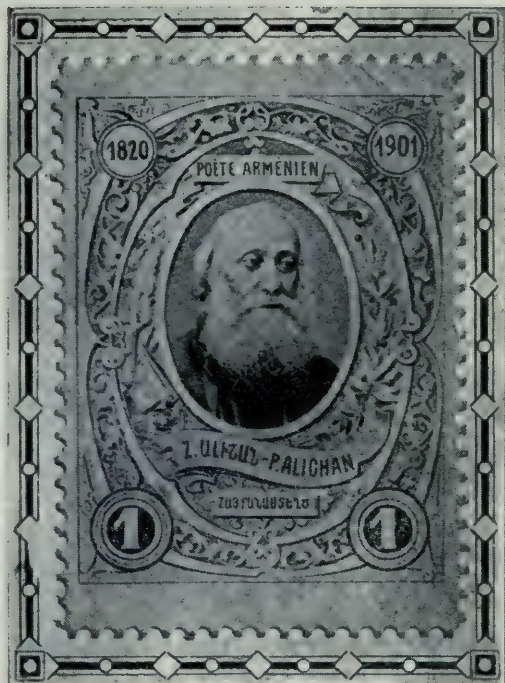

ارمنی پوللری ؛ روس اردوسنده بولنوب
ترکیایه قارشی ۱۲۹۳ محاربه‌سنه اشتراک
ایدن ارمنی جنرالی آرشاق درغوقاسیان

ارمنی پوللری ؛ ملی شاعر بشکطاشلیان

وثیقه نومرو ٤٠

ارمنی پوللری ؛ آثار ملیه‌سیله مشهور ارمنی
قتولیك راهبلرندن آلیشار

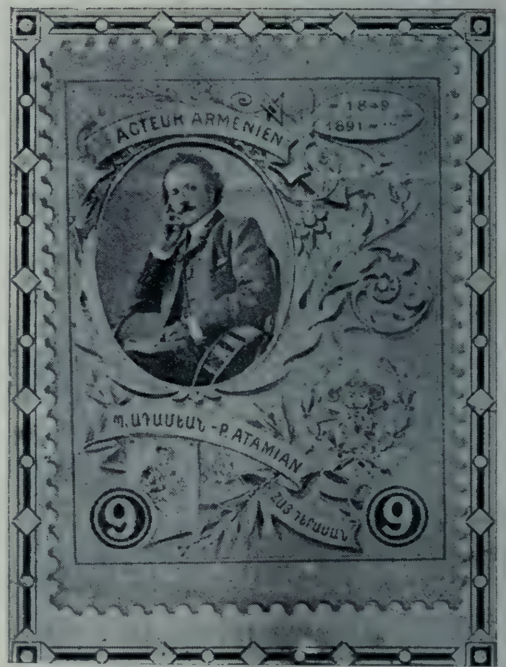
ارمنی پوللری ؛ قفقاسلی ارمنی محرر وشاعر-
لرندن پاتقانیان

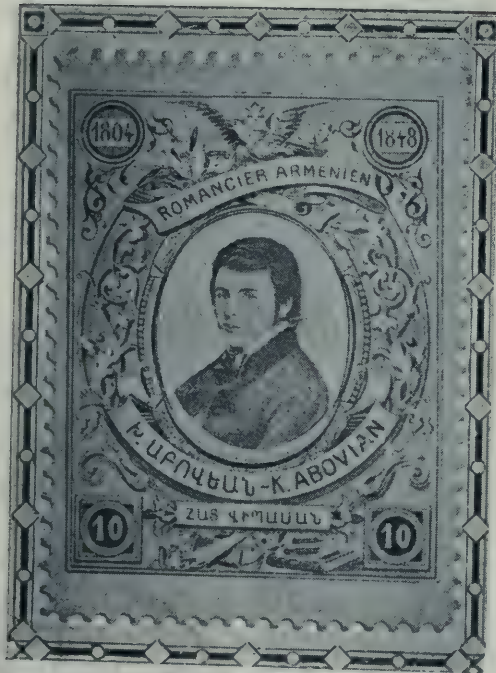
ارمنی پوللری ؛ قافقاسلی محرر ناظاریان

ارمنی پوللری ؛ روس اردوسنده بولنوب ١٨٧٦
روس - عثمانلی سفرینه اشتراك ایدن ارمنی جنرالی
لوریس ملیقوف

ارمنی پوللری ؛ آقتور قفقاس ارمنیلرندن آطامیان

ارمنی پوللری ؛ محرر قفقاسلی آبوویان

وثیقه نومرو ٤١ : ارمنیلکك مفاخری [طابلو] — [تعریفاتی دیکر صحیفه‌ده‌در]

٤١ نومرولو وثیقه‌نك تعریفاتی

١ — حکمدار برنجی حایق، ٢ — حکمدار برنجی ارام ، ٣ — حکمدار برنجی پاروير، ٤ — حکمدار واغارشاق آرزرونی ، ٥ — حکمدار برنجی آرداشس ، ٦ — حکمدار بیوك دیقران ، ٧ — حکمدار اپقار ، ٨ — حکمدار ورامشابوح ، ٩ — کلیکیا پرنسی روبن ، ١٠ — قوماندان بیوك واحان ، ١١ — قوماندان بیوك وارطان ، ١٢ — حکمدار لئون لوسینیان ، ١٣ — حکمدار لئون روپنیان ، ١٤ — حکمدار ایکنجی سمپاد شهنشاه ، ١٥ — حکمدار ایکنجی آشود ، ١٦ — حکمدار برنجی آشود پاقرادونی ، ١٧ — حکمدار برنجی دیقران یروانتیان ، ١٨ — اعزه‌دن سحاق بارتو (ارمنی حروفاتنك موجدی) ، ١٩ — اعزه‌دن مسروب (ارمنی حروفاتنك موجدی) ، ٢٠ — مادروطن ، ٢١ — ارمنی آرمه‌سی ، ٢٢ — آچمیازین ، ٢٣ — ارمنی قراللغنك مقرادارەسی آنی شهری

وثيقه نومرو ٤٢ : بز اوزرينه مطبوع وان ولايتنك ارمنيجه خريطه‌سى وشهرك پلانى

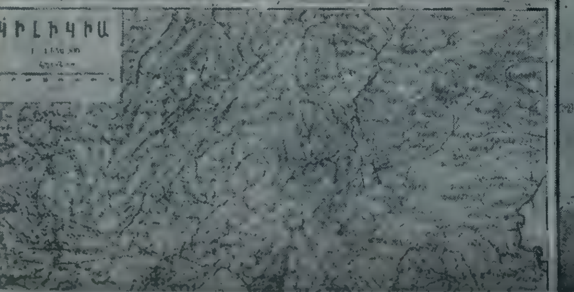
ՀԱՅԱՍՏԱՆ
ԵՒ
ՀԱՐԵՒԱՆ ԵՐԿԻՐՆԵՐԸ

L'ARMÉNIE
ET LES PAYS VOISINS

l'Union des Étudiants Arméniens de l'Europe

ՄԻՋԵՐԿՐԱԿԱՆ ԾՈՎ

وثیقه نومرو ٤٤ : خنچاق قومیته‌سی قهرمان وفدائیلرندن هاپت توکلیان وقالوست آنطراسیانك تأیید نامی ایچون ترتیب ایدلمش جسیم برلوحه — برارمنی مکتبنده تیاترو پرده‌سی اوله‌رق قوللانلمشدر

FÉDÉRATION REV. ARMÉNIENNE
DASCHNAKTZOUTIOUN

Հնչակեան Կուսակցութեան Ամերիկայի Գործադիր Յանձնաժողովի Կողմէն
ՍԱՍՈՒՆԻ (1894) ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏԱՄԱՐՏԸ

САСУНЪ ГОРИТЪ

ՀՆՉԱԿԵԱՆ
Ս. Դ.
ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

1887-1907

ՔՍԱՆԱՄԵՆԻ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆ

17 ՆՈՒԿՏ.
ՄԱՅԻՍԵԱՆ
ՌԵՖՈՐՄՆԵՐ

ԱՐԱԲՕ

Վահան
ԿԱՐԱՊԵՏ ՏՕՂՐԱՄԱՃԵԱՆ

Խոյձակ
ՎԱՂԱՐՇԱԿ ԲԱՂԴԱՍԱՐԵԱՆ

Փուրզէն
ԲԱՂԴԱՍԱՐ ՄԱԼԵԱՆ

Պետօ
ԱՂԵՔՍԱՆԴՐ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

Հրայր
ԱՐՄԵՆԱԿ ՂԱԶԱՐԵԱՆ

ՖԻՆԼԱՆԴԻԱ — ԿՈՎԿԱՍ

Վազգէն
ՏԻԳՐԱՆ ՏԷՐՈՅԵԱՆ

ԱՐՄԵՆԱԿ ԼԵՒՈՆԵԱՆ

٥٢ نومرولو وثیقه‌نك تعریفاتی

یرلی وقفقاسیه‌لی ارمنی‌چته‌لری رؤساسنك رسملرینی حاوی اولوب ارمنیلرآره‌سنده تعاطی ایدیلن قارت پوستاللردن برطاقم ؛ نام مستعارلر ایله :
۱ ــ آراپو، ۲ ــ واهان، ۳ ــ قایزاق ، ٤ ــ قورکن ، ٥ ــ بدرو، ٦ ــ هراپر،
۷ ــ فنلاندیا ـ قفقاس تمثالی ،۸ ــ وازکن ، ۹ ــ پرغات ، ۱۰ ــ طاطول

١١

١٢

١٣

١٤

١٥

وثیقه نومرو ٥٣ : [تعریفاتی دیکر صحیفه‌ده‌در]

٥٣ نومرولو وثیقه‌نك تعریفاتی

یرلی وقافقاسیه ارمنی چته‌لری رؤساسنك رسملرینی حاوی اولوب ارمنیلر آره‌سنده تعاطی ایدیلن قارت پوستاللردن برطاقم ؛ نام مستعارلر ایله :
١١ ـــ آودو، ١٢ ـــ شاهین، ١٣ ـــ بانقه وقعه‌سی فاعللرندن پاپكن ، ١٤ ـــ سه‌روپ، ١٥ ـــ غارو ، ١٦ ـــ آپرو ، ١٧ ـــ قره باغلی خه‌چو ، ١٨ ـــ قره باغلی نیقول

٥٤ نومرولو وثیقه‌نك تعریفاتی

وان طاشناقسوتیون چته‌لرندن بر غروپ . بودفعه وان عصیاننده مصادماته بالفعل اشتراك ایتمشلردر :
١ — آلاکویلی آرمناق ، ٢ — مکسلی عیساجانیان قالوست ، ٣ — وان دیون عمومیه استماره مأموری آشجی اوغلی اوخانس ، ٤ — دره سوقاغنده میخانه‌جی هایاستانك برادر زاده‌سی هایرابت ، ٥ — مجهول ، ٦ — دیون عمومیه مأموری خاچیك اوغلی قسطن ، ٧ — غریب جان اوغلی مارقار ، ٨ — مجهول ، ٩ — قیومجی سامیل ، ١٠ — بکجی باطور اوغلی قره‌کین ، ١١ — قوپانسلی خلواوغلی سرکس ، ١٢ — ترزی مارقار اوغلی قیدی ، ١٣ — کشیش قالوص اوغلی هاپریق .

READY TO EXACT VENGEANCE: THE ARMENIAN CONTINGENT IN THE CAUCASUS

وثیقه نومرو ٥٥ : ارمنی قومیته‌لرینك آمریقا وممالك سائره‌ده [illegible]

ارمنی قومیته‌لرینك آمال وحركات اختلالیه‌سی

— ١ —

وثیقه نومرو ۵۷ : قفقاسیه‌ده ترکیا علیهنده محاربه‌یه اشتراك ایتمك اوزره ارمنیلرك نفیر عام شکلنده کوکللی یازلملرینی برقات دها تحریك و تشویق ایله...

وثیقه نومرو ٥٨ : ارمنی چته‌لری قوماندانلرندن مشهور هازاسب

وثیقه نومرو ۵۹ : ارمنی چته‌لری قوماندانلرندن مراد عن‌اصل سیواسلیدر. شبین قره‌حصاری اختلالنی ترتیب واداره ایتمش وبالآخره روسیه‌یه کچمشدر . الیوم قفقاس جبهه‌سنده چته‌سیله ابراز فعالیت ایتمکده‌در .

وثیقه نومرو ٦٠ : ارمنی چته‌لری قوماندانلرندن كه‌ری

كه‌ری‌نك اصل اسمی قوافیاندر . ١٢ مایسده رواندوزده وقوع بولان محاربه‌ده قتل ایدلمش ، نعشی چولفا طریقیله تفلیسه نقل اولنمشدر. مرقوم ١٩٠٣ سنه‌سنده ظهور ایدن صاسون اختلالنك مرتبلرندن اولدیغی كبی بالآخره په‌پرم ایله برابر ایران اختلالنده بیوك بر رول اوینامش ایدی .

ՆՈՐԷՆ ԿԸ ԾԱԽՈՒԻ 4 ՍԷՆԹ

Ամե

ԱՆԴՐԱՆԻԿ ԽՄԲԱՊԵՏ ՀԱՅ ԿԱՄԱՒՈՐՆԵՐՈՒ

Գ„ Ի ՈՒՐԲԱԹ ՕՐՈՒԱՆ ԹԻՒԸ 8

ԿԱՄ

وثيقه نومرو ٦١ : صاسون قطعاتی چته رئيسی آندرانيك ـــ بایراغك اوستنده‌كی عباره :

« ملتك اوغرنده أولن آدم بختياردر »

وثیقه نومرو ٦٢ : قفقاسیه جبهه‌سنده اردوی عثمانی‌یه قارشی حرب ایدن وخونخوارلقلرله اشتهار ایلین ارمنی کوکللی

وثیقه‌ نومرو ٦٣ : ارمنی خنچاق کوکالی آلابنك ایکنجی بلوکی — [«یریداسارت هایاستان»] (کنج ارمنستان) غزته سندن — ٢٠ تموز ١٩١٥

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՀԱՄԱՐԱԿԱՆ ԵՒ

րորդ Ս. Դ. Հնչակեան գունդին եօթներորդ հարիւրակին առաջին յիսնեակը, կարմիր խաչի ընկերուհիներով ս
(կեդրոնը նստողը Ջանփոլադեանն է. Սոյն կամաւորները մեկնած են Սօխումէն եւ իր շրջակայ վայրերէն)

وثیقه نومروی ٦٤ : ارمنی خنچاقیان آلاینك سكزنجی بلوكنك برنجی طاقمی افرادیله قوماندانلری وصلیب احمر هیئتی

وثيقه نومرو ٦٥ : قفقاسياده عثمانليلره قارشى حرب ايدن وكيردكلرى محللرده اهالئ اسلاميه حقنده تصورك فوقنده مظالم وشنايع ارتكاب ايلين خنچاق

وثیقه نومرو ٦٧: وانك روس اردوسی طرفندن اشغالنی تسهیل ایچون عصیان ایدن ارمنیلرك عثمانلی عسكرلرینه قارشی سه‌لده مصادمه‌لری.

ONE OF THE FEW TRIUMPHS OF THE ARMENIANS

The picture shows a successful defense by the Armenians of the city of Van against Turkish besiegers; in a later attack the city fell; it is now occupied by the Russians

D OF PUBLIC

BY CHARLTON BATES STRAYER

COPYRIGHT UNDERWOOD & UNDERWOOD

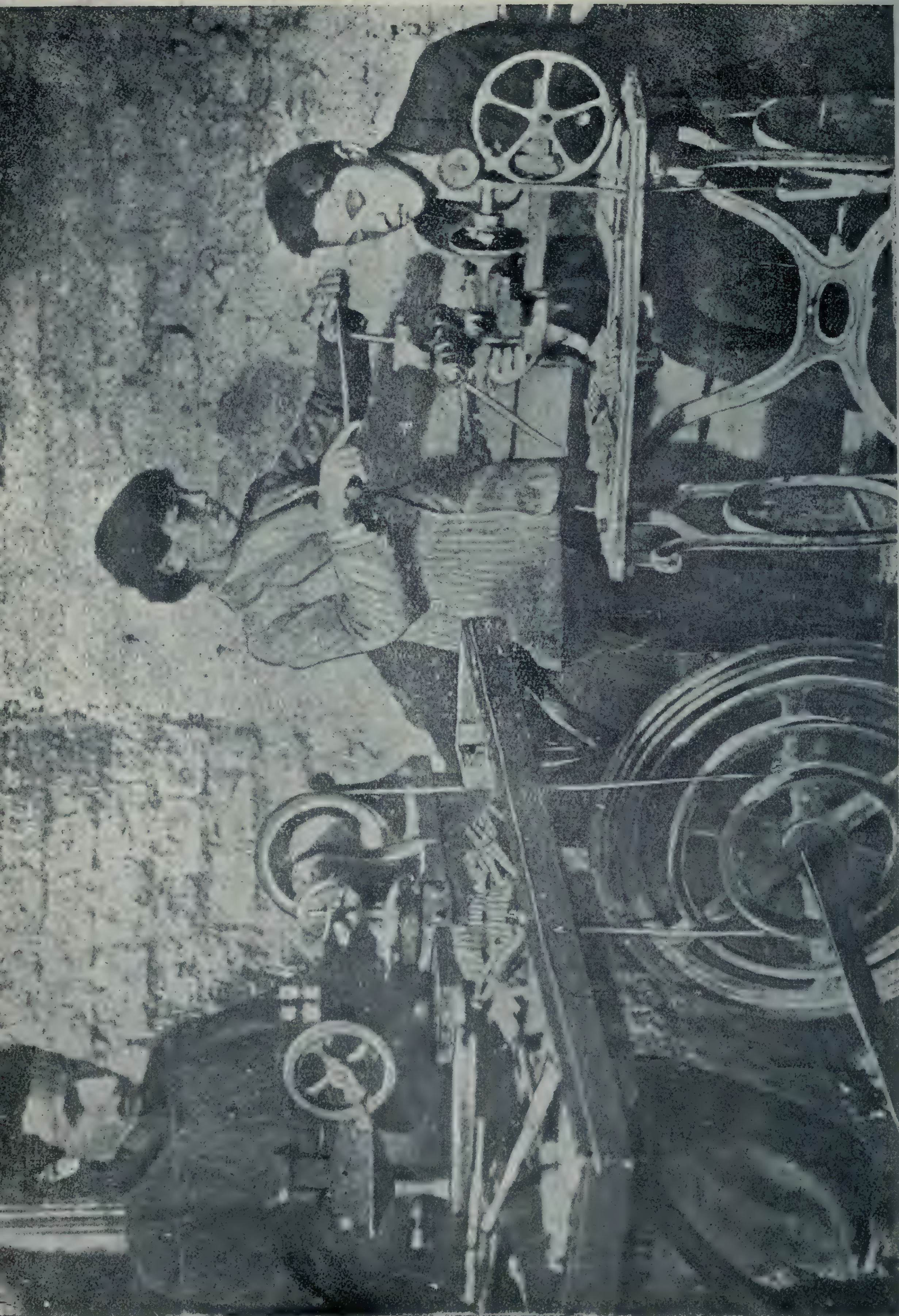
anda
the
the

ARMENIANS DEFENDING THEMSELVES FROM THE TURKS

Scene in the trenches of the Armenians in "The Gardens" just outside of the city of Van, Asiatic Turkey, during the recent siege of that place by the Turks and ...

way
den
o

وثیقه نومرو ٦٩ : وانك روس اردوسی طرفندن اشغالنی تسهیل ایچون عصیان ایدن ارمنیلرك عثمانلی
عسکرلرینه قارشی سپرلرده مصادمه‌لری

وثيقه نومرو ٧١ : آنقره و بوزغادده تشكل ايدن [آصدغ - يلديز] جنه‌سندن بر غروب « قوچ اوغلان ديمكله معروف ١٢ رقمى ايله كوستريلن قونيه‌لى

۷۱ نومرولو وثیقه‌نك تعریفاتی

۱ ــ قربت اوغلی ژامقوچیان صامیل ، ۲ ــ یوزغادلی اولوب اسمی تحقیق ایدیله‌مامشدر ، ۳ ــ دباغ واهان. عطار مرادك برادری سنه کریمك دامادی ، ٤ ــ دباغ اصنافندن واهانك اقرباسندن ، ٥ ــ یوزغادلی اولوب اسمی تحقیق ایدیله‌مامشدر ٦ ــ قصاب قولونك اوغلی ، ۷ ــ قصاب کیرقور ، ۸ ــ کونجی قواص اوغلی روپنك چاغیر ، ۹ ــ کیفسزبان اوخانسك اوغلی ، ۱۰ ــ ترزی کودك ـ قوچاقیانك آرتین ، ۱۱ ــ کمانجی الکسان اوغلی ، ۱۲ ــ یمنیجی قونیه‌لی سرکس ، قوچ اوغلان.

۷۲ نومرولو وثیقه‌نك تعریفاتی

حلبده بولنان یبانجی وعسکر فراریسی ارمنیلری تسلیح ایده‌رك شمندوفر خطوطیله سوقیات
کذرکاهنده‌کی کوپریلری تخریب ایتمك وارزاق ولوازم قوللرینی اوردیرمق وسوء قصدلر
اجرا ایتدیرمك وبو مسلح اشخاصك روس اردوسنه التحاقنی تأمین ایلمك مقصدیله تشکل ایدن
حلب ارمنی اختلال قومیته‌سی ارکانی ایله مرعش وحلبده سلاحلریله دردست ایدیلن مذکور
قومیته افراد وفدائیلرینك غروب حالنده آلنان فوطوغرافیلری

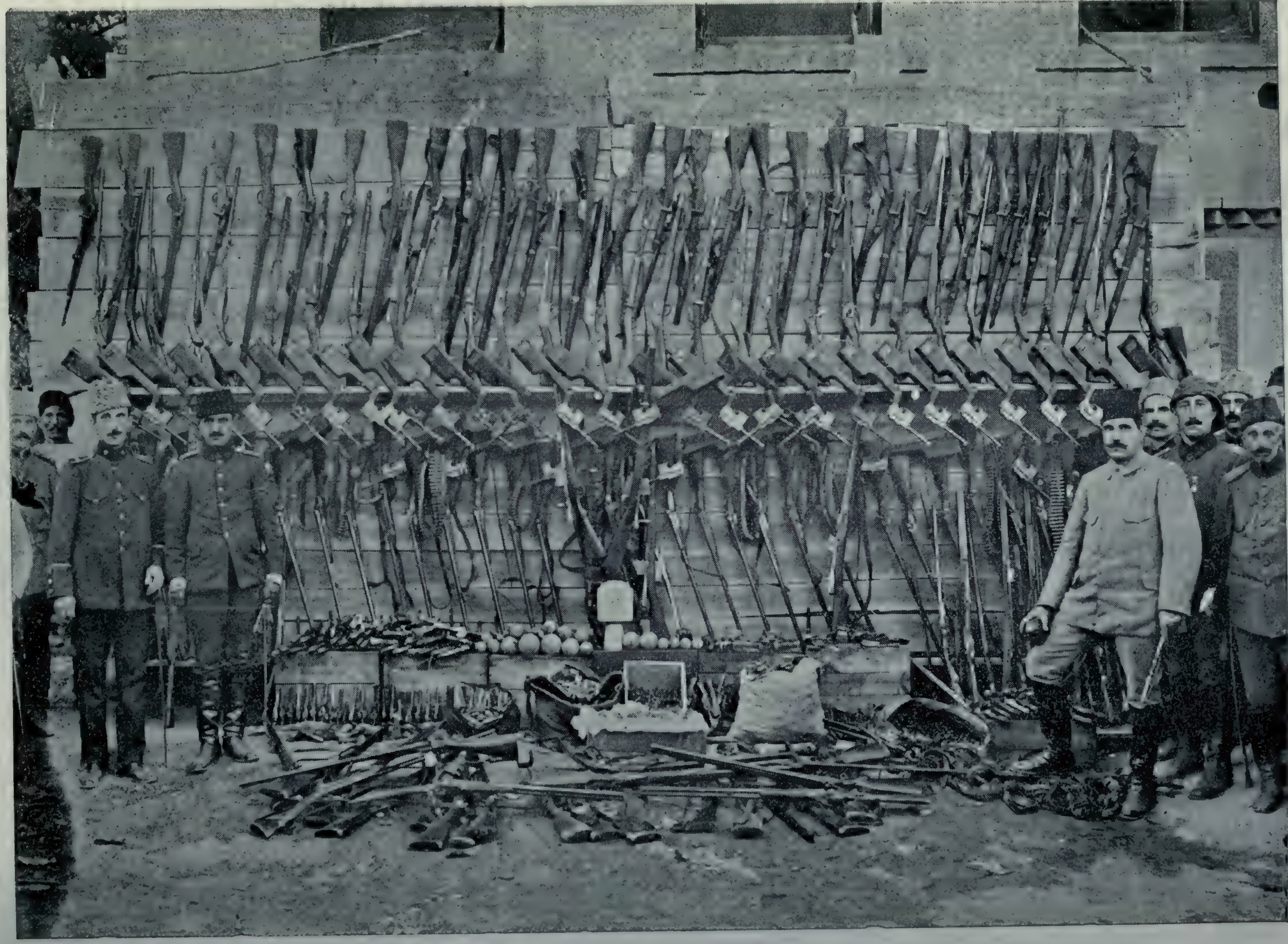

وثیقه نومرو ۷۳ : زیتون داستانی قهرمانلری : ۱ ــ بارون اغاسی ، ۲ ــ مله ح ، ۳ ــ آباح

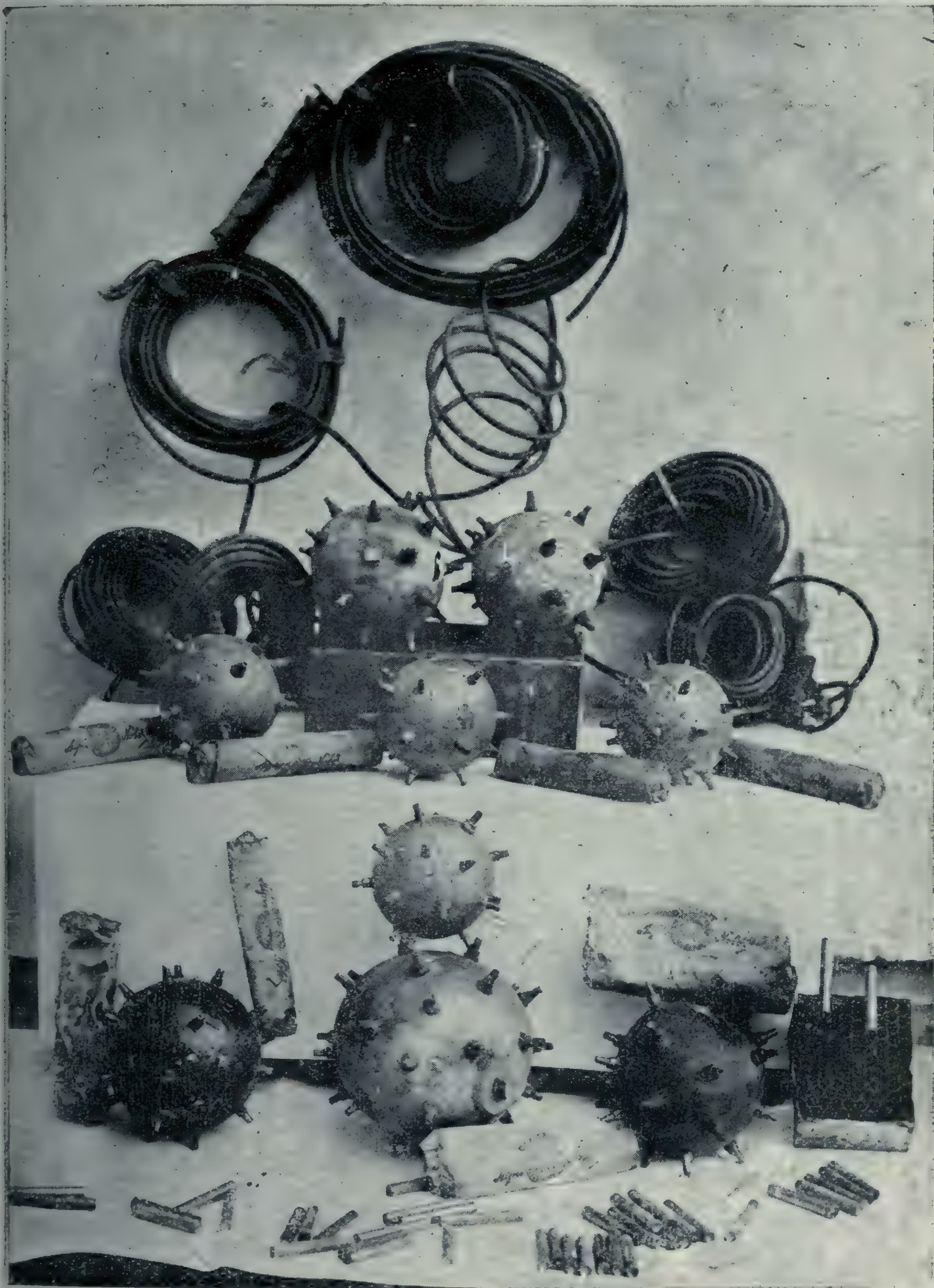
… مصادره ایدیلن … طوپ، اسلحهٔ ناریه وجارحه واونیفورمه‌لر

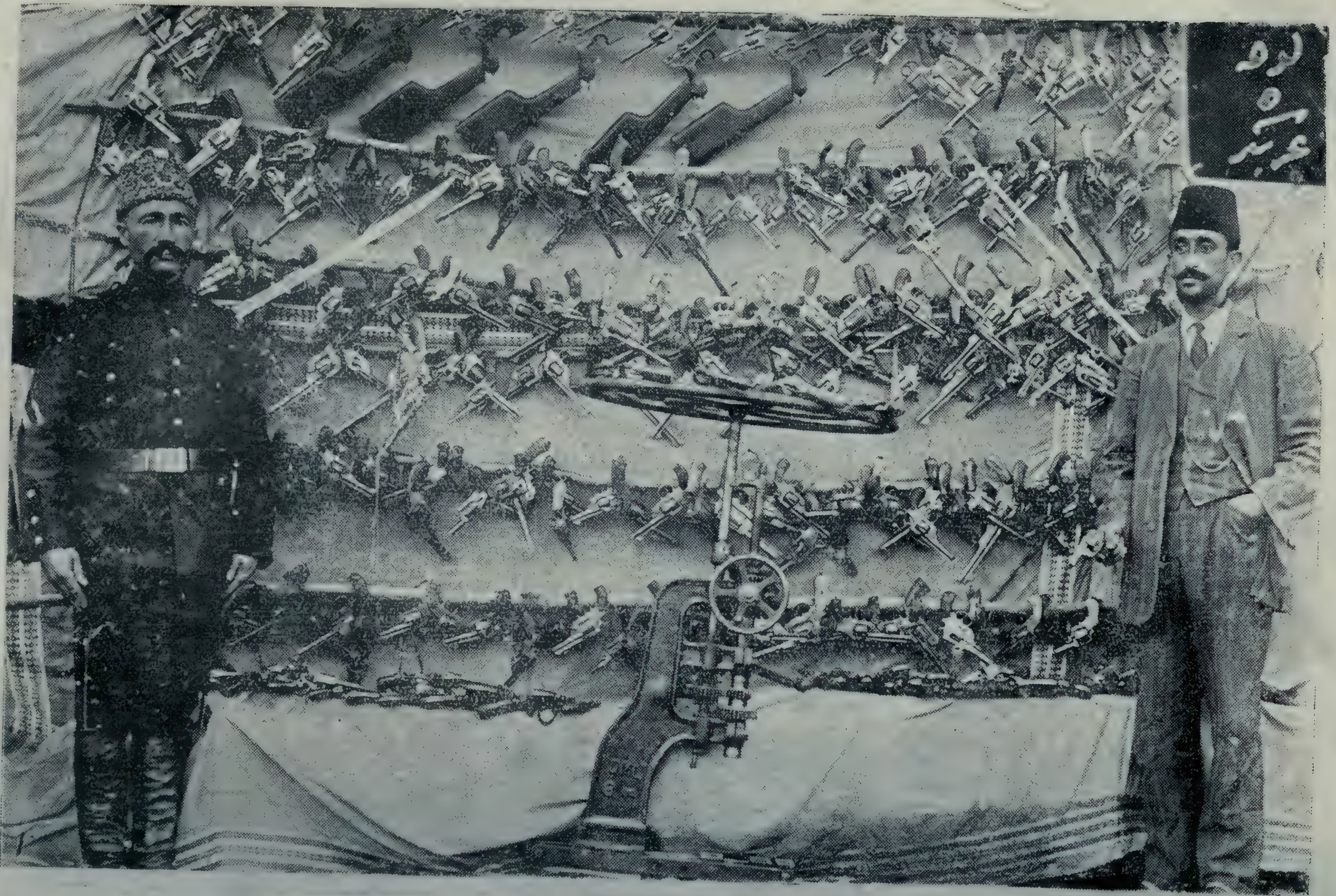
وثیقه نومرو ٧٥ : اطه بازارنده ارمنیلردن ضبط اولنان اسلحه و مهمات

وثیقه نومرو ٧٦ : آطه پازارنده دردست اولنان مختلف الجنس بومبالر ایله بونلری اعماله مخصوص آلات ، قومیته ارکان مهمه‌سی

وثیقه نومرو ۷۷ : سیواسده مصادره اولنان بومبا و دینامیتلردن بر نمونه

وثیقه نومرو ۷۸ : عربکیرده ارمنیلردن مصادره اولنان مختلف اسلحهٔ ممنوعه

وثيقه نومرو ٧٩ : عربكيرده ارمنيلردن آلنان اسلحهٔ ممنوعه ، بومبالر، ديناميت، ديناميت باروت وفتيللری

وثیقه نومرو ۸۰ : ازمیته تابع باغچه‌جك ، آرسلان بك ، یوواجقده ارمنیلردن مصادره اولنان اسلحه

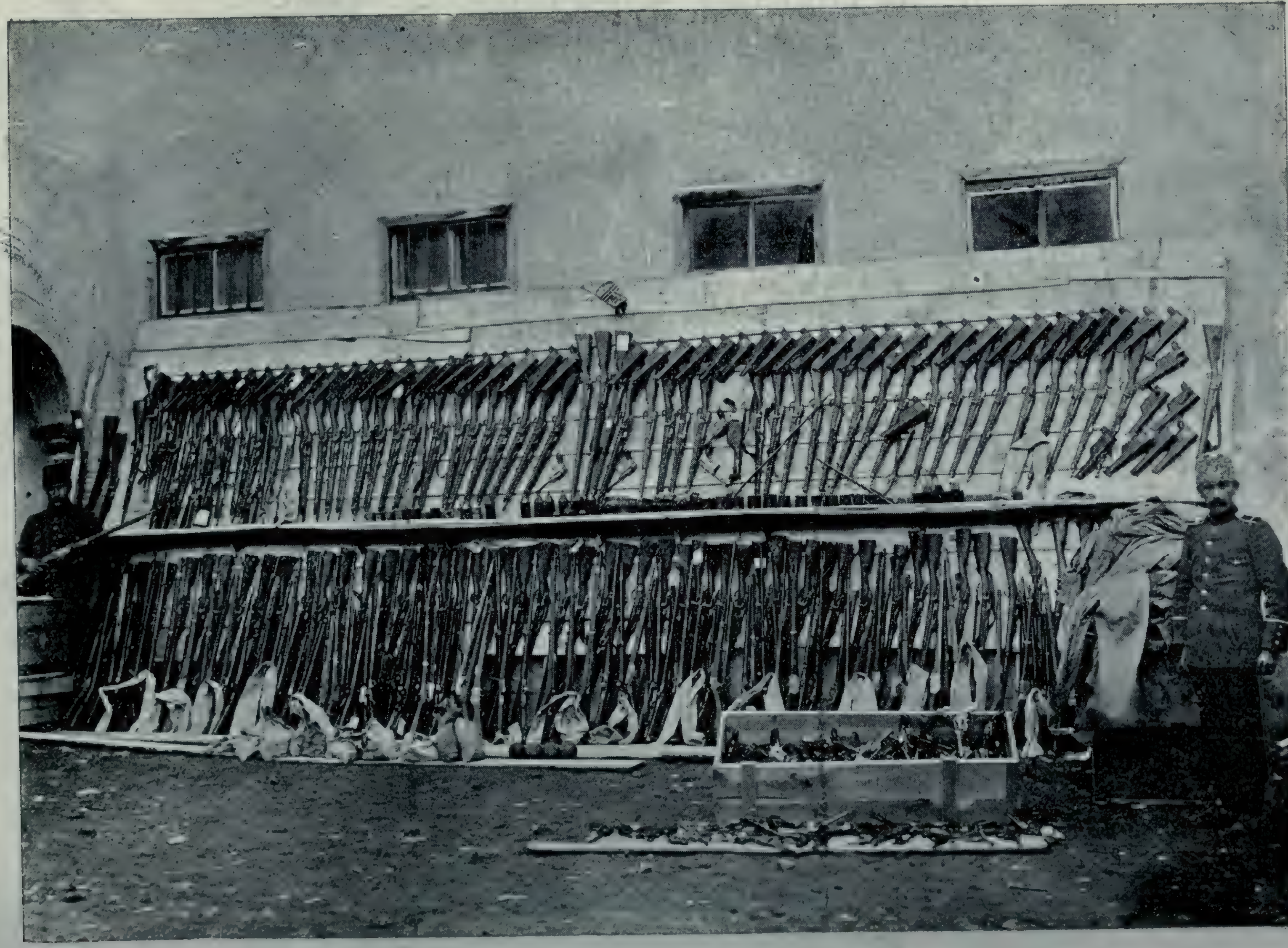
وثیقه نومرو ۸۱ : درت یول قضاسنده ارمنیلردن مصادره اولنان اسلحه واختلال تابلولری

وثیقه نومرو ۸۲ : ایزمیتده ارمنیلردن آلنان اسلحه وآلتی عدد بومبا

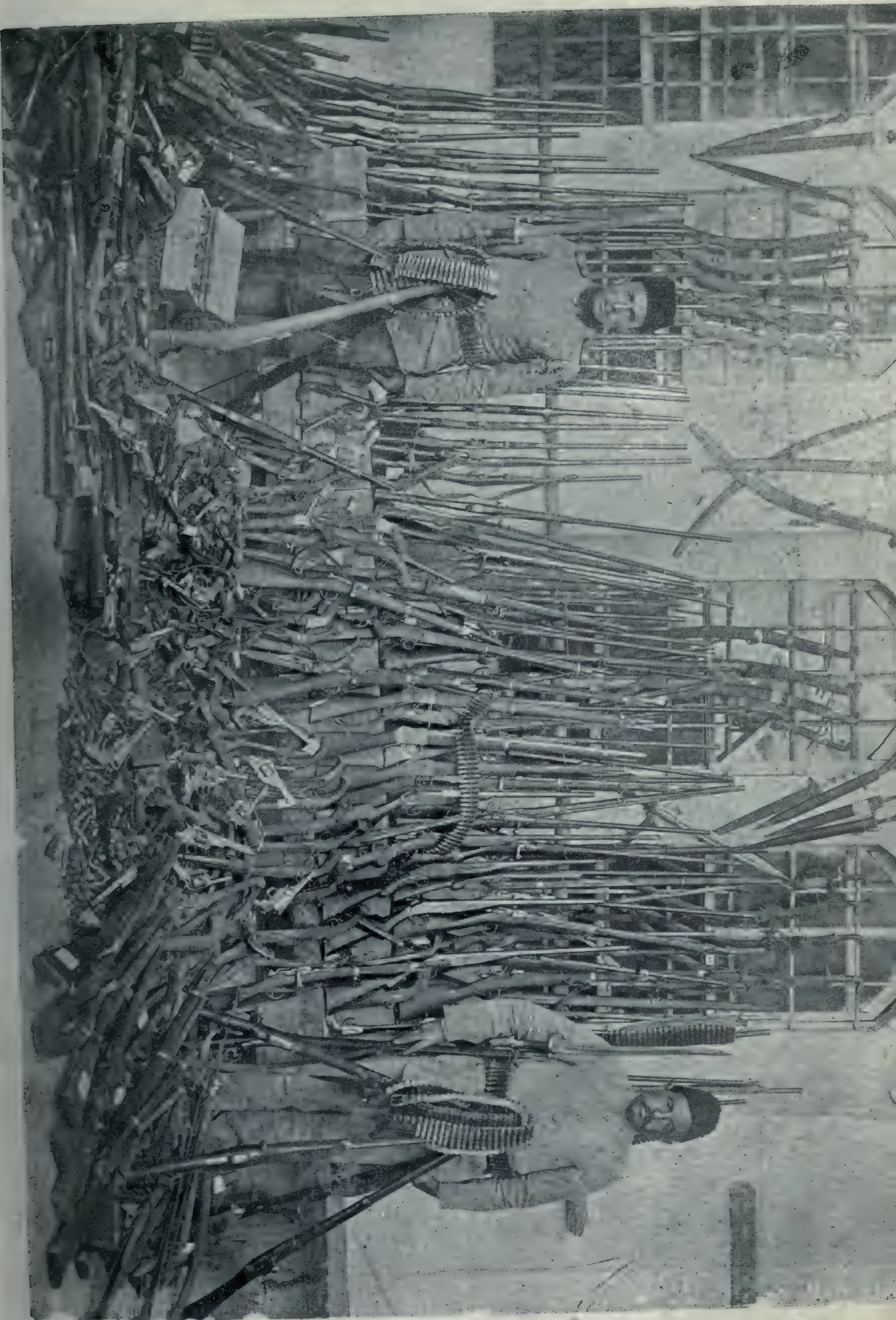
وثيقه نومرو ۸۳ : صامسون ارمنی کلیساسی زمیننده طوپراقده اجرا اولنان حفریات نتیجه‌سنده چیقاریلان یکرمی عدد ال بومباسیله قاپسول وبومبا اجزاسی

وثیقه نومرو ٨٤ : سیواس مرکز سنجاغنده ارمنیلردن مصادره اولنان اسلحه‌نك برقسمی ایله صورت مخصوصه‌ده اعمال

وثیقه نومرو ۸۵ : طربزونده ارمنیلردن مصادره اولنان اسلحه‌نك دیكر برقسمی

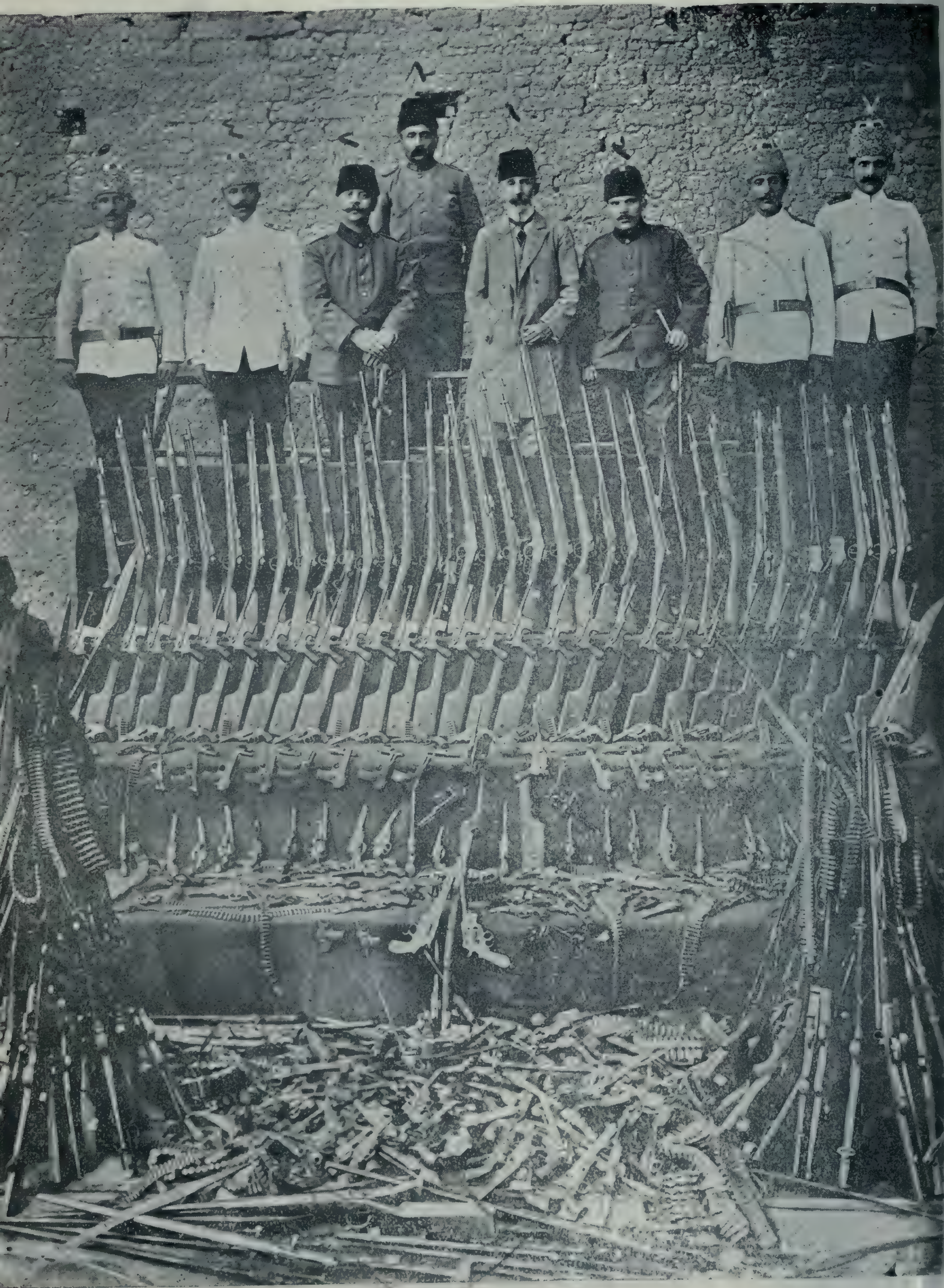

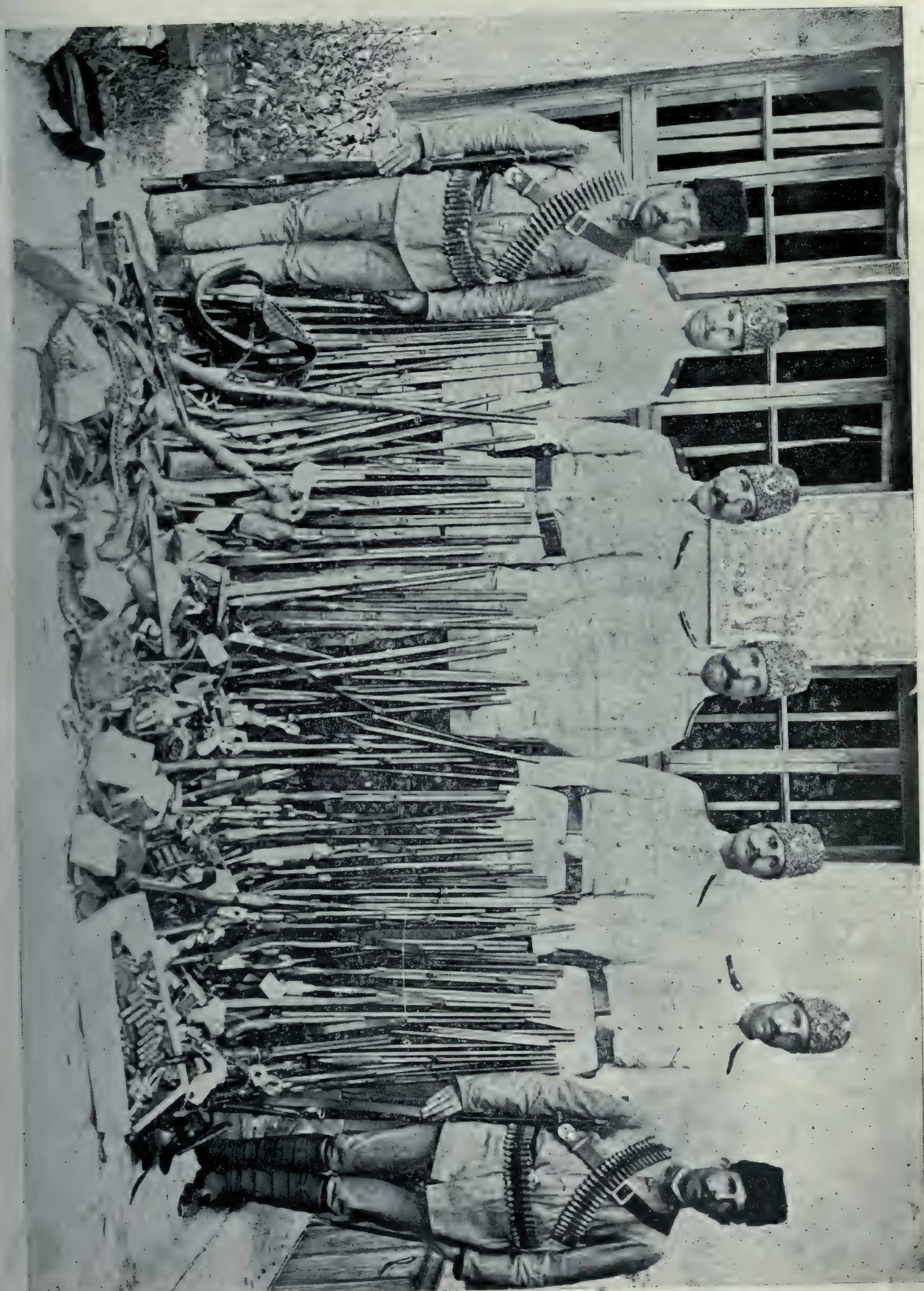
وثیقه نومرو ۸۷ : سیواس ولایتنه تابع مرزیفون قضاسنده ارمنیلردن مصادره اولنان اسلحه وبومبالر

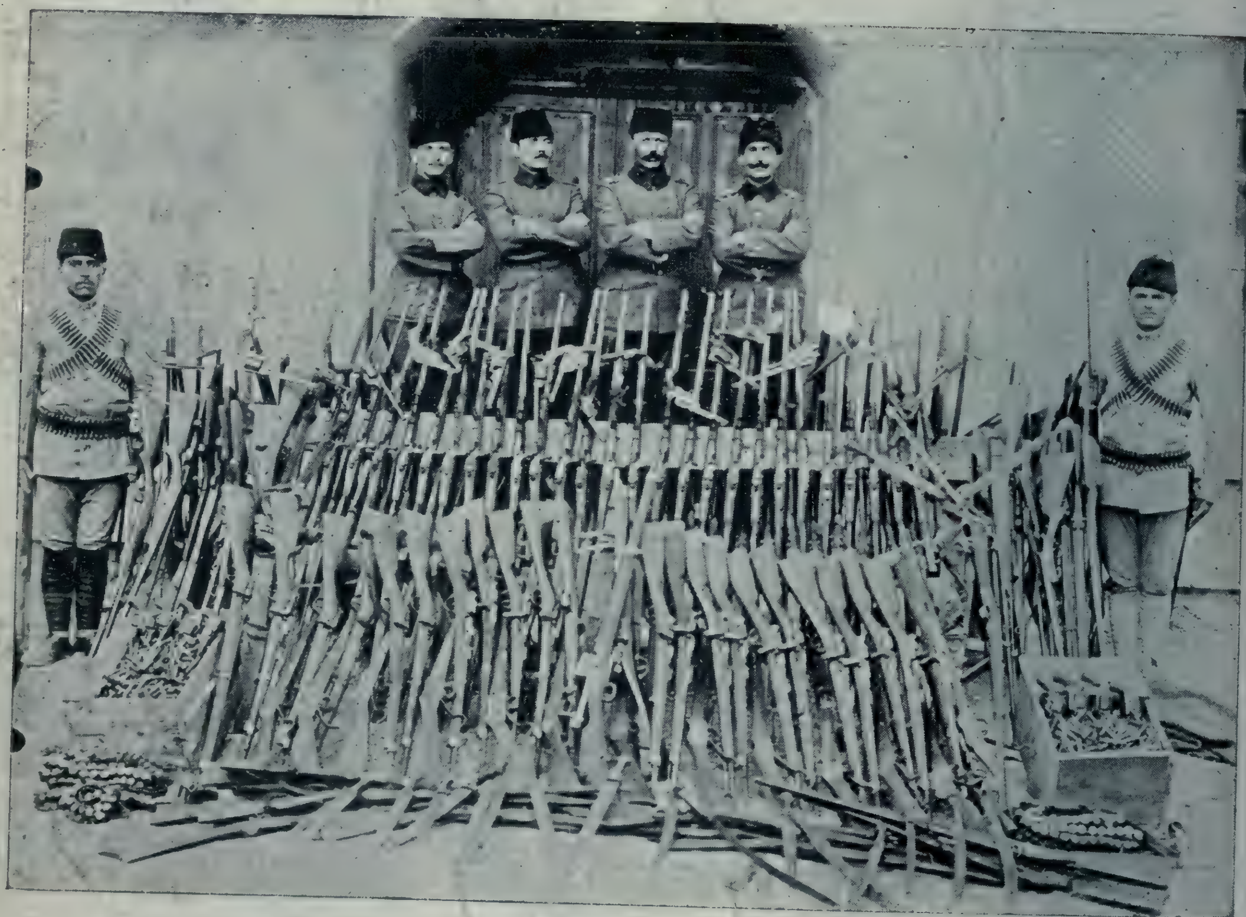

وثیقه نومرو ۸۸ : ازمیرده اولجه طاشناقسوتیون قلوبی اتخاذ ایدیلن پارسیخ كلبنكیانك خانه‌سی مطبخی زمیننده صاقلانوب حفریات نتیجه‌سنده ظاهره چیقاریلان بومبالرله اون غاز تنكه‌سی دینامیت

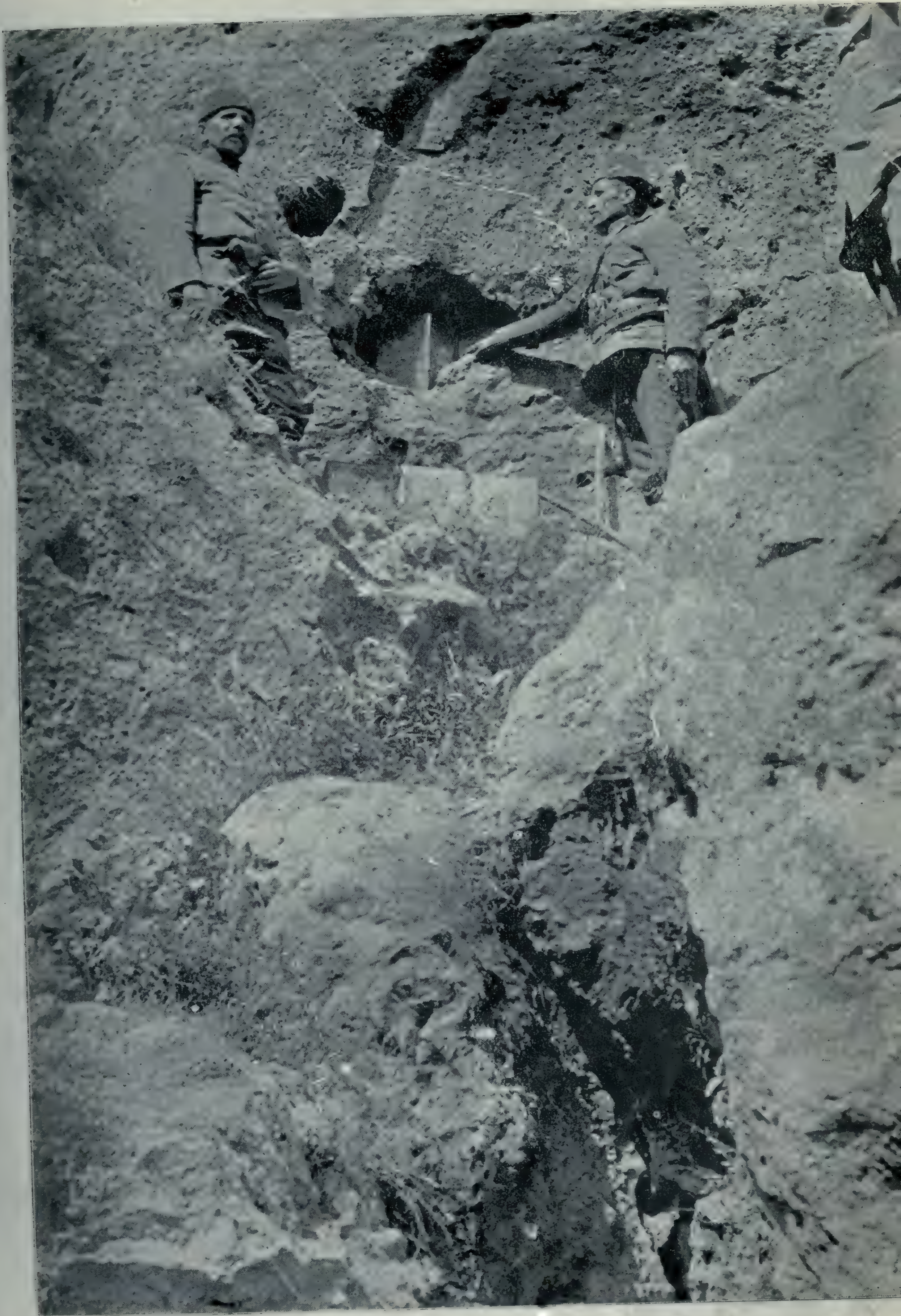

وثیقه نومرو ۸۹ : آماسیه‌ده ارمنیلردن مصادره اولنان اسلحه

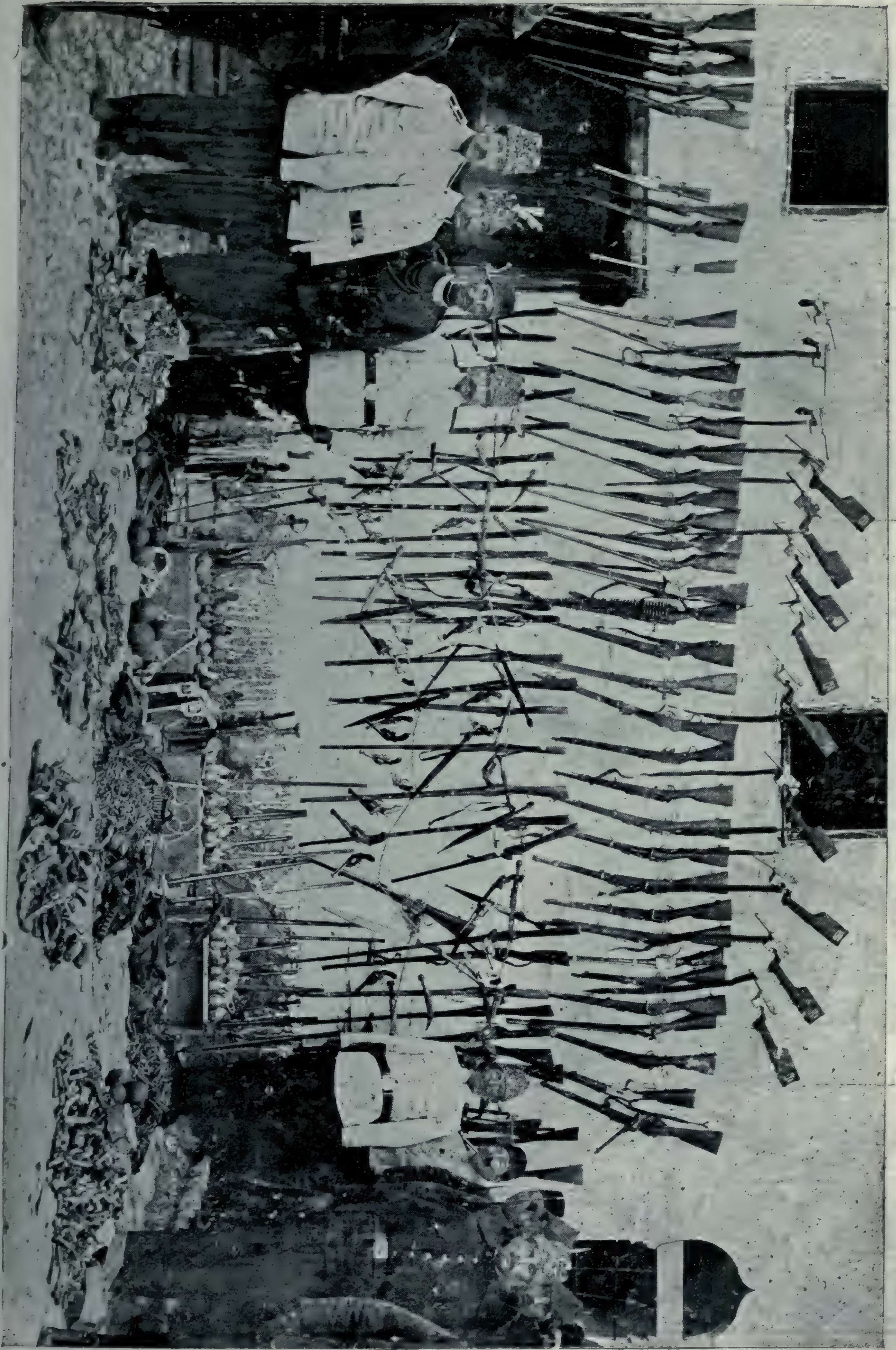
وثیقه نومرو ۹۱ : آطنه ولایتنك حسن بكلی قریه‌سنده اجرا قلنان تحریاتده ارمنیلردن مصادره اولنان اسلحه

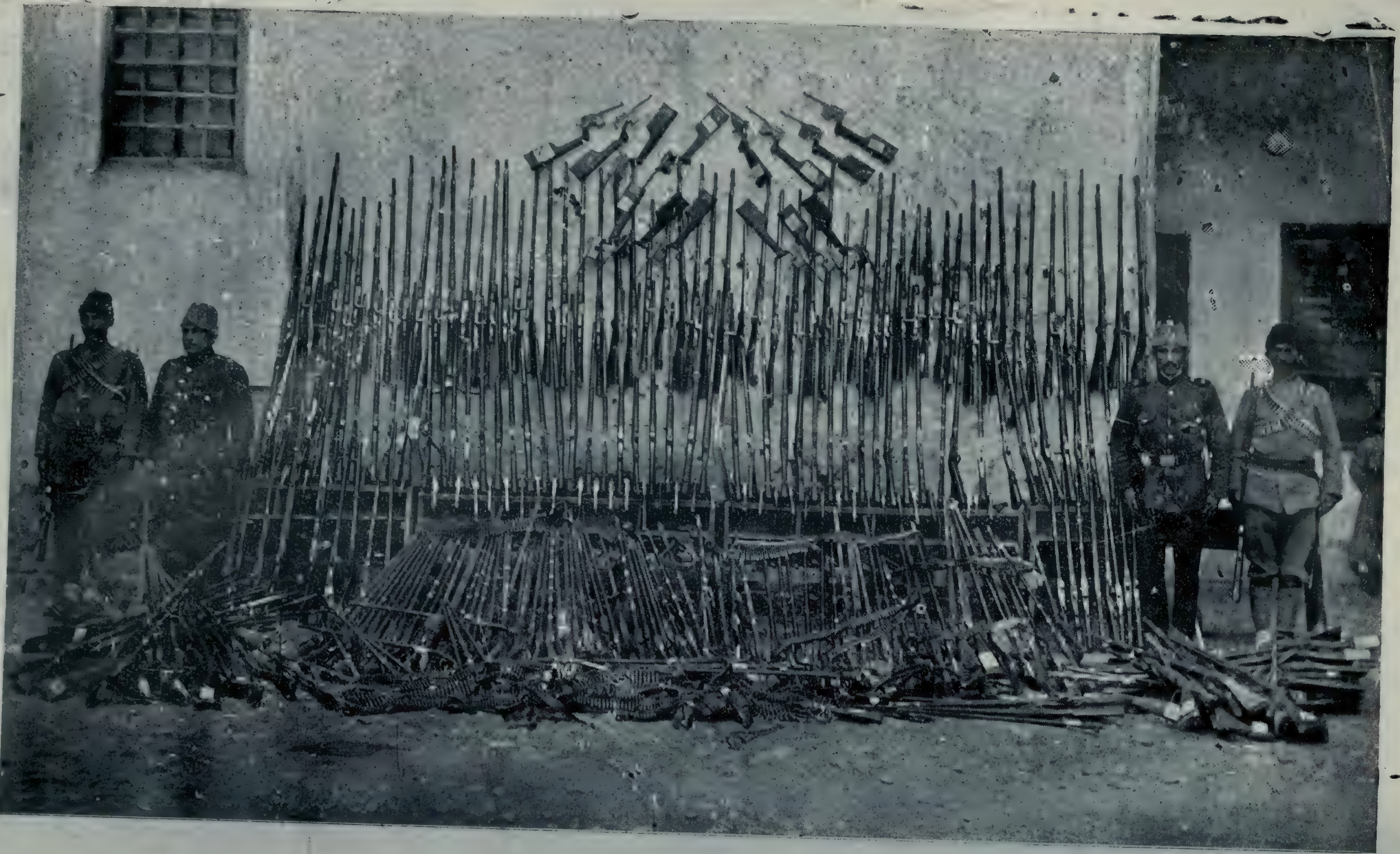

وثیقه نومرو ۹۲ : حاچینده ارمنی مناستری قیالقلری ایچریسنده صاقلانیلان تنكه درونده باروتلر

وثیقه نومرو ۹۳ : حاچینده اجرا قلنان تحریات نتیجه‌سنده الده ایدیلن غاز تنكه‌لرنده باروت ، اسلحهٔ ممنوعه و بومال ایله [illegible]

وثیقه نومرو ۹۵ : ملاطیه مركزنده ارمنیلردن آلنان اسلحه‌نك بر قسمی

وثیقه نومرو ۹۶ : دیاربکرده ارمنیلردن مصادره اولنان اسلحه و بومبالر ایله دردست ایدیلن اختلال قومیته‌سی افرادندن برقسمی.

وثیقه نومرو ۹۷ : ۱٤ نیسانده دیاربکرده اجرا قلنان تحریاتده میدانه چیقاریلان بومبالر، اسلحهٔ ممنوعه ومواد انقلابیه

وثيقه نومرو ۹۸ : مرعش سنجاغنده ارمنيلردن مصادره اولنان اسلحهٔ ممنوعه

ارمنی قومیته‌لرینك آمال وحركات اختلالیه‌سی

وثیقه نومرو ٩٩ : اورفه‌ده ارمنیلردن آلینان اسلحه، لومبا، دینامیت و دینامیت فتیللری ایله ال خمپاره‌لری

وثيقه نومرو ١٠٠ : حلبده مصادره اولنان بومبالر وديناميتلر ، ديناميت قاپسول وفتيللری

وثیقه نومرو : ۱۰۱ قیصریه‌ده ارمنیلر نزدنده ظهور ایدن بومبالر واسلحهٔ ممنوعه

وثیقه نومرو ۱۰۲ : قیصریه‌ده ظهور ایدن اسلحهٔ ممنوعه وبومبالروبومبا اعمالنه مخصوص آلات، طاشناقسوتیون آرمه‌سی

وثیقه نومرو ـ ۱۰۳ : قیصریده ظهور ایدن بومبالر

وثیقهٔ نومرو ۱۰٤ : ارمنی اختلالجیلرینه مخصوص البسه «صاری رنکده، قرمزی شریدلی»
(اورفه‌ده‌كی ارمنی عصیاننده الده ایدلمشدر.)

وثيقه نومرو ١٠٥ : ارمنی اختلالجیلرینه مخصوص « البسه صاری رنکده ، قرمزی شریدلی » (اورفه‌ده‌کی ارمنی عصیاننده الده ایدلمشدر)

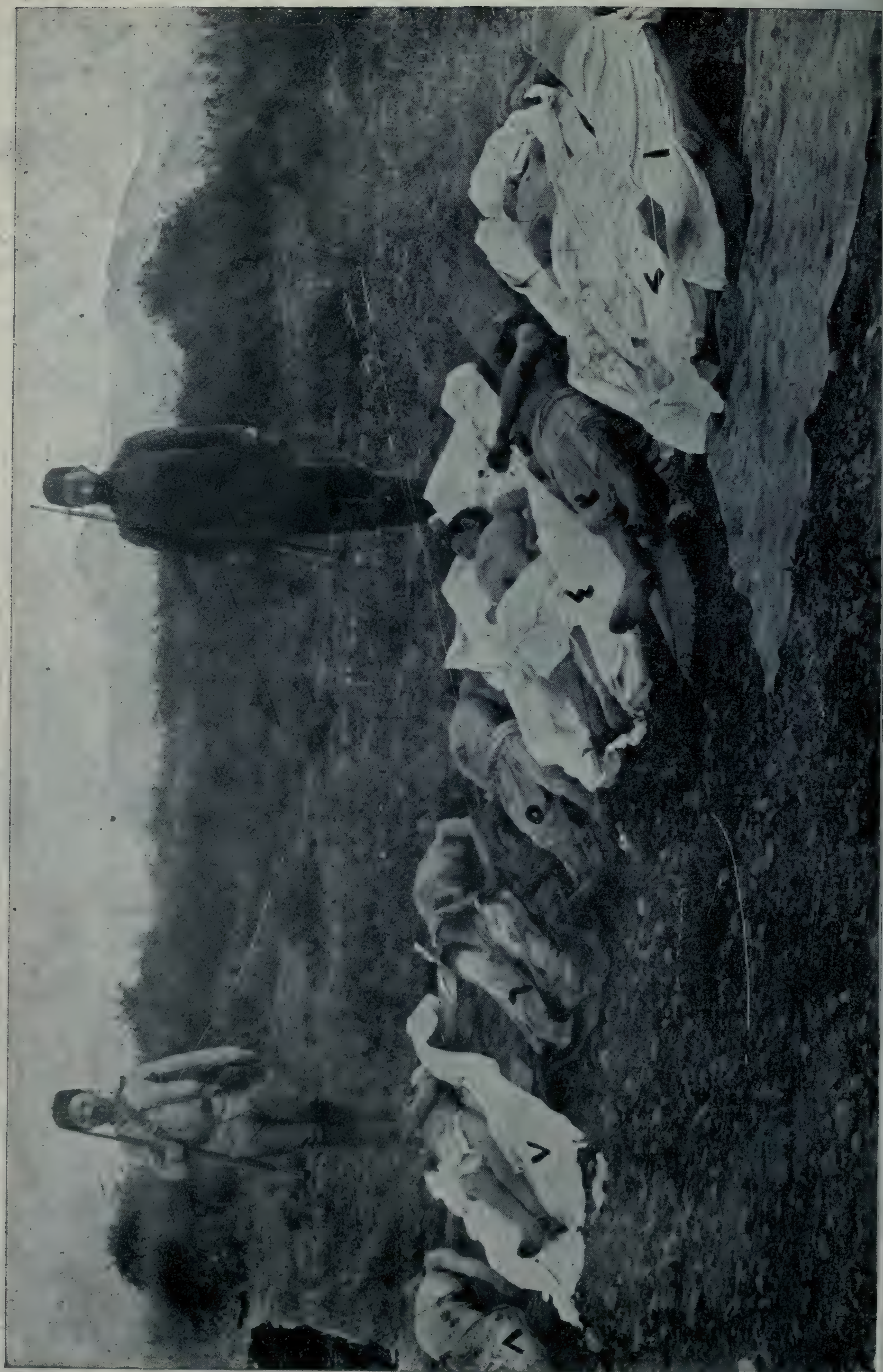
آتش طورسون
مخابره وار

وثيقه نومرو ١٠٦ : اورفه عصيانده ارمنيلرك عندالحاجه عسکره قارشی قوللانمق اوزره حاضرلادقلری مخابره بايراغی [مصادمه‌نك شدتلنديکی صره‌ده کليسا اوزرينه دکيلمش ومتعاقباً مخابره ايچون کلن ذواتله عسکره آتش آچلمشدر]

وثیقه نومرو ۱۰۷ : حاجین ، ارمنیلردن مصادره ایدیلن اسلحه‌نك برقسمی

وثيقه نومرو ١٠٨ : سيواسده ارمني چته‌لری طرفندن صورت فجعه‌ده بوغازلانان [illegible]

١٠٩ نومرولو وثیقه‌نك تعریفاتی

ایزمیته تابع قوللر قریه‌سنده ارمنیلر طرفندن بالطه ایله قتل اولنان اسلاملردن برقسمنك محل وقعه‌ده آلنان فطوغرافیلری :

١ — بوشناق مالك ، ٢ — عبدالحمید اوغلی علی ، ٣ — اون درت یاشنده علی اوغلی سید ، ٤ — عمر اوغلی عبدالغنی ، ٥ — عبدالغنی اوغلی مجید ، ٦ — عبدالله اوغلی حسین ، ٧ — بکر اوغلی یوسف ، ٨ — عثمان اوغلی علی

وثیقه نومرو ۱۱۰ : اردودن تبدیل هوا ایچون ترخیص اولنان و ۱۰ تموز ۱۳۳۱ ده دیاربکرك لیجه قضاسنه تابع قوم وچوم قریه‌لری جوارنده اللری ، آیاقلری باغلانه‌رق شهید ایدیلن عسكرلرك محل وقعه‌ده آلنان فوطوغرافی

وثیقه نومرو ۱۱۱ : دیاربکرك شرق ناحیه‌سنه تابع اولوب ارککلری عمومیتله تحت سلاحده بولنان خضرالیاس قریه‌سی قادین و چوجقلرینك ۱۰ تموز ۱۳۳۱ ده مرسه‌نی دره‌سنده هونو اسمنده‌کی ارمنینك باشنده بولندیغی چته طرفندن خنجر وقورشونله جانوارجه‌سنه شهید ایدلدکلری محلده آلنان رسمی

وثيقه نومرو ١١٢ : آغستوس تاريخنده ارمنى چته‌لرى طرفندن سيوه‌رك - اورفه جاده‌سنده وقره‌جه طاغ جوارنده‌كى زيارتكاهدن آلنه‌رق جانلى هدف ياپيلوب صورت غدارانه‌ده شهيد ايدلمش مسلمانلرك محل وقعه‌ده آلنان فطوغرافيلرى

وثيقه نومرو ١١٣ : سيلوان داخلنده‌كى باشنيق ارمنى قريه‌سنه تحصن ايدن وقسم اعظمى وان وطالوريدن كلوب [دوريان دانو] وبرادرلرينك تحت رياستنده بولنان ارمنى چته‌لر طرفندن ٢٨ حزيران ٣٣١ تاريخنده شيطان قيا[?] موقعنده شهيد ايديلن ومليس ضابطى حميد افندى معيتنده بولنان ارزاق قافله‌سى ژاندارمه‌سيله ضابطلرى

وثيقه نومرو ١١٤ : بكرلرى ازاله اولنان زازالرك قادينلرى [illegible]

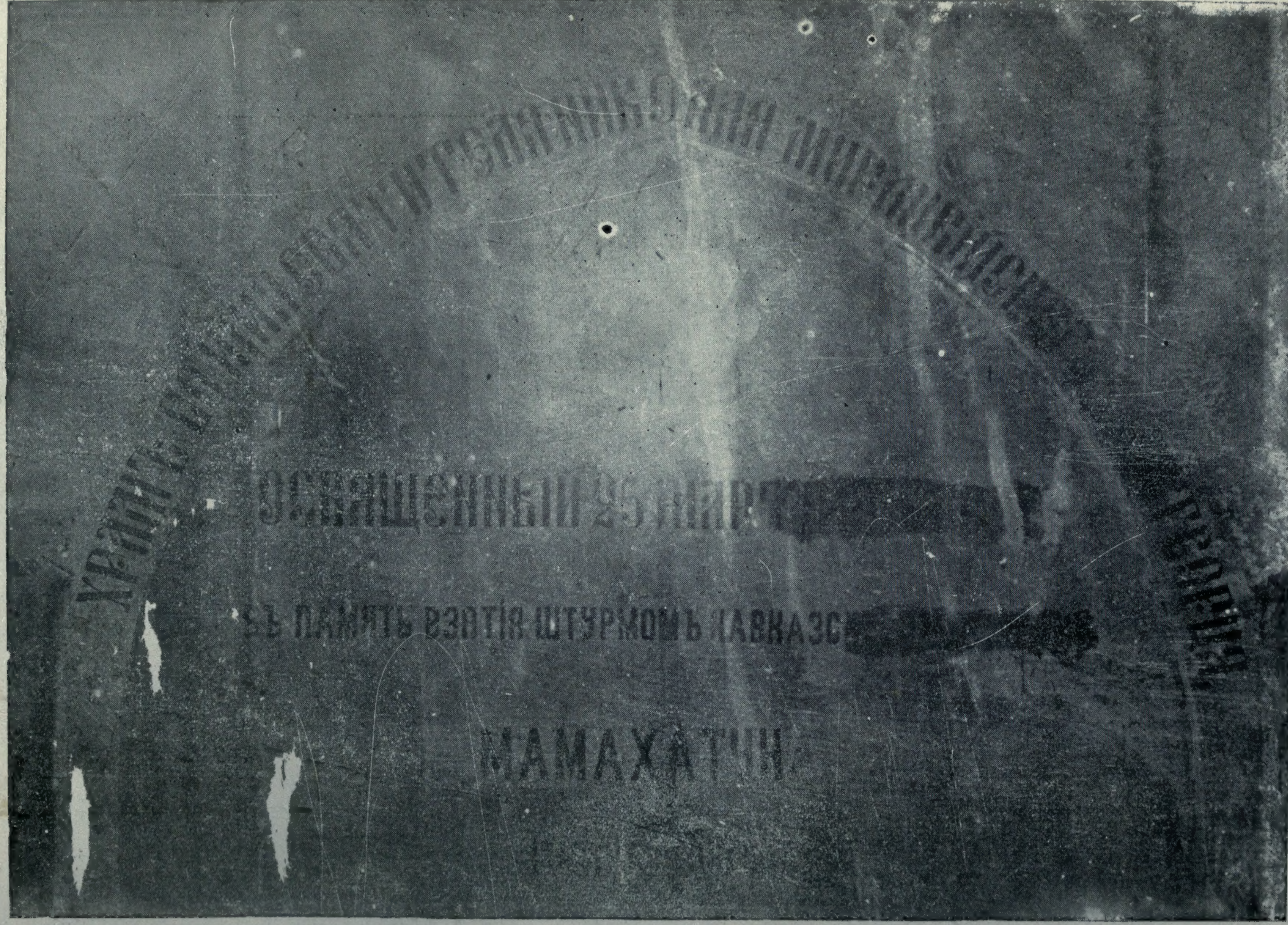

وثیقه نومرو ۱۱۶ : سیپکی قریه‌سی فجایعندن (ارضروم مظالمی) — مجروح ایکی اختیار قادین ، بکری ازاله اولنمش

وثیقه نومرو ۱۱۷ : پکریجلی طورسون اغا (ارضروم مظالمندن)

وثيقه نومرو ۱۱۸ : ارمنی مظالمندن : کلیسایه تحویل ایدیلن ماما خاتون جامعی (ارضروم مظالمندن)

وثیقه نومرو ۱۱۹ : بتلیسده قالان وازاله بكری ایچون ایكی پارمغی كسیلن طوتاقلی بر اسلام قادینی

وثیقه نومرو ۱۲۰ : باجاغی كسیلارك تندیره صوقیلان ایكی اسلام چوجغی (بتلیس مظالمندن)

32

304c

I

وثیقه نومرو ۱۲۱ : مقتل (بتلیس مظالمندن)

وثیقه نومرو ۱۲۲ : بتلیس — جعفر زاده‌نك قپوسی اوكنده‌كی مقتل (بتلیس فجایعندن)

UNIVERSITY OF TORONTO
3 1761 00364607 2